LEVENSBESCHRIJVING
EBENEZER ERSKINE

Donald Fraser
Levensbeschrijving Ebenezer Erskine / Fraser, D. :
Utrecht: De Banier
ISBN 90-336-06496 geb.

© B.V. UITGEVERIJ "DE BANIER", UTRECHT 2005

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

HET LEVEN EN DAGBOEK

EBENEZER ERSKINE

VOORAFGEGAAN DOOR
EEN LEVENSBESCHRIJVING VAN ZIJN VADER
HENRY ERSKINE

door
DONALD FRASER

DE BANIER - UTRECHT

VERANTWOORDING

Het is ons een genoegen om hierbij de eerste Nederlandse vertaling van *The Life and Diary of the Reverend Ebenezer Erskine A.M. of Stirling, Father of the Secession Church* te mogen inleiden. Het is een compleet levensverhaal van Ebenezer Erskine, waarbij een groot aantal citaten uit zijn dagboeken zijn opgenomen. De schrijver, Donald Fraser, heeft op dezelfde wijze het leven van Ralph Erskine beschreven, dat in deel XIX werd opgenomen. Het werd vertaald door Ds J. van der Haar en vormde het laatste deel van de serie van 'Al de werken', zoals deze door Uitgeverij Kool te Veenendaal werd uitgegeven. Vanwege het ontbreken van de biografie van Ebenezer Erskine, werd besloten om als sluitstuk van de herdrukte uitgave van 'Al de werken' ook dit interessante en unieke boek van Fraser voor het Nederlandse publiek toegankelijk te maken.

Een vijftal vertalers heeft aan dit omvangrijke boek hun medewerking gegeven. Het zijn, op volgorde van de hoofdstukken, de volgende personen: dr P.H. van Harten het voorafgaande levensverhaal van Henry Erskine; dr M. Verduin hoofdstukken 1 en 2; mevrouw P.M. van Overbeeke hoofdstuk 3 en 4, L.J. van Valen hoofdstuk 5 en 6; W. van Amstel hoofdstuk 7; dr P.H. van Harten hoofdstuk 8; ds. R.R. Maathuis hoofdstuk 9 en 10; dr P.H. van Harten de aanhangsels en de historische inleiding. Zij hebben het oorspronkelijke werk zo nauwkeurig mogelijk in goed leesbaar en hedendaags Nederlands overgezet. Om het verhaal overzichtelijk en toegankelijk te maken zijn tussenkopjes aangebracht.

Vanwege de eigen stijl en de methode van vertalen zijn verschillen merkbaar, die echter geen afbreuk doen aan de leesbaarheid van het verhaal. Het is de intentie geweest om de

plechtige stijl zoveel mogelijk te handhaven.
Dr P.H. van Harten en L.J. van Valen hebben de eindredactie van de vertalingen uitgevoerd.

Enkele opmerkingen zijn in dit verband van belang. Het woord 'Sabbath' is met 'zondag' vertaald. Het vaak voorkomende woord 'Reverend' (Rev.) vóór de naam van een predikant werd in de meeste gevallen weggelaten en soms vertaald met 'predikant'. Ons woord 'dominee', 'ds.' komt in het Schotse kerkelijke gebruik niet voor. De typisch Schotse woorden voor de meerdere kerkelijke vergaderingen zoals 'General Assembly' (vergelijkbaar met generale synode te onzent), 'Synod' (vergelijkbaar met particuliere of provinciale synode) en 'Presbytery' (vergelijkbaar met classis) zijn onvertaald gelaten.

Wij beseffen dat de stof van dit negentiende-eeuwse boek hier en daar moeilijk is en erg gedetailleerd. Zij bevat echter een schat aan informatie, vooral met betrekking tot het geestelijke leven van de hoofdpersoon. Het is onze wens dat het leven van Ebenezer Erskine ons lessen verschaft tot verdieping en toetsing van het eigen geestelijke leven.

Ridderkerk/Dordrecht, december 2004

P.H. van Harten
L.J. van Valen

HISTORISCHE INLEIDING

door P.H. van Harten

In zijn vaderland is de herinnering aan Ebenezer Erskine (1680-1754) vooral levend gebleven als kerkelijk leider. Zijn naam is als zodanig nauw verbonden aan de eerste grote afscheidingsbeweging in de Schotse kerkgeschiedenis. In Nederland bleef zijn kerkelijke strijd nagenoeg onopgemerkt: daar heeft hij de meeste indruk gemaakt door zijn prediking.

Evangelische prediking

Reeds in het midden van de achttiende eeuw werden vele van zijn preken, samen met die van zijn broer Ralph, in het Nederlands vertaald. Onder Gods zegen hebben die bij velen geleid tot een nieuw en verdiept verstaan van de bijbelse boodschap. In levendigheid en rijkdom van gedachten is de prediking van Ebenezer niet gelijk te stellen aan die van zijn broer. Maar niet minder nadrukkelijk staat Christus centraal.
Ebenezers prediking kan getypeerd worden als evangelisch in de ware zin van het woord: Wij, mensen, leven van nature in een staat van vervreemding en vijandschap tegen God, maar door het Evangelie wordt de witte vlag van vrede en verzoening met God hoog opgeheven in deze wereld. Door het Evangelie, als een kracht Gods tot zaligheid, worden zondaren getrokken.
Erskine was onvermoeid bezig om de heerlijkheid van Christus, als Zaligmaker van zondaren, voor te stellen. De schatten van het heil, die er in Hem zijn, werden royaal uitgestald. In Hem is de vergeving, Hij verwierf de gerechtigheid, die ons voor God doet bestaan. In Hem is de bevrijding van alle boeien, in Hem de vernieuwing van ons leven, het licht en de vre-

de. Kortom, alles wat tot de zaligheid nodig is. Ja, in Christus komt God Zelf naar ons toe om Zich aan ons te schenken. In Zijn ontfermende liefde breidt God Zijn armen uit tot schuldige en verloren mensen.
De beloften van het Evangelie worden daarbij ruim gepredikt. Zonder iets te willen afdingen aan de uitverkiezing, stelde Erskine dat deze voor ieder gelden. Door de beloften komt het heil naar zondaren toe: welgemeend. Belemmeringen worden uit de weg geruimd, tegenwerpingen en bezwaren op pastorale wijze beantwoord. De aard van het geloof en de gronden ervan worden in het licht gesteld.
Dit betekent niet dat de prediking van de wet en het overtuigende werk ervan overbodig werden geacht. Integendeel. Maar de prediking ervan stond in dienst van het Evangelie. Zij was er op gericht dat zondaren onverwijld hun toevlucht tot Christus zouden nemen.

'Het Evangelie in zijn majesteit'

Erskine moet met groot gezag gepreekt hebben. Men hoorde bij hem, zo werd opgemerkt, 'het Evangelie in zijn majesteit'.[1]
Dit evangelie werd gebracht zowel aan ongelovigen als aan gelovigen. Onvermoeid was Erskine bezig beiden op Christus te wijzen. De eersten, opdat zij door het geloof aan Hem verbonden en behouden zouden worden. De anderen, opdat zij van geloof tot geloof zouden voortgaan, en toenemen in de kennis en genade van Christus.
Politieke problemen komen in zijn prediking weinig of niet aan de orde, om maar te zwijgen van maatschappelijke. Wel kerkelijke problemen. Maar des te zwaarder woog hem het zielenheil van mensen, met het oog op het naderende gericht en de eeuwigheid.

Persoonlijk en kerkelijk leven

In het verleden is weinig over het leven van de Erskines ver-

[1] H. Watt *Ebenezer Erskine*, 1680-1754 in R.S. Wright, *Fathers of the Kirk*, p.109.

schenen in onze taal. Ongeveer tien jaar geleden kwam daarin verandering.[2] Maar vooral de hier volgende levensbeschrijving van de hand van Donald Fraser brengt ons zo dicht mogelijk bij de bron.[3] Gedeelten uit Erskines dagboek zijn in ruime mate opgenomen en geven ons meer dan eens een blik in zijn hart.
Deze levensbeschrijving brengt niet alleen het leven van Erskine zo dichtbij, maar geeft ook zicht op het toenmalige gemeentelijk leven en op de geschiedenis van de Schotse kerk in de eerste helft van de achttiende eeuw. De samensteller geeft tevens, voorafgaand aan hoofdstuk 1, een uitvoerig bericht over de vader van de Erskines, Henry Erskine.

Kort overzicht Schotse kerkgeschiedenis

Een kort overzicht van de Schotse kerkgeschiedenis mag hier niet ontbreken, omdat het onontbeerlijk is tot een recht verstaan van het levensverhaal van Ebenezer Erskine.[4]
Vóór het aantreden van Erskine had de Schotse kerk al een rijke en veelbewogen geschiedenis. In het midden van de zestiende eeuw had de Reformatie zich met kracht doorgezet, onder leiding van de in Genève gevormde John Knox. De prediking van het Evangelie had diepe sporen getrokken onder het volk. Met name in de zeventiende eeuw was er een krachtige opleving geweest onder het Schotse volk.
Het puritanisme zou in het calvinistische Schotland een gerede voedingsbodem vinden. Evenals de Nadere Reformatie in ons land, legde deze stroming de nadruk op de innerlijke beleving van het geloof en de heiliging van het leven. Met name de strikte zondagsviering moet hier genoemd worden. Bekende predikers uit deze tijd waren Hugh Binning, James Durham, Andrew Gray en Samuel Rutherford.

[2] In het bijzonder: L.J. van Valen, *Herauten van het kruis. Leven en werk van Ralph en Ebenezer Erskine.*
[3] Een beperkt gedeelte van het werk van Fraser verscheen al in het Nederlands: *Het leven en het dagboek van Ds. Ebenezer Erskine te Stirling*, vertaald door J. Freeke.
[4] Een beknopt overzicht van de Schotse kerkgeschiedenis in onze taal: G. Werner, *De Schotse kerkgeschiedenis.*

In een tijd van grote beroering en verwarring is men er zelfs toe gekomen om als volk een verbond met God te sluiten. Menigeen ondertekende het verbond letterlijk met zijn bloed. Bekende jaartallen zijn 1638 en 1643. De verbonden, 'covenants', hebben als indrukwekkende getuigenissen van nationale toewijding aan de dienst van God, in de geschiedenis van de christelijke kerk hun eigen en unieke plaats. In Schotland zelf zou de herinnering aan deze periode, the 'covenanted reformation' en het verplichtende karakter van de verbondssluitingen tot ver in de achttiende eeuw voortduren, en zich ook in het leven van de Erskines laten gelden.
In dezelfde periode van geestelijke bloei werd in Londen de Westminster Assembly gehouden. De Schotse afgevaardigden hadden in de besprekingen een werkzaam aandeel. De belijdenisgeschriften die op deze beroemde kerkvergadering zijn opgesteld, zouden ook in Schotland een groot gezag krijgen.

'Twee koninkrijken in Schotland...'

In Schotland was grote aandacht ontstaan voor de positie van de kerk en de wijze waarop het kerkelijke leven ingericht moest worden. De regerende koningen probeerden een bepaalde vorm van kerkregering op te leggen, maar vanuit de kerk werd daartegen krachtig verzet geboden. Een vooraanstaand kerkelijk leider liet de koning weten: "Daar zijn in Schotland twee koninkrijken. Het ene is van u, het andere van Christus." De boodschap was duidelijk: over het laatste had de koning geen enkele zeggenschap. Deed hij het toch, dan tastte hij de 'kroonrechten' van Christus aan.
De koningen wilden naar Engels voorbeeld het episcopalisme invoeren. Ze hoopten door middel van een bisschoppelijke regering greep op de kerk te krijgen en zo hun macht te vergroten. In de Schotse kerk bleef verzet daartegen niet uit, met als gevolg dat het presbyterianisme tot ontwikkeling kwam. Het systeem verschilt in wezen niet van datgene dat in Nederland na de Reformatie gestalte kreeg. Het ontleent zijn naam aan het woord 'presbyter' of ouderling. De gemeente koos ambtsdragers, en

vanuit de kerkenraad, de 'Session', werden de predikant en een ouderling afgevaardigd naar de classis, de 'Presbytery'.

Werk van de classis

Op de veelvuldig gehouden samenkomsten van de classis, hielden de predikanten een verhandeling van een uur over een opgegeven bijbelgedeelte. Na deze toespraak volgde een kortere van een half uur. In feite ging het om twee preken, waarbij de gemeenteleden aanwezig mochten zijn. Daarna wisselde men als vergadering van gedachten over de twee toespraken of preken. Zo scherpte men elkaar op en corrigeerde elkaar als dat nodig was. Zo werd ook de verbreiding van het bijbels gereformeerde gedachtengoed sterk bevorderd.
De classis was ook nauw betrokken bij het beroepingswerk. Vergaderingen om te spreken over een beroep en de bevestiging van een predikant stonden onder haar directe leiding. Visitatoren hielden toezicht op gemeenten in het gebied van de classis.

Meerdere vergaderingen

Behalve deze vergaderingen waren er ook de provinciale vergaderingen, de 'synods', en de 'General Assembly'. In deze generale synode, die eenmaal per jaar in Edinburgh samenkwam, hadden afgevaardigden zitting namens de diverse classes. In tegenstelling tot in ons land konden de afgevaardigden naar de 'Assembly' personen zijn die geen deel uitmaakten van de classis. Vanwege de lange afstanden wees men vaak iemand aan uit Edinburgh of directe omgeving.
Naar de vaste overtuiging van de presbyterianen deed alleen dit systeem recht aan de koningsheerschappij van Christus over Zijn gemeente.

De gevestigde kerk

In de tweede helft van de zeventiende eeuw nam de druk van overheidswege toe en werden de duimschroeven letterlijk aan-

gedraaid. Mensen werden verbannen of moesten in barre omstandigheden in gevangenissen verblijven. Velen lieten het leven op de schavotten. In vlammende redevoeringen legden vele martelaren vlak voor hun terechtstelling getuigenis af van hun vurige liefde tot God en Zijn zaak.
In 1688 kwam er door de komst van koning-stadhouder Willem III een keer. Deze omwenteling, 'the Glorious Revolution', bracht het einde van een jarenlange onderdrukking en hield tevens de definitieve vestiging van het presbyterianisme in. De positie van de Schotse kerk als nationale kerk werd nu officieel bij de wet erkend. Vandaar dat men na de omwenteling sprak van de gevestigde kerk, 'the established church', of de kerk door de wet bevestigd, 'the church established by law'.
Een klein aantal presbyterianen vond de doorgevoerde veranderingen niet radicaal genoeg en kwam buiten deze kerk te staan. Men sprak in later tijd dan ook van de oude afgescheidenen, 'the old Dissenters'.
De betekenis van de kerkelijke vergaderingen was groot. Deze vergaderingen, 'the courts', namen een niet weg te denken plaats in. De gehele ontwikkeling met alle bijbehorende strijd, zal daartoe zeker bijgedragen hebben. Toen het in het leven van Erskine tot een breuk kwam met de kerkelijke vergaderingen, was dit dan ook zeer ingrijpend. Overigens leidde het conflict allerminst tot een breuk met het presbyterianisme als zodanig.

Maatschappelijke omstandigheden

In economisch opzicht verkeerde Schotland in het begin van de achttiende eeuw in erbarmelijke omstandigheden. Het land werd bewerkt met totaal verouderde methoden. Jaren van misoogsten hadden gezorgd voor armoede, waardoor veel bedelaars van deur tot deur trokken. Men schat, dat op een bevolking van een miljoen mensen, niet minder dan tweehonderdduizend personen zwervend in hun bestaan moesten voorzien. Uit de dorpen in de omgeving van Edinburgh moet rond de eeuwwisseling een derde deel van de bevolking zijn omgekomen van honger.

Toen Ebenezer Erskine in 1733 besloot zich buiten de gevestigde kerk op te stellen, was dit dus een geweldige stap. Er viel een groot stuk bestaanszekerheid weg, want de landheer, 'the landlord', was verplicht voor het inkomen van de predikant zorg te dragen. Maar uit het leven van zijn vader zal hem voldoende gebleken zijn dat God zorgt voor de Zijnen. Overigens waren de predikanten niet gewoon in hun prediking aandacht te schenken aan de slechte leefomstandigheden.

Opwekking geestelijk leven

In het straatarme land was er tegelijkertijd een opgewekt geestelijk leven. Een duidelijk waarneembare honger naar het Woord van God. Hiervan geeft de ervaring van Daniel Defoe een rijk getuigenis. Toen Defoe in 1707 ter gelegenheid van de vereniging van Engeland en Schotland in Schotland was, viel hem de grote aandacht op onder de prediking. Hij schreef: "Het lijkt wel alsof zij de woorden die de predikant spreekt, opeten! Men zal ook niemand zien zonder Bijbel. Als de predikant een tekst noemt, klinkt het zachte geruis van het omslaan van de bladzijden door de kerk."[5]
Het dagboek van Elisabeth Wast, een godvrezend dienstmeisje uit Edinburgh, laat ons zien hoe diepgaand het geestelijke leven was in de hoofdstad van het land. Het bijhouden van een dagboek geeft aan, dat men oog had voor de persoonlijke geestelijke ervaringen en niet aan zichzelf voorbij wilde leven. Door haar sterke gerichtheid op de prediking en op de weergave daarvan, krijgen wij ook een indruk van de manier waarop in Edinburgh gepreekt werd. Elisabeth vertelt hoe een predikant in Edinburgh onder tranen de gemeente opriep de goede keuze te doen. Hij drong hier zo krachtig op aan, dat hij verklaarde de kansel niet te willen verlaten als mensen niet terstond Christus wilden aannemen.[6]
Ook het gebed nam bij de Schotse vromen een grote plaats in. Niet zelden bad men twee uur per dag. De historicus Robert

[5] A. Fawcett *The Cambuslang Revival*, p.81.
[6] Elisabeth Wast, *Zoet en bitter, licht en duisternis op den weg naar den hemel*, p.3.

Wodrow weet zelfs van een godvrezend persoon die negen uur per dag bad. Niet voor niets zorgde men er bij de bouw van een huis voor, dat er een speciaal vertrek was, 'a closet', dat als binnenkamer dienst kon doen.

Avondmaalsbedieningen

Hoogtepunten in het kerkelijke leven waren ongetwijfeld de avondmaalsdagen. In de zeventiende eeuw was namelijk de gewoonte ontstaan om massaal het avondmaal te vieren. De vromen kwamen uit wijde omgeving en verbleven dan dagen in de gemeente waar de bediening plaatsvond. Op verscheidene dagen werden er preken gehouden en op zondag vond de bediening van het Sacrament plaats. Deze samenkomsten stelden hoge eisen aan organisatie en huisvesting in de ontvangende gemeente. Ook was er assistentie nodig van predikers van elders. Thomas Boston had overigens bedenkingen tegen deze manier om het Avondmaal te bedienen. Een kritisch man als H.G. Graham zegt zelfs dat deze dagen meegewerkt hebben aan het slecht functioneren van de landbouw, omdat in het hoogseizoen veel arbeidskrachten afwezig waren. Langzamerhand zijn deze dagen, die tot de verbeelding van velen hebben gesproken, in onbruik geraakt.

Gebed en prediking

Verder waren er in het gemeentelijke leven de gebedskringen, 'the praying societies'. Ze bepalen ons bij de grote betekenis die men toekende aan het gebed. Tegelijk vertolkten ze de behoefte aan de gemeenschap der heiligen. We kunnen ze vergelijken met de gezelschappen in ons land. Als zodanig kunnen ze aangemerkt worden als blijken van een in geestelijk opzicht bloeiende gemeente.
Ondanks het innige geestelijke leven en de rijke, indringende prediking van Christus, waren er ook wettische tendensen in de prediking te bespeuren. Over geloof en bekering werd soms in voorwaardelijke zin gesproken. Menigeen dreigde in zijn geestelijke levensvragen te blijven steken.

In de loop van de achttiende eeuw zou zich een heel andere geestesbeweging in Schotland doen gelden dan die van het zeventiende-eeuwse puritanisme, namelijk die van de Verlichting. Men kan zeggen dat in deze beweging, de voorloper van de huidige ontkerstening, de mens zichzelf ontdekt heeft. Niet als zondaar voor God, maar als mens met zijn kennen en kunnen. Het eigen inzicht, de rede en de deugd werden benadrukt en verheven. Deze beweging, die het denken van velen in West-Europa en Noord-Amerika beheerste, liet ook het calvinistische Schotland bepaald niet ongemoeid.
In materieel opzicht betekende de Verlichting een vooruitgang in het land. Betere landbouwmethoden en allerlei uitvindingen bewezen in het armelijke en in vele opzichten achtergebleven land hun diensten.
In geestelijk opzicht betekende de Verlichting juist een achteruitgang. Het geloof in God werd op de achtergrond gedrongen. Schotland kreeg moderne denkers. David Hume (1711-1776), wiens ouders onder het gehoor van Erskines vader verkeerd moeten hebben, is van hen de bekendste geweest. Hij heeft het christelijke geloof uit zijn leven 'weggefilosofeerd'. Door de ontwikkeling van de literatuur en de kunst, kreeg Edinburgh de naam van 'Athene van het Westen'. Ook in de kerk was er de invloed van de Verlichting. De aanhangers van deze manier van denken kregen de naam van 'Moderates'. Deze benaming is afgeleid van 'moderation', gematigdheid. De oude christelijke leerstukken werden door de 'Moderates' niet direct tegengesproken, maar minder belangrijk geacht. De predikers drongen aan op een deugdzaam leven en vonden welsprekendheid in hun preken erg belangrijk. Bij Erskine is van een rechtstreekse confrontatie met de geest van de tijd niet veel te merken. Maar op de achtergrond van verscheidene kerkelijke kwesties waarbij hij betrokken was, was de opkomende tijdgeest wel degelijk aanwezig. Het moet hem veel pijn gedaan hebben dat de strijd ook na de omwenteling van 1688 voortgezet moest worden. De bedreiging kwam niet meer van buitenaf, maar van binnenuit. Ook was er de on-

trouw in de kerkelijke vergaderingen van de (presbyteriaanse) kerk. De kerk bleef ook na 1688 een strijdende kerk.

Henry Erskine

In Henry Erskine, wiens leven in het volgende hoofdstuk geschetst wordt, zien wij een onverschrokken dienaar van het Woord, die door Gods genade in de moeilijke tijd van onderdrukking standvastig gebleven is. In zijn levensbericht komt ook zijn adellijke afkomst ter sprake, hoewel Fraser weet dat het aankomt op een geboorte van boven.
Henry Erskine wist zich geroepen tot de hoge dienst van het Evangelie, ondanks de bittere armoede en de vele ontberingen die dit met zich kon meebrengen. Meer dan eens kwam hij door zijn presbyteriaanse overtuiging met de rechterlijke macht in aanraking en moest hij uitwijken naar het buitenland. Daarbij kon hij, hoe bezwaarlijk dit ook was, volstaan met een tocht van een beperkt aantal kilometers naar het zuidelijke buurland Engeland, waarmee Schotland pas in 1707 verenigd zou worden. Op korte afstand van de grens vond hij onderdak. Zijn zoon Ralph werd dan ook geboren in de Engelse grensplaats Monilaws, en wel in het jaar 1685.
Van zijn prediking is weinig bewaard gebleven. De weinige gegevens wettigen het vermoeden dat het waarschuwende element sterk aanwezig was. De specifieke accenten die wij bij zijn zoons aantreffen, vinden we bij hem nog niet. Het onderstreept het gegeven dat zijn zoons door de lectuur van het geschrift 'the Marrow' hiervoor oog gekregen hebben.
Aangrijpend is zijn getuigenis op zijn sterfbed. Ondanks alle moeite die de dienst des Heeren met zich had meegebracht, getuigde hij in het gezicht van de dood dat de keuze voor de Heere en Zijn dienst hem niet berouwde.[7]

Huwelijk met Margaret Halcro

Ook de afkomst van zijn (tweede) vrouw, de moeder van Ebenezer en Ralph, wordt niet verzwegen. De zoons hebben die zelfs op haar grafsteen aangegeven. Margaret Halcro, afkomstig van de Orkney eilanden, stamde uit een invloedrijk en adellijk geslacht. Later onderzoek heeft echter uitgewezen dat het bericht dat zij door haar voorgeslacht zelfs verwant zou zijn aan het Deense koningshuis bijstelling behoeft.
In de studie van Fraser blijft de vraag onaangeroerd, hoe een (jonge) vrouw uit het hoge noorden van Schotland in contact is gekomen met een predikant uit het uiterste zuiden van datzelfde land. De kennismaking zal hebben plaatsgevonden tijdens een familiebezoek.[8] In de verte was Margaret Halcro namelijk verwant aan het geslacht Erskine. Zij was 27 jaar toen zij trouwde met de 50-jarige weduwnaar Erskine en daarmee ook de zorg voor diens gezin op zich nam. Als men zich realiseert dat Erskine als afgezette predikant een onzeker bestaan leidde, beseft men iets van het gewicht van haar beslissing. De gegevens over haar zijn summier. Wij zullen er echter niet ver naast zijn, als wij haar rekenen bij die vrouwen die weliswaar op de achtergrond werkzaam zijn geweest, maar door hun geloof en toewijding van onschatbare betekenis waren in het Koninkrijk van God.

Bekering en strijd

Wat het leven van Ebenezer Erskine betreft, willen wij op een aantal aspecten wijzen.
Het eerste is dat van zijn persoonlijke godsvrucht. Terwijl zijn broer Ralph van jongs af de Heere vreesde, voltrok zich de bekering van Ebenezer pas op latere, ongeveer 28-jarige leeftijd. Door het geopende venster van zijn studeerkamer hoorde hij een gesprek tussen zijn vrouw Alison en zijn broer over geestelijke dingen, waardoor hij zich bewust werd van zijn geestelijke armoede. Zo wil het de overlevering. Het verhaal was de samensteller van dit boek niet onbekend en hij spreekt het niet tegen.[9]

[7] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.35.

[8] T.R. Barnett, *The Makers of the Kirk*, p.244.
[9] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine.*

De gegevens uit de aantekeningen van Ebenezer bevestigen dit niet. Wel laten ze iets zien van zijn geestelijke strijd, waarin ook de betekenis van Alison naar voren komt. Wéér een vrouw die door God in Zijn dienst gebruikt is! Ze moet te kampen gehad hebben met een langdurige, geestelijke neerslachtigheid. Het deed een latere onderzoeker, David Boorman, denken aan een postnatale depressie.[10]
Het gebed dat zij op aandringen van een predikant bad en dat voor haar een doorbraak betekende, raakte ook haar man tot in het diepste van zijn ziel. Hij noemt 26 augustus 1708 als de dag waarop hij mocht komen tot de persoonlijke geloofsovergave.

'Uw gezworen dienstknecht...'

De begeerte zich geheel aan de Heere te wijden, kwam tot uitdrukking in een verbond dat hij met God sloot. Het persoonlijk verbondsluiten met de Heere was in Schotland geen onbekend verschijnsel. Dr. Alexander Comrie, die eveneens uit Schotland afkomstig was, wijdde hieraan een korte beschouwing in zijn veelgelezen boek *Het A.B.C. des geloofs.* Hij verwees daarbij naar Jesaja 44:5. Hij had de gemeente in een voorbereidingspreek voor het Avondmaal zelfs een formulier verstrekt met het oog op het schriftelijk verbondsluiten. Ebenezer Erskine besloot zijn verbond met God met de veelzeggende woorden "uw gezworen dienstknecht". Van belang was daarbij dat "het verbond van plicht", zoals men het wel noemde, steunde op het verbond van genade.[11]
Kenmerkend voor zijn geestelijke leven, zoals wij dat uit zijn aantekeningen leren kennen, was de grote betrokkenheid op Christus en Diens werk. Het blijkt dat de heilsfeiten van grote betekenis voor zijn geloofsleven geweest zijn. We kunnen spreken van een christocentrische geloofsbeleving. Geen wonder dat er over zijn persoonlijke leven, zoals dat uit zijn aantekeningen voor ons zichtbaar wordt, een glans van vreugde en lofprijzing ligt. In dit opzicht onderscheidt Ebenezer Erskine zich van een geestverwante predikant als Thomas Boston (1676-1732). Bij Boston, die ook in ons land bekend is, is er toch meer een gedrukte stemming. Overbodig te zeggen, dat bij Erskine de sterke gerichtheid op Christus en Zijn werk, geheel spoort met zijn prediking. De eenheid van leer en leven is onmiskenbaar.

[10] D. Boorman, *Ebenezer Erskine and the Secession* in *Diversity of Gifts,* p.89.
[11] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine,* p.539.

'Een levensboek'

In een catechismusverklaring waaraan Erskine heeft meegewerkt, wordt over het Woord van God gesproken als van "een welvoorziene apotheek van alle onovertroffen geneesmiddelen, een rijke bron van alle ware troost, een volmaakt arsenaal van alle geestelijke wapenen en een feilloos kompas naar de eeuwige heerlijkheid".[12]
Voor Ebenezers persoonlijke leven heeft het Woord niet minder betekend. Zoals de hier volgende bladzijden laten zien, was de Bijbel voor deze dienaar van het Woord niet zondermeer een werkboek, maar een levensboek.

Gebed

In Ebenezers drukke predikantsbestaan werd het gebed niet verzuimd. Wij zeggen niet teveel, als wij spreken van een intens gebedsleven. De vele bezigheden maakten wel eens dat hij aan bepaalde werkzaamheden niet toekwam. Maar we merken niet dat dit ooit van het gebed gold. De man die als predikant met gezag het Woord bracht en in het kerkelijke leven van een grote onverzettelijkheid blijk gaf, wierp zich in de binnenkamer als een arme smekeling op de knieën voor God neer om Hem te smeken om Zijn hulp. Hij worstelde met God om Diens zegen. Zijn uitdrukkingen over het gebed geven een diep besef van afhankelijkheid aan. Op zaterdagmor-

[12] *The Assembly's Shorter Catechism explained by Way of Questions and Answers by some ministers of the Gospel, part first,* p.23. Nederlandse vertaling: E. Erskine, R. Erskine, J. Fisher, *De Kennis der Zaligheid,* deel I, p.26.

gen 11 juli 1712 schreef hij: "Ik begaf me tot het gebed en het behaagde de Heere mij een gezicht te geven op de heerlijkheid van Christus..." In hetzelfde fragment lezen we: "Ik werd er toe gebracht te bidden, dat..."[13] Deze uitspraken bevestigen het woord van de befaamde bijbelverklaarder Matthew Henry: "Ga tot God in de weg van de plicht, en Hij komt tot u in de weg van de genade." Dat laatste kan niet sterk genoeg worden benadrukt, hoewel elke gedachte aan verdienstelijkheid uitgebannen dient te worden. Het ging in de binnenkamer niet om zijn werkzaamheden, maar om Gods bemoeienissen met hem. Anders gezegd: om de vertroostingen van de Heilige Geest.[14]

Gemeentewerk

Toen de verslaggever Daniel Defoe in 1707 vanuit Engeland een bezoek bracht aan Schotland, was hij onder de indruk van het vele werk dat door de predikanten daar verricht werd. Beschamend voor de Engelse predikanten, die hij bestempelde als 'preeklezers'.[15] Ebenezer Erskine vormde daar geen uitzondering op. Wie kennis neemt van de hier volgende levensbeschrijving, komt het een en ander tegen. Daar was allereerst de voorbereiding voor de beide zondagse diensten met de bijbellezing, 'the lecture'. Tevens was er een doordeweekse dienst.[16] Dan waren er nog de speciale dagen, zoals de vastendagen.[17]

De preken moesten zonder hulp van aantekeningen op de kansel gehouden worden. Ook dat vergde extra voorbereiding. H. Bavinck zou later de exegese van de Erskines niet hun sterkste kant vinden. Toch kon hij niet anders dan hun preken vanwege hun inhoud warm aanbevelen.[18]

Daarnaast waren er de catechese en het bezoekwerk in de gemeente.[19] Wat dit laatste betreft, moesten in een gemeente als

[13] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.158.
[14] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.165.
[15] *Memoirs of the Life of the Rev. Thomas Halyburton*, p.317.
[16] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.186.
[17] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.187.
[18] H. Bavinck, *R. en E. Erskine Levensgeschiedenis en Werken.*
[19] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.188 e.v.

die van Portmoak, grote afstanden worden afgelegd. Ongetwijfeld te paard! Dan was er nog het bijwonen van de kerkelijke vergaderingen. Normaal al geen sinecure, maar van Erskine zou dit, gezien zijn opstelling in de kerk, heel veel vragen. Toen de afscheiding van 1733 zich had voltrokken, werd zijn arbeid er niet minder om. Behalve de zorg voor de kerkelijke organisatie was er de preekvoorziening. Zo maakte hij samen met zijn broer Ralph verre tochten naar andere delen van het land om daar het Woord te bedienen.

Verhouding met collega's

Wat de verhouding met zijn collega's betreft, blijkt dat er intensief contact was. Vanuit een geestelijke verbondenheid wist men elkaar te waarderen. Ook de strakke kerkelijke organisatie zal met zich meegebracht hebben, dat de predikanten elkaar vaak ontmoetten. Men stond elkaar bij en bemoedigde elkaar. Een voorbeeld van de goede collegiale verhoudingen vinden we bij de ziekte van zijn eerste vrouw. Alle collega's uit de omgeving waren aanwezig om haar door het gebed bij te staan.[20] Het hoeft geen betoog dat door Erskines kerkelijke opstelling de collegiale verhoudingen onder druk kwamen te staan. Ook de preektochten door het land wekten ergernis op bij collega's die inzake de inhoud van de prediking dicht bij hem stonden.

Vroomheid en gezin

De drukke pastor vergat ondanks zijn vele werkzaamheden zijn gezin niet.[21] De eenheid van leven was er ook in dit opzicht. Ook stond zijn vroomheid niet los van het dagelijkse leven. Toen een kind door een woedende stier gestoten was en het wonderlijk goed afliep, werd God niet alleen in de binnenkamer, maar ook in het gezin dank gebracht.[22] Aandoenlijk is het te lezen van het sterven van enkele van zijn kinderen. Ook

[20] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.287.
[21] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.156 e.v.
[22] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.156.

hun heengaan werd voor Gods aangezicht gebracht.[23] Met zijn aandacht voor het geestelijke welzijn van zijn gezin, stond Ebenezer Erskine in de traditie van het puritanisme.

Vasthoudend en strijdbaar

We kunnen ook spreken van radicaliteit en onverzettelijkheid. In de verhouding tot God kwam dit tot uitdrukking in een algehele overgave en offerbereidheid. In 1713 verklaarde hij in een verbond dat hij met God sloot: "Ik wil alles wat ik in de wereld heb, opgeven voor Zijn zaak en waarheid." Hij verklaarde zich bereid voor Gods zaak zijn leven te geven. "Ik ben bereid", zei hij bij zijn afwijzing een bepaalde eed af te leggen, "voor U opgehangen, onthoofd of gevierendeeld te worden."[24] In de kerkelijke vergaderingen had hij moed om, ondanks alle verzet, onvervaard zijn mening te geven tegen de daar heersende opvattingen in.
Zijn strijdbaarheid - en dat in de meest letterlijke zin - bleek ook bij de opstand van 1745. Toen probeerde een kleinzoon van de in 1688 afgezette koning, gesteund door een groot aantal Hooglanders, vanuit het noorden van het land de macht te herwinnen. Maar een regering door de episcopaal gezinde Stuarts, was een schrikbeeld voor de presbyterianen. Toen de rebellen tot in Stirling waren doorgedrongen, stelde Erskine zich ondanks zijn gevorderde leeftijd aan het hoofd van een groep vrijwilligers. Zo werd het 'bidt en werkt' in praktijk gebracht. Gebeden waren nodig, maar ook wapens![25]

Ambtelijk werk

Ook tijdens Erskines bediening waren de kerkdiensten de brandpunten van het gemeentelijke leven. De betrokkenheid van de gemeente in Portmoak bij prediking en bijbellezing was zo groot, dat verscheidene gemeenteleden tijdens de diensten aan-

[23] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.266.
[24] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.221.
[25] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.439.

tekeningen maakten, die 's zondagsavonds besproken werden. Ook in Stirling, waar hij sinds 1731 predikant was, was grote belangstelling. Fraser meldt van de lange afstanden die sommigen aflegden om de diensten te kunnen bijwonen.[26] In Stirling leidde Ebenezer eens een dienst in de open lucht waarbij, zoals hij aan de Engelse opwekkingsprediker George Whitefield meedeelde, veertienduizend mensen aanwezig waren.[27]
Ook in Portmoak waren avondmaalsdagen volgens de toenmalige gewoonte. Ebenezer kon na een achtjarig verblijf, in 1710, meedelen dat er driemaal avondmaal gevierd was.[28] Met alleen al een aantal van tweeduizend communicanten, moet het kleine dorp overspoeld geweest zijn door gasten. Voor een dergelijk aantal communicanten moet wel dertig keer de avondmaalstafel aangericht zijn.
Verder waren ook hier de gebedskringen, de 'praying societies'. Ebenezer stimuleerde die gebedskringen en zorgde voor een strakke organisatie, waardoor hun aantal aanzienlijk toenam.[29]
Het verschijnsel van de zogenaamde 'penny-weddings' laat zien dat de levensstijl wel eens te wensen overliet. Dit gebeuren was een algemeen verbreide misstand. Bij een bruiloft betaalden de gasten een 'penny' als hun bijdrage in de kosten. Dit soort bruiloften leidde vaak tot ontsporingen, waartegen Erskine in Portmoak niet naliet te waarschuwen.[30]

Kerkelijke kwesties

Ebenezer Erskine heeft met verscheidene kerkelijke kwesties te maken gehad.
We noemen de volgende.
- De eed van afzwering, 'oath of abjuration' in 1712.[31] De vraag was of predikanten deze eed mochten afleggen. Fra-

[26] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.417.
[27] A.A. Dallimore, George Whitefield *The Life and Times of the great Evangelist of the 18th century Revival*, vol. I, p.384 e.v.
[28] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.522.
[29] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.193.
[30] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.522.
[31] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.220 e.v.

ser geeft duidelijk aan waarom dat voor Erskine en anderen onmogelijk was. In de bezwaren klinkt de afwijzing van het episcopalisme na. Dat de meesten van zijn collega's er geen moeite mee hadden, stemde Erskine treurig. Het verschil van inzicht gaf al enige verwijdering onder de predikanten.

- Het geschil rond 'the Marrow' (1717-1722).[32] Thomas Boston had het geschrift *the Marrow of modern Divinity* in het begin van zijn predikantsschap ontdekt. Het was geschreven in Engeland, in het midden van de zeventiende eeuw, door de lekentheoloog James Fisher. Diens werk was erop gericht om tegen de wettische scheefgroei in de toenmalige prediking, te wijzen op de vrijheid van het verbond der genade. Fisher maakte scherp onderscheid tussen het werkverbond en het genadeverbond, en zijn geschrift bevatte vele citaten van Luther. Toen het in Schotland in 1717 opnieuw werd uitgegeven, vond het bij een beperkt aantal predikanten grote instemming. Men herkende de problematiek waar Fisher zeventig jaar eerder mee te maken had gehad en men was, evenals Fisher, beducht voor wetticisme. De meerderheid van de kerk wees het geschrift en de weg die het wees, meteen af. Dat deed ook de synode, de General Assembly. Men kan de strijd om 'the Marrow' beschouwen als een achterhoedegevecht in het puritanisme. Het laat zien dat de problematiek die het puritanisme in Engeland zeventig jaar daarvoor gekend had, zich ook in Schotland had aangediend. Voor de Erskines heeft het geschrift van Fisher veel betekend: de sporen ervan zijn ruimschoots in hun prediking terug te vinden.[33]

- Arianisme. Dit had te maken met professor Simson uit Glasgow, die al jaren verdacht werd van ketterse leerstellingen, omdat hij, onder invloed van Engelse filosofen, uitspraken gedaan had die geen recht deden aan het God-zijn van Christus. Verscheidene predikanten namen scherp stelling tegen Simson. Volgens deze levensbeschrijving behoorde Ebenezer Erskine tot de eersten die protest aantekenden. De heerlijkheid van de Verlosser was in het geding! Van de zijde van de 'Assembly' kreeg Simson helaas een milde bejegening. Dit bracht orthodoxe predikanten ertoe met des te meer kracht de heerlijkheid van Christus als de Goddelijke Verlosser voor te stellen. Uit het kwade kwam zo het goede voort.

[32] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.233

[33] In 1773 is *the Marrow* door A. Comrie ook in het Nederlands vertaald. H. Folmer zorgde voor een hertaling: *Het Merg van het Evangelie.* Over de 'Marrow- controversy' is in onze taal verschenen: *Wet en evangelie*, twaalf vragen, vertaald door E. Kuyk; M.D. Geuze, *Sola Gratia; een theologische strijd in Schotland in het begin van de achttiende eeuw* in: *Theologia Reformata XI*, p.312-37; C. Harinck, *Om het hart van het Evangelie.*

Patronaatswet en afscheiding

Langzamerhand werd duidelijk dat in de Schotse kerk twee verschillende stromingen waren. Er was een grote groep die groeiende onvrede had met de koers die de kerk ging. Ze meenden dat het verderf in de kerk zo groot was, dat wijze en verstandige mensen kloeke stappen moesten zetten.[34]

Aanleiding tot afscheiding waren de problemen veroorzaakt door de herinvoering van de patronaatswet in 1712.[35] De landheer, 'the landlord', had met de erfpachters, 'the heritors', de verantwoordelijkheid voor de stoffelijke belangen van de gemeente en ook het recht de predikant te benoemen. Toen na verloop van tijd de patroons van hun recht gebruik gingen maken, leidde dit in de betrokken gemeenten tot grote onrust, vooral omdat deze welgestelden vaak onder invloed van de tijdgeest (Verlichting) de voorkeur gaven aan minder behoudende predikanten. Ook in de gemeente van Portmoak, die door het vertrek van Ebenezer Erskine in 1731 vacant was geworden, ontstonden moeilijkheden.

Het ligt voor de hand dat deze gang van zaken Erskine diep geraakt heeft. De meerderheid in de kerk als geheel, met name in de 'General Assembly', was geneigd zich bij de nieuwe ontwikkeling neer te leggen. Fraser beschrijft hoe Ebenezer Erskine, in de gespannen sfeer die er in de kerk was, op 19 oktober 1732 voor de Synode van Perth en Stirling zijn geruchtmakende preek hield over Psalm 118:22.[36] Daarin zei hij

[34] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine,* p.347.

[35] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine,* p.347 e.v.

[36] Deze preek over Ps. 118:22 is opgenomen onder de vertaalde preken, 6.3.127 v.v. (*Al de werken*, De Banier)

ondermeer: "Het herstel van het patronaatsschap betekent dat het gezag van Christus geschonden wordt. Een kwaadwillige landheer die mogelijk net zo weinig belang heeft bij de zaligheid der zielen als de grote Turk, ontvangt de macht om iemand aan te stellen om opzicht te houden over de mensen."[37]
Door zijn preek wierp hij de knuppel in het hoenderhok. Zijn weigering om zijn woorden te herroepen, leidde ertoe dat hij het jaar daarop met vier predikanten afgezet werd. Zij kwamen in het gehucht Gairney Bridge, vlakbij Kinross, na veel gebed tot de oprichting van een eigen classis,' the Associate Presbytery'. De aanduiding 'Associate' geeft aan dat men een zekere verbondenheid gevoelde met de gevestigde kerk. De stichting van een afzonderlijk kerkverband was een waagstuk, want de predikanten waren aangewezen op de vrijgevigheid van de gemeente die zij dienden. Een geheel nieuwe situatie. Fraser beschrijft ook hoe de 'General Assembly', geschrokken van het gevolg van haar strenge optreden, geprobeerd heeft om de vier predikanten weer in de schoot der kerk terug te voeren. Maar vergeefs.

Het nieuwe kerkverband

De geschiedschrijvers hebben nog geen zicht kunnen krijgen op de bedoeling van Erskine. Heeft hij bewust aangestuurd op een breuk met het bestaande kerkverband? Met andere woorden: had hij een program van actie? Zijn optreden doet daar wel aan denken, maar in zijn dagboek is daar niets van te vinden. In elk geval was door zijn optreden de eerste grote kerkscheuring in de reformatorische kerk van Schotland een feit. Het nieuwe kerkverband, dat een snelle groei zou doormaken, zou de kaart van kerkelijk Schotland grondig wijzigen.[38]
Maar niet iedereen was gelukkig met de nieuwe kerk. Vooral de Engelse methodisten, die vreemd stonden tegen de kerkelijke situatie in Schotland, waren niet mals in hun kritiek op de afgescheidenen, 'the Seceders'. Hun afwijzende houding ten opzichte van de gevestigde kerk bracht John Wesley tot de uitspraak: "Onze uitgangspunten zijn geheel verschillend. Zij (de Schotse afgescheidenen, vert.) beginnen met een oordeel te vellen over anderen en die te veroordelen. Wij beginnen met een oordeel over onszelf te vellen en onszelf te veroordelen."[39]
Het oordeel van de zachtmoedige George Whitefield was niet minder scherp: "Het is het Babel dat zijzelf gebouwd hebben."[40] Het kwam dan ook tot een breuk tussen de Engelse opwekkingspredikers en de Schotse afgescheidenen. Ze was een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de pasgestichte kerk.

Teloorgang nieuwe kerkverband

Wat het nieuwe kerkverband betekend heeft voor het geestelijke leven van haar leden, onttrekt zich grotendeels aan onze waarneming. Betekenisvol is in dit verband een opmerking van Thomas Carlyle, een latere voorman van de 'Moderates': "Als iemand tot het besef kwam dat hij een ziel had die behouden moest worden, of anders verloren was, was hij rijp zich aan te sluiten bij de afgescheidenen."[41]
Hoeveel de kerk ook betekend heeft voor de mensen persoonlijk, in historisch perspectief gezien heeft zij de oplossing voor het kerkelijke vraagstuk niet gebracht, vooral ook door haar gebreken en door nieuwe scheuringen. Toen in de negentiende eeuw uit Duitsland de moderne theologie Schotland binnenkwam, om daar een grote ommekeer te bewerkstelligen die haar definitief zou vervreemden van het oude erfgoed, was het kerkverband van de afgescheidenen, inmiddels samengevoegd met een andere afgescheiden kerk, het eerste die er de invloed van onderging. In de prediking voltrok zich bij de 'United Presbyterians', zoals zij na 1847 genoemd werden, ook een radicale verandering. De leer van de algemene verzoening

[37] Idem, 6.1.15.
[38] Opmerkelijk is dat de afscheiding had plaatsgevonden onder leiding van een predikant die tijdens zijn predikantsschap bekeerd was. In dit opzicht is er een parallel met Thomas Chalmers, die leiding gaf aan de grote afscheiding in 1843. Wat ons land betreft, kunnen wij denken aan Jean de Labadie, Abraham Kuyper en Hendrik de Cock.
[39] D. Butler, *John Wesley and George Whitefield in Scotland*, p.18.
[40] *Life and Diary of the Rev. Ebenezer Erskine*, p.429.
[41] G.D. Henderson, *The Church of Scotland*, p.108.

vond bij hen een ruime ingang. De nieuwe inzichten waren voor een deel van de Free Church reden om zelfstandig verder te gaan, toen een vereniging van beide kerkgemeenschappen tot stand kwam.

Biograaf Donald Fraser

De auteur van deze levensbeschrijving, Donald Fraser (1722-1841), groeide op in de pastorie en werd predikant van een afgescheiden gemeente in Kennoway, een plaats niet ver van Portmoak. De liefde tot en de verbondenheid met de kerkelijke gemeenschap waartoe hij behoorde, is in zijn boek duidelijk waarneembaar. Met grote speurzin heeft hij alles nagegaan wat betrekking had op het ontstaan van de kerk der afscheiding. Voor hem is Ebenezer Erskine niet in de eerste plaats prediker, maar stichter van het kerkverband dat hem lief was. De ondertitel die het boek oorspronkelijk meekreeg, spreekt voor zich: "Vader van de kerk der afscheiding", "Father of the Secession Church". Zijn belangstelling voor de Erskines zal nog aangewakkerd zijn door het feit dat hij een achterkleinzoon van Ralph Erskine was. Het is mogelijk dat hij zijn overgrootvader en ook Ebenezer Erskine persoonlijk gekend heeft. Door de betrekkelijk geringe tijdsafstand had hij toegang tot bronnen die later verloren zijn gegaan. Als familiebezit zullen ze voor hem gemakkelijk toegankelijk zijn geweest. Ook kreeg hij veel materiaal van vrienden en kennissen.

Beeld van Erskine

Met grote nauwgezetheid en veel inspanning heeft Fraser de handschriften (vaak in steno) ontcijferd en in gangbaar Engels weergegeven. Veel passages uit het dagboek van Ebenezer zijn opgenomen in de hoofdstukken 2, 6 en 9 van deze uitgave. Deze drie hoofdstukken bevatten de kern van diens dagboek. Slechts een enkele keer behoeft zijn studie correctie. We wezen al op een onnauwkeurigheid aangaande het voorgeslacht van Margaret Halcro. Ook het bericht dat Henry Erskine uit een gezin kwam van drieëndertig kinderen, heeft in later genealogisch onderzoek geen bevestiging gevonden.

De verbondenheid met en de grote voorliefde van Fraser voor zijn kerkgemeenschap is in zijn werk duidelijk waarneembaar. Zo is ook hij een sprekend voorbeeld van de kerkelijke zelfgenoegzaamheid die in de loop van de tijd is ontstaan. De grote bewondering voor Erskine, maakt dat hij over zijn 'held' in de meest lovende bewoordingen kan spreken. Maar dankzij zijn objectiviteit krijgen wij toch een eerlijk beeld van Erskine. In hem zien wij een godvrezend man en een toegewijd dienstknecht van Christus, die, als het er op aankwam, van geen wijken wist. De kerkelijke situatie bracht hem ertoe om met zijn ruime evangelieverkondiging in engere kerkelijke banen te gaan, maar dit doet niets af aan de grootheid en toewijding van deze 'gezworen dienstknecht van Christus'. En het laat eveneens onverlet dat zijn nagelaten preken velen tot zegen geweest zijn.

Enkele jaren na het verschijnen van dit boek verzorgde Fraser een soortgelijk werk over Ralph Erskine. Het werd in 1834 gepubliceerd.[42] Hoewel de schrijver zijn persoonlijke mening niet achterhoudt, geeft zijn boek ook eerlijk en objectief de feiten weer. Het oordeel van Whitefield over de afgescheidenen verzwijgt hij dan ook niet, maar hij besteedt er vele woorden aan om duidelijk te maken hoe onjuist dit is. Zijn geschrift is tot op heden een veelgebruikte en dankbare bron voor de Schotse kerkgeschiedenis. Het Jefferson College in het Amerikaanse Pennsylvania wist het geschrift over Ebenezer Erskine zo te waarderen, dat zij in 1833 Fraser de titel van doctor verleende.[43]

Tenslotte

Waar het God behaagt mensen als Zijn instrumenten te gebruiken, mogen wij naar het leven van deze instrumenten zien. In de Engelstalige wereld heeft men terdege oog gehad voor de betekenis die het levensverhaal van de mannen en vrouwen

[42] Het werd vertaald door J. van der Haar in 1979. Het werd in deze serie uitgegeven.
[43] R. Small, *History of the congregations of the United Presbyterian Church*, vol. II, p.375.

Gods heeft. Het kan ook ons van nut zijn. Het is ons echter niet toegestaan om ons blind te staren op mensen, ook al waren ze als stralende lichten. Wij maken een opmerking in de geest en naar de trant der Erskines: elke rechtgeaarde dienaar van het evangelie wijst van zichzelf af op een ander (de Ander!). In de Bijbel worden de dienaren van het evangelie 'sterren' genoemd (Openb. 1:20). In de doorboorde rechterhand van Christus verspreiden ze hun licht. Maar wie alleen weet heeft van de sterren, is een mens voor wie het nacht is. Waar de Zon des heils opgaat over een leven, is het dag geworden. Dan wandelen wij in het daglicht van Zijn genade. Dan doet Hij de duisternis wijken en verandert Hij zelfs de doodsschaduw in morgenstond. Moge de geschiedenis van deze 'ster aan de kerkhemel', Ebenezer Erskine, onder de zegen des Heeren daartoe dienstbaar zijn.

LEVENSGESCHIEDENIS VAN HENRY ERSKINE

Geboorte

Henry Erskine, de vader van Ebenezer, was een bijzonder man. Hij was predikant te Chirnside en blonk uit door bekwaamheid en genadegaven. Zijn arbeid als predikant was niet zonder betekenis. Omwille van de waarheid heeft hij veel moeten meemaken. Dit alles maakt dat zijn gedachtenis in de harten van de vromen is blijven voortleven. De bekendheid van twee van zijn zonen heeft zijn faam nog vergroot. Evenals bij Philip Henry, die men zich met liefde en respect herinnert als de vader van de bekende bijbeluitlegger Matthew Henry. Zo denkt men met waardering en liefde aan Henry Erskine als de vader van Ebenezer en Ralph Erskine.

Deze uitnemende predikant werd geboren in 1624 in de gemeente van Mertoun te Dryburgh. Deze plaats, waar een oude abdij stond, is gelegen aan de rivier de Tweed, in het gebied van Berwick.[44] Door zijn vader, Ralph Erskine, stamde hij af van het oude geslacht van Mar.[45]

Het gezin van zijn vader was buitengewoon groot en bestond uit drieëndertig kinderen. De oude vader had enige tijd voor zijn sterven zoveel kleinkinderen, dat hij hen niet meer van gezicht kon herinneren. Volgens de overlevering vroeg hij, als hij een van hen zag, vriendelijk: "Wie ben jij, mijn kleine jongen?"

[44] De geschiedenis van deze abdij, beschreven door de vroegere graaf van Buchan, kan men vinden in Grose, *Antiquities.*

[45] Zie Aanhangsel I

Deze levensbeschrijving gaat over één van de jongste van de drieëndertig kinderen.
Ondanks de hoge kosten die het grootbrengen van zoveel broers en zusters met zich meebracht, werd de opleiding van Henry Erskine niet verwaarloosd. De vroege tekenen van vroomheid en begaafdheid brachten zijn ouders er toe hem een zo goed mogelijke opleiding te geven.

Studie in Edinburgh

Hij studeerde op de Latijnse school en ging daarna naar de universiteit van Edinburgh. Na studie van de talen, wijsbegeerte en theologie, ontving hij de academische graad van 'Master of Arts'.[46]
Rector was de weleerwaarde John Adamson, een man van bijzondere bekwaamheid, grote geleerdheid en wijs beleid, die van 1625 tot 1652 leiding gaf aan de universiteit. Professoren uit later jaren van die periode waren James Wright, James Wiseman en Robert Young.[47] Henry Erskine had het voorrecht dat hij in pastoraal opzicht verkeerde onder de hoede van waardige mannen. Zijn inzicht en vroomheid zullen in belangrijke mate bevorderd zijn door hun prediking en het persoonlijk contact met hen.
Andrew Simpson, predikant te Dryburgh, onderscheidde zich door zijn geestelijke leven, intens bidden en trouw lezen van de Schrift. Een bekende predikant zegt van hem: "Hij bestrafte vrijmoedig datgene dat hij als zondig zag. Dit zorgde ervoor dat het parlement hem in 1621 gevangen zette in het kasteel van Dumbarton. Hier zegende de Heere zijn prediking en gebeden zo, dat de echtgenote van Sir John Stewart, de commandant van het kasteel, het pausdom de rug toekeerde. Na korte tijd werd Simpson in vrijheid gesteld en keerde hij terug naar Dryburgh. Hier en in Mertoun preekte hij tot aan zijn dood.[48]
John Smith, die de opvolger van Simpson geweest moet zijn

[46] Chalmers, *General Biographical Dictionary*, vol. XIII.
[47] Bower, *A History of the University of Edinburgh*, vol.I, p.223 e.v.
[48] John Livingstone (predikant te Ancrum), *The Lives of Eminent Divines and Private Christians, who lived in Scotland during the first century after the Reformation*, p.12.

in de gemeente van Mertoun, gaf blijk van dezelfde geestelijke gezindheid. De hierboven geciteerde schrijver zegt van hem: "Hij kende alle Psalmen uit zijn hoofd en had de gewoonte aan de maaltijd een Psalm op te zeggen. Als hij jonge mannen ontmoette die zich voorbereidden op het predikantsschap, vermaande hij hen ernstig en wenste hen van harte Gods zegen toe. Zo nam hij me om deze reden in Edinburgh een keer mee naar een huis."[49] Het is een onschatbaar voorrecht om bij de voorbereiding op het heilige ambt te verkeren onder de bediening van predikanten die zo rijk bedeeld zijn met de geest van ware vroomheid en liefde.
De godsdienstige opvattingen van Erskine oefenden een sterke invloed uit op zijn levensloop. Zorgvuldig had hij kennis genomen van de vraagstukken die in die tijd de publieke aandacht trokken. Met overtuiging hing hij de leer aan van de Schotse geloofsbelijdenis, de Westminsterse geloofsbelijdenis en de presbyteriale wijze van eredienst, orde en kerkregering. Van presbyteriaanse predikanten kreeg hij dan ook de bevoegdheid om het evangelie te verkondigen. Later werd hij door die predikanten tot het ambt toegelaten.

Predikant in Cornhill

Zijn eerste gemeente was Cornhill, een dorp in de gemeente van Norham en in het gebied Northumberland. Liefelijk gelegen aan de zuidelijke oever van de rivier de Tweed, ongeveer vijftien mijl ten oosten van zijn geboorteplaats.
Het jaar van zijn bevestiging is niet met zekerheid vast te stellen. Daarom is het ook niet mogelijk aan te geven, hoe lang hij predikant is geweest te Cornhill. Volgens Calamy en Palmer was het slechts drie jaar.[50] Wodrow breidt het echter uit tot dertien jaar.[51] Het opschrift op het nieuwe monument dat onlangs tot zijn gedachtenis is opgericht, vermeldt

[49] John Livingstone, a.w., p.21.
[50] Calamy, *Continuation, II*, p.678. Palmer, *Nonconformist's Memorial*, III, p.62. Deze schrijver zegt: «De kerk van Cornhill, in de gemeente van Norham: Randall, een Schot, is hier predikant. Het is iemand die aan de gemeente is opgedrongen, 1649.»
[51] *History of the Sufferings of the Church of Scotland*, vol.II, first ed. p.256.

dan ook dat hij in 1649 in Cornhill tot predikant is bevestigd. Het dagboek van zijn zoon Ralph bevat het bericht dat zijn zuster, mevrouw Balderston, op 28 juni 1653 geboren is in Galashiels. Verbleef Henry Erskine toen met zijn gezin in Galashiels of verbleef zijn eerste vrouw een paar weken bij familie in dat dorp, ondanks het feit dat haar man predikant was te Cornhill? Het lijkt onmogelijk hierover uitsluitsel te krijgen, nu er zoveel tijd verlopen is.
Zijn arbeid in Cornhill, of deze nu van langere of kortere duur geweest is, werd rijk gezegend. Hij trof bij zijn komst onwetende, goddeloze en ruwe mensen aan. Hun vijandschap tegen de ware godsvrucht was groot. Als hij in huis zat, kon hij soms hun vloeken horen op straat. Als gevolg van zijn uitnemende bediening en verstandige houding, voltrok zich echter onder Gods zegen een verrassende omkeer in hun houding. Zij raakten omwille van de Meester zeer aan hem gehecht.

Uit zijn gemeente verdreven

Inmiddels was de uniformiteitswet, 'act of Uniformity' van 24 augustus 1662, een feit geworden[51a]. Erskine was uitgeworpen, evenals tweeduizend andere getrouwe predikanten in Engeland, wat ten zeerste betreurd werd.
De volgende geschiedenis moet waar gebeurd zijn. In de periode onmiddellijk ná zijn afzetting en vóórdat een episcopaals predikant benoemd was als zijn opvolger, probeerden enkele bevriende gemeenteleden het pastorieland voor Erskine om te ploegen. Maar een vertegenwoordiger van de bisschop verhinderde dat en nam anderen in dienst om het land te bewerken. Een van die arbeiders overkwam het volgende. Een vriend van Erskine die met hem aan het werk was, zei dat het jammer was dat hun gewezen predikant, Erskine, niet meer van het land kon profiteren, vooral ook omdat er nog geen andere predikant was. De man reageerde hierop heftig en sprak een ver-

[51a] Hierbij had het Engelse parlement besloten dat alle predikanten verplicht waren zich aan te passen aan de anglicaanse gebruiken in de eredienst. Elke poging tot verandering in de kerk diende afgezworen te worden (vert.).

schrikkelijke verwensing over zich uit v
karwei niet zou kunnen afmaken. Een pa
hij door een ernstige aandoening getroff
drie dagen bleek de ziekte fataal. Zijn p
gezien als een oordeel van de hemel. Of
trieste gebeuren terecht is of niet, de m
onder de indruk dat niemand dat jaar d
rieland voor de bisschop te bewerken.
kine kregen toestemming de akker voor
zaaien en te oogsten. Het viel op, dat de akker een ongewoon rijke oogst opbracht, die het gezin voor lange tijd van brood voorzag.
Zijn arbeid, vooral die op de kansel, werd niet vergeten. Na een halve eeuw spraken sommige ouderen nog met respect en dankbaarheid over hem, omdat zijn prediking hen tot zegen was geweest. Dit blijkt uit een verslag over hem, samengesteld door Ebenezer Erskine in 1715, te Portmoak. Dit bevat de volgende zinsnede: "Zijn zoon Ebenezer was onlangs bij de bron van Cornhill. Hij merkte dat de naam van zijn vader een goede klank had bij sommige ouderen. Dezen hadden onder zijn prediking verkeerd. Zij waren omwille van de vader erg hartelijk voor de zoon."[52]

Reis naar Londen

Om onbekende reden werd het traktement van de kleine predikantsplaats in Cornhill geheel of gedeeltelijk ingehouden. Men had hem aangeraden zich tot de koning te wenden om de uitbetaling alsnog gedaan te krijgen. En dat deed hij: hij ondernam de reis naar Londen. Op deze reis gebeurden bijzondere dingen.
Vanwege de wind en het weer was het schip waarop hij meevoer, genoodzaakt de haven van Harwich binnen te varen om daar drie weken te blijven. Maar door de zorgende hand van

[52] De schrijver van dit boek was een aantal jaren geleden in de gelukkige omstandigheid dit manuscript te mogen inzien. Het was toen in het bezit van een mevrouw in Stirling (zie ook in the Advocate's Library bij de manuscripten van Robert Wodrow, III, no.17 *Abbreviate of the Life and Sufferings of Mr. Henry Erskine, by his Son.* Recorded May 1716.)

dan ook dat hij in 1649 in Cornhill tot predikant is bevestigd. Het dagboek van zijn zoon Ralph bevat het bericht dat zijn zuster, mevrouw Balderston, op 28 juni 1653 geboren is in Galashiels. Verbleef Henry Erskine toen met zijn gezin in Galashiels of verbleef zijn eerste vrouw een paar weken bij familie in dat dorp, ondanks het feit dat haar man predikant was te Cornhill? Het lijkt onmogelijk hierover uitsluitsel te krijgen, nu er zoveel tijd verlopen is.
Zijn arbeid in Cornhill, of deze nu van langere of kortere duur geweest is, werd rijk gezegend. Hij trof bij zijn komst onwetende, goddeloze en ruwe mensen aan. Hun vijandschap tegen de ware godsvrucht was groot. Als hij in huis zat, kon hij soms hun vloeken horen op straat. Als gevolg van zijn uitnemende bediening en verstandige houding, voltrok zich echter onder Gods zegen een verrassende omkeer in hun houding. Zij raakten omwille van de Meester zeer aan hem gehecht.

Uit zijn gemeente verdreven

Inmiddels was de uniformiteitswet, 'act of Uniformity' van 24 augustus 1662, een feit geworden[51a]. Erskine was uitgeworpen, evenals tweeduizend andere getrouwe predikanten in Engeland, wat ten zeerste betreurd werd.
De volgende geschiedenis moet waar gebeurd zijn. In de periode onmiddellijk ná zijn afzetting en vóórdat een episcopaals predikant benoemd was als zijn opvolger, probeerden enkele bevriende gemeenteleden het pastorieland voor Erskine om te ploegen. Maar een vertegenwoordiger van de bisschop verhinderde dat en nam anderen in dienst om het land te bewerken. Een van die arbeiders overkwam het volgende. Een vriend van Erskine die met hem aan het werk was, zei dat het jammer was dat hun gewezen predikant, Erskine, niet meer van het land kon profiteren, vooral ook omdat er nog geen andere predikant was. De man reageerde hierop heftig en sprak een ver-

[51a] Hierbij had het Engelse parlement besloten dat alle predikanten verplicht waren zich aan te passen aan de anglicaanse gebruiken in de eredienst. Elke poging tot verandering in de kerk diende afgezworen te worden (vert.).

schrikkelijke verwensing over zich uit voor het geval hij het karwei niet zou kunnen afmaken. Een paar minuten later werd hij door een ernstige aandoening getroffen en binnen twee of drie dagen bleek de ziekte fataal. Zijn plotselinge dood werd gezien als een oordeel van de hemel. Of de verklaring van dit trieste gebeuren terecht is of niet, de mensen waren er zo van onder de indruk dat niemand dat jaar de moed had het pastorieland voor de bisschop te bewerken. De vrienden van Erskine kregen toestemming de akker voor hem te ploegen, te zaaien en te oogsten. Het viel op, dat de akker een ongewoon rijke oogst opbracht, die het gezin voor lange tijd van brood voorzag.
Zijn arbeid, vooral die op de kansel, werd niet vergeten. Na een halve eeuw spraken sommige ouderen nog met respect en dankbaarheid over hem, omdat zijn prediking hen tot zegen was geweest. Dit blijkt uit een verslag over hem, samengesteld door Ebenezer Erskine in 1715, te Portmoak. Dit bevat de volgende zinsnede: "Zijn zoon Ebenezer was onlangs bij de bron van Cornhill. Hij merkte dat de naam van zijn vader een goede klank had bij sommige ouderen. Dezen hadden onder zijn prediking verkeerd. Zij waren omwille van de vader erg hartelijk voor de zoon."[52]

Reis naar Londen

Om onbekende reden werd het traktement van de kleine predikantsplaats in Cornhill geheel of gedeeltelijk ingehouden. Men had hem aangeraden zich tot de koning te wenden om de uitbetaling alsnog gedaan te krijgen. En dat deed hij: hij ondernam de reis naar Londen. Op deze reis gebeurden bijzondere dingen.
Vanwege de wind en het weer was het schip waarop hij meevoer, genoodzaakt de haven van Harwich binnen te varen om daar drie weken te blijven. Maar door de zorgende hand van

[52] De schrijver van dit boek was een aantal jaren geleden in de gelukkige omstandigheid dit manuscript te mogen inzien. Het was toen in het bezit van een mevrouw in Stirling (zie ook in the Advocate's Library bij de manuscripten van Robert Wodrow, III, no.17 *Abbreviate of the Life and Sufferings of Mr. Henry Erskine, by his Son.* Recorded May 1716.)

God keerde het oponthoud zich ten goede. De gemeente in Harwich hoorde dat hij een van de afgezette predikanten was en nodigde hem uit om het evangelie te verkondigen. Zij hoorde hem met veel genoegen, zowel op de zondag als door de week. Als blijk van dankbaarheid en hoogachting gaf zij hem tijdens zijn verblijf en bij zijn vertrek een forse vergoeding.

Geen achterstallig salaris

Erskine nam bij zijn aankomst in Londen contact op met bepaalde personen die invloed aan het hof hadden en wendde zich daarna met zijn verzoek tot de koning. Maar na lang wachten, dat de nodige kosten met zich meebracht, werd zijn zaak afgedaan met een afwijzend antwoord. Zijn achterstallige salaris kon alleen verstrekt worden, als hij beloofde zich aan te passen aan de nationale kerk. Verschillende Schotse edelen met wie hij voordien contact had, boden hem royale hulp aan op voorwaarde dat hij zich zou aanpassen. Maar Erskine wees al dergelijke voorstellen af. Hij verzekerde hen dat hij zich met zijn gezin toevertrouwde aan de zorg van de Voorzienigheid. Het wilde liever om brood bedelen, dan zijn plicht verzaken of tegen zijn geweten ingaan.
In hoeverre dit goed gemaakt werd door de kerkdiensten en door de ontmoeting met godvrezende predikanten in Londen, kunnen we niet vaststellen. Een van zijn papieren bevat echter de hoofdpunten van verschillende preken die door Sibbald in december 1663 in de Blackfriars-church te Londen gehouden zijn. Waarschijnlijk heeft hij bij zijn bezoek dus de gelegenheid aangegrepen om verschillende kerkdiensten te bezoeken. Zijn poging om zijn salaris alsnog uitgekeerd te krijgen, was dus volledig mislukt.

Als Jona in de storm

Erskine moest naar huis met een droevig hart en een zo goed als lege beurs, die nog slechts één kroon(muntstuk) bevatte. Hij werd het met de schipper eens over de prijs waarvoor hij hem naar Leith zou varen. Kort na de afvaart wilde hij met die

kroon een maaltijd betalen, maar de scheepsjongen zei hem dat deze munt nog geen stuiver waard was. Erskine zei tegen de kapitein hoe het er met hem voorstond en vroeg hem wat geld voor te schieten. Hij beloofde het geld terug te betalen als God hen veilig in Edinburgh gebracht zou hebben.
Maar de reis liep anders dan ze gedacht hadden. Toen ze voorbij Harwich waren, in noordelijke richting, stak een zware storm op waardoor zij het schip niet meer onder controle hadden. Ze wisten ook niet meer in welke richting zij het schip moesten sturen. Door de soevereine beschikking van Hem, aan Wie zee en winden gehoorzaam zijn, werden ze gedwongen terug te keren naar Harwich.
Erskine kreeg onverwacht gelegenheid om zijn goede vrienden in die stad opnieuw te bezoeken. Hij verbleef er zes weken, om met grote ijver het Evangelie van vrije genade te verkondigen. De vrienden in Harwich achtten het een eer hem gastvrij te onthalen, en voorzagen hem bij zijn vertrek van alles wat nodig was voor zijn lange reis. Aan boord vertelde Erskine de andere passagiers van zijn moeilijkheden en van de manier waarop God hem had geholpen. Ook van de kerkdiensten die hij had geleid en van de ruime vergoeding die hem verstrekt was. Die medereizigers zeiden dat hij dan de Jona geweest was om wiens wil de storm was verwekt die hen zo lang in Harwich had vastgehouden. De kapitein was diep onder de indruk van zijn godsvrucht en de speciale bewaring die de God van de hemel hem gegeven had. Hij weigerde zelfs maar iets van hem te aanvaarden voor vervoer en levensonderhoud.
Blijkens het overzicht van zijn leven[53] was het volk van Harwich zo ingenomen met het contact en zijn prediking, dat zij hem dringend gevraagd had om zich met vrouw en kinderen onder hen te vestigen als hun eigen predikant. Zij beloofde hem daarbij alle nodige hulp en steun. Erskine was graag op dit welgemeende verzoek ingegaan, maar zijn vrouw kon er niet toe komen zich op zo'n grote afstand van haar familie en vaderland te vestigen.

[53] *Abbreviation of the Life and Sufferings of Mr. H. Erskine*, by his Son.

Vertrek naar Dryburgh

Spoedig na zijn terugkeer uit Londen, verliet hij Cornhill voorgoed. Hij onderging de gedwongen scheiding tussen hem en zijn gemeente met droefheid. Toch ging hij in vertrouwen op Gods wijsheid, algenoegzaamheid en goedheid, met zijn gezin naar Dryburgh, waar hij ongeveer achttien jaar zou blijven.
Zijn broer, Erskine van Shielfield, leefde hartelijk met hem mee in zijn moeitenvolle bestaan en hij zorgde ook voor een woning. Het is mogelijk dat de naam van deze Erskine op de lange lijst van Wodrow staat. Op deze lijst staat vermeld welke Schotse presbyterianen als gevolg van het besluit van het parlement in 1662 een boete opgelegd kregen door Middleton. In elk geval was hij niet alleen iemand met dezelfde naam, maar ook van dezelfde geest. De hier bedoelde lijst noemt onder anderen: "John Erskine, grondbezitter te Dryburgh, boete: 600 pond".[54] De bekende historicus Wodrow zegt: "De personen die op deze lijst als beboet vermeld staan, waren, voorzover ik heb kunnen nagaan, in het algemeen mensen van een nauwgezette levenswandel. In hun omgeving stonden zij bekend om hun godsvrucht. Hun enige misdrijf was dat zij presbyterianen waren. Zich onderwerpen aan een geweldenaar was wel het laatste dat zij zouden doen."[55]

Woning in Dryburgh

Ter herinnering aan Erskine en zijn gezin, is zijn huis in Dryburgh, waarin ook zijn zoon Ebenezer is geboren, lang bewaard gebleven. In een levensbeschrijving van Ann Agnes Erskine, een godvrezende vrouw, gepubliceerd in 1805,[56] staat dat het huis er toen nog was, en dat het "door de huidige eigenaar, Lord Buchan in zijn oorspronkelijke staat bewaard is ter herinnering aan de Erskines." In december 1823 is dit bevestigd door een edelman die bij deze heer te gast was. In antwoord op een schrijven om informatie over de familie deelde hij mee dat Lord Buchan had besloten "dat het deel van het huis dat door hen bewoond was geweest, bewaard zou blijven."
Van tijd tot tijd oefende Erskine in Dryburgh zijn ambt als predikant uit. Daarin werd hij gesteund door zijn familie, vroegere vrienden en bekenden, maar bovenal door de beloften van die God, Die hem tot het ambt geroepen had. Vanwege het vertrek van James Kirkton, werden de diensten van deze waardige presbyteriaan in zijn geboorteplaats Dryburgh te meer gewaardeerd. Kirkton had als gevolg van een maatregel die in 1662 in Glasgow door de regering was genomen, de gemeente van Mertoun moeten verlaten en was opgevolgd door een episcopaalse predikant.[57] Erskine preekte meestal in zijn huis en soms in de openlucht. Hij nam ook elke gelegenheid waar om anderen te horen preken.

Dochter van Erskine

Een voorbeeld van zijn godsvrucht en ernst in dezen uit het jaar 1665 is vermeldenswaard. Mevrouw Balderston, dochter van Erskine, verwijst ernaar in haar dagboek. Zij beschrijft uitvoerig hoe zij er toe gekomen is zich voor het eerst aan de Heere over te geven: "Ik kan mij niet goed herinneren hoe oud ik was. Maar ik denk dat ik ongeveer 21 à 22 jaar was. Ik verbleef in het gezin van de oude Lady Craigmillar en ik had haar toestemming gevraagd om naar het zuiden te gaan om daar mijn vader en zijn vrienden op te zoeken. Mijn vader woonde toen in Dryburgh. Toen ik daar aankwam, hadden allen het voornemen om naar een avondmaalsbediening in Ousnam te gaan. Het was, denk ik, de laatste keer dat die daar door John Scott bediend zou worden. Toen ik zag hoe serieus zij met de voorbereiding bezig waren, bedacht ik dat ik het net zo hard nodig had als zij. Ik dacht toen: ik wil in de bijbel lezen en bidden. Ik had een groot verlangen om er aan deel te nemen. Toen ik dit

[54] Schots geld.
[55] Wodrow: *History*, vol.I, pp.121 f. App. No. 33.
[56] *Evangelical Magazine*, XIII, p.242. *Burder's Memoirs of Eminently Pious Woman*, III, pp.257-264.
[57] Zie: *Biographical Notice prefixed to Kirkton's Secret and True History of the Church of Scotland*, etc.)

aan mijn vader vertelde, stond hij er heel afwijzend tegenover. Met redenen gaf hij aan dat ik in onwetendheid verkeerde. Indien ik geen deel aan Christus had, kon ik daar niets goeds verwachten. Ik vroeg hem of hij wist dat ik daar het goed zou kunnen krijgen, dat ik voor die tijd niet gehad had. Toen ik merkte dat hij er niet voor was, wilde ik het toch niet opgeven. Ik ging naar mijn neef, William Areskin, die in dezelfde stad verbleef. Ik vertelde hem van mijn ernstig verlangen om aan het Avondmaal deel te nemen. En hij moedigde mij daartoe aan. Ik herinner mij dat mijn vader op een maandag (na het Avondmaal) in zijn gebed deze uitdrukking gebruikt had: "O, dat velen maar verlangen om nog eens zo'n bediening mee te maken." Ik dacht bij mijzelf: "Ik weet dat ik heel de wereld wil geven om zo'n bediening mee te maken." Ik herinner mij, dat, toen ik weer naar Edinburgh zou gaan, mijn neef Areskin bij het afscheid zijn beide handen op mijn schouders legde, de blik ten hemel richtte en zei: "De Heere zij met je." Dit maakte zo'n indruk in mijn binnenste, dat ik het nooit meer kwijt geraakt ben. Want ik ben er zeker van dat zijn gebed verhoord is. Sindsdien is de Heere altijd met mij geweest."

Twee nagelaten schriften

Tijdens zijn verblijf in Dryburgh moet Erskine zich met veel inzet verdiept hebben in de theologie. We hebben twee nagelaten schriften ingezien, die door hem in de begintijd geschreven zijn.
Het één, gedateerd 29 juli 1664, bevat voornamelijk gedeelten van diverse schrijvers over de theologie en de kerkgeschiedenis, onder andere Clark's *Ten Heathen Persecutions* (Tien vervolgingen door de heidenen).
Het andere is een klein en dik boekwerk. Het bevat in het Latijn een beknopt ontwerp van godgeleerdheid. Het lijkt dat hij het zelf heeft samengesteld. Het is keurig geschreven en was mogelijk voor uitgave bestemd, maar zover is het nooit gekomen. Het telt 362 bladzijden en bevat korte antwoorden op 647 vragen over 27 onderwerpen van theologische aard. Het opschrift van dit manuscript luidt: "Inleiding in de theologie.

Hierin zijn de kernpunten opgenomen van theologische kwesties met hun oplossingen, bevestigd door twee of drie getuigenissen. Door Henry Erskine, 1665." De 27 onderwerpen worden 'Puncta'[58] genoemd. Het slot van het werk is door hem als volgt aangegeven: "Op 4 augustus 1665 is dit beëindigd."

Arrestatie in Dryburgh

Terwijl hij in Dryburgh op niet-officiële wijze preekte en zijn studies voortzette, zal hij lange tijd weinig moeilijkheden hebben ondervonden. Maar in 1682 werd hij evenals vele andere waardige presbyterianen wreed behandeld. Groepen soldaten traden op tegen degenen die ervan verdacht werden tegen de amnestiewet van 1679 overtreden te hebben. Zij zouden geen kerkdiensten in de eigen gemeente bijgewoond hebben, verboden kerkdiensten geleid hebben, onwettig de doop bediend hebben of onwettig huwelijken ingezegend hebben.[59]
Op zondag 23 april verscheen Adam Urquhart uit Meldrum met een groep soldaten bij Erskine tijdens een huisgodsdienstoefening om hem te arresteren. Urquhart was een van de meest actieve ambtenaren en juist aan hem had de politie de leiding van dit kwalijke werk toevertrouwd. Erskine werd naar Melrose gebracht, daar één nacht gevangen gehouden en de volgende dag vrijgelaten. Zijn neef James Erskine, van Shielfield, had zich met een waarborgsom van 5000 merks[60] garant gesteld. Op 8 mei, na zijn terugkeer uit het westen van Schotland naar Melrose, ontsloeg Urquhart zijn neef van de borgtocht en werd Erskine naar Jedburgh gebracht. Met het oog op de verschijning van Erskine in Edinburgh, op de 12e van die maand, werd weer een waarborgsom geëist.[61]

---

[58] Letterlijk: Punten (vert.)
[59] Wodrow, *History,* vol. II, Book III, Chapter 6.
[60] Een 'merk'of 'mark' is een oude Schotse munt. De waarde ervan is ongeveer gelijk aan twee derde van een pond (vert.)
[61] Eén van zijn nakomelingen is in het bezit van een ebbenhouten kabinet dat toebehoord heeft aan Ralph Erskine; hierin zijn een aantal kleine voorwerpen uit de familie bewaard gebleven. Daar behoren ook een paar duimschroeven bij, waarmee Henri Erskine kennis gemaakt heeft toen hij in Edinburgh gevangen zat.

Hoewel hij lichamelijk in een slechte conditie verkeerde, ging Erskine op de aangegeven tijd op reis naar Edinburgh. Daar verscheen hij ook voor een commissie van de staatsraad. Sir George M' Kenzie, raadsman van de koning, vroeg hem na een kort gesprek of hij bereid was zich te verplichten tot het betalen van een borgsom als hij nog meer verboden kerkdiensten zou leiden. Het antwoord van Erskine liet aan duidelijkheid niets te wensen over: "My Lord, ik heb mijn opdracht van Christus ontvangen. En al was het een uur voor mijn dood, zo zou ik er niet, om wie dan ook, nalatig aan willen zijn." De raadsman bracht verslag uit aan de raad en zijn zaak werd verdaagd tot 6 juni. Onder een waarborgsom van 4000 merks beloofde hij daar op die tijd aanwezig te zijn.
Op die dag verscheen Erskine dan ook metterdaad voor de raad. Er werd een aanklacht tegen hem voorgelezen die hem met de dagvaarding al was toegezonden. Hij werd beschuldigd van het leiden van verboden kerkdiensten, van onwettige doopsbediening en huwelijksbevestiging. Toen kanselier Haddow Gordon hem vroeg wat hij op de aanklacht te zeggen had, antwoordde hij: "Iedereen uit mijn omgeving weet dat ik van september 1681 tot eind februari van dit jaar, door de Voorzienigheid van God, veel last heb gehad van een ernstige dysenterie. Dit heeft het mij zelfs onmogelijk gemaakt in het gezin de knieën voor God te buigen. Als gevolg daarvan werd ik ook geplaagd door een koude koorts, en was ik niet in staat ook maar enig predikantswerk te verrichten."[62]
Daarop nodigde de kanselier hem uit om als het ware tegen zichzelf te getuigen. Dit was in die donkere tijd niet vreemd, maar het was wel in strijd met een grondregel van het recht. De kanselier vroeg namelijk of Erskine onder ede wilde verklaren, dat hij van september tot juni niet gepreekt had, de doop niet bediend of huwelijken had bevestigd. Erskine antwoordde dat het onmogelijk was daarop voor heel die periode

[62] Vóór de modernisering van de landbouw hadden de bewoners van de 'Merse' (de streek waarin Dryburgh lag) veel te kampen met koude koorts. Zie Kerr, *View of the Agriculture of the County of Berwick*, p.474.

een eed af te leggen. Hij werd veroordeeld tot een boete van 5000 Merks.

HET LAND VERLATEN

Erskine zou die avond naar de gevangenis in Edinburgh gebracht worden en de volgende dag naar de 'Bass'[63] overgevaren worden. Daar zou hij moeten blijven tot de boete betaald was en hij beloofd had niet meer te preken. Erskine realiseerde zich dat een verblijf in die gevangenis op dat rotseiland heel slecht was voor zijn gezondheid, ja, zo slecht dat hij er wellicht zou bezwijken. Daarom diende hij die middag een verzoekschrift in bij de raad, om het vonnis te wijzigen in verbanning. Daarbij zou een genoegzaam bedrag als waarborgsom gesteld worden.
De raad ging op dit verzoek in, mede dankzij de invloed van vrienden. John Brown te Park, een neef van Erskine die in 1715 nog in leven was,[64] stelde zich er met een bedrag van 5000 merks borg voor dat zijn oom binnen veertien dagen het koninkrijk zou verlaten en zonder toestemming nooit zou terugkeren.
Bij zijn ontslag uit de gevangenis betaalde Erskine de schrijvers van de raad eenentwintig dollar en de cipier met zijn personeel vier: uitgaven die hij zich maar nauwelijks kon permitteren.

NIET NAAR DE 'BASS'?

Het is hier de plaats om aandacht te schenken aan een opmerking over Henry Erskine die voorkomt in een groot biografisch lexicon.[65] De schrijver van een artikel over hem zegt: "De vervolging van de presbyterianen in Schotland noodzaakte Erskine naar Holland te vluchten; gebrek aan het noodzakelijke levensonderhoud bracht hem ertoe weer terug te keren

[63] Zie voor een boeiende beschrijving van dit rotseiland en van de gevangenis daar: Crichton, *Memoirs of the Rev. John Blackader*.
[64] *Abbreviation of the Life and Sufferings*, etc.
[65] Chalmers, *General Biographical Dictionary*, sub Henry Erskine.

naar zijn vaderland. Hier werd hij gearresteerd en in de 'Bass', een ontoegankelijke vesting in de monding van de Forth, gevangengezet. Daar verbleef hij bijna drie jaar, tot hij door bemiddeling van de graaf van Marr, een familielid, in vrijheid werd gesteld." Het is ons niet bekend hoe men tot deze bewering is gekomen. Uit mededelingen van zijn zoon Ebenezer is voldoende duidelijk dat hij in 1682 van gevangenschap op de 'Bass' ontslagen werd en had moeten beloven het land te verlaten. We kennen geen documenten die erop wijzen dat hij bij een andere gelegenheid in de 'Bass' gevangen zat. Trouwens, het is ook maar de vraag of hij voor enige tijd zijn toevlucht in Holland heeft gezocht. Dat wordt wel verteld door velen die met hem geleden hebben, maar zijn zoon zwijgt erover en dat geeft de nodige twijfel over het gebeuren.

Carlisle en Monilaws

Conform de afspraak met de raad, maakte Erskine zich op om het land binnen een bepaalde tijd te verlaten. Hij werd gedreven door dezelfde geest van het geloof als Abraham, de aartsvader: "Om uit te gaan naar de plaats, die hij tot een erfdeel ontvangen zou; en hij is uitgegaan, niet wetende waar hij komen zou" (Hebr. 11:8). Hij nam afscheid van vrouw en kinderen en vertrok naar het noorden van Engeland. Hij wist niet waar hij zou moeten verblijven, maar vertrouwde zichzelf en zijn gezin toe aan de zorg en leiding van Gods Voorzienigheid.
Erskines weg leidde eerst naar het district Northumberland. Maar toen hij vreesde dat hij daar niet veilig was, reisde hij door naar Cumberland en kwam tenslotte terecht in Parkridge, ongeveer tien mijl van Carlisle. Daar gaf de ambachtsheer hem toestemming een woning te betrekken. Erskine liet in september zijn vrouw en kinderen overkomen en ze woonden langer dan twee jaar in betrekkelijke rust in Parkridge. Het is niet na te gaan in hoeverre Erskine bezig geweest is met de verkondiging van het evangelie, maar gezien zijn ijver zal hij niet werkeloos stil gezeten hebben.[66]

Zegen

Het *Evangelical Magazine* maakt melding van de volgende gezegende gebeurtenis, die zeker in Parkridge kan hebben plaatsgevonden.
"Toen Henry Erskine, vader van Ebenezer en Ralph Erskine, een onopvallend bestaan leidde in het noorden van Engeland, vlak bij de grens met Schotland, zag hij een aantal mensen turf steken. Toen hij bij hen kwam, vond hij hen erg uitgelaten. Een van hen reageerde hierop en zei: "Mijnheer, we denken, dat u predikant bent, en als u voor ons een preek wilt houden, zullen wij gaan zitten en aandachtig luisteren." "Ik ben bang," zei Erskine, "dat jullie niet in de juiste stemming zijn om naar een preek te luisteren." Zij drongen echter zo sterk bij hem aan, dat hij tenslotte toestemde. Na zich even te hebben teruggetrokken, trad hij op hen toe en hield een preek voor de ongeveer dertig arbeiders. Dit had tot het gelukkige gevolg dat er elf tot bekering kwamen. Hoe wonderlijk zijn de wegen van de genade! "O diepte van de rijkdom beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen en onnaspeurlijk Zijn wegen" (Romeinen 11:33).[67]

Ralph geboren

Rond de jaarwisseling van 1684/1685 vroeg de heer Gray uit Preston[68] aan Erskine of hij in Monilaws wilde komen wonen; een onbetekenend dorp in de gemeente van Branxton, op twee mijl afstand van Cornhill waar hij indertijd was afgezet. Erskine maakte van dit aanbod gebruik en kort na zijn verhuizing

[66] Op de dag "dat God de volken schrijft" (Ps. 87:6) zal mogelijk openbaar worden dat de diensten die hij nu en dan, als het ware in het geheim vervuld heeft, rijker gezegend zijn dan de geregelde en openbare woordbediening van vele bekwame en getrouwe predikanten die in rustiger tijd hebben gearbeid.
[67] *Evangelical Magazine*, vol. V, Supplement. Schrijver dezes heeft toestemming te vermelden dat dit voorval aan de uitgever van het tijdschrift was meegedeeld door John Brown, predikant te Whitburn. Aan Brown was het verteld door Johnston, predikant te Ecclefechan, een achtenswaardig man. John Hope, een gerespecteerd man, lid van de kerkenraad van Johnston, had de gebeurtenis vele jaren ervoor aan zijn predikant verteld. Hope was de zoon van een van de elf personen die, naar wij mogen aannemen, door deze preek tot bekering waren gekomen.
[68] Men veronderstelt dat Gray de voorvader is van de beroemde Grays van Howick.

naar Monilaws werd zijn zoon Ralph geboren. De rust die hij hier genoot was van korte duur.

Gevangen in Wooler

Op 2 juli 1685 werd hij door acht politiemannen te paard gearresteerd en naar Wooler gebracht. De volgende dag namen ze hem mee naar kolonel Struthers te Fowberrie, die hem zei dat hij in opdracht van de koning voor John Fenwick in Newcastle moest verschijnen.
Erskine werd die avond teruggebracht naar Wooler, waar hij tot zijn vreugde Luke Ogle, de afgezette predikant van Berwick, ontmoette. Lijdend voor dezelfde zaak van Christus, kunnen hun gesprekken, evenals die van Paulus en Silas, voor beiden alleen maar tot bemoediging geweest zijn.

Op weg naar Newcastle

Op zaterdag 4 juli werden ze te paard, onder begeleiding van negen soldaten, naar het huis van de politierechter te Eglingham gebracht, waar ze bleven tot maandag 6 juli. Wodrow merkt op: "Want het lijkt wel dat de Engelsen toch iets meer eerbied hadden voor de dag des Heeren dan onze Schotse vervolgers."
Maandagmorgen werd Erskine getroffen door een hevige galaanval, die hem uitzonderlijk veel pijn bezorgde, en wel zodanig dat het einde van zijn leven nabij scheen. De soldaten waren daar echter ongevoelig voor en namen hem mee, hoewel hij nauwelijks op een paard kon zitten. Door de goedheid van de Voorzienigheid bereikten hij en de eveneens zieke Ogle in de avond Newcastle. Toen zij om zeven uur aanklopten bij de poort van het huis van John Fenwick, zette deze hen gevangen. Ook werden de mannen van hun paarden beroofd; een daad die nooit meer in orde gemaakt is.
Erskine ondervond tijdens zijn hevige pijnen veel medelijden en begrip van vreemden en van mensen van de onderste laag van de samenleving. Het was namelijk zo, dat ook de gevangenen met hem te doen hadden, en de cipier vroegen hem een

paar dagen in vrijheid te stellen, totdat hij van zijn pijnlijke aandoening hersteld zou zijn. De cipier willigde dit ongewone verzoek in, en Erskine vond ongeveer veertien dagen onderdak in het huis van mevrouw Mann, die voor hem als een barmhartige Samaritaanse was. Zij waakte in deze periode onafgebroken voor zijn gezondheid en deed al het mogelijke om hem van het nodige te voorzien. De gebeden van haar godvrezende gast was de enige vergelding die zij wilde aanvaarden.
De welwillende dienst van deze edele en hartelijke vrouw zal, naar wij vertrouwen, behoren bij die liefdedaden die de Zaligmaker Zelf genadig zal erkennen en belonen op de grote dag die komt. Dan zal Hij zeggen tot hen, die aan Zijn rechterhand staan: "Ik ben krank geweest en gij hebt Mij bezocht. Ik was in de gevangenis, en gij zijt tot Mij gekomen" (Matth. 25:36).
Na zijn herstel meldde Erskine zich weer bij de gevangenis. Maar hij en Ogle werden in vrijheid gesteld door de amnestie, die door koning Jacobus bij zijn troonsbestijging afgekondigd was.[69] De gevangenen waren nog steeds bezorgd, en gaven Erskine bij zijn vertrek een opvallend blijk van hun meeleven en achting: een bedrag van dertig shilling ter tegemoetkoming in de onkosten voor de thuisreis. Door Gods goedheid was Erskine weer herenigd met zijn gezin, na deze pijnlijke onderbreking van zijn rust.

Rivelaw

Twee jaar lang zette hij op de dag des Heeren de prediking van het evangelie te Monilaws voort. Inmiddels was, als gevolg van de amnestie (de Act of Indulgence) van koning Jacobus, de verdraagzaamheid weer toegenomen, en een aantal godvrezende presbyterianen in de gemeente van Whitsome en omgeving[70] deed een beroep op Erskine om hun predikant te worden. Erskine aanvaardde dit en verhuisde met zijn gezin naar

[69] Act of Indemnity. Jacobus II (voor Schotland VII) volgde zijn broer Karel II op in 1685. Deze rooms-gezinde vorst vaardigde versoepelende maatregelen uit. Op deze wijze hoopte hij ook het rooms-katholicisme te bevorderen (vert.).
[70] Whitesome is een dorp in het zuiden van Schotland. Bij het in het vervolg genoemde Rivelaw hebben wij te denken aan een buurtschap uit de omgeving van Whitesome.

Rivelaw, nadat hij een verklaring betreffende de waarborgsom van de staatsraad van Schotland verkregen had.[71] De gemeente zette hier een kerkgebouw neer.
Zoals met zoveel oude dorpen het geval is, is dit gehucht bijna geheel verdwenen. Maar als wij goed zijn ingelicht, staat er nog één bewoond huis, dat de naam draagt van 'Rivelaw'. Erskine werkte hier tot aan de gelukkige omwenteling van 1688 met veel waardering en zegen.

Het middel voor Bostons bekering

Eén voorbeeld van de zegen die Erskine hier op zijn werk ontving, mag niet onvermeld blijven. Het betreft de bekering van de beroemde Thomas Boston van Ettrick. Deze bijzondere man zegt: "Toen in de nazomer van dat jaar 1687 de godsdienstvrijheid dank zij koning Jacobus hersteld was, nam mijn vader mij mee naar een samenkomst van de presbyterianen in de Newton van Whitsome. Daar hoorde ik de waardige Henry Erskine, die tot de komst van Karel II predikant was te Cornhill. Het behaagde de Heere om mij hierdoor geestelijk te doen ontwaken, en mij bekommerd te maken over de toestand van mijn ziel. Ik was toen bijna 12 jaar oud. Twee van Erskines eerste teksten waren: "Zie het Lam van God, dat de zonde der wereld wegneemt" (Joh. 1:29) en: "Gij adderengebroedsel, wie heeft u aangewezen te vlieden van de toekomende toorn?" (Matth. 3:7). Mijn verloren staat, zoals die van nature is, en mijn volstrekte behoefte aan Christus werden op deze wijze mij bekend gemaakt. Dit bracht mij er toe om in alle ernst te bidden. Ik was ook trouw aanwezig bij de gebruikelijke dienst van het Woord in Rivelaw waar het kerkgebouw stond van Erskine, ongeveer vier mijl van Dunse. 's Zomers waren er haast altijd anderen bij. Wat men van hen hoorde, vooral op de terugweg, diende tot geestelijke opbouw. Ik luisterde er naar. Maar 's winters moest ik soms alleen, zonder dat ik zelfs een

[71] In zijn eerder vermelde 'Abbreviate' maakt zijn zoon Ebenezer melding van deze verklaring. Naar zijn eigen zeggen was hij in de tijd dat hij dat verslag samenstelde, in het bezit van deze verklaring als een oorspronkelijk document van deze geschiedenis.

paard had om mij door het water van de Blackadder te voeren. Ik herinner mij nog het doorwaden bij het strenge winterweer. Maar zulke dingen zonken in het niet bij de zegen van het Woord dat met kracht kwam.[72]

Bostons getuigenis

Aan dit belangrijke bericht uit Bostons levensverhaal, voegen wij een interessante verwijzing toe naar de toedracht van zijn bekering. Deze komt voor in zijn alleenspraak over de wijze waarop mensen gevangen worden in het net van het Evangelie. "Weinig dacht je, mijn ziel, aan Christus, aan de hemel of aan jezelf, toen je naar de Newton van Whitsom ging om daar een preek te horen, toen Christus Zich voor de eerste keer met je inliet. Daar kreeg je ongedacht een lokaas." Verder zegt hij tot zijn ziel: "Bedenk eens in wat voor een droeve toestand je verkeerde, toen Christus voor je bestwil Zich tot je wendde. Je ging voort op de weg naar de hel, zo blind als een mol. Ten langen leste opende Christus je ogen om je het gevaar te laten zien, waarin je verkeerde. Door een prediker, die niet was als een Gallio die zich nergens wat van aantrok (Hand. 18:17). Hij had zijn lichaam, zijn eer en zijn naam er voor over om jou, en mensen zoals jij, te winnen."

'Een enkele preek van Erskine...'

Wij willen hier iets doorgeven uit *The Christian Magazine,* een tijdschrift van dertig jaar geleden, dat een beknopte levensbeschrijving van Henry Erskine geeft.[73] De beschrijving is verzorgd door een bekwaam biograaf en ondertekend met 'Spicilegus'. Het artikel geeft de volgende juiste en toepasselijke beschouwingen over deze opmerkelijke zegen op zijn arbeid. "Dit ene geval telt voor duizend. Het zaad van de genade dat gestrooid is in het hart van Boston, is opgesproten in een grote schare van zijn geestelijke kinderen. Hij ontving ze-

[72] Th. Boston, *Memoirs*, pp. 8,9,10.
[73] *The Christian Magazine*, 1803, vol.VII, p.181.

gen op zijn arbeid in Simprin, in Ettrick en in andere plaatsen in het zuiden van Schotland. De gelukkige gevolgen daarvan worden nog steeds aangetroffen. Daarnaast was hij door zijn talrijke en waardevolle geschriften een bijzonder instrument om de waarheid van het evangelie en de praktijk der godzaligheid weer ingang te doen vinden. En er is alle hoop dat dit zo zal zijn tot in het laatste nageslacht. Als het gaat om het middel dat gebruikt is, komen we uit bij een enkele preek van Erskine. In dit opzicht is de Schrift op een opmerkelijke wijze vervuld: "De kleinste zal tot duizend worden en de minste tot een machtig volk" (Jes. 60:22). Dit is geen kleine aanmoediging voor de dienaren van het evangelie, als zij ontmoedigd zijn door de geringe vrucht op hun prediking. Het kan zijn dat zij veel meer goed doen dan hetgeen zij tijdens hun leven kunnen waarnemen."

'De raven van Elía...'

Godvrezende mensen met een helder oordeel en met vroomheid, hebben dikwijls met verwondering en vreugde de leiding van God met Zijn volk nagegaan. Deze aandacht gold in het bijzonder de getrouwe predikanten in hun gevaren en noden. In Zijn grote barmhartigheid verkwikt Hij hun hart niet alleen met geestelijke vertroostingen naar de mate van hun beproevingen, maar Hij voorziet vaak ook op een bijzondere manier in hun tijdelijke nooddruft. Ongeschonden trouw en onveranderlijke liefde tot Zijn kinderen, zijn tekenend voor het werk van God. Het is die God, Die in een tijd van hongersnood de raven gebruikte om de profeet Elía steeds voedsel te brengen en hem er toe bewoog tot de wanhopige weduwe te zeggen: "Het meel van de kruik zal niet verteerd worden en de olie der fles zal niet ontbreken" (1 Kon. 17:14). Zelfs in deze moderne tijd, waarin men niet rekent met wonderen in de strikte zin van het woord, is aan christenen, als zij in nood verkeerden, op bijzondere wijze uitkomst geschonken. Op het juiste moment en onverwacht, door middelen waaraan niemand gedacht had, en door welvoorziene helpers. Zodanig dat hun hart overliep van verwondering en dankbaarheid.

Hun tegenstanders werden zelfs gedrongen om te erkennen: "Waarlijk, daar is een beloning voor de rechtvaardige. Zij die God vrezen hebben geen gebrek." De welwillende lezer zal niet aarzelen de volgende voorvallen uit het leven van Erskine hier onder te rekenen.

Het staat vast dat deze gebeurtenissen werkelijk hebben plaatsgevonden. Ze worden bevestigd door de verklaringen van minstens twee betrouwbare getuigen, te weten zijn zoon Ebenezer en de predikant William Veitch. De meeste ervan worden uitvoerig verhaald in de al eerder aangehaalde levensbeschrijving van zijn zoon. Hierin zegt Ebenezer letterlijk: "Ik zal nader ingaan op twee of drie gebeurtenissen die ik tijdens zijn leven uit zijn eigen mond gehoord heb, en die hij aan vele, nu nog levende personen uit Schotland of Engeland verteld heeft."

We krijgen de indruk dat hij een afschrift van zijn manuscript naar dr. Calamy heeft gestuurd. Deze begint namelijk zijn overzicht van de voorvallen uit het leven van Erskine met de volgende opmerking: "Deze godvrezende man heeft in de loop van zijn leven verschillende bijzondere blijken van Gods Voorzienigheid ontvangen. Een verslag ervan ontving ik van zijn zoon Ebenezer, die nu predikant is in Portmoak in het gebied van de synode van Fife, in Schotland."[74]

Getuigenissen van Veitch

Wat het getuigenis van Veitch betreft, dit is bewaard gebleven in een handgeschreven verhandeling met als titel: *Wonderlijke leidingen betreffende Harie Erskine*.[75] Aan het begin van zijn geschrift vermeldt Veitch hoe hij de berichten over deze wonderlijke leidingen van de Voorzienigheid heeft ontvangen: "Toen hij zich gevestigd had in de gemeente van Mertoun, in Teviotdale, kwam hij vaak bij mij aan huis in Engeland en hielp hij mij bij mijn arbeid. Hij vertelde mijn vrouw en mij

[74] *Continuation*, vol II, p.681.

[75] *Wonderlijke leidingen betreffende Harie Erskine*, door William Veitch, verzonden april 1718 (*Wodrow MSS Robert. III*, No 17).

het volgende..."[76]

"Toen hij (Erskine) na zijn verdrijving uit Cornhill in Dryburgh verbleef, had hij geen vast inkomen. Hij en zijn gezin verkeerden daarom soms in grote moeilijkheden. Hun grote verlegenheid was echter gewoonlijk Gods gelegenheid om voor hen te zorgen. En wel zo, dat hij en zijn gezin nooit genoodzaakt waren geweest om brood te bedelen. Op een keer was hun kleine voorraad echter helemaal op. Toen zij 's avonds een eenvoudige maaltijd gebruikt hadden, was er geen brood, meel, of geld in huis meer over. Toen de kinderen 's morgens vroeg wakker werden, riepen ze om brood. Hun vader was heel erg met hen begaan, maar had geen stukje brood om hen te geven. Hij had ook niets meer voor het ontbijt voor de ouders en de kinderen. Maar zijn geloof liet hem niet in de steek en zijn innerlijke rust bleef onverstoord. Opgewekt van aard als hij was, deed hij zijn best om zijn kinderen bezig te houden en hun bedrukte moeder te bemoedigen. Intussen was zijn hoop gevestigd op de genadige Voorzienigheid, die de jonge raven voedt als zij roepen om voedsel. Er wordt zelfs vermeld dat hij een muziekinstrument, een citer of een gitaar, ter hand nam dat hij soms bespeelde om zich te ontspannen. Nu zocht hij afleiding door een wijsje te laten horen. Hij was zelf in het ene vertrek en zijn kinderen in het andere.

Veitch vertelt dat hij beurtelings speelde en weende. Toen hij op deze wijze bezig was, hoorden zij voetgetrappel van een paard dat langs het huis liep, en onmiddellijk daarop bonsde iemand, die ook uit die streek kwam, op de deur en riep dat men zijn vracht zou overnemen. Op de vraag waar hij vandaan kwam en wat zijn boodschap was, zei hij dat hij van lady Reburn kwam met het een en ander voor Erskine. Zij vertelden hem dat hij bij het verkeerde adres was en waarschijnlijk bij Erskine van Shielfield moest zijn. De ruiter zei nadrukkelijk: "Nee!" Hij wist echt wel wat hij deed en hij was zo dwaas niet als zij wel dachten. Hij was gestuurd naar Henry Erskine. "Kom," zei hij, "help mij van mijn vracht af, anders zet ik

[76] In het weergeven van de gebeurtenissen zullen wij maar weinig afwijken van de eenvoudige bewoordingen zoals wij die in de oorspronkelijke verslagen aantreffen.

die hier neer bij de deur." Zij namen het toen van hem aan en brachten het in huis. Toen zij de zak open maakten, vonden zij die geheel gevuld met meel, kaas en vlees: een uitkomst voor het gezin. Zo ervoer Erskine de vervulling van de belofte: "Zijn brood wordt hem gegeven, zijn wateren zijn gewis" (Jes. 33:16). Het was een sterke aanmoediging voor hem, om in de toekomst in al dergelijke noden op zijn hemelse Weldoener te vertrouwen.

Onbekende gevers

Een andere keer was hij in Edinburgh geweest en had niets meer over dan slechts drie en een halve penny. Hoewel hij enig versterkend voedsel nodig had, durfde hij vanwege geldgebrek geen herberg binnen te gaan om iets te bestellen. Maar toen hij in gedachten verzonken en in verlegenheid over de straat ging, werd hij aangesproken door iemand van het platteland. Die vroeg hem of hij Henry Erskine was. Erskine antwoordde bevestigend en vroeg wat hij te zeggen had. "Ik heb een brief voor u", was het antwoord. De man overhandigde de envelop die zeven Schotse dukaten bevatte en het volgende schrijven: "Sir", ontvang dit van een meelevende vriend. Vaarwel!" Erskine nodigde de brenger uit met hem mee te gaan naar een herberg in de buurt om iets te drinken. Daar begon Erskine met nadruk te vragen wie de vriendelijke weldoener was, zodat hij hem kon bedanken. De beste man verontschuldigde zich echter dat hij de naam niet mocht noemen. Hem was geheimhouding opgelegd en hij wilde het vertrouwen niet schenden. Erskine bleef echter proberen er achter te komen wie de onbekende vriend was die hem op het juiste moment had geholpen, en vroeg uit welk deel van het land hij afkomstig was. De bezorger wilde blijkbaar af van Erskines aandringen en vroeg hem even te wachten. Hij verliet het vertrek, maar hij keerde niet terug. En de dankbare ontvanger kon niet meer nagaan wie de royale gever was. Volgens het verslag van Veitch had de waardige man, Erskine, een van zijn dochters voor haar opleiding in Edinburgh gebracht en kwam de gift van zijn meelevende vriend zowel zijn dochter als het gezin van pas."

Een andere keer, tijdens een voetreis, dreigde Erskine door geldgebrek in de problemen te komen. Tijdens zijn wandeling kwam hij terecht in een bos hoog opgaand rietgras en toen hij met zijn wandelstok probeerde in de weke bodem steun te vinden, hoorde hij aan het uiteinde van de stok een apart geluid. Hij bukte om de plek nader te bezien en ontdekte twee 'halfkronen' halfcrowns, die hij goed kon gebruiken op zijn tocht naar huis."
Eén voorval blijft nog over.[77] Erskine reisde op een doordeweekse dag van Edinburgh naar Ormiston om daar een kerkdienst van presbyterianen mee te maken. Onderweg voegde hij zich bij een aantal mensen van het platteland die eveneens op weg waren naar die dienst. Hij begon een gesprek met hen over het grote voorrecht dat ze zo'n predikant hadden. En ook over het voorrecht dat de gelegenheid er nog was om geregeld de openbare eredienst mee te maken, terwijl zoveel anderen van dit voorrecht verstoken waren. Hij wees hen er op hoezeer deze bijzondere gunst hun oordeel zou verzwaren, als zij er geen recht gebruik van zouden maken.
Ze waren ruim voor de aanvang van de dienst ter plaatse. Een welgestelde man uit het gezelschap nodigde Erskine uit iets te eten. Toen ze samen waren, zei hij: "God heeft mij overvloedig bedeeld met aardse goederen. Toch heb ik vroeger nooit behoefte gevoeld om iets aan Zijn volk te geven als dat in nood was. Maar sinds ik u zag en hoorde, heeft de Heere mijn hart geopend en mij bereid gemaakt mijn beurs open te doen om hen te helpen die Hem vrezen." Op dat moment zette hij zijn woorden kracht bij en dwong hij de man Gods een aanzienlijk bedrag te aanvaarden. Het diende niet alleen om in zijn behoeften te voorzien, maar ook als teken van de gunst van God, en als blijk van Gods zegen op zijn werk verkwikte het

[77] Het is niet vermeld door zijn zoon en niet door dr. Calamy, maar wel door Veitch.
[78] De schrijver merkt op: "Laten we niet vergeten dat een innerlijke waardigheid kan samengaan met behoeftige levensomstandigheden en met het dankbaar aanvaarden van liefdevolle hulp. De Zaligmaker Zelf verwaardigde Zich gebrek te lijden, en "de vrouwen dienden Hem van haar goederen" (Luk. 8:3). Duizenden van hen die de wereld niet waardig was, hebben zich vernederd en wisten zich aangewezen op hulp van medechristenen die met hun lot bewogen waren. En dat met het oog op hun levensonderhoud en dat van hun gezin. Zij gaven daar de voorkeur aan, boven het ontvangen van behoorlijke inkomsten

zijn geest. Zijn onderwijs was gebruikt om een verandering ten goede teweeg te brengen in het hart van een wereldsgezind mens.[78]

Chirnside

Een grote schare van uitnemende predikanten was van hun standplaatsen verdreven door de niets ontziende uniformiteitswet van 1662, ook wel genoemd de 'Bartholomew Act'. De meesten van hen waren naar hun eeuwig huis gegaan, voordat de historische omwenteling van 1688 plaatsvond. Erskine was een van de weinigen die getuige mocht zijn van de gelukkige periode die aanbrak.
Hij kreeg kort na de omwenteling een beroep naar Chirnside, wat hij aannam. Hij verliet Whitsome en zette in Chirnside zijn werk met ijver en zegen voort tot de dag van zijn dood.
De stad Chirnside ligt slechts vier mijl ten oosten van Whitsome. Het is dan ook aannemelijk dat zij die hem eerst gehoord hadden in Rivelaw, nog steeds in de gelegenheid waren om zich onder zijn bediening te scharen.

Bijzonderheden van de kerk van Chirnside

De naam Chirnside moet een aanduiding zijn van een plaats vlak bij een 'chern' of steenhoop. En er moeten nog steeds in de omgeving van deze gemeente verscheidene steenhopen of ruwe grafmonumenten zijn uit de tijd van de Saksen en Denen.
De plaats is mooi gelegen op een heuvel.
In 1740 schijnt het aantal inwoners niet meer geweest te zijn dan zeshonderd. Toch is Chirnside sinds 1581 de hoofdplaats geweest van een Presbytery.

waarbij zij schipbreuk hadden moeten lijden van hun geloof en van een goed geweten. De armoede van deze geestelijke en nauwgezette mensen mag niet tot gevolg hebben, dat wij hen verachten. Het maakt juist dat wij met meer dan dubbele hoogachting aan hen denken. En ongetwijfeld gaf het genadige ingrijpen van Gods Voorzienigheid ter leniging van hun noden hen een bijzondere vreugde. "Ik heb er niet de minste twijfel over", zegt een eerder geciteerde schrijver, "dat zij veel voldoening en troost vonden in deze bewijzen van Gods zorg over hen. Meer dan de meest welgestelde prelaten of kerkvorsten dit hadden van al hun inkomsten." *Christian Magazine*, vol .VII, p.183).

Het kerkgebouw is erg oud. Maar ondanks herstelwerkzaamheden en de uitbreiding van 1769, lijkt de preekstoel waarop Erskine gestaan heeft, niet veranderd, althans als wij afgaan op vorm en uitvoering ervan.[79]
Een predikant van deze gemeente zei: "Dat de kerk twee of drie eeuwen oud is, blijkt uit de bindbalk, de architraaf, en uit de ruwe groeven van de deur bij de hoofdingang en ook uit een gevonden steen. Deze steen, die een voet in het vierkant is, is tevoorschijn gekomen bij de herbouw van de oostelijke zijbeuk of het oude koor. Op de steen bevinden zich een aantal ruwe en moeilijk leesbare lettertekens. Goedgelezen staat er het volgende: 'Help the PVR' en de cijfers '1573' zijn er aan toegevoegd".[80]

Andere voorgangers van Chirnside

Een voorganger van Erskine in Chirnside was de heer Lattie, een episcopaals predikant. Hij vertrok naar Eyemouth toen het presbyterianisme in de kerk van Schotland hersteld werd.
De directe opvolger van Erskine was Millar, die spoedig vertrok naar Leith en opgevolgd werd door de heer Hume, wiens predikantschap 49 jaar geduurd heeft. Diens plaats werd ingenomen door dr. Anderson, de voorganger van dr. Logan, de huidige predikant. Dr. Anderson deelt mee dat David Hume, hoewel geboren in Edinburgh, in zijn jonge jaren opgevoed is in Ninewells in deze gemeente.

Zegen op het werk

Sommige kerkenraadnotulen uit de tijd van Erskine zijn nog aanwezig. In de eerste notulen, gedateerd 10 mei 1691, is opgenomen dat twaalf goedbekend staande mannen tot ouderlingen zijn aangesteld.
De volgende notulen bevatten voornamelijk bijzonderheden

[79] Zo was het althans in 1825, toen schrijver dezes in de gelegenheid was deze te bezichtigen.
[80] Walter Anderson, D.D., schrijver van de geschiedenis van deze gemeente. *Statistical Account of Scotland*, vol. XIV, no.1.

over tuchtzaken, en laten duidelijk Erskines ijver zien om ontsporingen tegen te gaan en het goede gedrag in de gemeente te bevorderen.
Het werk van Erskine in hun midden was, naar wij vertrouwen, niet vergeefs. Het nageslacht wordt geprezen om zijn oprechtheid in de dienst van God, om zijn betrekkelijke eenvoud en om de vrede die er onder hen is, ondanks de verscheidenheid van godsdienstige overtuiging. Hoewel het grootste deel van de bevolking verbonden bleef aan de gevestigde Kerk, hebben sommigen vanaf het begin behoord bij de Afscheiding, 'the Secession'. Een kerkgebouw voor de aanhangers van Cameron staat midden in het dorp.[81]

Vervolging in andere gemeenten

Het nut van Erskines arbeid bleef niet beperkt tot zijn eigen gemeente. Vanwege zijn vurige ijver en onverschrokken optreden inzake het geloof, werd hij dikwijls door de Presbytery van Chirnside aangewezen om te preken in die gemeenten waar de mensen afwijzend stonden tegenover het presbyterianisme. Predikanten van een presbyteriaanse overtuiging konden echter moeilijk toegang krijgen tot het kerkgebouw. In sommige gevallen, zo beweert men, preekte hij in zulke plaatsen terwijl een regen van stenen uit deuren en ramen naar hem toegegooid was. Zo werd hij vooral behandeld door de mensen in Coldingham. Men vond het opmerkelijk dat zijn laatste preek gericht was tot de mensen van wie hij zo'n harde behandeling had ondervonden. De preek die hij hield op de maandag na de bediening van het avondmaal, had als tekst de ernstige en vermanende woorden: "Gij zijt in weegschalen gewogen en gij zijt te licht bevonden" (Dan. 5:27).

Zalig sterfbed

Dezelfde God, Die deze trouwe man te midden van allerlei be-

[81] *Statistical Account of Scotland.* Richard Cameron was predikant bij de vervolgde presbyterianen. Hij kwam in 1680 om in de strijd. Een deel van zijn volgelingen bleef buiten de gevestigde kerk (vert.).

proevingen in zijn leven gesteund had en eer gegeven, schonk ook duidelijk Zijn gunst bij het naderen van de dood. Nu worden grote christenen niet altijd in staat gesteld op hun sterfbed de dienst van God anderen aan te prijzen. Tegen de verwachting van hun vrienden, die de duidelijke tekenen van godsvrucht gezien hebben in het leven, blijft dit achterwege. Maar het gedrag van Erskine was in het aangezicht van de dood in hoge mate afgestemd op de eer van God en erop gericht tot zegen te zijn voor zijn gezin, zijn gemeente en allen die hem omringden.
Hij kreeg koorts, die na slechts twee weken uitliep op zijn heengaan. In het volledige bewustzijn van zijn toestand, bereidde hij zijn huis. Daarna riep hij zijn kinderen. Van de negen die er toen nog leefden, konden er zes aanwezig zijn. Met een gezag dat niet van beneden was, riep hij ze op om het goede deel te kiezen en om vast te houden aan de zaak der waarheid.

'Let op de vrome...'

Als een stervende man en vader bond hij hen op het hart, in de goede wegen van God te gaan. Hij zei hun dat het gewin van de ware godsvrucht oneindig ver opweegt boven alle moeilijkheden waarmee die gepaard kan gaan. Hij verzekerde hun dat hij nooit spijt had gehad van de dienst van zijn Meester, ondanks de moeilijkheden die deze met zich meebracht. Dit gold zeker nu hij op de grens van tijd en eeuwigheid was. Hij zei: "Ik weet dat ik naar de hemel ga, en als jullie mijn voetstappen volgen, zullen jullie en ik straks een gelukkige ontmoeting hebben." Na hen aangespoord te hebben zich aan de dienst van God over te geven, liet hij hen van de oudste af knielen naast zijn bed. Hij sloeg zijn armen om hen heen en droeg hen in alle ernst op om de God te dienen van Abraham, Izak en Jakob, Die ook zijn God was, en om Zijn wegen te houden als zij hem ooit recht in het gezicht wilden zien op de grote dag van het gericht. Evenals de stervende Jakob, zegende hij hen. Terwijl hij zijn vrouw en kinderen aan de zorg van de goddelijke Voorzienigheid opdroeg, beval hij zijn geest in de handen

van zijn God en Vader, Die heel zijn leven voor hem gezorgd had. Op deze vreugdevolle en triomferende wijze stierf hij op 10 augustus 1696 in de leeftijd van 72 jaar. "Let op de vrome en zie op de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn" (Ps. 37:37).

Herinneringen van zijn kinderen

Door de Geest van God was Erskine in staat gesteld om op zijn sterfbed op zo'n indrukwekkende wijze de kracht van het geloof te tonen. Tevens zag men hoe de natuurlijke liefde door de Geest geheiligd werd. Door de heilzame werking van deze zelfde Geest zullen de wijze van zijn heengaan, zijn laatste raadgevingen en aansporingen werkelijk tot zegen geweest zijn voor enkele van zijn kinderen.
Met instemming herinnert zijn zoon Ebenezer er in zijn dagboek aan: "Portmoak, 20 oktober 1708: Mijn vrouw en ik begonnen te spreken over de geestelijke zaken. De Heere maakte dit gesprek aangenaam voor mijn ziel. Hij hielp mij te spreken van Zijn goedheid en enigermate te getuigen van de rijkdommen van Zijn genade voor mijn ziel. Hij gaf het mij te vertellen hoe mijn vader op zijn sterfbed mij aan de Heere had opgedragen en mij overgegeven had aan de Voorzienigheid van God, en hoe de Heere voor mij gezorgd heeft, zodat ik nooit gebrek gehad heb."
Ralph sprak over het sterven van zijn vader in een verslag van zijn geestelijke werkzaamheden die hij in november 1731 had op een dag van persoonlijke verootmoediging en gebed. Hij overdacht "de vele blijken van Gods gunst jegens hem en zijn eigen verzet ten opzichte van Hem." Hierbij gebruikte hij onder andere de volgende woorden: "Ik schonk speciaal aandacht aan het feit dat de Heere mijn hart naar Zich had toegetrokken bij het sterven van mijn vader."
Mevrouw Balderston, Henry Erskines dochter, verbleef tijdens het sterven van haar vader in Edinburgh. Toen zij haar belevenissen van het jaar 1696 weergaf, schreef zij eerst over de geboorte en doop van een van haar zoons. Daarna sprak zij over het verlies van haar vader in de volgende bewoordingen:

"Een maand daarna stierf mijn vader. Dit deed mij heel veel verdriet. Maar dat hij trouw gebleven was tot in de dood en dat hij een zalig en triumferend einde heeft gehad, verzachtte mijn smart."

Begrafenis

Erskines lichaam werd begraven op het kerkhof van Chirnside. Volgens dr. Anderson niet in het deel van de begraafplaats waar de episcopaalse predikanten lagen, maar een aanzienlijk eind daarvan verwijderd. En als zodanig nam hij, aldus dr. Anderson, afstand van zijn voorgangers.[82] Hiermee is niet gezegd dat dit gedaan is in opdracht van Erskine. Maar als wij terugkijken op de kerkelijke tegenstellingen in die tijd en op het vele dat verwijdering gaf tussen presbyterianen en episcopalen, is het niet verwonderlijk dat er gedurende een bepaalde tijd een wederzijdse afkeer was tussen de geestelijken van twee kerken, die zich zelfs liet gelden bij doodskisten en doodsbeenderen.

Grafmonument

Er werd een steen geplaatst op het graf van Erskine, waarop in het Latijn het volgende opschrift werd aangebracht. Met daarbij de vertaling.

M.S.[83]
M.[84] HENRICI ARERSKINI,
pastoris Chirnsidis
qui obiit 10 Augusti 1696
aetatis suae 72
sanctus Areskinus, saxo qui conditur isto,
est lapis aeterni vivus in Aede Dei
non astu lapis hic, technave volubilis ulla,
quippe fide, in Petra constabilitus erat.

[82] *Statistical Account.*
[83] Dit zal aangeven: Monumentum Sepulcri grafmonument, (vert.).
[84] Magister, verwijzing naar het Engelse Master in Arts, een academische titel, (vert.).

Onder deze steen ligt een steen,
levend met zijn God hierboven
gebouwd was hij op een Rots
Wien geweld en list niet konden bewegen.[85]

Toen Ebenezer en Ralph, ongeveer 30 à 40 jaar na hun vaders dood, dit deel van het land bezochten, werd de steen door hen vernieuwd.
De predikant Robert Campbell te Stirling merkte op bij zijn bezoek aan Chirnside in 1764, dat de letters M.S. verdwenen of weggesleten waren. Hij was toen alert genoeg een vakman opdracht te geven het defect te herstellen.[86] Toen ongeveer acht jaar later een vooraanstaand inwoner van Chirnside[87] zag dat het opschrift op het monument grotendeels niet meer leesbaar was, spaarde hij kosten noch moeite het te herstellen.
We hebben het genoegen het volgende hieraan toe te voegen.
In aansluiting op zijn prijzenswaardige inzet heeft hij in 1825 met hulp van predikanten en gemeenteleden een fraai gedenkteken opgericht. De gedenkzuil is ongeveer 20 voet hoog en vlak bij de oorspronkelijke grafsteen geplaatst.
Het opschrift op dit nieuwe monument luidt:

Opgericht
bij intekening
1825
ter herinnering aan
DE WELEERWAARDE HENRY ERSKINE
afstammend van het huis van Mar,
enige tijd predikant in deze gemeente.

[85] Dit grafschrift wordt door de schrijver van het Statistical Account van Chirnside toegeschreven aan Ralph Erskine. Deze ziet het als een bewijs van zijn aanleg voor Latijnse en Engelse poëzie. Het is ook voorop geplaatst bij een aantal soortgelijke verzen, aan het einde van Ralph's dichterlijke werken. Maar in de korte levensbeschrijving, die Ebenezer in 1715 schreef, wordt het met zoveel woorden toegeschreven aan de predikant John Dysert te Coldingham. Hier komt bij dat Ralph nog maar 11 jaar oud was, toen zijn vader stierf. Het is het aannemelijkst dat hij later een paar wijzigingen heeft aangebracht.
[86] Dit feit, hoe onbeduidend ook, strekt tot eer van Campbell. We troffen het aan in een brief die hij 1764 schreef aan mevrouw Scott te Gateshall.
[87] De heer John Wilson.

Hij onderscheidde zich op bijzondere wijze
door volstrekte oprechtheid in zijn persoonlijke leven,
onverschrokken ijver in de dienst van zijn hemelse Meester
en door een grote gehechtheid aan de geloofsbeginselen
van de kerk van Schotland
in een tijd waarin het opkomen voor deze beginselen
dikwijls gevangenschap en verbanning meebracht.
Beide heeft hij doorstaan
met voorbeeldige overgave en kracht.

Hij is geboren in Dryburgh in het jaar 1624,
als predikant bevestigd in Cornhill in 1649,
afgezet in 1662, en vervolgd
vanwege zijn afwijzing van de bisschoppelijke wijze van bestuur,
spoedig na de omwenteling van 1688 bevestigd
als predikant van Chirnside
tot 10 augustus 1696
toen zijn heilig en voorbeeldig leven
eindigde in een triumferend sterven, vol vrede
in het 72ste jaar van zijn leven en het 47ste van zijn bediening.[88]

Eerste huwelijk

Erskine was twee keer getrouwd.
We konden helaas over zijn eerste vrouw heel weinig te weten komen. We weten noch haar naam, noch haar afkomst. Zijn huwelijk met haar zal vóór 1653 voltrokken zijn. Ze heeft nog enige tijd geleefd na zijn afzetting in Cornhill. Want - zoals reeds is meegedeeld - hij wees een uitnodiging af van het volk van Harwich om zich daar als predikant te vestigen, omdat

[88] Het is de bedoeling dat aan de andere kant van de gedenkzuil een paar regels toegevoegd worden. Dan zal aangegeven worden dat Erskine de vader was van Ebenezer en Ralph Erskine, van de afscheiding, the Secession.

zijn vrouw niet bereid was zich zo ver van haar familie en vaderland te vestigen. Totdat anders zal blijken, gaan wij ervan uit dat zij gespaard is tot 1672.

Margaret Halcro

De gegevens over zijn tweede vrouw, Margaret Halcro, afkomstig van de Orkney eilanden, zijn talrijker. Er zijn betrouwbare gegevens, dat zij de achterkleindochter was van Harry Halcro en Lady Barbara Stewart. Halcro was een rechtstreekse afstammeling van Halcro, vorst van Denemarken. Lady Barbara was de jongste dochter van Robert, graaf van Orkney, de zoon van Jacobus V.[89]
Maar Margaret Halcro bezat een voorrecht dat het bloed van edelen of van koningen ver overtrof, namelijk een oprechte en bestendige godsvrucht. Toen zij de Orkney eilanden verliet, kreeg zij een getuigschrift over haar wandel mee. Een letterlijk afschrift is gevonden in een van de schriften met aantekeningen van Ralph Erskine. Het bevat een duidelijk getuigenis zowel van haar afstamming als van haar godvrezende en deugdzame levenswandel.[90]
Zij is waarschijnlijk geboren in 1647 en vertrokken van de Orkney eilanden in 1666. Omstreeks 1674, dus wellicht op 27-jarige leeftijd, trouwde ze met Erskine.

Beproefd en beloond

Gedurende de eerste tien of twaalf jaar na de voltrekking van dit huwelijk, moest haar man steeds weer beproevingen

[89] Dit bericht over Margaret Halcro's afstamming werd een paar jaar geleden verstrekt aan de heer Walter Wardlaw te Glasgow door de weledelgeboren heer Robert Nicolson te Dingwall, procureur en plaatsvervangend officier van justitie in dat district. Het was een man die zeer goed op de hoogte was van de geschiedenis van de Orkney eilanden.
[90] "Aan allen en een ieder in wiens handen dit schrijven komt, zij bekend, dat de draagster ervan, Margaret Halcro, dochter van de overleden Hugh Halcro, van het eiland Weir en van diens echtgenote Margaret Stewart, van kindsbeen af gewoond heeft in de gemeente van Evie en zeer goed bekend staat. Ze is een bescheiden, godvrezende jonge vrouw en, naar wij zeker weten, onbesproken van handel en wandel. Evenzo, dat zij van vaders zijde afstamt van het huis van Halcro, een zeer oud en geëerd geslacht op de Orkney's, met name

ondergaan. Zij versierde haar belijdenis echter door christelijke edelmoedigheid en geduld. De lichamelijke gebreken waarmee hij te maken had, zijn geldelijke zorgen en de strenge vervolgingen die hij moest ondergaan, gaven haar evenzoveel gelegenheden om daarin haar overgave aan de wil van God te tonen. Tevens legde zij zo haar liefde tot en verbondenheid met haar bijzondere echtgenoot aan de dag. Zelfs na zijn vestiging in Chirnside, was zijn inkomen nauwelijks toereikend om in de behoeften van zijn grote gezin te voorzien.
Na zijn heengaan waren die voorzieningen er nog niet die er ongeveer een halve eeuw later voor de weduwen en de kinderen van de Schotse predikanten zouden zijn. Gedurende bepaalde tijd ondervond zij de beproevingen die het deel zijn van een behoeftige en bedroefde weduwe. Intussen rustte op haar de taak een aantal kinderen te onderhouden en op te voeden. Zij ontving de kracht om deze moeilijke tijd op waardige wijze door te komen. Haar grote inzet en zorg als moeder werden uiteindelijk rijk beloond door de grote plaats die haar twee zonen, Ebenezer en Ralph, zouden innemen. En dat naast de dank die zij van hen als kinderen ontving.

Sterven en gedachtenis

Zij bleef in Chirnside tot de zomer van 1704. Daarna was zij van tijd tot tijd in Edinburgh. Meestal echter verbleef zij bij haar zoons in Portmoak en Dunfermline. In het huis van Ebenezer bracht ze het grootste deel van haar tijd door. Hier beëindigde ze ook op 14 januari 1725 op 78 jarige leeftijd haar aardse bestaan, in de hoop van het eeuwige leven. Ze had haar man toen bijna dertig jaar overleefd. Haar lichaam

van de edele en machtige graaf van Early, en de landheren van Dun, in Angus. En van haar moederszijde van de landheer van Burscobe in Galloway. Tot bevestiging hiervan hebben wij, predikant en scriba, deze papieren ondertekend te Evie op de dag, de maand en het jaar onzes Heeren, op de voornoemde plaats; wij nodigen een ieder uit, edelman, heer of predikant om hierbij hetzelfde te doen.
Ondertekend: Morison, predikant te Evie,
George Ballentine,
James Trail,
William Ballenden, 1666.

werd begraven te Scotlandwell, een dorp in de gemeente van Portmoak, in de grond bij de kapel.
Het opschrift in het Latijn boven haar graf is vervaagd, maar nog steeds leesbaar. Het is gegrift in een grote, platliggende steen, die haar zoons hebben aangebracht ter herinnering aan een moeder, geliefd om haar lijden om het geloof, om haar liefde als moeder, en om haar christelijke deugden. De steen ligt op slechts anderhalve voet afstand parallel aan een soortgelijk monument, namelijk aan dat van Alison Turpie, de eerste vrouw van Ebenezer. De steen verkeert in een sterk verwaarloosde toestand en herstel is nodig.[91]

Nageslacht

God schonk Erskine kinderen uit zowel zijn eerste als uit zijn tweede huwelijk. Wij weten niet precies hoeveel, maar wel dat een zoon uit het tweede huwelijk kort voor het sterven van zijn vader is heengegaan en dat de overigen, negen in getal, hem overleefd hebben.
Van de kinderen uit het eerste huwelijk weten we weinig. Twee van hen, een zoon en een dochter, vormen daar een uitzondering op. Het zijn Philip en Jean.

Philip Erskine

De zoon, Philip geheten, koos ervoor om predikant te worden. Maar tegen de wens en het voorbeeld van zijn vader in, conformeerde hij zich aan de praktijk van de kerk van Engeland. Na op verschillende andere plaatsen gewerkt te hebben, werd hij rector van Knaresdale, in het district Northumberland. Onze enige informatiebron over dit lid van het gezin, is het afschrift van een brief gevonden in de papieren van Ralph. Die scheef in 1719 de brief aan Philip. Ralph had namelijk door een persoonlijke omstandigheid een kort bericht van hem ontvangen, waarin was aangegeven op

[91] Zie voor het opschrift Aanhangsel II.

welke manier zijn broers in Schotland, indien zij dat wensten, een brief naar hem konden zenden.
Ralphs schrijven is openhartig en warm van toon. Het is duidelijk dat hij behalve dan in Chirnside, rector Philip nooit heeft ontmoet. Maar hij was toen zo jong dat hij zich niets van hem kon herinneren. Jaren ervoor had Ebenezer, in de tijd dat deze nog kapelaan was bij de graaf van Rothes, hem een brief geschreven en die meegegeven aan twee dames, een zekere mevrouw Dykes en mevrouw Kerr, die hem verzekerd hadden dat zij zusters waren van de vrouw van zijn broer. Toen het antwoord op de brief was uitgebleven, veronderstelden beide broers dat "het verschil in principe het voor hem zinloos gemaakt had met hen te corresponderen." "Maar, nu ik je bericht heb ontvangen", zo vervolgt Ralph, "moet ik aannemen, dat die brief zeer waarschijnlijk nooit bij je is aangekomen. Hoe het ook zij, er is iets dat ik betreur, maar waar ik verder ook niets aan doen kan. Het heeft te maken met het feit dat je aangesloten bent bij een kerk, die, zo ze al niet tegengesteld is aan de onze, er toch in veel opzichten van verschilt. Ik ben bang dat dit het onmogelijk of onwaarschijnlijk maakt, dat wij broeders kunnen zijn met dezelfde opvattingen zoals wij wel broeders zijn van vlees en bloed.
Ook ga ik ervan uit, dat het contact tussen ons als broers een plicht is. En dat los van alle openlijke verschillen die er zijn tussen de kerk van Schotland en de kerk waarvan jij nu, zoals ik heb begrepen, een vooraanstaand lid bent. Vooral echter omdat ik hoop, dat er een hartelijke overeenstemming is tussen ons, als het gaat om hetgeen absoluut noodzakelijk is voor ons eeuwige behoud. En de reden dat ik dit hoop, is niet alleen gelegen in de 39 Artikelen. Ik denk namelijk dat, zo lang de kerk van Engeland hieraan trouw blijft en die op de juiste manier verstaat, zij niet zo ver van de regel van de Schrift afwijkt of in de leer zo van ons verschilt als zij dat in andere opzichten doet. Maar vooral, omdat je bij je opvoeding alle gelegenheid gehad hebt de beste beginselen in je op te nemen. Dit laat zien hoe ik bereid ben met jou contact te onderhouden om te vernemen hoe het met je gaat en te horen, hoe het met je gezin gesteld is."

Hierna geeft Erskine een en het ander door over zijn gezin, zijn verdere familieleden en de wijze waarop hij zijn ambt uitoefende in de grote gemeente van Dunfermline. Hij besluit met deze woorden: "Ik wil je groeten met alle gepaste en broederlijke achting, met je vrouw en kinderen en zie er naar uit iets van je te horen. Ik wens je toe, dat de Heere je leiden zal in alle waarheid en dat Hij hen die met je zijn, zal zegenen met alle geestelijke zegening in de hemel in Christus Jezus. Ik blijf, weleerwaarde en dierbare broeder, je meest toegenegen R. E."
Of dit broederlijke schrijven die aandacht gekregen heeft die het verdiende, en of er verder nog enige briefwisseling heeft plaatsgevonden tussen de Engelse rector en zijn halfbroers, de twee Schotse predikanten, hebben wij niet kunnen nagaan.

Jean Erskine

Wij zijn gelukkig in staat meer bevredigende informatie te geven over Jean, een dochter van Erskines eerste vrouw. Zij is de mevrouw Balderston, die hierboven al verscheidene keren genoemd is.
Haar vader had er ernst mee gemaakt om zijn kinderen een goede opvoeding te geven inzake het geloof en de christelijke levenswandel. Maar dat was het enige niet. Ondanks alle financiële zorgen had hij zich op bewonderenswaardige wijze ingespannen om hen dat onderwijs te doen volgen, dat nodig was om een goede plaats in de maatschappij in te nemen. Jean was begiftigd met gaven en inzet die haar het voorrecht van zo'n opvoeding ten goede deden komen. Ze kweet zich op overtuigende wijze van haar taak als gouvernante. En toen er daarna in Edinburgh een school geopend werd voor jonge dames, gaf ze deze een aantal jaren tot volle tevredenheid onderwijs.
Ze trouwde in 1687 met George Balderston, arts, en een bestuurder van de stad. Hij was een man van innige godsvrucht en van een uitnemend karakter, die in december 1720 stierf. Jean overleefde hem 18 jaar en overleed op 19 oktober 1738, in de leeftijd van 86 jaar en liet een zoon achter, George geheten,

wiens nakomelingen nog steeds in Edinburgh wonen.[92]
Wanneer en op welke wijze mevrouw Balderston voor het eerst indrukken had van de beslissende betekenis van de godsvrucht, heeft ze zelf meegedeeld.[93]
Nadat het levende beginsel in haar hart geplant was, werd het steeds krachtiger en droeg het meer vruchten, tot zij de lof verdiende die haar broer Ralph haar gaf, toen hij in het kort melding maakte van haar dood: "Een uitnemende christin, met veel bevinding."
We hadden het genoegen haar dagboek te lezen. Daarin komt duidelijk naar voren, dat zij met grote aandacht luisterde naar het Evangelie. Met vreugde was zij bezig in alle inzettingen van God, zowel in de publieke als in de persoonlijke. Zij lette nauwkeurig op hetgeen in haar hart omging. Zij was vurig en aanhoudend in het gebed, een voorbeeld voor ieder en onderscheidde zich door ootmoed en beslistheid.

Getuigenissen over Jean Erskine

Zij had veel geestelijke contacten in hogere en lagere kringen en werd in grote achting gehouden als 'een moeder in Israël'. Zo was het haar tot eer en zegen dat zij een goed en vertrouwelijk contact had met Thomas Boston te Ettrick en met de godvrezende kolonel John Blackader, plaatsvervangend gouverneur van het kasteel te Stirling. Boston schrijft in zijn memoires herhaaldelijk in waarderende zin over haar. Zo ook het volgende citaat, waarin over de omstandigheden waaronder hij in december 1719 een bezoek bracht aan Edinburgh. Met een toespeling op zijn uitgebreide studie over de Hebreeuwse lettertekens[94] schreef hij: "Mevrouw Balderston, in wier gebeden ik mijn studie over de accenten aanbeveel met al het andere dat mij bezig houdt, was de dochter van Henry Erskine, die ik beschouw als mijn vader in Christus en iemand van grote

[92] William C. Balderston, Esq. W.S. De zoon en de dochters van Dr. Simpson, Tron Church, kinderen uit diens eerste huwelijk, zijn achterkleinkinderen van mevrouw Balderston.
[93] Zie p.39.
[94] *Tractatus Stigmatologicus.*

godsvrucht, van geloofservaring en gemeenschap met God.[95]
Ook kolonel Blackader achtte haar hoog en stelde evenzeer prijs op haar gebeden. Hij zag die, onder Gods Voorzienigheid, van grote betekenis voor zijn bewaring in de oorlogsgevaren en de zedelijke verleidingen van het soldatenleven. In 1705 schreef hij haar een brief vanaf het continent, gedateerd "Trier, 19 mei". Hij schrijft hier onder meer het volgende: "Ik weet wel, dat ik u niet hoef te vragen aan mij te denken. Want zoals u zelf mij zei, voelt u uzelf gedrongen om aan mij te denken. En alstublieft, ga er mee door, want u zult beloond worden voor uw moeite. U dient een goede Meester en u ontvangt soms iets voor uzelf, wanneer u voor de troon van de genade pleit voor uw vrienden. De zegen des Heeren zij met u en met uw gezin."[96]

Henry Erskine jr.

Uit het huwelijk van Erskine met Margaret Halcro zijn, voorzover ons bekend, drie zonen geboren.
Ebenezer en Ralph, de twee jongste, werden in het leven gespaard om van veel betekenis te zijn voor de kerk.
Henry, hun oudere broer, was een veelbelovende jonge man. Hij stierf echter jong, en wel op twintigjarige leeftijd. Zijn lichaam werd door zijn bedroefde vader ter aarde besteld, precies een maand voordat hij zelf zijn aardse loopbaan zou beëindigen. Wij weten van de jonge Henry niet veel. Zoals uit zijn grafschrift kan worden opgemaakt, is hij geboren in 1676. Op de smalle oprijzende steen, vlak bij het nieuwe monument van zijn vader, zijn een lancet en een zandloper gegraveerd. Ze bevestigen ruimschoots de overlevering, die zegt dat hij medicijnen wilde gaan studeren. De gehele inscriptie is:

Van de jonge Henry Areskin
ligt hier het lichaam.
(o steen, houdt het in herinnering,

[95] *Memoirs of T. Boston*, A.M. Period XI, p.358. Zie ook p.364.
[96] Crichton: *Life and Diary of Colonel John Blackader*, ch. XI, pp. 241,242 e.v. Aanhangsel III.

dat zijn stof hier bij je is.
Zijn ziel is, naar wij hopen,
boven bij de Heere).
Hij verliet dit leven op 9 juli
1696, oud 20 jaar.

Dochters van Erskine

Margaret Halcro had ook enkele dochters, maar hun aantal en hun namen zijn niet bekend.
Van de negen kinderen uit beide huwelijken, die nog in leven waren toen vader stierf, hebben wij er vier genoemd, namelijk Philip, Jean, Ebenezer en Ralph. Van de meeste anderen kan het spoor niet worden gevolgd. De persoonlijke gegevens die wij hebben ingezien, zeggen ons niets over hen. In Chirnside werd in die tijd geen kerkelijk geboorte- en overlijdensregister bijgehouden. Als zo'n register zou hebben bestaan zou het mogelijk opmerkingen over hen die misschien heel jong gestorven zijn, bevat hebben.[97] Eén van Ralphs schriften met aantekeningen bevat de hoofdinhoud van een preek over Zach. 14:8. De preek was gehouden door More, die hij betitelt als 'mijn zwager'. Dit kan betekenen dat de echtgenote van More zijn zuster was.
Een andere zuster, die waarschijnlijk Margaret heette, verbleef een aantal jaren in Dunfermline en stierf daar begin oktober 1713. Ebenezer en Ralph moeten haar heel erg gewaardeerd hebben. We zullen gelegenheid hebben de tere zorg op te merken, die deze liefhebbende broers tijdens haar laatste ziekte aan de dag legden voor haar eeuwig welzijn.

Vriend en neef William Erskine

Het is, dunkt mij, op zijn plaats aan dit overzicht van Henry Erskines gezin een paar korte opmerkingen toe te voegen over

[97] We hebben van betrouwbare zijde vernomen, dat er in die tijd in de gemeente van Chirnside geen geboorte-, overlijdens- en huwelijksregisters bijgehouden werden. Dit zou pas vele jaren later gebeuren.

enkele presbyteriaanse predikanten die hij onder zijn speciale vrienden rekende en die evenals hij met het lijden hadden kennis gemaakt en hem als zodanig dierbaar waren.
Eén van hen was zijn neef, de predikant William Erskine, een man die al eerder is genoemd.[98] We hebben gezien dat deze goede man omstreeks 1675 als een Barnabas was voor zijn nicht Jean Erskine. Hij woonde toen waarschijnlijk in Dryburgh. We hoeven er niet aan te twijfelen of oom en neef waardeerden elkaar heel erg en zullen in heilige eendracht elkaar in vele en aangename ontmoetingen gesterkt hebben in het geloof. Maar William wekte het ongenoegen op van de toenmalige autoriteiten door het evangelie te prediken, als hij daarvoor gelegenheid had. Een strenge en langdurige gevangenschap was daarom zijn deel. Zeer waarschijnlijk heeft hij zo jarenlang geleden, en wel in de tijd die voorafging aan het gesprek met Henry's dochter. Na een korte periode van vrijheid, moet hij weer gevangen genomen en veroordeeld zijn tot opsluiting in het kasteel van Stirling. "Op 3 augustus 1676", zegt Wodrow, "moesten William Erskine en de landheer van Bedlane, gevangenen in het kasteel van Stirling, overgebracht worden naar Dumbarton."[99] Dezelfde erkende geschiedschrijver deelt ons met betrekking tot deze 'waardige presbyteriaanse predikant' mee dat er in 1679 opdracht gegeven is om hem vrij te laten: "Er is opdracht gegeven, dat William Erskine, die meer dan drie jaar gevangen gezeten heeft in Stirling (volgens sommige van mijn gegevens heeft hij, met een korte onderbreking ruim 10 jaar gevangen gezeten) in vrijheid gesteld zal worden."[100]
Het is aannemelijk dat deze opdrachten genegeerd zijn of spoedig herroepen. Want in een volgend hoofdstuk over dezelfde geschiedenis maakt de schrijver deze opmerking: "Op 8 april 1684 richt William Erskine een verzoek aan de staatsraad en toont hij aan "dat hij nu zeven jaar achtereen gevangen gezeten heeft in het Blackness Castle en in andere plaatsen en dat alleen vanwege het prediken van het evangelie zoals Chris-

[98] Zie p.40 van dit boek.
[99] Vol. I, Book II, ch.II, p.425.
[100] Vol. II, Book III, ch.III, p.110.

tus hem had opgedragen. Hij had nu met ziekte te kampen. Daarom smeekte hij om het begrip van de raad." Het enige dat men hem toestond, was om in gezelschap van een bewaker een wandeling te maken rondom het kasteel om zo een luchtje te scheppen."[101]
Na verloop van tijd bracht de amnestie, 'Act of Indemnity', van koning Jacobus uitkomst. Na eerst in haar dagboek uitvoerig over de gang van zaken rond haar huwelijk te hebben gesproken, zegt mevrouw Balderston: "In die tijd werd de druk op het volk van God verlicht en mijn neef, Areskin, werd uit de gevangenis ontslagen en was geruime tijd bij ons in huis. Zijn gezelschap was voor mij aangenaam en opbouwend." Spoedig na de omwenteling van 1688 werd hij bevestigd als predikant van de Tron Church in Edinburgh. Maar zijn gezondheid was erg achteruitgegaan door al het lijden dat hij had meegemaakt. Na ongeveer tien jaar moest hij dan ook zijn werk beëindigen. In 1701 werd hij opgevolgd door George Meldrum.
Elizabeth Wast brengt haar waardering voor Erskine op de volgende wijze onder woorden: "Ik verkeerde lange tijd onder de prediking van William Erskine. Het enige dat ik waarnam in de tijd dat hij hier preekte, was, dat het mij een grote vreugde was om het Woord te horen. Het werkte zo sterk op mijn gemoed, dat ik het gebed in het verborgene niet durfde nalaten. Soms was ik daar erg teer gestemd en stortte tranen. Ik dacht dan, dat er geen twijfel aan was, dat ik bekeerd was. Het behaagde de Heere deze trouwe dienstknecht door de dood weg te nemen."[102]

William Veitch

De predikant William Veitch, ook al eerder genoemd in deze levensbeschrijving, was na de omwenteling eerst predikant in Peebles en daarna in Dumfries. Hij was geen familie van Henry Erskine, maar wel diens gewaardeerde vriend. Hun weder-

[101] Vol. II, Book III, ch. VIII, p.362.
[102] Elisabeth Wast: *Memoirs*, p.2.

zijdse verbondenheid, op grond van eenzelfde overtuiging en daadwerkelijke opstelling, werd versterkt door de jarenlange vertrouwelijke omgang en door het lijden dat beiden hebben meegemaakt voor dezelfde goede zaak. Erskine had hem samen met een klein aantal presbyteriaanse predikanten in de tijd van de vervolging officieus bevestigd. Veitch zag hem dan ook steeds als zijn geestelijke vader. Lang na diens dood sprak hij, zoals wij gezien hebben, nog met achting over hem. Hij deed dit in een nog bestaand verslag over de bijzondere zorg van God in zijn leven.
Het is niet nodig hier een uitvoerig overzicht te geven van het leven van Veitch. Graag verwijzen we naar het verslag van Wodrow.[103]
Tevens verwijzen wij naar de levensbeschrijving die door de vrome predikant zelf is verzorgd, uitgegeven en bekwaam toegelicht door een bekende historicus. Zoals dr. M'Crie meedeelt, beloofde Veitch, toen hij op 18 september 1690 bevestigd werd tot predikant in Peebles, "dat hij een schriftelijk getuigenis zou overhandigen van een bekend predikant, nu in Schotland, die behoorde bij degenen die aan zijn (vroegere)bevestiging tot predikant hadden deelgenomen." "Ik twijfel er niet aan," zo voegt de geleerde schrijver er aan toe, "dat Henry Erskine de man geweest is van wie het getuigschrift dat hij wilde tonen, afkomstig is. In het schrijven dat hij heeft opgesteld ten dienste van Wodrow, bevestigt Veitch dat Erskine bij die bevestiging aanwezig was. Zij waren hechte vrienden. Erskine kwam vaak in het huis van Veitch in Northumberland en vertelde toen over de noden waarin hij met zijn talrijk gezin verkeerd had, en van de bijzondere wijze waarop hij uitgeholpen was."[104]

Luke Ogle

Bij de gewaardeerde vrienden van Erskine moet ook de predikant Luke Ogle gerekend te worden. Deze zat, zoals al eerder

[103] Vol. II, book III, chapt. I, pp.5-8.
[104] *Memoirs of William Veitch and George Brysson*, written by themselves, etc, p.203.

is gezegd, met hem in de gevangenis te Wooler en Newcastle. Toen Erskine predikant geworden was in Chirnside hebben zij waarschijnlijk elkaar dikwijls geholpen in de heilige dienst. Zij waren liefelijk verbonden tijdens hun leven, en in hun dood werden zij nauwelijks gescheiden. Beiden gingen in 1696 naar hun eeuwig huis: Ogle in april en Erskine in augustus.

Ogle was enige tijd predikant geweest in Inghram en daarna in Berwick-upon-Tweed. Hier kweet hij zich met voorbeeldige trouw van zijn taak en de gemeente waardeerde hem zeer. Zijn niet aflatende trouw aan de zaak der waarheid, en het vrijmoedige getuigenis tegen de dwalingen van het rooms-katholicisme en het episcopalisme, stelden hem bloot aan strenge vervolging. Enige tijd na zijn afzetting in 1662 ging hij naar Londen en daar beklaagde hij zich bij generaal Monk over de wrede behandeling die hij ondervond. Monk had hem tijdens diens verblijf in Berwick vriendelijk en respectvol bejegend. De generaal zei hem dat als hij zich wilde schikken naar het beleid van de regering, hij zijn invloed aan wilde wenden om hem bisschop te maken. Maar als hij zou weigeren, kon hij niets voor hem doen. Ogle antwoordde zachtmoedig en bescheiden dat het zijn hoogste doel was met vrede in zijn gemeente te verkeren. Als dat echter niet mogelijk was, had hij zich te onderwerpen aan de Voorzienigheid.

Ogle had enkele jaren in het geheim gepreekt in Bousden, waar hij een klein landgoed bezat. Maar ook hier waren de moeilijkheden niet uitgebleven.

Als gevolg van de vrijheid die koning Jacobus verleend had, was hij enkele jaren voor de omwenteling, na daartoe uitgenodigd te zijn, teruggekeerd naar Berwick en vergaderde daar een grote gemeente, waar hij bleef tot zijn dood. Hoewel hij een beroep ontving naar Kelso en later naar Edinburgh, kon hij er niet toe komen Berwick te verlaten. Dr. Calamy zegt: "God had hem daar merkbaar gesteund, bemoedigd en gezegend. Hij was een man van grote geleerdheid, die vooral goed thuis was in de kerkgeschiedenis. IJverig, bekwaam en bewogen was hij als prediker. Wijs en verstandig was hij als het ging om het beleid. Hij verstond de kunst om tot alle soorten mensen te spreken. Degene die veel inzicht had, kon hij onderwijzen

zonder degene die er minder van verstond tot een kwelling te zijn. Hij kon de onwetende onderrichten en tegelijk de gevorderde stichten."[105]

William Violand

De predikant William Violand hoorde ook bij de vrienden van Erskine. Aan deze predikant had Erskine gevraagd om in april 1685 zijn zoon Ralph te dopen.[106] Zeer waarschijnlijk is hij dezelfde die door Wodrow genoemd wordt als William Violand. In de lijst die Wodrow samenstelde van Schotse predikanten die geweigerd hebben zich aan te passen aan het bisschoppelijke systeem, wordt hij vermeld als predikant van Ferry-port-on-Craig, in de classis van St. Andrews en de synode van Fife. Tevens wordt hij genoemd als een van degenen die hun gemeenten moesten verlaten krachtens een besluit dat de staatsraad te Glasgow in 1662 genomen had.[107]

Uit een ander deel van Wodrows geschiedschrijving blijkt, dat hij later toestemming kreeg om predikant te worden te Camnethan, juist toen er weer sterke en wrede vervolging was. Een groep mensen keerde op een zondagavond onder begeleiding van enkele eigen gewapende mannen terug van een verboden samenkomst en kwam daarbij voorbij zijn kerkgebouw. Het scheen Violand niet juist om meteen de gewetensvrijheid geweld aan te doen en de dag des Heeren te ontheiligen door onmiddellijk deze 'rebellen' aan te geven. Daar kwam, wat hem betreft, het snode misdrijf bij, dat hij soms niet in zijn kerkgebouw preekte en dat hij kinderen doopte uit andere gemeenten. De meedogenloze autoriteiten besloten daarom niet langer geduld met hem te oefenen.

De staatsraad van de koning gaf opdracht hem gevangen te zetten en op 30 juli 1684 werd hij veroordeeld. Zij verklaarden dat de verzachtende maatregelen op hem niet van toepassing waren en noodzaakten hem het koninkrijk te verlaten. Wodrow

[105] Zie Dr. Calamys verslag, vol. II, pp.500-503.

[106] Zie de beschrijving van het leven van R. Erskine, voorin de octavo uitgave van zijn werken.

[107] Wodrow's, *History*, vol. I, Ap. No.37, p.77.

schrijft dat hij benijd werd vanwege zijn grote geleerdheid en invloed, en dat hij opviel door de zachtmoedigheid van geest en de zegen op zijn werk.[108] Kort nadat de raad hem verbannen had, zal hij vertrokken zijn naar het noorden van Engeland. Hier had hij de gelegenheid Erskine te ontmoeten en werd hij ongetwijfeld bemoedigd door diens meeleven en vriendschap. Hij heeft de omwenteling van 1688 nog meegemaakt, maar we weten niet hoe het verder met hem gegaan is.

John Dysert

De enige vriend van Erskine aan wie wij nog aandacht hebben te schenken, is de predikant John Dysert te Coldingham. Hij had het genoegen veel met hem te verkeren en maakte ook na Erskines dood zijn achting voor hem kenbaar. Hij schreef ook het opschrift boven Erskines graf. Hij was bevestigd tot predikant in de gemeente van Langton en werd later predikant in Coldingham. Innige godsvrucht, welwillendheid van geest en vriendelijkheid van optreden gingen bij hem samen. Boston schrijft met dankbaarheid over de vriendschap die hij van hem ondervond in de tijd dat hij predikant was in Simprin. Hij zegt: "Ik had geen behoefte predikanten op te zoeken. Ik wist dat ik bij niemand mijn hart vrij kon uitstorten dan bij Colden te Dunse en bij Dysert te Coldingham."[109]

Geschriften

De vrienden der waarheid zouden het waarschijnlijk bijzonder waarderen, te vernemen dat het onderwerp van deze levensbeschrijving, Henry Erskine, enige preken of andere theologische werken in het licht had gegeven. Vanuit een prijzenswaardige nieuwsgierigheid zouden zij graag enige van zijn preken gehad hebben. Deze waren immers van de Geest doorademd en waren gebruikt tot bekering van Boston en anderen.
Maar waarschijnlijk heeft Erskine er net zo over gedacht als de

[108] *Wodrow's, History*, vol. II, B.III. ch.VIII, sect. 2.
[109] Boston, *Memoirs*, p.62.

beroemde John Knox, die zich meer geschikt vond om de zielen der mensen goed te doen door zijn stem te gebruiken dan door geschriften te publiceren. Voorzover de schrijver dezes weet, is er nooit iets van hem gepubliceerd; niet door hem en ook niet door zijn nakomelingen.[110]
Van Erskine is beweerd dat hij "verscheidene manuscripten heeft nagelaten ter verklaring van moeilijke schriftgedeelten, maar omdat deze in het Latijn geschreven zijn, is er nooit één van gepubliceerd."[111] Deze handschriften bevatten zonder twijfel de in het Latijn gestelde geloofsleer, die al eerder vermeld is.[112] Naar ons oordeel is dit werk rechtzinnig, nauwgezet en uitvoerig. Maar het hoeft ons niet te verwonderen, dat er nooit geprobeerd is om tot uitgave ervan te komen. Wie zich in de theologie verdiepen wil, kan terecht bij vele waardevolle handboeken over de geloofsleer.[113] Met uitzondering van één ander werk, dat reeds eerder genoemd is en dat bestaat uit stukken van verschillende schrijvers, hebben we helaas geen andere manuscripten van hem gezien.
Misschien zijn deze twee werken wel de enige die overgebleven zijn. Niets van wat deze getrouwe dienstknecht heeft geschreven, of het nu in het Latijn is of in het Engels, heeft het licht gezien. Maar het is wel goed om te bedenken dat de kostbare vrucht van zijn bediening onvergankelijk is, en dat "de naam van de rechtvaardige in eeuwige gedachtenis zal zijn" (Ps. 112:6).
In dit 'manco in zijn dienst' is, in de weg van de aanbiddelijke Voorzienigheid, op een gelukkige wijze voorzien door zijn

[110] Met het meeste van wat hij heeft geschreven, zal het gegaan zijn als met zovele waardevolle papieren, geschreven door personen van bijzondere geleerdheid en godsvrucht. Wat daarvan achterbleef, raakte vaak verspreid en al spoedig na het heengaan van de schrijvers ging het teloor. Helaas! Als het niet ondoordacht aan de vlammen werd prijs gegeven of door een te zuinig beleid verkocht is voor oud papier, werd het neergegooid in vochtige en slecht geventileerde hoeken. Daar waren zij tot voedsel voor de motten en werden spoedig onleesbaar en onnut. Welke waarde de oorspronkelijke erfgenamen er ook aan toegekend hebben, in de loop van één of twee generaties werden ze vaak verwaarloosd en waren ze ten ondergang gedoemd. In sommige gevallen werd de waarde ervan weliswaar hoog aangeslagen door de eigenaars, maar zijn ze slordig en onverantwoord bewaard door diegenen aan wie ze welwillend waren uitgeleend.
[111] Chalmers, *General Biographical Dictionary*.
[112] Zie p.40.
[113] Namelijk die van Riissenius, Pictet, à Marck en anderen.

zoons, Ebenezer en Ralph, die hij blijmoedig bestemd had voor het ambt van predikant. Naar hun toekomstig nut in de kerk, verwees hij met vreugde op zijn sterfbed.
Hun evangelische en stichtelijke geschriften zijn een eeuw lang een bron geweest van stichting en troost voor vele vromen. De lezing ervan zal zeker onder Gods zegen ook van grote betekenis kunnen zijn voor velen van de toekomstige generaties.[114]

[114] Zie Aanhangsel IV.

HOOFDSTUK 1

Geboorte, studie en predikantschap

Geboorte

Ebenezer Erskine was, zoals vermeld in de voorgaande levensbeschrijving, een zoon van Henry Erskine uit Chirnside en Margaret Halcro. Hij werd geboren op 22 juni 1680. Hij was ongeveer vier jaar jonger dan zijn broer Henry, die op twintigjarige leeftijd overleed, en bijna vijf jaar ouder dan Ralph.
Over de geboorteplaats van Ebenezer zijn verschillende verhalen in omloop. In een kleine notitie, die is ingevoegd in een omvangrijk werk, wordt gesteld dat hij "is geboren in de gevangenis van de 'Bass'".[115] Deze bewering is door latere schrijvers overgenomen. Een erkend auteur die vermeldde dat de heer Henry Erskine was veroordeeld tot de Bass, maar dat hem gratie werd verleend op zijn belofte het land te verlaten, schrijft vervolgens: "Zijn vrouw echter blijkt in de Bass gevangen te hebben gezeten, want ik heb vernomen dat Ebenezer, de grondlegger van de Afscheiding, 'the Secession', hier is geboren. Vandaar zijn naam: 'Steen der hulp' of 'der gedachtenis'."[116] Hoe men ertoe gekomen is het verhaal te vertellen dat deze bijzondere persoon is geboren in die overbekende gevangenis, of hoeveel de naam Ebenezer aan deze verklaring heeft bijgedragen, is niet duidelijk. Wèl is duidelijk dat er weinig ruimte schijnt te zijn voor twijfel aan een van die populaire, oppervlakkige volksverhalen waarin de geboortedatum van belangrijke mensen wordt herdacht. Dit genre van overleveringen komt haastig tot stand en wordt in stand gehóuden

[115] Chalmers *Gen. Biografical Dictionary*, vol.xiii
[116] Crichton *Memoirs of the Rev. John Blackader*, pp.380-1

door lichtgelovigheid.
Het meest waarschijnlijk is dat Ebenezer is geboren in Dryburgh. Dit blijkt uit het gegeven dat zijn ouders, voorzover bekend, gedurende het jaar waarin hij ter wereld kwam (1680), daar in betrekkelijke rust woonden. Ebenezers vader werd niet vóór het jaar 1682 gearresteerd door Urquhart van Meldrum en veroordeeld tot gevangenisstraf in de 'Bass'. Deze straf werd hem, zoals eerder vermeld, kwijtgescholden. Wij hebben dus geen enkel bewijs dat of hij of zijn vrouw ter eniger tijd gevangen heeft gezeten in de 'Bass'. Ten slotte moet worden toegevoegd dat Ebenezer in zijn dagboek herhaaldelijk melding maakt van de interessante betekenis van zijn naam. Daarbij zinspeelt hij ook niet eenmaal op de 'Bass' als zijn geboorteplaats.

Naam en kinderjaren

De naam Ebenezer is hem waarschijnlijk door zijn ouders gegeven als een getuigenis van hun vurige dankbaarheid jegens die God Wiens goedheid en genade bij hen geweest waren temidden van talrijke tegenspoeden. Dit heeft hen ertoe gedrongen een gedachtenisteken op te richten en te belijden: "Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen" (1 Sam. 7:12).
Deze veelzeggende naam blijkt zowel voor de ouders als voor Ebenezer zelf betekenis te hebben gehad. Voor Ebenezer om te denken aan zijn verplichting om God te loven voor Diens genadevolle hulp jegens hem en om in de nood onvoorwaardelijk zijn vertrouwen te stellen op Gods Voorzienigheid en genade.
In een godvruchtige brief aan zijn zuster, mrs. Balderston, gedateerd 13 april 1712, zinspeelt Ebenezer eerst op de vrees onder de Schotse predikanten. Deze was ontstaan ten gevolge van enkele wetten die het Britse kabinet had aangenomen. Vervolgens geeft hij uiting aan zijn gevoelens met de woorden: "Ik zou mij mijn eigen naam Ebenezer met vreugde moeten herinneren, en ik hoop dat de Heere mij tot een hulp zal zijn en dat Hij alles voor mij zal doen in de boze dag."[117] In

[117] Zie voor de gehele brief hoofdstuk 3.

een andere brief vertelt hij dat hij op de negende juni van het jaar 1721 ternauwernood aan de dood is ontkomen. Toen had zijn paard hem namelijk, onmiddellijk nadat hij op de rug van het dier was gaan zitten, met geweld in het gezicht gestoten en hem achterover op de grond gegooid. Ebenezer voegt hieraan toe: "O, laat mij nooit Zijn goedheid vergeten. *Ebenezer*: Tot hiertoe heeft de Heere geholpen."
Bijzonderheden van Ebenezers kinderjaren zijn slechts onvolledig overgeleverd. Onmiskenbaar zijn echter de bewijzen van bekwaamheid en de tekenen van vroomheid, die hij als kind en in zijn jeugd aan de dag legde.

Studie in Edinburgh

Dat hij zich van jongs af toelegde op de heilige dienst heeft zijn uitnemende vader zeer verheugd. Op een gegeven moment, niet ver voor zijn dood, hoorde men Henry Erskine zeggen dat hij niet langer wenste te leven dan tot hij zou zien dat zijn zoon Ebenezer, die toen zestien jaar oud was, zijn opvolger was geworden in het ambt van predikant.[118]
Onder het waakzame en hartelijke toezicht van zijn vader werd Ebenezer, waarschijnlijk op de openbare scholen van Chirnside en omstreken, onderwezen in de eerste beginselen van de literatuur. Toen hij de vereiste vooropleiding had genoten, werd hij ingeschreven als student van de Universiteit van Edinburgh. Daar ontving hij vier jaar onderricht in de klassieken en in de filosofie. Deze studie was toen een vereiste voor alle kandidaten die in Schotland predikant wilden worden. Na deze vier jaren legde hij zich gedurende vijf jaar toe op de studie van de theologie.
In de archieven van de Universiteit hebben wij het volgende bericht gevonden: "Ebenezer Areskine geslaagd 25 juni 1697." Zijn academische loopbaan schijnt te zijn begonnen in november 1693, in zijn veertiende levensjaar. In een recente publicatie vinden wij de volgende verklaring die op hem van toepassing is: "Uit archieven van de stadsraad van Edinburgh

[118] *Abbreviation of the Life of Mr. H. Erskine.*

blijkt dat hij in 1698 een beursstudent was aan de Universiteit van Edinburgh en dat hij werd voorgedragen door Pringle, heer van Torwoodlee."[119] Omdat hij volgens de gegevens van de Universiteit de graad van 'Master of Arts' ontving in juni 1697, verwijst het bericht uit de stadsarchieven wellicht naar de beurs die hij kreeg als student in de theologie. Mogelijk was hij reeds een beursstudent toen hij de colleges literatuur en filosofie volgde.

Professoren in Edinburgh

De Universiteit van Edinburgh was toen reeds beroemd en stond hoog in aanzien. Rector was dr. Gilbert Rule, een man van een uitmuntende morele en godsdienstige reputatie, een achtenswaardige, getalenteerde wetenschapper. Mr. Herbert Kennedy en John Row waren de regenten. Hetzelfde geldt van Lawrence Dundas, die gedurende vele jaren naam had gemaakt als docent Latijn, en William Law van Elvingston, die benoemd was tot hoogleraar in de geesteswetenschappen en in de moraalfilosofie. Wiskunde werd gedoceerd door James Gregory, de geachte opvolger van zijn broer, David Gregory, de eerste Europese hoogleraar die de filosofie van Newton uitlegde op alle openbare seminaries. In 1691 werd hij hoogleraar in de astronomie te Oxford. Van 1694 tot 1702 doceerde Alexander Rule, een zoon van de rector, Hebreeuws. Jonge mannen moesten die taal leren voordat zij aan de studie in de theologie begonnen. De leerstoel theologie werd op een bekwame wijze bezet door dr. George Campbell. Deze was in 1690 dr. Strachan opgevolgd. In 1701 is hij overleden. Uitmuntende vroomheid, geleerdheid en bescheidenheid waren in de persoon van deze dr. Campbell verenigd. Hij was de stichter van de bibliotheek die verbonden was aan de theologische faculteit. Bij zijn dood bevatte de bibliotheek 996 werken. Zo liet hij een groots bewijs na van zijn weldadigheid en zijn belangstelling in en ijver voor het algemeen welzijn.[120]

[119] Bower, *History of the University of Edinburgh*, vol.ii, p.284, voetnoot.
[120] Bower, *History*, vol I, p.318-385. Voor een aantal gegevens betreffende Dr. Campbell zie ook *The Christian Instructor*, vol. xxv, p.377-378.

Terwijl hij onderwijs genoot van deze geleerde professoren, heeft Ebenezer blijkbaar zijn studie met een onvermoeibare ijver vervolgd. Zijn studieresultaten waren opvallend.

Pastor van de Graaf van Rothes

Het kan worden aangemerkt als een grote blijk van zijn bekwaamheid en van de achting die zijn leermeesters hem hebben toegedragen, dat hij werd aanbevolen als huiskapelaan en onderwijzer van het gezin van John, de Graaf van Rothes. Deze graaf was een van de meest gerespecteerde leden van de adel van die tijd. Door zijn godsdienstig en deugdzaam gedrag en als vurig voorvechter van de vrijheid van het volk, verwierf hij grote achting. Hij was een schoonzoon van de Hertog van Rothes, een opvallende persoonlijkheid in de regering van Karel II. In het jaar 1700 kreeg hij zitting in het Parlement en - na de Unie in 1707 - werd hij herhaaldelijk gekozen in het Britse Parlement als een van de zestien afgevaardigden van de Schotse adel. Toen het Huis van Hannover aan het bewind kwam, werd hij benoemd tot Vice-admiraal van Schotland en Goeverneur van het Stirling Castle. Toen er in het jaar 1715 een opstand uitbrak, onderscheidde hij zich door zijn ijver en dapperheid in het bestrijden van de opstandelingen. Gedurende de eerste zeven jaren na de troonsbestijging van George I werd hij jaarlijks gekozen om zijne Majesteit te vertegenwoordigen als hoge Commissaris bij de Kerk van Schotland. Tijdens de zitting van de laatste General Assembly, waar hij deze waardigheid bekleedde, werd hij onwel en hij overleed op 9 mei 1722. Hij was toen bijna 46 jaar oud. Door zijn vrienden en zijn land werd zijn heengaan oprecht betreurd.[121] Een aantal maanden voor zijn dood had hij met hevige moeilijkheden te kampen. Gelet op de omstandigheden was zijn gedrag werkelijk voorbeeldig. Hij toonde een volledige instemming met het Evangelie der zaligheid en hij legde een levend geloof en diepe overgave aan de dag. De predikanten en vrienden die aan

[121] Zie Douglas' *Peerage of Scotland*, vol. ii en Struthers' *History of Scotland*, vol.I, p.220-510.

zijn sterfbed kwamen, smeekte hij nederig eerlijk met hem om te gaan en het hem onomwonden te zeggen of zij dachten dat zijn geloof oprecht was of slechts op inbeelding berustte. Herhaaldelijk riep hij zijn gezin bijeen, bad vurig met hen en vermaande hen de godsvrucht als het ene nodige te beschouwen. Dikwijls zag men hem - evenals de stervende Stefanus - met zijn ogen gericht op de hemel, terwijl hij zijn vurige smeekbeden bij God neerlegde. Toen hij al vuriger werd in het gebed, blies hij de laatste adem uit. "Nimmer zag ik een christen moediger sterven, met zoveel menselijke vastberadenheid en in zo'n levend geloof", aldus Kolonel Blackader, een ooggetuige die zich in dit boeiende tafereel verheugde: "Hij was opgewekt in zijn leven en in zijn sterven. O, laat de indruk van wat ik hier heb gezien en gehoord, in mijn hart voor altijd zijn kracht doen."[122]

Tijdvak en werk als huiskapelaan

Wij hebben niet exact kunnen vaststellen wanneer Erskine huiskapelaan was geworden bij het gezin Rothes. Een van zijn manuscripten bevat echter aantekeningen van een preek die John Shaw, predikant van de gemeente van Leslie, daar op 19 oktober 1701 heeft uitgesproken. Ebenezer moet dus kort vóór die datum bij het gezin Rothes in dienst zijn getreden. Ook wordt hij genoemd in de notulen van de Presbytery van Kirkcaldy. Daaruit blijkt duidelijk dat hij bij dit gezin is gebleven tenminste tot hij zijn diploma behaalde in februari 1703.
Dat hij zich van zijn taak heeft gekweten op een manier die de volle goedkeuring van de graaf had, blijkt uit de vriendschap die Ebenezer later altijd van hem heeft ontvangen. Een bewijs van zijn vriendelijke houding is onder meer dat hij in 1712, om des gewetens wil, zich garant stelde voor de straf die was opgelegd aan die predikanten die weigerden de eed van afzwering af te leggen. Zijn invloed leverde een belangrijk aandeel,

[122] *Crighton, Life and Diary of Col. Blackader*, p.523-526. Zie ook een afschrift van een lange brief betreffende de Graaf, geschreven door Blackader aan Mr. Wodrow, Christian Instructor, vol.xxiv, p.766-768.

door bescherming en troost te bieden. Wij hebben een kladje ontdekt van een brief in stenografie geschreven, die is geadresseerd aan deze edelman, gedateerd "Portmoak, 6 november 1712". In deze brief spreekt de schrijver dankbaar zijn erkentelijkheid uit voor vriendelijke diensten die de graaf hem had bewezen. Wat nu volgt, is weliswaar een uittreksel, niettemin bijna de volledige brief:
"Geachte heer,
Zoals ik had beloofd, was ik van plan deze dag u mijn dankbaarheid te laten blijken. Maar aangezien ik eerst gisternacht ben thuisgekomen van een zeer vermoeiende reis, vraag ik u, wat dit betreft, mij van mijn belofte te ontslaan. Dankbaar doe ik u, geachte heer, mijn erkentelijkheid toekomen voor het feit dat u ervoor hebt gezorgd dat mijn dienst van de afgelopen zondag is waargenomen door Mr. Clow. Ook dank ik u voor de bijzondere zorg die u in alle gevallen aan mij en mijn kleine gezin hebt betoond en vooral op dit kritieke ogenblik. Alles wat ik u kan vergelden, is te bidden om de zegen van de hemel voor u en uw gezin. De aanleiding tot mijn zo spoedige terugkeer naar deze plaats is dat ik uit gesprekken met verstandige mensen die ik mijn ongelukkige situatie heb voorgelegd, bemerk dat mijn prediking geen gevaar loopt (...) Ik merk dat allen die de eed weigeren, preken, vooral in dit deel van het koninkrijk. Al zou ik voor twee of drie zondagen afzien van preken - waartoe ik nu geen volle vrijmoedigheid heb - zou dat niets kunnen baten, tenzij ik het preken voor minstens twee of drie maanden onderbreek, tot de leden van het Parlement hun mening uitspreken over hen die de eed weigeren af te leggen. Dit laatste is echter niet spoedig te verwachten. Dit alles in aanmerking nemend, vraag ik u, geachte heer, niet beledigd te zijn wanneer ik mij, wat het preken betreft, in gevaar begeef met mijn overige broeders die in dezelfde moeilijke omstandigheden verkeren. U zou mij een gunst bewijzen, wanneer u door middel van een briefje van Mr. Clow uw mening in deze kwestie bekend maakt. En ik moet eerlijk bekennen dat, indien ik uw ongenoegen niet meer had gevreesd als de wettige straf, ik die straf de afgelopen zondag had geriskeerd. Ik verzoek u dringend mij in deze zaak gerust te stellen door mij toe te staan

het hele dienstwerk te blijven vervullen. Uw nederige en bereidwillige dienaar,
Ebenezer Erskine."[123]
De Graaf van Rothes was gezegend met een groot gezin. Maar omdat hij pas in april 1697 trouwde, kan Erskine niet meer dan twee of drie van zijn kinderen onderwijs hebben gegeven. Een van deze drie was de oudste zoon John, die zijn vader opvolgde in het jaar 1722. Hij is overleden in december 1767.
Ebenezers belangrijkste bezigheid in het huis van de graaf was ongetwijfeld het leiden van de huisgodsdienstoefening en het geven van godsdienstig en zedenkundig onderwijs aan het personeel. Zijn plichten als huisonderwijzer en huiskapelaan waren in elk geval voor hem geen aanleiding om de studie te verwaarlozen die hij moest volgen ter voorbereiding op dat hogere en meer verantwoordelijke ambt dat hij begeerde.

Jeugdige ijver en kloosterachtige discipline

Heel wat herinneringen aan zijn jeugdige ijver zijn ons verschaft door onderscheiden manuscripten die nog voorhanden zijn. Deze bevatten niet alleen uitgebreide uittreksels van allerlei theologische en kerkhistorische werken, maar ook talrijke aantekeningen van lezingen en verhandelingen die hij in verschillende plaatsen had gehoord, vooral in Edinburgh en Leslie.[124]
In die tijd was het onder godsdienstige mensen en vooral onder studenten een algemeen en veel voorkomend verschijnsel in de kerkdiensten aantekeningen te maken van preken. Deze praktijk schijnt te zijn gestimuleerd door predikanten en jeugdonderwijzers. Waarschijnlijk hadden de regels die aan de universiteit van Edinburgh golden, ter ondersteuning van deze gewoonte, hun eigen invloed. De studenten werden nauwkeurig geobserveerd. Zij waren onderworpen aan een soort van kloosterachtige discipline. Gedurende de perioden dat zij aanwezig moesten zijn in de lessen, vormden zij een strak geor-

[123] Deze brief is overgenomen uit een notitieboek met stenografische aantekeningen vanaf 1712. De schrijfblok draagt als titel: *Book 13th of the Miscellany Sermons*. Een aantal uitdrukkingen is weggelaten aangezien deze nauwelijks leesbaar zijn.
[124] Zie Aanhangsel V.

ganiseerde groep en moesten zij wonen binnen de muren van de universiteit.
Op zondag woonden zij gezamenlijk, onder het oog van de hoogleraren, de kerkdienst bij. Soms ontmoetten zij elkaar na de dienst in verschillende klassen om aan de hand van aantekeningen te vertellen wat zij hadden gehoord. Ook werden woorden uit de Heilige Schrift uitgewisseld en er werd van de studenten verwacht dat zij die uit hun hoofd leerden.[125] Deze vorm van opvoeding werd later niet meer toegepast omdat zij star en bekrompen was en te veel gelijkenis vertoonde met de methode die in roomse seminaries werd gevolgd. Toch was zij ongetwijfeld geschikt om de gewoonte aan te kweken de kerkdiensten bij te wonen en om een grondige kennis van tenminste de letter van de Heilige Schrift te verkrijgen.
Het is bewezen dat deze methode voor studenten in de theologie in bepaalde opzichten zeer nuttig is. Waarschijnlijk is het in hoge mate aan die oude gewoonte te danken dat Ebenezer Erskine levenslang een zeer aandachtig hoorder van het Woord is geweest. Hoewel hij zelf bekwaam was uitstekende preken te maken, luisterde hij heel serieus naar het onderwijs dat zijn broeders hem aanreikten. Zelfs vele jaren na zijn bevestiging tot predikant zette hij op schrift wat hij zich van hen herinnerde. "De hand der vlijtigen maakt rijk" (Spreuken 10:4). Hoe overvloedig de schatten van kennis ook verworven zijn, het is de taak van een waarlijk wijs en bescheiden mens gebruik te maken van elke nieuwe gelegenheid om zijn voorraad te vermeerderen.

Examens en preekbevoegdheid

Toen Ebenezer Erskine de gebruikelijke studieroute had afgelegd, moedigde de Presbytery van Kirkcaldy, onder opzicht waarvan hij viel, hem aan om verder te gaan. De notulen gedateerd "Kirkcaldy, 24 september 1702" bevat de volgende zin: "De Presbytery benoemt Mr. Shaw om met de Graaf van Rothes te gaan praten over diens huiskapelaan ten einde een begin te maken met proefpreken." Spoedig hierna kreeg

[125] Bower, *History of the University of Edinburgh*, vol.ii, p.36 e.v.

Ebenezer voorschriften betreffende het beginnen met preekoefeningen en de vergunning om het Evangelie te verkondigen. Hij moest een preek voorbereiden over Jesaja 45:22, een preek voor het volk over Psalm 119:80, een kritisch oefenstuk van en commentaar op Romeinen 9:17-18, een verhandeling in het Latijn onder de titel: "Het doel van het rechtvaardigend geloof"[126], een verklaring van de Hebreeuwse tekst van Psalm 43, en het Grieks "aperturam libri". Ook moest hij catechetische vragen beantwoorden.
Hij en een andere jongeman, Henry Hamilton, werden tegelijkertijd aan een proeve van bekwaamheid onderworpen. Samen verschenen zij voor de Presbytery in de vergaderingen van 22 oktober, 19 november en 17 december 1702 en 14 januari 1703. Beiden kregen op 11 februari 1703 preekconsent voor Kirkcaldy.
Een keurig op perkament geschreven certificaat van Erskine's preekconsent, geschreven door Thomas Russell, scriba van de Presbytery en predikant van de gemeente te Kennoway, is nog in het bezit van een van diens afstammelingen. De tekst luidt: "Kirkcaldy, 11 februari 1703. De Presbytery van Kirkcaldy die 'master' Ebenezer Areskin een aantal keren ten overstaan van de raad aan een onderzoek naar de gebruikelijke onderdelen van het proponentsexamen heeft onderworpen, is van mening dat zij op alle punten geheel voldaan is. Vandaag heeft de heer Areskin in haar bijzijn in het openbaar verklaard dat het in de Belijdenis van het geloof om zijn persoonlijk geloof gaat. Ook heeft hij beloofd deze Belijdenis zonodig te ondertekenen. Hij verklaarde dat het huidige presbyteriale kerkbestuur door middel van kerkenraden, Presbyterior (classes), Synods en General Assemblies de enige wijze van bestuur is overeenkomstig het Woord van God. Hij beloofde bovendien zich hieraan te houden en niets te doen, direct of indirect, ten nadele van het bestuur en dat hij er zijn beste krachten voor zou inzetten om ernaar te streven het Woord te handhaven en te bevorderen en de weg van afscheiding niet te volgen. Ook beloofde hij zich te onderwerpen aan deze kerkenraad en andere raden, waar zijn

[126] 'De objecto fidei justificantis'

weg ook heen zou leiden. De kerkenraad heeft de voornoemde heer Ebenezer Areskin toegelaten tot de evangeliebediening. Uittreksel van de notulen van voornoemde Presbytery door T. Russell, scriba van de Presbytery."

Eerste openbare preken

Onmiddellijk maakte de Presbytery afspraken met deze jongemannen om onder hun opzicht in vakante gemeenten te preken. De eerste afspraak van Erskine was voor Dysart: 23 februari, de tweede zondag nadat hij een preekvergunning had gekregen. Voorzover wij weten, opende deze beroemde predikant voor het eerst in deze plaats zijn mond als gevolmachtigd heraut van het kruis, om de blijde boodschap van verlossing bekend te maken. Door Gods hulp heeft hij dit jaren achtereen voortgezet. Hij groeide in bekwaamheid, maakte naam, en zijn werk droeg vrucht. Uit de notulen van de Presbytery is op te maken dat Dysart, Kirkcaldy en Portmoak de enige plaatsen waren waarmee Ebenezer een afspraak had om te preken, voorafgaande aan zijn bevestiging. Eén uitzondering vormde een zondag in Markinch. Namens de Commissie van de Assembly placht de heer Drew dan aanwezig te zijn.

Beroepen te Portmoak

De eerste keren dat Erskine te Portmoak preekte, waren op de laatste zondag van maart, de derde van april en de eerste van mei in het jaar 1703. Die gemeente was vacant geraakt omdat rev. John Wilson op 22 oktober 1702 werd verbonden aan de gemeente te Kirkcaldy. De leden begeerden een andere pastor en waren erg ingenomen met de bediening en het karakter van Erskine. Eensgezind brachten de 'heritors' (landeigenaren) en de ouderlingen een beroep op hem uit, om de taak van dienaar van het Woord in hun midden te vervullen. De gehele bevolking stemde met vreugde hiermee in.
Wardrope van Ballingry was op 26 mei voorzitter van een vergadering te Portmoak. De Presbytery machtigde de voorzitter en een andere predikant plechtig om Sir William Bruce [de

landheer]op de hoogte te brengen van de datum van de bevestiging. Noch Sir William, noch iemand anders echter matigde zich het recht van het patroonschap aan.
In een vergadering van de Presbytery te Dysart, op 10 juni, bracht de voorzitter verslag uit. De Landheer van Gospetrie, William Arnot, was met John Whyte en Andrew Arnot gevolmachtigde van de gemeente en zij toonden dan ook een verklaring van het uitgebrachte beroep. De Presbytery ondersteunde de roeping door hieraan een wettig vervolg te geven. De voorzitter overhandigde de beroepsbrief aan Erskine. Die nam de brief aan, maar vroeg de Presbytery er niet van uit te gaan dat dit een inwilliging van het beroep inhield. Toen legde hij de beroepsbrief op de tafel. De Presbytery legde een sterke begeerte aan de dag om deze zaak te bespoedigen en schreef Erskine de gebruikelijke proefopgaven voor die in het openbaar behandeld zouden worden. Ook adviseerde zij hem ondertussen in Portmoak te preken, zo vaak hem dat mogelijk was. Nadat Ebenezer alle opgaven met goed gevolg had voltooid, besloot de Presbytery in een vergadering op de derde september te Kirkcaldy, dat zijn bevestiging zou plaatsvinden op de tweeëntwintigste van diezelfde maand.

Voorwaarden bij het aannemen

Aangezien het inzicht geeft in de toen gebruikelijke procedure, is het de moeite waard om de lezer het volgende uittreksel van de notulen van de Presbytery voor te leggen, die van dit plechtige gebeuren melding maken. De notulen bevatten een complete lijst van Erskines ambtsbroeders en geven een bepaalde voorwaarde aan waaronder hij het opzicht over de gemeente van Portmoak aanvaardde.
"In de pastorie van Portmoak, 22 september 1703.
Tijd: 10 uur voormiddag. Na het gebed. Aanwezig: Andrew Wardrope voorzitter, John Shaw, John Affleck, Thomas Russell, James Grierson, John Cleghorn, Joseph Drew, John Wilson. Afwezig: Mess. Robert en Andrew Elliots en Patrick Melvill. Op deze dag werd het edict van Mr. Ebenezer Areskin, conform de eerdere beschikking van de Presbytery, weer in-

geleverd, naar behoren ondertekend door Mr. John Affleck, predikant te Auchterderran, zoals een document aantoont dat door hem samengesteld en voorgelezen is. Op deze dag werd, toen de gemeenteleden allen waren samengekomen om de preek te horen, het edict driemaal afgekondigd bij de hoofdingang van de kerk van Portmoak, voor het geval iemand iets had om bezwaar aan te tekenen tegen het leven of de leer van Ebenezer Areskin, waarom deze niet zou kunnen worden bevestigd en toegelaten als predikant van Portmoak. Dit conform het beroep dat op hem was uitgebracht door de eigenaars van het landgoed en de ouderlingen van die gemeente. Voorafgaande aan de vergadering van de Presbytery die kort daarna was belegd in de pastorie van Portmoak, moesten zij verschijnen. Niemand tekende bezwaar aan en daarom besloot de Presbytery verder te gaan met de genoemde Mr. Areskin tot de bevestiging in en de toelating tot het ambt van predikant te Portmoak.
Mr. Ebenezer Areskin bracht de Presbytery onder ogen dat hij grote moeilijkheden voorzag wat betreft de uitoefening van het ambt in de gemeente te Portmoak. Daarom verzocht hij de raad in alle ernst, omdat hij zich onbekwaam achtte het werk in hun midden vol te houden, hem toestemming te geven om een ander beroep aan te nemen. Anders durfde hij het ondanks de gang van zaken betreffende zijn vestiging aldaar, niet te wagen. Nadat de Presbytery deze bedenking had overwogen, legde zij unaniem vast dat, indien mr. Areskin te maken zou krijgen met onoverkomelijke grieven, en de Presbytery, ondanks haar verplichte inspanning de zaak niet in orde kon maken, zij hem een 'act of transportability' (vergunning van overplaatsing) zou verlenen. Ten overstaan van de Presbytery ondertekende mr. Ebenezer Areskin de Belijdenis van het geloof als zijn persoonlijke belijdenis."

Bevestigd te Portmoak

"Op diezelfde dag, drie uur namiddag.
Na het gebed, waarbij aanwezig ... Na de openbare gebeden preekte Andrew Wardrope, predikant te Ballingry en voorzitter

van de Presbytery, over de tekst 1 Korinthe 10:9 en 10: "Want wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij." Daarna werd voornoemde Mr. Areskin met handoplegging van de Presbytery bevestigd in het ambt en toegelaten als predikant van Portmoak, overeenkomstig het Woord van God en de voor deze kerk vastgestelde kerkorde, niets daarvan uitgezonderd dat hiermee in strijd is. Daarop gaven de voorzitter en de nog aanwezige leden van de Presbytery hem de broederhand en ontvingen hem als hun ambtsbroeder. De landeigenaren, de ouderlingen en de hoofden van de gezinnen namen hem bij de hand als een symbool van hun eenheid met hem en een teken dat zij zich aan hem onderwerpen als hun wettige pastor." Tot zover de bovengenoemde notulen.

De gemeente van Portmoak

De gemeente van Portmoak was verbonden met de Presbytery van Kirkcaldy, maar behoorde tot het graafschap Kinross. Zij heeft een lengte van zeven mijl en een breedte van ongeveer vijf mijl. De voornaamste dorpen van dit graafschap zijn Portmoak, Kinness-wood, Scotland-well en Easter Balgedie. Volgens de statistiek van dr. Webster, uit het jaar 1755, bedroeg het aantal inwoners 996. Naar alle waarschijnlijkheid was dat getal bij het begin van de achttiende eeuw ongeveer hetzelfde. De dorpen zijn romantisch gelegen: aan de ene kant liggen de trotse bergen van Lomond en aan de andere zijde het grote, prachtige meer van Loch Leven met een aantal eilandjes. Op één daarvan zat de Schotse koningin Mary in de jaren 1567 en 1568 elf maanden gevangen.
Verschillende omstandigheden hebben de aandacht van oudheidkundigen getrokken. Zoals de naam: Portmoak, afgeleid van St. Moak. Ter ere van hem was een klooster gebouwd aan de oevers van het meer. Ook is daar het eiland van de heilige Serf of Servanus. Verder staat er een heel oud klooster, dat aan deze heilige is gewijd. En dan het klooster van Portmoak, op de oostelijke oever van het meer, eigendom van de Culdees, en gesticht door Rogasch, de koning van de Picten. En dan is er het ziekenhuis van Scotland-well, gelegen op de

uiterste punt van de zuidkant van het meer. Of Bishops-hill, gesticht door Malvoisine, een bisschop van St. Andrews, en in 1250 geschonken aan de orde van de Rode Kloosterbroeders. De ruïnes van het kasteel, waar koningin Mary gevangen heeft gezeten, zijn prachtig beschreven door de vermaarde, te Kinness-wood geboren, Michael Bruce, in diens gedicht over Loch Leven.
Onder de geleerden die in deze gemeente geboren zijn, wordt gewoonlijk aandacht geschonken aan Andrew Winton, prior van Loch Leven tijdens de regering van Jakobus I. Deze schreef in Schotse dichtmaat wat wel genoemd wordt de *Loch Leven,* of: een wereldgeschiedenis vanaf de schepping tot de gevangenschap van Jakobus I. Ook de geleerde John Douglas is hier geboren. Hij is een telg uit het geslacht Pittendriech, werd rector van de universiteit van St.Andrews en in 1571 benoemd tot Aartsbisschop. Hij was de eerste protestant die de bisschopszetel bezette.[127]

De kerk staat er nog

Gedurende vele jaren na de Reformatie werd een gedeelte van het klooster van Portmoak gebruikt als plaats voor de eredienst. Maar in het jaar 1659 werd een nieuwe kerk gebouwd, op een afstand van een mijl van het dorp. Deze kerk staat daar nog steeds. Zij heeft een lengte van ongeveer zeventig voet en een breedte van slechts twintig voet. Ondanks het feit dat een aantal verbeteringen is aangebracht, verschilt de huidige vorm (1830) waarschijnlijk erg weinig van die van honderd jaar geleden. De oude, diepe eiken preekstoel met houtsnijwerk naar Hollandse snit; de roestkleurige ijzeren kist met het doopbekken; en een zonnewijzer bij de deur op het zuidwesten die naar de preekstoel leidt: dit alles oogt bijzonder antiek. Enkele oude zitplaatsen langs de achtermuur en nog meer andere omstandigheden bevestigen de overlevering die zegt dat deze kerk is opgebouwd uit materiaal van het oude klooster. De steen te-

[127] Het merendeel van de boven genoemde details aangaande deze gemeente is ontleend aan een uitvoerige beschrijving hierover door dr. Andrew Grant, voorheen predikant te Portmoak. *Statistical Account of Scotland*, vol.v, no.9, p.156-174.

genover de preekstoel, waarop volgens sommigen Erskine gedurende zijn beginjaren tijdens het uitspreken van zijn preken gefixeerd was, schijnt verwijderd te zijn.[128] Rond het jaar 1741 is zijn pastorie gesloopt en vervangen door een andere.

Voorgevoel

Wij weten niet precies wat de moeilijkheden waren waarvan Ebenezer Erskine een voorgevoel had en die voor hem aanleiding waren te vragen om een 'act of transportibility'. Uit notulen van de Presbytery blijkt dat zijn kerk en zijn woonhuis sterk aan renovatie toe waren en dat een aantal eigenaren van het landgoed niet bereid was zich garant te stellen voor de noodzakelijke kosten. Het is mogelijk dat Erskine vooral bang was voor tegenstand en moeilijkheden van de kant van enkele individuen, die of vijandig stonden tegenover de invloed van de presbyterianen, of die het met de moraal niet zo nauw namen. Wat de aard en omvang geweest mag zijn van de grieven die Erskine vreesde, later zullen wij zien dat zijn bediening, onder de zegen van God, buitengewoon vruchtbaar is geweest en dat hij en zijn gemeenteleden aan elkaar verbonden waren door banden van de hoogste liefde.

Huwelijk

Voordat Erskine zes maanden in Portmoak woonde, trouwde hij met Alison Turpie. Zijn vrouw was een dochter van Alexander Turpie, kantoorklerk te Leven, Fifeshire, en Jean Friar, een dochter van William Friar, koopman te Edinburgh. De huwelijksvoltrekking, waarvan de acte nog voorhanden is, vond plaats in aanwezigheid van Ebenezers broer Ralph en een zekere Robertson van Leslie. Het huwelijk werd op 2 februari 1704 gevierd in Edinburgh ten huize van Balderston. De zeldzame waarde van Alison Turpie en de gelukkige gevolgen van dit huwelijk, zullen in het vervolg blijken.

[128] Zoals begrijpelijk ligt er nu een voorstel te Portmoak een nieuwe kerk te bouwen.

HOOFDSTUK 2

Bekering en geestelijke wasdom

Een behoorlijke kennis van de literatuur en van de wetenschap wordt terecht beschouwd als een belangrijk vereiste voor het heilige ambt. Maar persoonlijke godsvrucht is op zijn minst even noodzakelijk. En het publieke nut van een predikant zal gewoonlijk worden afgemeten aan zijn eigen talenten wat betreft vurige en voorbeeldige vroomheid. Daarom is het gepast, alvorens de wijze te beschrijven waarop Erskine zijn ambt te Portmoak vervulde, iets te beschrijven van zijn godsdienstig karakter en van zijn bevinding. Wat dit betreft, zijn wij voorzien van veel en zeer interessante gegevens uit zijn eigen dagboek.

Nog geen heilszekerheid

Hij werd altijd beschouwd als een voortreffelijke jongeman, een gehoorzame zoon, een ijverige en geslaagde student, een trouwe huisonderwijzer en een onberispelijke belijder van het christendom. Nu is hij een aangename prediker en een geachte pastor. Door zijn voorbeeldig leven werd hij beschouwd als iemand die in hoge mate liet zien wat prijzenswaardig en goed is.

Toch, wanneer wij de juistheid erkennen van de wijze waarop hij tegen zichzelf aankijkt, was zijn persoonlijkheid gebrekkig. Niet eerder dan ongeveer drie jaar na zijn bevestiging, verstond hij het zuivere Evangelie van Christus en ervoer hij zaligmakend de inwerking daarvan. Kortom, hij moet worden gerekend onder die predikanten, die, hoewel zij vroeger een Zaligmaker verkondigden die zij niet kenden, tenslotte door

verkiezende liefde de kracht van verlichtende en bekerende genade hebben ervaren. Waarschijnlijk is dit feit in zijn geschiedenis nieuw voor sommigen die deze bladzijden lezen.[129]

Het dagboek was weliswaar duidelijk geschreven door Erskine zelf, als een gedenkschrift van zijn bezigheden en van de wijze waarop God met hem omging. Het lezen van het dagboek zou achteraf nuttig kunnen zijn om hem te vermanen en te bemoedigen wat betreft het leven als christen. Zijn familie of vrienden hadden niet de minste bedoeling ook maar iets van het dagboek wereldkundig te maken. Dit blijkt uit het feit dat zij het ongeveer zeventig jaar lang verborgen hebben gehouden tussen zijn niet gepubliceerde stenografische manuscripten. Zij hebben het dagboek over het hoofd gezien, alsof het verzegeld was. De publicatie van een aantal uittreksels uit het dagboek kan zijn nagedachtenis echter niet schaden. Integendeel. Deze kostbare restanten, die gelukkig gered zijn uit de golven der vergetelheid, zullen ertoe bijdragen om zijn voortreffelijke rol als christen te plaatsen in het meest beminnelijke en aantrekkelijke licht. Onder Gods zegen lijken zij geschikt om het meest wezenlijke aan invloed en bezieling van een wezenlijke godsdienst te bevorderen. De openhartige verklaringen in het dagboek zullen in elk geval de geheime en krachtige oorzaak van die heilige en vurige welsprekendheid ontsluiten die hij op de kansel aan de dag legde. Ook de verborgen bronnen van die ongewone ijver en activiteit waarmee hij in het openbaar het belang van waarheid en gerechtigheid verdedigde tegen degenen die waarheid en recht bestreden. Trouw en eer tegenover de geachte schrijver, noodzaken ons de samenvattingen zoals ze in het origineel voorkomen, exact weer te geven. Een oprechte lezer zal zich niet ergeren wanneer hij een alledaags gezegde of een provinciale uitdrukking tegenkomt.

[129] De schrijver zelf was zich hiervan nooit bewust, tot hij het genoegen had Erskines dagboek te lezen. Na rijp beraad acht hij het juist in de eigen woorden van Erskine, de aard van die belangrijke revolutie die zich in zijn inzichten en gevoelens voltrok, te onthullen.

De grote verandering van sentiment en gevoel, waarop wij hebben gedoeld, voltrok zich in het jaar 1707 of 1708. De voornaamste oorzaak die dit teweegbracht, was het godvruchtige gesprek van mevrouw Erskine, in het kader van een gelukkige bevrijding uit een depressie waarin zij terechtgekomen was. Dezelfde wijze en genadige Verlosser, die bij het begin van de christelijke gemeenschap Priscilla en Aquilla gebruikte om de welsprekende Apollos 'de weg Gods bescheidenlijker uit te leggen' (Hand 18:26), gebruikte de bescheiden en vriendelijke pogingen van Alison Turpie om haar begaafde echtgenoot te leiden tot een meer en meer indrukwekkende gave van het onderscheid van de waarheid van het Evangelie. Deze omstandigheid was tot op zekere hoogte bekend bij hen die geïnteresseerd zijn in zijn levensgeschiedenis. Een vertrouwelijk gesprek dat hij, zoals reeds gezegd, 'toevallig' aanhoorde tussen zijn broer Ralph en zijn echtgenote over haar godsdienstige ervaring, heeft bijzonder bijgedragen aan de zegenrijke verandering die zich in hem voltrok wat betreft zijn verstaan van het Evangelie. Toen zij elkaar – zonder reserve – in een prieel van Ebenezers tuin direct onder het raam van zijn studeerkamer dat toen 'toevallig' open stond, hun gevoelens vertelden, luisterde hij gespannen naar hun interessante gesprekken. Hun opvattingen en bevindingen bleken zozeer te verschillen van de zijne dat hij moest concluderen dat zij iets waardevols bezaten waaraan hij vreemd was. Deze indruk schijnt gebleven te zijn ten opzichte van het wezenlijke van het christendom, totdat hij niet alleen bijna, maar geheel is geworden zoals zij.[130]

ZIJN VROUW ALS MIDDEL

Het dagboek bevat, in overeenstemming met deze verklaring, uitdrukkelijke en herhaalde bekentenissen van zijn verplichtingen aan zijn vrouw als het eervolle instrument waardoor het God behaagde om hem te brengen tot een ware kennis van de

[130] Zie 'Memoir of Mr. Ebenezer Erskine', in *Gospel-Truth*, door Rev. John Brown, Whitburn.

kracht en de troost van de godsvrucht. Dit wordt vooral verteld in de wijze waarop Ebenezer na haar dood haar karakter en ervaring beschrijft.[131]
Meer beknopt staat dit in een brief die Ebenezer schreef aan zijn zuster, mevrouw Balderston, onmiddellijk na het zware verlies van zijn echtgenote. Onder de verschillende overwegingen die hij, hoe verdrietig hij ook was, beschouwde als reden tot dankbaarheid, gaf hij in detail weer het grote voordeel dat hij van haar had ontvangen met betrekking tot zijn geestelijke zorgen. Toen hij tenslotte smeekte om Gods leiding wat betreft de weg die hij als weduwnaar moest kiezen, dankte hij God plechtig om wat Hij aan zijn ziel had gedaan door bemiddeling van zijn eerste geliefde vrouw. "O Heere, mijn God in Christus, het heeft U behaagd in Uw heilige en aanbiddelijke Voorzienigheid, mij te brengen in de staat van weduwnaar, door juist de lust van mijn ogen weg te nemen. Innig dank ik U voor het kostbare leenpand dat U mij schonk in mijn lieve vrouw. Toen U haar aan mij gaf, schonk u mij inderdaad een 'hulpe' tegenover mij (Gen 2:18). En dat terwijl ik er nauwelijks aan dacht Uw raad te zoeken over mijn keuze. Maar de Heere heeft een goede keus voor mij gemaakt. Hij leidde mij op de weg die ik niet kende en maakte mijn vrouw tot een gelukkig werktuig, niet alleen om mijn gezin te bouwen en het te beplanten met jonge olijfbomen, maar ook een werktuig van veel goeds en tot opbouw van mijn ziel. Zij was het bijzondere middel en werktuig waardoor ik werd gebracht tot kennis van de godsvrucht."

'Een gedenkwaardige openbaring'

In verschillende passages van het dagboek wordt verwezen naar 26 augustus van het jaar 1708. Op die dag werd Ebenezer begunstigd met een gedenkwaardige openbaring van de heerlijkheid van een verzoend God. In oktober van dat jaar, na het beklagen van de dodigheid en onverschilligheid van zijn geest, biddend om levendmakende genade, maakt hij de taal

[131] Zie voor dit verslag en de brief aan Mrs. Balderston, hoofdstuk 6.

van dankbare herinnering tot de zijne.
"Op een dag sprak mijn ziel tot de Heere: Hij is mijn Heere. Ik ben er zeker van, zekerder dan ik was van wat dan ook, dat Hij mijn hart ertoe bracht om Hem te aanvaarden. Dat was op 26 augustus van dit jaar. Ik weet zeker dat Hij nooit Zijn eigen verbond zal verloochenen. 'Bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Zijn goedertierenheid zal niet wijken en het verbond van Zijn vrede zal niet wankelen' (Jes. 54:10). O, dat mijn Heere en mijn God Zijn verbond in mij wilde bevestigen door de sterke verdorvenheid van mijn hart te bedwingen. O, mijn God, zou U dat niet willen doen om Uws Naams wil? Ik smeek het U, doe het. O, was ik buiten het bereik van de zonde in dat land van geluk waar geen inwoner zal zeggen: '"Ik ben ziek', want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben" (Jes. 33:24).

Twee dagboeknotities

Op dezelfde goddelijke openbaring wordt op een aangename wijze gezinspeeld in de twee volgende dagboeknotities:
"*27 januari 1711*. Met een gevoel van verrukking en vrede in mijn ziel werd ik gedrongen mij in herinnering te roepen de indrukken die ik had van Gods liefde op woensdag 26 augustus 1708. Toen sprong mijn ziel in mij op door het liefelijke gezicht dat ik kreeg op Christus. Ook was er de indruk van Zijn verbond en van de nabijheid van God en mijn aandeel aan Hem als mijn God."
"*7 februari 1715*. Vanmorgen werd ik wakker tussen 5 en 6 uur. Toen ik ontwaakte, ervoer ik dat God bij mij was. De Heere trok het gordijn opzij en gaf aan mijn ziel enige ontzagwekkende, maar zoete openbaringen van Zichzelf. Ik zag Hem als groot en goed. Daarom sprak mijn ziel: 'O, deze is Mijn God, ik zal Hem een woning maken. Hij is mijns vaders God, daarom zal ik Hem verheffen' [Exod. 15:2]. 'Wie heb ik nevens U in de hemel, nevens U lust mij ook niets op de aarde' (Ps. 73: 25). Hij is de God en Vader van mijn oudste Broeder, van mijn gezegende Bruidegom, Jezus Christus. Hij maakte dat ik aan Hem mijn jawoord gaf op 26 augustus 1708."

Opmerkelijk is dat Ebenezer niet uitdrukkelijk verklaart dat 26 augustus 1708 de dag van zijn bekering was. Uit het verslag van zijn ervaringen, waarmee hij een begin had gemaakt op 22 november 1707, is duidelijk dat hij zich, voorafgaand aan die datum, althans bewust was van vrees en verlangen, van verdriet en vreugde, gevoelens die hem volkomen vreemd waren. Zijn geest werd geleidelijk verlicht en getroffen. Misschien durfde hij die datum niet te duiden als de dag waarop hij is overgegaan van een 'natuurlijke staat' naar een 'staat van genade'.

Levendige dankbaarheid (1)

Zeer openhartig en aandoenlijk zijn de bekentenissen die hij herhaaldelijk doet over valse gerustheid, over het praktisch atheïsme en de sombere onverschilligheid tegenover het Evangelie en de Zaligmaker, die voorheen zijn hart beheersten en die vermengd waren met uitingen van levendige dankbaarheid jegens God voor Zijn verlichtende en wederbarende genade. De volgende voorbeelden, aangehaald in de volgorde waarin zij voorkomen in het manuscript, spreken voor zichzelf.
"Portmoak, zondag *28 november 1708*, tussen 5 en 6 uur 's morgens.
Ik had een tekst gezocht voor de komende woensdag. Maar mijn gedachten - ik wist niet hoe - werden naar een andere kant getrokken om de goedheid van de Heere te overdenken. Hij had mij namelijk tot op deze dag gespaard. Vooral dacht ik aan Zijn goedheid dat Hij mij had hersteld van die gevaarlijke koorts die ik te Leslie had, kort na mijn bevestiging tot predikant. Ik herinnerde mij dat ik toen als versuft was en niet bezorgd om mijn ziel en de grote belangen daarvan. Het was alsof ik geen ziel in mijn binnenste had. In mijn herinnering beleefde ik weer dat mijn vrouw, mijn bediende en mijn schoonzuster om mij huilden en treurden, omdat zij meenden dat ik was heengegaan. Toen ik hen zag wenen, barstte ik in tranen uit, omdat ik mijn lieve zwaarmoedige vrouw en mijn huilende vrienden moest verlaten en op het punt stond de wereld en alle gemakken en vreugden voor eeuwig vaarwel te

zeggen en in te gaan in de eindeloze eeuwigheid. Maar helaas! Helaas! Ik had niet de minste zorg om mijn arme ziel. Ik was voor God als een beest (Ps. 73:22). Ik twijfel er allerminst aan dat, indien God toen mijn levensdraad had doorgesneden, ik voor eeuwig was omgekomen. Ik dacht dat Gods goedheid, door mij te genezen, nu mijn hart aanraakte. Ik dacht eraan dat ik Hem nooit naar waarde had gedankt voor mijn genezing. Hierop viel ik op mij knieën voor de Heere neer en ik dankte en loofde Hem dat Hij mij had genezen, mij toentertijd niet had weggenomen en dat Hij mij had gespaard voor betere dingen. Geloofd zij God die mij sedertdien iets liet smaken van Zijn goedheid voor mijn ziel. Ik denk dat Hij een rokende vlaswiek (Jes. 42:3) in mijn hart deed ontvlammen, die soms brandt met liefde tot en verlangen naar Godzelf. Door dit alles werd ik ertoe gebracht mijn woord dat ik in de verbondssluiting had gegeven, naar de Heere toe te vernieuwen en ik deed dat in de volgende bewoordingen:
'O Heere, er is niets dat mij kan vervullen dan U alleen – het is God of niets.'
De Vader, de Zoon en de Heilige Geest moeten mijn God zijn. Gezegend is Uw Naam, dat U hebt gezegd mijn God te willen zijn en dat ik Uw dienaar zal zijn. En toen sprak ik in mijn binnenste: 'Van harte wil ik de Uwe zijn, Heere, wanneer U mij zo wilt maken. Ik neem U op Uw Woord, want Uw Woord is het beste dat ik kan hebben.' Ik werd verbaasd bij de neerbuigende goedheid van de Heere, omdat Hij iemand als ik in een verbond met Zichzelf betrok. Hierop vroeg ik de Heere of Hij Zijn verbond in mij wilde bevestigen dat Hij mijn verdorvenheid, atheïsme, ongeloof en trots aan Zich wilde onderwerpen. En dat Hij mij wilde heiligen door Zijn Geest, rechtvaardigen door het bloed van mijn liefste Heere en al mijn werken in en voor mij wilde doen. In mijn gedachten was ik er zeker van dat de Heere deze dingen voor mij zou doen, omdat Hij het had beloofd. En ik heb ze, omdat ik Gods belofte ervoor heb. 'God heeft gesproken in Zijn heiligdom, dies zal ik van vreugde opspringen'" [Ps. 108:7].[132]

[132] Engelse Vertaling: God heeft gesproken in Zijn heiligdom, daarom zal ik mij verheugen.

Levendige dankbaarheid (2)

"Portmoak, *vrijdag 5 augustus 1709*.
Deze morgen tussen 8 en 9 uur, las ik het vierde hoofdstuk van het boek Handelingen en het behaagde de Heere in dit gedeelte van de Heilige Schrift iets van Christus aan mijn ziel te openbaren. Toen ik de schriftlezing had beëindigd, viel ik op mijn knieën om te bidden. O, hoe zoet was dat. Zoet, omdat ik in deze plicht de Heere vond en aanschouwde. Hij gaf mij iets van Zijn tegenwoordigheid, als een voorschot op de erfenis. Hij openbaarde zoveel van de volheid van Christus en van de wonderen van verlossende liefde en genade in Hem, dat ik slechts kon zeggen 'Halleluja, verlossing, eer, heerlijkheid en kracht zij de Heere, mijn God, Die op de troon zit en het Lam tot in alle eeuwigheid' (Openb. 5:12-13). Glorie aan Hem, Die aan mij heeft gedacht in mijn lage staat (Luk. 1:48). Toen ik een pure atheïst dreigde te worden en was verzwolgen in ongeloof, rebellie en vijandschap tegen God, kwam Hij in mijn hart. Toen ik verzonk in de afschuwelijke put, tilde Hij mij op en deed Hij een dag van genade gloren voor mijn ziel. O glorie, glorie, glorie aan de Heere, mijn God voor de rijkdom en de vrijheid van Zijn liefde en genade. Glorie aan de Heere, nu ik zie dat mijn leven met Christus verborgen is in God (Kol. 3:3). Omdat Christus leeft, zal ook ik leven. Hoe liefelijk is Zijn Naam voor mijn ziel, zoeter dan olie die uitgestort wordt (Hoogl. 1:3). Wanneer zal ik zo bij Hem zijn dat ik nooit meer van Hem zal scheiden?"

Levendige dankbaarheid (3)

"Portmoak, *7 september 1713*, ongeveer 10 uur 's avonds.
Vandaag heb ik een paar keer God gezien. Nu was ik Zijn glorie aan het overdenken in de glans der sterren aan het firmament. Ik denk dat veel van Zijn glorie daar te zien is. Ik kan Zijn grootheid niet overdenken zoals ik wel zou moeten. Alle gedachten en uitdrukkingen worden erdoor verslonden. Maar het zal zeker vreemd en wonderbaar zijn deze grote en heerlijke God, Die hemel en aarde en de sterren heeft geschapen,

onmiddellijk te mogen genieten. O Heere, U bent bijzonder groot. Ik overdenk het wonder dat deze God de menselijke natuur heeft aangenomen. Het is wonderbaarlijke en verbazingwekkende liefde, die maakte dat Hij Zich vernederde en zo diep is afgedaald. Hij moet, denk ik, inderdaad een waardige en wonderbaarlijke Middelaar zijn, een verdienstelijke Advocaat. Sinds alle macht in hemel en op aarde in Zijn hand is, kan Hij niet anders dan zegevieren over de zielen waarvoor Hij pleit. Hij is de Heere van leven en heerlijkheid. Ik denk dat ik tevreden ben mijn rechtzaak en alle eeuwige belangen van mijn kostbare ziel aan Hem toe te vertrouwen, al zou mijn ziel gelijk zijn aan al de zielen die sinds de val van Adam geweest zijn. O, Hij is dierbaar. O, Hij is dierbaar, dierbaar. Ik bemin Hem, Hem aanbid ik, en ik verlang als mijn hoogste goed te zullen zijn gelijk Hij is, bij Hem te zijn en Zijn heerlijkheid te mogen zien (Joh. 17:24; 1 Joh. 3:2). Ik hoop dat, wanneer Christus Die mijn leven is, zal verschijnen, ik dan met Hem geopenbaard zal worden in heerlijkheid. Heere, geef mij geloof als een zeker weten dat Jezus, de Zoon van Maria, de Zoon van God is en de Zaligmaker van zondaren. Maak dat mijn hart in Hem overwint en in Hem verheugd is. O, Hij is een wonderbaarlijke Verlosser. Hoe wonderlijk is Zijn genade, die mij er ooit toe bracht Hem te bewonderen. Ik herinner mij dat ik het eens walgelijk vond om van Christus te horen. Ik beschouwde de leer van Christus als oud nieuws en niets vermoeide mij zo als het lezen van de historie van Christus in de Evangeliën. Het lezen van de vier Evangeliën beschouwde ik als het meest vervelende deel van de Bijbel, omdat ze over dezelfde dingen gaan. Maar opnieuw wil ik graag lezen van Christus, ik verlang ernaar van Hem te horen en geen gedeelte van de Bijbel is mij zo lief als dat deel dat ik ooit het meest onderschatte. Glorie aan Hem, Die ooit mijn ogen opende, want eens was ik zo blind als een mol en zag ik niets van de heerlijkheid van de Verlosser. Maar nu zie ik Hem als het grootste wonder dat de wereld ooit aanschouwde. Nooit krijg ik genoeg van het zien op Hem. Wanneer Hij uit mijn gezicht is, voel ik me opgesloten in de duisternis. Ik verlang de loopbaan te lopen, ziende op Jezus (Hebr. 12:1-2). Een blik op Hem verkwikt mijn ziel en

geeft leven, licht en blijdschap in mijn hart en 'een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde' (1 Petr. 1:8). O, ik kan er niet aan denken van Hem te scheiden. Hij is het leven van mijn leven en de ziel van mijn ziel. Hij is alles voor mij. Hij is mij als een bundeltje mirre. O, ik zou Hem tussen mijn borsten willen leggen (Hoogl. 1:13) en Hem de beste kamer in mijn hart willen geven. 'Zijn Naam is als een olie die uitgestort wordt' (Hoogl. 1:3) en dat maakt dat mijn ziel Hem bemint en dat ik dicht bij Hem mag zijn."

Levendige dankbaarheid (4)

"Portmoak, donderdag *8 oktober 1713*.
Nu en dan vind ik veel van wat de Heere aan mijn ziel heeft geopenbaard. Bijzonder toen ik vanavond thuis kwam, zag ik de hele aarde vol van de wonderen des Heeren. En wanneer de aarde al zo vol van Zijn heerlijkheid is, o, wat moet het dan wel in de hemel zijn! Mijn ziel werd naar Hem toegetrokken, bijna de hele weg naar huis (vanaf Dunfermline). Nadat ik was thuisgekomen, kreeg ik een zoete verruiming wat betreft mijn persoonlijke plicht. Dit alles schrijf ik op, omdat er een belofte is voor degenen die ijverig Gods wegen en wijze van doen waarnemen, namelijk 'dat zij verstandiglijk letten op de goedertierenheden des Heeren' (Ps. 107:43). Ere zij Zijn Naam, die mij heeft doen weten en geloven dat Hij is, zodat ik niet meer twijfel aan Zijn bestaan, evenmin als aan het mijne. Door Zijn genade heb ik het besluit genomen er nooit meer aan te twijfelen of het weer ter discussie te stellen, hoewel mijn vuile, goddeloze en atheïstische hart dat voorheen dikwijls wèl heeft gedaan. En ik denk - gezegend zij Zijn Naam – dat Hij mij ervan heeft overtuigd dat de gezegende Bijbel Zijn Woord is, omdat niemand kan spreken zoals Hij. En, o, ik heb de Bijbel lief en ik aanbid de Schrift, omdat zij Gods Woord is. Ik schat haar waarde hoger dan die van goud, ja, dan veel fijn goud (Ps. 19:11) en ik verheug me erover als iemand die een grote schat heeft gevonden (Ps. 119:162). Ik zou de Bijbel niet willen geven voor tienduizend werelden, omdat zij het Woord van God is. O, wat is het een wonder het Woord van de eeuwige God te

hebben, van Hem, Die tot mensen spreekt en Die ons Zijn wil tot onze zaligheid bekendmaakt. Zo is Hij niet met elk volk omgegaan (Ps. 147:20). Mijn ziel looft God voor dit gezegende Boek en voor het feit dat ik ooit de vreugdevolle klank ervan mocht horen. Gezegend zij Zijn Naam, dat Hij mij heeft verwaardigd een dienaar van Zijn Evangelie te zijn en aan ellendige zondaren te preken en te verkondigen de blijde boodschap van verlossing door Christus, Zijn eeuwige Zoon. Dit is een grote eer en een onuitsprekelijke waardigheid. O, dat ik verwaardigd moge zijn om goed te doen aan vele zielen."

Aan de boezem van zijn hemelse Vader

De getuigenissen die reeds op tafel zijn gelegd, zijn voldoende om het feit te bevestigen dat Ebenezer Erskine in zijn waarneming meer dan twee jaar na het begin van zijn ambtswerk een vreemdeling was van de kracht en de troost van het Evangelie. In de tijd waarover reeds bijzonderheden zijn gemeld, leerde hij de zuivere genade van God kennen.
Echter, nadat wij onze lezers hebben toegelaten in de geheime kamers van deze godsman, zou het verkeerd zijn hen te verplichten zich terug te trekken zonder hen eerst gelegenheid te geven rustig naar hem te kijken om die heilige handelingen te zien, waarin hij zonder enige reserve zijn hart uitstortte aan de boezem van zijn hemelse Vader. In plaats van haastig te worden weggestuurd als indringers die niet welkom zijn, lijkt het billijk de vele christenen die zijn nagedachtenis eren en door zijn geschriften zijn gesticht, toe te laten een blik te slaan op die handelingen in de afzondering. Deze onthullen tevens ruimschoots de ware aard van de goede man aan wie wij nu denken en zij dragen bij tot lering, waarschuwing en bemoediging van de toegewijde toeschouwer.
Van veel gezegden die worden aangehaald, mag terecht worden verwacht dat zij alle gloed ademen die eigen is aan een nieuwe bekeerling of aan een ijverige leermeester. Ook moet het geen verbazing wekken dat Ebenezer in een aantal gevallen een enigszins ongepast gewicht toekent aan de verscheidenheid van innerlijke gesteldheid en gevoelens waarvan hij

zich bewust was. Een groeiende kennis van het leven met God heeft voor Ebenezer bijgedragen aan een meer nauwkeurig onderscheidingsvermogen aangaande zaken die verband houden met het bevindelijke leven. Niets prentte hij tenslotte met groter ijver in dan een onmiddellijke en voortdurende afhankelijkheid van de gezegende Middelaar, zoals deze wordt voorgesteld in het getuigenis en de belofte van het Evangelie.[133]

Diepe bekommernis aangaande eeuwigheid

Om de volgende citaten des te beter in de herinnering te bewaren en als leerzaam door te geven, zullen wij deze zo ordenen dat zij passen bij de onderscheiden trekken van Ebenezers karakter die wij respectievelijk meer in het bijzonder moeten laten zien.

Ebenezer drukt zijn diepe zorg over zijn eeuwig welzijn dikwijls uit in treffende bewoordingen. Met één voorbeeld willen wij hier volstaan: "Ik vind in mijn ziel een diepgewortelde zorg om mijn staat. Dood en eeuwigheid staan mij levendig voor ogen met angstdromen. Deze vervullen mij met de uiterste verslagenheid die mij doet uitroepen met de gevangenbewaarder: 'Wat moet ik doen, opdat ik zalig worde?' (Hand. 16: 30). Dood en eeuwigheid zie ik als onvermijdelijk. Aan hen is niet te ontkomen. Het een of ander moet worden gedaan voor mijn eeuwig welzijn. Ik weet in de hele wereld niet waar ik rust kan vinden voor mijn voet, als ik die niet in Christus vind. O, ik denk dat er zoveel voortreffelijkheid en waarde, zoveel zoetheid en veiligheid is in Zijn Persoon en volbracht werk, dat ik een diepe rust en voldoening zou vinden als ik slechts op Hem zou kunnen steunen. De weg van redding door de eeuwig gezegende Verlosser is een aangenaam middel. In mijn ziel vind ik een vurige dorst en een onverzadigbaar verlangen naar Hem, om in Hem gevonden te worden (Filipp. 3:9), deel te mogen hebben aan Zijn volmaakte gerechtigheid. Och, was mijn ziel gegrondvest op dit zoete fundament."

[133] Zie bijvoorbeeld zijn laatste raad die hij geeft aan zwakgelovigen aan het slot van zijn preken over de zekerheid van het geloof.

Vernedering en berouw (1)

Niets in dit dagboek komt vaker voor dan de taal van nederigheid en berouw. De vernederende namen die Ebenezer op zichzelf betrekt, diens bittere klachten over de duisternis en de doodheid van zijn eigen hart en, ondanks vroegere besluiten, resultaten en hoop, het tijdelijke overwicht van inwonende zonde, onthullen een levendig gevoel van persoonlijke onwaardigheid en schuld. Dikwijls maakte hij zijn bed nat met tranen, verhief hij zijn smekingen en riep hij uit grote diepten van verslagenheid en angst. De waarheid is dat de man, wiens ogen waren geopend om de heerlijkheid van God te zien, de geestelijkheid van de wet (Rom. 7:14) en de mate van zijn innerlijke verdorvenheid, geneigd is in eenvoud van hart, vol berouw, zichzelf te vernederen en zich te uiten in belijdenissen die verbazing, zo niet minachting oproepen van mensen om hem heen.

Een zeer bekwaam en intelligent schrijver zegt: "Ik heb veel voorbeelden gekend waarin de meest authentieke uitingen van zelfvernedering, zoals die wel voorkomen in het leven van bejaarde en ervaren christenen, bij anderen zijn overgekomen als weinig beter dan aanstellerij."[134] Men kon zich de echtheid van die sentimenten niet voorstellen, die op een natuurlijke wijze en feilloos voortkomen uit langdurige lessen in Godskennis en zelfkennis.

Vernedering en berouw (2)

De volgende getuigenissen ademen ongetwijfeld de onvervalste geest van diepe vernedering en berouw.

"'Ongerechtige dingen hadden de overhand over mij' (Ps. 65: 4). De afgelopen twee dagen heb ik bedroefd in het duister gezeten. Nog steeds is het donker. De Heere verbergt Zich en Hij kijkt mij aan met een dreigende blik. In Zijn toorn bedekt Hij Zich met een wolk. Wanneer Hij Zich zo gedraagt, kan ik slechts zeggen dat Hij alleen rechtvaardig is. Ik heb Hem namelijk reden gegeven dat Hij Zich voor altijd verbergt en dat

[134] Dr. Witherspoon, *Practical Treatise on Regeneration*, ii, 4.

Hij Zich verdedigt in een eeuwigdurend conflict met mij. O, wat ben ik een dwaas geweest, een beest voor de Heere (Ps. 73:22). Ik weet niet wat ik moet doen. Ik ben bang dat de Heere mij verstoot. Ik ben er zeker van dat ik geen grond van hoop zou hebben, ware het niet dat Zijn verbond vaststaat in Christus. Moge de Heere medelijden met mij hebben. Hij zij mij genadig en geve mij weder de vreugde Zijns heils (Ps. 51:14). Ik zie dat ik, als de Heere mij in de steek laat, een afvallige zal worden, een aanstoot en een schande voor de godsdienst. Wanneer ik word overgelaten aan mijzelf, werpt de geringste verzoeking mij omver. O, moge de kracht van God mij behoeden. Door genade wil ik niet weer tot dwaasheid keren (Ps. 85: 9), indien de Heere tot mij wilde terugkeren. O, bittere, bittere zonde, die een scheiding maakt tussen mij en mijn God."

Vernedering en berouw (3)

Op een andere keer schrijft Ebenezer: "Vandaag ben ik dood en hard en dom. Ik ben als een steen. Niets voel ik. Alleen zie ik - maar nog nauwelijks - dat ik een zondaar ben. Ik ben bang dat alles wat ik begin te doen, verkeerd is. Want 'ik ben vleselijk, verkocht onder de zonde' (Rom. 7:14). Traag ben ik en zorgeloos. Ik kan niet bidden. Ik kan niet werken voor mijn Meester. Wat mijn plicht betreft, ben ik nalatig. In mijn hart heb ik niet één goede gedachte. Heere, heb medelijden met mij. Ik ben bang in deze toestand te leven en vooralsnog ben ik bang om te sterven. In mijn levenswandel ben ik niet teergevoelig. Onheilig ben ik. Schuldig ben ik aan zonden tegen beter weten in en aan verborgen zonden. Heere, neem het stenen hart uit mijn vlees weg en geef mij een vlesen hart" [Ezech. 36:26].

Vernedering en berouw (4)

In latere perioden vernieuwt Ebenezer Erskine zijn klacht als volgt: "Ik ben als het ware begraven onder bergen van verdorvenheid en schuld; verzonken in de ruisende kuil en modderig slijk (Ps. 40:2). Ik denk dat er nooit een arme ziel waarin de

kleinste vonk van reddende genade was, in zo'n toestand is geweest als ik, gedurende zo lange tijd als die nu achter mij ligt. Ten prooi ben ik van een listige duivel, een bedrieglijk hart en een wereld vol verleiding. Zij hebben mij volslagen opgejaagd als een slaaf en gevangene."
Kortom, deze voortreffelijke christen werd ervoor geoefend, evenals Paulus, zichzelf te beschouwen als de voornaamste van de zondaren (1 Tim. 1:15) en de grootste schuldenaar aan soevereine genade.
Nadat hij een periode van verzaken en afwijken van de levende God had beweend, voegt Ebenezer hieraan toe: "O, was het mij als in de maanden die zijn voorbijgegaan. Wanneer de Heere terugkeert en mij in genade aanneemt, dan zal er in de hemel of op de aarde - daarvan ben ik zeker - geen groter gedenkteken van vrije genade zijn dan ik. Ik denk dat er niet één in de hemel is die het Lam zulke hartgrondige Halleluja's zal toezingen als ik zal doen, wanneer ik in de hemel kom door Hem Die de Weg, de Waarheid en het Leven is" (Joh. 14:6).

Over Jezus' Godheid en komst in het vlees

Temidden van deze zelfvernedering en berouw, werd Ebenezer gezegend met een geestelijke band aan en opwekkende openbaringen van de Zaligmaker. Zijn evangelische gezichten op Christus' Persoon en werk zijn duidelijk uit allerlei aantekeningen in zijn dagboek.
Ten aanzien van Jezus' Godheid schrijft hij op *2 juli* van het jaar *1714*: "Tussen 4 en 5 uur ontwaakte ik met dat zoete woord in Johannes 17:5: 'En nu, verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelf, met de heerlijkheid die Ik bij U had, eer de wereld was.' In dit woord kreeg ik een gezicht op de Goddelijke natuur van de Heere Jezus en het maakte dat mijn ziel in Hem rustte als in een volkomen Zaligmaker en Verzoener."
Over Jezus' komst in het vlees, schrijft Ebenezer op 17 december 1714: "Toen ik vannacht weer uit mijn raam keek en de heerlijkheid van God zag in de hemelen en in de sterren, bewonderde ik de grootheid en de glorie van de eeuwige God en ik verbaasde mij over Zijn nederdaling door de menselijke

natuur aan te nemen. De grootheid van die nederdaling is van dien aard, dat zij het verstand schokt en de ziel in verwarring brengt door middel van bewondering. Zij is er bijna toe in staat het geloof te doen wankelen en maakt dat de gelovige zegt: 'Is zoiets mogelijk?' Maar, o, het is waar, het is waar: 'Zijn wegen zijn niet onze wegen en Zijn gedachten zijn niet onze gedachten. Want gelijk de hemelen hoger zijn dan de aarde, zo zijn Zijn wegen hoger dan onze wegen en Zijn gedachten dan onze gedachten' [Jes. 55:8-9]. Ik verheugde mij in het nadenken over de waarheid dat de grote God mens is geworden, been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees, mijn Vriend, mijn oudste Broeder, mijn Man."

Over Jezus' gehoorzaamheid, lijden en dood

Wat betreft Jezus' plaatsvervangende gehoorzaamheid, Zijn lijden en dood, schrijft Ebenezer op *18 juli 1716*: "Ongeveer 5 uur vannacht ging ik alleen in gebed tot God en ik ontving kracht om het geloof in het bloed en de verdiensten van Christus te oefenen. Duidelijk zag ik de waardigheid en de uitnemendheid van Zijn Persoon die de grote waarde uitmaakten van het geheel van Jezus' werk in de plaats van verloren zondaren. Ik zag dat alle voorschriften van de Wet waren vervuld door Zijn volmaakte gehoorzaamheid en dat de vloek van de Wet door Hem was gedragen in Zijn dood aan het kruis. Daarop riep mijn ziel uit: 'O Heere, ik zie mijzelf als een schuldenaar aan de gehele Wet. Wanneer U met mij in het gericht treedt - in overeenstemming met het verbond der werken - ben ik in mijzelf voor eeuwig verloren. Maar, o Heere, ik vlucht tot Uw gerechtigheid. Hierin is de dadelijke gehoorzaamheid van mijn Borg, waardoor het gehele verbond der werken is vervuld, ja, verheerlijkt en tot ere gebracht. Hierin is ook Zijn lijdelijke gehoorzaamheid, waardoor aan Uw recht voor altijd is voldaan in mijn plaats, zodat ik nu niet in de verdoemenis kan komen. Mijn Borg is voor mij veroordeeld. Het gezicht op Jezus schonk in mijn ziel een sabbatsrust, die, naar ik hoop, nooit zal ophouden. Elke aanspraak op enige gerechtigheid in zichzelf wees mijn ziel vrijmoedig af. Zij rustte geheel in de

gerechtigheid van God en riep uit: 'Dit is mijn rust, hier zal ik wonen, want ik heb haar begeerd' (Ps. 132:14).
Al mijn zonden zie ik verzwolgen in de oceaan van Christus' verdienste. Wanneer het gaat over mijn persoonlijke gehoorzaamheid aan de Wet, zie ik dat er niets aan mij is overgelaten dan de Heere te dienen zonder vrees, in heiligheid en gerechtigheid, al de dagen van mijn leven (Luk. 1:74-75). Mijn zwakheid kan het verbond der genade niet krachteloos maken, want dat is verzegeld met het bloed van Christus. Ik werd gedrongen om te bidden dat de Geest van Christus op mij werd uitgestort. Ik geloofde in zekere mate de Geest te hebben en Deze nu nog overvloediger te zullen ontvangen om al mijn zonden en verdorvenheid te doden en om mij geschikt te maken een deelgenoot te zijn van de erfenis. Ik merk dat niets dan het zien op Christus rust en vrede kan geven aan een arme ziel onder de aanklachten van de Wet en de beschuldigingen van het geweten. Maar wanneer ik dit gezicht op de Heere Jezus krijg, zie ik dat ik vrijmoedig mag zeggen: 'Wie zal beschuldiging tegen mij inbrengen? God is het, Die rechtvaardig maakt, wie is het die verdoemt? Christus is het, Die gestorven is...' (Rom. 8:33-34). Mijn ziel werd ervoor ingewonnen te rusten in de weg van verlossing door Christus. Ik zag namelijk dat dit de weg naar de heerlijkheid is, die een mens voor altijd ontledigt en vernedert en die er eeuwig toe bijdraagt de heerlijkheid van vrije, soevereine genade almeer te verhogen. Gode zij dank voor Zijn onuitsprekelijke gave" (2 Kor. 9:15).

Heiligend en vertroostend

Het is duidelijk dat Erskine een helder onderscheid maakte tussen enerzijds de heiligende en anderzijds de vertroostende kracht van het kruis. De volgende levendige passage levert hiervan nog meer bewijs. Nadat hij aandacht heeft geschonken aan een openbaring van de genade van God in Christus, waardoor zijn angsten werden verjaagd, vervolgt hij: "O, mijn ziel verbaasde zich over de hoogte, de diepte, de breedte en de lengte van Zijn liefde in Christus (Ef. 3:18-19). Ik zag dat Gods gerechtigheid een ruime, eeuwigdurende gerechtigheid

is, genoeg om tien miljard werelden te rechtvaardigen. Op dit gezegend fundament rust ik. Hierop wentel ik mijn ziel voor eeuwig. O, zal ooit zulk een massa van samenhoping van ongerechtigheid, die ik ben, worden toegelaten om de heerlijkheid van het Lam te aanschouwen en met de overigen van het verloste volk Halleluja's te zingen? Indien ik er zeker van zou zijn met Hem te mogen zijn waar Hij is, voor eeuwig bevrijd van zonde, dan zou ik blij zijn, verheugd dat mijn ziel op dit moment uit de gevangenis zou breken en uitvliegen uit de aardse tabernakel waarin zij is opgesloten. Het verlangen dat ik in mijn hart gevoel naar het onmiddellijke genieten van de gezegende Jezus, kan ik niet onder woorden brengen. Ik hoop dat die tijd zal komen, omdat Hij, naar ik meen, enige voorsmaken ervan geeft, en omdat Hij de dorstige ziel wil verzadigen en de hongerige ziel wil vervullen met goed (Ps. 107:9). Christus is de Hoeksteen van mijn geluk. Het enige dat mijn troost bederft, mijn wijn vermengt met water en mijn hoop terneerslaat, is het overwicht van de zonde. Ik ben haar gevangene. Ik ben bang dat ik niet wandel naar de Geest, maar naar het vlees (Gal. 5:16 e.v.). Wel kan ik zeggen dat ik gaarne bevrijd zou zijn uit het lichaam der zonde. Als mijn waardeloze hart mij niet bedriegt, begeer ik Christus aan te nemen tot heiligmaking zowel als tot rechtvaardigheid (1 Kor. 1:30). O, mocht Zijn Wet in mijn hart geschreven zijn als met een ijzeren pen, als met de punt van een diamant."

De Gekruisigde

Verder zegt Ebenezer: "Het behaagde de Heere Hem, onze Borg, te verbrijzelen" (Jes. 53:10). O, hoe bitter moest dit de zonde voor mij doen zijn dat zij zo gehaat is bij mijn Verbondsgod en bij mijn gezegende Verlosser, Die zoveel voor de zonde heeft geleden. Ik dacht: Wie zou zo'n gezegende Persoon niet liefhebben? Wie zou Hem niet gehoorzamen, Die Zijn warme hartenbloed heeft vergoten uit liefde voor verloren zondaren? O, mocht mijn ziel veranderd worden naar Zijn beeld. O, mocht het mijn hemel zijn voor eeuwig Hem te zien, te bewonderen en te prijzen. Wat zal dat een zoet gezicht zijn

Hem te aanschouwen Die dood is geweest en levend geworden en Die leeft in alle eeuwigheid!" (Openb. 1:18).

De Opgestane en Verheerlijkte (1)

Ebenezers aandacht werd gericht op zijn Verlosser, niet alleen als de Gekruisigde, maar ook als de Opgestane en Verheerlijkte. De klare en bemoedigende gezichten die hij kreeg van Jezus' opstanding, hemelvaart, voorspraak en verschijning in heerlijkheid, komen tot uiting in de volgende dagboeknotities: "Portmoak, *3 december 1708*. Mijn hart is verblijd en mijn eer verheugt zich (Ps. 16:9) dat ik een grote Hogepriester heb, Die door de hemelen is doorgegaan, Jezus Christus, de Zoon van God (Hebr. 4:14). Ere zij God! Nu mag ik alles vragen wat ik nodig heb en ik mag dat doen met vrijmoedigheid. Nu mag ik geloven dat ik zal ontvangen wàt ik ook behoef: rechtvaardiging, heiliging, aanneming tot kind, overwinning over verdorvenheid, over atheïsme, hardheid en al de plagen van mijn hart. Sinds Christus is opgestaan, wil ik zoeken de dingen die boven zijn, waar Christus is, aan de rechterhand van God" (Kol. 3:1).

De Opgestane en Verheerlijkte (2)

"*25 oktober 1711*. Gisteravond ging ik naar Strathmiglo, waar ik de hele avond ben gebleven in het huis van George Gillespie. Diezelfde avond kwam ik weer thuis. Ik ging naar mijn studeerkamer en las, zoals gewoonlijk, uit de Bijbel. Deze keer Lukas 24, over de opstanding van Christus en de verschijning aan Zijn discipelen. Na de lezing was er een aangenaam gevoel in mijn hart. Welk een genade is het, dat Christus niet onmiddellijk na Zijn opstanding is opgevaren in heerlijkheid, zonder Zichzelf te openbaren en zulke duidelijke bewijzen van Zijn opstanding aan Zijn volk te geven. Hieruit merk ik op dat Christus meer is dan de Schrift. Want ik herinner mij uit het Oude Testament niet één belofte waardoor Hij Zichzelf heeft verplicht zo lang op de aarde te blijven. Alleen is gezegd in Psalm 107: 'Hij zal op de weg uit de beek drinken; daarom

zal Hij het hoofd omhoog heffen.' En in Jesaja 53: 'Ik zal Hem een deel geven van velen.' Voorzover ik kan begrijpen, legt geen van de profetieën Hem de verplichting op na Zijn opstanding nog langer op aarde te blijven en met Zijn discipelen te spreken om hun een bewijs te geven van de werkelijkheid van Zijn opstanding. Ook al was Hij nooit aan iemand verschenen, zouden de profetieën toch zijn vervuld en wij zouden gehouden zijn te geloven dat Hij is opgestaan. Dat is duidelijk uit vers 26. O, hoe nederbuigend is Hij! En welk een zalige zekerheid heeft Hij aan het geloof gegeven om daarin te rusten. Hij heeft geen ruimte gelaten aan onze twijfel en ons ongeloof. Na het lezen van genoemd bijbelgedeelte ging ik in gebed. Tijdens het bidden merkte ik dat mijn ziel als het ware was gesmolten in een vloed van tranen en vreugde. Ik werd indachtig dat Hij, Die dood was, weer levend is en voor altijd leeft en dat Hij 'de sleutels der hel en des doods draagt' (Openb. 1: 18). O, hoe gelukkig ben ik, dat ik Christus mij ten goede in de hemel heb als mijn Voorloper, Die voor mij verschijnt in de tegenwoordigheid van God en mijn plaats in de hemel bewaart tot ik Hem zal volgen. Ik hoop dat dit laatste niet lang meer zal duren."

De Opgestane en Verheerlijkte (3)

"*25 januari 1714*. Het is mijn vurig gebed - dat is reeds geruime tijd zo geweest - dat de Heere mijn geloof zou willen vermeerderen en dat Hij de rokende vlaswiek en de dorre specerijen zou willen aanblazen om ze te doen herleven. Ik begrijp dat als ik kon geloven, ik mij voor eeuwig zou verheugen. De gedachte aan de heerlijke verschijning van Christus, de Heere, op de wolken van de hemel, met Zijn glansrijke stoet van heiligen en engelen, verkwikt soms mijn ziel. O, mocht ik deel uitmaken van zijn gevolg! Ik hoop dat het zo zal zijn, want ik geloof dat Hij mijn hart heeft ingewonnen, zodat ik slechts kan zeggen: 'Wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde' (Ps. 73:25). Mijn ziel kiest de Heere als zijn enig goed en erfdeel in de tijd en voor eeuwig."

Vertrouwen op Christus

Ebenezers geloof in Christus en zijn vurige liefde kwamen overeen met de gezichten die hij kreeg van de Persoon en het middelaarswerk van de Verlosser. Zijn geloof was beslist zelfverloochenend, zoals blijkt uit de volgende passage:
"Terwijl ik in gebed was, behaagde het God mij een zoet gezicht te geven van de weg die Hij met ons gaat wanneer wij in Christus worden vrijgesproken. Ik zag dat wij uitsluitend gerechtigheid en sterkte hebben in de Heere. Mijn ziel deed afstand van de wet als een verbond der werken en nam de toevlucht tot de betere Man, tot Hem, Die is opgestaan uit de doden. Hij is het Die alle gerechtigheid heeft vervuld en als mijn Borg de losprijs heeft betaald. Ik zie dat de evangelische weg van verlossing de meest liefelijke is die een arme ziel ooit bewandelde. Ik zie dat de wet, wat betreft het punt van de rechtvaardiging, niets heeft te eisen van de ziel. Want het is volbracht (Joh.19:30) en vereist van onze kant geen gehoorzaamheid. Weliswaar zijn wij als schepselen en als christenen gehouden de wet en de geboden van onze Schepper en Verlosser te gehoorzamen. Maar de gelovige mag nu gehoorzamen zonder vrees. Slaaf te zijn van de wet door 'vreze des doods' (Hebr. 2:15), is voorbij, want de gelovigen leven in een staat van vrijheid, verlost van de vloek der wet. Zij zijn dus vrij van degene die streng gehoorzaamheid eist. Nu is het geen vrees, maar liefde die de ziel verplicht tot gehoorzaamheid. Wanneer de gelovige ziet dat het om de gehoorzaamheid van de liefde gaat, kan hij niet anders dan gehoorzamen met blijdschap, vrolijk en in vrijheid van hart, zich verheugend in de hoop op de heerlijkheid van God."

Verlangen naar zekerheid

Terwijl Ebenezer zo afstand deed van elk wettisch grondbeginsel van hoop, zocht hij ernstig naar een sterk, verzekerd, toevluchtnemend en toe-eigenend geloof. Dit heeft hij in hoge mate verkregen. Zijn vurig verlangen naar zekerheid wordt op de volgende manier verwoord: "Ik zie mijzelf staan aan de

rand van een toestand die geen einde kent. Ik zie de onzekerheid van mijn aardse leven en ik weet niet wanneer de Heere mij zal roepen. Mijn ziel hijgt en dorst naar de Heere (Ps. 42: 1-2). Ik verlang ernaar met God vervuld te worden en gereed te zijn om heen te gaan. Ik zie dat ik na het sterven te doen heb met een groot God, door Wiens oordeel ik moet staan of vallen in alle eeuwigheid. Ik verlang ernaar verzekerd te zijn van Zijn liefde en de volle zekerheid van het geloof te hebben. Ik kan niet rusten tot ik een welgegronde hoop op de heerlijkheid verkrijg. Wee mij. Ik ben het zien op Christus kwijtgeraakt en ik kan niets zien dan God in Zijn grootheid. Wanneer ik mij Hem herinner, raak ik verward in de gedachten aan Zijn grootheid en ontzagwekkende majesteit. Maar, o, ik ben er zeker van dat die zielen gelukkig zijn die delen in Zijn gunst. Zijn genade is tienduizendmaal beter dan het leven."

Toch een levendig en sterk geloof

Ondanks de onzekerheid die zich nu en dan voordoet en waarover Ebenezer zich beklaagt, was zijn geloof over het algemeen levendig en sterk. De volgende uitspraken die duiden op een geloof van deze aard, zijn gekozen uit een aantal aantekeningen in zijn dagboek:
"Al woonden in mij alle zielen die hebben geleefd na de val van Adam, dan zou ik die allemaal op het spel kunnen zetten tegenover de oneindige verdienste van de dood en de gehoorzaamheid van de gezegende Jezus. Met de grootste vrijmoedigheid en vrijheid, wentelt mijn ziel zich op Hem en Zijn oneindige gerechtigheid. Hij, Die Gods Uitverkorene is, is ook de mijne. Hij is de keuze van mijn ziel. Ik verlustig mij in Hem; in Hem verblijd ik mij; in Hem triomfeer ik."
"Mijn ziel kreeg te geloven dat God het stenen hart zal wegnemen en dat Hij een vlesen hart zal schenken, dat Hij Zijn Geest zal geven, Die zal bewerken dat ik in Zijn inzettingen zal wandelen (Ez. 36:26-27). De Geest zal getuigen van Christus (Joh. 15:26), door te overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel (Joh. 16:8) en de diepten Gods aan mij openbaren (1 Kor. 2:10), omdat Hij dit alles heeft beloofd. God heeft gesproken in Zijn heiligdom, daarom zal ik van vreugde opspringen (Ps. 60:8). Hij kan Zichzelf niet verloochenen."
"Terwijl ik Lukas 10 aan het lezen was, vooral de verzen 23 en 24, ontdekte ik iets van Christus. 'Zalig zijn de ogen, die zien hetgeen gij ziet', enzovoort. Hoewel ik Hem niet heb gezien met mijn lichamelijke ogen, zoals de discipelen, toch ben ik ook gezegend, omdat Hij mij heeft bijgestaan om Hem te zien met het oog van het geloof. Hierover heeft Hij ook een zegen uitgesproken: 'Zalig zijn zij die niet hebben gezien en nochtans hebben geloofd', Johannes 20:29. De gezichten die ik op Hem kreeg, hebben mij vervuld met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde (1 Petr. 1:8). De gedachte aan Hem verkwikt ook op dit moment mijn ziel en zij heft haar op. Vooral deze tekst: 'Dit is een getrouw woord en alle aanneming waardig dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken' (1 Tim.1:15). Het is het dubbel waard te worden aangenomen. Inderdaad omhelst mijn ziel Hem en zij aanvaardt Hem met tienduizend goede begeerten. Hem neem ik aan tot alle oogmerken waartoe Hij door de Vader is bestemd en wanneer ik lees of hoor van Zijn altijd gezegende Naam, springt mijn ziel van vreugde op, evenals het kind in de schoot van Elizabet. Dat Hij de Heere mijn gerechtigheid is en dat door Hem het recht der wet is vervuld in mij, is het goede nieuws. Nu ben ik bereid om te sterven en als een rechtvaardige te staan voor de rechterstoel van God, want er is geen verdoemenis voor degenen die in Christus zijn (Rom. 8:1). Hij heeft de wet gehoorzaamd. De vloek heeft Hij gedragen. Hij heeft het rantsoen betaald. Gestorven is Hij en weer opgestaan. Hij is ten hemel gevaren en Hij is mijn Voorspraak bij de Vader (1 Joh. 2:1). Wie kan mij dan schaden? Wat kan de wet, of het recht, of de wereld, of de duivel, of het geweten mij ten laste leggen? O, welk een grond van zegepraal is hier! Ik dank God, Die mij altijd de overwinning geeft in Christus (1 Kor. 15:57). Zulk een is mijn Liefste, ja zulk een is mijn Vriend, gij dochters van Jeruzalem (Hoogl. 5:16)."

De uitingen van zekerheid zijn dikwijls vermengd met een zeer uitgesproken toe-eigening. Mogen twee voorbeelden dit voldoende duidelijk maken:
"*Portmoak, 24 juli 1722*. Toen ik vanavond in gebed was, in de binnenkamer en met het gezin, maakte de Heere mijn banden los en Hij verruimde mijn hart. De wijze waarop Hij dit deed, was door mij te helpen mij Christus toe te passen aan mijn ziel, op grond van het vrijwillige offer en de gave die Christus persoonlijk voor mij is geworden, door het Evangelie. O, dat woordje 'mijn' is een zoet woord voor mijn ziel. Ik werd gedrongen te zeggen: 'Mijn Heiland, mijn Verlosser, mijn Koning, mijn Priester en mijn Profeet.' Hij is de mijne, omdat God Hem aan mij heeft gegeven. Ik kan God niet méér behagen dan door Christus aan te nemen. En dus aanvaard ik Hem met hart en hand en ik zegen de Heere, Die Hem ooit aan mij heeft geschonken. O, Heere, houd mij bij het 'Mijn Heere en mijn God' en laat mij dit nimmer door ongeloof opgeven. Geef dat ik nooit de strijd opgeef voor de toe-eigenende daad van het geloof. Ik zegen de Heere Die mij heeft waardig geacht in zekere mate hiervoor te strijden en er aan bij te dragen dit in het juiste licht te plaatsen, hetzij onder predikanten, hetzij temidden van medechristenen. O, had ik een troon voor mijn Verlosser, hoger dan de hoogste hemelen. God heeft Hem uitermate verhoogd (Fil. 2:9) en ook ik begeer Hem te verhogen."
"*22 juli 1723*. Ik stond op het punt mijn preek te gaan besluiten en te eindigen met deze belofte: 'Ik zal hun God zijn en zij zullen Mijn volk zijn.' God kan ik niet missen en in de belofte heb ik Hem. Hierin heb ik mij verpand aan Uw trouwbelofte dat U mijn God wilt zijn. Hier hebt U Zich aan mij gegeven. En - U zij de glorie! - Uw genadegiften zijn onberouwelijk (Rom. 11:29). Bij U is geen sprake van geven en nemen, zoals bij mensen. Nee, wanneer U geeft, dan geldt dat voor eeuwig. En daarom bent U mijn God voor immer en mijn Leidsman, zelfs tot de dood. In deze belofte hebt Gij Uzelf gegeven: 'Ik wil hun God zijn.' Wat kan het meest verruimde hart nog meer wensen dan een God in Christus? Hier is in één keer alles: hier

is vergeving, want Hij is een vergevend God. Hier is vrede, want in Christus is Hij 'de God des vredes' (Fil. 4:9); een verzoend God. Hier is licht, want God is licht en in Hem is er gans geen duisternis (1 Joh.1:5). Hier is liefde, want God is liefde (1 Joh. 4:8,16). Welke tong kan vertellen, welk hart kan bevatten alles wat is besloten in de schoot van dit woord: 'Ik wil uw God zijn'? O Heere, dit is mijn ganse zaligheid. Het geloof en de hoop zullen mij dragen door leven en dood en mij zingend doen voortgaan tot in eeuwigheid."

VURIGE LIEFDE VOOR DE VERLOSSER

Het is een wezenlijk kenmerk van een waar geloof dat het door de liefde werkzaam is. En wanneer wij mogen oordelen naar de oprechte en herhaaldelijke verklaringen van deze nederige gelovige wat betreft de bewegingen van zijn eigen hart, kunnen wij er niet aan twijfelen dat zijn liefde voor de Verlosser bijzonder vurig was. Bewondering, dankbaarheid, verlangen, verlustiging en toewijding worden dikwijls op een treffende wijze te kennen gegeven. Als aanvulling bij de voorbeelden die zijn samengevat in een aantal voorgaande citaten, is het volgende onze aandacht waard:
"O, kon ik God danken voor Christus; bijzonder Hem danken omdat Hij Christus aan mij heeft gegeven en voor de gave van Zijn Geest, Die tot mij van Christus getuigt. Halleluja! Hem, Die op de troon zit en het Lam, zij de dankzegging en de eer en de heerlijkheid, in alle eeuwigheid (naar Openb. 5:13). Halleluja in de hoogste hemelen!"
"O, zet mij als een zegel op Uw hart, als een zegel op Uw arm; want mijn liefde tot U is sterk als de dood" (naar Hoogl. 8:6).
"O, mijn verlangen naar Hem was vurig, om in Hem gevonden te worden (Filipp. 3:9), om geborgen te zijn in de kloven van deze gezegende rots der eeuwen (naar Hoogl. 2:14). Mijn hart werd liefelijk verruimd en vanwege deze gesteldheid, kwamen tranen in mijn ogen. O, moge de Heere met mij zijn zolang ik in de wereld ben en mij bewaren voor haar kwaad en maken dat ik trouw zal blijven tot in de dood."
"Een gezicht van Christus, de God-mens, neemt mijn geest ge-

heel in beslag, trekt mijn hart uit mij weg, zodat ik daarna geen hart meer heb. Wanneer Hij Zich aan de ziel openbaart, neemt Hij de bloem van de liefde mee. Hij verduistert hemel en aarde en alles wat erin is. Vergeleken met Hem zijn de engelen, de zon en de maan zwart, ja is alles zwart. Maar o, ik zie door een spiegel in een duistere rede (1 Kor.13:12). Wanneer Zijn gelaat, blinkende uit de traliën (Hoogl. 2:9), reeds zulk een luister vertoont dat het in de ziel een hemel schept, dan is daar te zijn waar Hij is de hemel der hemelen. Rivieren van genieting en verzadiging van vreugde zijn bij Zijn aangezicht (Ps. 16: 11). O, Hij maakt dat ik Hem geef mijn hart, mijn ziel, mijn lichaam, mijn vrouw, mijn kinderen, mijn knecht, mijn vrienden en mijn bezit. Niets kan ik Hem weigeren. Wanneer Hij Zich openbaart, geeft Hij dat ik alles aan Zijn gezegende voeten leg. O, heel graag wil ik alles aan Christus geven."
"O, Hij is wonderbaar (Jes. 9:6) en ik bewonder Zijn liefde. Hem aanbid ik en ik zal Hem aanbidden in een eindeloze eeuwigheid. In mijn hart vind ik een gloeiende kool van liefde voor deze Ene Allerliefste. Dit vuur kan nimmer worden uitgeblust, want Hij heeft gezegd dat Hij 'de rokende vlaswiek niet zal uitblussen' (Jes. 42:3), maar dat Hij die zal koesteren en bemoedigen, totdat deze als een lamp ontvlamt en brandt, om voor eeuwig in de hemel te branden. Geloofd zij God, Die Zijn liefde in mijn hart levend heeft gehouden, wanneer ik dacht dat zij was verdronken in de golven van zonde, verdorvenheid en verzoeking."
"Dank voor Zijn genade dat Hij Zich openbaart aan de wereld en aan mijn eigen ziel. Dank voor de echtheid van mijn liefde, die tot uiting komt in een heilig, teer, nederig en voorzichtig wandelen voor Zijn aangezicht in de landen der levenden" (Ps. 116:9).

Eigen onwaarde vergroot bewondering

Een blijvend gevoel van eigen onwaardigheid vergrootte Ebenezers bewondering van de liefde van God. Dikwijls stroomde zijn ziel over van verbazing over de vrijmacht en soevereiniteit van Goddelijke genade. Deze gevoelens worden uitgestort in

de volgende aantekeningen:
"Ik ben zo verdorven en onrein. Ik weet mijzelf geen naam te geven en toch brengt genade mij een bezoek. Ere zij God in de hoogste hemelen [Luk. 2:14]. O, ik zou een trompet willen hebben om Zijn genade zó uit te bazuinen dat hemel en aarde het zouden herhalen en weergalmen."
"Ik was verbijsterd en overweldigd door de zonde. Mijn ongerechtigheden hadden een scheiding gemaakt tussen mij en mijn Christus (naar Jes. 59:2). Maar, gezegend zij Zijn Naam, vanavond ving ik een glimp op van Zijn gelaat en dat deed mij herleven. Vooral door het woord in Lukas 13:11 dat naar mijn gewoonte aan de beurt was: Christus genas de vrouw die achttien jaar een zieke geest had. Zij was samengebogen, zodat zij zich niet kon oprichten. In mijn gedachten zag ik Christus, Die deze wonderbaarlijke genezing verrichtte. Mijn ziel omhelsde Hem en ging uit naar Hem, de Heere mijn gerechtigheid en mijn sterkte. Na het lezen had ik een zoete vrijheid in de gebeden. In mijn gedachten werd ik geholpen erop te pleiten dat Hij die deze vrouw genas, ook mij zou genezen van de plagen van mijn ziel. Door Zijn hand op haar te leggen, heelde Christus haar. En Zijn hand is niet verkort, zodat Hij niet kan verlossen (Jes. 59:1). Niets van Zijn kracht heeft Hij verloren, nu Hij in de staat van verhoging is. O, zal ooit iemand als ik verheerlijkt worden om met Hem te zijn, om Zijn heerlijkheid te aanschouwen? Ik aanbid de allesovertreffende heerlijkheid van Zijn vrije genade die over bergen van belemmeringen op Zijn weg heen komt.
"*Zondag, 28 augustus 1715*. Vanavond ging ik op mijn knieën en in gebed zocht ik Hem, Die mijn ziel liefheeft en ik vond Hem (Hoogl. 3:2-3; 5:6). Dikwijls heb ik gezegd en ik wens het altijd te zeggen: 'Waardig, waardig, waardig is het Lam dat geslacht is' (Openb. 5:12). Mijn ziel zag zoveel waardigheid in Hem dat de hele wereld, ja, duizenden werelden van goud en edelstenen daar niet tegenop wegen. O, ik heb Hem lief; ik verhoog Hem; ik geef Hem de troon van mijn hart. De eeuwige deuren openen zich uit eigen beweging, wanneer Hij slechts de voorhang opzij trekt en Zichzelf aan de ziel openbaart. Een gezicht van Hem is genoeg om het hart in vervoe-

ring te brengen en iedere gedachte gevangen te leiden tot Zijn gehoorzaamheid (2 Kor. 6:5). Ik zag met des te meer verbazing naar deze openbaring, daar mijn hart de gehele dag door, zowel in het openbaar als in het verborgen, als een steen was geweest, zodat ik geen licht en leven had. Maar voordat ik het enigszins gewaar werd, werd mijn ziel gemaakt als de wagens van Amminadid (Hoogl. 6:12, Eng. vert.). Deze avond mocht ik inzien dat het alleen vrije genade is die moet overwinnen en voor eeuwig verheerlijkt worden. Wanneer ik denk dat ik vanwege de zonde het verst van enige openbaring van Hem ben verwijderd, dan juist pleegt Hij te komen. Glorie, glorie zij de rijke en vrije genade. Niet ons, o Heere, niet ons, maar Uw Naam geef eer" (Ps. 115:1).

Nieuwe troost na verachtering

Onder oordeelkundige schrijvers over bevindelijke godsdienst, overheerst de mening dat de genadige tegenwoordigheid van God en de vertroostingen van Zijn Geest gewoonlijk door de christen worden genoten naar de mate waarin hij vertrouwen toont in het gebruik van de genademiddelen en in het vervullen van zijn plicht. Ongetwijfeld wordt deze kijk op het voorwerp van genade bevestigd door veel gedeelten uit de Heilige Schrift,[135] alsmede door het getuigenis van duizenden uitnemende christenen. Tegelijkertijd is het verstandig deze en andere notities in het dagboek van Erskine te geloven en dergelijke openhartige verklaringen die andere vrome mensen hebben gegeven, die stellig getuigen dat zij soms zijn bezocht met bemoedigende openbaringen van Goddelijke liefde, juist toen zij zich bewust waren van vroegere geestelijke achteruitgang. Het blijkt een feit te zijn dat de vrijheid en soevereiniteit van de genade van God niet slechts aan de dag treden in de eerste bekering van zondaren, maar ook herhaaldelijk, door hen te bevrijden van later bedreven zonden waarin zij zijn teruggevallen. Die bevrijding geschiedt door in een tijd dat zij onbezonnen en onbezorgd leven, aan hun geweten en hun hart de

[135] Zie bijvoorbeeld Jesaja 59:1-2; 64:5; Handelingen 9:31; 1 Johannes 3:18-22.

kracht van de verlossende waarheid te openbaren. Toch moet men niet vergeten dat de vernieuwde troost van de christen die verachterd is in de genade, altijd gepaard gaat met verootmoedigende overtuigingen en belijdenissen van zijn schuld en met vurig verlangen dat samengaat met een overeenkomstige ijver God groot te maken door een meer gelijkmatige en standvastige weg van heilige gehoorzaamheid te gaan. De Zaligmaker openbaarde aan de apostel Petrus Zijn soevereine en voorkomende genade, toen Hij de apostel, nadat deze Hem snood had verloochend, aankeek met een doordringende blik vol van medelijden. Onmiddellijk ging Petrus naar buiten en hij weende bitter (Luk. 22:62). De verbazingwekkende barmhartigheid van zijn Heere bracht die droefheid naar God teweeg, die een oprecht en blijvend berouw werkt (verg. 2 Kor. 7:10).

Vermaak in de werken van Gods handen

Erskine koesterde jegens de HEERE gedachten van aanbidding. Dat gold zowel Gods Wezen als Zijn genade. Een fijn gevoel voor de schoonheid van de schepping en zelfs een neiging om de Goddelijke eigenschappen die zich daarin vertonen, te overdenken, komt ook voor bij mensen die totaal blind en ongevoelig zijn voor hun eigen staat en aard als zondaren; blind ook voor de morele volmaaktheid van God, zoals die zich ten toon spreidt in het werk der verlossing.

Sedert de vroegste tijden hebben de vromen er een vermaak in gevonden de Godheid te beschouwen in de machtige werken van Zijn handen. In hun meditaties hebben zij de wonderen van de zichtbare natuur verbonden met de voortreffelijke wonderen van verlossende liefde. De schone voorbeelden van deze godvruchtige neiging die wij aantreffen in het boek Job, in de Psalmen en in de profetie van Jesaja, zijn geschikt om een sterke en aangename indruk te maken op elke lezer.

Uit een eigen verslag van zijn godsdienstige ervaring blijkt dat Jonathan Edwards, toen deze aan zijn christelijke loopbaan begon, gewend was met diepe gevoelens van eerbied, verrukking en verbazing te kijken naar de uitnemendheid van de grenzeloze eigenschappen van God die schitteren in de zon, in

maan en sterren, in de wolken en de azuurblauwe lucht en in Zijn onderscheiden andere zichtbare werken.[136]

Van de schepping naar de Schepper

Dat deze werken eenzelfde effect hadden op Erskine, het onderwerp van deze gedenkschriften, is duidelijk uit een aantal van de hierboven genoemde passages.
Ook in de volgende aantekeningen zien wij hem eveneens in zijn overdenkingen opklimmen van de schepping naar de Schepper van alles, van de heerlijkheid der natuur naar de hogere heerlijkheid der genade, van de fonkelende sterrenhemel naar de onvoorstelbare pracht van de hemel der hemelen.
"*23 september 1713*, tussen zeven en acht uur in de avond. Vandaag was ik met mijn vrouw in Kirkness en Ballingry. Onderweg naar huis, tegen de schemering, kort na zonsondergang, verscheen de bijna volle maan in het oosten en het behaagde de Heere mij iets van Zijn macht en glorie te laten zien in dat schepsel. De maan kwam mij voor als een vrolijk en stralend, onmetelijk groot lichaam dat zwevend in het niets hangt, slechts gedragen door de kracht van de eeuwige God. Ik vroeg mij af of er in de wereld een atheïst kon bestaan die dit stralende schepsel kon zien, waarin zich zoveel van de wijsheid en de kracht van de Schepper vertoont."
"*4 januari 1714*, ongeveer twaalf uur 's middags, in mijn studeerkamer. De morgen van deze dag was voor mijn ziel donker en bewolkt. Niets van de Heere kon ik zien of voelen. Maar naarmate de dag vorderde naar zijn hoogtepunt, begon het licht van de Heere in mijn ziel op te gaan en zich te verspreiden doordat Hij Zichzelf openbaarde. In de eerste plaats mocht ik een blik slaan op Zijn heerlijkheid in de stralende lucht en in de wolken die zijn uitgespannen boven de aarde. In mijn ziel kwam de vraag op naar de grootheid en de heerlijkheid van de Schepper in Zijn schepping. Van de schepping werd ik geleid naar de Schepper. Rond de middag trok ik mij terug om in stilte te bidden. Mijn ziel werd toen zo verrukt met

[136] *Life of the Jonathan Edwards*, 1765, pp.26-27.

dierbare gedachten over God, dat ik verlangde Hem onmiddellijk te genieten. Ik zei: 'O Heere, wanneer het U behaagt mij op te roepen uit deze wildernis, wanneer U met mij wilt gaan door het dal van de schaduw van de dood (Ps. 23:4), dan zal ik al zingend gaan. Ik zal gaan onder het zingen van eeuwige Halleluja's, tot eer van Uw Naam.' Mijn hart is verrukt door de gedachte bij Jezus, de Middelaar van het nieuwe Verbond, te zijn en bij de algemene vergadering en de Gemeente der eerstgeborenen die in de hemelen opgeschreven zijn en de geesten der volmaakte rechtvaardigen (Hebr. 12:23-24). Verrukt ben ik bij de gedachte dat ik binnenkort de zichtbare hemelen zal passeren en zal opstijgen boven de zon, boven maan en sterren, met een engelenwacht die mij vergezelt. Komen zal ik in het nieuwe Jeruzalem dat boven is en ik zal wedijveren met hen die het lied zingen: 'Gij zijt waardig dat boek te nemen en zijn zegelen te openen; want Gij zijt geslacht en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed uit alle geslacht en taal en volk en natie' (Openb. 5:9). Dat de Heere mij enig geestelijk leven heeft gegeven, kan ik niet ontkennen. Hij schonk mij een geestelijke gelijkenis met en liefde tot Hemzelf. Wanneer Hij genade geeft, zal Hij ook ere schenken (Ps. 84:11). De keten van het heil kan niet verbroken worden (Rom. 8:30). Soms ben ik verrukt van verwondering over de vrijheid van Gods genade dat Hij ooit Zijn keus heeft laten vallen op iemand als ik, die dood was in de misdaden en in de zonden (Ef. 2:1), om te zijn een vat ter ere, bekwaam tot gebruik en dienst (verg. 2 Tim. 2:21). O, hoe zoet is het voor mij mijzelf te verliezen in die verbazingwekkende diepten van verkiezing, verlossing, overtuiging en roeping, rechtvaardiging, heiliging en bewarende genade. Mijn tong zit vastgehecht. Nu kan ik de Heere niet prijzen. Maar ik hoop dat zij wordt losgemaakt wanneer ik in de heerlijkheid kom."
"*14 december 1714*. Tussen zes en zeven uur 's avonds opende ik het raam van mijn studeerkamer. Aangezien het een heldere avond was, verheugde ik mij een poosje in het beschouwen van de heerlijkheid van de eeuwige God in de sterren. Ik zag daarin veel van de wijsheid en de kracht van God en van Zijn bewonderenswaardige en aanbiddelijke majesteit. O, wat is

Hij een oneindig en onbevattelijk Wezen, verheerlijkt in heiligheid, vreselijk in lofzangen, doende wonder (Exod. 15:11). In gedachten werd ik van de sterren meegenomen naar Christus - dat deze grote God is gekomen in de Persoon van Zijn eeuwige Zoon en in onze natuur onder ons heeft gewoond als een dienstknecht - dat Hij Zichzelf heeft vernietigd en gehoorzaam is geworden tot de dood, ja, de dood van het kruis (Filipp. 2: 8). Mijn ziel werd vervuld met verbazing over Zijn liefde en neerbuigende beminnelijkheid. Veel zoete teksten kwamen in mij op en heel mijn hart galmde ze uit en zong ze met vreugde. Woorden als Johannes 3:16; 1 Johannes 3:1; Johannes 1: 14; Jesaja 9:6; Lukas 2:9. Mijn ziel verbaasde zich over de uitnemendheid van de Verlosser en mijn hart brandde van liefde voor en van verlangen naar Hem. Met David sprak ik: 'Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, alzo schreeuwt mijn ziel tot U, o God! Wanneer zal ik ingaan en voor Gods aangezicht verschijnen?'" (Ps. 42:2-3).

Persoonlijke verbondssluiting

Wat wel wordt genoemd een persoonlijke verbondssluiting of een plechtige overgave aan God, is een oefening waarmee deze vrome predikant [Ebenezer Erskine] dikwijls bezig was. Tussen zijn papieren[137] vond men de volgende verbondssluiting, door Ebenezer zelf ondertekend:
"O mijn God, omdat ik, hoewel gezegend door Uw Naam, zo dikwijls mijn plichten van het verbond met U heb gebroken - Uw verbond van genade met mijn Borg kan nimmer verbroken worden - bevestig en vernieuw ik het vandaag en ik bid vurig om Uw genade. O Heere, opdat ik het verbond op een andere manier zal bewaren dan ik heb gedaan. Aangezien ik van mijzelf zwak ben en onbekwaam tot enig goed, verlang ik er meer en meer naar en smeek ik U met mij te doen overeenkomstig Uw zoete belofte, waarop ik de redding van mijn ziel grond. O, trouwe God, gedenk het woord dat staat opgetekend in Ezechiël 36:26: 'En Ik zal u een nieuw hart geven;

[137] Browns *Gospel Truth*, p.45.

en een nieuwe geest zal Ik in uw binnenste geven; Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen en Ik zal u een vlesen hart geven.' Op deze woorden hebt U Uw dienstknecht leren hopen [Ps. 119:49]. In vertrouwen dat U Uw Woord zult vervullen, vernieuw en bevestig ik mijn vorige verbond en ik zweer dat ik voor altijd het eigendom van de Heere zal zijn in een altijddurend verbond. Daarom schrijf ik hierbij mijn naam, niet slechts met mijn hand, maar ook met mijn hart,
Ebenezer Erskine, Uw gezworen dienaar."

Overeenkomstige thema's

Dit interessante document is niet gedateerd. Het verwijst echter duidelijk naar een voorgaand gebeuren met dezelfde strekking. Ook constateren wij dat het dagboek van Ebenezer, hoewel het niet exact dezelfde woordkeus bevat, melding maakt van overeenkomstige thema's die verschillend gedateerd zijn. In meer dan één geval worden zijn vrouw en gezin nadrukkelijk in verband gebracht met hemzelf in zijn overgave aan God. En terwijl een aantal uitdrukkingen mogelijk verbetering behoeft, ademen alle thema's over het algemeen gelijkelijk een godvruchtige en evangelische geest. Vastberaden belijdt hij zijn totale overgave aan Christus als zijn enige Redder en gerechtigheid. En de erkenning van zijn plichten tot heilige gehoorzaamheid gaat vergezeld van een nederige afhankelijkheid van die beloofde genade, zonder welke hij - dat wist hij - niets kon doen.

Herhaalde verbondsvernieuwing

Wij hebben reeds een voorbeeld van zijn verbondsvernieuwing gezien uit een vroeg stadium, de maand november van het jaar 1708[137a]. Het komt mij voor dat het goed is nog een ander voorbeeld van dit thema op tafel te leggen uit een periode dat Ebenezer, na een tijd van achteruitgang in de genade, met een bijzondere ernst terugkeerde tot de Heere.

[137a] Zie p.100,101.

"*14 december 1713*. Tussen zeven en acht uur 's avonds. Vanmiddag heeft de Heere mij mijn ongerechtigheden voor ogen gesteld. Hij bestrafte mij vanwege mijn zonde en liet mij zien hoe slecht ik ben; hoe elk onderdeel van het verbond der werken, elk gebod van de verbroken wet, de toorn en de wraak van God tegen mij oproept. Ik zie dat ik in mijzelf voor eeuwig verloren ben en dat in alle eeuwigheid de wraak mij zal achtervolgen, tenzij ik overga in Christus. In deze toestand bad ik tot God en bekende mijn ongerechtigheden (Ps. 32:5), vooral de zonde die het zwaarst op mijn geweten drukt en ik beleed voor Hem mijn oprecht voornemen om alle mij bekende ongerechtigheid te verzaken en heel bijzonder 'mijn zonde'. Daarna maakte ik aanstalten om een plechtig verbond te vernieuwen en daarin voor de Heere te komen met de volgende woorden: 'Heere, wanneer ik heb gezondigd, ben ik door Uw genade vast besloten dat nooit meer te doen. Ik vlucht naar de schuilplaats van het bloed van Jezus en Diens eeuwig geldende gerechtigheid, want dit is U welgevallig. Naar ziel en lichaam geef ik mij over aan God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Ik breng mijzelf ten offer aan Christus de Heere, als een geschikt voorwerp, om geoefend te worden in het gebruikmaken van Zijn ambten. Hem verkies ik als mijn Profeet om mij te onderwijzen, te verlichten en te leiden. Hem omarm ik als mijn Hogepriester, om te worden gewassen en gerechtvaardigd door Zijn bloed en gerechtigheid. Hem omhels ik als mijn Koning, om mij innerlijk te regeren en te besturen. De gehele Christus neem ik aan met al Zijn wetten, kruisen en beproevingen. Tegen geen van deze maak ik een tegenwerping. Voor Jezus wil ik leven. Voor Hem wil ik sterven. Voor Zijn zaak en waarheid wil ik loslaten alles wat ik in deze wereld heb. U alleen moet mijn Borg[138] zijn en in mij vervullen al het welbehagen van Uw goedheid. Zowel Uw eigen deel van dit verbond als het mijne moet Ú vervullen. Dit is immers de inhoud van Uw verbond: 'Ik zal hun God zijn en zij zullen Mijn volk zijn. Ik zal Mijn Geest in hun binnenste geven en Ik zal maken dat zij in Mijn inzettingen wandelen' (Ezech. 36:27).

[138] Zie Th. Boston, *View of the Covenant of Grace*.

'Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn' (Jes. 43:2). 'Nooit, nooit, nimmer zal Ik u begeven, noch u verlaten' (Joz. 1:5). Heere, op deze voorwaarden vernieuw ik vanavond mijn verbond. Hemel en aarde, engelen en mensen, zon, maan en sterren, de stenen en het hout van dit huis neem ik tot getuigen dat ik op deze voorwaarden mijzelf naar ziel en lichaam, met alles wat ik ben en heb in deze wereld, overgeef in bezit van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Op deze voorwaarden onderteken ik, voor altijd Uw gezworen dienaar, EBENEZER ERSKINE."

BEVESTIGING VERBONDSVERNIEUWING

Ongeveer acht maanden later - op een zondagavond, 1 augustus 1714 - verwijst Ebenezer naar de vernieuwing van zijn verbond. Hij had die dag te Orwell geassisteerd bij de bediening van het Avondmaal des Heeren. Evenals enige tijd daarvoor had hij op dat moment, samen met veel andere predikanten van de Presbyteriaanse Kerk, een voorgevoel dat lijden omwille van de gerechtigheid (verg. Matth. 5:10) naderbij kwam.
Ebenezer heeft zijn intrede alhier als volgt besloten: "Stil erkende ik de plechtige overgave die ik in het openbaar had uitgesproken, toen ik namelijk beleed dat de Heere mijn God is. Door Zijn genade kon ik zeggen voor Hem te willen sterven. Als Hij bij mij wilde zijn om mij er doorheen te dragen, wilde ik voor Hem sterven aan de galg. 'O mijn *ziel*! gij hebt tot den HEERE gezegd: Gij zijt de HEERE' (Ps. 16:2). O, ik zie Hem. Hij is een algenoegzaam goed en erfdeel. Aan Hem vertrouw ik mij toe. Mijzelf, mijn vrouw, mijn kinderen, mijn bedienden, mijn hele familie, mijn aardse bezit, mijn vee geef ik Hem. O, dat Hij mij en alles wat mij betreft, wilde zegenen. Amen. Amen. Amen."

STRIJD TEGEN VERZOEKINGEN

Overeenkomstig de heilige verbintenissen waar hij bij herhaling op terugkwam, beoefende Ebenezer een nauwgezette trouw. In beginsel en praktijk bleef hij dicht bij zijn Zaligma-

ker en zijn God. Uit zijn eigen aantekeningen blijkt dat verzoeking hem niet vreemd was. Hij bood echter een indrukwekkende tegenstand door de influisteringen van de duivel en de werken der verdorvenheid te bestrijden. Hij maakte gebruik van de wapens die het gezond verstand hem verschaften, maar vooral van het 'zwaard des Geestes', 'het schild des geloofs' en vurig volhardend gebed (Ef. 6:16-18). Zijn voorspoedig verzet tegen een heftige verzoeking om niet te geloven in de menswording van onze Heere, wordt als volgt in bijzonderheden verhaald:

"*7 september 1713*. Ik merkte dat in mijn slechte, ongelovige hart veel twijfels opkwamen wat betreft de historische werkelijkheid van de menswording van de Zoon van God. Dat zou iets onmogelijks zijn. Soms werd mij een godslasterlijke gedachte ingefluisterd dat Jezus van Nazaret niet meer was dan een bedrieger. Bevend maak ik hiervan melding. Maar ik meen dat er genoeg grond is om het ongeloof op dit punt het zwijgen op te leggen.

In de *eerste* plaats overdenk ik dat alle profetieën in het Oude Testament nauwkeurig vervuld zijn in Jezus. Vooral deze: Jesaja 53; het laatste gedeelte van Daniël 9 en Jesaja 7:14: 'Ziet, een maagd zal zwanger worden en zij zal een zoon baren en zijn naam Immanuël heten.'

In de *tweede* plaats meldt de geschiedenis ons dat de Schriftgeleerden en de Farizeeën, die vol verwondering waren over Jezus' wijze vragen en antwoorden (Lukas 2:47), Hem hielden voor de Messias en Zijn Naam hebben opgegeven als Jezus, de Zoon van God en van Maria.

Ten *derde*: de leer die Hij bracht, draagt het zegel van de hemel.

In de *vierde* plaats: de wonderen die Hij verrichtte, waren een bevestiging van Zijn zending en van Zijn leer. Ook bewezen zij dat Hij door God was gezonden.

Ten *vijfde*: niet alleen Hijzèlf verrichtte wonderen, maar Hij verleende het gezag om wonderen te doen ook aan anderen. Macht schonk Hij ook om duivelen uit te werpen, te gebieden over zaken in de hemel, op de aarde en onder de aarde, om zich te buigen in de Naam van Jezus.

Punt *6*: een innige herinnering en de gedachtenis aan Hem is zoet voor mijn ziel.

Ten *zevende*: Zijn woord dat Hij onderwees, komt tot op heden met een overtuigende kracht op het geweten van een zondaar. O Heere, bevestig mij in het geloof van deze grote evangeliewaarheid, die alle aanneming waardig is, dat Christus in de wereld is gekomen om zondaren zalig te maken (1 Tim. 1:15).

Punt *8*: Hoeveel duizenden zijn als martelaren gestorven en hebben de waarheid van het Evangelie met hun bloed bezegeld. O, als het niet een eeuwige, zekere waarheid was, dan was ik verloren, voor eeuwig in het verderf."

Ongeveinsde smart en vurig verlangen

Dezelfde ongeveinsde smart over de uitwerkingen van het ongeloof met betrekking tot dit hoofdartikel van het christelijk geloof en hetzelfde vurige verlangen om die te bedwingen, komen op een ander moment heel goed tot uitdrukking in het volgende:

"*26 januari 1714*, tussen zeven en acht uur 's avonds. Vandaag was ik buitenshuis wegens de bezigheden die mijn roeping in de gemeente met zich meebrengen. Op verzoek van Wardrope te Dysart, die ziek was, leidde ik de kerkenraadsvergadering in Ballingry. Na mijn thuiskomst ging ik naar mijn studeerkamer en begon ik mijn gedachten te richten op geestelijke zaken. Ik had het gevoel dat ik op het punt stond te zinken, te verdrinken en te vergaan onder de macht van het ongeloof. Mijn ziel was er zo door overstelpt dat zij twijfelde aan de werkelijkheid van de Godheid van Christus. Ik had absoluut enige indruk van de majesteit van God. Hierdoor ging ik de waarheid van de menswording van de Godheid in de Persoon van de Zoon in twijfel trekken, aangezien de afstand tussen de twee naturen zo groot is. Ondertussen echter vond ik de menswording een zoete grond van eeuwige overwinning en vreugde, als wij althans de waarheid ervan aannemen.

Vandaag kreeg ik van Sir Robert Douglas de *Pensées de Pascal sur la religion* (Gedachten van Blaise Pascal) te leen. Ik keek het boek even in en vond een hoofdstuk over Christus en

de bewijzen dat Hij de Messias is. Dit gaf mij enige steun om tegen mijn ongeloof te strijden. Hierna pakte ik de Bijbel en las hoofdstuk 20 van het Evangelie naar Matthéüs. Daarin zag ik nog meer van de Christus. Vooral in dit woord: 'De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen' (Matth. 20:28). Ik zag iets van de heerlijkheid van Christus, Die de twee blinde mannen genas door hen met Zijn hand aan te raken. Niemand dan God alleen kon zoiets doen. Dit versterkte en bevestigde mijn geloof nog meer. Hierna ging ik in gebed en ik bespeurde enig leven. Ik had echter erg veel last van een dood en weifelend hart. Veel zag ik van de verdorvenheid van mijn natuur. In de afdwalingen van mijn hart zag ik mijn afkeer van God en mijn neiging tot ijdelheid. O, ik betreur - als het kon met tranen van bloed - de heerschappij van het ongeloof en de droevige neiging tot afwijken van de levende God, een neiging die ik in mijn hart gewaar word. Ik herinner mij dat ik van de Heere verlangde dat Hij mijn ziel precies zó maakte dat deze Hem kon omvatten en dat Hij mijn ziel in Zijn eeuwige armen zou nemen en dat ik Hem nimmer vaarwel zou zeggen. O, ik vind dat mijn geloof zwak is en lusteloos. Ik verlang naar een sterk geloof. De Heere zal de dorstige ziel verzadigen en de hongerige ziel met goed vervullen (Ps. 107:9). O, ik verlang ernaar bevestigd en bekrachtigd te zijn, 'gesterkt in het geloof, gevende God de eer" (Rom. 4:20).

Een nieuwe verzoeking afgeslagen

Soms werd Ebenezer in verzoeking gebracht om vraagtekens te zetten bij een ander fundamenteel artikel van het geloof, namelijk het bestaan van leven na dit leven. Maar ook deze verzoeking heeft hij dapper en met succes afgeslagen. In één geval beschrijft hij zijn wedervaren als volgt:
"*28 december 1713*, rond de klok van tien uur 's avonds. Gedurende lange tijd ben ik in de verleiding gekomen te twijfelen aan een toekomstig leven of aan een bestaan na dit leven. Na de avondmaaltijd hadden mijn vrouw en ik een gesprek over dit onderwerp. Verscheiden argumenten werden mij voorgelegd die zeer overtuigend waren. Bijvoorbeeld:

1. Indien er geen leven na dit leven is, volgt daaruit dat beesten op hetzelfde niveau leven als mensen. Dan is er geen verschil tussen de rationele en irrationele schepselen. Bij het sterven vergaan beide op gelijke wijze.
2. Indien wij alleen in dít leven hopen, zou de goddeloze de gelukkigste mens ter wereld zijn en de godvrezende de meest ongelukkige (1 Korinthe 15:19). Dit is onverenigbaar met het recht en de billijkheid van God.
3. Er zou geen verschil zijn tussen zonde en deugd.
4. De duivel zou zich nooit zoveel moeite geven om mensen te verzoeken en hen tot zonde te verlokken. Daarom zou hij, in plaats van hen te verleiden tot wat schadelijk voor hen is, hen bekoren met geluk. Immers, wanneer er geen toekomend leven was, zouden de genietingen van de zonde het grote geluk van de mensen zijn.
5. Omdat de Bijbel slechts een verzinsel zou zijn dat geen realiteit bevat.
6. God zou een leugenaar zijn. Dit te veronderstellen, is godslastering. Hij heeft immers in Zijn Woord verklaard dat er na dit leven loon is voor de rechtvaardige.
7. Al het preken, bidden en lofprijzen is tevergeefs en de heiligen van alle eeuwen zijn onzinnige dwazen geweest, door zoveel ontberingen te lijden in de hoop op een toekomend leven."

Deze argumenten overtuigen mij, meer dan allerlei disputen, dat er een leven na dit leven komt. Ik weet zeker dat alle duivels in de hel nooit in staat zullen zijn deze bewijzen te weerleggen. Dit geldt ook van alle dwaze ingevingen van een ongelovig hart. De Heere bevestige mij meer en meer in het geloof aangaande deze heerlijke waarheid."

Ontwijken van de schijn des kwaads

De teerheid van het geweten van Ebenezer bleek niet alleen wanneer hij een gevecht voerde tegen verzoekingen om af te dwalen, maar ook in het ontwijken van elke schijn des kwaads (1 Thess. 5:22). Met een heilige bezorgdheid waakte hij voor

en weerstond hij de beginnende opstand van de verdorvenheid in zijn hart. Hij beijverde zich om elke begeerte en hartstocht onder verschuldigde controle te houden. Zijn vaste streven was bijvoorbeeld om de beweging van verborgen trots en applaus voor zichzelf te onderdrukken, die de neiging heeft de overhand te hebben op mensen die openbare en belangrijke taken moeten vervullen.
Op *8 maart 1715* schrijft Ebenezer: "Toen ik vandaag bezig was met het schrijven van een preek die mij beviel, werd ik verzocht met trots en een zinloze overmoed in mijn gedachten. Deze preek was ik aan het voorbereiden met het oog op de bediening van het Sacrament te Edinburgh, op de 20e van deze maand. Het is een wonder dat de Heere – Hij, Die de trotse van verre ziet, Psalm 138:6[139] - mij om die reden niet op de ene of andere wijze vervloekt. Ik bad tot de Heere mij te verlossen van hoogmoed wat betreft de gaven. O, wat is hoogmoed een hatelijke zonde. O Heere, behoed mij ervoor en help mij nederig te zijn, op Christus te lijken, Christus te prediken en niet mijzelf."

Nauwgezette trouw in hoofdzaken en principes

De beslissingen die zijn vervat in de volgende aantekeningen, met het oog op een zekere toegeeflijkheid, waartoe ongetwijfeld veel christenen in openbare en persoonlijke omstandigheden buitensporig geneigd zijn, komen bij sommigen mogelijk over als zwak en bijgelovig. Zij zullen echter zich bij anderen aanbevelen als voorbeelden van christelijke waakzaamheid, die behoort bij een verstandige en krachtige geest.
"*20 augustus 1714*. Terwijl ik vanavond een beetje tabak tot een snuifje knipte, werd ik belemmerd in mijn overdadig gebruik daarvan. En wel omdat ik, toen ik voor het laatst een koortsaanval had, besloot de tabak te laten staan en omdat het geld dat ik op deze manier uitgaf, wanneer het werd besteed aan liefdadigheid, een aantal van de arme kinderen van God ten goede zou komen. En bovendien ben ik te veel onder de

[139] St. Vert.: De goddeloze van verre kent.

macht van tabak. Wanneer ik erover dacht het naderhand te laten staan, kwam dit Schriftwoord in mij op: "Alles, wat uw hand vindt om te doen, doe dat met uw macht" (Pred. 9:10). Bij deze overweging nam ik opnieuw het besluit mij, meer dan voorheen, in het gebruik van tabak te matigen. Als het mogelijk is, wil ik trachten er geheel mee op te houden. O Heere, bevrijd mij van elk slecht woord en werk. Laat mij nooit wat voor zonde ook leggen in de weegschaal bij het licht van Uw aanschijn of de minste glimlach van Uw gelaat. O, dood elke begeerte en iedere afgod in mijn hart, door de kracht van het bloed van het Lam."
"*8 november 1714*. De grote apostel zou, indien het zijn broeder aanstoot gaf, geen vlees eten in eeuwigheid (1 Kor. 8:13). Wanneer nu het blijvend gebruik van tabak een aanstoot is voor mijn eigen ziel en een schending van mijn verbondsverplichtingen jegens God, die ik ben aangegaan op een ziekbed, zou ik het dan niet nalaten? Daarom ben ik, door de genade van God, vanaf nu en voortaan vastbesloten mijn gelofte aan de Heere na te komen en met het gebruiken van tabak op te houden. Behalve wanneer ik zou zien dat het voldoen aan mijn gelofte kwalijke gevolgen heeft en slechte vruchten oplevert, schadelijk voor mijn gezondheid, mijn gezichtsvermogen of iets dergelijks. Want in dat geval denk ik dat het voor mij zonde zou zijn het niet te gebruiken als een medicijn. Elk schepsel van God was bestemd om de mens te dienen. De mens daarentegen was nooit bedoeld om enig schepsel te dienen. Wij bezondigen ons aan deze regel, als wij zo vastzitten aan het gebruik van tabak dat wij het niet kunnen missen, hoewel de natuurlijke behoefte er niet om vraagt. O, mocht ik door de Geest geholpen worden de werkingen van het lichaam te doden, zodat ik mag leven (Rom. 8:13). Wanneer de mens een slaaf wordt van welke lagere schepselen ook, betekent dat een omkering van de orde der natuur. God heeft alles onder zijn voeten gezet (Ps. 8:7) om de mens van dienst te zijn. Zo was het oorspronkelijk. Maar wanneer wij komen onder de macht van wat dan ook, hetzij wettig of zondig, keren wij de orde om die God heeft gemaakt en kennen wij gezag toe aan lagere schepselen. Zo worden wij, door de ergste vorm van dienst-

baarheid en slavernij, hun slaven onder de macht van een zinnelijke lust of van een verdorven neiging van het vlees. De apostel Paulus besluit om die reden zijn lichaam te bedwingen en het tot dienstbaarheid te brengen (1 Kor. 9:27). Hij vergelijkt het lichaam met een wild dier dat moet worden afgeschrikt en getemd met zweepslagen en strengheid.[140] Daarom is het, naar ik meen, voor mij noodzakelijk dat ik, zowel als schepsel en als christen, mijn ziel bewaar binnen zijn ruimte en evenzeer mijn lichaam binnen zijn eigen territorium. Ook moet ik schepselen van lagere orde in toom houden op hun eigen gebied en hen maken tot mijn onderdanen, onderworpen ook aan het grote doel van mijn bestaan. Ik moet niet een slaaf van hèn zijn. De schepping moet ik slechts gebruiken als aan mij dienstbaar."[141]

Scherpgetint geestelijk denken (1)

Zijn karakter onderscheidde zich door een diep en scherpgetint geestelijk denken. Zijn dagboek verschaft ons een aantal voorbeelden hiervan. Deze volgen hierna als een passend besluit van dit hoofdstuk.
Rond het einde van het jaar 1708 werd Ebenezer blijkbaar genoodzaakt een rechtszaak aan te spannen tegen iemand die weigerde een bepaalde schuld te betalen. Deze kwestie haalde hem echter in zekere zin uit zijn element. De noodzaak ervan betreurde hij zeer. Op een openhartige wijze bekent hij wat hij voelde van de ongelukkige neiging van dergelijke gevechten. Zij belemmeren namelijk de omgang met God en verwereldlijken het denken.
"*28 december, 1708*. Onlangs werd ik opgeroepen naar Edinburgh voor een rechtszitting. O, wat was dit voor mij een treurige bezigheid. Mijn gewone levendigheid ben ik kwijtgeraakt. Ik merk dat ik mij eerst dán met de wereld bezighoud, wan-

[140] Noot van de vertaler: Aangezien Erskine hier de apostel Paulus noemt, denkt hij wellicht aan 1 Korinthe 9:27. Zie echter ook Jakobus 3:7.
[141] In geen van de nu volgende aantekeningen komt er een toespeling voor op het gebruik van tabak. Het lijkt dus waarschijnlijk dat Ebenezers besluit, wat dat betreft, ten uitvoer was gebracht.

neer mijn hart ertoe neigt en zich eraan vastkleeft. O, die massa van ongerechtigheid in mijn hart. Ik beween de zinnelijkheid ervan. Sedert enige tijd hiervoor ben ik terechtgekomen in een beklagenswaardige doodsheid. Maar toen ik vanavond in gebed was, werden, naar ik meen, mijn boeien enigszins losgemaakt. Ik kreeg een zoete vrijmoedigheid in het gebed, vrijheid om op de belofte te pleiten. Indien mogelijk zou ik ermee tevreden zijn als ik de gehele Godheid, als Triniteit, in mijn hart kon sluiten. Heere, geef dat een stormwind van Uw Geest de eeuwige deuren open blaast, zodat er voor U een weg wordt gebaand in mijn hart en in mijn ziel. O kom, Heere Jezus, Die hoog verheven zijt. Schenk mij uit Uw volheid genade voor genade (Joh. 1:16). O, kom tot mij. En wanneer U bent gekomen, blijf in mij en maak mij tot Uw woning."
Een paar dagen later voegt Ebenezer hieraan toe: "*Zondag 2 januari 1709*, na de kerkdienst. Mijn tong werd losgemaakt om tot God te smeken. Vooral werd ik gedrongen te bidden dat de Heere mij zou bevrijden van wat mij in deze wereld toelacht; te bidden niet verstrikt te raken in wereldse zaken en dat de Heere mij wilde bevrijden van de plagen van mijn eigen boze hart: trots, ongeloof, onstandvastigheid en atheïsme. Ook bad ik dat die dingen waarop ik mijn verwachting grondde, overeenkomstig Gods wil zouden zijn. Ik bracht in mijn gebed naar voren dat het werk van de Middelaar in de hemel is om voorbede te doen bij de Vader, dat Zijn volk hier op aarde bewaard mag worden voor al het kwaad van de wereld en voor het beledigen van God. Ik ben er zeker van dat ik slechts dàn kan worden verhoord, wanneer ik om hetzelfde bid als wat Christus voor mij vraagt."

Scherpgetint geestelijk denken (2)

Een zuivere bereidheid van aard om geestelijke lessen te trekken uit uiterlijke voorwerpen en wonderbaarlijke gebeurtenissen, wordt doorgaans beschouwd als teken van een geestelijke manier van denken. Behalve de bewijzen van zo'n geaardheid, die opgenomen zijn in de voorgaande passages, hebben wij een ander vermeldenswaardig voorbeeld in de volgende be-

knopte aantekening. De exacte datum hiervan is onleesbaar, maar de onmiddellijk hieraan voorafgaande notitie is gedateerd op *23 september 1714*.

"Er is een bericht gekomen over de aankomst van koning George en van een groot feest ter gelegenheid daarvan te Edinburgh. Aan de hemel zie ik de weerschijn van de vuren en van de verlichting van die stad. O, hoe zullen de hemelen het stralend licht weerkaatsen wanneer de Koning der koningen en de Heere der heren Zijn rechterstoel zal oprichten in de wolken, wanneer Hij komt in Zijn glorie en in de heerlijkheid van Zijn Vader en van de heilige engelen (Matth. 16:27; 25:31). O, wat zal dat een heerlijke dag zijn. 'Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, Die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid' (Kol. 3:4). Dan zullen wij onze hoofden met vreugde opheffen, omdat het een tijd zal zijn van verkoeling van het aangezicht des Heeren" (Hand. 3:19).

Nachtelijke overpeinzingen

De menselijke natuur is zo samengesteld dat die dingen die overdag onze aandacht diep bezighouden, de neiging hebben ook 's nachts onze gedachten bezig te houden. Het komt zelden voor dat de overpeinzingen tijdens de uren dat wij wakker zijn, geen invloed uitoefenen op de voorstellingswereld van onze dromen, wanneer wij slapen. Op grond van dit principe geven de volgende aantekeningen ons wellicht een indruk van de invloed die de zorgen om God en de eeuwigheid het denken van de auteur beheersten."

"Dinsdagmorgen, *17 augustus 1708*. In de week die onmiddellijk voorafgaat aan de bediening van het Sacrament lag ik in mijn studeerkamer te slapen op mijn slaapbank. In mijn slaap dacht ik dat mijn geest uit de tijd in de eeuwigheid werd geduwd. O, wat schouwde ik toen een verrukkelijke heerlijkheid. Ik dacht dat ik alleen maar de heerlijkheid zag, louter glorie en dat ik geen enkele lichamelijke gedaante of voorstelling kon zien. Mijn hart sprong op en bonsde en snakte in mijn binnenste om meer en meer van deze heerlijkheid te ontvangen en er voor eeuwig in verzwolgen te zijn."

"*19 oktober 1713*. Toen ik de afgelopen nacht in slaap viel, was ik goed gesteld. Ik werd vervuld met zielsverheffende indrukken van de glorierijke majesteit van de eindeloze, eeuwige Godheid. Vervolgens vervulde mij dit met zielsvernederende, lage gedachten en indrukken over mijzelf. Toen dacht ik dat het jammer zou zijn tijdens zo'n toestand in slaap te vallen. Ik viel echter wèl in slaap. Blijkbaar had mijn lichaam, de lemen tabernakel, nadat ik de hele dag had gepreekt, behoefte aan slaap. Maar zelfs toen ik sliep, week de Heere niet van mij. Ik merkte namelijk dat Hij als het ware binnenkwam in mijn ziel met een overweldigende stroom van blijdschap en troost. Ook bemerkte ik dat mijn ziel zich, bij wijze van spreken, vergrootte en ruimer werd, om meer van de Heere te ontvangen. Hoe vurig was mijn ziel in haar bewegingen en verlangens naar de Heere. O, wat schonk de ervaring zo dicht bij God te zijn aan mijn ziel een zoete voldoening! Mijn hart sprong op van vreugde bij de gedachte aan de band met de Heere en diens wonderbare goedheid."

"*4 augustus 1714*. Ik droomde dat ik in Jeruzalem was. Terwijl ik daar was, kwamen in mijn herinnering de zoete en aangename dagen die David in die oude stad heeft doorgebracht. In mijn slaap zong ik de woorden van de psalmist: 'Jeruzalem is gebouwd als een stad die wèl samengevoegd is', enz. (Ps. 122: 3). Ik herinnerde mij dat deze stad een type was van de Kerk van Christus en dat Christus nu was gekomen en Zijn werk had volbracht door een einde te maken aan de offerdienst.

Gevoelens bij het ontwaken

Deze passages worden hier in geen geval ingevoegd om enthousiasme aan te kweken, of om het waandenken in bescherming te nemen van hen die zich verbeelden - omdat zij een aangename droom hebben gehad over Christus of het nieuw Jeruzalem - dat zij dus gemachtigd zijn te concluderen dat zij de kinderen van God zijn en erfgenamen der heerlijkheid, terwijl zij een goed, schriftuurlijk getuigenis van het ware christenzijn missen. Zonder uit te weiden over deze waarschuwing, zal het de vrome lezer voldoening geven een of twee voorbeel-

den te lezen van de godvruchtige gevoelens die Ebenezer Erskine had toen hij ontwaakte.
"*12 apil 1710*. Toen ik vanmorgen wakker werd, was ik vol van ontzagwekkende indrukken van God. De Heere schonk mij kostelijke openbaringen van Zichzelf. Ik dacht dat Hij in mij was en om mij heen. Mijn ziel was verrukt vanwege de openbaring en ik werd gedrongen te verlangen en te bidden dat de indrukken van God die ik toen had, alle dagen van mijn leven in mij zouden aanhouden. Wanneer ik onder deze indrukken verkeerde, stelde ik mij voor dat ik mijzelf geen enkele zonde zou durven toestaan, al was het in ruil voor een hele wereld."
"*20 september 1721*. Kort nadat ik vanmorgen ontwaakte, begon ik mijn gedachten te richten op de Heere Jezus. De Heere moedigde mij aan in mijn streven door een zachte wind van Zijn Geest Die mij van Jezus getuigde. Want mijn overdenking van Hem was zoet (Ps. 104:34). Ik kon zeggen dat Zijn liefde beter is dan wijn (Hoogl. 1:2); ja, dat Zijn goedertierenheid beter is dan het leven (Ps. 63:4) en dan alle gemakken van het leven. Mijn hart brandde in mijn binnenste (Ps. 39:4), toen ik dacht aan Hem die Immanuël is (Matth.1:23) en Wiens Naam is Wonderlijk (Jes. 9:5). En wat zal ik nog meer zeggen? (Hebr. 11:32). O, mocht ik tot Hem opstijgen in een gloed van liefde, om voor altijd bij Hem te zijn."
Ebenezer voegt hier aan toe: "Ik ben bevreesd dat dit voorafgaat aan een of andere donkere wolk of aan een beproeving die mij overkomt: Heere, maak mij ervoor gereed."

'Toen ik Uwer gedacht op mijn legerstede'

De wijze waarop de gedachten van Ebenezer gedurende een betrekkelijk slapeloze nacht werden beziggehouden, wordt op een aangename wijze als volgt beschreven:
"*31 januari 1715*. De afgelopen nacht heb ik niet goed geslapen. Tussen twaalf en twee uur in de morgen lag ik zo goed als wakker. Maar het behaagde de Heere deze tijd voor mij grotendeels te veraangenamen. Het beliefde Hem mij meer dan eens een zoet gezicht te geven op de wonderbare Jezus, zodat

ik tot op zekere hoogte met David kon zeggen: 'Alzo zou ik U loven in mijn leven; in Uw Naam zou ik mijn handen opheffen. Toen ik Uwer gedacht op mijn legerstede en aan U peinsde in de nachtwaken, was mijn ziel als met smeer en vettigheid verzadigd en mijn mond roemde U met vrolijk zingende lippen' (Psalm 63:5-6). Ik werd verkwikt met een vriendelijke warmte in mijn ziel voor deze beminnelijke Heere. Gedrongen werd ik Hem te loven, Die ooit dit vuur in mijn borst deed ontvlammen, en mij te verblijden in de hoop op de heerlijkheid van God. Ik ben er zeker van dat, wanneer de Heere de ziel trekt met goedertierenheid, Hij deze heeft liefgehad met een eeuwige liefde (Jer. 31:3). Diegenen die Hij heeft liefgehad met een eeuwige liefde, zal Hij nimmer uitwerpen. Want Hij blijft in Zijn liefde en verandert niet. Het is onmogelijk dat Hij de ziel die Hem zo innig bemint, afdankt. Door Gods genade voel ik dat ik Hem hartelijk liefheb. Ik denk dat de vlammen der liefde tot Christus in het hart niet kunnen samengaan met het vuur van de hel. Ja, zulke vlammen der liefde zouden veel doen om het vuur der hel te verzachten en te blussen. Zij branden zo zoet en krachtig. O, mocht ik er meer en meer van voelen."

Verlangen naar de Zaligmaker

In de voorgaande citaten hebben wij bij herhaling uitingen van vurig verlangen gezien. Verlangen naar totale overgave, vrij van elk spoor van verdorvenheid; verlangen ook naar het onmiddellijke en volle genieten van de Zaligmaker. Deze aanhalingen verschaffen een overvloedig bewijs van een voortreffelijke geestelijke gezindheid.
Er zijn nog twee fragmenten met hetzelfde hemelse kenmerk en het zou ongepast zijn, deze hier weg te laten.
Het eerste fragment is de allereerste aantekening in het dagboek. Het luidt als volgt: "*Zaterdag, 22 november 1707*. Rond vijf uur in de namiddag knielde ik neer om te bidden. Ik voelde heel veel doodsheid. En toch had ik, naar mijn mening, enig leven, hoewel zeer weinig. Na het gebed begon ik te mediteren en o, dat was zo zoet. Ik kan niet zeggen hoe ik gesteld was.

Wel kan ik zeggen dat ik er erg naar verlangde in de hemel te zijn, vrij van zondigen, bevrijd van een vleselijk en dwalend hart. Wat had ik hoge gedachten van God en van Christus. O, te zijn waar Christus is en waar de verheerlijkte schare der verlosten is! Welk een welkom zal Christus mij bereiden, wanneer ik in de hemel kom! De engelen zullen mij verwelkomen! De heiligen Gods zullen mij welkom heten. Hoe zoet zullen zij en ik ons verenigen in het zingen van de lof van het Lam dat geslacht is van de grondlegging der wereld! (Openb. 13:8). O, daar boven te zijn met Christus! Onder al deze gedachten die in mij opwelden, drongen de volgende teksten zich op een zoete wijze aan mij op: 'Hij zal tot Zijn volk en tot Zijn gunstgenoten van vrede spreken; maar dat zij niet weder tot dwaasheid keren' (Ps. 85:9). 'Een ieder die deze hoop op Hem heeft, reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is' (1 Joh. 3::3). Ook ik was vervuld van vurige verlangens dat de Heere van mij een gezegend instrument zou maken om goed te doen aan zielen in deze gemeente van Portmoak en dat Hij mij wilde helpen om de dierbare Christus bij hen aan te prijzen en te spreken tot Zijn lof. O, dat de Heere mij wilde wegnemen uit een boze wereld of dat Hij mij wilde bewaren voor het kwaad van de wereld."

De andere passage waarop is gezinspeeldl, begint met levendige uitingen van dankbaarheid jegens God voor Diens goedheid. Het citaat besluit met de vermelding van een belangrijke reden om, tot de tijd van Ebenezers heengaan, overgave aan de wil van God te vermengen met het meest vurige verlangen naar de hemelse gelukzaligheid:

"*Vrijdag, 27 augustus, 1714*. Vanavond kreeg ik, tijdens de huisgodsdienstoefening, enige zeer overtuigende en innemende openbaringen van de goedheid van God. Ook van Zijn vriendelijkheid en zorg voor Zijn volk en jegens mijn gezin. Ik werd ertoe gebracht Hem persoonlijk te prijzen voor veel onzichtbare zegeningen die ik nooit had opgemerkt. Vooral loofde ik Hem voor de bijstand van Zijn goede engelen. Ik begon mij erover te verbazen dat Hij deze goede engelen wilde maken tot gedienstige geesten (Hebr.1:14) voor mensen zoals ik. Hij zou toch de ganse schepping in het geweer kunnen brengen tégen mij. Het is een wonder dat enige van Gods schepselen ons zouden dienen. Maar nu nog temeer dat deze stralende schepselen ons ten goede behulpzaam zouden zijn. O, het is nog oneindig meer liefde dat de eeuwige Zoon van God is gekomen, niet om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen (Matth. 20:28). Wanneer het de God der engelen, hun grote Heere en Schepper, behaagde de mens ten goede de gestalte van een dienstknecht aan te nemen (Filipp. 2:7). Is het geen wonder dat de engelen gedienstige geesten zijn ten behoeve van de uitverkorenen? In alles is Hij mij gelijk geworden, uitgenomen de zonde (Hebr. 2: 17; 4:15). Ik herinner mij dat ik het als een voorrecht zou hebben beschouwd dicht bij de dood te zijn, dichter bij de vreugde van de eeuwig gezegende Immanuël, Zijn heerlijkheid te aanschouwen (Joh. 17:24) en Hem de Halleluja's toe te zingen in het Hogerhuis. O, de gedachte dat de tijd komt dat ik altijd bij de Heere zal zijn, volmaakt vrij van zonde en van alles wat nu scheiding maakt tussen Hem en mij, doet mijn ziel herleven en zij wordt daardoor staande gehouden. O, Hem bemin ik. Naar Hem verlang ik, meer dan naar al het andere. Ik denk eraan terug dat ik in mijn gebed mijn verlangen uitte om hier weg te zijn en de Halleluja's te zingen ter ere van het waardige Lam (Openb. 5:12). In die tijd, toen ik in dit verlangen leefde, trof de volgende gedachte mij als een pijl: 'Hoe langer ik hier leef, hoe meer prijzensstof ik zal hebben in de eeuwigheid.' Het is zoet in deze wereld te leven, ja, lang te leven, opdat ik dagelijks nieuwe ervaring van de goedheid van de Heere verzamel, als reden van lofprijzing in de hemel. Hoe langer ik leef, des te dieper zal ik altijd schuldig zijn aan vrije genade. Ik denk dat, als ik ooit in de hemel kom, mijn toon en lied luider en scheller zullen zijn dan van iemand anders van de bewoners van dat huis dat niet met handen is gemaakt (2 Kor. 5:1). O, hoe diep zijn Gods genade en liefde voor mij."

HOOFDSTUK 3

Persoonlijk en kerkelijk leven

Het belangrijkste doel dat men beoogt bij het schetsen van de dingen waarin aanzienlijken in moreel en geestelijk opzicht uitmunten, is zonder twijfel dat men anderen stimuleert hun voorbeeld na te volgen. Aan ons lofwaardig streven om de rechtvaardigen te evenaren, wordt niet alleen richting gegeven, het wordt ook sterk gestimuleerd door een juist verslag van de middelen die onder de inwerking van de Heilige Geest werkzaam zijn gebleken. Het heeft hen ertoe in staat gesteld dat ze als christenen datgene konden verwerven waarin ze uitmuntten.
Het schijnt daarom goed de lezer uit Erskines dagboek enkele aantekeningen over zijn geestelijke ervaring voor te leggen. Ze hebben hoofdzakelijk betrekking op het gebruik dat hij maakte van de Goddelijke inzettingen en op de verschillende methodes om sneller te groeien in het pad van de heiligheid. Weliswaar wordt er in de fragmenten uit het voorgaande hoofdstuk onvermijdelijk en enigszins op deze aantekeningen vooruitgelopen, maar er is nog uitvoeriger materiaal ten aanzien van deze kijk op zijn levenswandel. Een selectie hieruit zal meer licht werpen op zijn persoon en ook de weg aanwijzen waardoor men tot deze verheven godzalige levenswandel gekomen en ertoe opgewekt is.

Persoonlijke godsdienstoefeningen

Deze voorbeeldige man legde zich getrouw toe op het persoonlijk vervullen van de godsdienstplichten. In plaats van deze plichten zo nu en dan, of oppervlakkig en vluchtig te ver-

vullen, of alleen om niet door de beschuldigingen van het geweten aangeklaagd te worden, deed hij dat met regelmaat, bedachtzaamheid, ernst en innerlijk vermaak. We hebben gezien dat hij, na de gelukkige verandering in zijn zienswijzen en gevoelens, een diepe achting toekende aan de Schriften als een algemeen erkende en ontwijfelbare openbaring van de wil van God. Dikwijls betuigt hij zijn dankbaarheid voor de Bijbel, zoals in deze woorden:
"*16 maart 1709*. Vanmorgen om ongeveer acht uur ging ik op mijn knieën om te bidden. Het behaagde de Heere mij iets van Zijn genadige tegenwoordigheid te doen kennen. Ik mocht Hem voor Zijn Woord, voor Zijn gezegende Bijbel loven, dat het Hem, de grote en oneindige Jehova, ooit heeft goed gedacht Zijn wil bekend te maken aan iemand zoals ik, in het bijzonder aan mij. Ik mocht God loven voor de vrijheid van de gezegende weg der zaligheid, voor de vastheid van het gezegende verbond en voor wat Hij in Zijn Woord gesproken heeft. O, het is zoeter dan honing uit de honingraat, uitnemender dan goud, ja, dan het fijnste goud. Helpe de Heere mij om gedurig geloof te oefenen op Zijn Woord en laat het ongeloof nooit meer de overhand over mij hebben."

De Heilige Schrift bestuderen

De Schriften wekten zijn diepe eerbied en liefde. Hij las ze dan ook dagelijks in zijn studeerkamer. Nauwlettend luisterde hij naar de kostbare inhoud ervan en ontving met blijdschap die verkwikkende teugjes die ze de vermoeide en dorstige ziel schenken. Daarom stond hij 's morgens vroeg op, soms lang voor het aanbreken van de dag. Na de dagelijkse arbeid begon hij opnieuw met dit heerlijke werk, vaak tussen zeven en acht uur, soms op een veel later uur.
"*Portmoak, 18 augustus 1714*. Tussen zeven en acht uur 's avonds. Nadat ik de hele dag van huis ben geweest en mevrouw Strenrie heb bezocht, ben ik ongeveer twee uur geleden thuis gekomen. Vanaf die tijd probeer ik mijn gedachten op de belangen van de ziel te zetten. Ik heb enkele zeer verschrikkelijke indrukken van de eeuwigheid gehad, die mij met vrees

en ontzetting vervulden. Maar ik las het vierde hoofdstuk van het Evangelie van Johannes, dat mij vertroosting en verkwikking gaf. Ik zag Christus in de dierbaarheid van Zijn Woord, door het hele Woord heen. Ik zag Hem in het zesde vers: 'Jezus, vermoeid zijnde, zat neder nevens de fontein.' O, wonderbaarlijk! De grote God, Die de hemelen uitspreidde en de aarde grondvestte, zittend in zulk een houding, vermoeid van een reis. Ongelooflijke neerbuigendheid, dat Hij de onzondige tekorten van onze natuur op Zich nam. Ik zag ook iets van Hem in het tiende vers: 'Indien gij de gave Gods kendet,' enzovoorts. Voorwaar een wonderbaarlijke gave! O, wonderbare liefde, dat God Zijn eniggeboren Zoon gaf, opdat een iegelijk die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Ik zie uit deze woorden dat Christus Zich aan zondaren bekend wil laten maken. Ook dat de ziel, zodra zij Christus kent, Zijn volheid deelachtig begeert te zijn. Ik zie ook dat Christus zeer gewillig en bereid is om hun die er Hem om vragen van Zijn volheid mee te delen. 'Gij zoudt van Hem hebben begeerd', zegt Hij, 'en Hij zou u levend water gegeven hebben.' Nadat ik gelezen had, ging ik bidden. En wat ik gelezen had, gaf mij moed en vertrouwen. Ik zei bij mijzelf: Hij, Die het niet beneden Zich achtte om deze vrouw te ontmoeten en Zich als de Messias aan haar te openbaren, is nog even neerbuigend en even gewillig om uit Zijn volheid te schenken. Daarom mag ik mij verstouten van Hem te vragen wat ik nodig heb. Ik vestig mijn hoop in tijd en alle eeuwigheid alleen op Zijn dood en voldoening. Ik zie dat ze van zulk een oneindig grote waarde is dat ze in staat is tienduizend werelden te verlossen, want het is het bloed van de grote en eeuwige Heere, Die de wereld schiep."

"*22 december 1714*, tussen 4 en 5 uur 's morgens. Ik las een vervolgstukje uit Lukas 7. Aan het slot wordt ons verteld van de vrouw die een zondares was. Terwijl Christus op een feestmaal in het huis van een farizeeër was, kwam zij binnen. Ze waste Zijn voeten met haar tranen, droogde ze met het haar van haar hoofd en zalfde ze met zalf. Christus zei tegen haar dat haar zonden haar waren vergeven, dat haar geloof haar had behouden en dat ze veel liefhad. Onder het lezen van deze ge-

deelten kreeg ik een aangenaam gezicht van Jezus als Godmens en Verlosser. Mijn ziel verheugde zich in Hem. Hoezeer wenste ik dat ik op die plaats van deze vrouw was geweest! Hoe groot was haar voorrecht! Maar de gedachte aan het woord uit Johannes 20: 'Zalig zijn zij, die niet gezien zullen hebben en nochtans zullen geloofd hebben', vertroost mij. Ik geloof, Heere, kom mijn ongeloof te hulp."

"*1 februari 1715*. Vanmorgen wilde mijn hart zich niet op Christus of op geestelijke dingen zetten. Maar geprezen zij Zijn Naam, toen ik Johannes 16 las, behaagde het Hem het gordijn iets opzij te trekken. Ik kon met de discipelen zeggen: 'Was mijn hart niet brandende in mij als Hij met mij sprak' in het Woord? Al Zijn woorden zijn woorden van verwondering, genade en liefde. Ze zijn allemaal geest en leven. Zijn woorden worden gekend aan de luister, schoonheid, zoetheid, majesteit en het gezag erin. Ze gaan dwars door de ziel heen en vertroosten de meest verborgen hoeken van het hart met een onuitsprekelijke vreugde - een vreugde die een voortdurend feest is en waar een vreemde niet tussen komt. Hoe lieflijk is wat in vers 7 staat: 'Het is u nut, dat ik wegga', enzovoort. Zie de verzen 13, 14, 27 en 33."

"*3 februari 1715*, tussen 7 en 8 uur 's avonds. Christus is dierbaar voor mijn ziel. Ik kan er niet aan denken om bij Hem weg te gaan. Dit is de enige rust van mijn ziel in tijd en in alle eeuwigheid. Hij is het middelpunt van de hemel en de hemel zou niet de hemel zijn als Hij er ontbrak. Vanavond las ik het Evangelie van Johannes, hoofdstuk 20. Hoe aangenaam is dit woord en vol van genade: 'Ga heen tot Mijn broeders, en zeg hun: Ik vaar op tot Mijn Vader en uw Vader, en tot Mijn God en uw God.' Zijn woorden maken in de ziel de heerlijkste melodie die ooit werd gehoord. Elk woord van Zijn mond is als gelouterd goud, duurzaam en kostbaar. O, ik verlang naar het onmiddellijke genieten van Hem in het land dat heel ver weg is. Maar nu zit ik nog in de benauwdheid. De Jordaan is diep en het zien ervan maakt mij angstig. Maar ik weet dat de dood, wanneer ik de ogen van mijn ziel door het geloof op het Kanaän boven gericht krijg, mij allesbehalve zal verschrikken. Ik zal bij het naderen ervan mijn hart opheffen om Hem te ver-

welkomen als een bode, gezonden om mij te sommeren bezit te nemen van de kroon in het Koninkrijk dat mijn Vriend en oudste Broeder voor mij bereid en gekocht heeft. O, heuglijke dag. Amen, ja kom, Heere Jezus."
"*12 september, 1716.* Ik heb lange tijd in het Oude Testament zitten lezen. Daarna nam ik tijd om wat stukjes uit het Nieuwe Testament te lezen. Nadat ik een vervolgstukje in het Oude Testament had gelezen, namelijk Hooglied 1, sloeg ik het eerste hoofdstuk van Matthéüs op. Alleen al Zijn Naam in het eerste vers was voor mij als 'een olie die uitgegoten wordt.' En in het bijzonder vers 21: 'Gij zult Zijn Naam heten Jezus; want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden."

Vrome overdenkingen uit theologische werken

Hoewel de Heilige Schrift ontegenzeggelijk zijn voorkeur had, ging hij niet voorbij aan andere boeken die rechtstreeks op de bevindelijke en praktische godsdienst betrekking hadden. Ja, zoals de bij honing uit elke bloem haalt, was deze ijverige christen gewillig geestelijk nut te halen uit elk theologisch- of kerkhistorisch werk dat hij nauwkeurig bestudeerde. Zijn bewonderaars zullen het prettig vinden te zien wat hij zelf heeft opgeschreven ten aanzien van enkele van de uitgaven die hij waardeerde en die hem waarlijk tot zegen zijn geweest.
"*Zondag, 21 december 1707.* In mijn studeerkamer begon ik Hortons *Orthodox Evangelist* te lezen over de staat van de gezaligden. Onder het lezen klopte mijn hart. Na het lezen knielde ik om te bidden. Het was een vermaak. Ik verlangde uit deze vermoeiende wildernis weg te zijn. Ik wenste uit het lichaam uit te wonen, opdat ik bij de Heere zou inwonen. En toch, Heere, als U hier enig werk voor mij hebt, ben ik bereid te blijven. Al was het maar om één ziel binnen te brengen tot de kennis van U, dan ben ik bereid te leven, al was het de dagen van Methusalach op de aarde. Maar ik zou liever weggaan. Ik zou liever willen dat ik een harp in mijn hand kreeg om samen met de schare van de godzaligen rondom de troon van het Lam te zijn. Heere, zolang Gij mij in de wereld houdt, houd mij dicht bij U en ver van de zonde."

"*30 november 1710.* Ik had een gedeelte uit Echards *Ecclesiastical History* gelezen over de hemelvaart van Christus en over Zijn zitten aan de rechterhand van God als Hoofd en Koning van de Kerk en de Advocaat van verloren zondaren. Hoe mocht ik mij verwonderen en verheugen bij de gedachte dat ik zulk een gezegende Vriend Boven heb, om het voor mij op te nemen voor de heilige en rechtvaardige God, Een Die zo nauw verwant is aan mij, Die been van mijn benen is en vlees van mijn vlees. Wat is dat een zalige grond van moed en vertrouwen!"
"*22 december 1713.* Toen ik vorige week op de Presbytery was, leende ik een exemplaar van John Owen over het aanschouwen van de heerlijkheid van Christus (Joh. 17:24). Onder het lezen werd mijn ziel wonderbaarlijk vertroost en versterkt. Want zoals een mens zijn aangezicht ziet in een spiegel, en zoals het zegel is voor het stempel ervan op het was, zo beantwoordde mijn ervaring aan wat die heilige man zegt. Ik bemerk dat die ontdekkingen van de heerlijkheid van Christus aan mijn ziel heerlijk overeenkomen met wat hij zegt. Zoals hij zegt, ervoer ik dat het leven van al mijn godsdienst, als ik daar iets van ken, ligt in gezichten en openbaringen van de heerlijkheid van de altijd gezegende en verhoogde Immanuël, God met ons."

Aantekeningen uit werken van Pascal en Halyburton

Wij hebben zijn aantekening gezien over Pascals *Thoughts on Religion* als een werk dat hem in het jaar 1714 tot steun was geweest bij het weerleggen van verzoekingen als ongeloof. Vermeld kan worden dat een van zijn aantekenboekjes, omstreeks die tijd geschreven, een uittreksel bevat uit dat interessante werk. Ook de geschriften van de godzalige Halyburton, Rutherford en Traill vond hij zeer aangenaam. Ze waren het gezegende middel om zijn hart te vertroosten en te versterken.
"*9 juni 1714*, ongeveer 8 uur 's avonds. Nadat ik een gedeelte van Halyburtons *Life* heb gelezen, zie ik nu dat vele van zijn ervaringen die hij vertelt, mijn ervaringen zijn, als een aangezicht in een spiegel. Dat verlevendigt mij en geeft mij goede hoop dat het niet zo slecht met mij gesteld is als ik vreesde. Na-

dat ik een poosje in dit boek had gelezen, bad ik en in het gebed vond ik waarlijk de Heere. De gezegende Immanuël ontdekte Zich aan mij. Dat verlevendigde en vertroostte mij en vervulde mijn ziel met verwondering en verbazing. Mijn ziel verlangt naar die blijde dag wanneer ik Christus zal zien en Zijn aangezicht zal aanschouwen, zonder enige wolk tussen Hem en mijn ziel in. O, kon ik mijn loopbaan lopen ziende op Jezus! Een gezicht van Hem maakt alles recht en doet donkerheid, doodsheid, blindheid en hardheid weggaan en verdwijnen. O, dat ik leve in het voortdurend zien van Hem en van Zijn bloed!"

Uit de werken van Rutherford

"Donderdagavond, *24 november 1720*, de vastendag. Ik heb Rutherfords *Dying Testimony to the work of God in the land* en enkele van zijn *Brieven* gelezen. Daarna zaten ik en mijn dochter Jeanie bij het raam. Het was een heldere hemel, vol sterren. De gedachten aan Christus waren aangenaam voor mij. Mijn ziel heeft Hem lief en ik kan zeggen: 'Tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis is de begeerte van mijn ziel.' Mijn ziel is als een vogel die liever uit zijn kooi en vrij zou willen zijn, vrij om omhoog te stijgen. O, had ik vleugelen als een duif, opdat ik weg zou kunnen vliegen naar mijn eeuwigdurende Rots en Verlosser. Er brandt in mijn ziel een vuur van liefde tot Hem. Ik hoop dat het nooit gedoofd zal worden, maar voor eeuwig en altijd zal branden. Toen ik en mijn dochter van ongeveer 14 jaar uit het raam omhoog keken naar de hemelen om de heerlijke Schepper van alle dingen en in het bijzonder "de blinkende Morgenster" te loven en te prijzen, ontving ik de vrijmoedigheid om te spreken tot eer van Zijn Naam. Het is de begeerte van mijn ziel Zijns Naams te doen gedenken tot in alle geslachten."

Uit de werken van Traill

"*Zaterdag 1721*, ongeveer 12 uur 's middags. Vanmorgen werd ik naar Traill geleid en las in hem over de *Troon der Genade*, Hebreeën 4, laatste vers. Het is een tekst die mij wel

eens aangenaam heeft getroffen, maar ik denk nog nooit zo als vandaag. Ik prijs de Heere Die deze oprechte man leidde om over dit gezegende onderwerp te preken en te schrijven. Ik loof de Heere, Die ervoor zorgde dat ik zijn boek in handen kreeg en het zo bestuurde dat ik het deze dag las. Ik las er wat uit met tranen van blijdschap. Vooral bladzijde 135, omdat het voor mij menigmaal precies de taal van mijn ziel is. Hij schrijft daar het volgende:
'Omdat de Vader een welbehagen heeft in de Naam van Christus, en de Zoon mij beveelt Hem te gebruiken, en de Heilige Geest mij deze Naam heeft bekendgemaakt, zal ik proberen haar als wierook op te heffen om het altaar Boven te doorgeuren. Omdat allen die ooit in deze Naam kwamen, welkom werden geheten, zal ik ook komen. Ik heb geen andere pleitgrond dan Christus' Naam, geen bedekking dan Zijn geleende en geschonken kleed der gerechtigheid. Ik heb niets anders nodig en zal niets anders vragen dan wat Zijn bloed heeft gekocht. Dat allemaal zal ik vragen. Ik zal antwoorden verwachten van vrede en aanneming alleen in deze gezegende Geliefde: bemind door de Vader, zowel als Zijn Zoon en onze Zaligmaker en bemind door allen die ooit maar iets van Zijn vriendelijk aangezicht en van Zijn heerlijkheid hebben gezien.'
Hij gaat verder: "Laten zulke mensen doorgaan en voorspoedig zijn. De Heere is met u, de Heere is voor u. Hij zal de Middelaar ontvangen wanneer Hij u tot Hem brengt, en u, die hierom in Zijn Naam komt, met heil ontvangen. De ontvangst van de verloren zoon uit Lukas 15 is maar een zwakke afspiegeling van wat u zult ontvangen. Christus ontvangt heel graag allen die tot Hem komen. En de Vader ontvangt de gelovige die in Christus' Naam komt en in Christus' hand naar de troon wordt gebracht.'
"Onder het lezen van deze woorden smolt mijn ziel vanwege zoveel verrukking en blijdschap. Want Christus' Naam is voor mij als een olie die uitgestort wordt. Ik begeer in al mijn aanspraken tot God aan deze Naam te denken. Het is een vreugde om te komen tot een God in Christus, want dit is de troon der genade waarheen ik vrijmoedig mag gaan om genade en barmhartigheid te vragen. Ja, in alles mag ik met vrijmoedigheid komen en mijn verzoeken aan God bekendmaken."

Naast een aandachtig lezen van de Schriften en van gewaardeerde praktische en stichtelijke boeken bad Erskine vurig, zoals uit deze passages duidelijk is. Het waren zowel vaste gebeden als spontane gebeden. Het was zijn dagelijkse gewoonte zich in zijn studeerkamer herhaaldelijk tot de troon der genade te wenden. Dan beleed hij zijn ongerechtigheden, legde zijn verdriet voor de Heere neer en smeekte met een ootmoedig vertrouwen om elke noodzakelijke zegen. Omdat hij de zonde als de ergste van alle kwaden beschouwde, vinden we hem vaak smekende om bevrijding ervan in haar schuld en macht en smekende God hem niet alleen met het licht van Zijn aangezicht te troosten, maar ook hem meer en meer aan Zijn beeld gelijkvormig te maken en hem te versterken door Zijn Geest om zijn plicht te vervullen.

"*22 maart 1711*, na 10 uur 's avonds. Ik bad in stilte om de Geest om mij te heiligen. Mijn geloof kreeg enig houvast om in deze zaak er ten eerste op te vertrouwen dat God Zijn Geest beloofd heeft aan hen die erom bidden. Dit is een van Zijn belangrijke werken in de zaak van Zijn volk om hen te heiligen. Ten tweede volgde daarop ook onmiddellijk dit woord dat mij moed gaf te geloven: 'Dit is de wil van God, uw heiligmaking.' Is dit geen grond om te geloven dat Hij mij Zijn Geest der heiligmaking zal geven en wanneer ik hiervoor om Zijn Geest bid, vraag wat Hij heeft beloofd en wat in overeenstemming is met Zijn wil?"

"*12 september 1716*. Na het lezen bad ik. Ik ervoer meer leven en vrijmoedigheid dan lange tijd ervoor. Ik kon niet anders dan voor het aangezicht des Heeren de overmacht van de zonde in mijn ziel en de bedroevende macht die ze over mij heeft, te bewenen. Ik zei voor het aangezicht des Heeren woorden van deze strekking: O, Heere, ik ben er vast van overtuigd dat U belang hebt in mijn ziel. Zal het belang in de zonde groter zijn dan Uw belang in mij? Gezegende Heere Jezus, is het niet Uw werk Uw volk van hun zonde te verlossen, van de schuld ervan in de rechtvaardigmaking door Uw volkomen gerechtigheid; van de vuilheid en macht ervan in de heiligmaking, waartoe U de Heilige Geest hebt ontvangen en van God zijt geworden

heiligmaking?"

"*Zaterdag, - 1722*. Ik probeerde opnieuw mij op de Heere Jezus te verlaten en te roepen of ik in leven en in sterven in Hem gevonden mocht worden. Ik riep of God in Christus voor altijd de eigenliefde, de liefde tot de zonde en tot elke lust wilde verteren en ik met Efraïm mocht zeggen: 'Wat heb ik meer met de afgoden te doen?' Heere, maak een eeuwige scheiding tussen mij en elke zonde en maak dat al de overblijfselen van de oude Adam in mijn ziel vernietigd worden."

Zijn smeekbeden en dankzeggingen verwijzen vaak duidelijk naar zijn bezigheden uit kracht van zijn ambt. Bijgevolg zegt hij:

"*7 oktober 1710*. Ik mocht pleiten op de belofte van Christus: 'Ik zal de Trooster zenden en Hij zal bij u blijven.' O, bleef de Geest en bleef Hij altijd om mij te heiligen, om mij in mijn werk te helpen en om de raderen van mijn wagen te oliën. Ere aan God voor de grote Zaligmaker, mijn gezegende Aäron, van Wie de olie der vreugde op mijn ziel neerdaalt."

"*15 november 1711*. Ik mocht bidden om hulp en kracht om mijn ambtelijk werk te doen en bediend te worden uit Hem, Die opgevaren is in de hoogte om gaven te geven aan mensen voor de opbouw van Zijn mystieke lichaam. Geprezen zij Zijn Naam dat Hij mij tot hiertoe gedragen en niet helemaal verlaten heeft. Ik mag mijn Eben-Haëzer oprichten en zeggen: 'Tot hiertoe heeft de Heere geholpen.' Ik heb een goede Meester om te dienen. Ik draag Zijn opdracht en daarom geloof ik dat Hij met mij zal zijn."

"Zaterdag, *11 december 1714*. O, had ik toch genade om dit mijn lichaam en al de vermogens van mijn ziel te besteden in de dienst van die God, Die ze mij allebei gaf. O, dat ik altijd God zag, Hem altijd genoot en altijd bezet was met de vreze en liefde van Zijn hoog verheven Naam in elk deel van mijn ambtelijke arbeid en christelijke levenswandel."

ZIJN LOF VERKONDIGEN

"*1 februari 1715*. O, om van de Geest geleerd te worden hoe ik mij in elke situatie van mijn leven moet gedragen, zodat God verheerlijkt en zielen gesticht mogen worden. Ik herinner mij

dat ik om de tong der geleerden riep om Zijn lof te verkondigen en Hem aan arme zielen aan te prijzen. Heere, schenk met de gaven een overeenkomstige last van verootmoedigende en heiligende genade. Anders zou het beter voor mij zijn dat ik helemaal geen opbouwende gaven had. Maar Heere, geef wat het meest is tot Uw eer en tot opbouw van zielen. En ook voor mijn eigen ziel, want U kunt alles tegelijk geven. Ik mag zien dat de godsdienst toch iets wezenlijks is. Ik mag meer zien van het gewicht en de vastheid van de waarheden van God en Zijn Woord en van het fundament dat het geloof erop moet vestigen als het Woord van God. Geprezen zij de Auteur en Voleinder des geloofs."[142]

Meditaties en zelfonderzoek

Vaak bidt hij in het bijzonder om dat sterke geloof dat hij als christen en als predikant nodig had, opdat hij elke moeilijkheid en slaafse vrees overwinnen en zijn loop met blijdschap beëindigen mocht.

"*16 maart 1709*. O, dat ik voortdurend voor het aangezicht van God leve, dat Hij mij eerlijk houde in een boze dag en dat Hij met mij zij wanneer Hij mij roept om Zijnentwil moeite te lijden. Ik weet dat Hij bij mij zal zijn in het vuur en water. Hij heeft het immers gezegd en Hij heeft het in 'Zijn heiligheid' gesproken. Ik geloof dat wat Hij gezegd heeft, even vast is, alsof ik het in handen had. Ja, veel vaster, want wat ik in handen heb, ben ik zo kwijt. Maar wat ik in de belofte heb, kan nooit kwijtraken, omdat het onder Gods eigen hoede is. 'Heere, ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp.'"

"*11 januari 1714*. Om acht uur 's avonds deed ik mijn stil gebed. Ik mocht de Heere in het bijzonder smeken mijn geloof te vermeerderen. Als ik ertoe zou kunnen komen werkelijk te geloven dat de Bijbel het Woord van God en alles wat God daarin heeft gesproken, waar is, zou ik mij buitengewoon verheugen. Daarin worden heerlijke dingen geopenbaard - het komende

[142] Eng. overz. (vert.)

leven, de opwekking van het lichaam en het volle genieten van de gezegende Immanuël in de hemel. O, had ik toch een sterker geloof. Geloofde ik toch, zonder te twijfelen of te redeneren, de verheven waarheden van de godsdienst en de beloften van het verbond. Ik zou altijd zegevieren en op de maan van deze ijdele wereld treden."

Gepaard met vrijmoedigheid en blijdschap

Het smeken van deze heilige werd, hoewel opmerkelijk ootmoedig en vaak gepaard met tranen van berouw en zelfs met de schreeuw van droefheid, bijzonder gekenmerkt door de *vrijmoedigheid* van het *geloof* en de *blijdschap* van de *hoop*. In vele gevallen werd het onmiddellijk beloond met genadige schenkingen en zalige gemeenschap met God. Dit is duidelijk uit de volgende aantekeningen:

'*8 januari 1712*, tussen 10 en 11 uur 's avonds. Ik herinner mij dat ik vanmorgen enkele dadelijke geloofswerkzaamheden mocht hebben in Gods betrouwbare beloftewoord. Bevindelijk nam ik waar dat zoetheid en verzadiging, vrede en blijdschap onmiddellijk volgen wanneer God mij te hulp komt om in Zijn beloftewoord te geloven. En wanneer ik niets anders kan voelen dan doodsheid, afstand en hardheid, het te wagen op het naakte Woord van God. Ik ervoer dat het geloof God verheerlijkt en alles uit Zijn hand kan verkrijgen. Ik mocht vanmorgen om enkele dingen vragen in overeenstemming met Zijn wil. Ik mocht geloven dat Hij ze zou geven omdat Hij gezegd heeft: 'Bidt, en u zult gegeven worden', en 'wat gij begeert, gelovende, zult gij ontvangen.'"

"*8 maart 1715*, tussen 10 en 11 uur 's avonds. Het is vandaag grotendeels een bewolkte en donkere dag geweest, al waren er, geprezen zij Zijn Naam, tussendoor enkele aangename glimpjes van God. Eerst was ik tijdens het doen van mijn plicht traag en doods. Maar voordat ik klaar was, was mijn ziel verruimd, zoals de wagens van Amminadab en kleefde ik de Heere achteraan. Ik mocht zeggen, en terwijl ik het zei mij vertroosten, dat ik God in erkentenis wilde houden. Mijn ziel werd lieflijk verruimd om de volheid van God te ontvangen. Ik zei: 'Heere,

ik wil voor altijd verzwolgen zijn in deze oceaan van zoetheid, genade, glorie en grootheid die bij U zijn. Ik doe mijn mond wijd open. Vul Gij hem. Ga verder, Heere, met U aan mij te ontdekken. Ik leef en ben besloten te sterven in de hoop dat ik steeds meer van de Heere zal ontvangen, want Hij heeft gezegd dat 'Zijn uitgangen bereid zijn als de dageraad', 'voortgaande en lichtende tot de volle dag toe.' Ik begeer in God te wonen en dat God in mij woont. Lof, lof, lof tot in alle eeuwigheid."

Ook de zorgen van anderen

In de vurige smeekbeden en dankzeggingen, die deze man van het gebed in de eenzaamheid tot God opzond, dacht hij niet alleen aan zijn eigen zorgen, maar ook aan die van anderen aan wie hem de natuurlijke- of geestelijke banden deden denken. De levendige belangstelling die hij stelde in het geestelijke welzijn van zijn vrouw en gezin, blijkt uit de eerder aangehaalde woorden, waarin hij zichzelf en zijn huis aan de Heere opdraagt. Herhaaldelijk en passend deed hij voorbede voor hen. Eens zegt hij: "Ik mocht voor mijn *vrouw* bidden of de Heere haar wolken verdrijven en haar met blijdschap en vrede in het geloven vervullen wilde; dat Hij haar de heerlijkheid van de Heere en de uitnemendheid van mijn God wilde doen aanschouwen, zodat wij ons samen mogen verheugen; dat de Heere mijn arme kindertjes goed wilde doen, hen de goddelijke natuur deelachtig wilde doen maken, de ongerechtigheid in hen beteugelen en hen door Zijn genade en Geest heiligen wilde. Tegelijkertijd mocht ik bouwen op de beloften van het verbond en zeggen: 'Op Zijn Woord hoop ik' (Ps. 130:5).
Nadat hij een andere keer vermeldt dat zijn hart opmerkelijk vertroost was geworden, voegt hij op dezelfde wijze eraan toe: "Ik mocht bidden voor mijn arme *kinderen* en ze aan de Heere weggeven. Als ik enig belang in hen heb, wil ik mijn belang opgeven en ze helemaal aan Hem afstaan. O, dat Hij ze kinderen in de genade wilde maken en dat er vroegtijdig iets van God in hen zichtbaar mag worden."

Genegenheid voor geliefde betrekkingen

Zijn genegenheid voor andere geliefde betrekkingen en voor zijn christelijke kennissenkring werkte op dezelfde wijze. Hoe beminnelijk spreekt hij in de volgende aantekening bijvoorbeeld over zowel zijn dierbare broer Ralph, die preekbevoegdheid had om het Evangelie te verkondigen, als over andere godzalige mensen:
"*P. Zondag, 2 januari 1709*. Na de preek werden mijn banden om ongeveer zeven uur 's avonds enigszins losgemaakt. Vooral mijn tong werd losgemaakt om van God in het gebed te vragen. De ene vraag na de andere kwam mij te binnen en ik mocht geloven dat de Heere zou antwoorden. Ik mocht bidden voor de leden van Christus overal, in het bijzonder voor Janet Paterson, Jean Rauvit en mijn broer Ralph. Ik mocht de Heere prijzen voor Zijn genade, die Hij hun overvloedig bewees. Ik bad of Zijn genade aan hen meer en meer overvloedig mocht worden en of de Heere mijn broer wilde bijstaan in het werk dat hij deed, dat hij een zuivere pijl in Gods hand mag zijn en een instrument om zondaren de Naam des Heeren bekend te maken."
Elke dag dacht hij in zijn smeken met liefde aan zijn gemeenteleden. "*15 november 1709*, ongeveer 10 uur 's avonds. Ik was in gebed," zegt hij, "en de Heere gaf mij enigszins ruimte om te bidden of ik dienstbaar mocht zijn om enkele zielen in deze gemeente goed te doen en een instrument om onder dit volk een koninkrijk voor hen op te richten. Dit is iets wat in overeenstemming is met Zijn wil en het is tot eer van Zijn eigen genade en goedheid. Wat we ook in overeenstemming met Zijn wil en tot eer van Zijn genade vragen, zal Hij niet onthouden."

Voor de kerk van Schotland

Zijn gebeden getuigen van de diepe belangstelling die hij overal gevoelde in de zaak van de godsdienst en in het bijzonder in het behoud van de zuiverheid en het welzijn van de kerk van Schotland.

"*5 april 1714*. Ik las in het Oude Testament een gedeelte uit de geschiedenis van Jozef en over Gods wonderbaarlijk wijs beleid met betrekking tot zijn verhoging. Toen ik hierover nadacht, kreeg ik deze blijde gedachte dat het de grote God is, Die regeert en dat Hij doet wat Hem behaagt in het heir des hemels en onder de inwoners der aarde. Dat naar Zijn belofte Hij alle dingen zal doen medewerken ten goede, namelijk dengenen die Hem liefhebben en die naar Zijn voornemen geroepen zijn. Het godsbestuur kan zich op dit moment nog zo donker en dreigend voordoen aan hen die God liefhebben in dit land waar de bozen zegevieren en de toekomst in eigen hand hebben. Toch zullen we, als we in de schoot van de Goddelijke Voorzienigheid konden zien, opmerken dat er een plan van liefde tegenover Zijn volk op handen is. Dan zal alles omgekeerd worden en uitlopen tot eer van God en tot nut van allen die Hem liefhebben. Dit gaf mij reden tot troost en bemoediging. Dit moedigde mij aan mij in het gebed tot Hem te richten vanwege Zijn belang en het belang van Zijn volk in dit land."

Tegen gevaren en vijanden der kerk

Dezelfde innige verbondenheid aan de kerk van Schotland deed hem God smeken de gevaren die haar bedreigden, af te wenden. Dit deed hem ook smeken om de Goddelijke leiding en ondersteuning aan die Twaalf Broeders, die zich ongeveer zeven jaar later verenigden in het edelmoedig stelling nemen ter verdediging van het leerstuk der genade.
"*15 augustus 1721*." Na het gebed om de Geest om zijn eigen hart te heiligen, zegt hij verder: "Ik mocht enigermate smeken of de Heere het wilde opnemen voor Zijn twistzaak waarin enkelen van ons verwikkeld zijn omwille van enige van de kostbare waarheden van God. De Heere leidde ons verder naar het slagveld. Daarom geloof en hoop ik dat Hij met ons zal zijn en zal verschijnen voor de zaak van Zijn eigen Naam en ons een mond en wijsheid zal geven, waartegen al onze vijanden geen weerstand zullen kunnen bieden. O, Heere, ontferm U zich over het arme handjevol. Sta hen bij en stel hen in staat stand te houden, opdat zij niet zullen bezwijken wanneer ze zien dat

de macht van de oorlog tegen hen is."

Gode lofzangen zingen

Het schijnt dat zijn stille gebeden en voorbeden over het algemeen gepaard gingen met een andere zeer aangename en heilzame, hoewel veel verwaarloosde, bezigheid: Gode lofzangen zingen.
"*8 augustus 1722*. Vandaag kon ik niet geloven dat er enige vonk genade of goeds in of aan mij was. Ik dacht dat ik de Heere nooit meer zou zien. Maar o, de overwinningstekenen en triomfen van vrije genade. Want vanavond begon de Heere in het huiselijke gebed mijn banden los te maken en tot mijn verbazing werden zowel hart als tong tegelijkertijd losgemaakt. Het was zo beschikt dat ik deze avond in mijn stille overdenking bij Psalm 136 was gekomen en deze psalm zong, waar zesentwintig keer wordt herhaald: 'Zijn genade en goedertierenheid duren tot in der eeuwigheid.' Het terugkeren van dit woord in elke zin was aangenaam. Ik begon te hopen dat ik het zal zingen als een nieuw lied tot in alle eeuwigheid, dat 'Zijn genade nooit ophoudt, dat Zijn goedertierenheid duurt tot in eeuwigheid.' Ik denk dat er in de hemel niemand meer reden zal hebben zijn halleluja's van lofprijzing op vrije genade aan te heffen dan ik. O, dat de Heere van vrede tot mij spreke, zodat ik nooit meer tot dwaasheid zal terugkeren."

Vermaak in overdenkingen

Hierboven zijn enkele voorbeelden gegeven van zijn vrome overdenkingen van de schriftgedeelten die hij in zijn studeerkamer grondig bestudeerde. De volgende overdenking eindigt met een sterke uitdrukking van het vermaak dat hij in deze ernstige overdenkingen had.
"*Zondag, 14 februari 1714*. Na het lezen van de laatste twee hoofdstukken van het Evangelie van Markus, heb ik vanavond enkele heerlijke gezichten van de Heere gehad. Ik zag dat de gezegende Jezus dood was en leeft, en leeft tot in eeuwigheid. Het gezicht verkwikte en vervrolijkte mij tot in het diepst van

mijn ziel. Bij het lezen van deze hoofdstukken kreeg ik een gezicht van Zijn wijsheid zelfs in Zijn stilzwijgen voor Pilatus en de priesters en ouderlingen toen Hij van vele grote misdaden werd beschuldigd. Ik zag dat Hij uit liefde bereid was met de overtreders gerekend te worden. Hoewel Hij Zich gemakkelijk had kunnen rechtvaardigen, was Hij, zoals Hij gewillig mens werd, nochtans gewillig om voor de mensen als de schuldige gehouden te worden, opdat wij als rechtvaardig voor God gehouden zouden worden. Maar hoewel Hij zweeg toen Hij van deze misdaden werd beschuldigd, betuigde Hij een goede belijdenis. Want toen de hogepriester Hem uitdaagde te zeggen of Hij de Christus, de Zoon van de Gezegende, was, zei Hij hem openlijk dat Hij de Christus was en dat ze Hem op een dag zouden zien komen in de heerlijkheid van Zijn Vader. Toen Pilatus Hem uitdaagde te zeggen of Hij de Koning der Joden was, gaf Hij dat openlijk toe. Hiermee ontnam Hij Zijn vijanden elke verontschuldiging. Hij had immers met Zijn wonderen, die Hij in tegenwoordigheid van allen deed, en ook door de zuiverheid van Zijn leer, de wereld en in het bijzonder de kerk, voldoende bewijzen en tekenen gegeven dat Hij de Messias was. De gedachten aan deze dingen waren aangenaam voor mijn ziel. Alles wat ik las, was aangenaam en toen ik er daarna over ging nadenken, was het nog aangenamer."

Vluchtige gedachten

Hoewel het zijn gewoonte was om na het lezen van een hoofdstuk uit de Bijbel er enige tijd aandachtig en ernstig over na te denken, waren die gedachten die zo nu en dan vluchtig en vaak plotseling in de geest van een vrome opkomen, hem niet vreemd. Hiervan kunnen we een enkel voorbeeld geven.
"*6 augustus 1715*, ongeveer twaalf uur 's middags. Mijn ziel verheugt zich bij het zien van de majesteit van God. Ik ben ervan overtuigd dat Hij bestaat. Hij is mijn hoogste, hoogste goed. Ik zie Hem in al Zijn werken en verwonder mij over Zijn heerlijkheid daarin. Maar ik zal mij er altijd over verwonderen dat Hij de menselijke natuur aannam. Bij Zijn aangezicht is verzadiging van vreugde en zijn beken van wellusten."

Hij mediteerde niet alleen over de heerlijkheden van Immanuël en over de vreugde van de eeuwigheid, maar sprak dikwijls met zijn eigen hart en onderzocht nauwkeurig zijn dagelijkse levenswandel en geestelijke gesteldheid. Met welk een vlijt hij onderzocht en met welk een berouw hij zijn zonden en afkerigheden beweende, blijkt uit verschillende al eerder genoemde fragmenten. We gaan aan andere even treffende voorbeelden voorbij. We vermelden verder dat, hoewel zijn zelfonderzoek tot een zeer ootmoedige bekentenis bracht, dit vanwege de werking van de Goddelijke genade die hij in zijn hart en wandel mocht opmerken, toch gewoonlijk de weg baande tot de blijdschap van de zekerheid en levendige dankbaarheid. Vandaar dat hij het eens zo vermeldt:
"*Zaterdag, 5 maart 1715*, twaalf uur 's middags. Onder het bestuderen van mijn preek voor morgen schreef ik enkele kenmerken op van hen die ware, maar zwakke genade hebben. Een van die kenmerken was, dat zij hun blijdschap vooral op God in Christus stellen, op het verbond, op dingen boven. Ze hebben een vermaak in het gebed, in het luisteren, spreken en mediteren over God en over de dingen Gods. Ik paste dit kenmerk in het bijzonder toe op mijn eigen ziel. Mijn ziel kan zich op de Heere beroepen dat er in de hele wereld niets is waarin ik mij ooit met een zodanige vaste, heerlijke, blijvende en overwinnende blijdschap verheugde als in God, in Christus, in het verbond en in de heilige Schrift. Mijn ziel verheugt zich alleen in de Heere. Hij is mijn Sterkte en Schild. Hij is de blijdschap mijner verheuging. Wanneer Hij Zijn aangezicht verbergt, zijn alle dingen als het ware met donkerheid bedekt en kan ik er niets begeerlijks in zien."
Onmiddellijk daarna, op zondag, werd hij in deze positieve conclusie ten aanzien van de toestand van zijn ziel bevestigd toen hij de harmonie zag tussen de uitwendige openbaring en inwendige ontdekking van het karakter van God.
Hij zegt: "Ik ging naar mijn binnenkamer. Nadat ik tweemaal had gebeden, behaagde het de Heere Zich de tweede keer aan mij te ontdekken. Mijn ziel aanbad en bewonderde Zijn on-

eindige grootheid en uitnemendheid en Zijn wonderbaarlijke genade en neerbuigendheid. Ik mocht Hem, Die ooit de Opgang uit de hoogte in mijn hart deed verschijnen, Die ooit het licht van de kennis van Zijn heerlijkheid in het aangezicht van Christus in mijn hart deed schijnen, loven. Intussen mocht ik een wonderlijke overeenkomst en gepastheid zien tussen de uitwendige openbaring die Hij van Zichzelf in het Woord gedaan heeft, en de inwendige ontdekkingen van Zichzelf aan de ziel door Zijn Heilige Geest. Dat is voor mij zowel een overtuigend bewijs van de goddelijkheid van de Schriften als een bewijs van de echtheid en werkelijkheid van Zijn werk aan mijn ziel en van de werkelijkheid dat Hij Zich aan mij heeft ontdekt. Spreken de Schriften lofwaardig en verheven van God, dat Hij zeer machtig, zeer wijs, zeer heerlijk, zeer geweldig en onbegrijpelijk is en zeer neerbuigend en genadig? Wanneer Hij Zich bekendmaakt, zie ik dat Hij dat allemaal is op een wijze die niet in woorden is uit te drukken. Spreken de Schriften van Christus als 'wonderlijk', 'de verborgenheid der godzaligheid', het 'Afschijnsel van des Vaders heerlijkheid', 'één met de Vader', 'vol van genade en waarheid', 'alles in allen', Die 'de schatten der wijsheid en kennis heeft', ja, 'in Wien al de volheid der Godheid woont', Die 'volkomen kan zalig maken?' Wanneer het gordijn opzij wordt getrokken en de Geest des Heeren van Hem tot mij getuigt, ziet mijn ziel dat Hij dit allemaal is en oneindig veel meer dan ik kan uitdrukken of mij kan voorstellen. Mijn ziel aanbidt Hem en zal Hem tot in alle eeuwigheid aanbidden. Ik zie dat 'Zijn uitgangen bereid zijn als de dageraad.' Elke ontdekking is heerlijker en stralender dan een andere. Wanneer Hij tot mij wederkeert en Zich aan mij ontdekt, zie ik altijd meer van Zijn grootheid, lieflijkheid, roemrijke genade en andere deugden dan ooit tevoren. Deze keer mocht ik ook zien en zeggen dat, als de Heere hoe ruim en rijk ook over zou komen, het mij volkomen zou overweldigen. Ik ervaar dat het zwakke, dwaze vat niet in staat is veel te verdragen. Daarom geef ik mij volkomen over aan de leiding van de oneindige wijsheid. Ik vertrouw dat elke mate waarin Hij Zich aan mij bekendmaakt, het beste voor mij is. Hij kent mijn zwakheid en past Zich dienovereenkomstig aan.

Maar wanneer ik tot heerlijkheid kom, zal het vat tot aan de rand gevuld zijn. Telkens wanneer Hij Zich nu opnieuw aan mij ontdekt, maakt dat het vat iets voller, zodat ik in staat zal zijn temeer te bevatten wanneer ik in de oceaan van de heerlijkheid Boven kom. God zij voor altijd gedankt, voor Christus, Zijn onuitsprekelijke Gave. Want het is alles door Hem als mijn gezegende Borg en Advocaat, dat God mij te allen tijde toelacht. Zou Hij mij aanzien zoals ik in mijzelf ben, verzonken in zonde en schuld, dan zou Hij mij zelfs de hel inkijken en mij voor altijd van Zijn aangezicht wegwerpen."

Huisgodsdienstoefeningen

Terwijl deze man Gods de verschillende plichten in de eenzaamheid ijverig vervulde, toonde hij evenveel aandacht voor het maken van een omgang om het huisaltaar (zie Ps. 26:6). Hij wist goed dat de oude en bijbelse gewoonte van de huisgodsdienstoefening, door de Goddelijke zegen, bedoeld is om de beste belangen zowel van het hoofd als van al de gezinsleden te bevorderen. Enkele gedeelten uit zijn dagboek die deels op deze bezigheid betrekking hebben, mogen volstaan om tegenover elke lezer getuigenis af te leggen van de blijdschap waarmee hij, althans 's morgens en 's avonds, zijn gezin bij elkaar riep om Gods lof te verkondigen, Zijn Woord te lezen en Zijn Naam aan te roepen. Ook om getuigenis af te leggen van de oprechtheid waarmee hij allen die naar het nut van een dergelijke dienst vragen, zou kunnen overtuigen dat het voor hem een rijke bron van geestelijke groei en onuitsprekelijke vreugde bleek te zijn.

"*Zondag, 30 oktober 1708*. Het was de hele dag erg doods bij mij geweest. Maar toen ik vanavond aan de huisgodsdienstoefening begon, werd mijn ziel tijdens het gebed door de Heere verruimd. Mijn mond werd vervuld met verdedigingen (zie Job 23:4) in het worstelen met Hem om genade die het hart vertedert en de zonde doodt - genade om Hem te eren en Hem te dienen."

"*11 januari 1712*. Vanavond las ik tijdens de huisgodsdienstoefening Lukas 2 over de geboorte van Christus en de wijze

waarop Hij in de wereld werd vertoond. Het behaagde de Heere Zich onder het lezen aan mij te openbaren. Ik mocht mij verwonderen over Zijn nederige geboorte en dat Hij die niet aan Heródes of de grote rabbi's te Jeruzalem bekendmaakte, maar aan de arme schaapherders in het veld. Hoe zoet is het Christus, die gezegende Morgenster, Die als het ware uit het stof verrees, in de kribbe te zien liggen. Na het lezen bad ik met mijn gezin. Tijdens het gebed werd in mijn leven mijn hart nooit zo lieflijk verruimd om God voor Zijn onuitsprekelijke gave te prijzen en tot Hem te roepen dat Christus een gestalte in mij krijge en Zijn eer in de wereld verhoogd zal worden. Ik bad vooral voor de kerk in dit land die veel vijanden heeft en vandaag schijnen te overwinnen. Maar Christus leeft en Hij is gezet boven alle overheid en machten, en kracht en heerschappij. En God heeft Hem der gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen, welke Zijn lichaam is."
"*22 september 1713*, ongeveer 7 uur 's avonds. Ik moet zeggen dat ik een goede dag heb gehad. 's Morgens was het donker, maar om ongeveer twaalf uur begon het te lichten. Zowel in de eenzaamheid als tijdens de huisgodsdienstoefening om twaalf uur ondervond ik veel van de Heere. O, de lieflijkheid van Gods aangezicht en van het licht van Zijn aangezicht. Ik heb in de eenzaamheid gebeden en ben zojuist weer van mijn knieën opgestaan. Mijn ziel werd daarin verkwikt. Ik kan niet in woorden zeggen wat ik van de goedheid van de Heere voelde."

Acht slaan op wat God beschikt

Uit deze fragmenten kunnen we opmaken hoe deze predikant huisgodsdienstoefening hield. We moeten alleen nog zeggen dat hij in die gebeden en dankzeggingen, die hij temidden van zijn gezin opzond, niet aan opmerkelijke huiselijke gebeurtenissen voorbij ging. Het volgende voorbeeld van deze ernstige aandacht aan Gods voorzienig handelen dient vermeld te worden:
"*Vrijdag 28 mei 1714*. Mijn gezin overkwam iets opmerkelijks, dat nooit vergeten mag worden. Terwijl mensen in het

veen turven aan het gooien en mijn vrouw en ik thuis waren, vermaakte mijn kind Ebenezer zich voor de deur ongeveer half in tussen het veen en het huis. Voordat iemand van ons zich er ook maar van bewust was, rende een jonge koe dicht op hem af en dreef hem met zijn hoornen verder om hem te doden. Ik was in mijn studeerkamer en zag dat het dier hem omhoog slingerde en hem met haar hoornen van de grond optilde. Ik dacht dat het kind dood was en zijn moeder dacht dat ook. Maar toen we bij het kind gekomen waren, vonden we hem volkomen gaaf en zonder enig letsel, zonder enige schram of wond op zijn lichaam. Dat was voor ons allen een wonder. Het dier had haar hoornen vastgemaakt aan de witte muts op het hoofd van het kind en die eraf gerukt. En toch had het geen enkele letsel. Wat ben ik God veel verplicht. In Zijn genadige Voorzienigheid heeft Hij het kind bewaard, dat lange tijd, voordat iemand het te hulp kon komen, door het dier heen en weer geslingerd en gerold werd. Maar de Heere hielp. Daarom richt ik vandaag mijn Eben-Haëzer op, want tot hiertoe heeft de Heere geholpen. Ik kwam thuis en dankte God voor Zijn genadig ingrijpen. Dat deed ik ook tijdens de huisgodsdienstoefening. De Heere heilige dit genadig en voorzienig handelen aan mij om mij tot het doen van mijn plicht op te wekken en aan te zetten."
Dezelfde gevoelens van dankbaarheid werden gewekt toen zijn dochter Jean, later mevrouw Fisher, als door een wonder aan een ongeluk ontkwam zonder enig letsel op te lopen. Toen het meisje op 22 september met haar ouders uit Kirkcaldy terugkeerde en op een pony vóór de bediende naast hen reed, struikelde de pony en viel op de weg tussen Kirkness en Portmoak "zodat zowel het kind als de jongen vlak voor het dier over elkaar heen tuimelden." Toch liep geen van beiden ernstig letsel op. De vrome en tedere vader zegt: "Ik schrijf dit toe aan mijn grote, heerlijke en goede God, Die de engelen opzicht geeft over mij en de mijnen om ons in al onze wegen te bewaren. Thuis gekomen richtte ik mijn Eben-Haëzer op. Tijdens de huisgodsdienstoefening gisteravond gaf God mij opnieuw grote vrijmoedigheid om mijzelf, mijn vrouw, kinderen en familie aan de Heere op te dragen. Het was voor mij een aange-

name tijd. Ik mag tot mijn ziel zeggen Jehovah-Shamma, want de Heere was aldaar."

Voorbereiding bij de diensten

Welk belang hij ook aan de persoonlijke- en huisgodsdienstoefeningen hechtte, hij was zich volkomen bewust van de bijzondere zegen die aan de openbare godsdienstige inzettingen verbonden was. Dezelfde angstvallige en niet aflatende ijver waarmee hij de persoonlijke godsdienstoefeningen waarnam, bleek uit zijn houding ten aanzien van de huisgodsdienstoefeningen. Gedreven door de edelste motieven in het vervullen van zijn ambtelijke roeping, was het zijn verlangen om het eeuwige welzijn van zowel zijn eigen ziel als die van zijn hoorders te bevorderen. Voordat hij zowel in zijn eigen gemeente als daarbuiten, of bij meer gewone of meer plechtige gelegenheden, de kansel opging, bereidde hij zich voor. Maar hoeveel tijd, inspanning en zorg zijn voorbereidingen ook vroegen, ze mochten niet een belemmering zijn voor de gewoonlijke aandacht die hij als christen voor zijn eigen geestelijke groei nodig had. Of de diensten van de heilige dingen door hem of door zijn broeders werden geleid, het was zijn oprechte begeerte dat ze hem tot zegen waren. Uit zijn verslag blijkt dat hij er bijzondere zorg voor droeg om een oprechte en blijvende zegen te verkrijgen uit de hoog gewaardeerde gelegenheden om het Heilig Avondmaal te bedienen en te ontvangen. Niets minder kan uit de volgende aantekeningen worden afgeleid:
"*11 juli 1712*, zaterdagmorgen. Ik ging bidden. Ik werd vervuld met een verlangen naar Hem. Toen behaagde het de Heere Christus aan mij te ontdekken. Ik mocht zeggen: 'O, Heere, ik zou in de wereld of tot in eeuwigheid niets heerlijkers begeren dan te aanschouwen de wijsheid van God, geopenbaard in Christus, de rechtvaardigheid van God, de heiligheid van God, de barmhartigheid en trouw van God, geopenbaard in Christus.' Ik mocht bidden om een gezicht van Zijn gezegend aangezicht morgen in het breken van het brood te Orwell. Welzalig zijn zij die in de hemel Zijn lof zingen en Zijn aangezicht

aanschouwen, Die dood was en voor altijd leeft. O, het moet een zalig leven zijn om tot in eeuwigheid in Hem, op kosten van Hem, door Hem en voor Hem te leven."
"Portmoak, *13 augustus 1712*, tussen zes en zeven uur 's avonds. Ik vierde in deze plaats op de derde dag van deze maand echt Avondmaal. De verkwikkende tegenwoordigheid van de Meester werd bijzonder ervaren. Weliswaar ondervond ikzelf heel weinig van Zijn tegenwoordigheid óf tijdens het preken óf tijdens het deelnemen eraan. Hoewel ik met niemand die mij gehoord heeft en die enige smaak in het dienen van God heeft gekregen, heb gesproken, ervoeren zij heel veel van de tegenwoordigheid van de Heere erin. Hieruit zie ik dat de Geest des Heeren niet gebonden is aan de gesteldheden van de predikant en dat Hij bij de mensen áánwezig en bij de predikant áfwezig kan zijn. Hoewel ik toen niet veel leven voelde, heb ik volgens mij nog nooit zoveel goeds uit een Avondmaal ontvangen, want vanaf die tijd doe ik mijn werk met veel meer vuur dan voorheen. Als ik aan Christus gedacht, heeft mij dat verkwikt en is dat aangenaam voor mij geweest. Ik mocht enigermate de stervende liefde van de Heere Jezus met mij omdragen. Hij is verhoogd en in mijn ziel hoog verheven. Ik ben vervuld met gedachten van aanbidding en verwondering aan Hem."

Avondmaal bij Gibb, broer Ralph en Ure

Aan deze fragmenten kunnen we zijn aantekeningen toevoegen van de stichting die hij ontving uit bedieningen van drie voortreffelijke predikanten, Gibb van Cleish, Ure van Fossaway en van zijn eigen broer Ralph.
"*30 juli 1714*. De Heere heeft mij veel van Zijn goedheid jegens mij doen zien sinds de laatste keer dat ik erover schreef. Ik herinner mij dat de Heere hielp om zijn gedachten op de avondmaalsdag te vestigen. Hoewel ik tijdens de 'action'[143] niet veel van de Heere in mijn ziel ervoer, gaf Hij mij toch genade en hielp Hij mij door. Ik herinner mij dat ik in de avond-

[143] Een oude Schotse aanduiding voor de preek die onmiddellijk aan de bediening van het Heilig Avondmaal voorafgaat.

dienst, die de predikant Gibb leidde, enkele heerlijke gezichten kreeg van de heerlijke Immanuël, zodat mijn ziel in Hem berustte en zich in Hem verheugde."
"*13 juli 1715.* De vorige zondag assisteerde ik mijn broer bij de bediening van het sacrament te Dunfermline. Ik ervoer weinig van de Heere. Alleen op zondagmorgen werd mijn ziel tijdens het gebed vóór de 'action' enigszins vertederd. Gisteren op weg naar huis werden mijn ogen geopend om God te zien - de oneindige en onzichtbare God. Het zien van Hem vervulde mijn ziel met ontzag en vrees en met een verlangen om, meer dan wat ook op aarde, vrede met Hem te hebben. De indrukken bleven mij een groot gedeelte van de dag bij en ook nadat ik thuis kwam. O Heere, ontdek U zaligmakend en zielsveranderend aan mijn ziel."
"*Maandag, mei 1721.* Onder het luisteren naar de preek van Ure over Hebreeën 12 vers 2, 'Ziende op Jezus', behaagde het de Heere mijn banden los en mijn hart week te maken door mijn ziel te vervullen met een verlangen naar Hem, Die 'de Wens aller heidenen' is. Mijn ziel ging mee met wat hij zei toen hij sprak over de eigenschappen, ambten, beloften en volheid van Jezus. Vervolgens riep hij ons op daarop te zien. Ik prijs de Heere, Die mijn ziel in die preek met Zijn Woord verkwikte."

Nuttige omgang met collega's

Erskine was doordrongen van de troost en het nut zowel uit de persoonlijke omgang en briefwisseling, als uit de openbare arbeid van zijn broeders. Zodra hij het belang van het wezenlijke van de godsdienst en van de waarde van de evangelische waarheid diep ging gevoelen, nam hij graag de gelegenheden waar om vriendschap te onderhouden met die predikanten die hij respecteerde vanwege hun godsvrucht en kennis. George Mair van Culross, wiens oprechte vroomheid en innige verbondenheid met het leerstuk van de genade en vriendelijke aard door Boston eervol worden vermeld,[144] schijnt zijn bijzonder respect afgedwongen te hebben. Uit de volgende brief, bewaard

[144] *Memoirs*, pp.40, 47, 57, 1st ed.

in steno handschrift in één van zijn notitieboekjes, blijkt hoe hoog hij deze man achtte en met welke bereidwilligheid hij zich bediende van zijn hulp bij zijn geloofsvragen. Het geeft tegelijk een prachtig voorbeeld van zijn algemene nederigheid en leergierige geest.
"Kopie van een brief door mij aan Mair geschreven,
13 september 1707
Weleerwaarde heer,
Een aanzienlijke tijd geleden ben ik van plan geweest u een brief te schrijven, maar omdat ik geen tijd of gelegenheid had, kwam ik er niet toe. Ik ben ervan overtuigd dat het voor mij van groot nut zou zijn óf mondeling óf schriftelijk met u van gedachten te wisselen. Daarom zou ik mij de vrijheid willen veroorloven, u zo nu en dan met enkele regeltjes lastig te vallen, als u dat niet opdringerig of vrijpostig vindt. Met dit schrijven ben ik zo vrij het ijs te breken. Ik kan alleen maar volkomen erkennen dat ik vanaf de tijd dat ik de eer had u een avond bij mij thuis te ontvangen en wat met u te praten, bijzonder aangename indrukken van u heb. Als ik mij niet bedrieg meer gepaste indrukken met betrekking tot de vrijheid van het genadeverbond. Al draag ik de naam (hoewel zeer onwaardig) van een meester en leraar in Israël, moet ik toch onderwezen worden zelfs in de eerste beginselen van de woorden Gods. Daarom wil ik heel graag dat u nog duidelijker zult zeggen hoe u over dit heerlijke onderwerp denkt. Ten aanzien hiervan zie ik het als het scharnier van de praktische heiligheid en godsdienst. Als een mens op dit punt in het duister verkeert, moet hij wel struikelen en vallen. Als het niet teveel in één keer is, zou ik ook willen weten hoe u over deze zaak denkt: Wanneer kan men zeggen dat iemand een belofte heeft aangenomen, of hoe zal iemand weten dat hij haar aangenomen heeft? Ik bedoel de absolute belofte. Want ten aanzien van de voorwaardelijke beloften denk ik dat ik er op dit moment toch geen aanspraak op zou kunnen maken als de mijne. Wat dat betreft betwijfel ik of ik de eerstgenoemde waarlijk heb aangenomen[145].

[145] Deze onzekerheid heeft te maken met het feit dat hij over zijn eigen heil nog geen duidelijkheid had. Zie hoofdstuk 2 (LJV).

Ik dank u hartelijk voor Goodwins *Pamphlet* dat u mij hebt toegestuurd. Ik zal het, zo God wil, grondig lezen en terugsturen. Ik ben ook van plan u thuis te bezoeken, hoewel ik niet kan zeggen wanneer. In de hoop dat u mij, wanneer u dat uit komt, van u laat horen en dat u aan mij zult denken wanneer u tot de troon gaat, blijf ik, met mijn groeten aan uw metgezel, weleerwaarde heer,
Uw onwaardige broeder en dienstwillige dienaar."

Brief aan zijn vrome zuster

Een geschikte gelegenheid om aandacht te schenken aan de prettige gesprekken die plaatsvonden tussen hem en enkele andere predikanten, komt later. Maar welk vertrouwen hij ook stelde in verdienstelijke predikanten, hij stond niet onverschillig tegenover die vrome en vertrouwelijke omgang met christenen persoonlijk. Dat bleek bevorderlijk te zijn om elkaar wederzijds te onderwijzen en te troosten. We hebben gezien hoe oprecht erkentelijk hij was ten aanzien van wat hij te danken had aan zijn lieve vrouw, die zozeer het middel van zijn bekering was. Hij was zich ervan bewust dat haar gezelschap en voorbeeld hem waardevolle steun bleven geven zolang het God behaagde haar te sparen. Zelfs na haar dood had de herinnering eraan een heilzame invloed op zijn gevoelens en levenswandel.
Zijn zuster, mevrouw Balderston, was een andere geoefende christen bij wie hij ten aanzien van godsvrucht raad en bemoediging zocht. Het dagboek bevat kopieën van verschillende brieven die hij aan haar schreef en waarvan de volgende de belangrijkste is. Hij schreef een brief in die belangwekkende periode toen de patronaatswet en het opleggen van de eed van afzwering opnieuw werden ingevoerd. Gebeurtenissen die zeer groot verdriet en zeer grote zorgen veroorzaakten onder al de ware vrienden van de Presbyteriaanse Kerk van Schotland.
"Portmoak, 13 april 1712. Vanmorgen schreef ik de volgende brief aan mijn zuster, mevrouw Balderston:
Lieve zuster,
Ik verlang er erg naar om jou, mijn broer en andere vrienden,

in Edinburgh te zien. Althans zou ik van hen willen horen in deze tijden van onzekerheid en verwarring, waarin al de ware beminnaars van Sion nauw contact met elkaar moeten blijven onderhouden, vooral door gebed en op andere wijze. De draak schijnt vandaag een vloed van toornigheid en kwaadheid tegen de vrouw en de overigen van haar zaad uit zijn mond te werpen. Al de macht en kloekheid van de hel wordt aan het werk gezet om de Kerk van Schotland te vernietigen en omver te werpen. Het is net alsof het vooruitzicht van de schijnbaar naderende storm van de scheiding mij soms heen en weer schudt en mijn geest in mij doet huiveren. Ik weet niet hoe ik zelf de storm zal kunnen weerstaan of hoe ik het zal maken in de verheffingen van de Jordaan. Omdat ik ten aanzien van mijn eigen ervaring tot nu toe absoluut niet weet wat het is om voor de waarheid en zaak van Christus te lijden, durf ik met Petrus niet zeggen: 'Al zouden ook allen U verlaten, ik zal U niet verlaten.' Maar dit mag ik zeggen: 'Als Hij mijn bezit, gezin, ja, mijn hartenbloed vraagt om voor Zijn zaak en werk uit te komen, al waren ze tienduizend maal meer waard dan ze zijn, zal ik ze allemaal aan Zijn voeten neer moeten leggen en Hem moeten volgen, al was het naar een Golgotha of een Calvaria.' Ik durf niet zeggen dat ik dat zal doen, opdat Hij mij mijn eigen zwakheid doet gevoelen in de dag van de beproeving. Maar dan denk ik graag aan mijn eigen naam, Ebenezer, en hoop ik dat de Heere een hulp zal zijn en dat Hij in de boze dag alles voor mij zal zijn en doen. Ik zou graag willen weten wat onze predikanten denken of doen met betrekking tot deze eed van afzwering, die ons zal worden opgelegd, al ben ik, door genade, besloten in deze zaak niemand tot maatstaf te nemen dan mijn eigen licht. En zeker, het licht dat ik er tot nu toe over heb, durf ik niet als maatstaf te nemen, al zou ik met mijn gezinnetje genoopt worden om mijn brood te bedelen. Ik hoor dat het wetsontwerp voor de herinvoering van het patronaatsrecht door het Lagerhuis is aangenomen. Wat een brutale slag wordt de grondwet van de Kerk van Schotland toegebracht! Alles van mensen schijnt te zeggen dat ze onze ondergang op het oog hebben. Maar ik hoop dat God anders gezegd heeft en dat Hij het Zijn Kerk uiteindelijk ten goede zal doen keren.

Doe de groeten aan mijn broer en George en, wanneer je haar ziet, ook aan mijn moeder. Doe de groeten aan Jean Ranvit en Barbara Rutherford en vergeet Janet (Paterson) niet. Ik zou graag een plaats in uw en hun gebeden willen vragen, of de Heere mij, wat het ook koste, ten aanzien van Zijn zaak eerlijk zal houden. Dit in haast van
Uw toegenegen broeder."
Enkele dagen na de datum van deze voortreffelijke brief nam hij notitie van de antwoorden die hij ontving en van de bezielende invloed op zijn geest.
"P. - *zondag, 20 april*. Vóór de dienst ontving ik een brief van mijn moeder en ook een van mijn zuster Balderston, in antwoord op wat ik op 13 april, zoals hierboven vermeld, schreef. Allebei zeer vertroostend en bemoedigend voor mij om ten aanzien van de zaak en het belang van Christus stand te houden, wat het ook koste. Deze beide brieven zijn bewaard in de brievenla in mijn kabinet."[146]
Hij zei verder: "Vandaag preekte ik over 2 Koningen 19 vers 4: "Hef dan een gebed op voor het overblijfsel dat gevonden wordt." Ik preekte erover met het oog op het persoonlijke vasten, door de Synode vastgesteld op aankomende dinsdag, om mij en mijn kudde aan te moedigen en te leiden in de bezigheden van die dag. Het behaagde de Heere in het spreken te helpen. Geprezen zij Zijn Naam."

Omgang met Janet Paterson

Behalve zijn vrouwelijke familieleden waren er in Edinburgh nog verschillende godvruchtige vrouwen. De vriendschappelijke omgang met hen was hem tot zegen, terwijl bleek dat hij van zijn kant hun blijdschap nog groter maakte. Janet Paterson nam een hoge plaats in zijn achting in. In een van zijn brieven uit hij dit als volgt:
"Geliefde vriendin,
Vooral vanaf de laatste keer dat ik gelegenheid had om met u

[146] Het spijt ons dat we noch de originelen, noch de kopieën van deze twee brieven ooit hebben gezien.

in Edinburgh te spreken, heb ik heel goede herinneringen aan u bewaard. Herhaaldelijk heb ik de rijkdom van de aan u geschonken vrije genade mogen aanbidden. Ik heb gebeden of Hij u Zijn genade steeds overvloediger zal bewijzen. Ten aanzien van mijzelf durf ik niet te zeggen dat ik helemaal niets ken van de vertroostingen van de Heilige Geest. Mijn dierbare Verlosser brengt mij zo nu en dan een kort bezoekje. Soms ben ik zelfs verzwolgen van verwondering dat Hij iemand zoals ik ooit bezoekt. Help mij Hem te prijzen dat Hij er ooit aan gedacht heeft mij zulk een onderscheidende liefde te schenken. Vergeet mij niet wanneer u het voorrecht hebt Hem te binden op de galerijen" (Hoogl. 7:5).
In een volgende aantekening vermeldt hij deze gevallen: Toen ik op 4 maart 1711 Grier van de College Church bij het bedienen van het Heilig Avondmaal ging assisteren, logeerden hij en deze godzalige vrouw in hetzelfde huis. (Waarschijnlijk was hij onder haar eigen dak vriendelijk ontvangen). Toen ze hem op zondagmorgen wat neerslachtig van geest vond, herinnerde ze hem aan de belofte: "De zachtmoedigen zullen eten en verzadigd worden." Ze zei verder dat deze woorden ter wille van hem meerdere keren aangenaam voor haar ziel waren geweest. Grier preekte over de tekst: "Mijn vlees is waarlijk spijs en Mijn bloed is waarlijk drank." De eerste woorden die hij las om na de preek te zingen, waren dezelfde die Janet Paterson 's morgens had voorgesteld te lezen om hem te bemoedigen. Dit, zegt hij, versmolt zijn hart en wekte een vurig verlangen dat de belofte aan zijn ziel vervuld mocht worden.

Omgang met Jean Rauvit

Jean Rauvit had minstens eenzelfde belangstelling in zijn vriendschap. Bijgevolg zegt hij:
"P. *13 maart 1711*. Toen ik onlangs 's woensdags na het sacrament in Edinburgh was, kwam Jean Rauvit mij op mijn kamer opzoeken. We kregen een geestelijk gesprek. Ze vertelde mij dat ze verschillende keren een bijzonder aangename herinnering aan mij mocht hebben met betrekking tot deze gelegenheid van het sacrament, zowel ervoor als erna. Ook welke

liefdesuitingen zij van de Heere aan het Avondmaal had ontvangen en hoe dichtbij ze was toegelaten. O, welke wonderen van vrije genade en liefde heeft de Heere aan haar getoond. Zij is iemand die dichter bij God is dan wie ik ook maar ken. Hoeveel van Zijn beeld is in haar te zien! Wat was ze ernstig en echt! Er is in bijna elk woord dat ze spreekt iets van Christus en een lieflijke reuk van de hemel."

Doch vóór het einde van dezelfde maand ontving hij een brief, waarin hem werd meegedeeld dat deze hooggeachte persoon buitengewoon neerslachtig was geworden en bitter klaagde over de macht van de inwonende zonde. "Ik was aangedaan", zegt hij, "toen ik het hoorde en ging voor haar bidden. Een aangenaam woord ten behoeve van haar was: "Ik zal u geen wezen laten; Ik kom weder tot u."

Deze vrouw schijnt behoorlijk lang neerslachtig geweest te zijn, want meer dan zes maanden later vinden we het ontwerp van een troostbrief van deze meelevende predikant aan haar:

"P. *25 november 1711*. Ik schreef Jean Rauvit de volgende brief:

Geliefde vriendin in onze Heere Jezus,

Gezien de vrijmoedigheid die u soms hebt gebruikt om openlijk met mij te spreken over Gods handelen met ons, en hoe verkwikkend ik ons gesprek heb gevonden en hoe de Heere u bij tijden mij op uw hart voor Zijn troon heeft doen dragen, moet ik mij van ondankbaarheid beschuldigen dat ik u niet eerder heb geschreven. Eerlijk gezegd, ik had geen rust in mijn eigen geest totdat ik u zou schrijven, of dat nu terzake is of niet. Tenzij de Heere het hart een goede rede doet opgeven, kan noch tong noch hand zijn als de pen van een vaardige schrijver. De Heere is mijn getuige dat het mijn begeerte is een woord ter rechter tijd te spreken, in het bijzonder met u, met wie ik bijzonder meevoel en moet meevoelen. Het raakt mij soms tot in het diepst van mijn ziel wanneer ik aan uw geval denk, zoals u mij dat de laatste keer bij mijn bezoek aan u meedeelde. O, het is voor een liefhebbend kind verschrikkelijk en smartelijk het aangezicht van zijn vader te missen, of voor een liefhebbende vrouw het aangezicht van haar man, vooral zulk een Vader en Man als Christus is. In het bijzonder wanneer de arme ziel terugkijkt naar de gezegende tijd toen ze in Zijn wagen mocht rijden, gesloten in Zijn armen en vertroeteld op Zijn knieën. Ik weet niet of dat nu nog zo is als toen. Ik weet niet wat ik zeggen moet omdat we elkaar daar niet verder over hebben geschreven. Ik zal u alleen dit in het algemeen als goed nieuws vertellen, dat Hij, Die dood was en leeft, en leeft tot in eeuwigheid en de sleutels heeft van hel en dood, "gisteren, heden en tot in alle eeuwigheid Dezelfde" is; dat, hoewel Hij Zijn houding (wel) verandert, Hij nochtans Zijn liefde niet verandert. Ja, Zijn liefde is even vurig, even teder nu - eerder vuriger en tederder - dan toen u in Zijn armen gesloten was. Bovendien heeft Hij, Die niet liegen kan, gezegd, dat Hij "niet eeuwiglijk zal twisten, en niet geduriglijk verbolgen zal zijn; want de geest zou van voor Zijn aangezicht overstelpt worden en de zielen die Hij gemaakt heeft." Deze woorden waren onlangs ten behoeve van u zeer vertroostend voor mij, zoals ook die in Psalm 103, vers 13 en 14. Ik kan nu niet uitweiden. Alleen zie ik het als een gunst dat u mij iets van u laat horen en mij laat weten hoe het met u is, want ik verlang zeer van u te horen. Doe de groeten van mij aan uw man en lieve kindertjes.

Ik blijf,

Uw medelijdende vriend en dienaar in de verheerlijkte Christus,

E.E."

In een aantekening van 22 december zegt hij: "Ik ontving een antwoord op deze brief, waarin ze mij vertelde dat wat ik geschreven had, verkwikkend voor haar was. Ze verkeerde echter nog steeds onder grote verberging en ze wordt menig keer aan het twijfelen gebracht of het ooit zo met een heilige was als met haar."

Beschouwingen bij de jaarwisseling van 1713

Deze godzalige dienaar van Christus gebruikte verscheidene middelen om geestelijk te groeien. Daarbij behoorde ook het nauwkeurig luisteren naar het spreken van de Voorzienigheid. Hij ontving bereidwillig en ootmoedig de ernstige lessen die ingescherpt waren door het verstrijken van de tijd, door de loop

der gebeurtenissen, door de wisselvalligheden in zijn eigen lot en in de toestand om hem heen, door de buitengewone goedertierenheden die hem onverwacht werden geschonken en de pijnlijke verdrukkingen die in zijn beker waren gemengd. Dat hij verstandig acht gaf op de dingen die God hem toeschikte, blijkt enigermate uit de voorgaande bijzonderheden. Het zal nog veel duidelijker blijken, wanneer we aandacht schenken aan zijn persoonlijke en huiselijke beproevingen. Laten we intussen volstaan met uit zijn dagboek twee fragmenten te vermelden, die als voorbeeld mogen dienen van de beschouwingen waarin hij aan het einde van het ene en het begin van het andere jaar bereid was op te gaan. Het eerste is als volgt:

"P. *30 december 1713*. Vanmorgen werd ik iets voor zes uur wakker. Ik probeerde mijn gedachten tot God te richten. Het behaagde de Heere het gordijn opzij te schuiven en mij een glimp te geven van Zijn heerlijke deugden. Mijn hart smolt en werd warm. Ik dorstte en verlangde naar de Heere en naar het genieten van Hem in de heerlijkheid. Ik verheugde mij bij de gedachte dat de tijd naderde wanneer deze aardse tabernakel gebroken zou worden; dat mijn ziel zou opstijgen boven de zichtbare hemelen, boven de sterrenhemel en zou komen tot de plaats waar de gezegende en glorierijke Immanuël als mijn Voorloper is binnengegaan en waar mijn ziel met verwondering en verlustiging tot in alle eeuwigheid met strakke blik Zijn heerlijkheid en de heerlijkheid van Zijn Vader zal aanschouwen. Ik ben geneigd te denken dat deze tijd nadert, omdat de Heere mij zo nu en dan met zulke verlangens ernaar vervult, en Hij zal de verlangende ziel verzadigen. Door deze voorsmaakjes, deze druiven van Eskol, maakt Hij mijn hart los en speent Hij het van deze wereld en bereidt Hij mij voor op mijn reis door het donkere dal van de schaduw van de dood. Geprezen zij de Heere voor Zijn grote goedertierenheid. Ik herinner mij dat mijn ziel tijdens dit bezoekje vol verwondering en verrukking was bij de gedachte dat de eeuwige Zoon van de Godheid Zijn oog en hart op mij had toen Hij op het kruis stierf; dat God vanaf de eeuwigheid Zijn oog op mij had en dat de Verlosser in het bijzonder Zijn oog op mij had toen Hij van de eeuwigheid spelende was in de wereld van het

aardrijk en Zijn vermakingen waren met de mensenkinderen! O, wat zal ik lofzangen hebben te zingen wanneer ik in de hemel kom. Hoe lieflijk zal ik ze zingen wanneer ik een goedgestemde harp in mijn hand krijg en neer zal zitten tussen de geesten van de volmaakte rechtvaardigen! O, heerlijk werk! Mijn ziel verlangt ernaar en de tijd haast zich voort. Geprezen zij de Heere."

Beschouwingen bij de jaarwisseling van 1721

Het tweede fragment werd acht jaar later geschreven, enkele maanden na de dood van zijn eerste vrouw.

"In het jaar 1721, 1 januari, zondagavond. Vandaag ben ik in het werk van mijn Meester bezig geweest. Ik hield een bijbellezing over Hooglied 6 vanaf vers 4: 'Gij zijt schoon, mijn vriendin, gelijk Thirza, liefelijk als Jeruzalem, schrikkelijk als een leger banieren' (Eng. vert.).[147] Ik had mij voorgenomen stil te staan bij enkele van de volgende verzen, maar dit vers had al de tijd in beslag genomen. Wat de Heere mij deed spreken, was goed en aangenaam, vooral bij de beantwoording van deze vijf vragen uit het laatste gedeelte van het vers:

1) Waarom wordt Gods Kerk vergeleken met een leger?
2) Wie is de hoofdaanvoerder van het leger?
3) Wie zijn de soldaten van het leger en waarin ligt hun voortreffelijkheid?
4) Wat is de banier en waarom banieren in meervoud?
5) Wat is het dat Gods Kerk schrikkelijk maakt als een leger met banieren?

Na de bijbellezing preekte ik over Jesaja 26 vers 19, in het bijzonder over het middelste gedeelte van het vers: 'Waakt op en juicht, gij, die in het stof woont.' Het leerstuk waarbij ik uitvoerig stilstond, was, dat de opstanding van de heiligen een tijd zal zijn van grote blijdschap en groot gejuich. Naar aanleiding hiervan behandelde ik deze drie vragen:

1) Wie zullen de zangers op die dag zijn?

[147] Ned: Gij zijt schoon, Mijn vriendin, gelijk Thirza, liefelijk als Jeruzalem, schrikkelijk als slagorden met banieren.

2) Wat zullen hun gezangen zijn?
3) Op welke wijze zullen zij zingen?

De Heere maakte dat ik het in het spreken over deze punten gemakkelijk had. Hij hielp in het spreken en ik hoop dat Hij mijn eigen ziel en de zielen van velen van mijn hoorders verkwikte. Aangezien het de eerste dag van het jaar was, gaf dit mij bij het aanvangen van het dagelijkse werk gelegenheid de Heere om een nieuwjaarsgift te vragen. Ik hoop en verlang te geloven dat Hij haar heeft gegeven, niet alleen omdat Hij mij hielp om in het openbaar Zijn boodschap te brengen. Toen ik echter deze avond alleen was, begon ik wat droefgeestig te worden bij de gedachte dat ik een lieve vrouw miste. Maar de Heere richtte mijn hart en gedachten naar Hem, en werkte in mij een begeerte en verlangen naar Hem en naar het genieten van Hem in de hemel, zodat ik mocht besluiten en zeggen dat ik niet anders kan dan geloven dat mijn schat in de hemel is omdat mijn hart daar is. Want Christus Zelf, de getrouwe Getuige, zegt, dat "waar de schat is, daar ook het hart zal zijn." Hij is mijn Getuige, dat mijn grootste wens in de hemel is. O, Wien heb ik nevens Hem in de hemel. Er is niemand op de hele aarde die ik nevens Hem begeer. De Heere zij gedankt voor deze nieuwjaarsdag en voor het nieuwjaarsbezoek."

Hij zegt verder: "Deze zelfde avond, 1 januari, ongeveer tien uur, hield ik stille tijd. Ik kreeg tijdens het lezen van Zijn Woord, Joh. 10 vanaf vers 22 tot het einde, een gezicht van Immanuël, Godmens. O, Hij is de mijne en ik ben de Zijne. Hij is mijn Licht, mijn Leven, mijn Alles. Ik begeer in Hem te leven en in Hem te sterven. Ik ga slapen en ik begeer in Jezus te slapen. Wanneer ik sterf, begeer ik in Jezus te sterven. Ik geloof en ben verzekerd dat ik voor altijd bij Jezus zal zijn, omdat ik niet zonder Hem kan en Hij niet zonder mij wil zijn. Neen, neen, Hij zal mij tot Zich brengen en ik zal in het huis des Heeren blijven in lengte van dagen. Dit is voor mij een heerlijke nieuwjaarsdag geweest. O, laat het zo het hele jaar door met mij zijn."

Staan we tenslotte nog stil bij het laatste middel waartoe deze godzalige predikant zijn toevlucht nam voor zijn eigen geestelijke groei: het schrijven van zijn dagboek. Het zou beslist verkeerd zijn, alle christenen deze gewoonte op te dringen. Duizenden hebben er niet de opleiding of het vereiste talent voor. Vele anderen kunnen er geen tijd voor uittrekken. In vele gevallen heeft men het zo onzorgvuldig gedaan of heeft men zulk een onoordeelkundig gebruik gemaakt van wat familieleden of vrienden hebben opgetekend, dat het in de postume reputatie van de persoon of in de bevordering van de godsdienst slechts gevoelens van oprechte spijt heeft opgewekt. Door de diepe arglistigheid en verdorvenheid van het menselijke hart, is volgens sommigen het bijhouden van een dagboek voortgekomen uit een wettische of praalzieke bui en heeft het alleen maar stof voor geestelijke hoogmoed opgeleverd. De zaken worden al gauw zuiverder voorgesteld vanwege het idee dat de aantekeningen vroeg of laat onder de ogen van mensen zullen komen, en achting en bewondering voor de schrijver opwekken als een zeer godzalig mens. Dat oefent zelfs onbewust aanzienlijke invloed uit op de weergave van feiten. Dergelijke overwegingen hebben voortreffelijke predikanten en christenen doen besluiten om ervan af te zien. Hoe nauwlettend ze ook op het handelen van de Heere en op de verscheidene werkingen van hun hart gelet en met welke ijver en werkzaamheid gestreefd hebben naar groei in het leven met God, toch hebben ze over zulke onderwerpen weinig of niets opgetekend. Anderen hebben hun dagboek, na jarenlang schrijven, helemaal of grotendeels aan het vuur toevertrouwd. In sommige gevallen zijn godzalige mannen kort voor hun sterven door plichtsgevoel of op aandrang van vrienden aangespoord om een beknopt verhaal van hun leven en ervaring gereed te maken.

We moeten toegeven dat de uitgegeven dagboeken van sommige voorbeeldige christenen, met grote kennis van zaken geschreven en zeer nuttig zijn gebleken tot onderricht en bemoediging van anderen. Dat geeft reden de Auteur van alle goed

hartelijk te erkennen dat ze ooit aan de wereld gegeven werden. Wie zal zeggen dat het verkeerd is in een christen die de vereiste bekwaamheid en tijd heeft, om van tijd tot tijd aantekeningen te maken van wat het belangrijkste is in zijn eigen ervaring? Voorwaarde is dat hij in zijn werkwijze de ingevingen volgt van bescheidenheid en voorzichtigheid. Dat hij, in afhankelijkheid van Gods genade, tracht zich alleen door godvruchtige en eerbare motieven te laten leiden.
Dienaars van het Evangelie zijn uit kracht van hun ambt verplicht om veel aandacht te schenken aan de geestelijke belangen van anderen. Juist voor hen is het schrijven van een dagboek aanbevolen, als een uitstekend middel hen ervoor te bewaren om zichzelf voorbij te zien. Ook is het in sommige omstandigheden heel verklaarbaar om dit middel te gebruiken.

Doel van Erskines dagboek

Na de gewichtige verandering van inzichten en gevoelens die de predikant van Portmoak meemaakte, is het niet verwonderlijk dat hij een manuscript schreef waaraan hij de titel gaf: *Mijn eigen ervaringen van de leidingen van de Heere*. Het is mogelijk dat hij de toevlucht tot deze maatregel nam op voorstel van een vriend. Boston zegt dat hij gedurende veertien maanden in 1698-1699 een uitgebreid dagboek bijhield, "daartoe bewogen door een gesprek met de predikant Mair".[148]
Deze godzalige predikant heeft waarschijnlijk ook Ebenezer Erskine, die enige tijd vóór de datum van de eerste aantekening in het dagboek vertrouwelijk met Mair begon om te gaan, aangeraden dat te doen. Uit enkele uitdrukkingen die hij hierin over zijn ervaring heeft opgetekend, blijkt dat hij daartoe werd aangezet door een verlangen om in zijn eigen hart een dankbare herinnering te bewaren aan wat God voor zijn ziel had gedaan, en ook om zich op te wekken waakzamer en actiever te zijn om de christelijke natie te bevorderen. Hoogstwaarschijnlijk was het strikt persoonlijk bedoeld en mogelijk kwam het nooit bij hem op dat het zelfs onder het oog van een familielid

[148] *Memoirs*, p.45.

of vriend zou komen. Met uitzondering van enkele woorden is het helemaal in steno handschrift geschreven, volgens een verouderd stenografisch systeem, en de tekens heel dicht op elkaar. Het geheel bestaat uit drieënvijftig grote bladzijden.

Beschreven periode

Ten aanzien van de tijd en wijze van het bijhouden van dit verslag, heeft hij waarschijnlijk geen vast plan gehad. Het schrijven beslaat een tijd van 22 november 1707 tot 1728. Liever gezegd: tot 1722, omdat er na dat jaar slechts weinig aantekeningen zijn. Voor elk van de jaren 1726, 1727 en 1728 slechts enkele regels en voor 1725 zelfs geen woord.
Zelfs tijdens deze perioden, waarin hij zich zonder ophouden op dit verslag toelegde, schreef hij er niet elke dag, elke week, of zelfs niet elke maand in. De gegevens laten in dit opzicht een grote verscheidenheid zien, al naar gelang hij tijd had of zich ertoe gedrongen voelde naar aanleiding van belangrijke gebeurtenissen.
Een voorbeeld. Tengevolge van de talrijke wederwaardigheden en sterfgevallen die in de jaren 1713, 1714 en 1720 in zijn gezin plaatsvonden, komt de productie van deze drie jaren neer op iets meer dan een helft van het hele manuscript.
Waarschijnlijk heeft hij na 1728 het schrijven van een dagboek niet meer hervat.
In het deel dat de aantekeningen bevat waarvan we zojuist een verslag hebben gegeven, wordt de laatste aantekening vóór 1728 gevolgd door een aantal blanco pagina's. En we hebben ook gezien dat er tussen zijn talrijke andere notitieboekjes geen afdoend spoor ontdekt is dat hij er weer aan begonnen was. Het is onnodig uitgebreid te onderzoeken waarom hij met dit persoonlijke verslag niet is verdergegaan. We kunnen nooit met eerlijkheid en billijkheid beweren, dat een eventuele achteruitgang van zijn geestelijk leven er de oorzaak van zou zijn geweest. Want uit zijn verdere leven blijkt dat hij, welke fouten of gebreken men ook kan ontdekken, met steeds meer kracht voortging, totdat zijn aardse loopbaan tot een zeer gelukkig en zegevierend einde werd gebracht.

Nadat vele voortreffelijke volgelingen van Christus een aantal jaren een dagboek bijhielden, hebben ze het nodig gevonden het te verkorten of op te geven. Of ze hebben er vanwege andere werkzaamheden mee moeten stoppen.

Ook Erskine had in het laatste gedeelte van zijn bediening talrijke plichten die zijn tijd en aandacht vroegen. We zagen eerder dat hij, enkele jaren nadat hij met de kracht van de waarheid bekend werd, buitengewoon veel aandacht aan zijn wisselende gesteldheden en gevoelens besteed schijnt te hebben. We moeten dan ook vermelden dat hij later minder peinsde over de schommelingen van zijn eigen ervaringen, maar zijn gedachten vaster vestigde op de grote waarheden en beloften die hem in het Evangelie waren uitgestald. Dit noemde hij uitdrukkelijk als reden om niets op te schrijven, zoals hij vroeger had gedaan, terwijl hij zich ootmoedig schaamde omdat hij niet voldoende acht sloeg op en lering trok uit wat de Heere toeschikte.

Op 21 juni 1726 zegt hij: "Ik heb helemaal niets geschreven van wat ik bijna deze twee en een half jaar ondervond, al had ik veel van de goedheid van de Heere kunnen opschrijven als ik nauwlettend had waargenomen óf hetgeen Hij in Zijn Voorzienigheid werkt ten aanzien van mij en de mijnen, óf Zijn werkingen van genade in mij. Alleen geloof ik dat de Heere mij enige tijd geleerd heeft meer door het geloof dan door het gevoel te leven, al heeft het niet helemaal aan gevoel ontbroken. Hij heeft mij vele, vele heerlijke gezichten van de Heere Jezus geschonken. Ik ben vele malen neergeworpen en vele malen opgeheven, wat ik vergeten ben."

In hoeverre hij er goed aan deed dat hij òf met een dagboek begon óf er uiteindelijk mee ophield, wordt overgelaten aan het oordeel en de beslissing van de opmerkzame lezer. Ook de vraag of het verslag aan waardevolle doelen in zijn eigen ervaring heeft beantwoord en welk nut anderen uit de publicatie van de vele interessante bladzijden mogen halen. Erskine en anderen stonden in meerdere of mindere mate achter de gewoonte om hun geestelijke oefeningen en genietingen, te-

korten en de dingen die zij bereikt hadden, als in Gods tegenwoordigheid getrouw op te schrijven. Predikanten en christenen moeten voor zichzelf oordelen of zij het hun plicht achten hen na te volgen. Hoewel ware vromen over dit punt mogelijk verschillend denken, moet de regel van de apostel in acht worden genomen: "Die daar eet, verachte hem niet die niet eet; en die niet eet, oordele hem niet, die daar eet; want God heeft hem aangenomen. Een iegelijk zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd" (Rom. 14:3,5).

HOOFDSTUK 4

Ambtelijke werkzaamheden

Vervullen van de pastorale taak

Het kan niet anders of het ware beginsel, diep geworteld in het hart, heeft invloed op de praktijk. En van de ware christen wordt, waar hij ook tewerkgesteld is, verwacht dat hij een heilzame invloed om zich heen verspreidt. De krachtige en vurige taal waarin Ebenezer Erskine zijn vrome gevoelens in het persoonlijke verslag van zijn geestelijke ervaring onder woorden brengt, werd ruimschoots gerechtvaardigd door zijn hele levenswandel. Uit de bijzonderheid van zijn arbeid in de bediening zal blijken dat hij dit heilige ambt vervulde met een getrouwheid en ijver die daarmee in overeenstemming is. We maken deze opmerking ten aanzien van de wijze waarop hij zich gedroeg na de gelukkige ommekeer in zijn denken en gevoelens. Zelfs vóór deze gebeurtenis schijnt men hem voor een godvruchtige en trouwe predikant gehouden te hebben. Het is echter zeker dat er toen niet die heilige activiteit en ijver was. In zijn preken ontbrak het, zoals algemeen erkend wordt, aan evangelisch licht en een evangelische goede reuk. Hoewel hij, zoals zijn eerste aantekenboekjes laten zien, geen teksten vermeed die onmiddellijk op onderscheiden geloofsstukken van de Schrift betrekking hebben, schijnt hij zijn hoorders een verwarde "mengeling van wettische en evangelische leerstelligheid" geboden te hebben, wat onder de predikanten van die tijd gewoon was.[149] Maar de gezegende verandering die hij in zijn ziel ondervond, had de meest begerenswaardige gevolgen op zijn studies en preken en op elk deel van zijn bediening.

[149] Brown, *Gospel-Truth*, p.83, 1st ed.

Hij las voornamelijk theologische werken. Turretinus, Witsius, dr. Owen, bishop Beveridge, Charnock en Flavel behoorden tot het aantal van zijn lievelingsschrijvers. We hebben echter gezien dat hij het Boek van God bestudeerde met een ongewoon en voortdurend vermaak en dat hij rechtstreeks uit deze zuivere en onuitputtelijke fontein overvloedig putte. In zijn voorbereidingen voor de kansel wendde hij onvermoeibare ijver aan en zijn studies werden door meditatie en gebed geheiligd en aangenaam gemaakt. De inspanning van het schrijven en het van buiten leren werd onderbroken en gevolgd door ontboezemingen of het plechtig naderen tot de troon der genade. Vooral op zaterdagavond kon men hem zo bezig vinden. Laten we eens horen wat op dit punt wordt gezegd:

"Zaterdag, *26 december 1713*, tussen 4 en 5 uur 's middags. Nadat ik klaar was met het schrijven van mijn preek en die nog eens overlas, ging ik bidden om in alles en in de verschillende delen van mijn studies de Heere om hulp en bijstand te smeken. Ik voelde dat mijn ziel uitgetrokken werd naar de Heere en Hem als mijn enige Deel en Erve koos. Mijn ziel fundeerde zich opnieuw op de voldoening en tussenkomst van de heerlijke en altijd gezegende Zaligmaker. Hierop rust ik en hierop waag ik mijn ziel voor tijd en eeuwigheid."

"Zaterdag, *12 juni 1714*, 11 uur 's avonds. Vanavond had ik tijdens het stille gebed een aangenaam bezoek. Ik ervoer dat de Heere merkbaar bij mij was, dat Hij mijn ziel verkwikte en tot Hem deed uitgaan. Ik zag Hem als de Godmens, geopenbaard in mijn eigen natuur. Ik voelde dat mijn ziel één met Hem werd. Ik kon zeggen: 'Mijn God is been van mijn benen en vlees van mijn vlees geworden. Mijn God is mijn oudste Broeder, mijn Man en Verlosser.' O, ik zag Zijn kostbaar bloed, dat Hij aan het kruis stierf en de wet gehoorzaamde. Zo wentelde mijn ziel zich op dit gezegende fundament. O, dat ik geholpen worde om Hem aan te prijzen en om morgen zielen te winnen tot Zijn gehoorzaamheid! Dat Hij te dien einde voor mij een tong en een mond zij en mij de tong der geleerden geve."

Zijn verlangen en voornemen om de gezegende Verlosser in Zijn Persoon, ambten, gerechtigheid en genade tot het verheven thema van zijn preken te maken, worden vaak uitgedrukt in nadrukkelijke en belangwekkende bewoordingen:

"*5 februari 1717*. Het behaagde de Heere mij te bezoeken nadat veel donkerheid en schuld mij hadden omringd. Ik zag al het verkeerde in mijzelf. Maar eer aan God, ik zie alle gerechtigheid in de Borg. Ik zie dat Hij Alles in allen is en dat er voor een arme ziel alleen maar verlossing is in Christus. Ik zie dat Hij het merg is van alle godsdienst en dat de verlosten de hele eeuwigheid zullen doorbrengen met het zingen van de lof van Hem Die ons heeft liefgehad en Zichzelf voor ons heeft gegeven. Ik ervaar één glimp van Hem als leven uit de dood. O, werd ik in staat gesteld dit levendige gevoel van Zijn liefde en genade in mijn ambtelijk werk vast te houden. Het zou helpen om Hem aan zielen aan te prijzen."

"*19 december 1717*. Deze avond kreeg ik tijdens het stille gebed een lieflijk gezicht van Christus, Die mijn ziel helemaal voor Zijn rekening neemt. Dat deed mij uitroepen: 'O, Heere, ik ben zeer verheugd in Hem in Wie Uw ziel een welbehagen heeft. Heere, ik loof U Die Hem ooit dierbaar voor mijn ziel maakte.' Eens was ik zonder Christus. Ik kende Zijn uitnemendheid niet en zag geen gedaante noch heerlijkheid in Hem waarom ik Hem zou begeren. Maar nu is Hij voor mij de Voornaamste onder tienduizend en alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Hij is de Allerliefste van mijn hart. Ik zie dat Hij 'het einde der wet is', de Alles van het Evangelie. Ik zou er niets op tegen hebben dat de aardse tabernakel gebroken werd, opdat ik voor altijd bij Hem zou zijn. O, dat ik, zolang ik op deze aarde ben, van nut mag zijn om Zijn uitnemendheid en heerlijkheid aan anderen te verkondigen. Dat is de grote wens en begeerte van mijn ziel en dat waarop ik mij in al mijn ambtelijke arbeid begeer te richten - Hem aan onsterfelijke zielen aanprijzen."

Hoewel hij een innig vermaak had in het voorbereiden en houden van evangelische preken, was hij oprecht en ootmoedig dankbaar voor elke blijk van Gods tegenwoordigheid, hulp en zegen.

"*26 juni 1717*. Ik heb mij lange tijd vermoeid gevoeld. Mijn hoop en kracht waren helemaal vergaan en ik zag niets goeds meer. Maar sinds de bediening van het sacrament te Kinglassie, zondag acht dagen geleden, gaat het wat beter met mij. Enkele dagen geleden werd ik iets verlevendigd met de woorden van de engel tot de schaapherders: 'Ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal, namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus, de Heere, in de stad Davids.' Op dit schriftwoord richtte ik vorige maandag mijn aandacht als het onderwerp waarover ik de volgende zondag te Largo zou preken. Ik heb het aangenaam gevonden. Bij het bestuderen van dit onderwerp heb ik enkele gezichten van de Heere Jezus ontvangen die mijn hart verlichtten. Deze zelfde dag, woensdag, behaagde het de Heere in het bijzonder mij een zodanig gezicht van Christus te geven dat mijn hart smolt, dat tranen van blijdschap in mijn ogen sprongen, mijn hand stil hield en mijn tong loofde. Ere aan God voor dit bezoek. Ik hoop dat het een begin van meer bezoeken is en dat Hij aanstaande zondag te Largo bij mij zal zijn in het verkondigen van het blijde nieuws van een Zaligmaker aan Zijn volk. Amen."

"*4 november 1720*, een vastendag. Ik loof de Heere, Die mij bijstond in het werk van de dag, ondanks lichamelijke ongesteldheid en teleurstelling ten aanzien van de assistentie die ik uit drie verschillende hoeken verwachtte. De Heere hielp om met enige vrijmoedigheid Zijn boodschap uit Hoséa 4 vers 1 en 2 te spreken en te brengen. Het is de begeerte van mijn ziel niet om mensen te behagen, maar God, mijn gezegende Meester, Die ik wens te dienen met mijn geest in het Evangelie van Zijn Zoon."

EEN BRIEF AAN EEN CHRISTENVRIEND

Aan deze gedeelten uit het dagboek voegen we een fragment

toe van een brief, geschreven te Kirkcaldy en geadresseerd aan een christenvriend. Daarin worden dezelfde gevoelens van dankbaarheid aan zijn Goddelijke Meester uitgedrukt. In een notitieboekje hebben we een kopie gevonden van de brief waaraan hij omstreeks 1723 begon.

"Ik kwam op woensdag naar deze plaats om de Presbytery bij te wonen en dacht gisteren met Currie weer terug te zijn. Maar vrienden hier, in het bijzonder Kay, mevrouw Sibbald en anderen, dwongen mij gisternacht te blijven om hen op te wekken. Dat deed ik gisteravond een flink aantal mensen. Hoewel ik tegen mijn zin bleef, geloof ik toch dat mijn verblijf van de Heere is geweest, want ik merkte dat enkele zielen gesticht en getroost werden. Ik beschouw het maar als iets gerings dat mensen hun longen besteden in de zaak van zielen, waarvoor Christus Zijn dierbaar bloed gaf. Het is mijn begeerte om de reuk van die Naam, Die als een uitgestorte olie is, te verkondigen in elke plaats waar God mij in Zijn Voorzienigheid stelt. Ik zie het als mijn kroon, eer en blijdschap wanneer Hij mij, in welke mate ook, helpt om Hem aan zielen aan te prijzen. Bid voor mij dat ik verwaardigd en geholpen worde om Zijn lof eer te geven. De grootste eer waartoe een schepsel ooit kwam, is immers een bazuin te zijn om te verkondingen het blijde geluid van leven, vrijheid en heil door Hem."

Waarschuwing tegen misbruik van Gods Naam

Hoewel hij, met de apostel Paulus, niet voorgenomen had iets onder zijn hoorders te weten dan Jezus Christus, en Dien gekruisigd, hield dit eenvoudig voor hem in een vast voornemen die heiligheid van hart en leven die voortvloeit uit het geloof in het kruis, te verklaren en ertoe op te wekken en die werken der duisternis te bestraffen die het Evangelie bedoelt te vernietigen. Bijgevolg vernemen wij uit zijn notitieboekjes dat hij een serie preken hield over de Korte Catechismus, waaronder de Tien Geboden. Hoezeer hij zich verplicht voelde trouw te getuigen tegen de zonde in al haar vormen, en hoe oprecht hij elke zweem van nalatigheid betreurde om overtreders de noodzakelijke waarschuwing en bestraffing te geven, blijkt uit

de volgende twee aantekeningen. De ene heeft betrekking op het oneerbiedige gebruik van Gods Naam, de andere op het schenden van Gods dag.

"Maandag, *29 januari 1712*. Ik herinner mij een gedachte die gisteren bij mij opkwam ten aanzien van de ijver in een dienaar van het Evangelie in het bestraffen van de zonde. Het was deze: een dienaar is de ambassadeur van de Heere Christus, de Vredevorst en de Overste van de koningen der aarde. Als de ambassadeur van een aardse vorst of potentaat zou horen of zien dat er over zijn meester, wiens last hij draagt, iets beledigends gezegd of hem smaad werd aangedaan, zou hij daarover niet gebelgd zijn? Als hij dat niet was, zou hij zijn vertrouwen niet waard zijn. Als zijn meester ervan zou horen, zou hij hem zeker straffen en hem nooit meer een dergelijke taak toevertrouwen. Welnu, elke zonde is de Heere Christus smaad aandoen. Het is een belediging van de kroon van de hemel - vooral zweren bij de Naam van God, of een licht gebruik van Zijn Naam in de alledaagse gesprekken. Zullen zijn ambassadeurs zwijgen wanneer ze horen dat hun Meester beledigd wordt? Zullen ze zó bang, zó laf zijn dat ze het voor de zaak van hun Meester niet opnemen en daarvan niets zeggen? Zullen ze stil zitten wanneer ze horen dat Zijn heerlijke Naam door de vuile mond van goddeloze zondaren misbruikt en ontheiligd wordt? O Heere, ik ben een arm, laf schepsel. Beziel mij met moed en vrijmoedigheid voor U, opdat ik met mijn zwijgen U niet voor mensen verloochene en Gij mij zoudt verloochenen voor Uw Vader en voor de heilige engelen."

Tegen misbruik van Gods dag

"Vrijdag, *25 februari 1715*. Zojuist, toen ik in mijn studeerkamer zat, behaagde het de Heere mij een scherpe berisping te geven omdat ik zweeg en niet een getuigenis naliet tegen het ontheiligen van Gods dag, wat enige tijd geleden plaatsvond in het huis van ---, door de heer van ---, en de landheer van ---, door daar te drinken tot na de tijd van de morgendienst. Ik herinner mij dat ik er met --- zelf over sprak en hem bestrafte, omdat hij op de dag des Heeren tijdens de kerkdienst open huis

hield. Ik vertelde hem over het grote schandaal dat het over het hele land had veroorzaakt. Maar mijn hart sloeg mij dat ik er, gezien de openbare aanstoot die het had veroorzaakt, niet openlijk iets van had gezegd. Daarom ben ik, zo de Heere wil, besloten de volgende keer dat ik in het openbaar in mijn eigen gemeente preek (want aanstaande zondag moet ik in Leslie preken) erop in te gaan. Ik heb dan een mooie gelegenheid het aan te snijden door de Proclamatie van de koning tegen godslastering af te kondigen. De Heere helpe mij om mijn werk met ijver en wijsheid te doen. Heere, vergeef mij mijn slapheid omdat ik de zonde niet heb bestraft."

"Natuurlijke zwakheid en kleinmoedigheid..."

In een ander gedeelte van zijn dagboek klaagt hij over zijn "natuurlijke zwakheid en kleinmoedigheid." Maar welke natuurlijke verlegenheid en beschroomdheid hij ook mag hebben gevoeld en welke reden hij had om zich van vreselijke mensenvrees te beschuldigen, hij legde in de openbare en ambtelijke verplichtingen een ongewone trouw en vrijmoedigheid aan de dag in het verdedigen van Gods zaak en waarheid. Kort nadat zijn hart zijn eerste krachtige indrukken van het evangelische en wezenlijke van de godsdienst ontving, merkten zijn hoorders met blijdschap een zeer grote verbetering op, zelfs in de wijze waarop hij zijn preken uitsprak. Vroeger was hij gauw en tamelijk verlegen wanneer hij in het openbaar sprak. Hij merkte dat hij snel de controle over zijn gedachten verloor, tenzij hij zijn ogen vast gericht hield op de steen in de muur tegenover de preekstoel. Maar nu sprak hij met de kalme beheersing en ongebonden energie die de ambassadeur van Christus past. Hij was zijn geest en stem volkomen meester, keek zijn gehoor om hem heen met een waardige, maar aangename en innemende blik aan en dwong diepe en algehele aandacht af.[150] Die vurige liefde die nu tot de Zaligmaker in zijn hart brandde, onderdrukte de macht van onmanlijke lafheid en bezielde hem met een nieuwe en zeer indrukwekkende welsprekendheid. Een van zijn manuscripten bevat het volgende Latijnse distichon[151], dat hij waarschijnlijk optekende als toepasselijk op de gemengde gevoelens waarvan hij zich bewust was, zijnde "weerhouden door de vrees, maar voortgedreven door de liefde". De regels luiden: 'Dat mihi fraena timor, Da mihi calcar armor.'

[150] Portmoak MS.

Ambtelijk werk

In de regel hielden de Schotse predikanten uit die tijd, althans in het zomerseizoen, 's morgens een bijbellezing en een preek, en 's middags nog een preek. Naast deze diensten begon Erskine volgens de gewoonte van vele van zijn broeders elke week op donderdag een bijbellezing te houden.
Het Heilig Avondmaal werd enige tijd na zijn bevestiging maar zelden bediend; slechts drie keer in zeven jaar. Om verscheidene oorzaken was in die dagen het houden van deze plechtige inzetting in Schotland, vooral in plattelandsgemeenten, eveneens een zeldzaamheid. Later schijnt hij de gewoonte aangenomen te hebben het jaarlijks te vieren. Uit zijn eigen levensbeschrijvingen bleek eerder welke levendige belangstelling hij in deze inzetting gevoelde, of hij nu deel nam aan de bediening ervan in Portmoak of ergens anders.

Vasten en dankzegging

Dagen, gereserveerd voor de openbare dankzegging en het openbare vasten, werden ijverig waargenomen. In een aantekening van *26 augustus 1708* verwijst hij naar een dag van dankzegging. Nadat hij de indrukken die hij toen gevoelde van de verleiding en de verwoestende neiging tot de zonde en van de uitnemendheid van de Zaligmaker had opgetekend, zegt hij verder: "Toen ik de volgende morgen wakker werd - het was een dankdag - was de eerste tekst die mij te binnen schoot: 'O mijn ziel, gij hebt tot de Heere gezegd, Gij zijt mijn Heere.'"
Herhaaldelijk verwijst hij naar de vastendagen, voorgeschre-

[151] Tweeregelig vers.

ven in opdracht van de koning en de Synod van Fife. Een eerder uit zijn dagboek aangehaald gedeelte verwijst naar een persoonlijk vasten, voorgeschreven door de Synode in april 1712, toen de patronaatswet opnieuw werd ingevoerd. Nadat de regering een vasten had voorgeschreven, te houden op 29 maart 1710, dat gebeden zouden worden opgezonden voor de overwinning van de legers van Hare Majesteit Koningin Anne en haar bondgenoten, riep zijn Presbytery de gemeenten onder hun toezicht op dat voorschrift in acht te nemen en te treuren over de zonden van het land, die zowel geestelijke plagen als oorlogsleed, teruggang in de handel en gebrek aan voedsel hadden teweeggebracht. Op deze nationale vastendag preekte hij te Portmoak uit Jeremía 4 vers 14: "Was uw hart van boosheid, o Jeruzalem, opdat gij behouden wordt."
Op een synodale vastendag, 24 februari 1714, legde hij 's avonds door de godsdienstoefeningen in de eenzaamheid getuigenis af van de oprechtheid waarmee hij overeenstemde met anderen in zelfvernedering en boetedoening. Hij betreurde zijn lichamelijke traagheid in het leiden van de eredienst, nochtans verkwikt met de vertroostingen, bereid voor treurenden in Sion.
Hoewel hij God in de verscheidenheid van de ambtelijke bediening zowel op vaste tijden als bij bepaalde gelegenheden ijverig en met blijdschap diende, had hij evenveel aandacht voor andere pastorale taken, zoals de openbare catechisatie, het huisbezoek en ziekenbezoek.[152]

Catechiseren

Catechiseren is een bezigheid waarop vooral in de formulieren van de Kerk van Schotland wordt aangedrongen. Er zijn tijden geweest toen een groot gedeelte van haar predikanten dat getrouw deed. Wanneer dat op de juiste wijze wordt gedaan, is het van alle ambtelijke bezigheden misschien wel de meest onderwijzende. Of het algemene verzuim ervan in de Staatskerk en het onbruik waarin het onder de Afgescheidenen snel

[152] Zie: Notices of a Presbyterial Visitation of the Parish in 1710, Aanhangsel VI.

schijnt te geraken, hoofdzakelijk te wijten is aan de nalatigheid van de predikanten, of aan de onverschilligheid en kritische houding van het volk, in ieder geval is het veronachtzamen of het verval van dit oude presbyteriaanse gebruik zeer te betreuren. De godzalige en invloedrijke man die zich erop toelegt met doeltreffendheid en wijsheid deze voortreffelijke instelling opnieuw in te voeren, zal Sion een belangrijke dienst doen en de oprechte dank van haar ware vrienden ontvangen.
Deze vrome predikant van Portmoak sprak tijdens de catechisatielessen dikwijls met zijn catechisanten over wat ze op zondag hadden gehoord, opdat de gebrachte waarheid door middel van bekende herhalingen des te blijvender indrukken op hun geest en gemoed zou maken. Om op de dag des Heeren de aandacht van de hele gemeente te wekken en vast te houden, liet hij aan het begin van zijn preek wel eens doorschemeren dat hij dezelfde week van plan was over die preek vragen te stellen. Maar niet voordat hij op het punt stond de gemeente te laten gaan, zei hij waar dat precies zou plaatsvinden.[153]

Huisbezoek

In het huisbezoek toonde hij grote ernst en waardigheid, maar ook vurige liefde tot de zielen van zijn gemeente. Zijn algemeen optreden, hoewel tactvol en gepast, was niet afstotelijk en streng. Integendeel. Wanneer hij voor de nodige ontspanning de kerkelijke gemeente doorging, bracht hij zijn gemeenteleden vaak een kort, vriendschappelijk bezoek. Dan liet hij zien hoe blij hij was dat hij ze gezond aantrof en at hij, zonder ceremonie, met het gezin mee. Dan prees hij de godsdienst aan zowel door zijn levendige en innemende als leerzame gesprek. Maar wanneer hij een geestelijk bezoek bracht, achtte hij het juist om zijn gewoonlijke opgewektheid enigszins te beteugelen en te waken tegen die onschuldige humor waaraan hij andere keren geneigd was toe te geven. Met deze statige verschijning en houding, die hem op de meest plechtige gelegenheden kenmerkte, stelde hij zich gewoonlijk voor met

[153] Portmoak MS.

de woorden die onze Heere Zijn discipelen leerde te gebruiken wanneer zij onverschillig welk huis binnengingen: "Vrede zij dezen huize." Gewoonlijk legde hij elke volwassene enkele praktische vragen voor. Daarna ondervroeg en bemoedigde hij de kinderen en na een gepast opwekkend woord eindigde hij met een heel bijzonder en teder gebed.
Uit zijn dagboek blijkt dat hij, wanneer hij die dag op huisbezoek ging, gewoonlijk 's morgens ernstig om Gods hulp bij zijn werk smeekte. Wanneer hem in deze persoonlijke oefening "de opening der lippen" werd gegeven, was hij Zijn Meester niet minder dankbaar dan nadat hij Zijn genadige bijstand had ervaren in zijn meest openbare ambtelijke bediening.
"Woensdag, *19 januari 1708*. Ik mocht pleiten op de belofte dat Hij mij door de Geest der waarheid zou leiden; dat Hij vandaag met mij zou zijn en mij zou helpen om dat deel van het ambtelijke werk dat ik in Arnot zou gaan doen, getrouw te doen, namelijk huisbezoek afleggen; dat Hij mij een diepe indruk van God op mijn hart zou geven en mij zou leiden om een woord te spreken dat bij het geval van de mensen paste."
"Dinsdag, *2 november 1714*. Ik ben de hele dag van huis geweest om mijn gemeente te bezoeken. Geprezen zij Zijn Naam, Die mij bijstond. Nadat ik thuis was gekomen, en ook onderweg, kreeg ik enkele gezichten van de Majesteit van de Heere in de werken van de schepping. Dat vernederde en verkwikte mijn ziel. Toen ik zulk een heerlijk en schoon maaksel als de hemelen en lichtende hemellichamen aanschouwde, kon ik niet anders dan de Schepper loven. Mijn ziel berustte in Hem als een volkomen en in elk opzicht genoegzaam Deel voor mijn redelijke ziel. Ik kon niet anders dan Zijn neerbuigendheid in het aannemen van de menselijke natuur aanbidden.

Ziekenbezoek

Zieken bezoeken was een andere bezigheid waaraan hij dezelfde toewijding, wijsheid en liefde aan de dag legde. Hij stond klaar om een noodzakelijk alarm te slaan in de oren van de

door moeite getroffen zorgeloze zondaar, en ook woorden te spreken tot troost van de terneergeslagen christen. De volgende anekdote is het herinneren waard geacht. Toen hij Ann Meiglo, een arme, maar godzalige vrouw, bezocht, zei ze: "Och, mijnheer, ik lig hier maar, een arm onnut schepsel." "Vindt u dat?" was zijn antwoord. "Ik denk," zei ze verder, "dat ik, als ik naar de hemel zou zijn, werkelijk van enig nut zou zijn om God te verheerlijken zonder zonde." De godvrezende man antwoordde vriendelijk: "Eigenlijk denk ik, Ann, dat u God hier verheerlijkt door uw overgave en onderwerping aan Zijn wil en dat tegenover vele moeilijkheden en veel tegenspoed. In de hemel hebben de heiligen niet uw lasten die hen neerdrukken: uw lof, bedrukt als u bent, is voor mij wonderbaarlijker en ik hoop aangenaam voor God."[154]
Op dit interessante terrein van de pastorale arbeid ervoer hij dikwijls dat zijn hart gevoelig werd verruimd. Dat gaf opnieuw reden tot dankbaarheid en lofprijzing.
"*26 januari 1715*, tussen 7 en 8 uur 's avonds. Vandaag ben ik op ziekenbezoek en het meer rond geweest. Ik prijs de Heere, Die mij heeft bewaard voor dodelijke ongevallen die mij in de eeuwigheid hadden kunnen brengen, en dat ik mijn huis in vrede heb aangetroffen. Ik kan niet zeggen dat ik vandaag veel van Zijn gevoelige tegenwoordigheid heb ervaren - slechts enkele zwakke glimpen van de Heere, als het ware door een dik gordijn. Maar ik ben ervan overtuigd dat Hij niet ver weg is, want het grootste gedeelte van de dag, en vooral nu, heb ik, terwijl ik alleen reis, een sterk verlangen in mijn ziel naar Christus gevoeld."
"*24 april 1722*. Toen ik vandaag een zieke in Broombrae, Alexander Glass, bezocht, behaagde het de Heere in mijn gesprek met deze man zowel mijn hart als mijn tong los te maken en mij in staat te stellen tot lof van Christus te spreken en de weg der zaligheid voor de arme man te openen. Mijn tong was als een pen van een vaardige schrijver toen ik sprak over de dingen aangaande de Koning, zodat ik tegen de arme man zei: 'Alexander, ik weet niet wat er mogelijk in deze woorden ligt

[154] Brown Gospel-Truth, p.46.

opgesloten, maar de Heere heeft mij geholpen om met blijmoedigheid van de ziel tot u te spreken. Ik wens dat de Heere deze woorden die Hij mij te spreken heeft gegeven, zal gebruiken en ze tot in uw ziel doet doordringen.' Ik had ook de vrijmoedigheid in het bidden met de arme man ---."

Onderwijs aan jongeren

Bewust van het grote belang van vroege indrukken, spande hij zich tot het uiterste in om het geestelijke welzijn van de jongeren te bevorderen. Omdat het hem niet bevredigde zich tijdens het huisbezoek tot hen in hun ouderlijk huis te richten, hield hij toezicht op het onderwijs dat ze op de dorpsschool kregen. In Schotland waren de dorpsscholen, die zo hoog en zo met recht geprezen werden vanwege hun heilzaam oogmerk en zeer groot nut, bedoeld als seminaries, niet minder voor godsdienstonderwijs dan voor de basisprincipes van het onderwijs. Behalve het dagelijks lezen van de Schriften en het herhalen van catechismusvragen, hadden de onderwijzers de gewoonte - en we hopen dat de gewoonte nog steeds enigermate in zwang is - een groot gedeelte van de zaterdag te besteden aan het ondervragen en vermanen aangaande godsdienstige en morele onderwerpen. Bij dit werk ontvingen de leraren over het algemeen min of meer de steun en hulp van de predikant. Daarom bezocht Erskine zaterdags dikwijls de school van Portmoak. Nadat hij de leerlingen ondervraagd had, spoorde hij hen aan en bad met hen. In plaats van naar de school te gaan, nodigde hij de kinderen soms uit op de pastorie te komen. Daar gingen ze met groot enthousiasme naartoe, want ze wisten dat hun predikant hen nooit vriendelijker behandelde, noch het pad van de wijsheid aan hun keuze in beminnelijker en bezielender woorden aanbeval, dan wanneer hij ze in zijn eigen huis ontving.

Gebedsbijeenkomsten

Een ander middel dat hij gebruikte om het wezenlijke van de godsdienst in zijn gemeente te bevorderen, was het oprichten

van gebedsbijeenkomsten. In sommige gevallen zijn zulke instellingen, zo erkent men, vanwege het heersen van een twistzieke en al te kritische geest eerder een belemmering dan een middel voor oprechte vroomheid geworden. Duizenden kunnen echter uit blijde ervaring getuigen, dat ze, wanneer er op de juiste wijze leiding aan wordt gegeven, de geestelijke groei buitengewoon bevorderen. Een godvruchtige en wijze predikant kan veel doen om het nut van deze instellingen te waarborgen en de misstanden, waaraan ze blootstaan, te voorkomen. Erskine zag het als zijn plicht ze zijn steun te geven. In het jaar 1714 stelde hij er een aantal richtlijnen voor op. Alle leden werden verwacht ze te ondertekenen en zich eraan te houden.[155] Hij bleef hen, zo dikwijls als zijn andere werkzaamheden dat toelieten, van tijd tot tijd door zijn aanwezigheid bijstaan en aanmoedigen. De weldadige invloed van deze gemeenschappelijke en eenvoudige instellingen, die zo oordeelkundig opgericht en geleid werden, bleek uit het voorbeeldige leven en juichend sterven van velen van hun leden.

Zegeningen in Portmoak

In de verschillende bezigheden van zijn bediening werd deze vlijtige zielenherder bemoedigd, wanneer hij merkte dat ze gewaardeerd en met zegen bekroond werden. Omdat hij de waarde van onsterfelijke zielen kende, verheugde het hem zeer wanneer hij merkte dat zijn bediening werd gezegend omdat een zondaar tot de kennis van Christus was gebracht of omdat een christen in heiligheid toenam en zijn blijdschap groter werd. Hiervan kunnen we het volgende voorbeeld geven:
"Portmoak, woensdag, *19 januari 1709*. Een boetedag. Margaret Selkirk bleef bij mij eten. Na het eten kwam ze naar mijn studeerkamer. Ze vertelde mij hoe de Heere mij als een instrument had gebruikt om haar ziel te vertroosten met de heerlijke waarheden van God. Ze vertelde mij over de weg, wijze en middelen van haar bekering en wat een wonderbaarlijke goedheid en vrije genade aan haar was betoond. Hoe vurig sprak

[155] Zie Aanhangsel VII.

ze van het handelen van de Heere met haar ziel. Hierna vertelde ik haar van mijn toestand en hoezeer ik een vreemdeling was van de blijken van het vriendelijke aangezicht van de Heere. Ik smeekte haar mijn zaak bij de Heere te brengen, opdat het Hem genadig mocht behagen weer tot mij te komen. Ze beloofde het te doen. En dank aan mijn God, vanmorgen, donderdag, 20 januari, ervoer ik in het gebed een wenk van Zijn aangezicht, dat Zijn Geest mijn hart verruimde en mijn ziel naar Hem deed uitgaan. Ik mocht voor mijzelf bidden of God mij als een instrument wilde gebruiken om Hem in de gemeente te dienen. Ik mocht Hem prijzen, dat Hij mij als een instrument gebruikte om de ziel van elk van Zijn volk die Hem na en dierbaar waren, te vertroosten en te versterken. Ik mocht Hem loven voor Zijn genade in het bijzonder ten opzichte van M. Selkirk, in wie ik zoveel van God en de hemel zag. Ik mocht God loven omdat Hij haar verhoorde ter wille van mij en smeken haar te verhoren ter wille van mijzelf, mijn kudde en mijn gezin en of Hij zowel haar als mij wilde verhoren om de Heere Christus wil."

Dit fragment uit het dagboek, dat met die ongekunstelde en eenvoudige woorden de gevoelens uitdrukt die het hele manuscript kenmerken, en met de heersende smaak en geest van de vromen in die tijd overeenkwam, geeft een mooi voorbeeld van de grote waarde die hij toekende aan de gebeden van de vromen onder zijn volk als het middel om goddelijke mededelingen voor zichzelf te ontvangen.

Dankbaarheid bij zegen op het werk

Het volgende fragment geeft nog een bewijs van de vreugde die hij gevoelde telkens wanneer hij zag dat hij erin slaagde de aandacht van mensen te winnen voor de leerstukken van het kruis, of wanneer bleek dat het indruk op het geweten en hart maakte. Zijn dankbaarheid en blijdschap werden vermeerderd door de ontmoedigende gedachten die zijn geest eerder hadden benauwd.

"*7 juli 1714*, de zondag onmiddellijk voorafgaande aan het sacrament in deze plaats. Voordat ik de openbare eredienst begon, was ik met grote vrees bezet hoe ik deze dag dit werk moest volbrengen. Ik herinner mij dat ik daarom op mijn knieën ging en bad of de Heere, indien Hij niet met mij mee ging, Zijn hand op mij wilde leggen en mij wilde verhinderen het Evangelie verder te schande te maken. Het behaagde de Heere genadig om mij te horen en Zich over mij te ontfermen, want ik kan mij niet herinneren dat ik in mijn leven ooit zoveel vrijmoedigheid heb gehad om de boodschap van mijn Meester te brengen als deze dag. Er waren heel veel mensen. Omdat de kerk de helft ervan niet kon bevatten, was ik genoopt in het open veld te spreken. De Heere gaf mij kalmte van geest en bracht mij in het spreken veel dingen te binnen waarover ik tevoren niet zozeer had gedacht. De mensen luisterden met grote begeerte en aandacht als zouden ze de woorden uit mij getrokken hebben. Ik kan niet anders dan geloven dat er zielen zijn die vandaag óf bekeerd, óf versterkt en vertroost zijn. Ik heb gehoord dat sommigen aan het einde van de dienst met een vurig verlangen naar Christus naar huis gingen. Ik preekte over Jesaja 42 vers 1, het tweede leerstuk vanuit de context: wanneer Christus Zich aan de ziel ontdekt, verduistert dit al de vermeende voortreffelijkheid van afgoden. Ik bezocht ook enkele zieken. Een zekere David Wilkie, een zeer verstandige man, vertelde mij dat zijn dochter Margaret naar huis was gegaan met een vreemd werk aan haar gemoed alsof een vlam van liefde en verlangen naar Christus in haar hart was ontstoken. Heere, laat het blijven en steeds meer branden. Ik zie de ondersteuning van de Heere in het werk van deze dag als een zegel op mijn bediening en een teken dat Hij op de grote dag van het feest bij mij is."

Waardering uit de gemeente

De bereidwilligheid van zijn gemeenteleden om zijn diensten te waarderen en er hun voordeel mee te doen, blijkt niet alleen uit zijn eigen persoonlijk verslag, maar uit andere documenten en uit onbetwistbare overlevering. De kerk was niet alleen vol op de dag des Heeren, maar ook de bijbellezing op donderdag werd goed bezocht. Meesters en knechten probeerden

hun zaken zó te regelen dat noch de gelegenheid van de openbare eredienst, noch de noodzakelijke verplichting van hun werelds beroep werd verzuimd. Zelfs bij catechisatielessen ('diets of examination') kwamen er veel mensen. De mensen onderscheidden zich zowel door hun dorst naar kennis en een geest van toewijding, als door hun gepaste houding. Tijdens het openbare gebed en de openbare lofprijzing scheen het hart van de aanbidders zeer aangedaan te zijn. Aan het einde van de zondagse diensten werden herhaaldelijk de laatste verzen van psalm 72 gezongen. Iemand die het hoorde en zag, voegde eraan toe: "Hoe meeslepend werd het gezongen! Nooit kan ik een dergelijke verrukkelijke melodie horen, totdat ik naar de hemel ga."

Stenografisch opgenomen preken

Eén teken van de aandacht voor godsdienstonderwijs die er in die tijd onder de mensen van Portmoak heerste, was de gewoonte om tijdens het preken de preken stenografisch op te nemen. Over de gepastheid van deze gewoonte kan men verschillend denken. Erskine veroordeelde het echter niet. Soms sprak hij de 'schrijvers', zoals hij ze noemde, in het openbaar aan en gaf hun korte wenken als aanwijzing. Sommigen van hen raakten zó bedreven in de kunst dat ze de preken volledig opschreven, terwijl anderen genoegen namen met het opschrift en de hoofdgedachten. Omdat ze niet tijdens de bijbellezing, preken en vermaningen aan het Avondmaal des Heeren wilden schrijven, schreven velen van hen de hoofdinhoud van de catechetische oefeningen op en zelfs van persoonlijk advies aan gezinnen en enkelingen. Zó diep was hun achting voor hun predikant en zó groot hun waardering voor zijn lessen, dat ze al zijn woorden wilden bewaren. Sommigen van de schrijvers waren gewoon om op zondagavond de preken van die dag aan hun familie en buren voor te lezen. Die grepen deze gelegenheid om hun geheugen op te frissen graag aan. Verschillende mensen in de gemeente bezitten nog steeds met de hand geschreven boeken met de preken en andere geestelijke oefeningen uit die tijd. Onder de meest bekende 'stenografen' was

een zekere Ebenezer Birrel, die, naar men zegt, het eerste jongetje is geweest dat door Erskine is gedoopt en de eerste die op het huidige kerkhof van Portmoak is begraven. Zijn predikant had tijdens zijn leven oprechte achting voor hem. Na zijn dood schreef hij het eenvoudige vers, dat op zijn grafsteen werd geschreven:

Mijn vermoeide leven is voorbij,
Mijn glas is leeg;
Mijn fakkel is ontstoken,
Nu is mijn vreugde begonnen.

Zegen door vervolgde predikanten

Een verscheidenheid van omstandigheden viel gunstig samen, zodat Erskines bediening in deze gemeente vrucht droeg. Een fundament daartoe werd ongetwijfeld gelegd door de krachtige preken van de vervolgde predikanten, in het bijzonder Blackader en Welsh, die tijdens de ongelukkige regeringen van Karel II en zijn broer Jakobus een enkele keer voor vele en diep geïnteresseerde hoorders in de meest afgelegen plaatsen van de 'Lomond heuvels' preekten. Ook het moraal van de mensen was aanzienlijk verbeterd door de loffelijke inspanningen van zijn waardige voorgangers, William Mackie, een zeer bekwame man, die de episcopale predikant bij de omwenteling van 1688 opvolgde en later overgeplaatst werd naar de gemeente van Markinch.[156] En ook John Wilson, die op 24 november 1698 te Portmoak werd bevestigd, maar, zoals eerder werd vermeld,[157] in het jaar 1702 naar Kirkcaldy werd overgeplaatst. Ebenezer Erskine steunde ijverig de arbeid van deze vrome mannen. Niet zonder opmerkelijk succes wendden ze elke poging aan, door op z'n tijd te waarschuwen en getrouw tucht uit te oefenen, eerbied voor de Naam, de dag en de inzettingen van God en algemeen fatsoen en een geregeld gedrag te bevorderen.

---

[156] Zie Aanhangsel. No. VIII.
[157] Zie p.89.

In het bewaren van orde en decorum in de gemeente was de ijver en het tactvol te werk gaan van zijn ouderlingen - er waren er geruime tijd wel vierentwintig - hem tot grote steun. Onderscheiden door vroomheid en goed verstand deden ze met veel vrucht alle moeite om verschillen bij te leggen, een geest van liefde en saamhorigheid te koesteren en door ervoor te zorgen dat elk deel van de godsdienst stipt werd onderhouden. Kortom, om al de belangrijke zaken van hun ambt te bevorderen. Sommigen van deze eerbiedwaardige mannen werden zeer oud, en tot op dit uur zijn hun namen niet vergeten en is hun gedachtenis tot zegen. Om deze waardevolle groep hulpen aan te sporen tot het daadwerkelijk vervullen van hun ambt, stelde hun predikant voor hen een document samen met als titel: *Voorschriften voor de ouderlingen van Portmoak.* Ook maakte hij voor hen een stel vragen gereed met betrekking tot het doen van hun ambtelijke taken. Die werden door de kerkenraad goedgekeurd en waren bestemd om minstens tweemaal per jaar aan elke ouderling gesteld te worden.[158]

ONDERWIJZER DUN

Een andere gunstige omstandigheid was de samenwerking met uitstekende onderwijzers die tijdens zijn ambtsperiode op de dorpsschool van Portmoak werkten. In het bijzonder Dun, een bekwaam en godzalig man, die hier in het jaar 1722 tot onderwijzer werd benoemd en vijftig jaar lang zijn taak bleef vervullen. Aan de aanwijzingen van deze uitstekende leermeesters hebben een aantal predikanten en andere voornaam geworden mensen de basisprincipes van de literatuur te danken.

Onder zijn leerlingen kan hij onder anderen rekenen John Mair, A.M., rector van de Grammar School van Ayr, en later van de Academie te Perth. Diens elementaire werken, zoals *Tyro's Dictionary* en *Introduction to Latin Syntax*, staan nog

[158] Deze vragen kan men vinden in Aanhangsel IX.

steeds hoog aangeschreven vanwege het praktische nut dat zij die deze taal bestuderen, hiervan hebben.

Michael Bruce, de eerder genoemde vermaarde dichter, was een andere van Duns leerlingen. Nadat hij de basiskennis onder de lessen van deze man had verworven, vervolgde hij zijn klassieke en filosofische studies aan de universiteit van St. Andrews. En daarna, in het voorjaar van 1767, de colleges van John Swanston, laatstelijk predikant te Kinross, professor in de theologie aan de Associate Synod. Vanwege zijn talenten en bescheidenheid maakte hij zich bij Swanston geliefd, evenals bij Lawson, laatstelijk predikant te Selkirk en James Scott, laatstelijk predikant te Musselburgh. Ook bij andere medeleerlingen, die met warmte over zijn zeldzame gaven spraken en diep betreurden dat hij zo jong stierf. Zijn biografen zijn over het algemeen aan zijn relatie met de Secession Church voorbijgegaan. Iedereen heeft echter van zijn innige verbondenheid met Logan, een man met dezelfde talenten, gehoord. Hij was de eerste uitgever van zijn werken en aarzelde niet te beweren dat het laatste gedeelte van zijn *Elegy on Spring* "waarschijnlijk niet onder hoeft te doen voor welke poëzie in welke taal dan ook." Het kerkhof van Portmoak heeft nu iets oogstrelends voor de voorbijganger: het is een begraafplaats met het verfijnde karakter van een monument ter gedachtenis aan deze bewonderenswaardige jonge man. Het werd enkele jaren geleden opgericht hoofdzakelijk door de welwillende inspanningen van dr. George Baird, rector van de universiteit van Edinburgh.

Als laatste van Duns leerlingen noemen we David Arnot van Portmoak die, hoewel hij nooit streefde naar de eer van een openbare positie, bij een bredere kring van kennissen goed bekend stond als iemand met een uitstekend verstand en van zeer grote verdienste. Dit is de vriend die Bruce in zijn gedicht 'Loch Leven' heeft vereeuwigd onder de naam 'Agricola'. De doxologie die uit twintig regels bestaat, begint als volgt:

Welzalig de mens die in deze vredige vlakten
Zijn vaderlijk veld ploegt, ver van het rumoer,
De zorg en drukte van een bedrijvige wereld! enzovoort.

De gemeente van Portmoak, die een uitmuntende evangeliebediening had met daarbij deze verscheidene voordelen, werd als 'een veld dat de Heere heeft gezegend'. Het wemelde van intelligente en levendige christenen. Voor allen die het opmerkten, was het een mooi voorbeeld van de heilzame vrucht die voortvloeit uit de Goddelijke zegen op de arbeid van een getrouwe predikant, bijgestaan door verstandige ouderlingen en bekwame en ijverige onderwijzers. Het mag zonder schoonspreken bevestigd worden dat, over het algemeen gesproken, de inwoners van die gemeente ten aanzien van hun toenemen in de kennis van Christus en hun opvallende diepe eerbied voor godzaligheid, matigheid en rechtschapenheid, boven velen uitblonken. En dat naar alle waarschijnlijkheid, zoals een respectabel leek in een aangrenzende gemeente opmerkte, 'de goede resultaten van Erskines bediening in de gemeente van Portmoak verschillende komende geslachten zullen blijven.' In het *Statistisch Verslag* van deze gemeente (zo'n dertig of veertig jaar sindsdien geschreven), doet de eerwaarde schrijver, hoewel hij in het hele verslag in niet één geval de naam Ebenezer Erskine te berde heeft willen brengen, ruimschoots recht aan het imago van de gemeenteleden. Hij zegt: "Ze zijn buitengewoon trouw in het vervullen van godsdienstplichten en zijn, met enkele uitzonderingen, vlijtig, matig en vreedzaam. Tijdens het verblijf van de huidige predikant is er van niemand bekend die òf een geldboete heeft gekregen òf door verbanning òf de dood is gestraft. Uit een collecte voor het Koninklijke Ziekenhuis van Edinburgh en uit een collecte voor een arme weduwe van de gemeente, bleek de liefdadigheid en menselijkheid van de parochianen heel duidelijk."[159]

GROTE BELANGSTELLING VOOR AVONDMAALSTIJDEN (COMMUNION SEASONS)

Het nut van deze voortreffelijke predikant beperkte zich niet

[159] *Statist. Acc. of Scotland*, vol. V, pp.165-166.

tot diegenen die in Gods Voorzienigheid het grote voorrecht hadden van rechtstreeks onder zijn pastorale toezicht te staan. De stijgende roem van zijn persoon als een getrouwe prediker en bekwame verdediger van de waarheid in overeenstemming met het Evangelie, trok vele ernstige christenen uit andere gemeenten. Ze kwamen zelfs uit plaatsen zestig of zeventig mijl verder om de bediening van het Heilig Avondmaal te Portmoak bij te wonen. De openbare collectes, die gewoonlijk bij zulke gelegenheden werden gehouden, stegen tot meer dan driemaal het oorspronkelijke bedrag. Omstreeks het jaar 1718 achtte men het nodig voor een grote voorraad extra penningen van toelating voor avondmaalgangers te zorgen.[160] (De toename van het aantal deelnemers blijkt ook hieruit dat in een van Erskines notitieboekjes, geschreven in 1728, melding wordt gemaakt van het bestellen van wijn voor 2067 avondmaalgangers). Vooral op zondag was de toeloop erg groot. De mensen wezen vele jaren later nog steeds met genoegen naar die geschikte plaatsen op de helling van een heuvel.

Naast de samenkomsten in de kerk werden een reeks jaren twee aparte samenkomsten in de open lucht gehouden. Bij deze sacramentele plechtigheden was het gebruikelijk dat op de vastendag de eredienst om tien uur 's morgens, op zaterdag om twaalf uur, op zondag om acht uur en op maandag om negen uur 's morgens begon. Op die dagen gingen de diensten dikwijls gepaard met een krachtige zegen van boven. Zo opmerkelijk was de vrucht die het Evangelie aan haar heilige inzettingen verbond, dat velen op hun sterfbed spraken van de heuvels van Portmoak als Bethels, waar God Almachtig met hen was geweest en buitengewone bewijzen van Zijn heerlijkheid en liefde schonk.[161]

Het volgende fragment uit mevrouw Balderstons dagboek geeft één kleine aantekening van de geestelijke en verblijdende indrukken die men bij deze plechtige bijeenkomsten ervoer:

"*28 juli 1717.* Het sacrament van het Heilig Avondmaal werd

[160] Portmoak MS.

[161] *Gospel Truth*, p. 57.

bediend te Portmoak, de gemeente van mijn broer Ebenezer. Ik was aanwezig. Hoewel ik in het duister verkeerde, hoorde ik toch de stem van de Vader, die tot mij zei: 'Deze is Mijn geliefde Zoon; hoort Hem.' Ik ging onder een gevoel van mijn eigen verdorvenheid naar de Tafel met een oog des geloofs op de volheid van de Middelaar en zag dat ik in Hem volmaakt ben. Men zegt tot de vertroostende bevinding van velen dat het een grote dag van het Evangelie was zoals men nog nooit eerder had meegemaakt."

Assistentie op andere plaatsen

In de talrijke diensten die met deze plechtige en buitengewoon grote samenkomsten gepaard gaan, was de assistentie van een groot aantal predikanten onmisbaar noodzakelijk. De mannen wier broederlijke hulp hij vroeg en kreeg, muntten uit zowel in zuiverheid in de leer als in praktische heiligheid. Uit erkentelijkheid voor hun waardevolle arbeid in Portmoak, deed hij graag iets voor hen terug. Waar hij ook voorging, waren zijn bedieningen bijzonder aangenaam en vruchtbaar. Hij assisteerde vaak bij het bedienen van het Heilig Avondmaal tot vreugde en stichting van christenen zowel in zijn onmiddellijke omgeving als in verder gelegen gemeenten. Vaak assisteerde hij onder anderen de predikanten van Edinburgh. Zijn bedieningen in die stad waren ongetwijfeld het middel om velen geestelijk te verkwikken, zoals mevrouw Balderston volgens haar eigen verklaring ervoer. Wanneer deze godzalige vrouw over de verschillende avondmaalsdiensten in het voorjaar van 1719 in de Tolbooth Kerk in Edinburgh uitvoerig vertelt, zegt ze:
"De voorbereidingsdag was 7 maart. De tekst van mijn broer Ebenezer was Hooglied 2 vers 3: 'De stem mijns Liefsten, enzovoort.' - een zeer ernstige en lieflijke preek, die mijn ziel bijviel. Ik kan mij geen preken herinneren, maar dit weet ik uit zalige ondervinding dat 'Hij mijn Liefste is. Hij is de mijne en ik ben de Zijne.' Hij is mijn getrouwe God en niets zal mij ooit van Zijn liefde kunnen scheiden."

De preken van deze trouwe predikant werden niet alleen gezegend om de ernstige hoorders te troosten, maar ook om het slaperige geweten te doen ontwaken en het verstokte hart week te maken. Hiervan is het volgende unieke geval bevestigd door een getuigenis dat geloofd mag worden.
Toen hij eens tegen het einde van de week van Portmoak naar de oevers van de Forth reisde, werden hij en verschillende anderen op weg naar Edinburgh door een storm verhinderd de Firth of Forth baai over te steken. Omdat hij daarom genoodzaakt was de zondag in Fife over te blijven, vroeg men hem in Kinghorn te preken. Zoals hij gewoon was, bad hij 's morgens ernstig om Gods ondersteuning en hulp in het werk van de dag. Maar opeens miste hij zijn notitieboekje en wist hij niet wat hij doen moest. Zijn gedachten werden echter bepaald bij dat gebod: "Gij zult niet doodslaan." Nadat hij het onderwerp met zoveel zorg als de tijd toeliet bestudeerd had, hield hij er in de voormiddag na de bijbellezing een korte preek over. Toen hij weer terug was op zijn logeeradres, beval hij de bediende streng niemand toe te staan hem tussen de diensten te spreken. Maar een onbekende, die ook een van de mensen was die door de weersomstandigheden was opgehouden, gaf dringend te kennen dat hij de predikant wilde spreken. Nadat hij met moeite toegang had verkregen, vroeg hij zeer opgewonden of hij hem kende of hem ooit had gezien of ooit over hem had horen spreken. Toen hem verzekerd werd dat zijn gezicht, persoon en leven voor hem volkomen onbekend waren, zei de man dat zijn preek over het zesde gebod zijn geweten had geraakt. Hij zei dat hij een moordenaar was, dat hij, de tweede zoon van een landheer in de Hooglanden, enige tijd geleden uit lage en egoïstische motieven zijn oudste broer op wrede wijze door verstikking om het leven had gebracht, dat hij nu geen gemoedsrust had en zich vanwege zijn vreselijke en onnatuurlijke misdaad aan de justitie wilde overgeven om de straf te ondergaan. Erskine vroeg hem of iemand anders iets van zijn schuld wist. Zijn antwoord was dat niemand, zover hij zich ervan bewust was, hiervan het minste vermoeden had.

Daarop vermaande de godzalige man hem, dat het besef van zijn afschuwelijke zonde hem diep moest raken, dat hij zich onmiddellijk moest wenden tot het bloed der besprenging en vruchten van bekering voortbrengen. Tevens zei hij zijn misdaad, die in Gods Voorzienigheid tot hiertoe verborgen was gebleven, niet openbaar te maken of zich aan de justitie over te geven. De ongelukkige man nam deze goedbedoelde raad volledig aan, werd oprecht vroom en onderhield voortaan een vriendschappelijke correspondentie met deze knecht van de Allerhoogste God." Verder wordt gezegd dat de predikant na het vertrek van de man het geluk had dat hij het manuscript vond dat hij eerder kwijt was. Bijgevolg preekte hij 's middags over het onderwerp waarover hij oorspronkelijk had willen preken.

Collega John Shaw

We zullen dit hoofdstuk besluiten met enkele aantekeningen van de hierboven vermelde vaders en broeders met wie Erskine tijdens zijn verblijf in Portmoak samenwerkte, althans met diegenen van hen wier leven op sommige punten bijzonder verbonden is met dat van hem.
Onder hen die meer dienstjaren hadden dan hij, heeft John Shaw er recht op dat zijn gedachtenis zeer in ere wordt gehouden. Nadat hij korte tijd in Newton in de presbytery van Dalkeith gediend had, werd deze verdienstelijke predikant op 9 november 1798 overgeplaatst naar Leslie, waar hij negen jaar met grote betuiging van tevredenheid heeft gearbeid. De mensen van die gemeente merkten op dat tijdens Shaws bediening 'elke zondag als een avondmaalszondag was, en een avondmaalszondag als de poort des hemels.' Hij bedankte met beslistheid voor een dringend beroep dat hij in december 1704 van Perth ontving. Maar toen hij daarna een beroep ontving naar South Leith, werd hij overreed het aan te nemen en in het voorjaar van 1708 werd hij bevestigd. Zijn bedieningen in deze nieuwe gemeente bleken aangenaam en vruchtbaar.[162]

[162] *Records of Kirkcaldy Presbytery.*

Mevrouw Balderston maakt in haar dagboek herhaaldelijk gewag van zijn stichtelijke preken. De laatste keer dat ze hem in juli 1735 in de Canongate Kerk hoorde, werd ze door zijn preek rijk vertroost. Ook haar broer, Ralph Erskine, genoot bijzonder van een preek die hij hem in zijn jeugd hoorde houden. Dat bleek uit een brief die hij in maart 1731 aan Shaw schreef, waarin hij zijn meeleven betuigde in een tijd van persoonlijke en huiselijke druk.[163]
Ook Ebenezer beminde en eerde hem als een vader in Christus. We hebben gezien dat hij als lid van de Kirkcaldy Presbytery enkele jaren onder zijn bediening te Leslie zat en zijn vriendelijke belangstelling genoot zowel toen hij preekbevoegdheid kreeg als toen hij in het ambt werd bevestigd. Ongetwijfeld genoot hij ook het voordeel herhaaldelijk met hem van dienst te ruilen, althans vóór zijn overplaatsing naar Leith.

Collega Andrew Wardrope

Andrew Wardrope was een andere naaste buur en een zeer gerespecteerde vader. Deze godzalige man was enkele jaren een van de predikanten van Kirkcaldy. Maar deels omdat hij graag studeerde en graag met emeritaat ging, en deels omdat twee mensen, die in die stad de rechterlijke macht uitoefenden, hem gewelddadig en onredelijk hadden behandeld, nam hij een beroep aan dat hij omstreeks 1700 naar de kleine en afgelegen gemeente van Ballingry ontving.[164] Hier arbeidde hij met grote ijver en getrouwheid tot de dag van zijn dood, begin 1717. Wardrope, die de lezer zal herinneren, was de predikant die in Portmoak presideerde toen er op Erskine een beroep werd uitgebracht en daar ook bij zijn bevestiging de leiding had. Vanaf die tijd gingen ze, zoals uit het dagboek uitvoerig blijkt, zeer vriendschappelijk met elkaar om en ze waren altijd bereid om uit genegenheid en sympathie diensten voor elkaar te verrichten.

[163] Rev. John Brown *Coll. of Relig.* Let. No. 42.
[164] *Records of Kirk. Presb.*

Collega James Webster

James Webster van de Tolbooth Kerk, Edinburgh, was niet alleen een zeer gewaardeerde vriend en collega van Erskine, maar ook de vader van zijn tweede vrouw. Deze godzalige man ontving zijn opleiding aan de universiteit van St. Andrews. Vanaf zijn jeugd toonde hij een hartelijke verbondenheid met de evangelische leer en de beginselen van de Presbytery. In de jaren 1678-1679 onderging hij een gevangenschap van achttien maanden in de gevangenis van Dundee, enkel en alleen omdat hij ervan beschuldigd werd dat hij in die stad een 'geheime huisgodsdienstoefening' bijwoonde.[165] Nadat hij in 1685-1686 in Dumfries nog meer ontberingen leed, nam hij de pastorale zorg van een getolereerde presbyteriaanse samenkomst te Craigmillar bij Edinburgh op zich. Na de omwenteling werd hij bevestigd te Whitekirk, East Lothian. Maar omstreeks 1700 werd hij overgeplaatst naar Edinburgh, waar hij met grote energie en met veel vrucht zijn werk bleef doen totdat hij op 17 mei 1720 de vreugde van zijn Heere inging. In 1705 gaf hij een boekje met avondmaalspreken uit. Enige tijd na zijn dood werd er nog een boekje uitgegeven met als titel: *Bijzondere Preken*. Later zullen we zien hoezeer deze voortreffelijke man in de kerkelijke vergaderingen in de zaak van de waarheid blijk heeft gegeven van zijn grote ijver en vastberadenheid. Dr. Alexander Webster, de gerespecteerde opsteller van het plan voor het welzijn van de weduwen van de Schotse geestelijkheid, was de zoon van deze Webster en dus zwager van Erskine.

Collega Gibb

John Gibb van Cleish en Andrew Ure van Fossaway werden al genoemd. Hun preken bleken hun broer in Portmoak te verkwikken. Waarschijnlijk werden ze allebei enkele jaren vóór hem als predikant bevestigd. Gibb stierf omstreeks 1742 op de leeftijd van 74 jaar en in het 43ste jaar van zijn bediening. Bij

[165] Wodrow's *Hist.* vol. I Book II. ch. 13 sect. 6.

natuurlijke rechtschapenheid en eenvoud van karakter voegde hij onvermoeide ijver in het pastorale werk. Men zegt dat hij eens tijdens een storm naar het uiteinde van zijn gemeente reisde om een godvrezende man die op sterven lag, te troosten. Omdat het huisje eenzaam gelegen en het weer guur was en niemand anders het die avond waagde om het gezin te bezoeken, waakte hij de hele nacht met hen en was hij bereid alles te doen wat in zijn vermogen lag. Toen hij de volgende dag weer naar huis ging, merkte hij op "dat het geen geringe eer was een winternacht op te zitten met een erfgenaam van de heerlijkheid, of (in zijn eigen, maar veelzeggende woorden) met een 'hemels huisraad'[166]. In het jaar 1737 hield hij bij de opening van de Synod van Fife een preek uit Psalm 48:12-14. Daarin getuigde hij beslist tegen de dwalingen in strijd met het leerstuk van de genade en tegen de gewelddadige indringing van predikanten door de patronaatswet. In overeenstemming met zijn wens, die hij op zijn sterfbed bescheiden te kennen gaf, werd deze preek met als titel *De Schoonheid en Sterkte van het evangelische Sion* na zijn heengaan uitgegeven als 'zijn stervend getuigenis aan de kerk van Schotland'.

Collega Ure

Ure van Fossaway was een man die net als hij hemelsgesteld was. "Nog steeds wordt er in die gemeente en omgeving over hem gesproken vanwege zijn grote gaven, godsvrucht en ambtelijke trouw." Van moederszijde was hij de grootvader van die wijze en waardige John Belfrage, laatstelijk predikant te Falkirk.'[167]

Vader en zoon Moncrieff

William Moncrieff van Largo moet ook vermeld worden als een geliefde tijdgenoot en medearbeider in het Evangelie. Deze voortreffelijke man was een zoon van Alexander Mon-

[166] Portmoak MS.

[167] Zie: *A Father's Memorial* toegevoegd aan *the Monitor to Families* van de hand van dr. Henry Belfrage.

crieff, predikant van de gemeente Scoonie, Fifeshire, vóór de Restoration. Hij werd in 1660 in hechtenis genomen. Vervolgens onderging hij tal van straffen, waaraan enkele maanden vóór de omwenteling zijn sterven een einde maakte. "Ik zou willen dat zijn waardige zoon", zegt Wodrow, verwijzend naar Moncrieff te Largo, "nu een respectabele en nuttige predikant in deze kerk, overgehaald kon worden om ons een levensbeschrijving van deze heilige te geven."[168] Alexander Moncrieff van Abernethy, een van de eerste vier broeders van de Afscheiding, was een neef van William. In het jaar 1712 woonde hij enige tijd bij hem te Largo, waar de huisgodsdienstoefeningen en openbare bedieningen van zijn oom hem tot zeer grote zegen waren.[169] Uit de bewoordingen waarin in mevrouw Balderstons dagboek over hem wordt gesproken, blijkt dat godzalige christenen in Edinburgh hem grote achting toedroegen. Hij werd dan ook beroepen om een kudde in die stad onder zijn hoede te nemen. Maar zijn verlangen naar het emeritaat en zijn liefde voor het volk in Fife, waren sterker dan elk argument dat voor zijn overplaatsing kon worden aangevoerd.

Collega Bathgate

Erskine had weinig collega-predikanten die hem dierbaarder waren dan zijn naaste buur James Bathgate van Orwell. Hij was een bijzonder aangename prediker en een man met een zacht karakter, maar vurig in de godsdienst en ijverig in de zaak van de waarheid van het Evangelie. Het behaagde God hem op 30 maart 1724 in de bloei van zijn leven en temidden van zijn nuttig-zijn weg te nemen. Hij was de jongste van de Twaalf Broeders, die in 1721 samen protest aantekenden bij de General Assembly ten aanzien van de aangenomen wet met verwerping van the *Marrow of Modern Divinity* en als eerste van hen stierf. Zijn sterven was een ongewoon juichend sterven. Met zijn laatste ademtocht gaf hij de grote voldoening te kennen die hij gevoelde bij het terugzien op de rol die hij in

[168] Wodrow *Hist.* vol. I, book II, ch. 2, sect. 5.
[169] *Christ. Mag.* vol. VIII pp.89-96, 133-140.

het openbaar had gespeeld en waartoe hij in staat was gesteld. De twee Erskines hadden grote achting voor hem. Ebenezer noemt hem "die waardige dienstknecht van Christus" en beschrijft hem als iemand die niet bezweken is voor de scherpste pijlen van smaad voor de zaak van de waarheid.[170] Ralph betuigt zijn diepe achting voor zijn gedachtenis door over zijn sterven een treurdicht te schrijven, waarvan de beste verzen zijn uitgegeven.[171]

En veel andere collega's

Aan verschillende andere voortreffelijke predikanten met wie Erskine tijdens zijn bediening in Portmoak minder of meer van dienst ruilde, moet hier worden voorbijgegaan. Eveneens aan zijn dierbare broer Ralph, die, hoewel verbonden aan een andere Presbytery, op middelmatige afstand van hem woonde. Ook aan al die broeders die zich daarna samen met hem afscheidden van de kerkelijke vergaderingen.
We kunnen niet eindigen zonder de interessante feiten te vertellen die van James Hogg te Carnock en John Williamson te Inveresk bekend zijn en die zich van harte aansloten bij zijn zienswijzen en inspanningen ten aanzien van de Marrow Controversy.[172] We moeten ook nog enkele bijzonderheden vermelden die we gehoord hebben over zijn medepredikant in dezelfde presbytery, David Pitcairn, die in 1708 in Dysart bevestigd werd en daar een halve eeuw lang zijn ambtelijke arbeid met bekwaamheid en grote ijver verrichtte. Eveneens zijn naaste buurman, M'Gill van Kinross, een man ook gerespecteerd vanwege vroomheid en kennis. En George Gillespie van Strathmiglo, die hij, hoewel hij zijn handelwijze ten aanzien van de kwestie van de Marrow afkeurde, oprecht waardeerde zowel vanwege zijn algemene zuivere opvattingen, als vanwege zijn actieve ijver voor de praktische godsdienst.
Zonder iets meer over deze verdienstelijke mannen te zeggen

[170] Zie zijn voorwoord bij een preek over Tit. 3:8.
[171] Zie *Gospel-Truth*, pp.134,135.
[172] Zie *Memoirs of the Public Life of Mr. James Hogg and Browns Gospel-Truth*, pp.119-132.

en zonder zelfs enkele anderen te noemen die eervol vermeld kunnen worden, zullen we tot besluit alleen enkele bijzonderheden vertellen over John Currie uit Kinglassie, die de persoon waarover deze levensbeschrijving handelt, lange tijd onder zijn meest intieme en onafscheidelijke vrienden rekende.

Collega John Currie

Currie, die in Edinburgh had gestudeerd, werd op 9 april 1705 door de Presbytery van Kirkcaldy preekbevoegdheid verleend. In september daaropvolgend werd hij in Kinglassie bevestigd door dezelfde Presbytery die Shaw, die toen in Leslie stond, presideerde. Hij bleek een trouwe, hardwerkende en vruchtbare predikant. Hij stond bekend als iemand die vroeg op stond, als een nauwgezette student, als een starre maar opgeruimde en levendige vriend. Zijn zoon, William Currie, kreeg in 1744 preekbevoegdheid en werd op 13 maart 1750 bevestigd als zijn assistent en opvolger, bij welke gelegenheid zijn vader preekte en de leiding had. Vader Currie stierf in goede ouderdom in september 1766, diep betreurd door zijn volk. Velen van hen waren onder zijn pastorale hoede zover gekomen dat ze uitmuntten in de kennis van Christus en in vroomheid. Zijn zoon overleefde hem niet veel jaren.[173]

Currie en Erskine, die in hun jonge jaren vertrouwelijk met elkaar omgingen, vestigden zich bij elkaar in de buurt, wat door beiden als een gelukkige omstandigheid werd verwelkomd. In het dagboek staan verscheidene getuigenissen van de tere genegenheid en vertrouwelijke omgang tussen hen gedurende vele jaren. We geven een voorbeeld.

"Portmoak, *29 december 1713*. Currie schreef mij vandaag dat zijn oude kwaal, niergruis, nog nooit zo erg was teruggekomen. Ik schreef hem een briefje van deze strekking:

"Lieve broeder,

Wees niet ontmoedigd. Je weet dat de roos, die het heerlijkst van alle bloemen ruikt, op de doorn groeit. Ik hoop dat deze doornige beschikking de vreedzame vruchten der gerechtigheid zal voortbrengen. De gezegende Roos van Saron ruikt nooit aangenamer dan wanneer ze wordt gevonden onder de doornen van de verdrukking. Eén snuifje van Zijn doorgeurde klederen zal de woestijn als Saron maken en als de hof van God. Weldra zullen de wolken en schaduwen verdwijnen. Des avonds vernacht het geween, maar des morgens is er gejuich. Dan zullen we ervaren, dat onze zwaarste verdrukkingen licht zijn geweest en zeer haast zijn voorbijgegaan. O, hadden we toch genade om ons aan de leidingen en voorschriften van onze bekwame Geneesmeester te onderwerpen en om ons onvoorwaardelijk over te geven, zelfs wanneer het medicijn voor het begrip zeer bitter is. Want alles wat Hij doet, wordt goed gedaan. Alles zal goed eindigen voor hen die Hem liefhebben - en ik denk dat jij niet zult ontkennen dat Hij jouw hart gewonnen heeft. Deze dingen weet jij heel goed, maar misschien zullen ze jouw geheugen opfrissen."

Een hemels visioen

Het volgende voorbeeld van hun vriendschap is nog opmerkelijker. Een bijgelovige aandacht besteden aan dromen, zoals in een voorgaand hoofdstuk terloops werd vermeld, is een teken van geestelijke zwakte. Een onbedachtzame en stoute verklaring ervan kan zeer fatale gevolgen teweegbrengen. Maar "een droom komt door zeer vele bezigheden" en ook het karakter van de persoon speelt mee in de nachtelijke visioenen, en ze hebben dikwijls betrekking op mensen die bij ons hoog zijn aangeschreven. Daarom kunnen nachtelijke dromen helpen om mensen hun eigen, heersende neigingen beter te doen kennen, maar ook om hun gehechtheid aan de vromen te versterken, nalatigheden in het verleden te bestraffen en tot goed doen aan te sporen. Een droom kan zo beschreven worden dat iemand met het scherpste verstand er moeilijk geheel aan voorbij kan gaan. Van deze aard was dat indrukwekkende en hemelse visioen dat Erskine had toen hij van een gevaarlijke koorts herstelde. Hij vertelt het zo:

"*29 maart 1714*. Ik herinner mij ook dat ik, toen de koorts bijna voorbij was, een voor mij aangename droom had. Ik dacht

[173] *Red. of Kirkcaldy Presbytery.*

dat mijn geliefde broeder John Currie en ik allebei in een afgezonderde staat waren, dat we samen opgetrokken werden tot boven de zon, maan en sterren en kwamen tot de plaats van de gezaligden - de poort van de heerlijkheid. Maar volgens mij was er een gordijn tussen ons en die zalige plaats waar Christus en de gehele schare verlosten zijn, zodat we, al zagen we enkele stralen van de heerlijkheid door het gordijn, toch geen toegang konden verkrijgen. Na lange tijd kwam er Iemand naar ons toe in menselijke gedaante en vroeg ons wat we hier deden. Ik antwoordde dat we graag onder de overigen van de schare van de verlosten wilden zijn om Hem, Die op de troon zit en het Lam, de lof toe te zingen. Hij antwoordde dat we toen nog niet konden binnengaan, omdat onze Meester meer werk voor ons op aarde had te doen. Omdat de Heere meer werk voor ons had, vond ik het goed, al had ik, als het de wil van de Heere was geweest, liever verkozen om onder de schare van de verlosten binnen het voorhangsel te zijn. Maar ik vroeg Hem, Die tot ons sprak, hoe wij weer terug naar de aarde moesten, want er was een grote kloof tussen ons en hen. Hij antwoordde: 'Ik weet geen weg die u terug kunt gaan, tenzij u het geleide krijgt van engelen.' Zo kwamen we volgens mij terug, maar hóe kan ik niet zeggen. Het was voor mij in mijn slaap een zoete droom en toen ik wakker werd, was hij nog aangenaam."

Uitbreiding ervan door de overlevering

Dit is alles wat over het onderwerp in het dagboek staat. Maar de traditie smukt het verhaal op door enkele bijkomende voorvallen. Currie, zo beweert men, kreeg diezelfde nacht een volkomen vergelijkbare droom. Nadat hij wakker werd en erover begon na te denken wat toch de betekenis ervan kon zijn, maakte hij zich zorgen dat zijn geliefde vriend misschien wel dood of stervende was. Hij reisde onmiddellijk naar Portmoak, waar hij vroeg aankwam. Erskine verwelkomde hem met meer dan gewone warmte, uitte zijn blijdschap dat hij hem in het land der levenden zag en informeerde over de dromen die zijn geest hadden verontrust tijdens het sluimeren van de vorige

nacht. Nadat ze elkaar uitleg hadden gegeven, merkten ze dat ze allebei een droom hadden gehad met dezelfde inhoud. Ze besteedden de ochtend van die dag, zoals de knecht van de God der geesten betaamt, met gehoor te geven aan de ernstige waarschuwing die ze op deze wijze allebei hadden ontvangen. Ze wekten elkaar op tweemaal zo vlijtig te zijn in de dienst van hun Meester, opdat ze bereid zullen zijn goede rekenschap van hun rentmeesterschap te geven wanneer de Heere zal zeggen: "Gij zult niet langer rentmeester zijn." Zij die garant staan voor het verhaal in deze fantasievorm, zijn twee respectabele mensen, aan wie het, naar verluid, door de personen is meegedeeld. Aan de een door de predikant van Portmoak en aan de ander door de predikant van Kinglassie.[174]

Zonder ook maar enigszins tekort te doen aan de welwillendheid van de naaste, kan men wel aannemen dat men enigszins onopzettelijk heeft overdreven. Het is aannemelijk dat Erskine kort na de droom blij was met het bezoek van een vriend; dat hij hem de bijzonderheden meedeelde en dat de twee godzalige mannen de gelegenheid aangrepen elkaar aan te sporen tot meer waakzaamheid en trouw en de komst van de Heere tegemoet te zien. Maar omdat het dagboek niet vermeldt dat Currie diezelfde nacht eenzelfde droom heeft gehad, is dit gedeelte van het verhaal toch wel ongeloofwaardig.

Een ander voorbeeld van de broederlijke trouw die beide predikanten in elkaar stelden, wordt verschaft door een brief van Ebenezer Erskine aan Currie. Deze werd aan het begin van een pamflet uitgegeven, die een preek bevat van Mattheüs 5: 20, uitgesproken door de laatste op 12 november 1727 in Kirkcaldy. Het blijkt uit deze brief en uit zijn eigen inleiding dat Currie zich het ongenoegen van enkele personen in die stad en parochie op de hals had gehaald. De oorzaak hiervan was een verhandeling over het recht van het volk om haar eigen voorgangers te kiezen, waarvan hij de schrijver was; en de krachtige oppositie die hij had gegeven tegen de maatregelen die men genomen had 'om in de vacature van predikant en voor het bevestigen van ouderlingen te voorzien, en dat zonder de

[174] Portmoak MS, *Christ. Repos*, vol. III, p.707.

toestemming van het volk, waarover zij gesteld moesten worden.' Deze bevooroordeelde hoorders vonden het daarom gepast hun kritiek te geven op enkele uitdrukkingen, die niet helemaal betamelijk in hun kieskeurige oren klonken. Het waren woorden die in de loop van een uitnemende preek van de lippen van deze getrouwe prediker waren voortgekomen en hij werd gedrongen om dit tot zijn eigen verdediging uit te geven. Erskine, die een kopie van deze preek in manuscript gelezen had, geeft in deze brief aan dat hij 'niets hierin vond dan wat zowel van de pers als van de preekstoel met moed en vertrouwen voor de hele wereld mocht verschijnen.' Hij had 'sommige hoorders horen zeggen dat hun zielen al luisterend naar deze preek verkwikt en opgebouwd waren.' Liefdevol herinnerde hij hen aan verschillende overwegingen die geschikt waren om hem te bemoedigen en te steunen bij de onrechtvaardige verwijten die hij van 'de verbitterde lasterlijke tong' moest dulden.

Verbroken vriendschap met Currie

Vriendschap is, evenals andere zegeningen, aan wisselingen onderhevig. Aan het begin van de strenge maatregelen van de General Assembly en haar 'Commission' tegen Erskine en zijn drie collega's die uitliep op hun afscheiding, gaf Currie hun zijn steun en meeleven; samen met hun andere vrienden die krachtig protesteerden tegen die schadelijke handelwijze. Maar na de publicatie van de 'Judicial Act' and 'Testimony' door de 'Associate Presbytery' onttrok hij zijn broederlijke gunst en ondersteuning aan zijn oude, lang beproefde vriend en buur, en voer zelfs vanaf de kansel en in de pers bijtend uit tegen hem en zijn broeders, als de auteurs van een verdeeldheid in de kerk waarvoor geen enkele reden was. Hij werd zowaar beschouwd als de grote voorvechter van de Staatskerk en ontving van de General Assembly welgemeende dank voor zijn gewaardeerde diensten en nog meer stoffelijke uitingen van dankbaarheid.[175] Onder de droevige verschillen die in deze

[175] Struthers, *Hist. Scot.* vol. II, p. 57.

donkere toestand niet zelden ontstaan tussen godzalige mensen die eens "tezamen in zoetigheid heimelijk raadpleegden en in gezelschap ten huize Gods wandelden", is het een vertroostende gedachte dat er een wereld van licht en volmaaktheid Boven is, waar de ware vrienden van de Zaligmaker ten slotte elkaar onberispelijk voor Hem in de liefde zullen ontmoeten. Daar zal tot in alle eeuwigheid nooit verschil van inzicht of verwijdering van liefde voorkomen om de harmonie te onderbreken of de vreugde te verstoren.

HOOFDSTUK 5

Kerkelijke strijd

Lid van kerkelijke raden

Terwijl Erskine zich met getrouwheid en ijver inspande om het Evangelie te preken, de sacramenten te bedienen en de verschillende pastorale plichten te vervullen, was hij als lid van de hoogste kerkelijke raden zich goed bewust van de verplichtingen die hieruit voortvloeien.
Met regelmaat bezocht hij de vergaderingen van de Presbytery[176] en van de Synod waartoe hij behoorde en kweet hij zich geheel van zijn taak in deze raden. Regelmatig vinden we hem gekozen tot 'Moderator' (Praeses) van zijn Presbytery, en verschillende keren, zoals in 1715 en 1730, werd hij benoemd tot één van haar afgevaardigden naar de General Assembly.[177]
Een andere plicht was om als consulent te dienen, zowel in Calls als in 1717 in Ballingry. Dat was enkele maanden na de dood van Wardrope, toen Clow uit Leslie geroepen werd om hier te preken en om 'als zijn assessor' bij deze handeling te helpen.
Ook trad hij bij enkele gelegenheden als voorzitter op bij de bevestiging of toelating van een predikant. Dit gebeurde in januari 1712, toen James Dickson van South Leith werd overgeplaatst naar Markinch; toen was hij voorzitter bij diens toelating en preekte hij uit Romeinen 10:15.
Op zijn beurt nam hij, zoals verwacht mocht worden, op zich om in vacante gemeenten binnen de grenzen van de Presbytery te voorzien in de prediking. Zo werd hem bijvoorbeeld gevraagd om in mei 1711 een zondag in Burntisland te preken, dit na de overplaatsing van John Cleghorn naar Wemyss; in 1715 in Kennoway na de dood van Russell, en in Markinch na de dood van Dickson die in augustus 1730 overleed.
Als middel om de theologische kennis te verbeteren, was het in die dagen bij iedere predikant de gewoonte om bij afwisseling in de aanwezigheid van zijn medebroeders op de vergadering van de Presbytery een kritische lezing te houden over een vers of gedeelte van de Schrift. Van Erskine werd dienovereenkomstig verlangd om op zekere tijd een voordracht over Rom. 10:16 voor te bereiden.[178]

[176] 'Presbytery' is vergelijkbaar met 'classis'.
[177] De 'General Assembly' is de hoogste kerkelijke raad, vergelijkbaar met de Generale Synode in sommige Nederlandse kerkgenootschappen (vert.).

Wodrow's History

Het lijden dat de Presbyterianen van Schotland gedurende de regering van Karel II en Jakobus VII ondergingen, was men nog niet vergeten. Wodrow's *History* is een waardevolle en blijvende gedachtenis, niet alleen vanwege zijn eigen ijver en betrouwbaarheid, maar ook vanwege de belangstelling die zijn tijdgenoten hadden voor de gebeurtenissen van deze bloedige periode. Deels op aandrang van deze respectabele historicus, stelden Synods, Presbyteries en predikanten alles in het werk om accurate en volledige informatie betreffende de feiten te verzamelen. In de notulen van de Presbytery van Kirkcaldy over 1712 wordt medegedeeld dat een commissie werd benoemd om stukken betreffende het lijden "onder het prelatendom te ontvangen en na te zien, opdat zij voor de Synod zouden worden klaar gemaakt." Als lid van deze commissie "gaf Erskine de stukken aan de commissie van de Synod."

Gedurende de achtentwintig jaren dat deze actieve predikant aanbleef als lid van de Presbytery van Kirkcaldy en van de Synod van Fife, genoot hij veel voldoening in zijn contacten met vele van de broeders die tot deze kerkelijke raden behoor-

[178] Al de bovenstaande bijzonderheden, die misschien met onnodige preciesheid zijn weergegeven, zijn ontleend aan de notulen van de 'Presbytery van Kirkcaldy'.

den. Maar zijn genoegen in enkele van hen werd aanzienlijk bedorven en onderbroken door de verschillen en debatten die opkwamen. Deze ongelukkige twisten vonden hun oorsprong voornamelijk in verschillende openbare maatregelen, zowel burgerlijke als kerkelijke, die een botsing van gevoelens veroorzaakten en wrok en strijd door het hele land teweegbrachten. Onder de opschudding door deze controverses, waarnaar wordt verwezen, is niet beweerd dat het gedrag van Erskine geheel foutloos was, maar onpartijdige onderzoekers zullen grond vinden om te concluderen dat hij over het geheel genomen een verlichte en standvastige gehechtheid aan de zaak van waarheid en plicht aan de dag legde, en dat zijn vurige ijver getemperd werd door zachtmoedigheid en voorzichtigheid.

De 'Oath of Abjuration'

De Eed van Afzwering, 'Oath of Abjuration', die in het jaar 1712 werd opgelegd, was een grote smart voor de Schotse predikanten en bewees een vruchtbare bodem te zijn voor wederzijdse vervreemding en bittere disputen, zowel onder predikanten als onder het volk. Deze eed werd met argwaan beschouwd, omdat deze de pijnlijke gedachtenis aan die dubbelzinnige en listige eden deed herleven die voorheen door het huis van Stuart werden opgelegd. Het is ten uiterste verfoeilijk om de presbyterianen trouw te vragen, omdat het een goedkeuring van het bisschoppelijke episcopaat en onbijbelse ceremoniën, zoals deze in de Kerk van Engeland gelden, blijkt in te houden. Het uitgesproken doel van deze eed is de bescherming van die kerk.[179]
Behalve deze en verschillende andere bezwaren, werd met afschuw gezegd dat hier sprake is van een gedeelte van een plan dat gesmeed was om het presbyteriale bestuur en de tucht in Schotland omver te werpen. Bij deze beproevende gelegenheid legde het derde deel van de predikanten een prijzenswaardige standvastigheid aan de dag. Hoewel hun bevolen werd om deze ergerlijke eed te zweren op straffe van uitzetting uit

[179] Thomas Boston, *Memoirs* p.275.

hun gemeenten en van betaling van 'een buitensporige boete van 1.500 sterling'[180], en hoewel de uitvoering van de straf werd verwacht, kozen zij liever ieder risico te nemen dan om hun oordeel en geweten geweld aan te doen.

Weigering de eed af te leggen

Erskine nam zijn plaats in onder de 'non-jurors' (zij die weigerden de eed te zweren, vert.). Het was zijn ernstig gebed tot God dat Hij hem wilde leiden in het pad van plicht en eerlijkheid. Hij besloot met vastheid om in de kracht van de genade de zonde te vermijden, wat voor lijden hiervan ook het gevolg mocht zijn. Wat hier volgt, kan als een bewijs dienen van zijn onbaatzuchtige taal:
"*Portmoak, 21 september 1712*. Zondag, ongeveer 8 acht uur 's avonds. Ik ging over tot persoonlijk gebed. Mijn ziel werd tot de Heere opgeheven. Ik mocht uitroepen: O Heere, mijn wereldse genietingen, mijn ziel, mijn lichaam, mijn hartenbloed, staan tot Uw dienst. Ik zou het tot mijn eer en kroon rekenen om voor U naar een martelpaal, een kruis, een brandstapel of een galg te gaan. Ik ben tevreden om voor U opgehangen, onthoofd, gevierendeeld te worden, als Uw zaak dit vereist en als Gij mij hierdoor heen zult dragen en bij mij zult zijn."
Hij besloot tot afwijzing van de eed in haar oorspronkelijke vorm, zoals hij aldus te kennen geeft:
"*Portmoak, 28 oktober 1712*. Dit is de dag waarop alle predikanten van de kerk van Schotland de 'Abjuration Oath' moeten zweren, zoals door het parlement van Groot Brittannië is bepaald. Ik bevind dat verre het grootste deel van de predikanten van deze kerk vandaag deze eed zal afleggen. Vanmorgen was ik wat bedroefd over de toestand van de kerk in dit land, bij de gedachte dat de predikanten nu een eed zouden zweren die naar mijn mening onbestaanbaar is met hun belijdenis. Ik denk dat het enigszins opmerkelijk is, dat het hoofdstuk dat naar gewoonte vanmorgen aan de beurt was om te lezen, Je-

[180] Thomas Boston, *Memoirs* p.278.

saja 48 was, waarvan het eerste vers luidt: 'Hoort dit, gij huis van Jakob, die genoemd wordt met de naam van Israël en uit de wateren van Juda voortgekomen zijt; die daar zweert bij de Naam des Heeren en vermeldt de God Israëls, maar niet in waarheid, noch in gerechtigheid.' Dit eerste vers dat ik las, had naar mijn gedachte iets weg van de taal betreffende de predikanten van deze kerk, die vandaag door heel Schotland heen zullen zweren."
Twee dagen na de datum van deze aantekening, woonde hij een vergadering bij van de Presbytery en verzochten hij en Currie van Kinglassie om in hun eigen gemeenten in de prediking te voorzien en wel tot de volgende vergadering 'daar zij in die tijd afwezig waren.' Deze twee broeders die zichzelf hadden blootgesteld aan straf door de eed te verzuimen, hadden eerst besloten om het preken voor een tijd te staken, totdat zij zouden zien op wat voor manier de regering had besloten om met hen te doen. Maar, zoals blijkt uit een brief aan de graaf van Rothes, die wij hiervóór hebben ingelast, had ten minste één van hen, na verdere overweging en navraag, reden gevonden om te denken aan deze vrijwillige tussenpoos en hij hervatte zijn dienstwerk spoediger dan hij zich had voorgenomen.

Toch bereid de eed af te leggen

De aangeboren openhartigheid van zijn gemoed en zijn liefde tot de vrede, noopten hem te luisteren naar argumenten en smeekbeden die door enkele broeders voor wie hij respect had, werden gebruikt, met betrekking tot de minder aanvechtbare inhoud waarin deze eed in het jaar 1715 werd opgelegd, dat hijzelf openlijk verklaarde bereid te zijn om deze af te leggen.
Enkele jaren na zijn afscheiding van de gevestigde kerk werd deze omstandigheid genoemd door zijn gewezen vriend (Currie, vert.), de schrijver van het *Essay on Separation*, kennelijk met de bedoeling om een smet te werpen op zijn karakter. Naar deze beschuldiging wordt in een bekwaam antwoord verwezen dat op deze *Essay* gegeven werd. Wij denken dat wij

niet beter kunnen doen dan de bijzonderheden te noemen, zoals deze gedetailleerd door de verstandige Wilson zijn weergegeven en door de beschuldigde persoon zelf in een verklarende brief zijn voortgebracht.[181]
"Maar met betrekking tot de schrijver van de *Essay*, bladzij 104, met de bedoeling, zoals blijkt, om een smet te werpen op mijn broeder Ebenezer Erskine, wanneer gesproken wordt over de laatste ontwerptekst van de 'Oath of Abjuration', zegt deze het volgende: 'Ebenezer Erskine was zo zeer overtuigd van de wettigheid van de laatste opzet, dat hij de landgraaf van Naughton, de Sheriff-depute van Fife, aangaf dat het voor hem duidelijk was deze eed af te leggen en hij zou dit doen als dit van hem geëist werd. Er was echter iets bijzonders in zijn omstandigheden, zodat hij de eed op de dag waarop deze door de andere predikanten van de Presbytery was gedaan, niet kon afleggen. Dit is geen geheim, want zijn verplichting om deze te zweren werd openlijk in de Synod van Fife voorgelezen.'
Wilson vervolgt: 'Toen ik deze geschiedenis las, zoals deze door de schrijver van de *Essay* werd weergegeven, schreef ik Erskine en hij antwoordde mij, waarbij hij zich met zijn gewone openhartigheid en vernuft uitspreekt. Deze brief is als volgt:

'R. en D.B.
In antwoord op uw brief betreffende die paragraaf in Currie's *Essay* die mij in het bijzonder aangaat, heb ik alleen te zeggen dat ik zonder irritatie wil bekennen dat ik zozeer door de subtiele argumenten van broeders werd overmand. Zij waren niet bezwaard over de eed in haar tweede opstelling en verklaarden dat ook ik de vrijmoedigheid kon hebben om dit te doen. Daar ik deze eed in die tijd niet aflegde, zag ik, nadat ik hierover nagedacht had, redenen om mijn oordeel te veranderen en verklaarde ik dit in een brief aan de landgraaf van Naughton die voor de Synod van Fife was voorgelezen. Ik zal er slechts aan toevoegen dat ik de Heere dank, omdat Zijn genade mij vast-

[181] *A Defence of the Reformation Principles of the Church of Scotland* & door William Wilson A.M., predikant van het Evangelie in Perth, p.329,330.

hield toen mijn voet bijna uitgleed, en ik hoop dat deze genade mij tot het einde toe zal helpen en vasthouden.
Ik ben de uwe, enzovoorts
Ebenezer Erskine.'
Wilson besluit: "Vanuit de bovenstaande brief kan de lezer zien dat Erskine eerlijk bekent wat de schrijver van de *Essay* beweert, dat hij eens duidelijkheid had om de eed af te leggen, maar later aanleiding vond om zijn mening te wijzigen, en ik denk dat dit geen geringschatting is van Erskine's karakter."[182]
Wij kunnen toevoegen aan wat Wilson, de waardige schrijver van de *Defence* aldus terecht heeft opgemerkt, dat anderen die de hoogste reputatie vanwege trouw aan de zaak van Christus ophielden, een soortgelijke weifeling aan de dag legden. "Ik begeer nog", zegt Thomas Boston als hij naar deze eed verwijst, "om van de hand des Heeren afhankelijk te zijn om meer licht in deze zaak te ontvangen. Ik durf niemand te zeggen wat ik doen zou."[183]

Verwijdering door de 'Oath of Abjuration'

Deze ongelukkige eed verbijsterde de harten van vele goede mannen en schiep wanorde tussen velen die voorheen door de meest nauwe banden van vriendschap verbonden waren. Zij bracht onenigheid voort, onder andere tussen Alexander Anderson en Erskine. Anderson was enige tijd predikant in Falkland en werd later overgeplaatst naar St. Andrews. In 1735 werd hij tot Moderator van de General Assembly gekozen en tevens benoemd als lid van een deputatie die door de Assembly naar Londen gezonden werd om verzoekschriften aan het parlement en aan de Kroon te overhandigen voor herroeping van de wet van de 10e koningin Anne betreffende het patronaatsrecht. Een broederlijke briefwisseling, die eens tussen deze uitnemende predikant en Erskine had bestaan, bleek beëindigd te zijn door een verschil die voortkwam uit de betwiste eed. Hij was één van verschillende 'broeders die bezig was om zijn reputatie te beschadigen, omdat zij in hem geen vriend vonden van de eed'. Zij hadden de meest ongunstige verklaring gemaakt aan de hand van gedeelten van preken die alle te maken hadden met dit gevoelige onderwerp. Wederzijdse verwijten op de preekstoel tussen de twee tegenovergestelde partijen over deze kwestie waren wellicht gewoon.

[182] Zie Sir Henry Moncrieff, *Account of the Life and Writings of Dr. John Erskine,* p.7.
[183] Boston, *Memoirs,* p.276.

Confrontatie met Anderson

Het dagboek bevat een eigenaardige aantekening, die de datum *12 oktober 1714* heeft. Zij geeft een uitvoerig verslag over een ontmoeting tussen twee predikanten (Erskine en Anderson, vert.) in de kerk van Dysart op de maandag na de viering van het Avondmaal des Heeren aldaar, toen beiden waren aangezocht om daar te preken. De eerste preek die aan Erskine werd toegewezen, hield hij over de afvalligheid van het volgen van Christus en hij noemde vanuit de tekst die hij genomen had, Johannes 6:66[184], enkele symptomen en verschijnselen hiervan op.[185] Onmiddellijk hierna preekte Anderson over Kolossenzen 2:6: "Gelijk gij dan Christus Jezus de Heere hebt aangenomen, wandelt alzo in Hem." Erskines dagboek meldt: "Onder de dingen die in het wandelen in Christus begrepen zijn, noemde hij het wandelen in de liefde van de een tot de ander. Hij ging verder om enkele opmerkingen te maken die bewezen dat hij, wat de vorige spreker gezegd had, toepaste op zichzelf en anderen die de 'Oath of Abjuration' hadden afgelegd. Hij zei: 'Elke verdeeldheid over geringe zaken, als het moeilijk is om te zeggen wie gelijk of ongelijk heeft, behoort te worden vermeden, en ik bid u om u te hoeden voor alle insinuaties die de neiging hebben om u van die predikanten te vervreemden, wie sommigen verwijten schuldig te staan aan afvalligheid.'"

[184] Deze tekst luidt: 'Van toen af gingen velen Zijner discipelen terug, en wandelden niet meer met Hem' (vert.).
[185] Zie deze preek in zijn *Works* .Het is de tweede preek.

Erskine vervolgt in het dagboek: "Ik herinner me dat, nadat ik over mijn preek had nagedacht, ik bang was dat deze tegen mijn broeders die de eed afgelegd hadden, zou zijn gericht, alsof ik het op hen gemunt had. Daarom meende ik enkele gedachten hierover te moeten verzwijgen, maar ik had geen vrijmoedigheid om dit te doen. Het was, omdat het naar mijn mening, sinds ik niets dan de waarheden van Christus verkondigd had, een weigering was van de boodschap die de Heere mij gegeven had. Zou dit niet een behagen van mensen zijn liever dan te handelen, zoals het een getrouwe predikant en gezant van Christus betaamt? Ik herinner mij ook dat ik, voordat ik deze preek hield, enkele stukken hiervan overlas die naar mijn gedachte aanstoot konden geven aan mijn lieve broeder John Currie. Toen hij mijn opmerkingen hoorde, zei hij dat hij inderdaad dacht dat ik deze niet zou noemen. Hij vond echter dat alles, wat ik had gelezen, betrouwbaar en gezond zou zijn, en dat ik deze goed en wel zou mogen preken. Ik herinner mij ook dat ik, voordat ik naar de preekstoel ging, die morgen ernstig tot God bad dat als het Zijn boodschap was die ik zou uitspreken, Hij deze mocht erkennen en mij ondersteunen. Het behaagde de Heere dit gebed te verhoren, want bij het preken hielp de Heere mij met een kalmte in het gemoed. Hij hielp mij in het spreken en bewaarde mij ervoor om neerslachtig en ontmoedigd te worden vanwege het zien van mensen, hoewel velen van de broeders aanwezig waren die de eed hadden afgelegd, die naar mijn mening wel van mijn natuurlijke zwakte en kleinmoedigheid afwisten. Ik begeer dank en eer te geven aan mijn gezegende Meester dat Hij mij een tong gaf om te spreken en Zijn boodschap te brengen, want ik ben verzekerd dat ik niets heb gesproken dan wat op Zijn heilig Woord gegrond is. Dit is het wat ik op mijn hart heb tegen de uitdaging en verwijten van mensen, alsof ik een oproerkraaier ben. Wat mij met des te meer vrede vervulde, is dat ik niet in het bijzonder van afvalligheid sprak, waaraan mijn broeders zich zouden hebben blootgesteld, maar alleen van afvalligheid in het algemeen en de slechte gevolgen en vruchten hiervan, waarvan er één het scheuren van de kerk van Christus is. En ik denk dat het niet pleit voor onze broeders die de eed hebben afgelegd,

dat wij niet van afvalligheid in het openbaar kunnen spreken, maar dat zij deze nu op zichzelf toepassen. Indien zij mochten denken dat zij geheel onschuldig waren, en als zij het getuigenis van hun geweten hadden, waarom zullen hun zielen dan zo verbitterd zijn als van afvalligheid gesproken wordt? En waarom zouden zij verbitterd zijn als het in het bijzonder duidelijk is, dat wij schuldig geweest zijn aan tastbare afvalligheid, zowel persoonlijk als in het openbaar, van onze vroegere verworvenheden en verbondssluitingen? Wat betreft het gezegde van Anderson over mijn preek in het openbaar: als er enige woede, wrok, of bitterheid in mijn geest was, dan begeer ik dat de Heere mij hiervan overtuigt en mij berouw daarover schenkt, want ik ben bang dat dit al te veel voorkomt. Maar ik denk dat het een zeer slechte zaak is dat wij beschuldigd zouden worden van bitterheid en gebrek aan broederlijke liefde, omdat wij ons getuigenis tegen de ontrouw van de tijd geven."

Een vraag zonder antwoord

Nadat dit alles gepasseerd was, vertoonde Erskine een oprechte begeerte naar verzoening. De volgende aantekening geeft een genoegzaam bewijs voor zijn vergevings- en verzoeningsgezinde geaardheid:
"*20 Juli 1715*. Hier volgt een afschrift van een brief die ik aan Alexander Anderson heb geschreven, waarbij ik hem uitnodig voor het sacrament van het Avondmaal hier ter plaatse:
'Geliefde broeder,
Wij hebben het voornemen, zo de Heere wil, om op de tweede zondag van augustus het sacrament van het Avondmaal des Heeren in deze plaats te vieren. De 'Fast-day' (vastendag, meestal op vrijdag, vert.) zal op de woensdag zijn, die hieraan onmiddellijk voorafgaat. Ik hoop dat je mij een gunst bewijst om op de vastendag met M'Gill en Clow, die, naar ik veronderstel, met je zullen spreken, een korte preek te houden.
Het is ongewoon voor mij om te denken dat er enig misverstand tussen mij en een persoon die ik zo liefheb en waardeer, zou bestaan. Daarom, lieve broeder, laat alle ongelukkige verschillen voor altijd in stilte begraven worden en laten we in de

komende tijd elkaars woorden en handelingen gunstig opnemen, zoals het broeders betaamt, die we, naar ik hoop, in menig opzicht zijn. Wat mij betreft, wat voor harde gedachten je van mij ook gehad mag hebben, ik kan vrijuit en in oprechtheid verklaren dat je mijn vriendelijk medeleven hebt met je laatste beproeving, hoewel die inderdaad van geringe waarde is, maar er toch is. Mijn gebeden voor je werk zijn voor het aangezicht van de Heere, in het bijzonder voor het grote werk dat je aanstonds te doen hebt en ik hoop mij bij alle gelegenheden te laten zien.
Je zeer toegenegen broeder en dienaar,
Ebenezer Erskine.
Portmoak, 20 juli 1715.'"

Met betrekking tot het antwoord van Anderson op deze werkelijk christelijke brief, of de hoopvolle reactie die hij gaf op het herstel van de wederzijdse vriendschap en broederlijke correspondentie, houdt het dagboek zich ongelukkigerwijs helemaal stil. Over deze punten hebben wij daarom geen informatie. De maatregelen echter die enkele jaren hierna door deze aangevallen broeder, Anderson, tegen het voorwerp van zijn wrok, Erskine, zijn genomen, laten geen oprechte geest van vergeving zien.

Onrust in het land

Terwijl de kerk van Schotland door verdeeldheid die was ontstaan door de 'Oath of Abjuration', werd aangevallen, wierp de onnatuurlijke opstand van 1715 het gehele land in een toestand van wanorde en alarm. In de gebieden waarvan de aanhangers van de 'troonopvolger' bezit hadden genomen, was het kerkelijke en het burgerlijke verkeer in grote mate onderbroken en waren veel moeilijkheden ontstaan. Zo was het in Fifeshire en niet minder in andere graafschappen. De toelating (bevestiging) van Robert Ponton in Kennoway bijvoorbeeld was bepaald op 21 september 1715, maar vanwege "de gebeurtenissen van de tijd" werd deze uitgesteld tot 29 februari 1716. Gedurende een aantal maanden was het nauwelijks mo-

gelijk om een vergadering van de Presbytery bijeen te krijgen. Tijdens enkele vergaderingen in Kirkcaldy bracht de Presbytery een deel van de dag in gebed door. Zij 'ging niet over tot wat voor zaak ook, omdat de leden niet waren opgekomen vanwege de huidige beroering in het land'.[186]
De gewone werkzaamheden van de predikanten in hun gemeenten waren ook enigszins belemmerd en opgeschort. Erskine vond het enkele maanden niet doenlijk om kerkenraadsvergaderingen te houden of de wekelijkse pastorale plichten te vervullen. Veel zondagen werd hij verhinderd de preekstoel op te gaan. Bij tijden was hij genoodzaakt om de nacht in het huis van een vriend op afstand van de pastorie door te brengen. Dan rustte hij uit en zong op een keer Psalm 4:9:[187]

Ik zal mij in vrede neerleggen,
En rustig slapen;
Omdat Gij alleen mij doet wonen
In veiligheid, Heere, U zult het maken.

Loyaliteit aan koning George

Zijn bekende loyaliteit aan de kroon maakte hem bijzonder gehaat bij de handlangers van de opstand. Het aantreden van het huis van Hannover en de regering van George I op de Britse troon, ondanks de verraderlijke stappen die men had ondernomen om de verbannen familie (van het huis van Stuart, vert.) te herstellen, verschafte hem een hartelijke vreugde. Met groot genoegen vierde hij de Dankdag, die vanwege deze gelukkige gebeurtenis was uitgeschreven. Dit geschiedde volgens proclamatie van de koning en een besluit van de Commissie van de General Assembly. Hij deed er alles aan om de aandacht van zijn hoorders te vestigen op de genadige bemiddeling van de Voorzienigheid, waardoor hun burgerlijke en godsdienstige vrijheden in het uur van gevaar werden bewaard, en wat voor praktische lessen zij uit deze wonderlijke vertoning van de Goddelijke Voorzienigheid zouden trekken. Tijdens de op-

[186] Notulen van 'Presbytery'.
[187] Portmoak MS.

stand had hij een onbewogen loyaliteit aan koning George en ging hij voort om in het openbaar voor hem te bidden. Voornamelijk door zijn invloed diende ook een aanzienlijk aantal van zijn gemeenteleden als vrijwilliger in het leger en lagen zij in een nabijgelegen kasteel in garnizoen.[188]

De dood van Lodewijk XIV

In het volgende uittreksel uit zijn dagboek worden zijn gevoelens kort, maar krachtig uitgedrukt:
"*28 Augustus 1715*. Deze dag heb ik enig nieuws ontvangen over de dood van de tiran van Frankrijk. Het was woensdag een week geleden dat hij stierf. Dank aan God Die hem heeft afgesneden. 'Hij snijdt de geesten af der prinsen, en is de koningen der aarde vreselijk.' Deze zegen is des te opmerkelijker nu in deze tijd de 'Jacobites' (aanhangers van het huis van Stuart, vert.) op een punt zijn bijeengekomen en bij de 'Braes of Mar' in de Hooglanden een leger hebben gevormd."
De dood van Lodewijk XIV bij deze kritieke samenloop van omstandigheden blijkt onder al de vrienden van de protestantse troonopvolging soortgelijke gevoelens te hebben verwekt. Kolonel Blackader, bijvoorbeeld, drukt nog meer zijn levendige dankbaarheid aan God uit vanwege het wegnemen van die ijverige bevorderaar van het pausdom en van de tirannie. "Wij hebben verslagen gekregen," zegt de vrome officier, "van de dood van de koning van Frankrijk. Wij hebben lang hiernaar uitgezien, maar Gods tijd is de beste tijd en het is ten gunste van deze crisis, toen hij het voornemen had en op het punt stond om de 'Pretender' (de troonopvolger van het huis van Stuart, vert.) te zenden om in ons land binnen te vallen. Misschien dat deze tussenkomst van de Voorzienigheid hun plan zal verijdelen... We danken God hiervoor, wat er ook mag volgen. Hij (koning Lodewijk XIV, vert.) was de voornaamste pilaar en steun van het koninkrijk van de antichrist. "Ik dank God", zo zei hij ook, "dat ik mag leven om deze grote gebeurtenis te zien, die ik zo zeer begeerd had te zien en waarvan ik

[188] Portmoak MS.

vreesde deze nooit meer te zullen zien."[189]

Dankwoord van de koning aan het 'General Assembly'

We kunnen vaststellen dat dezelfde geest van vaderlandsgezindheid die de predikant van Portmoak ontdekte in de tijd dat de banier van de rebellie werd opgericht, enkele weinige uitzonderingen daargelaten, de gehele groep van presbyteriaanse predikanten in Schotland bezielde. Hun uitstekende stemming en nuttige diensten bij die gelegenheid werden royaal erkend door de koning en hij deed dit op de volgende wijze in mei 1716 in een brief aan het General Assembly:
"De recente bewijzen, die u ons tijdens de ongelukkige en onnatuurlijke opstand gegeven hebt van uw vaste aanhankelijkheid aan die beginselen, waarvan de veiligheid van onze regering en het welzijn van onze onderdanen geheel afhankelijk is, en de verslagen die wij van tijd tot tijd hebben ontvangen van uw grote zorg om deze onder het volk, waarover u gesteld bent, te geven, verbinden ons om wederkerig onze hartelijke dank te betuigen en om u de verzekering te geven van onze onveranderde beslissing om de gevestigde regering van de kerk in dit deel van ons koninkrijk van Groot Brittannië te vernieuwen en dat in de volle genieting van alle rechtvaardige rechten en privileges."[190]

Het 'Marrow conflict'

Het zou voor de kerk van Schotland gelukkig geweest zijn, als zij haar predikanten gezien had als verenigd in een warme aanhankelijkheid aan het onbevlekte Evangelie van Jezus Christus, zoals zij loyaliteit toonde aan het huis van Hannover. Het is duidelijk dat de feiten anders waren. Er was inderdaad een aanzienlijk deel van de predikanten dat de waarheid in haar zuiverheid en eenvoud helder verstond en ijverig hand-

[189] Chrichton's *Life and Diary of Colonel Blackader,* hoofdst. XIX, p.460, 461.
[190] Struthers, *History of Scotland,* deel I, p.435. Zie ook een verscheidenheid van interessante bijzonderheden betreffende de royaliteit van de predikanten, p.290, 318 e.v.

haatde. Maar sommigen hingen duistere en verwarde voorstellingen aan van de zaligheid, en weer anderen waren zichtbaar vergiftigd door de leerstukken van de school van Arminius. Het is bekend dat Ebenezer Erskine onder de vrienden van de evangelische waarheid een opvallende plaats innam. We behoren nu aandacht te schenken aan het absolute aandeel dat hij had in wat gewoonlijk de 'Marrow Controversy' (controverse in verband met de 'Marrow', vert.) wordt genoemd. We moeten dan ook stilstaan bij zijn aandeel in de ergerlijke behandeling die de verdedigers van de leerstukken van de genade ervoeren.[191]

Om de juiste gevoelens onder predikanten en volk te verspreiden, hebben Schotse predikanten het goed gedacht om het drukken en uitgeven van verschillende evangelische boeken in Schotland te steunen. Onder deze boeken was het werk getiteld *The Marrow of Modern Divinity*, dat voornamelijk uit citaten bestond van Luther en andere eminente protestantse godgeleerden. Het werd samengesteld door Edward Fisher, een geleerd en waardig heer, die het in 1646 publiceerde met aanbevelingen van enkele voorname predikanten uit die tijd.
Een besluit van de Assembly veroordeelde in 1717 een uitspraak van de Presbytery van Auchterarder over de onmiddellijke toegang tot Christus die het evangelie aan een zondaar verschaft.[192] Dit besluit heeft verschillende verstandige predikanten en anderen veel verdriet gedaan. James Hogg van Carnock werd overeenkomstig hun verzoek, verzocht om het eerste deel van de *Marrow* met een voorwoord van aanbeveling opnieuw uit te geven. Maar de tegenstanders van wat spottend als de 'Auchterarder Creed' (de geloofsbelijdenis van Auchterarder) werd omschreven, besloten hun macht te tonen

[191] We verwijzen de lezer over dit opmerkelijke geschil naar Struthers *History*, boek 5, maar boven alles naar John Brown, *Gospel Truth accurately stated and illustrated.* Dit is een boek van behoorlijke navorsing en bevat de meest uitgebreide uiteenzetting van de 'Marrow Controversy' die ooit is verschenen. Het boek *The Marrow of Modern Divinity* zelf, met de oordeelkundige kanttekeningen van Thomas Boston behoort ook zorgvuldig te worden doorgelezen.
[192] Zie een verslag van dit besluit in het *Getuigenis van de United Associate Synod*, vol.I, hoofdstuk 3, p.31,32.

en die waardige man te vernederen. Zijn gewetensvolle nauwgezetheid had hem al lang gehaat gemaakt bij hen die zich beroemden op hun meer gematigde meningen, en zij overreedden de General Assembly van 1720 om een overhaast en ongeoorloofd besluit aan te nemen waarin dat kleine boek hard werd veroordeeld, als zijnde ketters en gevaarlijk. Zij gelastte alle predikanten van de kerk om het volk te waarschuwen tegen het lezen van dit boek of de leer daarvan aan te nemen. De grote schade die door dit onbezonnen besluit aan enkele kostelijke waarheden van het evangelie werd toegebracht, drukte zwaar op de ziel van Erskine, zowel op die van de rest van de 'Twaalf broeders' die zich verenigden om hiertegen te protesteren, en ook van verschillende anderen die vanwege mensenvrees of te grote voorzichtigheid ervan werden weerhouden om hun medehelpers te worden.

Vele jaren vóórdat deze beroemde 'Act' (besluit) van de Assembly werd aangenomen, had Erskine de zuivere leer van de genade van God hartelijk omhelsd en getrouw gepredikt, in overeenstemming met de gegevens die hiervoor gegeven zijn. In een geschil, dat een aantal jaren eerder onder de predikanten van de Synod van Fife was gerezen, "dat het Verbond der genade raakte, of dit verbond voorwaardelijk of absoluut was"[193], koos hij vastberaden de kant van hen die stelden dat het verbond in het *sluiten daarvan* tussen de Vader en de Zoon strikt voorwaardelijk is, maar in haar *bediening* aan het mensdom geheel absoluut. Met ongeveinsde droefheid beschouwde hij het overwicht dat het *neonomiaanse* belijden kreeg, als het systeem waardoor het Evangelie niet als een openbaring van vrije genade wordt voorgesteld, maar als een *nieuwe wet* die geloof, bekering en oprechte gehoorzaamheid, als voorwaarden van het heil, vereist. Tegenover dit gevaarlijke, hoewel schoonschijnende en aangename schema, leerde hij eenduidig dat Christus en Zijn weldaden vrij en onvoorwaardelijk aan zondaren in het Evangelie worden voorgesteld; dat de eeuwige gerechtigheid van de Zoon van God de enige grond is van de

[193] Boston, *Memoirs*, blz. 360.

rechtvaardiging en dat predikanten "behoren op te passen voor iets dat de minste neiging heeft om een zondaar in zijn hoop op de zaligheid te koesteren door de werken van de wet."

Maatregelen tegen de 'Act'

Hij kleefde vastberaden deze evangelische gevoelens aan en daarom betreurde hij diep de 'Act', die hierboven genoemd is. Hij was geheel bereid om met Hogg, Boston en andere vrienden van het Evangelie samen te werken door maatregelen te bedenken die tot het herroepen van deze 'Act' zouden kunnen leiden of die op z'n minst konden dienen om deze onwaardeerbare waarheden te verdedigen, die naar hun bevatting zo smartelijk waren benadeeld.
De 'Representation and Petition' (het protest en verzoekschrift) over dit onderwerp werd op 11 mei 1721 aan de Assembly overhandigd. Het was oorspronkelijk door Boston opgesteld en door Erskine herzien en verbeterd.[194]
Vervolgens werd hij aangezocht om het eerste ontwerp van de 'Answers' (antwoorden) op de 'Twelve Queries' (de twaalf vragen)[195] samen te stellen, die later door Gabriel Wilson van Maxton werden vermeerderd en verbeterd. Het is een meesterlijk stuk, dat de punten van geschil met scherpzinnigheid en wilskracht bespreekt, en het heeft de bewondering van vermaarde theologen, die direct niet met het geschil te maken hadden, afgedwongen.
We kunnen hieraan toevoegen dat Ebenezer zelf een brief schreef aan een geachte predikant die in zijn omgeving verbleef, waarin hij het gedrag van de 'Representing Brethern' (de vertegenwoordigende broeders) verdedigt. In deze mededeling, die veel licht op de zaak werpt, geeft hij in bijzonderheden de dierbare waarheden aan die door de 'Act' (besluit van

[194] 'Er was afgesproken,' zegt Boston als hij aangeeft wat op de vergadering van de Marrowmen, zoals zij genoemd werden, was besproken,'dat er een Respresentation (protest) hierover (dit is de 'Act', het besluit van veroordeling) zou worden opgesteld, dat aan Ebenezer Erskine werd opgedragen. Dit ontwerp werd ter correctie aan de Broeders door het gehele land opgezonden, opdat het tot dat doel mocht worden ingediend'. Thomas Boston, *Memoirs*, blz. 370.
[195] Vragen die door de Assembly gesteld waren aan de twaalf 'Marrow Men', vert.

de Assembly) veroordeeld waren. Hij laat de manier van verdedigen van deze waarheden zien, zoals deze door de 'Twelve Brethern' (twaalf broeders), hoewel die enigszins eigenaardig was, door de bijzondere omstandigheden rondom deze zaak gerechtvaardigd en nodig geoordeeld was. Deze verdediging geschiedde met mannelijke vrijmoedigheid die getuigt van vastberadenheid om hiermee door te gaan.[196]

De 'Act' niet herroepen maar bevestigd

De Assembly was zich bewust van de algemene ergernis die haar heftige veroordeling van de 'Marrow' had veroorzaakt. Deze werd wellicht nog beïnvloed door de heldere en krachtige 'Answers' op de 'Twelve Queries', die zij in een lachwekkende zinspeling op het *getal* van de 'Twelve Representers' (twaalf protesterenden) meende te moeten voorstellen. Vandaar dat zij besloot om met betrekking tot het boek op 21 mei 1722[197] in een 'Act' (besluit) een uitvoerige verklaring te geven, en wel in nog scherpere bewoordingen dan in haar besluit van 1720. Zelfs deze nieuwe 'Act' bevatte verschillende standpunten die in strijd waren met de gezonde leer.
In plaats van de 'Act' waarover geklaagd was, te herroepen, werd zij bevestigd en de 'Twelve Brethern' werden terechtgewezen in plaats van bedankt voor hun milde en respectvolle protest.
Dit was niet de enige bestraffing die zij kregen. In verschillende publicaties werden zij belasterd als mannen van ruwe antinomiaanse beginselen, als nieuwlichters in de godsdienst die meningen verkondigden die in strijd waren met de Belijdenis

[196] Zie Appendix, nr. X.
[197] Het was niet alleen bij deze gelegenheid dat het getal van deze getrouwe mannen onbehoorlijk door hun tegenstanders werd belachelijk gemaakt. Een nog opmerkelijker voorbeeld van dezelfde speelse humor werd vertoond door een commissie van de Synod van Merse en Teviotdale. Het ging hierbij om hun aanmerkingen op de uitstekende preek van Gabriel Wilson, getiteld *Het vertrouwen*, dat hij in Kelso gepreekt had bij de opening van de Synod op 17 oktober 1721. 'Zij stelden een beschuldiging op', zo worden we geïnformeerd in het voorwoord van deze preek, 'bestaande uit *twaalf* opmerkingen, *twaalf* vragen en *twaalf* lasteringen. U moet weten dat het getal *twaalf* het is waarin sommige onbeheerste kerkmannen behagen hebben gekregen om hiermee de spot te drijven, hoewel enkele van hen hebben ontdekt hoe belachelijk bekrompen zij zich hebben aangesteld.'

des geloofs en de Catechimussen, als vijanden van christelijke zedelijkheid, beroerders van Israël, opgeblazen van ijdelheid en arrogantie, en begerig om zichzelf ten koste van hun broeders te verheffen. Soortgelijke verwijten werden door de dominante predikanten uit die tijd vaak vanaf de kansel gedaan, vooral in preken die vóór de opening van Synoden werden uitgesproken. Er werd met strengheid aangedrongen op absolute onderwerping aan de besluiten van de Assembly over de 'Marrow' en in verschillende gevallen werden ongegronde klachten tegen hun toespraken voor de kerkelijke raden aangeboden.

Veroordeeld door synoden

Het was voornamelijk te wijten aan de heftigheid van Alexander Anderson en rector Hadow van de universiteit van St. Andrews, die Boston als "de bron van de 'zwarte' Act van de Assembly"[198] beschouwde, dat de vijf protesterende broeders die tot de Synod van Fife behoorden, bijzonder streng werden behandeld.[199] Op verschillende synodevergaderingen werden zij aangeklaagd en op harde en inquisitoriale wijze ondervraagd. Op een vergadering in Cupar, in september 1721, werd in rechterlijke zin beklag gedaan over enkele preken van Erskine, vooral een preek die hij dat jaar in Largo gehouden had over Psalm 89:17: "In Uw gerechtigheid zullen zij verhoogd worden" (Engelse vert.) en een andere die hij op een vastendag vóór de bediening van het Avondmaal des Heeren in Orwell gehouden had over Psalm 138:6: "Want de Heere is hoog, nochtans ziet Hij de nederige aan." De Synode nam in die vergadering een hard besluit, waarbij uitvoerig verslag gedaan werd van het resultaat van het onderzoek van de vijf broeders met betrekking tot de 'Act' van de Assembly van 1720 over de *Marrow of Modern Divinity.* Hierin wordt uitdrukking gegeven aan "een groot misnoegen" over de vrijheden die zij zich

[198] Boston, *Memoirs*, p.371.

[199] Dit waren behalve het onderwerp van dit gedenkschrift, James Hogg uit Carnock, James Bathgate uit Orwell, Ralph Erskine en James Wardlaw uit Dunfermline. De andere zeven Representers (protesterenden) waren Gabriel Wilson, Henry Davidson, Thomas Boston en William Hunter uit de Presbytery van Selkirk; John Williamson uit Inveresk, James Kid uit Queensferry en John Bonar uit Torpichen uit de Synode van Lothian en Tweeddale.

hadden aangemeten. Zij gelastte al de predikanten van de Synod om dit besluit strikt na te leven en bepaalde voor allen om de 'Formula' die door de 10de 'Act' van de 'Assembly' van 1711 was voorgeschreven, als "een nieuwe blijk en bewijs van hun ijver en trouw aan de leer, de eredienst, tucht en regering van deze kerk" te onderschrijven.[200]
Erskine werd niet alleen voor de provinciale synode gedaagd; later werd hij voor een raad van nog hoger gezag beschuldigd. In mei 1725 sprak Anderson in afwezigheid van Erskine voor de Commissie van de General Assembly zware beschuldigingen tegen hem uit, teneinde te voorkomen dat hij van Portmoak zou worden overgeplaatst. Onder verschillende voorwendsels keurde hij een aantal van diens preken af, waarvan enkele tien jaar geleden waren uitgesproken en tevens belastte hij hem met verschillende andere beschuldigingen, die deels belachelijk en deels lasterlijk waren.[201]

Houding na veroordelingen

Onder al deze bedroevende en ergerlijke omstandigheden werd deze getrouwe man in staat gesteld om een edele houding aan te nemen, samen met christelijke zachtmoedigheid en liefde. Hij was gewoon om van de Act van 1720 te spreken als een 'vergissing' en er is reden om te concluderen dat een groot deel van de leden van de Assembly in dat jaar weinig of geen eigen kennis van het belasterde boek had. Zij werd gedreven om in te stemmen met de 'Act', louter alleen op grond van de krenkende en listige voorstelling van zaken van de commissie die de zaak moest voorbereiden.
Ondanks het protest dat hij en zijn broeders hadden ondernomen, leidde achting voor het kerkelijke gezag hem ertoe om zich ervoor te wachten om het boek in het openbaar aan te bevelen. Zelfs als hij er in de besloten kring van zijn gemeente gunstig erover sprak, temperde hij zijn lof door de mensen te

[200] Zie de hoofdsom van deze Act in *Gospel-Truth,* p.37.

[201] Deze beschuldigingen werden in het bijzonder door Erskine vastgesteld en weerlegd in *An Apologetical Preface*, als voorwoord in de eerste uitgave van zijn preek over Openbaring 3:4 in 1725. Dit was zijn eerste publicatie.

vertellen dat het enkele onvoorzichtige uitdrukkingen bevatte. Ook tegenover de predikanten van wie hij de meest onrechtvaardige en onbeschaafde behandeling had ervaren, toonde hij een zachtmoedige en vergevingsgezinde gestalte. Een zodanige gemoedstoestand wordt uitgedrukt in het volgende uittreksel van een voorwoord in één van zijn gepubliceerde preken:
"Wat mijn broeder [te weten Anderson] betreft, hoewel hij bezig is om mij veel kwaad te berokkenen, verhoede God dat ik kwaad met kwaad zou vergelden. Ik ben er zeker van dat ik alzo niet van Christus geleerd heb, Die zowel door voorschrift als door voorbeeld ons geleerd heeft om onze vijanden lief te hebben, om te zegenen die ons vervloeken, om goed te doen aan hen die ons haten en om te bidden voor hen die ons hatelijk gebruiken en vervolgen. De geest van vergelding staat dadelijk tegenover de geest van het Evangelie; zij heerst over de plaats van de soevereine Rechter van de gehele aarde, Die het als Zijn recht heeft laten gelden dat de vergelding van Hem is en dat Hij zal weder vergelden. En daarom is het verre van mij om tegen mijn broeder wraak te bedenken, door te onderzoeken hoe ik mijn positie kan ondersteunen door de zijne te ruïneren. Ik hoop dat God op Zijn eigen tijd, niettegenstaande de scherpte die in zijn geest tegenover mij blijkt te zijn, zijn ogen zal openen en hem tot een betere gemoedsgesteldheid zal brengen.'[202]

Volhardend in de waarheden

Toch bleef zijn aanhankelijkheid tot de waarheden die door de besluiten van de Assembly in 1720 en 1722 veroordeeld waren, onbewogen. Dit wordt treffend in een andere paragraaf van hetzelfde voorwoord tot uitdrukking gebracht:[203]
"Ik dank God", zegt hij, "dat ik er ver vandaan ben om in deze zaak tot dergelijke pogingen [namelijk om zijn karakter te besmeuren] bewogen te worden, maar ik word liever meer en meer erin bevestigd dat het de zaak van de Heere is. Ik beschouw het als een deel van de hoogste eer die mij ooit is te beurt gevallen, dat de Heere mij heeft geroepen om een banier op te heffen of om vanwege deze dierbare waarheden verwijten te ondergaan. Ik ben ervan overtuigd dat deze waarheden zoveel schade hebben ondergaan door de 'Act condemnatory' (het besluit van veroordeling) in 1720, en de 'Act explicatory' (het verklarende besluit) in 1722. Ik begeer, zolang ik leef, te sterven in deze hoop dat wanneer sommigen van deze generatie die de voornaamste auteurs en voorstanders van deze besluiten waren, van het toneel zijn verdwenen, dan de zaken door de opvolgende generaties onpartijdig zullen worden onderzocht. Ik hoop dat zij dan niet met de eer zullen strijken om deze besluiten te verdedigen, maar dat dan de bedoeling van ons verzoekschrift aan de Assembly mag leiden tot herroeping van de besluiten, omdat zij schadelijk zijn voor de waarheid en voor de ware eer van de kerk van Schotland. Ik hoop dat de kinderen die nog niet geboren zijn, de Heere zullen prijzen, Die enigen van dit geslacht heeft aangezet om de beledigde waarheid te verdedigen, opdat het hun in zuiverheid mag worden overgeleverd... Het kan echter zijn dat de waarheid voor een tijd begraven is en tenslotte toch in overwinning zal worden voortgebracht. Zij die de zaak hiervan tot de hunne maken, zullen in deze overwinning delen" (Openb. 3:10).

Gehechtheid aan de 'Marrow leer'

Het is duidelijk dat dezelfde vurige liefde tot de leer van de genade die hem karakteriseerde, tot de dag van zijn dood voortduurde. Dit blijkt uit de gehele geest van zijn latere gedrag, zowel toen hij lid bleef van de gevestigde kerk als na zijn afscheiding. IJver voor deze leer was inderdaad de voornaamste oorzaak van zijn openlijke afzondering van de broeders, die deze leer hadden veronachtzaamd en bestreden. De preken die hij op latere leeftijd hield, geven uitgebreid getuigenis van zijn onverzwakte behagen in de zuivere evangelische waarheid, zoals zijn preken over 'de lamp voor Gods gezalfde toegericht', gehouden bij de toelating van Fisher in Glasgow in 1741 en over 'het zegel van de engel gezet op Gods getrouwe knech-

[202] Apologie. Voorwoord op een preek over Openbaring 3:4, eerste druk. Zie voor een soortgelijke passage in de preek over Psalm 138:6, vijfde hoofd.
[203] Pag.VIII-X

ten', gepreekt in de Bristo-church in Edinburgh in 1742. We mogen vragen waar in deze preken zijn onbuigzame gehechtheid aan de 'Marrow leer' niet naar voren gebracht wordt.
In de loop van deze scherpe discussies over dit onderwerp, die plaats vonden in de vergaderingen van de kerkelijke raden, kwamen bij gelegenheid woorden van zijn lippen af die voor een tijd zijn tegenstanders imponeerden en in de war brachten. Zo was het op een vergadering van de Synod van Fife in Cupar, toen enkele leden openlijk Christus als de Gave van de Vader aan zondaren van het menselijke geslacht hadden ontkend. Toen stond hij op en sprak: "Voorzitter, onze Heere Jezus zegt van Zichzelf: 'Mijn Vader geeft u het ware Brood uit de hemel.' Dit sprak hij tot een gemengde menigte en wie durft te bevestigen dat Hij dit verkeerd heeft gezegd?" Deze korte toespraak maakte, geholpen door de waardigheid en kracht waarmee zij was uitgesproken, een ongewone indruk op de leden van de Synod en op alle aanwezigen.[204]

Publicaties tot zijn verdediging

Ten opzichte van de beschuldigingen die door Anderson tegen zijn preken waren ingediend, terwijl hij deze afwees omdat zij vals en onjuist tegen hem waren ingebracht, schrok hij er nooit van terug om die schriftuurlijke gevoelens, waarvan hij werkelijk uitdrukking had gegeven, te handhaven. Ook tot zijn eigen verdediging publiceerde hij de preken, waartegen onderzoek gedaan was. Het waren er zeven in totaal. En in de voorwoorden die hij in de eerste uitgaven opnam, weerlegde hij de kritiek van zijn beschuldigers. De wijsheid van de Voorzienigheid verscheen helder in het op deze wijze vergelden van die beschuldigingen, die hem in een kwaad daglicht hadden gesteld en gaven hem de gelegenheid om zijn vermaardheid te vergroten en zijn nuttigheid te vermeerderen. Hij schenkt in een verdedigend voorwoord, dat wij eerder noemden, aandacht aan de zorg van deze Voorzienigheid. Hij doet dit op de

[204] Deze anekdote werd door wijlen Henry Thomson uit St. Andrews, een oprecht en uitstekend man die op die vergadering van de Synod aanwezig was, aan J. Brown van Whitburn doorgegeven

volgende wijze:
"Het is zeer waarschijnlijk dat deze en enkele andere preken die nu voor de pers zijn bestemd, in stilte onder mijn handschriften in vlugschrift zouden zijn gelaten, ware het niet dat de heilige en wijze Voorzienigheid, die al onze plannen en voornemens beheerst, mij had aangezet om tot de uitgave daarvan over te gaan, opdat zij tot mijn noodzakelijke verdediging mochten dienen. Toen kon ik de ernstige aandrang van sommigen die de Heere dierbaar zijn, niet langer weerhouden om op dit voorstel in te gaan. Het gedrag van de aanbiddelijke Voorzienigheid in deze zaak bracht mij tot de overtuiging van een schuldige halsstarrigheid om hun verzoeken af te wijzen, dat ik oprecht besloot om door genade in de komende tijd niet zo verlegen te zijn, in het bijzonder als ik vind dat deze preken die bijna van mij zijn afgedwongen, zullen bewijzen nuttig en opbouwend te zijn."

Zijn gehechtheid aan de Westminster Confessie

De protesterende broeders in het graafschap Fife vonden het geen kleine moeilijkheid dat het hierboven genoemde besluit een nieuwe ondertekening van de Belijdenis des Geloofs vereiste, zoals deze volgens de besluiten van de Assembly van 1720 en 1722 was uitgelegd. Deze besluiten waren naar hun gedachten schadelijk voor veel dierbare waarheden. Deze ergernis bleek des te pijnlijker voor Erskine, omdat het zowel aan de onoplettendheid van de Presbytery als aan zijn vergeetachtigheid te wijten was dat hij voorheen de Geloofsbelijdenis niet getekend had, wat volgens de gewone praktijk gebeurde ten tijde van het krijgen van preekconsent en bij zijn bevestiging. Zijn beschuldiger, die hem in 1725 voor de commissie daagde, vond dat één van deze beschuldigingen van nalatigheid juist was en gaf hierop in zeer beledigende termen commentaar. De beschuldigde predikant erkende openhartig en gaf genoeg rekenschap van zijn nalatigheid, en zuiverde zich van de smet die op zijn karakter geworpen was. Op dit punt mogen de volgende uittreksels uit zijn dagboek voldoende zijn:
"Toen ik door de eerwaarde Presbytery van Kirkcaldy be-

voegdheid ontving om het evangelie te prediken en ik door hen tot predikant van Portmoak werd bevestigd, erkende ik de Westminster Geloofsbelijdenis met de Grote en Kleine Catechismus, ook in Westminster vastgesteld, als de belijdenis van mijn geloof en als in overeenstemming met en gegrond op de heilige Schriften der waarheid. Ik beloofde plechtig voor God, engelen en mensen om nooit een leer te leren of te preken die hiermee niet in overeenstemming was. En omdat ik dit met mijn mond gedaan had, kon ik verzuimen om alle mogelijke vrijmoedigheid te hebben om deze met mijn hand te onderschrijven, zonder mijzelf in te beelden dat ik tegenover God en mensen schuldig was aan de grofste uitvlucht, vervalsing en vitterij. Ik verafschuwde alleen al de gedachte daaraan, maar het boek waarin de andere broeders hadden getekend, was mij niet aangeboden: niet toen ik preekconsent kreeg en ook niet toen ik bevestigd werd. Het ontging de Presbytery en mij geheel dat hierna, noch zij bij mijn weten, noch ik, de minste angstvallige bezorgdheid hierover hebben gehad, dat ik niet dadelijk met de andere leden van de Presbytery had getekend, totdat de zaak van het Protest van de Twaalf Broeders tegen de voornoemde Act van 1720 ter sprake kwam. Toen begon buiten het rumoer te klinken, dat ik zeker een man van ongezonde beginselen was, omdat ik de Belijdenis des Geloofs nooit had ondertekend, volgens het Formulier van bevestiging. Zodra dit rapport mij ter ore kwam, twijfelde ik er zo weinig aan dat ik getekend had, dat ik het rapport in feite voor vals verklaarde, totdat ik inzage kreeg in het boek van de Presbytery, om mijn naam te zoeken die ik niet kon vinden.[205] Ik vertelde de Presbytery dadelijk van deze nalatigheid en verklaarde dat ik alle vrijmoedigheid had die men maar kon bedenken, om onmiddellijk te tekenen. Ik protesteerde dat dit voorrecht mij geweigerd werd, omdat ik, zoals werd aangevoerd maar nooit bewezen is, in mijn gevoelens verschilde van de aangenomen beginselen van deze kerk, zoals in de Geloofsbelijdenis werd verklaard."[206]

[205] Ten opzichte van dit punt was het notulenboek van de Presbytery betreffende de omstandigheden van zijn bevestiging niet geheel correct.
[206] *Apologation*, voorwoord, blz. X, XI.

Na aangetoond te hebben hoe tegenovergesteld de 'Act' van 1720 aan enkele artikelen van de Belijdenis is, en na een beschrijving te hebben gegeven van de wijze waarop zijn preken in de vergadering van de Synod in Cupar in september 1721 werden gecensureerd, en nadat hij de daaropvolgende Act van de Synod waarnaar wij verwezen hebben, had aangehaald, ging hij aldus verder:

"Toen deze Act door de Presbyteries, binnen de grenzen waarvan we gevestigd waren, ten uitvoer gebracht werd, weigerden wij om in gehoorzaamheid aan de voornoemde Act te tekenen, omdat naar onze mening dit een goedkeuring zowel van het onrechtvaardige brandmerk waarmee deze werd voorafgegaan, als van de Act van de Assembly van 1720 zou inhouden, waartegen wij hadden geprotesteerd, omdat deze schadelijk was voor de waarheid.

Maar hoewel wij weigerden om *als vervolg op de* voornoemde 'Act' van de Synod te tekenen, verklaarden wij alle mogelijke vrijmoedigheid te hebben om de Geloofsbelijdenis te tekenen, in gehoorzaamheid aan de besluiten van de Assembly, in de zin van de opstellers en van de Assembly van 1647 die deze heeft bekrachtigd, en in de duidelijke en gewone betekenis van de woorden, tezamen genomen met het Formulier ('Formula' of het formulier van bevestiging van predikanten, vert.) van 1711. Een uiteenzetting voor dit doel, niet precies in deze bewoordingen gedaan, werd aan de volgende gewone Synod gegeven en ondertekend door James Hogg, Ebenezer Erskine, Ralph Erskine, James Bathgate en James Wardlaw. Dit werd ons echter geweigerd en de zaak werd verdaagd naar de volgende Assembly.... Toen ik ontdekte dat noch de Presbytery noch de Synod mij wilde toelaten om de Geloofsbelijdenis te ondertekenen, tenzij ik dit deed in gehoorzaamheid aan de voornoemde Act van de Synod, nam ik de vrijheid om deze op 4 maart 1723 thuis te onderschrijven met de ouderlingen van mijn gemeente. Ik maakte hiervan afschriften voor zowel de Presbytery als voor de Synod, toen de eerste gelegenheid zich aandiende, opdat niemand een handvat mocht hebben om te

protesteren dat ik problemen had met de 'Standards' (belijdenissen) van onze kerk of beginselen handhaafde die hiermee in strijd waren."[207]

Het grootste deel van de omstandigheden die aldus omstandig door Erskine werden opgesomd, wordt uitdrukkelijk bevestigd door de notulen van de Presbytery van Kirkcaldy, in het bijzonder door de notulen van 14 december 1721. Het is overbodig om deze aan te halen. Deze notulen schijnen uit te wijzen dat de nalatigheid op onachtzaamheid of vergeetachtigheid van een deel van deze raad van toepassing was en niet zozeer op de predikant. Toen de lijst van ondertekenaars op 21 september 1721 werd onderzocht, werden soortgelijke nalatigheden gevonden, die min of meer betrekking hadden op *vijf* andere predikanten van dezelfde Presbytery. Op dit punt kunnen we nog vaststellen dat na verloop van verschillende jaren en waarschijnlijk als gevolg van wederzijdse verklaringen, Erskine in aanwezigheid van de Presbytery tot ondertekening was overgegaan, want de notulen, gedagtekend 19 maart 1730, bevatten de volgende zin: "Vandaag heeft Erskine de Geloofsbelijdenis en Formula ondertekend."

Vasten- en bededagen

Een andere omstandigheid die tot berisping werd aangevoerd, is de volgende. Met het plan om hem in één keer op te zadelen met de dubbele beschuldiging van verachting van het gezag van de koning en van de leerstukken en besluiten van de kerk, informeerde de eerwaarde beschuldiger de Commissie van de Assembly van 1725 dat hij had verwaarloosd om enkele vasten- en dankdagen die door de regering werden vastgesteld, te onderhouden en ook dat hij het protest over dit onderwerp, dat door Hogg bij de Synod van Fife was neergelegd, had aangehangen. Het feit is dat Hogg en hij met enkele andere leden van de Synod gewetensbezwaren tegen deze dagen in overweging gaven, wanneer van de kerk van Schotland door koninklijke proclamatie werd geëist om vasten- of dankdagen te

[207] *Apologation*, voorwoord, blz. XVIII, XIX.

onderhouden op "de bijgelovige vasten- en feestdagen die op de kalender van het kerkelijk jaar van de kerk van Engeland vermeld staan." Naar hun gedachte konden zij zich niet houden aan dergelijke bepalingen, zonder "zich bloot te stellen aan de schuld van het begunstigen van de Kerk van Engeland door zich te symboliseren met de afgodische kerk van Rome in het onderhouden van de heilige dagen (feestdagen)", en tegelijkertijd waren zij bezorgd dat zulke samenloop van omstandigheden was beraamd door enkele Engelse bisschoppen die leden waren van de 'Privy Council' (Geheime Raad), als een middel om het volk van Schotland geleidelijk voor te bereiden op onderwerping aan het juk van de ceremoniën, zoals deze in de Engelse kerk werden gepraktiseerd. Erskine erkent dat om deze redenen en "om het geven van aanstoot te vermijden", hij zijn gemeenteleden had gevraagd om op de woensdag vóór de dankzegging samen te komen. Dit was onmiddellijk voorafgaande aan de donderdag, 22 april 1723, de dag van St. Markus, die als openbare dankdag was vastgesteld, als de enige feestdag in de gehele maand. Hij weerlegt de beschuldiging van trouweloosheid echter op de volgende wijze:

"Ik bid dagelijks voor zijn majesteit en noem hem bij name. Ik deed dit ook toen de 'Pretender' en zijn aanhangers in de tijd van de opstand vlakbij waren, en ik heb in die tijd tot nu toe meer voorbeelden van mijn aanhankelijkheid aan zijn majesteit gegeven dan enige anderen, die nu in een tijd van vrede gereed zijn om mij van disloyaliteit te beschuldigen." Hij voegt eraan toe: "Om dit punt af te sluiten: er is de afgelopen drieentwintig jaar dat ik predikant ben, nooit een vasten- of dankdag door de raden van de kerk uitgeschreven geweest of ik heb deze zo punctueel waargenomen als welke broeder in de kerk ook, en ik besluit dit in het vervolg ook te doen. En wat betreft de dagen die door burgerlijk gezag zijn voorgeschreven: als dit geschiedt zonder onderscheiding van dagen, of om ons in Schotland te bepalen tot de vasten- en feestdagen van de Kerk van Engeland, of als zij alleen maar een vastendag op één van hun feestdagen vaststellen, waardoor we kunnen weten dat hier geen opzet in het spel is, dan is het mijn besluit om deze ook te onderhouden. Het is mijn verklaard beginsel dat

de staat zowel als de kerk vasten- en dankdagen mogen vaststellen vanwege rechtvaardige en noodzakelijke redenen, en dat de macht van de ene in het geheel niet dient om die van de andere weg te nemen, ofschoon het het meest wenselijk is dat beide, kerk en staat, in soortgelijke zaken samen zouden werken."[208]

Zijn tegenstander uitgedaagd

Of deze stoutmoedige verdediger van evangelische leer nu openlijk of verkapt werd aangevallen, hij was bereid om deze met mannelijke en christelijke vastberadenheid te ondergaan. Gedurende de zitting van de General Assembly in mei 1726 verscheen een anoniem pamflet met als titel: *The Marrow Chicaning Displayed* (het gevit over de 'Marrow' vertoond). De bedoeling hiervan was om hem door valse beweringen en grove belediging belachelijk en verachtelijk voor te stellen. Om de boze bedoeling hiervan enigszins krachteloos te maken, liet hij een korte 'Bekendmaking' drukken en aan het marktkruis in Edinburgh, de poorten van het 'Assembly-house' (het gebouw waar de General Assembly jaarlijks bijeenkomt, vert.) en op andere openbare plaatsen aanbrengen. Hierin werd de schrijver van deze grove productie uitgedaagd om uit zijn schuilplaats te komen en voor zichzelf antwoord te geven, indien hij het zou wagen om zijn gezicht te tonen bij de onbeschofte valse voorstelling van zaken en bittere smaadredenen die het bevatten. Zinspelend op deze lafhartige aanval op zijn karakter drukt hij zich in een voorwoord op één van zijn preken aldus uit:

"De wereld kan niet anders oordelen dan dat deze vertoning van de schrijver lijkt op de laatste poging van een wanhopige zaak, gebaseerd op het oude principe van Machiavellie: 'Verwijt scherp en iets zal blijven hangen.' Toen ik mij met de protesterende broeders verenigde om de banier van de waarheid op te heffen, heb ik er door genade naar gestreefd om mijn bediening, mijn naam en alles wat ik op aarde heb aan de voeten

[208] *Apologation*, voorwoord, blz. XXII, XXVII.

van de Heere neer te leggen, om mij rekenschap te geven wat hel en aarde in het ergste geval met mij doen konden, en daarom verbazen dergelijke golven van lastering mij niet meer. Ik genoot inderdaad iets van een kalmte, toen die waardige dienaar van Christus, James Bathgate, nog leefde en de vloed van verwijten voornamelijk tegen hem beperkt bleef; maar zodra hij uit het leven werd weggeroepen, bevond ik dat de storm tegen mij was losgebroken. Ik beken dat sinds de tijd dat de boogschutters op mij geschoten hebben, zij mij smart hebben aangedaan en mijn karakter misschien enigszins verwond hebben; maar ik verheug me dat de boog van de Goddelijke waarheid haar kracht heeft behouden. Ik geloof dat deze door de hand van de machtige God van Jakob zo zal gespannen blijven, zelfs als enkelen die deze vasthouden, van hun broeders gescheiden mogen worden, en zij zal in Israël zorgen voor tekenen en wonderen. Ik reken het niet alleen als een ornament, maar als een schat om vanwege de zaak van Christus smaadheid te lijden. De schrijver van het hierboven genoemde pamflet heeft mij een bijzondere eer bewezen door deze lasterlijke brief aan mij te richten. Elke spot en smaad daarin bind ik als een ketting van goud om mij heen, en ik beroem mij erin dat ik in het bijzonder waardig gerekend word om voor zulk een heerlijke zaak smaad te ondergaan, wat hij of anderen die met dezelfde geest zijn bezet, hiervan ook mogen denken.'[209]

Heftig maar dienstig

Het zou evenzeer buiten onze huidige bedoeling zijn, om de verschillende vragen die bij het 'Marrow Conflict' bestreden werden, te bespreken of om uitvoerig stil te staan bij de gedachten die natuurlijkerwijs opkomen. Voordat wij dit onderwerp afsluiten, mogen we echter in het kort opmerken dat in de gehele geschiedenis van de kerk weinig voorbeelden zijn te noemen waarbij op leerstellige punten met grotere heftigheid is gestreden of die meer tastbaar werd overheerst door gezegende bedoelingen.

[209] *Gospel Truth,* p.55, 56.

Mevrouw Balderston zinspeelt in een notitie van haar dagboek bij 21 mei 1722 op de buitengewone heftigheid waarmee de debatten van de Assembly werden gekarakteriseerd: "Niemand kon zich zulk een storm van hagel, vuur en donder indenken. Inderdaad was er die dag een machtige storm in de Assembly." Echter deze controverse, die zoveel heftigheid en stormachtige discussies veroorzaakte, bracht velen tot een zorgvuldige studie van de punten waarover het ging, en zij is bijzonder dienstig geweest voor de opheldering, bewaring en verspreiding van de evangelische waarheid.

IJver voor de Godheid van de Verlosser

Dezelfde vurige gehechtheid aan de leerstukken van Goddelijke openbaring, die het onderwerp van dit gedenkschrift vertoont, met betrekking tot het geschil dat ten grondslag lag aan de veroordeling van de 'Marrow', ontdekken we bij het conflict over de Godheid van Christus. Verschillende jaren voordat een predikant van de kerk van Schotland beschuldigd werd van het loochenen van dit hoofdartikel van het christelijk geloof, werd deze in Engeland en Ierland al betwist. De ketterij begon in Engeland, waar de ontdekkingen van Sir Isaac Newton met de geschriften van Descartes en Locke een ontstellende revolutie op de terreinen van filosofie en wetenschap hebben uitgewerkt. Een geest van vrijdenkerij werd aldus opgewekt, waardoor enkele theologen hebben toegegeven aan onbeschaamde speculaties over de meest heilige onderwerpen. Zij hebben vergeten dat het de mens toekomt om zonder tegenspreken in de meest mysterieuze en onbevattelijke leerstukken te berusten. Zij zijn echter voortgegaan om hun eigen dwalende verstand tot de opperste oordeler van de waarheid om te vormen en om elk godsdienstig beginsel hieraan te toetsen, om deze naar hun eigen beslissing aan te nemen of te verwerpen. Ten gevolge van deze gewaagde speculatieve geest, toegevoegd aan een valse openhartigheid en vrijheid van gevoelen die vele belijdende christenen op fiere wijze bleken uit te drukken, werden niet alleen de ariaanse leerstellingen opnieuw aangewakkerd, maar ook krachtig gesteund en op grote

schaal gepropageerd. Door middel van de geschriften van professor Whiston van Cambridge en dr. Samuel Clarke, die deze dwalingen tijdens de regering van koningin Anne aanboorden, werd het arianisme wijd verspreid, niet alleen in de Engelse Staatskerk, maar ook onder de 'Dissenters' (afgescheidenen van de Staatskerk, vert.). De ijver waarmee dit werd gesteund of de verdraagzaamheid waarmee werd omgegaan in verschillende academies, waar jonge mannen een opleiding tot het predikambt ontvingen, in het bijzonder de Academie van Exeter, onder leiding van Haller, dienden om het kwaad grotelijks te verbreiden. Thomas Bradbury en anderen spanden zich ijverig in om de stroom van afval in te dammen, maar hoewel hun prijzenswaardige pogingen niet geheel vruchteloos waren, werden deze slechts gevolgd door gedeeltelijk succes.

Brief hierover aan een vriend

Het treurige nieuws van de snelle verspreiding van deze verderfelijke dwaling in Engeland drukte zwaar op de harten van getrouwe predikanten in Schotland. Zij verwekten een krachtig besef van het gevaar, waaraan hun eigen kerk door het snel verspreidende zuurdesem was blootgesteld. De volgende brief van Erskine aan een vriend in Edinburgh, die hij kort nadat hij had kennis genomen van de ariaanse publicaties die op zijn weg gekomen waren, is een waardevol bewijs van zijn heilige bezorgdheid. Het is in zijn dagboek onder de datum van *2 februari 1721* opgenomen:

"Ik heb thans een brief geschreven aan George Andrew, koopman in de Bow, Edinburgh, waarvan de inhoud als volgt luidt:

'Geachte heer,

Hierbij groet ik u, uw vrouw en kinderen. Ik wens dat veel van de liefde van de Vader, van de genade van de Zoon en van de vertroostingen van de Geest op u en de uwen mag zijn, waardoor u mag groeien als een palmboom, waarvan sommigen ons vertellen dat deze 'groeit onder een gewicht' (sub pondere crescit).

Wij kunnen geen vrijstelling van beproevingen verwachten,

zolang wij in dit Bochim (plaats van geween, vert.) zijn, maar zij leveren weinig gevaar op, als wij daaronder door het sap en de vettigheid van de goede olijf zullen groeien en gedijen. Wat mij betreft, ik heb niets goeds van mijzelf te zeggen; ik ben een mengsel van zonde en ellende. Ik moge het tot een zegel op mij hechten, wat de apostel zegt: 'Ik weet, dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont.' Maar hoewel ik niets van mijzelf kan zeggen dat goed is, kan ik ook niets anders zeggen van onze wonderlijke Immanuël dan wat goed is. Hij is altijd een nieuwe Christus, iedere keer opnieuw verschijnt Hij; en daarom zal dit altijd een nieuw gezang blijven: 'Gode zij dank voor Zijn onuitsprekelijke Gave.'

Ik heb onlangs gelegenheid gehad enkele van de lasterlijke pamfletten van de parvenuachtige Arianen in Engeland te lezen. Zij loochenen met de hoogst verwaande zekerheid de ware Godheid van de Zoon van God en plaatsen Hem als gevolg hiervan onder de rijen van schepselen, en doen alsof alles wat zij zeggen door de Schrift wordt ondersteund. Toen ik ze las, werd ik eerst door afschuw getroffen en u kunt er zeker van zijn dat de verzoeker, die zo schaamteloos was om tot Hem te zeggen: 'Indien Gij Gods Zoon zijt...', het niet zou wagen om tot mij te zeggen: 'Is het zo, als de Arianen zeggen, dat Hij geen ware God is, Die gelijk is aan de Vader?' Ik zag duidelijk dat deze ketterij het wezen van het Christendom aantast en ontdoet van het eigenlijke fundament en van enige troost die ik heb gehad in de ontdekkingen die de Heere mij gegeven heeft van de uitnemendheid van de Persoon van de Verlosser. Maar geloofd zij Zijn Naam: Hij heeft mij opgebeurd door tot mij te zeggen, en ik hoop aan mij te openbaren, dat 'al de volheid der Godheid in Hem lichamelijk woont', en dat het gezegende Kind Dat ons is geboren, 'de machtige God' is en daarom gelijk in wezen en gelijk in kracht en heerlijkheid met de Vader, en dat 'hij die de Zoon gezien heeft, ook de Vader gezien heeft', want Hij is 'het Afschijnsel van Zijn heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld van Zijn zelfstandigheid.' Ik ben in één woord zo ten volle bevredigd in de eeuwige Godheid van onze heerlijke Verlosser en Zijn gelijkheid en eenheid met Zijn Vader, dat ik mijn aandeel in de hemel op deze waar-

heid in de waagschaal durf stellen. Wat voor wolken en dampen ook uit deze bodemloze put mogen oprijzen om de heerlijkheid van het waardige Lam van God te verduisteren, zij zullen tenslotte slechts als een schermdegen dienen om Zijn schoonheid nog meer in luister te doen schitteren, zoals de zon van onder een wolk doorbreekt. Hij zal de Hoeksteen zijn, die echter door sommige bouwlieden vandaag wordt gekleineerd. Zijn zaak zal stand houden tegen de uiterste pogingen van de poorten der hel. Laten wij ons daarom verenigen in een halleluja voor Hem, met het gezegde: 'De Heere leeft, gezegend zij mijn Rotssteen; laat de God mijns heil verhoogd worden.'"

Oproep aan de Presbytery van Kirkcaldy

Bewogen door een heilige ijver voor de waarheid, oordeelde hij het niet voldoende te zijn om zijn gevoelens in persoonlijke correspondentie uit te drukken, maar probeerde hij de General Assembly te overreden om een geschikte waarschuwing tegen de ariaanse dwaling te laten uitgaan. Het kwam natuurlijkerwijze bij hem op dat zulk een maatregel door de Goddelijke zegen zou kunnen bijdragen om de voortgang van de ketterij te onderzoeken en de handen van de broeders in Engeland en Ierland te versterken, die bezig waren om de waarheid tegen hun vijanden te verdedigen. Voor een ieder die de heerlijkheid van de Goddelijke Zaligmaker bewondert, die het belang gevoelt van verzoening van de zonde die een onbeperkte waarde bezit, of die ook maar enigszins "de liefde van Christus kent die de kennis te boven gaat", kan het volgende uittreksel uit de notulen van de kerkenraad van Portmoak nauwelijks tekortschieten om zich althans in geest en inhoud op een zodanige wijze te vertonen, die voor deze raad en zijn voorzitter ten hoogste eervol is. Waarschijnlijk is door de voorzitter het volgende voorstel voorbereid en voorgesteld:

"Voorstel betreffende de opperste Godheid van onze Verlosser.

Portmoak, maart 1725. Verschillende leden van de kerkenraad hebben voorgesteld om vanuit deze gemeente een duidelijk en openlijk getuigenis tegen de ariaanse ketterij te geven. Deze is

zo verderfelijk en heeft als een voortrazende pestziekte velen van alle rangorden in onze naburige naties geïnfecteerd, waardoor de Opperste Godheid van onze gezegende Verlosser en Zijn gelijkheid en 'eens-wezens-zijn' met de Vader in twijfel wordt getrokken. De kerkenraad heeft dit in beraad genomen en daarbij overwogen dat hij één van de fundamentele raden van deze kerk is, die in de naam en op het gezag van de eeuwige Zoon van God, ons enig Hoofd en Koning samenkomt en gegrond is. Hij oordeelt dat het de plicht is om voor God en hun eigen consciëntie van blaam gezuiverd te zijn, om het bovenstaande voorstel te voeden, voorzover hij kan, en deze als een motie aan de meerdere raden van deze kerk door te zenden totdat dit voorstel in de 'National Assembly' (of General Assembly) komt, opdat zo een banier mag worden opgeheven en door de kerk van Schotland vertoond, in oppositie van deze voorgewende protestanten in naburige landen, die door deze verdoemelijke ketterij het schitterende juweel van de kroon van onze Verlosser proberen weg te nemen en Hem, zelfs met betrekking tot Zijn Goddelijke natuur, onder de rangen van geschapen wezens te brengen. Hierdoor wordt Zijn heerlijkheid verduisterd en het fundament van onze heilige godsdienst en van de eeuwige troost en zaligheid van hen die in Hem geloven, omver geworpen. Hoewel wij hopen dat niemand in onze nationale kerk met deze verfoeilijke ketterij is bevlekt, zien wij toch dat deze enkele jaren als een verspreidend bederf onder onze buren voortraast en dat alle mogelijke voorzorg behoort te worden gebruikt om te voorkomen dat de besmetting ook onder ons gaat uitbreken. We hebben des te meer reden om dit te vrezen, daar zovelen van onze adel en deftige stand zich naar Londen begeven en daar verblijven waar de ketterij is aangestoken en gepropageerd wordt.

Ook nemen wij in overweging dat van velen van presbyteriaanse overtuiging in Engeland en Ierland gezegd wordt dat zij hiermee bevlekt zijn, dat wij die door de wet der liefde moeten berispen, opdat wij de zonde in hen niet toelaten en wij geen deelgenoot zijn van hun zonde.

Ook nemen wij in aanmerking dat wij door de 'Solemn League' (Plechtig verdrag)[210], die wij voor ons als bindend be-

schouwen, verplicht zijn om de Reformatie, zoveel als in ons is, onder hen voort te zetten. Al zijn wij in deze kerk neutraal, wanneer er geen openlijke aanval op de kroon van de Verlosser wordt gedaan, dan kan deze gaande gemaakt worden om dezelfde ketterij toe te laten die als een overstroming op ons komt.

Tevens overwegen wij dat het de bijzondere heerlijkheid van deze kerk geweest is om zelfs tot bloedens toe te strijden voor de kroonrechten van de Koning van Sion. Vandaar dat wij hoopvol gesteld zijn dat zij nu niet stil zal neerzitten, als de kroon op deze wijze van Zijn hoofd wordt afgenomen. En wie anders dan de grote God, onze Zaligmaker, mag weten deze kerk te eren om 'schrikkelijk te zijn met slagorden met banieren' tegenover de vijanden van Zijn opperste en eeuwige Godheid, wanneer zij een banier voor Hem poogt op te richten. En wij zijn hoopvol dat onze waardige en orthodoxe broeders in deze naburige naties, die kloekmoedig zijn voor de waarheid, en het geloof dat eenmaal de heiligen is overgeleverd, deze met ernst zoeken te verdedigen, hun harten en handen zullen opwekken en bekrachtigen, wanneer zij zien hoe onze kerk als in één bondgenootschap is opgetreden tot 'de hulp van God tegen de machtigen'. Dezelfde God, Die Athanasius in de jaren van de oudheid kroonde, toen hij pal stond voor de opperste Godheid van onze Heere Jezus Chrstus, toen de gehele wereld zich tot Arius wendde, zal, wat wij hopen, steun geven aan het getuigenis van deze kerk om die oude veroordeelde ketterij, onlangs als uit de hel voortgekomen, te bestrijden.

Na al deze overwegingen geven wij het beraad van deze belangrijke en gewichtige zaak in handen aan de eerwaarde Presbytery van Kirkcaldy, en wij verzoeken deze met ernst om deze naar de volgende Synod door te zenden, opdat zij naar de National Assembly mag worden overgebracht, en dat met het

[210] Het 'Solemn League and Covenant' (Plechtig Verdrag en Verbond) is een verdrag dat in 1643 door de presbyterianen in Schotland, Engeland en Ierland werd afgekondigd en door de verschillende parlementen bekrachtigd, waarin men zich verbond om gezamenlijk de doorgaande reformatie van kerk en staat voort te zetten. De Erskines en hun geestverwanten in Schotland waren van mening dat dit verbond nog van kracht is, hoewel van het nakomen hiervan weinig of niets was terechtgekomen, en dit in politiek opzicht reeds lang ontkracht was (vert.).

hiervoor genoemde doel."
De notulen van de 'Presbytery' van Kirkcaldy, gedateerd op 18 maart 1725, bevatten een korte en algemene kennisneming van de mededeling van Portmoak, waarvan de overweging werd uitgesteld. Waarschijnlijk was het juist dit voorstel (overture) over de Godheid van Christus, dat door de kerkenraad van die gemeente in dezelfde maand was overeengekomen. Wij hebben echter niet één latere toespeling daarop in de notulen van de Presbytery kunnen ontdekken. Ook zijn we niet gewaar dat een besluit, zoals de genoemde motie beoogt, ooit voorafgaand aan de 'Act" (besluit) van 1730 door de General Assembly is genomen om verspreiding van de dwaling te voorkomen. Deze was niet alleen zo lang uitgesteld, maar was in zulke vage en algemene termen uitgedrukt, dat het er verre van was om de ijverige vrienden van de waarheid voldoening te geven.

Het tweede proces tegen professor Simson

Intussen werd spoedig na de motie van Portmoak de gehele kerk in beroering gebracht door berichten over de verschijning van de ariaanse leer op de theologische faculteit van de universiteit van Glasgow, en door het proces dat op die grond door 'die grote man', James Webster van Edinburgh, tegen John Simson werd aangespannen. Meer dan tien jaar daarvoor werd Simson, die lange tijd professor in de theologie op die universiteit is geweest, door Webster vanwege verschillende dwalingen aangeklaagd.[211] Hoewel de aanklacht geheel bewezen was en de meeste van de artikelen daarvan door de professor zelf in zijn antwoorden werd erkend, had de Assembly genoeg aan de verklaring "dat enkele van zijn meningen niet klaarblijkelijk in het Woord van God werden gevonden, noch noodzakelijk in de theologie geleerd werden", en hem werd verboden om der-

[211] 'Dit was het bekende geval', zo zegt Crichton, 'van John Simson, professor in de thelogie in Glasgow, die werd beschuldigd van ketterse leringen te leren en te preken, waardoor hij volgens benoeming van de Synod van Lothian door James Webster werd aangeklaagd.' *Life and Diary of Col. Blackader,* hoofdst. XX. Deze benoeming van de Synod van Lothian werd door de Assembly van 1714 bevestigd. Zie Struthers, *History of Scotland,* deel I, boek 2, blz. 206.

gelijke standpunten in het vervolg openbaar te maken.[212]
Aangemoedigd door deze zeer milde beslissing, ging de professor voort om zijn studenten met leerstellingen te onderhouden die nog duidelijker ketters waren. Na ingewikkelde en vervelende beraadslagingen die gedurende enkele jaren de aandacht van de kerkelijke raden opeisten, werd duidelijk bewezen dat hij het noodzakelijk bestaan en de opperste Godheid van Christus en de numerieke eenheid van de drie Personen in de Godheid had ontkend. In het jaar 1729 kwam de 'General Assembly' na een discussie van acht dagen tot een slotbeslissing over deze belangrijke zaak. Hoewel algemeen een vonnis van afzetting verwacht werd, en hierop door het overgrote deel van de Presbyteries was aangedrongen en hun mening over dit onderwerp formeel was gevraagd, werd Simson niet afgezet. Hij werd slechts geschorst in lesgeven en preken, en mocht aldus de rechten van de gemeenschap der kerk en de bezoldiging van zijn ambt blijven genieten, wat hij tot het jaar 1744 behield, toen hij door de dood werd weggenomen.

Schuldbelijdenis voor de 'Associate Presbytery'

Erskine, die toen geen lid was van de 'Assembly', gaf zijn hartelijke goedkeuring aan de 'dissent' (het verschil van mening of 'een zich distantiëren')[213] ten aanzien van deze milde beslissing van de Assembly. Deze 'dissent' was door Boston uit Ettrick op een bijzonder onverschrokken manier ingediend. Het speet hem alleen dat zijn geleerde en godvrezende vriend ervan werd weerhouden om zijn 'dissent' in de notulen van de Assembly te laten opnemen, en dat voor de eer van Christus en onderwijzing van het nageslacht. Hij beschuldigde zichzelf ook voor een dergelijke nalatigheid. Op een vergadering van de 'Associate Presbytery', op 28 juli 1736 gehouden in Culfargie, oordeelden de vier broeders het als hun plicht om een

[212] *Testimony of the United Associate Synod,* deel I, hoofdstuk 3. Zie ook A. 'Getuigenis van de waarheden van Christus', door de Associated Synod of Originals Seceders, deel I, sectie 8.
[213] Hier komt het woord 'dissent' voor dat eigenlijk volgens het Schotse kerkrecht een soort motie van wantrouwen inhoudt tegenover een besluit dat door de Assembly genomen is (vert.).

plechtige belijdenis te doen van hun fouten met betrekking tot het gebrek aan christelijke moed dat hun gedrag had aangekleefd door de onverwachte toegevendheid die de afloop van het proces kenmerkte. Na een breedvoerig verslag van de oprechte erkenning van schuldige nalatigheid dat door Moncrieff van Abernethy werd gedaan en de broederlijke vermaning die daarop werd uitgesproken, bevatten de notulen van het Presbytery van die datum de volgende mededeling:
"Erskine bekent dat, hoewel hij het protest dat door wijlen Thomas Boston tegen het voornoemde besluit was ingediend, had aangehangen, het toch zijn zonde was geweest dat hij niet had aangespoord tot beoordeling hiervan, toen hierop werd aangedrongen. De 'Asociate Presbytery' [van de 'Seceders', vert.] nam de bovengenoemde belijdenis in overweging en stemde in om hun broeder te vermanen, terecht te wijzen en aan te moedigen om in de komende tijd meer afhankelijk te zijn van en standvastig te zijn in de zaak en het getuigenis van de Heere, wat dienovereenkomstig gedaan werd."[214]
Eén van zijn preken in manuscript houdt een uitdrukkelijke belijdenis in met hetzelfde resultaat, en zijn gepubliceerde preken geven voldoende bewijs dat hij plechtige en herhaalde waarschuwingen geeft aan zijn hoorders om zich ervoor te wachten dat niet iemand hen van de dierbare leer van de Godheid van de Zaligmaker zou beroven.[215]

Tenslotte

Wanneer wij de lakse begrippen die door velen in de huidige tijd worden vastgehouden, zouden aanvaarden, dan moeten we goed overwegen of elk stoutmoedig optreden ten behoeve van zelfs de meest wezenlijke waarheden van het christendom het karakter van een mens verhogen of verlagen. Hierbij worden zij die door hun ambt 'tot verdediging van het evangelie gesteld zijn' niet uitgezonderd. Dezelfde schrijvers die

[214] Uittreksel van de oorspronkelijke notulen van de Associate Presbytery, geschreven door James Fisher, haar scriba.
[215] Zie bij voorbeeld de eerste gevolgtrekking in de preek over Exodus 20:1,3 en de eerste gevolgtrekking in de preek over Jesaja 63:4.

de eerbiedwaardige Webster een 'enthousiast' en een 'ijverige inquisiteur' noemen vanwege zijn actieve pogingen om verderfelijke dwalingen te stuiten, en die kan bevestigen dat 'hij Simson met de meest onbarmhartige hevigheid vervolgde', moeten zonder twijfel de ijver verachten die door Erskine, andere evangelische predikanten en door de meerderheid van de Presbyteries van de Kerk van Schotland in dezelfde zaak werd vertoond. De verachting van zulke schrijvers is echter een ware eer voor hen op wier gedachtenis smaad wordt gelegd.

Laat de oprechte filosoof oordelen of het een onaanzienlijke fout is, zelfs in het oog van de rede, om een Persoon die de eeuwige Godheid bezit en Wie de hoogste Goddelijke eer toekomt, te verlagen tot de rangorde van afhankelijke schepselen. Laat de oprechte lezer van de Schrift zeggen of het een kleine misvatting is om ons af te vragen of deze grote Persoon, Wiens karakter en werk het voorname voorwerp van dit onschatbare Boek, door de profeten, apostelen, ja door de Messias Zelf, als niets hoger dan een geschapen schranderheid wordt vertoond òf wordt beschouwd als de ware 'God geopenbaard in het vlees'. Laat de ernstige bekommerde, die het belang van de eeuwigheid gevoelt, zich kalm de vraag stellen of zijn onsterfelijke ziel in leven en sterven kan vertrouwen op een persoon die alleen maar een zeer uitnemend mens of een heerlijke engel is, òf dat hij zijn veilige bewaring slechts kan toevertrouwen aan Eén Die in werkelijkheid 'de machtige God' is en Wiens Naam is 'Jehova onze Gerechtigheid'. Laat de gewetensvolle christen nagaan of het kan bestaan, dat zij die denken dat het een zeer belangrijke en noodzakelijke plicht is om Goddelijke eer aan Christus toe te schrijven, en zij die het toeschrijven van zulk een eer aan Hem rekenen tot een daad van gewone afgoderij, tot dezelfde kerk kunnen behoren en zich verenigen in dezelfde godsdienstige verrichtingen. Laat 'allen die onze Heere Jezus Christus liefhebben in onverderfelijkheid' verklaren of hun liefde en achting voor de Zaligmaker hen kan veroorloven om de pogingen aan te moedigen van hen die de kroon van Goddelijke heerlijkheid van Zijn hoofd afnemen en in het stof werpen. Laat de zuivere belijder bepalen

of de honoraria en voorrechten van enige kerk mogen worden verkwist aan personen die openlijk of bedekt de hoofdleerstukken waardoor de kerk wordt onderscheiden en die haar leden plechtig hebben onderschreven om die te handhaven, aan te vallen.

Een politiek waardoor een groep of gezelschap van burgerlijke rechten en privilegiën wordt afgehouden, alleen op grond van hun gevoelens in de godsdienst, moge aanvechtbaar, onbillijk en absurd zijn. Maar in welk licht die politiek mag worden gezien, de kerken van Christus zijn geboden aan de hoogste autoriteit om de geboden van God en het getuigenis van Jezus te onderhouden en om hen van haar gemeenschap af te snijden die openlijk en hardnekkig grove ketterijen vasthouden. Het is de plicht van elke individuele christen om met ernst voor de waarheid op te komen en om hen door wie deze wordt aangevallen, tegen te staan. "Indien iemand onder u deze leer niet brengt", zegt de toegenegen discipel die Jezus liefhad, "ontvangt hem niet in huis, en zeg tot hem niet: Zijt gegroet. Want die tot hem zegt: Zijt gegroet, die heeft gemeenschap aan zijn boze werken" (2 Joh. 10, 11).

HOOFDSTUK 6

Familie en vrienden

Persoonlijke en huiselijke beproevingen in Portmoak

De personen die nu onze aandacht vragen, behoren door de christelijke lezer met gelijke belangstelling te worden beschouwd, hoewel zij in hun aard meer eigen zijn aan de hoofdpersoon dan zij die in de twee voorafgaande hoofdstukken naar voren komen. Met wat voor genoegen en respect wij de goede dienaar van Christus ook bezien, als degene die de blijde tijding van heil in de preekstoel verkondigt, of als degene die de zaak van de gekrenkte waarheid 'onder de vergaderde ouderlingen' verdedigt, het is nog aangenamer om hem in het midden van zijn gezin te zien, in het voorbeeld-zijn van beminnelijke deugden van het huiselijke leven. De ijver en grootmoedigheid die hij op het terrein van de kerkelijke strijd ten toon spreidde, moge hem terecht aanspraak geven op hoogachting en dankbaarheid; maar de zachtmoedige onderwerping, waarmee hij de beproevingen verdroeg, maakte hem tot een meer vastberaden voorbeeld van onze tedere en toegenegen aandacht.
Het gaat hier over beproevingen, die voor het hart van een man en ouder het meest kwellend zijn, en de vrome bekommernis waarmee hij iedere persoonlijke moeite en droefheid in het gezin zich ten nutte maakte als een middel van dadelijke vermeerdering van zijn eigen geestelijke vordering en zijn openbare nuttigheid.

Zijn eigen verslagen stellen ons niet alleen in staat om in bijzonderheden kennis te nemen van enkele opmerkelijke wederwaardigheden die tijdens zijn bediening in Portmoak in zijn

gezin gebeurden, maar ook om authentieke en opbouwende gedachtenissen van de gezegende uitwerkingen daarvan op zijn gemoedstoestand en gedrag voor te stellen.

In een voorgaand gedeelte van dit boek hadden we gelegenheid om in kort kennis te nemen van een gevaarlijke koortsziekte, waarmee hij kort na zijn bevestiging in Portmoak en vlak vóór zijn plotselinge verandering in zijn gedachten en karakter, werd getroffen.[216] In het jaar 1711 werd hij door een andere ernstige, voortslepende ziekte bezocht. Om de toestand van zijn gemoed onder deze zware ziekte te kenschetsen: hij voelde nu een diepe zorg over zijn bestemming in de eeuwige wereld en was begerig om een welgegronde hoop op de zaligheid te bezitten, zodat het er nu ver vandaan is om bij deze ziekte dezelfde ongevoeligheid te bespeuren, die hij bij de vorige ziekte deed voorkomen .
"*Portmoak, 21 februari 1711*, ongeveer 3 uur in de middag. Ik ben op die tijd in grote verslagenheid vanwege het verbergen van de Heere. Ik ben nu twee maanden ziek; mijn lichaam is erg zwak geworden en ik begin nu te denken dat mijn einde nadert. Maar o! hoe zal ik de dood in de ogen zien, als de Heere mij Zijn aanwezigheid niet toont in dit donkere dal. Ik ben bang dat de zaken niet goed met mij zijn, maar wanneer ik begin terug te zien op wat vroeger tussen Hem en mijn ziel gepasseerd is, zou ik een *blijmoedige* hoop koesteren dat ik enkele van Zijn liefdeblijken bij mij heb. Maar heeft de Heere vergeten genadig te zijn? Wil Hij Zijn tedere barmhartigheid in toorn toesluiten? O dat Hij tot mij wilde wederkeren!"
Spoedig na de datum van deze aantekening werd hij gelukkig van zijn ziekte, die levensbedreigend was, genezen, namelijk toen enkele weken waren verstreken, assisteerde hij Grier van Edinburgh bij de bediening van het Avondmaal des Heeren.

Overlijden van zoontje Ralph

In het jaar 1713 ondervond hij niet alleen een herhaling van

[216] Hoofdstuk 2, pp.100,101.

persoonlijke zwakte, maar werd hij zwaar beproefd door een hevige bezoeking vanwege de beklagenswaardige dood van een groot aantal van zijn kinderen. Het gezin werd getroffen door mazelen en pokken, en niet minder dan drie lieve zonen werden uit de armen van hun ouders weggerukt: Ralph, zijn vierde zoon op 23 april, op tweejarige leeftijd; Henry, de oudste op 8 juni, op negenjarige leeftijd en Alexander, de tweede zoon, op 20 juni, in de leeftijd van vijf jaar.
De volgende aantekeningen van zijn dagboek, die ter gelegenheid van deze treurige omstandigheden waren geschreven, laten overvloedig de hevigheid van zijn natuurlijke en geheiligde gevoelens als vader zien. Zij zijn een krachtige uitdrukking van een christelijke berusting en hoop en vertonen de heilzame uitwerkingen van de roede op zijn hart. Zij kunnen nauwelijks tekort schieten om aan te tonen hoe belangwekkend en nuttig zij zijn voor ouders die zelf een dergelijke smart hebben ondervonden in het zien van de pijnlijke ziekten en vroegtijdige dood van hun lieve kinderen.
"Maandag *27 april 1713*. Mijn dierbare en lieve kind Ralph stierf vorige week op donderdag, om ongeveer kwart over zeven in de morgen. Zijn sterven was voor mijn vrouw en voor mij erg smartelijk en aangrijpend, maar de wil van de Heere is goed. Hij heeft gegeven en Hij heeft genomen; de Naam des Heeren zij geloofd. Mijn lieve kind stierf aan de ziekte van mazelen; deze kwam geheel tevoorschijn, maar zodra zij een hoogtepunt bereikte, werd zijn hart aangedaan. Wat naar mijn gedachte bij zijn dood opmerkelijk is:
1. De aandoenlijke moeite waarin mijn lief kind is gebracht. Gedurende vierentwintig uur vóórdat hij stierf, werd hij buitengewoon gekweld door een opgeblazen maag…
2. Mijn huisknecht heb ik naar Kirkcaldy gestuurd, waar hij om 8 uur 's avonds bij Currie's huis aankwam. Daar was John Frew, die, toen hij hoorde wat in ons gezin gebeurde, dadelijk naar ons toekwam en de gehele nacht bij ons bleef. Zijn gezelschap was heel verkwikkend en vertroostend voor mij en voor mijn vrouw. Frew en een ieder van ons baden drie of vier keer vóórdat het kind stierf. Mijn lieve vriend Frew werd wonderlijk geholpen om voor het kind te bidden.

3. Ongeveer een half uur voordat het kind de laatste adem uitblies, was het bijzonder kalm en van de hevige schuddingen die het had, bevrijd en op zijn rug neergelegd in de wieg. Zijn ogen schenen scherp en levendig en zijn aangezicht bleek vredig en aangenaam te zijn. Hij keek met zijn ogen naar het gezelschap; soms zag hij op naar de hemel, alsof hij niets scheelde. Er scheen op zijn gezicht een glans van hemel en heerlijkheid, en dat in zulk een mate, alsof hij zijn toeschouwers aldus wilde toespreken: 'Nu vaarwel vader en moeder, vaarwel broer en zusters, vaarwel vrienden en toeschouwers. Ik ben op mijn gemak, ik zie de heerlijke Christus, de heerlijke engelen die mij in hun verblijfplaats van vreugde ontvangen. Vaarwel moeitevolle wereld; welkom Christus, welkom engelen, welkom geesten der volmaakte rechtvaardigen." Zijn gezicht nodigde allen die hem zagen, uit om hem in de heerlijkheid te volgen en om bereid te zijn voor die erfenis, waar hij naar toe ging.
4. Nadat zijn laatste adem was uitgegaan, zijn lichaam was ingezwachteld en het gezelschap enige verfrissing genomen had, werd ik geroepen om een dankgebed te doen, wat ik deed. Toen ik aan het eind hiervan kwam, en kennis nam van de huidige Voorzienigheid, dat God één van de liefelijkste bloemen van het gezin geplukt had, barstte ik in tranen uit, zodat ik niet verder gaan kon.
5. Ik bevind dat mijn ziel sinds de dood van het kind meer verlevendigd is in de weg van plicht dan voorheen; meer levendig in het gebed, meer vastbesloten om de Heere te volgen en Hem aan te kleven. Ik bevind dat ik deze prikkel van bezoeking nodig had om mij tot mijn plicht aan te zetten. Zij heeft mij meer tot God doen smeken voor mijn arme kind Henry, die na een aftakeling in deze vier of vijf maanden is gestorven."

Overlijden van zoontje Henry

"1 Juli 1713. Sinds ik de laatste keer aantekeningen gemaakt heb, ben ik droevig, *droevig* bezocht met het verlies van twee andere lieve kinderen. Mijn lieve kind Henry Erskine, mijn eerstgeborene, is door de wil van God op maandag 8 juni, om

twee uur in de namiddag gestorven, op de leeftijd van ongeveer acht jaar. Ongeveer een half jaar geleden in Dunfermline kreeg hij de mazelen, die hem aftakelde. Toen wij hem thuis hielden, kwam de pokkenziekte in het gezin, die hem tot de dood voerde; dit was twee of drie dagen nadat de ziekte op haar hoogtepunt was gekomen. Hij was een aangenaam kind, in de kracht van zijn leven, die voor zijn leeftijd een uitstekende bekwaamheid had. Hij was begunstigd met een goed verstand en wist boven velen van zijn leeftijdgenoten veel van de grondzaken van de godsdienst. Terwijl hij op zijn ziekbed lag, sprak ik vaak met hem over de zaken van zijn ziel en hij gaf mij veel voldoening door een begeerte naar Christus uit te drukken en een verlangen om bij Hem te mogen zijn, liever dan hier in deze wereld te blijven met zijn vader, moeder, vrienden en betrekkingen. Op dezelfde dag dat hij stierf, gaf hij mij veelvuldig zijn begeerte te kennen om met hem te bidden. Als hij mij zag, wilde hij vaak uitroepen: 'O! vader, vader, bid, bid, bid voor mij!' En ik dacht op te merken dat hij, hoewel hij de gehele dag in een stervende toestand verkeerde, bijna voortdurend onrustig was. Maar toen hij ongeveer een half uur voor zijn sterven van mij verlangde dat ik zou bidden, lag hij al die tijd dat ik bad, volkomen kalm en stil. Zowel mijn zuster, mevrouw Balderston en Catharine Lockhart, een andere christen die ongeveer twee mijlen bij ons vandaan woont, vertelden mij dat zij een grote verzekering van zijn leven hadden gekregen, dat ik in de aard der liefde beschouw als zijn eeuwige leven, hoewel zij dit van zijn tijdelijk leven verstonden."

Overlijden zoontje Alexander

"Op zaterdag 20 juni, om ongeveer 4 uur in de morgen, behaagde het de Heere om van mij een ander lief pand, een kind van vijf jaar oud, weg te nemen. Hij heette Alexander. Mijn genegenheden waren bijzonder aan hem verbonden, en ik troostte mij na de dood van Henry dat ik hem nog had. Maar de Heere bleek niet toe te laten dat ik mijn genegenheden op iets hier beneden vestig. Ik meen dat ik geloof kon oefenen vanwege het woord van Christus: 'Laat de kinderen tot Mij

komen, en verhindert ze niet, want hunner is het koninkrijk der hemelen.' De Heere neigde mijn hart om mijn lieve kind bij Hem te brengen en ik kon er niet aan twijfelen dat Hij hem niet wilde aannemen. De Heere maakte mij tevreden met Zijn beschikkingen en gaf mij het geheiligde gebruik van deze herhaalde breuken die Hij mijn gezin had opgelegd. Ik hoop eerlang met mijn kleinen tot Christus vergaderd te worden. Ik heb een pijnlijk afscheid gehad, maar ik hoop dat zij en ik een vreugdevolle ontmoeting zullen hebben. Zij zullen mij in die plaatsen van heerlijkheid hierboven verwelkomen, en zij en ik zullen ons met alle vrijgekochten op de berg Sion verenigen in een eeuwig gezang en halleluja van lofprijzing voor Hem Die op de troon zit, en voor het Lam, en dat tot in alle eeuwigheid. O dat ik bereid en geschikt mag zijn voor die erfenis. O dat ik die volmaakte heiliging mag ontvangen, dat ik gereed mag zijn voor het werk dat mijn lieve kinderen nu mogen verrichten. Indien ik de eeuwige Zoon van God in mijn hart mag hebben, zal ik mijn drie zonen die zijn heengegaan, niet verliezen. O Heere, laat mij aan Uzelf genoeg hebben. Ik ben tevreden om van alles wat ik in deze wereld heb, beroofd te worden, als Gij mij Uzelf tot mijn zeker deel wilt schenken. Ik zal wachten op de Heere, en Hij zal mijn hart versterken. Ik durf niet te ontkennen dat Hij mij verborgen ondersteunende genade gegeven heeft, anders waren deze diepe wateren in mijn ziel gekomen en hadden deze mij geheel overspoeld."

Overlijden van een zuster

Enkele maanden na de dood van zijn drie lieve jongens, verloor hij een ander familielid, waaraan hij zeer gehecht was. Het was een zuster die enige tijd bij zijn broer Ralph in Dunfermline had gewoond en daar in de maand oktober was overleden. De oprechte broederlijke liefde en medelijden, die beide broers tegenover een stervende zuster voelden, en hun ijverige zorg om haar eeuwige welstand te bevorderen, zijn kennelijk in het volgende ongekunstelde en ontroerende verslag.
"*Portmoak, 8 oktober 1713*, om ongeveer 6 uur 's avonds. Toen ik de afgelopen week op de Synod (waarschijnlijk in Cu-

par) aanwezig was, werden mijn broer en ik op woensdag per expres verzocht om naar mijn zuster Margaret[217] te komen, die ziek was. Haar toestand was op die dag verergerd, vandaar dat mijn moeder ons liet komen. Zodoende kwamen wij bij haar aan en vonden haar erg ziek. Ik bleef de afgelopen week van woensdag tot zaterdag bij haar in Dunfermline en had gedurende die tijd verschillende gesprekken met haar over geestelijke zaken. Ik deed pogingen om haar Christus en de weg der zaligheid door Hem aan te bevelen, waaraan zij een zeer blijmoedige en gewillige toestemming bleek te geven. Zij gaf uitdrukking aan een groot en ernstig verlangen naar een ontdekking van het verbond door de Geest van de Heere, en zij zei deze zeer nodig te hebben."
Erskine geeft dan een verslag van zijn thuiskomst op zaterdag en maakt zich gereed om vandaar naar Ballingry te gaan, om daar in plaats van in Portmoak te preken; dit op verzoek van Wardrope die ziek was. Op zondagmorgen kreeg hij een brief waarin hem werd meegedeeld dat zijn zuster blijkbaar stervende was, maar hij besloot om zijn dienstwerk in Ballingry te vervullen. Nadat hij de redenen van zijn besluit had uiteengezet, gaat hij aldus voort: "Nadat de preek gedaan was, gingen mijn vrouw en ik diezelfde dag naar Dunfermline. Het heeft de Heere behaagd dat wij haar levend aantroffen, hoewel zij erg zwak was. Zij stierf niet eerder dan om kwart over tien op maandag in deze week. Ik denk dat zij tot ongeveer een kwartier vóór haar dood bij kennis bleef, zodat ik het genoegen had om veelvuldig met haar te spreken. Bij mijn eerste komst was zij veel in het duister over haar eeuwige staat. Ik vroeg haar nu of de Heere haar een ontdekking van Christus en van de verbondswijze van zaligheid had gegeven. Zij antwoordde dat zij naar haar gedachte enige ontdekking hiervan had gekregen. Mijn broer Ralph zei, dat als zij een ontdekking gekregen had, Christus haar zeker uitnemend dierbaar zou zijn, waarop zij antwoordde: 'O ja, ja, Hij is dierbaar.' Zij drukte veelvuldig haar liefde tot Christus, haar hoogachting van Hem en verlangen naar Hem uit. Ongeveer net op het tijdstip van

[217] De naam is geheel doorgehaald, maar wij denken dat het Margaret was.

haar sterven, vermaande ik haar om haar ziel te wentelen op de verdiensten van de verhoogde Verlosser en vroeg ik haar of zij tevreden was om haar eeuwig heil op Hem te wagen. Zij antwoordde: 'Ja, ja', en dit was alles wat zij kon zeggen. Ik zag dat zij haar ogen en handen tot de hemel ophief en had nu hoop dat zij bij de Heere was. Mijn broer Ralph vertelde mij, dat hij geholpen was om voor haar bij God in gebed aan te houden en ik kan niet anders dan hetzelfde zeggen. Ik herinner me dat ik geholpen was om voor haar de gezegende losprijs en verzoening te bepleiten. God is van Zijn kant gewillig om verloren zondaren te verlossen en heeft tot dit doel verzoening gevonden. Ik kon daarom niet anders dan geloven dat Hij haar genadig zou zijn, omdat ik zag dat ik erop vertrouwde dat zij gewillig was en zij verklaarde dat zij geheel voldaan was met de wijze van zalig worden door een Verlosser. Op deze grond bouwde ik mijn hoop dat zij nu halleluja's zingt met de vrijgekochten op de berg Sion. Zij werd op woensdag 7 oktober 1713 op het kerkhof van Dunfermline begraven, naast David Fergusson en William Oliphant, twee waardige mannen van die plaats, en John Gray, predikant van Orwell, die ook was gestorven en in die plaats begraven.

Maar wat de gesteldheid en stemming van mijn eigen ziel gedurende deze droeve leiding van de Voorzienigheid aangaat: zoals ik reeds gezegd heb, werd mijn ziel, voor mijn gevoel, soms liefelijk verruimd voor mijn arme zuster die in lijden verkeerde. In het bijzonder ervoer ik een grote vertedering van mijn ziel op de tijd dat mijn broer en ik alleen waren en samen voor haar baden. Zowel hij en ik waren zeer met tederheid aangeraakt, wat met een smekende en worstelende geest gepaard ging. Haar dood was voor mij erg zwaar en beroerde mij, en toch behaagde het de Heere om de gang van mijn gedachten en gevoelens op een eindeloze eeuwigheid te vestigen, een eeuwigheid die voor mijzelf vast lag."[218]

[218] Het vervolg van deze aantekening is aangehaald in hoofdstuk 2, pp.104,105.

Na in de loop van één jaar zoveel pijnlijke verliezen te hebben meegemaakt, is het geen wonder dat hij voor zichzelf met alle ernst bezig was met de laatste vijand. Hij was geneigd om bij het waarnemen van enige bijzondere kwaal in zijn eigen aardse tabernakel, deze als een voorbode van een plotselinge dood te zien. Het is aangenaam om hem te midden van de nederigste bekentenissen van persoonlijke onwaardigheid te horen, hoe hij herhaaldelijk een stille hoop op de toekomstige zaligheid uitdrukte. Deze klom bij gelegenheid op tot een overwinnende verwachting van de ontmoeting van zijn geliefde vader en van zijn kinderen die waren heengegaan, en dat in de onmiddellijke aanwezigheid van God en van het Lam.

"*12 Augustus 1713* tussen 6 en 7 uur 's avonds. Ik begin te denken dat mijn tijd hier niet lang meer zal zijn, als ik let op de voorboden van de dood in deze aardse tabernakel, zoals mijn wisselende polsslag, wat ik eerst 's morgens als ik op bed lig, ontdekt heb, maar nu duidelijker en helderder waarneem. Hierop begon ik te denken wat ik bij de dood in mij omdraag en wat ik heb om op te leunen, maar o, ik zou gaarne in Christus willen zijn en al mijn hoop op Hem bouwen. Naar mijn gedachte heeft Hij mijn ziel vroeger tot Zich getrokken, hoewel Hij nu Zijn aangezicht voor mij verbergt. Maar ik hoop dat Hij zal weerkeren en dat Hij mij nooit, nooit zal verlaten; dat Hij door de doodsjordaan bij mij zal zijn. Als ik terugzie op mijn voorgaande bevinding, merk ik dat ik veel bezig geweest ben in het verlangen om bij Christus te mogen zijn om Zijn heerlijkheid te mogen zien. O dat dit niet zal zijn als bij Bíleam, die de dood van de oprechte wenste te sterven. Maar de Heere weet dat mijn ziel ertoe gebracht is om de Persoon van Christus te bewonderen en verwonderd te zijn over Zijn uitnemendheid, zowel als over Zijn verlossing. Ik aanbid Zijn Persoon en neem Hem daarom aan, en hieruit aanvaard ik alles wat Hij heeft. O hoe gelukkig zal het zijn, als ik goed door de doodsjordaan mag gaan. Het verlicht mijn hart om te denken dat Hij, Die dood geweest is, leeft, en voor eeuwig leeft, en dat Hij de sleutels van de hel en van de dood heeft. Dit is

het *hartsanker* van mijn ziel, dat mij nu dichter tot de eeuwigheid trekt.'

Gedachten aan een naderend einde (2)

"*Zondag, 10 januari 1714*. Vanmorgen werd mijn ziel buitengewoon verkwikt door de gedachten aan mijn naderend einde, wanneer ik door engelen zal gedragen worden in de plaats van zegening en mag opgaan tot Gods heilige berg, waar ik mijn vader en mijn kleine kinderen zal ontmoeten, die mij zijn voorgegaan, en alle vrijgekochten op de berg Sion. In het bijzonder zal ik Jezus zien, de Middelaar van het nieuwe verbond, en God, de Rechter van allen. En o! deze woorden van Job 19 vers 25 en 26 waren als merg en vet voor mijn ziel: 'Want ik weet: mijn Verlosser leeft en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen.' Mijn hart springt in mij op bij de gedachte dat deze dingen de kennelijke waarheden van God zijn, die krachtiger zijn dan de fundamenten van de aarde. Ik neem dit bezoek van Hem als een onderpand, dat Hij met mij zal zijn in het donkere dal van de dood en dat Hij vandaag met mij zal zijn om mij te helpen bij het verkondigen van Zijn lof in de gemeente. O dat ik Hem aan de arme zielen die onder mijn zorg staan, kon aanbevelen."

Zoon Ebenezer met zware koorts

Het jaar 1714 was, evenals het jaar daarvoor, een tijd van zware bezoeking voor Erskine en zijn gezin. De notulen van de Presbytery van Kirkcaldy bevatten een toespeling op hun lijden in het voorjaar van dat jaar. Het staat vermeld bij 27 februari, toen van hem een brief werd ontvangen, waarin "een voorstelling wordt gegeven van de droevige omstandigheden van zijn gezin", en vertolkt wordt dat het voor hem onmogelijk is volgens afspraak op de laatste zondag van die maand in Burntisland te preken. Het wordt in het bijzonder in het dagboek genoemd dat Ebenezer, zijn enige overlevende zoon, door een koortsziekte was opgeschrikt. Zijn gevoelens en oefeningen

onder deze bezoeking worden uitvoerig beschreven. Laat het volgende uittrekstel als een genoegzaam bewijs hiervan mogen gelden:

"*Portmoak, 29 januari 1714*, tussen 7 en 8 uur 's avonds. Mijn lieve kind Ebenezer ligt op dit ogenblik in bed met koorts, die hij afgelopen woensdag heeft opgelopen. Ik heb de Heere voor hem gesmeekt en het antwoord dat ik kreeg, was een ontdekking van God en van Zijn soevereiniteit, die mij met vrees vervulde en mij de mond stopte, zodat ik niet durfde te twisten, wat de uitkomst ook mocht zijn. Maar geloofd zij Zijn Naam, dat tegelijkertijd het volgende woord tot mij kwam: 'Ik ben Uw God en de God van uw zaad; u komt de belofte toe en uw kinderen.' Ik heb deze nacht ook gedachten van bewondering van de gezegende Jezus gehad. O! Hij is dierbaar, dierbaar voor mij, en een gezicht van Hem verlicht mijn hart. Hoewel ik nog enige twijfels en aarzeling heb over mijn aanspraak op Hem, vanwege de ellendige invloed van het ongeloof, denk ik dat mijn ziel Hem aanhangt en aankleeft als de zwakke klimop aan een sterke eikenboom."

"Om ongeveer één uur in de morgen werd ik naar beneden geroepen om mijn arme kind te zien, dat naar men dacht, niet lang meer zou leven. Ik knielde neer en bad voor hem, en nadat ik weer naar boven gegaan was, ging ik weer voor hem tot God bidden. Ik smeekte de Heere of Hij hem, als het Zijn heilig welbehagen was, wilde sparen. Maar als Hij had voorgenomen om hem weg te nemen, dat Hij mij dan een teken ten goede wilde tonen dat het goed was met zijn ziel. Nadat ik in bed gegaan was, kwam dit woord tot mij, en wel met een verschillende toepassing dan ik ooit hierover gedacht had: 'Laat de kinderen tot Mij komen en verhindert ze niet, want dezulken is het koninkrijk der hemelen.' Terwijl mijn hart houvast zocht, meende ik dat de Heere in een neerbuigende weg tot mij kwam, dat Hij mij verzocht om mijn houvast los te maken en niet wilde verhinderen dat dit kleine kind ook tot Hem zou komen, omdat voor hem het koninkrijk der hemelen is, 'want Ik kan hem in mijn hemelse koninkrijk gebruiken.' Hierop weerkaatste mijn ziel liefelijk terug; 'Heere, indien Gij hem in Uw hemels koninkrijk wilt gebruiken, dan neem ik afstand van

hem met meer dan duizend welwillendheden; want hij is van U en waarom zoudt Gij hem niet tot de Uwe hebben? Uitnemend nederbuigend bent U om mij te vragen niet te verhinderen dat hij naar U toegaat.' Wat ik terugkreeg, was des te meer liefelijk; het was Romeinen 8:32: 'Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?' Heeft God *Zijn* enige Zoon uit liefde voor zo iemand als ik ben, gegeven; en zal ik Hem *mijn* enige zoon niet geven als Hij hiertoe oproept, of hem in de hemel wil gebruiken? De overdenking van deze dingen was zo zoet; ik meende dat mijn hart was gekalmeerd en rustig geworden, wat de gebeurtenis verder ook zijn mocht. Ik laat mijn kind geheel los en geef het aan de Heere over, opdat Hij erover zou beschikken."
De jonge Ebenezer werd echter genadig verlost van zijn koorts, alsook wonderlijk bewaard toen drie maanden na zijn herstel een koe hem op de horens heen en weer slingerde.[219]

Ook zelf geveld door koorts

De vader van het gezin werd eveneens door deze besmettelijke kwaal getroffen. In de volgende passage van zijn dagboek noemt hij de indrukken die hij voelde onder Gods straffende hand. Hij noemt daarbij de verschillende argumenten tegen ongeduld, die hij op zijn eigen gemoed aandrong, en geeft de verschuldigde voornemens die hij maakte, in bijzonderheden weer:
"*Portmoak, 29 maart 1714.* Op maandag, de ... dag van deze maand, kreeg ik koorts, waarvan, Gode zij dank, nu sprake is van een hoopvolle weg van genezing. Ik herinner me dat ik de eerste twee dagen van de koortsziekte in grote duisternis verkeerde en ik kon de Heere niet zien of mij in Hem verblijden. Ik werd echter in enige mate geholpen om op de Naam des Heeren te vertrouwen en ik wachtte op mijn God. Hij hielp mij door mij te doen zien en te wentelen op de gerechtigheid van Christus, als de enige grond van mijn rechtvaardiging en vol-

[219] Deze opmerkelijke ontkoming is genoemd op pp.164,165.

doening van het oordeel van een heilig en rechtvaardig God, waarvan ik voorheen niet zeker was, maar wat kort daarna mocht blijken. Hoewel ik begon te dwalen, behaagde het de Heere, nadat deze twee dagen waren voorbijgegaan, om Zich in Zijn ontzettende kracht en majesteit aan mij te openbaren. Ik dacht dat ik Hem zag in het werken van wonderen voor mij, zoals in het land van Egypte door het scheuren van rotsen, het vlak maken van bergen, het recht maken van kromme dingen, het opvullen van dalen, het doen van grote dingen voor mij, ja wonderen zonder getal. Toch was ik niet in het minst verschrikt bij dit gezicht, omdat ik Hem als mijn God zag, als mijn Vader, Die met mij verzoend is in Christus en Die al die dingen doet met het oogmerk om gepaste voorstellingen en indrukken van Hem in mijn ziel te werken. Zo werd ik vervuld met aanbiddende gedachten over Zijn uitnemende majesteit en een ontzettende hoogachting voor Zijn geboden, zodat ik meende dat ik liever wilde bezig zijn om God te behagen en Hem te gehoorzamen, dan alle mensen in de wereld, want ik zag alle koningen, prinsen, potentaten en parlementen in de wereld als niets voor Hem, ja minder dan niets."

De ziekte op haar hoogtepunt

"Ik herinner mij ook, dat ik bij het hoogtepunt van mijn lichamelijke ziekte prikkelbaar en ongeduldig begon te worden. Maar verschillende zaken werden mij ter overdenking voorgesteld, die mij niet alleen stil en rustig maakten, maar mij ook in tranen deden uitbarsten, zoals:
1. De overdenking van de absolute soevereiniteit en heerschappij van de grote God, voor Wie ik niet meer was dan een potscherf in de hand van de pottenbakker, die Hij als het Hem behaagt, kan maken en in stukken breken. Wie ben ik dat ik tot Hem zou zeggen: 'Wat doet Gij?'
2. De overdenking van de rechtvaardigheid en billijkheid van God, vergeleken met wat ik verdiend heb. Ik bedenk dat ik een zondaar ben, ja een groot zondaar; dat ik de gehele wet geweld heb aangedaan, en dat de minste van al mijn zonden, die ontelbaar zijn, mij blootstelt aan de vloek en aan de eeuwige fol-

teringen in de hel. Daarom heb ik weinig reden om te klagen, daar ik slechts een tijdelijke moeite had te ondergaan.
3. De overdenking van wat Christus heeft geleden, Die de eniggeboren Zoon van God was, persoonlijk onschuldig en door toerekening schuldig; want het behaagde de Heere Hem te verbrijzelen en Hem leed aan te doen. Als deze dingen aan het groene hout geschiedden, wat zou dan aan het dorre gedaan worden? Ik had weinig reden om te klagen, aangezien mijn lijden en moeite bij de Zijne vergeleken, verreweg gering zijn.
4. De overdenkingen dat deze lichte verdrukking spoedig tot een einde zou komen en voor mij een gans uitnemend gewicht der heerlijkheid zou werken. Want ik bedenk dat ik te midden van mijn moeite nog hoop had dat ik, als ik zou blijven leven, met Gods erfdeel op aarde zou roemen, en als ik zou sterven, met de verloste menigte rondom de troon zou roemen en halleluja's zingen. Deze overdenkingen maakten mijn geest stil en gerust, en mijn hart versmolt bij de gedachte dat ik schuldig zou zijn aan het morren tegen de hand van een vriendelijk en genadig Vader, Die mij tot mijn nut bestrafte en van Wiens liefde ik zoveel bewijzen en herhaalde bevindingen heb gehad."

Dankerkentenis na die ziekte

"Ik meen ook dat ik in de tijd van mijn koortsziekte tot plechtige afspraken gekomen ben dat ik, als de Heere mij zou sparen en mij tot mijn gewone gezondheid zou beter maken, meer dan ooit waakzaam wilde zijn tegen de zonde. In het bijzonder door te zien waartoe ik het meest geneigd ben, en dat ik met de bijstand van Zijn genade een algehele eerbied wilde hebben voor al Zijn geboden. Ik voelde zo veel van de liefelijkheid van Christus, dat ik dacht, dat als de Heere mij wilde genezen, ik meer dan ooit zou spreken tot Zijn lof. Ik zou Hem met meer kracht en levendigheid dan ooit aan mijn gemeente preken. Ik zou meer ijverig dan ooit willen zijn om Hem aan arme zielen aan te bevelen, en dat niet alleen door de openbare prediking, maar ook door persoonlijk gesprek, en dat ik bij

alle gelegenheden zo tot Zijn lof zou mogen spreken."

Geheiligde beproevingen

Dergelijke moeitevolle beschikkingen van de Voorzienigheid die een heilzame kastijding voor alle christenen betekenen, zijn bijzonder nuttig voor hen die dienen bij het altaar, zoals uit de bovenstaande uittreksels blijkt. De gezegende bevinding van het belang en de waarde van het evangelie, die deze getrouwe pastor in erg moeilijke omstandigheden had, gaf een nieuwe prikkel aan zijn ijver in het aanbevelen van de dierbare waarheden en beloften daarvan aan anderen. Hij was gereed om 'hen te vertroosten in hun verdrukking, met de vertroosting waarmee hijzelf van God vertroost was.' Zijn gemeenteleden leefden liefdevol met hem mee onder zijn herhaalde en hevige smarten, en tegelijkertijd zagen zij met genoegen dat deze beproevingen werden opgevolgd door een toenemende vurigheid in het aandringen op persoonlijke godsdienst en in het maken van een nauwgezette toepassing van de waarheid op het geweten en hart, en zo was hij bezield met nieuwe kracht in zijn inspanningen ten behoeve van onsterfelijke zielen.[220] Het was ongeveer in die tijd dat de goede vruchten van zijn bediening meer zichtbaar en opvallend waren dan zij voorheen geweest waren.[221]

Ook zijn dochter ernstig ziek

Om terug te keren naar zijn eigen verslag: De bittere beker die hem in het jaar 1714 werd toegediend, was nog niet leeg. Enkele maanden na zijn herstel van de koortsziekte, kreeg zijn oudste dochter in Kirkcaldy dezelfde ziekte. Het volgende gedeelte laat de bezorgdheid zien die hij toen voelde, en de ernst en opgewekte hoop waarmee hij met zijn gebeden voor haar worstelde:
"*Portmoak, 18 augustus 1714.* Ik kreeg gisteren bericht dat

[220] Portmoak MS
[221] Zie hoofdstuk 4, pp.199,200.

mijn dochter Jean in Kirkcaldy met koorts op bed lag. De Heere zij haar genadig. Ik begeer haar aan de Heere te geven en naar Zijn belofte tot Hem te brengen, Die, zoals ik hoop, mijn God is, en Die naar Zijn belofte de God van mijn zaad zal zijn. De neerbuigende goedheid tegenover de overste van Kapernaüm, die Hem smeekte voor zijn stervende kind, verschafte mij een bewijsgrond voor mijn kleine dochter. Hij slaat acht, zowel op armen als op rijken; en daarom mag ik tot Hem voor mijn kind gaan, zoals deze man deed, want Hij is net zo gewillig en gereed om te helpen als Hij toen was. Dit verstrekte mij een bemoediging om te bidden dat de Heere Jezus haar ziel wilde genezen en dat Hij Zijn hand op haar zou leggen en haar zegenen, dat Hij in haar hart wilde doorbreken en deze moeite heiligen, opdat Hij, als dit Zijn wil was, haar wilde sparen en haar, als zij zou sterven, tot Zich nemen zou. Hij geve alleen maar enige vertroostende bewijzen van een genadige verandering van het kind en van de liefde van Christus. Geprezen zij Zijn Naam, Die heeft gegeven dat ik voor haar mocht pleiten; Hij heeft mij enigermate geholpen om te geloven dat Hij zal horen."

Zijn gebeden voor zijn dochtertje werden genadig verhoord. Na verloop van ongeveer vier weken werd zij zover hersteld dat zij op 22 september van Kirkcaldy naar huis gebracht kon worden. Zowel in zijn binnenkamer als in zijn gezin bracht hij de Heere, de Heelmeester, hulde van oprechte dankbaarheid voor haar.[222]

Verschillende daaropvolgende gedeelten in zijn dagboek, waarvan het niet nodig is ze aan te halen, geven blijk van zijn tedere herinneringen aan zijn drie lieve jongens, wier stof hij aan de aarde had toevertrouwd, die vaak werden verlevendigd, en dat zijn gedachten en genegenheden gewoonlijk gericht werden op die wereld van volmaakte heerlijkheid, waar hij hen binnenkort verwachtte te ontmoeten.

[222] Vergelijk hoofdstuk 3, pp.165,166.

Deze verlangens naar onsterfelijkheid werden niet alleen door de herhaalde slagen in zijn eigen huis ontvlamd, maar ook door het verlies van christelijke vrienden en in het bijzonder van predikanten die hoog in zijn achting stonden. Met een warme hoogachting hield hij van Plenderleath, predikant van Saline, en hoe zeer was hij aangedaan door met elkaar strijdige gevoelens van droefheid en vreugde ter gelegenheid van zijn dood, wat genoegzaam blijkt uit het volgende uittreksel:

"*26 Januari 1715.* Soms verlang ik bijzonder om met Christus te zijn, om Zijn heerlijkheid hierboven te zien, in de plaats niet met handen gemaakt. De dood van mijn dierbare en waardige broeder Peter Plenderleath heeft ertoe bijgedragen dat mijn begeerten in dit opzicht vermeerderd zijn. Het verslag van zijn dood in Fordown, toen hij op reis was naar het noorden, was mij zowel bitter als liefelijk. Het is bitter om te denken aan het algemene verlies dat de kerk van Schotland door zijn dood heeft te doorstaan, in het bijzonder zijn arme kudde en zijn arme vrouw en kinderen, met wie ik hartelijk meeleef. Het is heerlijk te denken dat hij nu daar is, waarnaar hij verlangd heeft te mogen zijn. Zolang hij op aarde was, was hij altijd bezig met Christus aan te bevelen, en nu is hij in de armen van Christus en viert hij feest met Abraham, Izak en Jakob en de rest van het verloste gezelschap hierboven, die voor altijd halleluja's zingen voor Hem, Die op de troon zit en voor het Lam. Het is heerlijk te bedenken dat ik een vriend heb, die mij is voorgegaan en die ik hoop te ontmoeten, wanneer ik mijn aardse tabernakel die ik in mij omdraag, zal afleggen. O dat zijn geest op mij moge rusten, totdat ik op die plaats kom, waar hij nu is. Ik vernam dat William Traill op de tijd van zijn dood bij hem was en terwijl deze aan het bidden was, riep de stervende uit: 'Overwinning! Overwinning! Overwinning! O, nu is het overwinning na overwinning, met Christus en de menigte die "palmtakken in hun handen heeft.'"

Zijn oprechte deelneming met de diepbedroefde gemeente en gezin werd tot uitdrukking gebracht door een vriendelijk bezoek dat hij op verzoek aan de bedroefde weduwe bracht. De omstandigheden worden aldus verhaald:
"*Juli 1715*. Ongeveer twee weken geleden ontving ik een brief van mevrouw Plenderleath, die mij vroeg om haar met een bezoek te begunstigen. Zij vroeg mij of ik dit wilde doen op de zondag dat ik op verzoek in de gemeente van Saline zou voorgaan. Deze wens willigde ik in voor de derde dag van deze maand, die op zondag valt. Onmiddellijk hiervoor las ik als gewoonlijk uit de Bijbel en kwam hij Elía's opneming. Ik overdacht deze woorden van Elísa bij het verdelen van de Jordaan: 'Waar is de God van Elia?' (2 Kon. 2:14) en deze waren voor mij erg liefelijk. Het behaagde de Heere mijn overdenkingen daarop te vestigen en een groot aantal opmerkingen hieraan te ontlenen, die naar mijn oordeel zeer geschikt waren om in die gemeente, na de dood van zulk een geachte persoon als de waardige Plenderleath was, aan te dringen. Zodoende preekte ik daar gisteren. De Heere hielp mij in enige mate, zowel bij de toespraak, de preek als tijdens de avonddienst. De weduwe vertelde mij dat de boodschap erg liefelijk voor haar geweest was en dat zij daardoor opnieuw enigszins verlevendigd was, waarvoor zij de Heere begeerde te danken. Zij was een zeer verstandige en naar mijn mening geoefende christen. Ik bracht daar de nacht door en ging de morgen daarop weg, nadat ik met haar gebeden had."

ERSKINES VROUW ZOU WORDEN WEGGENOMEN

Niets op aarde was voor Erskine meer belangwekkend dan de welstand van zijn eigen vrouw, die, zoals we zagen, bewezen had een uitstekende hulp voor hem te zijn, zowel in geestelijke als in tijdelijke zorgen. Zij kreeg bij het verlies van zoveel kinderen, bij haar lichamelijke ongesteldheden en boven alles bij haar zwaarmoedigheid van geest waaraan zij leed, al de bijstand en troost door de meelevende aandacht van een toegenegen man, die hij maar kon opbrengen. Op zekere tijd, waarschijnlijk in het jaar 1715, werd zij getroffen door een hevige koorts, en dachten allen die rondom haar waren dat zij zou sterven. Maar een genadige Voorzienigheid herstelde haar gezondheid. Tegen het einde van het volgende jaar had zij een andere behoorlijke beproeving die ook werd weggenomen. Maar het bepaalde uur van scheiding brak tenslotte aan. Haar zwakke gestel werd langzaam door ziekten afgebroken, wat ongeveer een jaar duurde. Op woensdag 31 augustus 1720 verkreeg zij een gelukkige verlossing van alle gebreken en smarten van dit sterfelijke leven. Haar man vervolgt zijn dagboekaantekening bij '*Zondag, 24 januari 1720*', nadat hij over de ongerechtigheid van zijn hart en over het verbergen van het aangezicht des Heeren van hem had geklaagd, aldus:
"Behalve dit alles, heb ik de roede van God die op mijn gezin ligt, vanwege de grote smart van een liefhebbende vrouw, op wie de Heere Zijn hand gelegd heeft en op wie Zijn hand nog steeds hevig drukt. Maar o, dat ik de lof van Zijn vrije genade kon verkondigen, daar Hij mij vandaag een nieuw en onverdiend bezoek heeft gedaan. Hij is, zowel in het verborgen als in het openbaar, bij mij geweest. Ik ervoer de liefelijke reuk van de Roos van Saron en mijn ziel werd verkwikt door een nieuw gezicht op Hem, in de uitnemendheid van Zijn Persoon als Immanuël, en in de algenoegzaamheid van Zijn eeuwigdurende gerechtigheid. Mijn ingezonken hoop werd verlevendigd door het zien op Hem. Toen Hij verscheen, werden mijn banden losgemaakt en mijn lasten van smart licht gemaakt. Intussen begeerde ik te beven vanwege mijn vrolijkheid, want ik ben bang dat enige storm van beproeving bij mij zal blijven, en dat dit daarvoor gegeven is als een voorspel en voorbereiding. Maar ik begeer te zeggen: 'Hier ben ik, Hij doe mij wat Hem blijkt goed te zijn.' Indien hij mij roept om in de verheffingen van de Jordaan af te dalen, waarom zou ik dit niet doen als het Zijn heilige wil is? Wees slechts bij mij, Heere, en laat Uw stok en Uw staf mij vertroosten; dan zal ik niet vrezen, al ging ik ook door het dal van moeiten, ja door het dal van de schaduw des doods."

Zijn voorgevoel van enige nabijkomende beproeving werd droevig door een gebeurtenis bevestigd. Op de volgende bladzijde van het dagboek begint hij met belangwekkende bijzonderheden van de dood en het karakter van zijn geliefde vrouw met een 'Verslag' dat hij voor zichzelf opmaakte met een afschrift van een brief die hij bij deze droevige gelegenheid aan de heer en mevrouw Balderston in Edinburgh schreef. Het waren zijn eenvoudige, onverbloemde mededelingen over haar oprechtheid en vroomheid, haar aanvechtingen en verlossingen, haar heilzame raadgevingen aan haar kinderen, haar verstandige gesprekken met vriendinnen, haar vredige heengaan, ondanks haar vroegere strijd en de verschillende omstandigheden die hiermee verbonden waren, om de pijn van de scheiding te verlichten. Dit alles wekte hem op om lofzangen met tranen van smart te mengen en deze mededelingen strekken evenzeer tot achting voor de overleden vrouw als voor de overlevende man en zij kunnen nauwelijks falen om in het hart van iedere lezer dat niet ontdaan is van enig gevoel of openhartigheid, ingang te vinden. Het is wel gepast om de gewoonten en manieren van die tijd in aanmerking te nemen. De aandacht voor het indrukwekkend gebed dat mevrouw Erskine vanuit de diepte van haar geestelijke smart in de aanwezigheid van verschillende predikanten en op hun verzoek tot God mocht opzenden, is een te treffend voorbeeld van haar eigen vurige vroomheid en te karakteristiek voor de geest die onder de godvuchtigen in die tijd heerste, om na te laten deze te beschrijven, hoewel dat nu wat vreemd kan overkomen.

"Hier volgt een verslag van enkele zaken die mijn dierbare vrouw Alison Turpie aangaan, met wie ik op 2 februari 1704 trouwde en die de Heere op 31 augustus 1720 thuis heeft geroepen om Hem te verheerlijken.

Zij was een persoon van zeldzame en uitnemende gaven, zowel natuurlijke als geestelijke. Van nature was zij een persoon van de grootste openhartigheid, oprechtheid en ongekunsteldheid. Zij zou voor de hele wereld geen leugen verteld hebben. Zij sprak de waarheid van haar hart, en haar woorden waren

altijd het levende afschrift van de gedachten van haar ziel. Zij verfoeide ieder ding dat als een kunstgreep of bedrog tussen haar handelingen met de mensen zou kunnen gezien worden. Zij had een vlugge en levendige bevatting, niet alleen in gewone zaken, maar ook in Goddelijke en bovennatuurlijke dingen. Zij had een breed oordeel in de godsdienst, meer dan veel vrouwen met wie ik ooit gesproken heb."

GEESTELIJKE DIEPTE- EN HOOGTEPUNTEN

"Ongeveer in het derde jaar dat wij getrouwd waren, behaagde het de Heere haar in de grootste diepten van vernedering te brengen, die ik ooit gekend heb. Vóórdat zij in deze diepten terecht kwam, vertelde zij mij dat de Heere haar zulk een ontdekking van de heerlijkheid van Christus gegeven had, dat de gehele schepping voor haar eigen waarneming duister had gemaakt en alle dingen in vergelijking hiermee voor haar als schade en drek waren geworden. Zij vertelde dat dit gezicht maar een glans en glimp van Zijn heerlijkheid was, die van korte duur was. Onmiddellijk na deze ontdekking kreeg zij zulk een gezicht van de vijandschap en ongeloof van haar hart en van de kracht van de tegenstand tegen Christus en tegen de weg der zaligheid door Hem, dat zij onder de meest vreselijke bevatting verviel van de onvergefelijke zonde te hebben gedaan en dat zij niet meer dan de smaak van het goede woord van God en van de krachten van de toekomende eeuw had ontvangen, waarvan in Hebreeën 6:6 gesproken wordt. O dat was een vreselijke Schriftplaats voor haar, evenals Hebreeën 10:26-29. Gedurende een maand of twee kwamen de pijlen van de Almachtige in haar, waarvan het vergif haar geest verzwolg, en zo stelden de verschrikkingen van God zich in slagorden tegen haar. De wet van God werd haar in haar majesteit, gezag en geestelijkheid voorgehouden. De bijzondere zonde waarover zij klaagde, was haar ongeloof. In deze diepten bleef zij zitten totdat de Heere mij enkele naburige predikanten liet halen om samen voor haar te bidden, in het bijzonder Andrew Wardrope in de gemeente van Balingrey, Andrew Thomson van Orwell, John Shaw toen predikant van Leslie, en John

Currie van Kinglassie. Een ieder van hen bad en sprak met haar om beurten in mijn studeerkamer, maar er kwam geen blijkbare verlichting, totdat Wardrope voorstelde dat zij (Alison, vert.) met hen zou bidden voordat zij weggingen. Zij was hiertegen buitengewoon gekant, maar werd hiertoe zo gedrongen om dit te doen, dat zij vanuit de angst van haar geest en door de verschrikkingen van God heen, tenslotte erin toestemde."

"Maar o! dat haar woorden nu waren geschreven en in een boek gedrukt, dat zij met een ijzeren griffie en pen voor altijd in de rots zouden zijn ingegraveerd! Want tot aller overtuiging sprak de Geest van God door haar. Er was, naar ik veronderstel, onder de predikanten en de anderen van het gezin die aanwezig waren, geen wang droog. Haar uitdrukkingen waren vol van de Geest, zo gepast voor de situatie van haar ziel en in zulk een hemelse welsprekendheid uitgesproken, dat zij, als een algemene vergadering van predikanten deze had samengesteld en bestudeerd, niet beter konden worden verwerkt. De Heere gaf haar inderdaad de Geest en hielp haar bij het bidden. Toen zij van het gebed opstond, hoewel de Heere haar ziel en die van alle aanwezigen door haar hemelse woorden en gesteldheid had versmolten, bleef zij nog voortgaan in het beschuldigen van zichzelf van de onvergefelijke zonde en om tot de gevolgtrekking te komen dat zij een verworpene was. De Heere hoorde echter de stem van haar geween, want het behaagde Hem om haar geest op dezelfde dag te kalmeren en om de kracht van de aanvechting te doorbreken, zodat zij meer rust en kalmte voor haar ziel vond, hoewel zij geen volledige opheldering had gevonden. De Heere zegende in het bijzonder een klein boekje dat Currie bij haar had achtergelaten dat Collings on *Desertion, Temptation etc.* heette [Collings over geestelijke verlating, aanvechting enzovoort]. Binnen enkele dagen stilde de Heere de storm, hoewel rondom haar nog steeds wolken waren. Hij gaf haar een liefelijke vrede in het gemoed en hielp haar in een heilige, tedere en voorzichtige wandel, evenals in een ootmoedig wachten op Hem in de weg van plicht, zowel in het openbaar als in het verborgen en dat gedurende vele jaren."

"Ik herinner mij dat ik op zekere dag in mijn studeerkamer heen en weer liep, nadat de Heere haar van de diepten had verlost, dat het Hem behaagde om een gevoel van Zijn goedheid tegenover haar en tegenover mijn gezin in haar verlossing in mijn geest te geven. Het zien van de goedheid van de Heere in het kalmeren van haar geest, maakte een diepe indruk op mijn ziel. Dit was, naar mijn gedachte, de eerste keer dat ik voelde dat de Heere mijn hart op een gevoelige wijze aanraakte. Ik durf hierover niet veel te zeggen; ik denk altijd dat haar smart en beproeving en de verlossing hiervan niet alleen voor haar gezegend waren, maar ook voor mij. Ik zag de vruchten hiervan duidelijk en helder bij haar, en wat mij betreft, ik bevond dat de Heere, door nu en dan mijn hart aan te raken, mij zo met de koorden van liefde en met de banden trok. Ik herinner me in het bijzonder, enkele dagen of weken nadat de Heere de angsten van haar geest had gestild, dat zij en ik met elkaar in mijn studeervertrek zaten. Terwijl wij met elkaar over de dingen van God spraken, behaagde het de Heere om het voorhangsel te scheuren en mij een helder gezicht van de weg der zaligheid en verlossing te geven, die naar mijn gedachte mijn ziel tot berusting in Christus als in een nieuwe en levende weg van zaligheid bracht. Hierna leefden zij en ik met elkaar vele jaren in aangenaamheid; haar gesprekken en gezelschap waren het meest genoeglijk, opbouwend en nuttig voor mij. Verschillende malen vertelde ze me van liefelijke bezoeken die zij van de Heere gehad had, waarvan ik de bijzonderheden nu vergeten heb. Alleen ben ik ervan overtuigd, dat tenzij haar ogen met ogenzalf gezalfd zijn geweest, dat zij nooit zulke gezichten van de geestelijkheid van wijdte van de wet, noch zulke heldere en duidelijke bevattingen van het Evangelie kon hebben. Hoe meer geestelijk, hoe meer evangelisch, en hoe meer doorzoekend mijn preken waren, was dit voor haar smaak altijd zoeter, wat een overtuigend bewijs is dat haar natuur door de Heilige Geest vernieuwd was. Zij was zo strikt en voorzichtig in haar wandel, dat ik mij schaamde als ik mijzelf met haar vergeleek. Ik herinner me dat zij een buitengewone scherpzin-

nigheid had in het onderscheiden van het zegel en beeld van God in een ieder met wie zij sprak, wat haar bij hen bijzonder bemind maakte. De heiligen waren in haar gedachte de uitnemenden van de aarde, waarin al haar vermaak was. Ik mag dan ook terecht besluiten dat zij van de dood in het leven was overgegaan, en dat zij dientengevolge van de aarde in de hemel en in de heerlijkheid was overgegaan."

Ziekte van zijn vrouw

"Ik herinner mij de tijd die nu ongeveer twaalf maanden geleden begon. En o! wat was dat een zware en vermoeiende beproeving voor haar. Eerst kreeg zij opgezwollen benen... en zwaarmoedigheid was een groot deel van haar ziekte. De druk van haar moeite in lichaam en in geest zou uit een hart van steen zelfs medelijden hebben opgewekt. O, het was zwaar voor mij om te zien hoe zij vele keren met de winden en golven van aanvechting en in grote druk vanwege de angst voor de dood heen en weer werd geschud. Maar het behaagde de Heere, Die niet tot in eeuwigheid met haar twistte, om een woord van troost tot haar te spreken, dat haar storm in een aangename kalmte veranderde. Dit woord was volgens mij: 'Wees goedsmoeds, uw zonden zijn u vergeven', en daarop volgde een ander woord: 'De God des vredes zal de satan schielijk onder uw voeten verpletteren.' Enige tijd hierna kwamen de wolken en ontmoedigingen weer terug, maar het behaagde de Heere dat zij niet zo lang en zo diep hieronder zou blijven, want Hij gaf haar zo nu en dan een opleving. Ongeveer een maand vóór haar dood vervulde de Heere haar in het bijzonder met vurige verlangens naar gemeenschap met Christus en gelijkvormigheid aan Hem. Ik herinner me dat zij mij hiervan vertelde; ik gebruikte dit vaak tot nut van haar en tot haar vertroosting en bemoediging, door haar deze voor te houden als een liefelijk bewijs dat Christus in haar ziel werkelijk een gestalte gekregen had."

"Zeer liefelijk en troostrijk waren haar raadgevingen aan haar lieve kinderen, in het bijzonder aan Jeany. Gedurende haar langdurige moeite en smart wachtte zij goed en plichtsgetrouw op haar, wat mijn hart zeer aan dat kind verbond, in het bijzonder omdat haar moeder een sterke genegenheid voor haar had. Zij vroeg mij vaak om lief voor haar kinderen te zijn, als zij zou heengaan, wat ik door genade besloten heb te doen, zo lang de Heere mij met hen spaart."
"Het behaagde de Heere om haar smart te verminderen, waaronder zij tien maanden achtereen verkeerd had, zodat zij in staat was om door het huis te lopen en naar buiten te gaan in de tuin, totdat de koorts in het gezin onder de kinderen kwam. Ik herinner mij dat op een dag, ongeveer twintig dagen voor haar dood, Anne Archter en Margaret Walker hier op een zaterdag waren, dat zij met hen naar buiten ging de tuin in. Ik hoorde haar op de bank achter het oostelijke venster praten over de *Marrow of Modern Divinity* en enkele punten, die toen onder ons onder bestrijding waren. Ik luisterde en hoorde mijn waardige liefste tot mijn verwondering en bewondering spreken over de vrijheid van het verbond der genade, over de natuur van het geloof en over enkele andere punten. In mijn hele leven kon ik niet één voor dit doel betere voorbereide rede gedaan hebben en dat voor zulk een lange tijd als haar spreken duurde. Dit was bijna drie kwartier, zonder een lange onderbreking, in zoverre zij bang was dat zij door haar lange en voortdurende spreken daarover schade zou oplopen. Ten slotte opende ik het venster en sprak tot haar met de bedoeling om haar rede te onderbreken. Ik wenste dat mijn liefste in huis zou komen, daar zij anders kou kon vatten, wat zij aldus deed."

Reactie aan Erskines zuster

"Onmiddellijk na haar dood schreef ik de volgende brief aan B. Balderston en mijn zuster in Edinburgh:
Lieve broer en zuster,
Het verlies dat ik en mijn arme kinderen hebben geleden, sinds

ik jullie de laatste keer schreef, is zodanig dat ik mij nauwelijks de vrijheid gun om hierover ernstig na te denken. Toen ik mij veroorloofde om dit te doen (wat nog bijna onvermijdelijk is), ben ik zo gevoelig aangeraakt, alsof mijn geest in mij overstelpt wordt door smart en droefheid. Maar ik weet dat ik hierin te ver kan gaan, wat de Heere niet aangenaam is, en zowel voor de uitwendige en inwendige gezondheid schadelijk is. Daarom, nu de Heere mij door Zijn genade daartoe in staat stelt, probeer ik en zal ik proberen om mij in deze zaak te beheersen. Ik moet hierin de hand des Heeren erkennen, die mij heeft getroffen om de begeerte van mijn ogen zo snel van mij weg te nemen, maar ik moet ook erkennen dat de Heere veel stof tot lofprijzing heeft gemengd met deze neerslachtige beproeving, die zo mag dienen om mijn leed te verzachten als ik daarover mag nadenken.

Opdat ik mijn gedachten mag afleiden en richten op de indruk van de goedheid van de Heere op mij en opdat ik jullie reden tot lofprijzing zowel als van medelijden doorgeef, zal ik mij bepalen tot enkele [voorbeelden hiervan, vert.].

1. Ik denk dat het een zaak van lofprijzing en dankbaarheid is dat de Heere mij ooit zulk een waardevol persoon als leengoed gaf, met wie ik zeventien jaren lang verdriet en vreugde heb gedeeld.
2. Het is een zaak van lofprijzing dat de Heere vanuit deze liefelijke en vruchtbare wijnstok, die in mijn huisgezin groeide, zeven kleine olijfplanten heeft verwekt, die rondom mijn tafel stonden.
3. Het is een zaak van lofprijzing dat de Heere haar niet plotseling heeft weggerukt, maar dit geleidelijk deed. Hij gaf mij een waarschuwing van twaalf maanden dat Hij mijn houvast van haar stukje voor stukje deed verliezen.
4. Het is een zaak van lofprijzing dat er in haar uitvoerige gesprekken zulk een geest van de hemel, zulk een genade en heiligheid, zulk een standvastige en voorzichtige wandel, zulk een waken met Christus en gelijkvormigheid aan Hem, zulk een helder en onderscheiden werk van de Geest was, dat wij niet de minste grond hadden om te twijfelen dat zij nu voor de troon hierboven is.

5. Het is een zaak van lofprijzing dat, terwijl zij lange tijd in dienstbaarheid vanwege de vrees voor de dood werd gehouden, de Heere ongeveer twintig dagen vóór haar dood haar banden losmaakte en tot haar van vrede sprak door dit woord: 'Al wat gij de Vader in Mijn naam zult vragen, zal Ik u geven', waardoor de vreze des doods in grote mate werd weggenomen. De Heere trok haar ook door de doodsjordaan heen, zonder dat zij dit wist (toen zij in het midden daarvan was), totdat zij aan de andere kant van Immanuëlsland was, want de koorts maakte dat zij zich dit niet bewust was en zij onderging dit gemakkelijk, zonder de minste angst of vervorming van haar aangezicht.
6. Het is een zaak van lofprijzing dat de Heere haar niet alleen maakte tot een instrument om mijn gezin op te bouwen en mij te koesteren, maar, zoals ik hoop, ook tot een liefelijk instrument in het brengen van mij tot het kennen van Christus en van de godsdienst. Ik bedoel met de wijze van handelen met haar door de Heere, de diepe oefening van haar geest en de begeerlijke uitkomst daarvan, die zo gezegend werd, ook voor mij. Het was in de tijd dat de Heere krachtig in haar werkte, dat het Hem behaagde om Zijn Zoon in mij te openbaren, zodat het een eeuwige zaak van lofzegging zal zijn dat de Heere haar ooit aan mij gegeven heeft. Als ik zou mogen zijn, die ik behoor te zijn, dan zou ik dit liefelijke geleende pand met dank weer vergelden. Maar o, wat een worsteling is het om mijn gedachten en wil in deze zaak tot de gehoorzaamheid van de Heere te brengen. Het afscheid nemen van haar was net zo natuurlijk als het scheuren van het ene lid van het lichaam van het ander. Maar wat zal ik zeggen? Hij heeft het gedaan en wie ben ik dat ik tegen God zou antwoorden? De Heere heeft het nuttig geoordeeld om mijn zorg en opzicht over mijn lieve kinderen te vermeerderen. O, bid dat de Heere mij hiertoe in enige mate in staat mag stellen, om zo de plaats van haar tot hen te vervullen, van haar die vanwege haar voorzichtigheid en leiding als een ouder, zowel voor hen als voor mij was....[223]

[223] Een droevige omstandigheid wordt aan het slot van deze brief genoemd. Mevrouw Erskine had ongeveer een maand voor haar dood haar dienstmeisje een noodzakelijke en bescheiden berisping gegeven. Het meisje gaf een brutaal en grof antwoord terug, vol van 'duivelse

Ik moet nu eindigen en vraag om jullie medeleven met ons in deze verdrukking. En ik verblijf, jullie beproefde en toegenegen broer, Ebenezer Erskine.
Portmoak, 1 september 1720.

P.S. Ik vraag jullie om mijn groeten te doen aan Charles Erskine,[224]die mij een dienst heeft bewezen om naar de begrafenis te komen, hoewel hij geen brief had gekregen, omdat hij zonder ons weten in het land was.
Ik word een weinig gekweld door hoofdpijn en hartkloppingen. Ik vraag je om mij hierover raad te geven, want ik ben geneigd om voor mezelf op te passen ter wille van mijn lieve kinderen, voor wie ik nu zowel een vader als een moeder begeer te zijn."

Getuigenis vóór haar dood

Aan deze gegevens betreffende mevrouw Erskine kunnen we de volgende opmerking toevoegen, die heel zorgvuldig geschreven, bewaard en ontdekt is. Deze heeft betrekking op haar gevoelens en gedrag in een tijd van moeite, enkele jaren geleden, toen haar onmiddellijke einde werd verwacht.
"*Maandag, 12 december 1720.* Toen ik gisteren enig papier zocht, viel mijn aandacht op een stukje dat door mijn broer in Dunfermline in kortschrift geschreven was. Toen ik het begon te lezen, ontdekte ik dat het enige woorden bevatte die ongeveer vijf of zes jaar geleden uit de mond van mijn lieve vrouw

scheldwoorden', die 'zulk een indruk op haar gebroken gestel nalieten', dat het spoedig erger met haar ging en zij nooit meer beter werd. Deze algemene opmerking over deze zaak is voldoende. Enkele andere zinnen, zowel in deze brief als in het voorafgaande 'verslag', zijn weggelaten. Wij willen deze gelegenheid aanvatten om vast te stellen, dat wij het hebben nodig gevonden om een grotere beperking hiervan in acht te nemen dan eerst de bedoeling was. In verschillende uittreksels zijn overtollige zinnen en gezegdes weggelaten, en zijn enkele minder belangrijke omstandigheden overgeslagen. De meest angstvallige zorg is tegelijkertijd betracht om niets wezenlijks achter te houden en om eveneens zowel misvattingen over feiten als verkeerde voorstelling van de mening van de schrijver te vermijden.
[224] Dit was waarschijnlijk Charles Erskine van Tinwald, in die tijd advocaat en professor in de Public Law (Openbaar recht) aan de universiteit van Edinburgh en later Lord of Session en Lord Justice Clerk. Hij stierf in 1763 op de leeftijd van 82 jaar en zijn heengaan werd zeer betreurd. Zie Lord Woodhouselee, *Memory of Lord Kames,* deel I, p.38, 39.

waren opgetekend, toen mensen werden binnengeroepen om haar te zien sterven vanwege een slepende koortsziekte, waarvan zij herstelde. De woorden waren de volgende:
'Ik denk inderdaad dat ik een ontdekking van de absolute behoefte van Christus tot zaligheid heb gehad. Het is de wens van mijn ziel om Hem aan te kleven. O! jonge mensen, gedenk je Schepper in de dagen van jullie jeugd. Je kunt hier niet te spoedig mee beginnen. Het duurde een lange tijd, voordat ik hiermee begon. De Heere heeft mij altijd enige indrukken gegeven, maar ik was nooit van de wet afgebracht, totdat Hij Zichzelf ontdekte. Ik zou me gedwongen voelen om u allen Christus aan te bevelen, als ik wist hoe ik dit doen moest. U zult nooit veilig zijn, totdat u Hem tot uw Schuilplaats hebt gekregen. Hij is een sterke Steun. Hij is Gods weg tot zondaren en de weg van de heilige tot God. Niemand heeft Hem boven alle andere voorwerpen gezien, want niemand verstaat iets recht, totdat hij Christus mag kennen. Ofschoon Hij mij zou doden, zo begeer ik bij het sterven Hem te loven en Hem aan te bevelen. Tot haar man zei ze: 'Mijn liefste, je bent een erg goede man voor mij geweest. De Heere zal voor jou en voor onze kinderen zorgen.' O! zei ze, ik heb geen andere aanspraak of recht op de hemel dan door Christus. 'Ik antwoordde haar', zei mijn broer Ralph, 'dat er niets anders nodig is', waarop zij antwoordde: 'Nee, nee!' O, om in Jezus te ontslapen! O, dit is een liefelijke rust! Ik begeer Hem aan te hangen. Wat de dood betreft, kan ik niet anders zeggen dan dat ik hiervoor niet bang ben. Ik denk dat de Heere mij meermalen goed gedaan heeft en ik hoop dat Hij mij in mijn uiterste niet zal verlaten. Die de Heere liefheeft, heeft Hij lief tot het einde. Ik denk dat Hij nooit een arme ziel zal verlaten, aan wie Hij Zichzelf eenmaal ontdekt heeft. Geloofd zij God, Die in Hem heeft voorzien, in Wie een oneindige volheid is. Ik denk dat ik Zijn volkomen gerechtigheid gezien heb. Ik denk dat Hij nooit een ziel zal uitwerpen die begeert Hem aan te kleven.'
'Dit zijn de woorden', zo wordt met veel gevoel toegevoegd, 'die ik gevonden heb, zoals zij door mijn lieve broer Ralph uit haar mond zijn opgetekend. Ik dank de Heere dat Hij in zijn gemoed gegeven heeft dit op te schrijven en ik dank de Heere

dat Hij dit papier, waarop deze zijn geschreven, heeft bewaard; want zij zijn vanwege haar *erg verkwikkend* voor mijn ziel en bevestigen mijn hoop dat zij nu bij de Heere in heerlijkheid is.'"

Steun van zijn broer Ralph

Zijn 'lieve broer Ralph' leefde inderdaad veel met hem mee onder zijn talrijke moeiten en hartverscheurende sterfgevallen. In deze dagen van beproeving werden zijn vriendelijke bezoeken aan Portmoak veelvuldig herhaald en zijn teder medelijden en geschikte raad droegen grotelijks bij om de hevigheid van zijn smart te verlichten. Op de zondag na de begrafenis van mevrouw Erskine bezette hij de preekstoel van haar man, die weduwnaar geworden was. Hij koos de volgende woorden uit voor zijn tekst: Ezechiël 24:18: 'Dit sprak ik tot het volk in de morgenstond, en mijn huisvrouw stierf in de avond; en ik deed in de morgenstond, gelijk als mij geboden was.' De volgende dag, toen hij op het punt stond om weg te gaan, en zijn paard voor de deur op hem wachtte, keerde hij zich tot Jean, zijn nicht, sprak haar aan en vroeg haar of zij de Bijbel van haar moeder bij de hand had. De Bijbel werd onmiddellijk gegeven en hij schreef op één van de blanke bladzijden dezelfde vier regels die later op haar grafsteen werden gegraveerd.

Weduwnaar en zijn kinderen

In de eenzame toestand, waarin hij zich nu bevond, riep Ebenezer zijn zonden in gedachtenis en lag hij neer in het stof van zelfvernedering. Zijn overgave aan Gods wil kwam niet louter voort uit overtuigingen van zijn eigen zondigheid en van de oprechtheid van de Goddelijke leiding, maar werd gedragen door het geloof in het Evangelie dat leven en onverderfelijkheid aan het licht brengt. Dit ging vergezeld met een biddende afhankelijkheid van de beloften van God voor alle noodzakelijke zegeningen voor hem en voor zijn moederloze kinderen. De geestelijkheid van zijn gemoed en de warme genegenheden van zijn hart werden treffend in de volgende uittreksels

uitgedrukt:
"*Zaterdag, 8 oktober 1720.* Deze avond, toen ik met mijn studie bezig was, gaf de Heere mij een liefelijke overdenking van Hem. O! ik benijdde de gelukzaligheid van mijn lieve vrouw, die de Verlosser op de berg Sion nu ziet, bewondert en prijst. Wanneer zal ik daar ook zijn, en dat zonder te zondigen? O wie kan vertellen wat het is om bij de Heere te zijn? O, om geholpen te worden om Hem te eren en te dienen, terwijl we in deze vermoeiende woestijn verkeren, en om bevonden te worden "alzo doende". Ik mocht me verwonderen over mijn eigen dwaasheid door tegen de Heere te zondigen en om me te verwonderen over de vergevende genade en barmhartigheid van de Heere."

"18 Oktober, tussen 5 en 6 uur in de morgen. Ik begaf me tot de plicht in het verborgen en had naar mijn gedachte enige toegang in het gebed tot de Heere. Ik werd in het bijzonder geholpen om te bidden dat de Heere mijn weduwnaarschap wilde heiligen en dat Hij mij 'de wens van alle natiën' in haar plaats wilde geven, ziende dat Hij dit liefelijke schepsel heeft weggenomen, die de begeerte van mijn ogen was. Dan zou ik een winnaar zijn, in plaats van een verliezer. Ik mocht de Heere rechtvaardigen en mocht Zijn billijkheid en rechtvaardigheid zien door mij te bezoeken en zei: 'Want Gij zijt heilig, o Gij Die woont onder de lofzangen van Israël.' Ik mocht bidden voor mijn arme kinderen en hen bij name op de Heere werpen. De Heere heeft gegeven dat ik alleen de zorg over hen als ouder zou hebben en ik kreeg vrijmoedigheid om de zorg over hen weer aan Hem terug te geven, Die verre meer bekwaam is om deze te dragen. Ik gaf de zorg voor hen met betrekking tot hun tijdelijke zorgen aan de Heere over, want 'de aarde is des Heeren, mitsgaders haar volheid.' Ik gaf de zorg voor hen met betrekking tot hun geestelijke en eeuwige belangen aan de Heere, wat ik met des te meer vertrouwen mag doen, omdat de belofte voor mij en mijn kinderen is en Hij gezegd heeft: 'Laat uw vaderloze (of moederloze) kinderen aan Mij over' en ook 'Laat de kinderkens tot Mij komen.' Hij moedigde ouders aan om hun kinderen tot Hem te brengen, terwijl Hij hier op aarde

was, en Hij is nu voor altijd Dezelfde. Ik kreeg vrijmoedigheid om hen tot Hem te brengen, opdat Hij hen zou zegenen. Het is de begeerte van mijn ziel dat zij een zaad mogen zijn om de Heere te dienen en om Zijn Naam tot in alle geslachten te doen gedenken. Ik was bezorgd dat de Heere mij wilde bekwamen om als een ouder voor hen te mogen zijn en dat Hij, als dit Zijn heilige wil was, mij nog een poosje hiervoor wilde sparen. Maar ik weet dat, als Hij mij zou oproepen, Hij beter op hen kan passen, dan ik tijdens mijn leven heb mogen doen."

Overlijden van zijn zwager Balderston

De gebeurtenissen van de Voorzienigheid rechtvaardigen ten volle het gezegde: 'Moeiten komen zelden alleen, maar volgen elkaar altijd op.' Binnen drie maanden na de dood van zijn uitnemende vrouw, verloor Erskine zijn zeer gewaardeerde zwager Balderston van Edinburgh, die op 23 november 1720 overleed. Bij die gelegenheid schreef hij een zeer gevoelvolle en troostrijke brief aan zijn treurende zuster, waarvan een afschrift in zijn dagboek werd bewaard.
"*25 November 1720*. Vanavond kreeg ik het droevige nieuws van de dood van B. Balderston, waarop ik de volgende brief schreef:
'Lieve zuster,
Het droevige nieuws van de dood van mijn lieve en waardige broeder bereikte mij afgelopen vrijdag om ongeveer 7 uur 's avonds. Mijn tedere medeleven met jou en mijn eerbied tot zijn gedachtenis vervulde mij met een sterke begeerte om naar Edinburgh te komen, opdat ik je persoonlijk met het verlies kon condoleren en je mocht vertroosten met dezelfde vertroostingen waarmee ik vertroost ben geweest, en opdat ik ook de begrafenisplechtigheid van zulk een naaste en lief familielid mocht bijwonen. Maar nu zie ik dat het onuitvoerbaar is dat ik morgen Edinburgh zou kunnen bereiken, daar het eb wordt. Ook heb ik nog te kampen met zulke zwakheid, waardoor ik de twee afgelopen zondagen niet heb kunnen preken, zodat ik gedwongen word om van mijn reis af te zien.
Lieve bedroefde zuster, ik weet, of ten minste, ik mag weten,

hoe het hart van iemand gesteld is bij een verlies als dit, waarmee jij nu bezocht wordt. Mijn wonde is nog vers en daarom kan mijn medeleven met en zorg over jou niet dieper zijn dan zij nu is. Maar, geloofd zij onze verhoogde Heere, jij noch ik hebben enige reden om te treuren als die geen hoop hebben. Je waardige man en mijn vriend heeft zijn gesprekken versierd met het oprechte karakter van een ware burger van Sion (Psalm 15) en daarom heb je reden om te geloven en te hopen dat hij nu zijn woonplaats heeft in Gods tabernakel en op Zijn heilige berg, zelfs op de berg Sion, de stad van de levende God, waar hij verenigd is met de 'algemene vergadering van engelen en de geesten van de volmaakt rechtvaardigen', die de Koning zien in Zijn schoonheid en een nieuw gezang zingen (Openbaring 5). 'Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eer, en heerlijkheid, en dankzegging.' O! wat voor een liefelijke balans kan het voor ons gemoed zijn, als wij zulke dierbare betrekkingen hebben moeten verliezen, om te denken aan het hartverblijdende werk dat zij mogen doen, aan het hartverblijdende gezelschap waarmee zij verenigd zijn, en aan het stralende huis met vele woningen waarin zij wonen, niet als reizigers maar als pilaren die niet meer weggaan. Behoren wij dan niet liever te verlangen om bij hen te mogen zijn dan dat wij hen hun verwijdering van ons van de bouwvallige tabernakels van leem, waarin zij onder zoveel lasten hebben gezucht, misgunnen. Laat ons onze hoofden opheffen in de hoop van dat leven dat zij begeerd hebben en zij nu dadelijk mogen bezitten. De tijd is kort en laten we daarom bemoedigd worden, want nog een kleine tijd en wij zullen hen volgen en dan zullen zij en wij voor altijd bij de Heere zijn, wat zeer verre het beste is. Wat een uitstekende zaak is het om veilig aan de andere kant van de doodsjordaan aan te komen. Dan staan wij op de oevers van het land van Immanuël en roepen overwinning, overwinning, overwinning, voor eeuwig door het bloed van het Lam, overwinning over de zonde, de duivel, de dood en de hel. Hoe liefelijk is het om met de overwinnaars te mogen zitten op dezelfde troon met de Zoon van God, daar Hij ook overwonnen heeft en met Zijn Vader is gezeten op Zijn troon.

Laten wij met onze kwijnende harten worden opgewekt, want dezelfde wagen die onze waardige vrienden tot heerlijkheid gebracht heeft, zal spoedig terugkomen om ook ons mee te nemen. Hoewel zij en wij de mantel van het lichaam in de doortocht afleggen, zullen wij deze weer met voordeel op de morgen van de opstanding ontvangen, wanneer deze verachtelijke lichamen gelijkvormig zullen worden aan het heerlijke lichaam van de Heere Jezus. De doden van Christus zullen leven; zoals Zijn dode lichaam is opgestaan, zullen zij ook opstaan, wanneer de dauw van Gods Geest als de dauw van het kruid op hen zal neerdalen en wanneer het melodieuze geluid, zowel als het geluid van een trompet die roept: 'Ontwaak, gij die woont in het stof en zing' door de wolken zal heen breken. Dan zullen zij en wij de een tot de ander zeggen: 'Laten we blijde zijn en ons verheugen, want de bruiloft van het Lam is gekomen en Zijn vrouw is bereid gemaakt.' Maar ik moet nu eindigen en blijf,

Je toegenegen en medelijdende broer,
Ebenezer Erskine."

Sterven van zijn vierde kind

De dood van Balderston werd spoedig gevolgd door een andere tak in zijn eigen gezin. De pokkenziekte, de meest fatale kwaal in die dagen, sneed een heel lief meisje af, dat niet veel meer dan drie maanden na het overlijden van haar moeder leefde. Met wat voor een tederheid verhaalt hij deze gebeurtenis en wat voor een zachtmoedige onderwerping en bezielde hoop drukt hij in de volgende aantekening uit! Hij veroorlooft zich deze keer, en ook bij enkele eerdere gelegenheden, van moeite, een gehechtheid aan een onevenredig belang van enkele geringe omstandigheden die gebeurden. Wie zal hem dan ernstig aanspreken over het noemen van deze vermakelijke incidenten, die voor het hart van een vader zo natuurlijk en waar zijn, als hij de gevoelens van een ouder kent?

"Op 7 december is mijn lieve en aangename kind Isabel Erskine aan de pokkenziekte gestorven, en wel op de negende dag na het uitbreken hiervan. Ik kreeg tijdens haar ziekte vrijmoe-

digheid, in het bijzonder op dezelfde morgen voordat zij stierf, om haar de Heere voor te stellen en om voor haar op Zijn verbond te pleiten. De Heere gaf mij de kracht haar om die reden vrij aan Hem over te geven, omdat Hij een veel beter recht op haar heeft dan ik. Zij is slechts mijn kind als haar aardse vader, maar zij is de Zijne door schepping, door onderhouding, door overgave aan Hem bij de doop en, zoals ik hoop, is zij van Hem vanwege het verbond en door verlossing. Daarom ben ik verzekerd dat zij nu de Zijne is door verheerlijking, en dat zij bij de Heere Jezus is en met haar lieve moeder met God in heerlijkheid triomfeert. Ik had een bijzondere genegenheid voor dit kind en was te veel verzot op haar, omdat zij het meest van alle kinderen op haar moeder leek, zowel in haar gezicht als in haar stemming. Ik zie dat de Heere niet wil toelaten dat ik enige afgoden heb, maar Hij wil mijn gehele hart hebben. Heere, laat dit zo mogen zijn. Amen, ja amen. Hoewel Gij mij naakt van alles dat ik in de wereld heb, zoudt uitstropen, o wat voor een gelukzalige ruil zou dit zijn!"

"Ik herinner me dat mijn kind een dag of twee voordat zij ziek werd, bij mij in de studeerkamer was. Wij waren alleen en ik nam haar op mijn knie en vertroetelde haar. Zij was erg dol op mij, hield mij bij de nek vast en kuste me, wat mijn hart erg beroerde. Maar mijn liefde en genegenheid voor het kind vervulde me met een sterke begeerte dat Christus in haar hart een gestalte mocht krijgen en hierop begon ik haar Christus aan te bevelen. De Heere hielp me om tot haar van Christus te spreken en wel in zulke bewoordingen die gepast waren voor haar bevatting en zij bleek heel aandachtig te zijn. Ik herinner me dat ik haar in het bijzonder vertelde dat zij zou sterven en dat het beter zou zijn om te sterven en naar de hemel te gaan, waar Christus is, en waar zij haar lieve moeder zou ontmoeten, dan om hier te blijven. Bij deze woorden gaf mijn lieve kind een *duidelijke blik* naar mij toe, alsof zij deze zaak had opgepakt. Ik dank de Heere Die het in mijn hart en mond gelegd heeft om in die tijd met haar te spreken. Zij stierf rustig, zonder enige zichtbare pijn of klacht. Ik hoop dat haar ziel door engelen in de schoot van Abraham gedragen werd. Haar lichaam werd in het graf van haar broer Alexander naast dat van haar moeder

begraven op de begraafplaats van de kapel van Scotlandwell."
"Ik vat het welwillend op dat de Heere naar mijn gezin gekomen is om lelies te verzamelen, om het opperste heiligdom daarmee te versieren, 'want dezulken is het Koninkrijk der hemelen.' En o! het verschaft mij soms een aangenaam vooruitzicht om te denken dat ik zoveel van mijn '*huisraad*'[225] in de hemel vóór mij heb, en dat ik bij het binnengaan door de poorten der heerlijkheid niet alleen door de gehele algemene vergadering van heiligen en engelen zal worden verwelkomd, maar dat mijn vrouw en vier lieve kinderen mij op een bijzondere manier in de gewesten der heerlijkheid zullen verwelkomen. Dan zal ik mij voegen bij de halleluja's van het hogere huis dat nooit een einde zal hebben."

Herstel van een andere dochter

Bijna drie jaar na de dood van Isabella werd zijn dochter Alison door een gevaarlijke ziekte getroffen, waardoor hij opnieuw geoefend werd in de christelijke berusting. Bij de volgende aantekening over deze gebeurtenis drukt hij krachtig zijn algehele berusting in de wil van God uit:
"*26 September 1723*. Mijn lieve kind Alice [later mevrouw Scott] is deze afgelopen acht dagen ziek geweest van de koorts. Op deze avond ging ik voor haar apart tot de troon der genade in gebed. Ik dacht dat het de Heere behaagde om in enige mate op mij te ademen. Naar ik mij herinner, kreeg ik geen vrijmoedigheid om voor haar leven en herstel te bidden, maar de Heere bleek mijn hart van haar los te maken, zodat ik haar vrij aan Hem kon overgeven. Ik mocht uit de grond van mijn hart zeggen: 'Welkom Heere om te komen door een bloem uit zijn gezin te plukken, indien Gij haar wilt gebruiken in het opperste Paradijs.' Door genade gaf ik haar opnieuw aan de Heere, gaf ik haar aan God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Ik bevind inderdaad een worsteling vanuit natuurlijke genegenheid voor haar, maar de overweging dat zij meer van de Heere is dan van mij, bracht het nu in evenwicht. De Heere

[225] Het oud schots-engelse woord *plenishin* betekent o.m. meubilair of huisraad (vert.)

helpe mij om hierbij te blijven."
Het behaagde God echter om deze veelbelovende bloem in zijn gezin te sparen, om haar tot volwassenheid te brengen en om het overplanten van haar naar het hemelse paradijs uit te stellen, totdat het een lange tijd van vierennegentig jaren had geduurd dat haar geur op aarde mocht verspreid worden.

Zoals uit enkele van bovengenoemde stukken blijkt, was Erskine zelf gedurende enige tijd, nadat hij weduwnaar geworden was, erg onwel. In één van zijn brieven aan mevrouw Balderston klaagt hij over kloppingen die hij bij zijn hart voelde, en over hoofdpijn. In een andere brief geeft hij aan dat hij enkele zondagen niet in staat was geweest om te preken. De pijnen van zijn hart brachten schadelijke gevolgen voort voor zijn lichamelijke gesteldheid, die drie of vier jaren bleken te duren. Hij genas echter geleidelijk van deze ongesteldheden. Toen hij in het voorjaar van 1728 verzocht werd om naar Kinross te worden overgeplaatst, omdat zijn toestand in Portmoak voor zijn gezondheid ongunstig was, drukte hij zich in de volgende woorden uit:
"Ik vraag verlof om tot lof van de grote Bewaarder der mensen te zeggen dat ik, sinds mijn bevestiging in de gemeente van Portmoak zulk een grote mate van gezondheid heb genoten als mijn naburige collega's, die zich verbeelden een zuiverder lucht in te ademen. Ik beken dat ik binnen deze zeven jaren bedreigd ben met een stilstand in de bloedsomloop, die volgens mij echter niet door de slechte lucht werd veroorzaakt, maar door zwaarmoedigheid die volgde op het sterven van een dierbare betrekking. Maar toen de natuur door de goede hand van God deze hevige schok de boven kwam, keerde ik naar mijn vroegere gezondheidstoestand terug, die nu vier jaar lang voortduurt, waarvoor ik de Heere dank."[226]

Inscriptie op graftombe in Scotlandwell

Enige tijd na de dood van zijn vrouw en kinderen, gaf hij op-

[226] Portmoak MS.

dracht om op de grond van de kapel van Scotlandwll op hun graf een steen op te richten. Dit monument verkeert in een betere staat van onderhoud dan de aangrenzende steen, die ter gedachtenis van zijn moeder, Margaret Halco, werd aangebracht. Beide stenen zijn horizontaal geplaatst en worden gedragen door kleine pilaren. De inscriptie op het monument van mevrouw Erskine is als volgt;

Hier ligt het waardevolle stof van
ALISON TURPIE, echtgenoot van Ebenezer Erskine,
Prediker van het evangelie in Portmoak,
Die dit leven verliet tot heerlijkheid, nadat zij
Tien kinderen had doen geboren worden, waarvan vier hier met haar liggen
Begraven. Zij stierf op 31 augustus 1720,
Oud 39 jaar.
HENRY ERSKINE, geboren 6 augustus 1705.
Overleden 8 juni 1713.
ALEXANDER, geboren 20 juli 1708.
Overleden 20 juni 1713.
RALPH, geboren 17 januari 1712.
Overleden april 1713
ISABEL, geboren 21 juli 1716.
Overleden 7 december 1720.

De wet bracht haar tien geboden voort,
En toen werd zij door genade ontbonden;
Deze heilige deed tien kinderen geboren worden en toen
Nam de heerlijkheid haar plaats in.

'*Waakt op en juicht, gij, die in het stof woont, want uw dauw zal zijn als een dauw der moeskruiden, en het land zal de overledenen uitwerpen.'*

Jesaja 26:19

HOOFDSTUK 7

Tweede huwelijk en tweede gemeente

JAREN MET VEEL BEPROEVINGEN

Christenen uit alle rangen en standen, maar in het bijzonder de dienaren van het Evangelie, prijzen vaak de Voorzienigheid vanwege Zijn rechtvaardig, hoewel soms ondoorgrondelijk handelen in de verscheidene bezoekingen, die hun ten deel kunnen vallen in tijden van tegenspoed. Een duidelijk voorbeeld daarvan vinden we bij Erskine. Hem ontmoetten beproevingen in het openbare en privéleven; deze hadden betrekking op zijn geloof en zijn geduld.
De jaren 1713, 1714 en 1715 waren zwaar en gingen gepaard met veel moeilijkheden en ergernissen; de Schotse predikanten moesten toen de eed van afzwering, 'Oath of Abjuration', afleggen. Ook de 'Act of Assembly' was in 1720 aanleiding tot veel ruzie. Daarin werd de 'Marrow' veroordeeld en dit was de aanleiding tot veel strijd en laster.
Erskine had in de familie te maken met veel verdriet en sterfgevallen. Toch werd zijn ziel door Goddelijke genade ook gesterkt in die veelvuldige noden. Er brak vaak licht door in zijn duisternis. De Voorzienigheid toonde ook Zijn vriendelijk aangezicht. Zijn lasten werden te juister tijd lichter gemaakt en zijn verdriet werd afgewisseld door vreugde. Tegenspoed werd gevolgd door voorspoed.
De smart om het verlies van Alison Turpie, zijn voortreffelijke vrouw, was zeer groot en diep. Twee jaar later beschreef hij zijn diepgevoelde verdriet in deze woorden op de titelpagina van een van zijn aantekenboeken: "Vandaag twee jaar geleden, op 31 augustus 1722, is mijn lieve vrouw heengegaan in de hemelse heerlijkheid. Heere, maak mij bereid haar na te volgen."

Omdat hij zes moederloze kinderen had, was het begrijpelijk dat hij en ook zijn beste vrienden dachten aan een tweede huwelijk. Hij bad daarvoor vurig om Goddelijke leiding en zegen, zeer bewust van het belang van een dergelijke stap.
In 1721 schreef hij hoe hij geestelijk werkzaam was. Hij noemde eerst de Goddelijke vrijheid die hem steeds had gesterkt om tot de troon der genade te durven naderen. Daarna gaf hij uiting aan zijn overtuiging dat het Gods wil was dat hij zou vragen om wederom 'een hulpe tegenover hem'. Hij vervolgde:
"Daarom viel ik voor de Heere neder om bij Hem te rade te gaan en Hij gaf mij deze of soortgelijke woorden in de mond: 'Heere, mijn God in Christus, het heeft U in Uw heilige en aanbiddelijke Voorzienigheid behaagd mij tot het weduwnaarschap te brengen door het liefste dat ik bezat van mij weg te nemen. Ik dank U voor de lieve vrouw, die U mij als pand hebt verleend.[227] U, Heere, hebt mij een levensgezellin verkozen toen ik daar niet eens om vroeg. U hebt mij nu in dit leven van eenzaamheid gebracht. Als het Uw wil is, dat ik een andere hulpe voor mij zou zoeken, dan laat ik aan U de last van de keuze van haar. Tot hiertoe hebt U mij geholpen, ik vertrouw dat U ook verder wilt helpen. Heere, leidt U mijn gevoelens en genegenheden in deze zaak. Ik laat het alles over aan U, opdat U alles wèl zult leiden. Indien ik niet meer alleen behoor te zijn, Heere, toont U mij dan de vrouw die Gij voor mij bestemd hebt en Uw keuze zal de mijne zijn. O, Heere, verhoor, help en erbarm U terwille van Uw Gezalfde.'"
Hij schreef later over zijn oorspronkelijke bedoelingen met betrekking tot deze belangrijke zaak:
"*8 augustus, 1722*. Tijdens een stil gebed werd ik ertoe geleid dat ik de Heere om een levensgezellin en om een goede moeder voor mijn arme moederloze kinderen zou vragen. Hij had mijn hart en gevoelens geneigd tot die geliefde vrouw, van wie ook mijn vrienden en anderen die van deze zaak wisten, met

[227] De weggelaten zinnen over zijn eerste vrouw staan op pp.97,98.

vreugde dachten dat zij mij in mijn verlies zou kunnen troosten en die daarom ook gebeden hadden. Het scheen ook dat door verschillende ervaringen de Voorzienigheid mijn gedachten tot haar had geleid. In het bijzonder had Hij gegeven dat al mijn vrienden en begunstigers, die ik hierover had geraadpleegd, hun blijde toestemming gaven. Ook had Hij sommigen van hen in het hart gegeven om voor het welslagen van dit voornemen te bidden. Dit alles bemoedigde mij zeer. Ondanks enige tegenwerking kon ik daardoor smeken en in zekere mate *geloven*, dat Hij Die de harten in Zijn hand houdt en neigt als waterbeken, haar hart zou neigen tot instemming met mijn aanzoek, op Zijn tijd en wijze."
Wijze mensen hebben, ook vroeger, en terecht, het nederige gebed hèt aangewezen en het meest krachtdadige middel gevonden om geestelijk gezegend te worden, ook tot verkrijging van tijdelijke weldaden, bevorderlijk voor hun welzijn. Het is ook geen verkeerde of onschriftuurlijke inbeelding als zij ervan overtuigd zijn dat zij de vrijmoedigheid tot dat gebed van God Zelf kregen. Maar een gebed, ook al heeft men aangename indrukken daarbij, hoeft niet altijd vanzelfsprekend tot verhoring te leiden of tot een blijk van bijzondere genade, of tot het schikken van hun zaken op een wijze die, naar hun gedachten, hun uiteindelijk ten goede zou komen. De neiging om zulke indrukken in een dergelijk profetisch licht te beschouwen was, schijnt het, zeer gewoon, bij de goede lieden daar te lande in het begin van die eeuw. Zelfs sterke persoonlijkheden, zoals kolonel Blackader[228] en Erskine zelf stonden niet helemaal boven die heersende misvattingen.
Ook wat Jonathan Edwards hierover opmerkt, is van belang.[229] Hij sprak over de betekenis van de aanvaarding door God van de smekingen van Zijn volk: "Soms geeft God blijk van verhoring door een bijzondere openbaring van Zijn genade en genoegzaamheid al tijdens het gebed, of onmiddellijk daarna. Een voorbeeld hiervan vinden we bij Hanna, in 1 Samuël 1: 13." Maar voorzichtig voegt hij daar aan toe: "Maar men kan

[228] Zie Crichtons *Life and Diary of L.C. Blackader*, ch. vii, pp.149-151.
[229] Zie *Practical Sermons*, pp. 68,69.

hieruit niet opmaken, dat het gebed woordelijk verhoord zal worden of dat men het antwoord daarop zelfs kan voorspellen; men kan niet uitgaan boven de beloften in het Woord. Toch kan God betuigen dat Hij een gebed zal beantwoorden; men kan dan werkelijk betrouwen op Zijn Voorzienigheid. Hij zal in Zijn genade datgene wat zij vragen hun ten goede beschikken en in hun noden voorzien."
Wat de Voorzienigheid beschikte, en ook wat de Schriften leren, zouden naar verwachting leiden tot het inzicht dat Gods plan anders was met betrekking tot het tweede huwelijk van Erskine. Zijn ervaringen schenen hem soms te sterken in zijn gedachten. Maar zijn hoop was slechts gefundeerd op indrukken. We hebben bijvoorbeeld gezien, dat Erskine's zoon Henry tengevolge van een ziekte stierf, al hadden twee vriendinnen hem gezegd dat zij "sterke verzekeringen hadden ontvangen ten aanzien van zijn leven."[230] Ook in dat geval vond er geen verhoring plaats, evenmin als in het geval van het verwachte huwelijk, ondanks de blijken van de Voorzienigheid en de gebeden van de vrome mensen, welke zouden kunnen doen 'geloven' dat het voornemen zou slagen.

Tweede huwelijk met Mary Webster

Toch beliefde het God aan Erskine een tweede vrouw te geven. Dat haar vader een persoon was voor wie Erskine grote achting had vanwege zijn ijveren voor de zaak van de waarheid van het Evangelie, was een hartelijke aanbeveling voor Erskine. Zijn dankbaarheid jegens God voor deze gunst en ook zijn streven om Gods zegen te verkrijgen over deze spoedige verbintenis, blijkt uit het hier volgende: Hij schreef:
"Donderdag, *16 januari 1724*. Volgende week is het huwelijk met Mary Webster, dochter van de strijder voor de waarheid James Webster. In deze zaak is Gods hand duidelijk aanwezig. Tussen 10 en 11 uur 's avonds viel ik op mijn knieën en bad: "O, mijn God, mijn Vader Die in de hemelen zijt, mijn gezegende Oudste Broeder en Hogepriester Die in de hemelen is

[230]Zie pp.264,265.

doorgegaan, ik smeek U om Uw tegenwoordigheid bij mijn huwelijk. Mijn vader en haar vader zijn onder de vrijgekochte menigte voor Uw troon, en daarom bid ik U zoveel vriendelijkheid aan hun kinderen te betonen door ons voorgenomen huwelijk te zegenen met Uw tegenwoordigheid. Gij hebt Zelf gezegd: 'Ik zal hun God zijn en de God van hun zaad en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben, en Mijn geboden onderhouden.' Ongetwijfeld bent U mijn Vader; U bent mijn Vader en Uw Naam is van eeuwigheid, U, mijn Oudste Broeder, Die mij hebt liefgehad en Uzelf voor mij hebt overgegeven, hebt de nodiging tot de bruiloft in Kana aanvaard en daar Uw heerlijkheid getoond. Wilt U met Uw geestelijke tegenwoordigheid ons huwelijk ook opluisteren? Dat zou ons een grote eer zijn.
O, mijn God, ik zal U verhogen; wilt U medekomen in mijn gezin? Laat haar komst voor mij en de kinderen die U mij gaf, ten zegen zijn. En wilt U ook bij ons blijven? Dan zullen we niet eenzaam zijn, al wonen we op een eenzame plaats. Laat ons een gezegend paar zijn, zodat ons huis zal weerklinken van muziek en vreugde, als de tenten der rechtvaardigen. Laat ons een gezegend paar zijn in de Heere. Laat ons in U leven en sterven en elkaar liefhebben in onze Heere. Heere, sla acht op mijn gebed en wend Uw genade niet af van mij.'"
Het huwelijk werd gesloten op donderdag 23 januari 1724, ongeveer drie jaar en vijf maanden na het sterven van Alison Turpie. Zijn tweede vrouw schonk hem ook verscheidene kinderen, zij bleef voor hem gespaard tot maart 1751.

De dood van zijn moeder en schoonzuster

Ondanks de zorgen om zijn gezin met de 'kleinen', voldeed Erskine ook aan al zijn plichten met betrekking tot zijn moeder, Margaret Halcro. In een aantekening van 22 juli 1722 zegt hij: "Ik bad voor ons en de kinderen en smeekte om Gods genade voor allen, ook voor mijn *bejaarde moeder.*"
Zij stierf in zijn huis te Portmoak, zoals eerder vermeld,[231]

[231] Pp.64,65.

op 14 januari 1725, ongeveer een jaar na de sluiting van zijn tweede huwelijk.
Enige jaren hierna leed hij verdriet om Margaret Dewar, de vrouw van zijn broer Ralph. Hij betoonde hem zijn deelneming en broederlijke gehechtheid, evenals zijn broer het hem tien jaar eerder had gedaan. Als blijk van zijn genegenheid preekte hij de zondag na haar begrafenis over Hebreeën 2:10: "...den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zou heiligen."
De aantekening hierover beëindigde hij met de woorden: "Dunfermline, 's zondags na de dood van mijn schoonzuster, 29 november 1730. Zij stierf de voorafgaande zondag, 's middags."

Bijna beroepen te Burntisland

Ondanks de vele wederwaardigheden in zijn privéleven, was Ebenezer Erskine een ijverig dienaar van Christus in het openbare leven. Zijn populariteit nam geleidelijk toe, mede door zijn trouwe pastorale zorg en zijn ijveren voor de Waarheid. Geen wonder dat hij beroepen uit andere gemeenten ontving. Ook grotere en aanzienlijker gemeenten. Maar hij was erg gehecht aan Portmoak. Toen er herhaalde pogingen werden gedaan hem te beroepen naar elders gaf hij blijken van grote terughoudendheid en voorzichtigheid. Hij onderwierp zich aan de wil van de Voorzienigheid en neigde er eerder toe ongemakken te willen lijden dan overijld heilige en zoete banden te verbreken.
De eerste poging betrof Burntisland. In januari 1712, na het vertrek van John Cleghorn naar Wemyss, vond een vergadering plaats waar twee kandidaten werden voorgesteld – Erskine van Portmoak en William Duguid, een proponent. De erfpachters, de magistraten en de ouderlingen bleken onderling bijna gelijk verdeeld en als gevolg daarvan kwam de Presbytery overeen "bij meerderheid van stemmen het beroep op beide kandidaten terzijde te leggen."[232] De vrienden van Duguid

[232] Records of Presbytery of Kirkcaldy, 14 febr.1712.

gingen in beroep en kregen, wat heel onaangenaam en uitzonderlijk was, een koninklijke voordracht van koningin Anna, ten gunste van Duguid. Maar door omstandigheden bleken later hun inspanningen toch vergeefs te zijn geweest.

Beroepen te Tulliallan

Het volgende jaar zag een nieuwe, een meerbelovende poging, tot verbreking van de band tussen predikant en gemeente. De gemeente van Tulliallan, waarbij inbegrepen de stad Kincardine, aan de oevers van de Forth, bracht een unaniem beroep op hem uit. Op een vergadering van de Presbytery te Kirkcaldy in mei 1713 verschenen afgevaardigden uit genoemde gemeente en afgevaardigden van de Presbytery van Dunblane. Zij dienden een voorstel tot een beroep in, ondertekend door erfpachters, ouderlingen en gezinshoofden. De redenen tot overplaatsing waren er bijgevoegd en de formele beroepsbrief ondertekend door de predikanten van de laatstgenoemde Presbytery. Op 11 juni deed de Presbytery hierover uitspraak, welke inhield dat er geen overplaatsing zou plaatsvinden. Dit nadat de partijen ten volle gehoord waren en er gebeden was om licht en leiding voor deze belangrijke zaak.
Kolonel John Erskine, de 'voornaamste erfpachter van Tulliallan' protesteerde tegen deze beslissing en stelde een bezwaarschrift op voor de Synod van Fife.
Het was dus noodzakelijk dat een lid van de vergadering benoemd werd om te antwoorden op de redenen van zijn bezwaarschrift.
De volgende alinea uit de antwoorden die werden opgesteld door Wardrope en die goedgekeurd zijn door de Presbytery en die men de Synod deed toekomen, is het waard hier opgenomen te worden.
De afgevaardigden van Tulliallan hadden namelijk een argument ontleend aan het feit dat de man van hun keuze aan zijn bevestiging in Portmoak een bepaalde voorwaarde had verbonden. Dat zij hem namelijk, als er eenparig een beroep op hem werd uitgebracht door een andere gemeente, zouden laten gaan. Dit was niet het enige. De Presbytery had dit zelfs

vastgelegd in een 'act of transportability' (besluit van overplaatsing).
In antwoord op dit argument bracht de Presbytery echter het volgende naar voren:
"Wij antwoorden dat dit inderdaad was overeengekomen in een 'act of transportability', die aan Erskine was verstrekt bij zijn bevestiging. Maar deze was verleend met het oog op de ongunstige uitwerking die de lucht in Portmoak op zijn gezondheid zou kunnen hebben. Maar hiervan was niets gebleken. Aan de verklaring die door hem verstrekt was aan de Presbytery werd er op geen enkele wijze gewag van gemaakt dat hij zelf in deze richting dacht. Integendeel, hij gaf juist blijk van grote liefde en hechte verbondenheid aan de gemeente van Portmoak. Hij gaf er blijk van bereid te zijn het werk van Zijn Meester te doen in die gemeente. Hij had er aan toegevoegd dat, als de Presbytery zijn verblijf daar zou bestendigen, hij dit als een nieuwe roeping van God zou zien om onder hen te arbeiden. In de gemeente van Portmoak is er eensgezind verlangen hem in hun midden te houden. Verder is er onontkoombaar de moeilijkheid om, zoals nu de zaken er voor staan ('verbum sapiente sat est')[233] in Portmoak weer een bekwame en getrouwe dienaar van het Evangelie te plaatsen. Deze dingen zijn van gewicht voor ons geweest om het verblijf van onze eerwaarde en dierbare broeder, Mr. Erskine, te Portmoak te verlengen. En wij hopen dat het bij uw eerwaarde kerkelijke vergadering er toe zal leiden ons oordeel te bevestigen en het niet ongedaan te maken."[234]
Een aantekening in zijn dagboek ademde dezelfde geest van overgave en onbaatzuchtigheid als de verklaring die hij hierna aflegde voor de Presbytery. De aantekening toont verder zijn algehele oprechtheid van zijn publieke verklaring.
"*Zondag, 29 maart 1713*. Na tienen 's avonds deed ik in de binnenkamer mijn gebed: 'Wilt U, Heere, mij de weg wijzen inzake mijn beroep naar Tulliallan. Wilt U mij mijn plicht tonen

[233] Eén woord van de wijze is genoeg! De Presbytery zinspeelt kennelijk op de grote problemen die door de ongelukkige herindeling van het patronaatsrecht zijn ontstaan.
[234] Notulen van Presb. van Kirkcaldy.

en laat mij niet geleid worden door mijn eigen geneigdheid. Ik ben bereid te gaan, als het tot Uw eer is en tot welzijn van de zielen. Kan ik hier nog van enig nut zijn, dan ben ik bereid te blijven en eventuele ongemakken te verdragen. Mijn last zal licht zijn, als U mij hierin de weg wilt wijzen. Ik wentel mijn weg op Hem, Die de sterren in Zijn rechterhand houdt en de heerschappij op Zijn schouders heeft.' Ik stond op van mijn gebed in de hoop dat God mij zou leiden in deze zaak en dat het Evangelie geen schade zou lijden door dwalingen van mij."
De Synod van Fife bevestigde op 30 september 1713 met grote meerderheid de uitspraak van de Presbytery en liet Erskine in Portmoak. Kolonel John Erskine ging in beroep, zowel op persoonlijke titel als namens de gemeente van Tulliallan bij de Commissie van de General Assembly. Deze zou op de tweede woensdag van de eerstkomende november samenkomen in Edinburgh. Maar het beroep bleek vergeefs te zijn. De Commissie bekrachtigde het besluit van Presbytery en Synod, na kennisname van de documenten en na de toespraken van de partijen gehoord te hebben.[235]

Beroepen te Saline

Ondanks de teleurstelling die de gemeente van Tulliallan te verwerken had gekregen, begeerden de mensen in Saline heel sterk deze predikant als iemand die alleszins geschikt was om de lege plaats te vervullen die ontstaan was door het overlijden van Pleanderleath.
In het begin koesterden zij de hoop dat hij ervan overtuigd kon worden aan hun begeerte te voldoen. Hun voorstel moesten zij echter spoedig terugnemen vanwege de teleurstelling die Erskine zich verplicht achtte hen te geven. Al wat wij hierover weten treffen wij aan in het dagboek:
"P. *Juli --, 1715*. (bij het sterfbed van een uitnemend christen in Saline, na een verslag van zijn prediking in Saline, zoals eerder vermeld[236]). Dan vervolgt hij: 'De heer Geddie, die mij

[235] Records of the Synod of Fife.
[236] Zie hiervoor p.278.

vergezelde, vertelde me dat de erfpachters en de ouderlingen van plan waren mij te beroepen en dat hij de opdracht had dit mij te melden. Ze hoopten dat ik een antwoord zou geven op de volgende zondag te Dunfermline, waar het Avondmaal gevierd zou worden. Geve de Heere licht in deze zaak. De verdiensten zijn minder, de mensen meer onhandelbaar en de ambtswoning slechter. Maar ik wil graag gaan, waar de Heere mij roept om zielen te bekeren en te brengen tot gehoorzaamheid aan Hem. Heere, zend licht, zodat ik die gemeente een antwoord kan geven."
"13 juli. Verleden week maandag had ik het gesprek met Geddie over het beroep naar Saline. Ik zei dat ik wilde gaan naar elk deel van Zijn wijngaard, waarheen God mij zond. Maar ook, dat Hij mij verbonden had aan Portmoak, en dat ik geen toestemming zou geven om er uit te vertrekken. Maar als de Heere het zou beschikken tegen mijn verzet in, dan zou ik Hem op Zijn wenken volgen. Ik zei ook dat ik geen klachten had over Portmoak, behalve dan de ongezonde plaats van de pastorie, maar dat ik daaraan ook wel gewend was. En dat ik niet wist, wat ik in Saline zou aantreffen. En daarom ried ik hen aan een ander te zoeken.'"

Beroepen te Kirkcaldy

In 1724 werd een nieuwe poging gedaan om hem te beroepen. Dit was kort na de 'Marrow Controversy', waarbij Erskine in de publiciteit was gekomen en waarover toen de beroering nog niet geheel weggeëbd was. Dit verklaart de vurige wens van Kirkcaldy hem te beroepen, maar ook het beleid van anderen om hier tegenin te gaan. Dit op een vastberaden wijze en misschien wel aangedreven door wraakgevoelens. Henry Dall, een van de predikanten van deze gemeente, was in februari 1724 overleden. De erfpachters, de ouderlingen en anderen, weinigen uitgezonderd, achtten Erskine de aangewezen persoon om hem op te volgen. De 'Presbytery' ging accoord met een vergadering om het beroep te bespreken. De preek zou worden gehouden door James Dickson; Pitcairn en Cleghorn, of één van beiden, zouden ook een preek houden. Die dag, 7

mei, werden er twee kandidaten gesteld voor de opengevallen post, namelijk Erskine uit Portmoak en John Drysdale, toen een van de predikanten in Kirkcaldy.

Behandeling van bezwaren

Toen er door de Moderator werd gevraagd naar eventuele bezwaren, protesteerde Archibald Robertson uit naam van anderen tegen het vermelden van de naam van Erskine op de lijst. Hij beweerde ook de huisonderwijzers van Sir James Wemyss van Bogie te vertegenwoordigen. De enige reden voor zijn protest was de houding van Erskine in de 'Marrow Controversy'. Hierover zei Robertson:
"Erskine's ongehoorzaamheid jegens de kerk kwam duidelijk naar voren toen hij met elf anderen een protest aantekende bij de General Assembly, waarin veel krenkende opmerkingen voorkwamen. En ook toen hun protest werd verworpen en de broeders berispt werden, wat eigenlijk een te licht vonnis was (Act 7, Assembly 1722), en sommigen van hen zelfs een officieel beroep daar tegen in stelden bij dit hoogste rechterlijke orgaan in de kerk, heeft Erskine met de anderen nog volhard in hun ernstige ongehoorzaamheid jegens de eenheid van de kerk. Verder heeft hij hierna nooit berouw getoond, maar zich verhard in deze zaak en bij verschillende gelegenheden daarvan blijkgegeven. Daarom hoort hij geen beroep of toestemming tot vertrek te verkrijgen, zijn naam behoort niet op de lijst. Vooral omdat Kirkcaldy een belangrijke gemeente is. Verder stel ik voor dat er, indien Erskine op de voordracht blijft staan, geen medewerking wordt gegeven aan het beroepingswerk, totdat de Presbytery zich heeft uitgesproken over de nu gemelde bezwaren."
Ten gevolge van dit weinig zeggende protest zag de voorzitter ervan af verder te gaan, totdat de Presbytery in de gelegenheid was geweest over de betekenis ervan van gedachten te wisselen, te kennen gevend dat 'het hem voorkwam dat de bezwaren tegen een van de voorgedragen personen van groot gewicht en groot belang waren'.
Mr. Pitcairn uit Dysart – het zij tot zijn eer gezegd – tekende

protest aan tegen de opstelling van de voorzitter om de zitting te beëindigen.
Voor zijn protest had hij deze twee redenen. Bij het inbrengen van zijn bezwaren tegen Erskine, was Robertson bezig 'zijn houding te laten bepalen door een geschil dat niets te maken had met de gemeente van Kirkcaldy'. Er was niets in het door Robertson ingediende bezwaar dat de ongewone stap van de voorzitter genoegzaam rechtvaardigde. Want 'in plaats van dat het iets nieuws tegen Erskine naar voren bracht, werd het oude verteld van het Protest, the 'Representation', enzovoort.
Het ongerechtvaardigde stopzetten van de beroepingsprocedure viel ook heel slecht bij de gemeente.
Er wordt vermeld dat Dunnikeir[237] naar voren bracht dat de handelwijze van de voorzitter hierbij inging tegen de praktijk van de kerk en tegen de wetten van het land en dus dat het geoorloofd was Erskine te beroepen buiten de beroepingsvergadering om en dat hij hiertoe stappen zou ondernemen."

Vele pagina's zijn in de notulen van de Presbytery van Kirkcaldy en van de Synod van Fife gewijd aan deze bijzondere zaak. Maar de uitvoerige weergave van het gehele gebeuren zou de lezer maar weinig kunnen boeien of weinig kunnen leren.
We volstaan met enkele bijzonderheden met daarbij de afloop van het geheel.
Toen de voorzitter zijn voorstel had gedaan, achtte de Presbytery het geoorloofd 'na beraad, dat de broeder ondanks de bezwaren voortgegaan was met de vergadering. Zij vond echter geen redenen om het uitstellen af te wijzen, omdat hij uit voorzichtigheid had gehandeld'.
Tijdens verscheidene hierop volgende vergaderingen weigerde zij echter, ondanks het sterke en herhaalde aandringen van de gemeente, een nieuwe vergadering uit te schrijven.
Voor deze weigering vonden ze een aannemelijk voorwendsel dat vooral gelegen was in de stappen die een bepaald persoon ondernomen had om de goede Wardrope, toentertijd predikant te Kirkcaldy, dwars te zitten. Deze persoon werd nu bekend

[237] Later wordt deze genoemd: James Oswald van Dunnikeir.

door de felle manier waarop hij Erskine tegenwerkte. Deze edelman diende zelfs bij de Presbytery een schrijven in met de meest krachtige aantijgingen tegen Erskine. Maar net als het protest van Robertson, berustte dit alleen maar op de Marrow-geschiedenis en had het veel overeenkomsten met de laster zoals hier behandeld in het voorgaande hoofdstuk. Erskine vroeg om een kopie van het schandelijke schrijven. Hij hoopte dat de broeders deze zaak gescheiden zouden beschouwen van die van het voorgestelde beroep en zijn eigen mening over het voorgestelde beroep. Na verloop van tijd werd zijn verzoek ingewilligd en op een volgende bijeenkomst las hij een scherpe afwijzing voor van de laster, die over hem was uitgestort en bekritiseerde hij het gedrag van de beschuldiger. Deze diende woedend een formele aanklacht van smaad in, maar ontving er tegelijkertijd zelf een, die was ondertekend door David Sibbald, Andrew Kay junior en verscheidene andere inwoners van Kirkcaldy. Hij werd beschuldigd van "boosaardige verdachtmakingen" tegen de predikanten Bathgate en Erskine, maar ook van verschillende onzedelijke zaken.

Geen tweede beroep naar Kirkcaldy

Op een vergadering van de Presbytery op 18 juni 1724 werd door afgevaardigden uit Kirkcaldy om een nieuwe beroepingsvergadering gevraagd en om toestemming om de naam van Erskine op de lijst te zetten. Ze legden zelfs een voorlopige beroepsbrief op tafel met verzoek die meteen in hun bijzijn te ondertekenen. Toen beide verzoeken pertinent werden afgewezen, ging men in beroep bij de Synod of Fife. Na vele beraadslagingen en moeizame verhoren van getuigen verwees de Presbytery de hele zaak van aanklachten van smaad door naar de Synod. Zij vroegen de Synod "ernstig de zaak ter hand te nemen en tot een einde te brengen."
De Synod deed een poging het geschil tussen Erskine en W--, van B-- bij te leggen. Dankzij de vergevensgezinde en verzoenende opstelling van de eerste, slaagden ze erin hen te overtuigen de aanklachten van smaad in te trekken en "droegen de voorzitter op hen te vermanen en aan te sporen tot een meer

christelijke houding jegens elkaar in de toekomst."
De afgevaardigden van Kirkcaldy, teleurgesteld door de houding van de Synod in deze voor hen zo belangrijke zaak, beriepen zich op de General Assembly, die bijeenkwam in mei 1725. Een commissie werd belast met het onderzoek dat al bij de eerste zitting gehouden moest worden. Dit gebeurde meteen na afloop van de Assembly. Nadat de partijen gehoord waren, onder wie Alexander Anderson, lid van de Synod of Fife, die eerder een scherpe rede had uitgesproken over Erskine, werd uitspraak gedaan. De wensen en verwachtingen van Kirkcaldy met betrekking tot Erskine werden hiermede teniet gedaan.
De juiste reden schijnt te liggen in de diepgewortelde vooroordelen van de heersende geestelijken jegens al de broeders die betrokken waren bij het Protest tegen de 'Act of Assembly', waarin de 'Marrow' veroordeeld werd. Daarom waren zij ten zeerste gekant tegen het overgaan van een van hen naar een meer belangrijke of meer invloedrijke plaats in de kerk. Boston vermeldde bijvoorbeeld dat zijn doktoren de lucht te Ettrick buitengewoon slecht voor zijn gezondheid achtten. Hij koesterde daarom hoop dat de kerk hem zou toestemmen te vertrekken naar een meer gezonde standplaats, maar de geachte man voegde daar aan toe "totdat ik hun misnoegen had opgewekt door de Marrow-affaire, daarom, denk ik, hebben ze mij vastgepind in Ettrick."
Omdat Erskines verlangen niet was geweest om naar Kirkcaldy te gaan, was hij niet geërgerd of teleurgesteld over de uitkomst van het proces. Hij schreef: "De gemeente van Kirkcaldy wilde dat ik de vacature zou vervullen, tegen mijn wens en ernstige verzoek in en ze namen hun toevlucht tot kerkelijke procedures tot aan de Assembly toe." Hij schreef verder: "Ik kan mij van harte vinden in de uitspraak van de Eerwaarde Commissie mij te Portmoak te laten. Ik aanbid Hem, Die de sterren in Zijn rechterhand houdt, en mij eens geplaatst heeft in deze hoek van Zijn wijngaard, waar ik hoop mijn kroon en vreugde te ontvangen op de Grote Dag des Heeren. Daarom, wat de eigen gezichtspunten ook zijn geweest van personen of kerkelijke colleges, en hoe ongunstig hun opinies of uitspraken ook bedoeld waren, kan ik oprecht verklaren dat zij mij in mijn beslissing niet hebben gedwarsboomd. En ik koester geen wrok jegens de rechters van de kerk in deze zaak. Ik wens juist achting voor hen te hebben in de Heere."[238]

Beroepen te Kinross

Omdat zijn geschiktheid voor een standplaats hoger dan zijn huidige zo evident was, konden noch de vooroordelen van boze predikanten, noch zijn eigen voorkeur voor Portmoak, verhinderen dat er nieuwe pogingen werden gedaan om hem te beroepen. Enige tijd na de dood van zijn vriend, M'Gill, van Kinross, deden de inwoners van diens gemeente hem de eer aan van een eenstemmig en dringend beroep.[239]
Op 8 februari 1728, toen Thomas Mair en James Wardlaw dit beroep ter tafel legden bij de Presbytery van Kirkcaldy, bood de voorzitter hem dit aan, maar Erskine weigerde dit ter hand te nemen. Op de volgende vergadering, 7 maart, besprak de Presbytery de zaak op de gebruikelijke wijze. We merken op dat, uit het antwoord van de gemeente van Portmoak op dit verzoek tot overplaatsing, de grote geschiktheid van de predikant bleek, maar ook de hechte verbondenheid aan hun herder. In hun reactie vermeldden zij dat hij was "een geleerd en ernstig persoon, van buitengewone vroomheid. De leden van de commissie te Kinross prijzen hem om zijn minzaamheid en zacht karakter, blijkend uit de voorbeeldige vroomheid in zijn houding jegens degenen die hem kennen. We geven toe dat hij een zacht karakter heeft, en een milde houding, maar niet als het Goddelijke zaken betreft, want hij vertoont dan een hei-

[238] *Apologetic Preface to Sermon on Revelation 3:*4. pp. III, IV, VII.
[239] De schrijver moet een onjuistheid bekennen ten aanzien van de *datum* van het beroep naar Kinross in het Memoir, voorafgaande aan de Werken van E. Erskine, p.XII. Vóórdat hij de *Records* van de Kirkcaldy Presbytery raadpleegde had hij geconcludeerd dat het beroep naar Kinross voorafging aan de poging hem naar Kirkaldy te doen gaan. Uit deze *Records* kon hij voor het eerst opmaken dat het niet precies juist is te zeggen dat hij eerst werkelijk 'in Kirkcaldy beroepen werd'. Want hoewel de mensen echt van plan waren en ook vurig wensten hem te beroepen, werd hun beroep verhinderd door de houding van de voorzitter en ook door de daaropvolgende procedure van de kerkelijke vergaderingen. Deze onjuistheden zijn ook door een andere schrijver overgenomen, in een kort Memoir bij *Beauties of the Rev. Ebenezer Erskine* p.XV.

lig vuur in zijn optreden, en vooral als hij fulmineert tegen de zonde. Hij lijkt dan wel een vlam van heilig vuur en is vol ijver voor de Heere der heirscharen. Hij is door genade van Boven *wars van lofredenen*. Hij heeft niets van zichzelf en we wensen dat onze broeders in Kinross bedenken dat hoewel Paulus kan planten en Apollos nat kan geven, er geen groei kan zijn zonder de Goddelijke zegen."
De toespraak van Erskine zelf viel zeer in de smaak van zijn gemeenteleden.
Hij begon met te zeggen dat hij "schaamrood werd van de gedachte de oorzaak te zijn geweest van moeilijkheden, in de kerkelijke vergaderingen, vanwege een mogelijk vertrek uit dat deel van de wijngaard des Heeren waarin hij nu werkte en dat hij al het mogelijke had geprobeerd, bij de gemeente van Kinross en in de Presbytery van Dunfermline, het niet te laten komen tot een openbare hoorzitting. Maar dat hij nu wel verplicht was zijn mening weer te geven, in het openbaar en op een officiële manier."
"Overeenkomstig het voorgaande," voegde hij eraan toe, "betuig ik dat ik absoluut tegen de overplaatsing ben. Ik ben zo vrij te zeggen dat ik nu langer dan vierentwintig jaar herder van Portmoak ben. Al die tijd hebben we een goede en liefdevolle verstandhouding gehad. Zij waren altijd trouw als het ging om mijn werk als predikant. Het beroep was destijds eenstemmig uitgebracht en zelfs nu is er nog niet één in de hele gemeente, die zich aan mijn bediening heeft onttrokken. En ik mag zeggen, tot roem van vrije genade, dat ik niet geheel zonder vrucht gearbeid heb, of mijn krachten ijdel heb besteed. En God heeft kleine en grotere blijken van genade getoond in mijn gemeente. Het welbehagen des Heeren heeft in niet geringe mate voortgang onder hen gevonden en hun harten zijn aan mij als aan het instrument, hoe onwaardig ook, verbonden. Daarom hoop ik, dat deze eerwaarde Presbytery die mij aan hen heeft verbonden, heel voorzichtig zal zijn om deze band te verbreken. De verbreking zal hun en mijn hart in de hoogste mate pijn doen."
Overeenkomstig Erskine's eigen wens, zo gevoelvol uitgedrukt, besloot de Presbytery unaniem de band tussen hem en

zijn eigen gemeente te bestendigen.
De vertegenwoordigers van Kinross protesteerden en gingen in beroep bij de Synod van Fife. Maar tijdens haar vergadering op 4 april 1728 bevestigde de Synod eensgezind het oordeel van de Presbytery. De teleurgestelde vertegenwoordigers oordeelden het passend een beroep te doen op de General Assembly, die de volgende mei bijeen zou komen. 'Tot grote vreugde van de gemeente van Portmoak' werd de zaak echter tenslotte tegen hen beslist[240].

Beroepen te Stirling

Na verloop van drie jaar veranderde deze vreugde niettemin in droefheid. Een vernieuwde poging om hen hun geliefde pastor te ontnemen, bleek meer succesvol dan de vijf voorgaande. De stad en de gemeente van Stirling oordeelden het nodig er een predikant bij te krijgen om samen met de predikanten Hamilton en Muir te arbeiden in het evangelie. En na een royale regeling getroffen te hebben voor zijn onderhoud, richtten zij hun blik op Erskine en nodigden hem zeer hartelijk uit zich onder hen te vestigen.
Op de vergadering van de Presbytery van Kirkcaldy, op 27 mei 1731, verschenen verscheidene predikanten en ook niet-predikanten als vertegenwoordigers van de Presbytery van Stirling en van de kerkenraad van de stad. Hieronder waren Charles Muir, predikant te Stirling en John Gray te Dollar, respectievelijk vertegenwoordigers van de Presbytery van Stirling, van de kerkenraad en de burgerlijke gemeente van de stad. "Baljuw Wingate overhandigde de beroepsbrief aan Erskine te Portmoak om een van de predikanten van Stirling te worden. De beroepsbrief was ondertekend door de bestuurders, de gemeenteraad en de ouderlingen van de stad en de gemeente te Stirling. Ze was vergezeld van een speciale aanbeveling en algemene instemming van de gehele gemeenschap daar en van de instemming van de predikanten die er toen waren. William

[240] Het Portmoak-manuscript bevat een volledig verslag van de gebeurtenissen m.b.t. het beroep van Kinross.

Campbell, predikant te Alloa, had het nauwgezet ondertekend en het was voor de Presbytery van Stirling op 29 april daarvoor goedgekeurd[241]. Vervolgens gaven zij een uitgebreid schrijven, dat ondertekend was door vele gezinshoofden van de genoemde stad en gemeente. Het was weer nauwgezet aangetekend door de genoemde Campbell. Dit werd ook voorgelezen."
Na een aantal opmerkingen volgt er: "Daarna deed de voorzitter het beroep op Erskine uitgaan. Deze wenste het te leggen in de handen van de Presbytery. De gebruikelijke stappen werden gezet om op een volgende vergadering van de Presbytery tot een beslissing over deze zaak te komen."

Het beroep in overweging

Tot hun verrassing en verdriet begreep de gemeente van Portmoak uit het gedrag van hun predikant, dat van voorzichtigheid en terughoudendheid getuigde, dat hij deze maal niet zo onwillig was om te vertrekken als voorheen.
Voor deze wijziging in zijn instelling droegen zij verschillende redenen aan. De lege plaatsen die er gekomen waren doordat de dood enkele van de meest achtenswaardige leden van de kerkenraad en van de gemeente had weggenomen, meningsverschillen die in persoonlijk opzicht gerezen waren tussen de ouderlingen onderling, een klaarblijkelijke achteruitgang in de ijver die de gemeente aan de dag legde bij het bezoeken van de kerkdiensten en de sterke invloed die de persoon en de gedachten van de predikant Hamilton had op zijn gemoed. Elk van deze werd genoemd als een mogelijke oorzaak van zijn gewijzigde opstelling. Het hoeft ons niet te verwonderen dat het door sommigen werd toegeschreven aan de wensen en de smeekbedes van zijn vrouw. Men stelde het zo, dat de tweede vrouw van Erskine door haar afkomst uit Edinburgh, een voorliefde had voor de grote stad en dat zij deze geschikte gelegenheid heeft aangegrepen om het afgelegen dorp Portmoak te verlaten. De waarheid is dat hij van gedachte was elders van meer nut te kunnen zijn. Daarbij kwam dat er omstandigheden

[241] *Records of Kirkcaldy Presbytery.*

waren die hij beschouwde als tekenen van Boven. Dit alles was in alle waarschijnlijkheid de voornaamste reden van zijn bereidheid de predikantsplaats te verlaten waaraan hij zo lang en zo hecht was verbonden geweest.

Het beroep aangenomen

Niemand die bij de vorige beroepen zijn gedrag had geobserveerd, zou zijn besluit nu kunnen toeschrijven aan ambitie of andere wereldse motieven. We kunnen aannemen dat hij door hogere beweegredenen werd geleid, wat we bijvoorbeeld ook kunnen lezen in een onlangs verschenen biografie. De schrijver van dit waardevolle werk zegt:
"Een verandering van bestemming in het leven van een predikant is altijd een zaak van ernstige overweging. Bij de stappen die hij neemt, zijn bij de gevolgen ervan ook anderen evenzeer betrokken als hijzelf. --- Als zijn hoogste oogmerk is de eer van God en de bekering van onsterfelijke zielen (wat hij als predikant nooit uit het oog mag verliezen), dan behoort elke stap die hij neemt ten aanzien van zijn vertrek, gebaseerd te zijn op een weloverwogen en diepgefundeerde overtuiging. En dat vooral als in zijn huidige standplaats zijn arbeid gezegend blijkt te zijn."[242]

Vertrek uit Portmoak

Hoe het zij, het gewenste vertrek vond plaats. Tijdens de vergadering van de Presbytery te Kirkcaldy op 17 juni, toen de afgevaardigden uit Stirling, onder wie Alexander Hamilton, en ook die van Portmoak, volledig gehoord waren, hield Erskine zelf een toespraak. Hij maakte gewag van zijn achting en liefde voor zijn gemeente. Hij liet de beslissing over aan de vergadering. Dientengevolge werd er unaniem voor zijn overplaatsing gestemd.[243]
Een en ander zou volgens de Presbytery kunnen gebeuren

[242] Grimshawe's *Memoirs of the Rev. Legh Richmond*, Ch. vi. p.100. 2d ed.
[243] Zonder enig bezwaar daartegen.

vóór de eerste dinsdag in september.[244] Portmoak werd dus vacant verklaard op de laatste zondag van augustus, en naar men aanneemt deed Erskine intrede op dinsdag 6 september 1731. Zijn afscheidspreek te Portmoak handelde over Handelingen 20:22. "En nu ziet, ik, gebonden zijnde door de Geest, reis naar Jeruzalem, niet wetende, wat mij daar ontmoeten zal." De schrijver van een werk dat we vaker hebben aangehaald[245] schreef: "Dit was een treurige dag voor zowel hemzelf als zijn gemeente. De gedachte aan achtentwintig jaren van groot geluk die voor altijd voorbij waren en de onzekerheid voor wat in het verschiet lag, brachten tranen in de ogen van de mensen. De hele gemeente was gedompeld in verdriet vanwege het verlies van een herder die hen altijd gewezen had op de verhoogde Verlosser in Zijn Persoon, ambten en daden van genade. Hij had de onachtzamen aangespoord tot berouw en inkeer. En iedereen had in hem ervaren liefde als die van een vader, of broer, of vriend. Zelfs als hij een verdiend verwijt uitsprak of een noodzakelijke waarschuwing, wisten ze dat hij dit deed vol droefheid om hun zonden, maar ook vol liefde uit een teer hart tot hun kostbare zielen. Hij was zelf zo aangedaan dat hij niet verder kon spreken en plotseling moest stoppen al na het eerste deel van zijn preek. Hij zei: "Vrienden, ik zie dat noch u, noch ikzelf, verder kunnen gaan en dat we de toepassing moeten laten rusten."

Gebleven vriendschap met Portmoak

Ondanks de verbroken pastorale banden, bleven de predikant en de gemeente van Portmoak een hartelijk contact vol wederzijdse achting onderhouden. Enkelen verhuisden naar Stirling, om zijn gemeenteleden te kunnen blijven. Anderen hadden dat ook wel gewild, maar de omstandigheden verhinderden dat. Hij werd altijd hoog geacht, en het nageslacht eert hem nog. De vriendelijkheid was wederzijds. Hij schonk bijzondere aandacht aan hen die in zijn omgeving kwamen wonen. Met

[244] Records of Kirkcaldy Presbytery.
[245] Records of Kirkcaldy Presbytery.

ongeveinsde hartelijkheid ontving hij bezoekers uit zijn vorige standplaats. Hij gaf hun raad, vol vroomheid en bezieling, en informeerde vriendelijk naar zijn oude gemeenteleden. Zo vaak zijn werk het toeliet, bezocht hij Portmoak en verheugde de mensen door zijn vriendelijkheid en evangelische boodschap. In juli 1747 deed hij zijn laatste bezoek, toen hij 's zondags zou preken in Kinross. De mensen dromden meteen bij zijn aankomst om hem heen en vroegen of hij hen wilde toespreken, wat hij graag deed. Op vrijdag preekte hij op voortreffelijke wijze te Easter Balgedie, dat bij Portmoak hoorde, over Psalm 25:9: "Hij zal de zachtmoedigen leiden in het recht, en Hij zal den zachtmoedigen Zijn weg leren."

Portmoak in later tijden

Door verschillende moeilijkheden, die vooral voortkwamen uit de strenge toepassing van de patronaatswet, bleef Portmoak na Erskine's vertrek vele jaren vacant. Robert Douglas deed er zijn intrede in mei 1735 en diende de gemeente tot zijn dood in 1742. John Mudie volgde hem op in september 1743 en zijn zoon, eveneens John Mudie, werd in 1754 benoemd als zijn bijstand en opvolger.[246] Vanaf het begin van de Afscheiding, waarbij Erskine zo'n belangrijke rol speelde, waren vele toehoorders in Portmoak dezelfde zaak toegedaan. Ze werden lid van de Associate Congregations van naburige gemeenten als Kinross, Orwell en Leslie. Geen gemeente van dit kerkverband werd echter, voor zover wij weten, gesticht in het gebied van de gemeente van Portmoak. Pas in 1800 werd een bedehuis gebouwd in Balgedie. William Gibson was daar de eerste herder. Zijn grote talenten, zacht karakter en echt christelijke houding zullen lang in herinnering blijven bij zijn vrienden en zijn gemeente. Hij werd bevestigd in augustus 1811; hij overleed op 15 januari 1829.[247]

[246] Records of Kirkcaldy Presbytery.
[247] Zie een belangrijk verslag over Gibson van een van zijn toehoorders. *Theological Magazine* Vol. iv, pp. 398-402.

Zijn nieuwe gemeente Stirling

Het is wel duidelijk dat Erskine's nieuwe arbeidsterrein van groot belang was. Befaamd om het mooie en romantische landschap, groot verleden, ook als residentie van vorsten en vanwege de belangrijke plaats die het innam in de meest opmerkelijke gebeurtenissen in de Schotse geschiedenis, wordt Stirling zowel door vreemdelingen als door de inwoners van Schotland altijd met levendige interesse beschouwd. Hoewel de bevolking in vergelijking met veel andere Schotse steden niet zo groot is, is deze eeuwenlang voldoende groot geacht als standplaats van verscheidene predikanten. In een verslag aan dr. Webster van 1755 wordt het aantal zielen gesteld op 3951. Waarschijnlijk verschilde dat niet veel met het jaar waarin Erskine aantrad. Want zo'n veertig jaar later meldde een goed geïnformeerde predikant dat "tot nu toe er weinig veranderd is, wat grootte of bevolking betreft, gedurende de afgelopen 600 jaar."[248] Dezelfde schrijver meldde ook dat in Stirling in 1651 een tweede predikantsplaats gesticht werd. Ongeveer honderd jaar later, toen de inwoners een derde predikant wensten, werd hem de Westerkerk, the West Church, toegewezen. Volgens overlevering was die door Jacobus V gebouwd voor de behuizing van enige Franciscaner monniken, maar was na de Reformatie heel zelden gebruikt als bedehuis.

Kerkelijk leven van Stirling

Dit was dus de kerk die aan Erskine werd toebedeeld en hij verkondigde de blijde boodschap daar tot mei 1740, toen hij de nationale kerk verliet. Gelukkig was de oprechte godsvrucht in Stirling geen onbekende zaak.
Ongetwijfeld had hij zich ook te richten tot velen die onnadenkend voortleefden en noch zichzelf, noch de Heiland kenden. Maar hij had ook de vreugde de geestelijke troost en vooruitgang te bevorderen van een aanzienlijk aantal. Het betrof hen voor wie de bediening van de getrouwe mannen die voor hem

[248] Zie *Account of the Town and Parish of Stirling*, by the late Rev. dr. Sommerville, Statistical Account of Scotland, vol viii, pp. 271-296.

daar geweest waren, daadwerkelijk gezegend was geweest. Om maar niet de namen te noemen van James Guthrie en anderen die daar in vroeger tijd door hun bediening waren opgevallen, vinden we dat vanaf 1694 en de tijd van Erskine's bevestiging de volgende predikanten hun aardse loopbaan beëindigd hebben: Robert Rule, John Forrester, James Brisbane en Archibald M'Aulay.
Onder deze predikanten moet vooral Brisbane, die in 1724 gestorven was, zich in het bijzonder onderscheiden hebben door zijn vroomheid, ijver en zuiverheid in de leer.
Zijn eerste plaats was Kilmalcolm in Renfrewshire, daarna kwam hij naar Stirling. Hij erkende dat hij veel te danken had aan Hamilton, zijn collega, die hem veel geleerd had ten aanzien van een meer evangelische uitleg van de christelijke leer. Boston noemt hem een van de "bekende predikers van de leer der vrije genade"[249] en vertelt ook dat hij nauwe betrekkingen onderhield met de twaalf broeders die het protest onderschreven tegen de veroordeling van de Marrow. Ebenezer Erskine noemt hem "een uitnemend werker", zijn broer Ralph prijst hem als een "achtenswaardig en groot theoloog". Elizabeth Cairns was een van hen die zijn arbeid prezen; deze vrome vrouw schreef in haar memoires, door Brisbanes Evangeliebediening zeer getroost en gesticht te zijn geweest.
Toen Erskine naar Stirling kwam, waren Charles Muir en Alexander Hamilton de predikanten van de Oosterkerk, the East Church; beiden werden zeer gewetensvol en evangelisch geacht. Boston noemt hen ook als ijveraars voor het zuivere Evangelie.[250]

Collega Hamilton

Vooral Hamilton was een voortreffelijk mens. Vanaf zijn jeugd vreesde hij God; ondanks ouderdomskwalen legde hij ook later nog een onverflauwde ijver aan de dag voor zijn Meester. Zes jaar lang werkte hij in de kleine gemeente van Ecclesma-

[249] *Memoirs*, Per. xi, p.361.
[250] *Memoirs,* Period xi. p. 370. Muir stierf heel kort na Erskine's overkomst.

chan, graafschap Linlithgow, als zijn eerste gemeente. Daarna zesentwintig jaar in Airth, aan de zuidoever van de Forth, en in februari 1726 ging hij naar Stirling. Daar arbeidde hij trouw en met zegen tot 29 januari 1738, toen hij na een korte ziekte de heerlijkheid van zijn Meester inging op de leeftijd van 76 jaar.
In zijn jeugd waren zijn ijver en moed zo groot dat hij, als student aan de universiteit van Edinburgh, 's winters eigenhandig en met gevaar voor eigen leven van bovenaan de Netherbowpoort, het hoofd van James Guthrie wegnam, dat daar vele jaren als een publieke vertoning op gestaan had. Hij deed dit uit respect voor deze goede man.
In 1714 publiceerde hij een Catechismus over de leer van Evangelie en Sacramenten. Op onberispelijke wijze benaderde hij daarin de genade van het nieuwe verbond, het onderscheid tussen wet en Evangelie en de onvoorwaardelijke voorstelling van de Heiland aan zondaren. Omdat hij zo hechtte aan de leer der genade riep hij het ongenoegen over zich uit van de meerderheid der geestelijkheid.
Met drie andere predikanten werd hij gedaagd voor de Commissie Assembly voor de zuiverheid van de leer ('Committee of Assembly for purity of doctrine') in april 1719 in Edinburgh.[251] Enkele jaren voor zijn dood veroorzaakte hij, aangedreven door zijn geloof, opnieuw ergernis door zijn verzet tegen de komst van James Mackie naar St. Ninians. Erskine schreef vol lof over Hamilton:
"Mijn eerwaarde vader Hamilton moest vaak strijden voor zijn heerlijke Meester. Hij wierp een banier op voor de leer der vrije genade tegenover het toen heersende wetticisme. En nu hij oud is en bijna dit strijdperk moet verlaten, moet hij weer opkomen voor de vrijheid, vooral de vrijheid van de christelijke gemeenten om zelf hun herders en leraren te verkiezen. De vrijheid die de laatste tijd zozeer wordt aangevochten."[252]
Ook Ralph Erskine was vol lof over Hamilton en noemde hem ook vaak in zijn preken. Op verzoek van enige vrienden

[251] Boston's *Memoirs*, Period xi. p.361.
[252] *Testimony and Contendings of the Rev. Mr. Alexander Hamilton against the violent Settlement of Mr. James Mackie. Preface by Ebenezer Erskine*, Stirling, 4 september 1730.

schreef hij een lang treurdicht, in het Engels en in het Latijn, waarin hij zijn vroomheid, rechtzinnigheid, zachtmoedigheid, standvastigheid en andere deugden prijst en waarin de belangrijkste gebeurtenissen van zijn leven genoemd worden.[253]
De omgang met zulke collega's was een zaak van grote vreugde voor Erskine. Evenals de ontmoetingen bij het Avondmaal met onder anderen de predikanten Stevenson van Glendovan, Bonar van Torphichen, Kidd van Queensferry en Warden van Gargunnock.[254] Toen hij naar Stirling kwam, viel Erskine veel achting en liefde ten deel. Bij de welbekende brug kwamen zijn twee collega's, Muir en Hamilton, hem tegemoet, met de ouderlingen en vele gemeenteleden, die hem allen hartelijk welkom heetten.

Goddelijke bijstand

Hij was diep onder de indruk van zowel het belang als de moeilijkheidsgraad van zijn werk in deze nieuwe omgeving. Maar gezien eerdere ervaringen van Goddelijke bijstand, wist hij zonder voorbehoud zijn hoop te vestigen op de belofte van ondersteuning in het voor hem liggende werk. De eerste zondag liet hij de gemeente aanzienlijk langer zingen dan gewoonlijk, voordat hij opstond om te bidden. Sommige ouderlingen vroegen hem de volgende dag vriendelijk of dat te maken had met een gezondheidsklacht. Met zijn gewone openhartigheid jegens hen van wier vroomheid en vriendschap hij overtuigd was, zei hij dat dit niet het geval was, "maar hij moest zozeer denken aan de genadevolle dagen in Portmoak met deze woorden: 'Ik ben de God van Bethel', en dat zijn geest daardoor zo overstelpt was, dat hij nauwelijks kon opstaan."

Aldus blij vertrouwend op God, legde hij zich met voorbeeldige ijver toe op zijn werk te Stirling, zoals voorheen te Port-

[253] Zie dit *Treurdicht* tussen de *Miscellaneous Poems* aan het eind van Ralph Erskines Works.
[254] Zie enkele notities over deze voortreffelijke Dienaren in *Gospel Truth*, pp.132-3, 340, 343-4, 348. Zie op pp. 345-6 een verslag over een andere vrome en evangelische broeder met wie Erskine eerder contacten had gehad en waarschijnlijk ook na zijn overkomst, nl. Alexander Wardrope, eerst te Muckhart, later predikant in Whitburn.

moak. Hij toonde dezelfde uitnemende geest als eerder daar. Hij handelde als eerst, met enkele wijzigingen naarmate de nieuwe omstandigheden dat vereisten en toenemende ervaringen hem wezen. Hij wierp zich met vernieuwde kracht op de studie en op het schrijven van verhandelingen, wars van traagheid.

Geschriften van zijn hand

Hij maakte ongetwijfeld ook gebruik van eerdere geschriften van zijn hand. Enkele teksten die voor hem en anderen heel zegenrijk waren geweest, zoals Exodus 20:2 en Job 19:25, heeft hij meermalen gebruikt ter overdenking. Maar zijn vele pennenvruchten bewijzen wel zijn niet aflatende ijver.
Behalve ten minste zes delen over de leer van de Catechismus die hij in Portmoak schreef tussen 1717 en 1723, liet hij in totaal 47 aantekenboeken na met preken, zowel over de Evangeliën en de Sacramenten als over andere onderwerpen. Vijftien daarvan schreef hij in Stirling. De meeste bestaan uit ongeveer 220 bladzijden, meestal in steno geschreven, met soms volledig uitgeschreven aantekeningen. Elk deel bestond uit gemiddeld 36 preken van een uur lang. Hij schreef ook veel delen met uitlegkundige verhandelingen, waaronder een serie lezingen over de Brief aan de Hebreeën, voorbereid en uitgesproken kort na zijn komst naar Stirling.
De meeste handschriften zijn bewaard gebleven. Het blijkt dat hij over vele teksten en onderwerpen heeft geschreven. Hoewel niet alle zijn gepubliceerd, zijn er toch voldoende uitgegeven om zich een goed oordeel te kunnen vormen.
Hij publiceerde onder andere vier preken die uitgesproken waren vlak voor de bediening van het Heilig Avondmaal, handelend over 'De menselijke natuur verkoren boven die der engelen' - 'De wijze maagden uitgaande tot de Bruidegom' - 'Christus verhoogd tot in eeuwigheid' - 'Morenland zal zich haasten zijn handen tot God uit te strekken'.
Hij erkende vaak dankbaar te zijn voor de hulp die hij van Boven ontving, zowel bij bijzondere gelegenheden als tijdens zijn gewone arbeid. Zo schreef hij in 1738 over een ervaring van

Gods goedheid, in een schrift met als titel: 'Book 42d of Miscellany Sermons, 8th book in Stirling" begonnen 23 maart 1738: "*Zaterdag, 20 mei*. Ik preekte voor de heren Dun en Strichen, handelde over de volgende tekst en de Heere hielp mij, zoals Hij tot nu toe gedaan had. Openbaring 1:7: 'Ziet, Hij komt met de wolken en alle oog zal Hem zien' etc." Na nog enkele aantekeningen voegde hij toe: "Ik had geen tijd om te schrijven, omdat ik vrijdagochtend thuis was gekomen van de Associate Presbytery in Abbotshall, 1738."

De wacht bij de Tafel des Heeren

Van de nauwgezetheid en trouw waarmee Erskine, samen met zijn zeer hooggeachte collega Hamilton, zijn ambtswerkzaamheden verrichtte, hebben wij een onvervalst getuigenis in een schrijven dat in 1739 door de Associate Presbytery werd gepubliceerd[255].
"Om ontheiliging van de tafel des Heeren te voorkomen, kwamen" in het begin van 1739, zoals blijkt uit dit document, "de twee predikanten van Stirling, Hamilton en Erskine, met een voorstel om allen die toegelaten wilden worden, persoonlijk te ondervragen en daarvoor ook richtlijnen op te stellen." Zij besloten tegelijkertijd, met instemming van het grootste deel van de kerkenraad, een kanselafkondiging voor te lezen met betrekking tot hen die ten Avondmaal wilden gaan. Zij gaven aan dat niemand toegelaten zou worden tot deze inzetting, die onbekend zou zijn met de eerste beginselen van de godsdienst, of gekant zou zijn tegen kenmerkende leerstellingen van de kerk van Schotland, of die er de gewoonte van maakte het persoonlijke gebed en de huisgodsdienst te verwaarlozen of zonder genoegzame reden de kerkdiensten of de catechetische samenkomsten niet bijwoonde, of die er een goddeloze en onzedelijke levenswandel op na hield.
Een van Erskines aantekeningenboeken bevat een aantal opmerkingen met het oog op het sacrament dat op de derde zon-

[255] Opmerkingen over een spotschrift geschreven tegen de predikanten van de Associate Presbytery op last van de General Assembly 1738. Opnieuw beschouwd, p. 201,202.

dag van juli in 1739 in Stirling bediend zou worden. Hij schreef de volgende aantekening die zinspeelde op het onderzoek, zoals dat vroeger door hem en Hamilton uitgevoerd was:
"Toen mijn waarde collega, nu in heerlijkheid, met mij was, kon ik met allen die toegelaten wilden worden tot de tafel des Heeren, een onderzoekend gesprek hebben. Laat ik er aan denken het te kennen te geven dat het mij, nu ik alleen gelaten ben, onmogelijk is hieraan te beginnen. Daarom durf ik mij slechts te wagen aan het persoonlijke onderzoek bij de beginnende avondmaalsgangers of bij hen die de laatste keer dat hier deze inzetting was bediend, niet waren toegelaten. En daarom kunnen die leden van de gemeente die deel wensen te nemen aan deze inzetting en nooit eerder zijn toegelaten, woensdag en donderdag naar mijn huis komen tussen 4 en 8 uur in de namiddag."

Zegen op zijn bediening

Zijn populariteit werd na zijn komst naar Stirling nog groter. En wat voor hem bevredigend en nòg belangrijker was: zijn werk werd zeer gezegend. Een serie preken in 1735 over 'Christus als de grondsteen in Sion', werd het middel tot bekering en stichting van velen.[256] Eén van zijn hoorders, Alexander Archibald, schreef in zijn Memoires: "Ik ging naar de kerk in Stirling, waar Erskine met grote zuiverheid en eenvoud het Evangelie preekte, wat me zeer gesterkt heeft in mijn geloof."[257] Dit is slechts één van vele voorbeelden van de zegeningen op het werk van deze predikant.
Nog iets dat we niet moeten verzwijgen: Een jongeman van ongeveer twintig jaar was uit de Hooglanden gekomen om te werken op de akkers in Alloa. Zijn baas, die het Evangelie liefhad, nam hem vaak mee naar de kerk in Stirling. Hij kwam onder het beslag van de prediking van Erskine en werd omstreeks 1740 toegelaten tot de Tafel des Heeren. Hij ging liever naar de diensten in Stirling dan in Alloa, niet alleen vanwege de belangwekkende leer en het optreden van de prediker, maar vooral om het volgende: "Voordat in de kerk van Alloa de dienst begon, hoorde je op de galerij, bestemd voor bedienden, van allerlei gesprekken over nieuwtjes en nog meer ijdel gepraat. Het kwam hem voor dat de leer van Christus beter gekend werd in Stirling. Onderweg van en naar de kerk spraken zij in gezelschap vol liefde daarover. Daaruit maakte hij op dat Christus bij sommigen meer aanwezig was dan bij anderen."
Toen hij naar de Hooglanden terugkeerde, behield hij zijn liefde voor het Evangelie en voor de zaak van de Afscheiding. Voordat er een kerk van de Afscheiding was gesticht in Comrie, reisde hij gewoonlijk met zijn vrouw 's zomers op zondag naar Kinkell, ongeveer 25 kilometer van Lochearne, "om Muckersie te horen, wiens preken hem lief en ten nutte waren." Vanwege zijn klaarblijkelijke oprechtheid en eenvoud, noemden sommige predikanten hem Nathánael. Hij bad vaak en vurig voor het welzijn en de groei van de kerk. Bewogen met onverschilligen en onwetenden in zijn omgeving, trok hij 's avonds vaak in het donker naar hen toe om een stichtelijk boek voor te lezen of aan hen uit te lenen.

Zijn geloof werd wel sterk op de proef gesteld ongeveer in 1780, toen zijn zeer geliefde zoon, die opgeleid was voor predikant, benoemd werd door de General Associate Synod te Nova Scotia (Amerika): "Ondanks de grote liefde voor zijn enige zoon, stemde hij met blijdschap in en verheugde zich dat hij een zoon had die de eer te beurt viel het Evangelie te brengen naar die donkere plaats op aarde. Niets baarde hem meer vreugde dan de verslagen die hij ontving uit Pictou over de uitwerking van het Evangelie."
Deze goede man stierf in de gemeente Comrie, bij Portmore, op 8 januari 1801, in de leeftijd van 84 jaar. Zijn einde was vrede. Op zijn sterfbed betuigde hij zijn vertrouwen in de genade van de Heere Jezus Christus en in het eeuwige leven. Hij heette James Macgregor.[258] De naam van de zoon, die in de-

[256] *Gospel –Truth*, p. 58.
[257] Zie *The Experience of A. Archibald*, eerst uitgegeven in 1766 te Edinburgh, daarna verscheidene malen herdrukt.
[258] Bijzonderheden omtrent deze volgeling van Christus werden overgenomen uit *Christian Magazine* vol. v. pp. 107-9. Waarschijnlijk, met de letter G., ondertekend door wijlen predikant Samuel Gilfillan, Comrie.

zelfde verhouding stond tot zijn vader als Izak tot Abraham, en die zo gaarne, als Abraham, gehoor gaf aan de roeping van God, is die van de zeer eerwaarde dr. James Macgregor te Pictou. Diens trouw en ijver werden velen van de arme Schotse Hooglanders, die uit pure nood gedwongen waren naar dat verre land te emigreren, tot zegen.

Wie kan berekenen wat één enkele bekering door de prediking van het Evangelie uiteindelijk kan uitwerken? Pas op de dag des oordeels zullen we de vruchten kunnen zien van de inspanningen van de trouwe dienaar des Heeren, die verwaardigd werd 'een handvol koren te zaaien in het land op de hoogte der bergen'.

Het verdere verslag van Erskines leven en werk te Stirling willen we bespreken na de beschrijving van de belangwekkende zaak die zoveel aandacht trok in Schotland, kort na zijn intrede.

HOOFDSTUK 8

De afscheiding van 1733

Achtergrond en aanleiding

De Afscheiding – hoe men ook over haar denkt – wordt in het algemeen beschouwd als een hoogst belangrijke gebeurtenis in de Schotse kerkgeschiedenis. Hoewel de aanleiding gering en onbeduidend lijkt, was de diepste oorzaak zonder twijfel de toestand van de kerk in het algemeen. De ontwikkeling van de gebeurtenissen leidde als vanzelf tot een crisis.

De Goddelijke Voorzienigheid lijkt vaak traag in haar werking, maar gaat recht op haar doel af. Zij is het die de weg gebaand heeft voor een openlijke breuk. Ondanks al het verkeerde waarmee ze gepaard ging, was deze breuk er om te voorkomen dat het beginsel van de ware godsdienst en van de vrijheid daarvan geheel uit het land teniet gedaan zou worden en om de voortgang van de waarheid en de vroomheid te bevorderen. Een maalstroom van verderf dreigde de heilige leer en kostbare privileges weg te vagen. Zij was tot zo'n hoogte gekomen, dat gewetensvolle en door de Geest verlichte mannen doordrongen waren van het besef om kloeke en beslissende stappen te zetten.

De verkeerde opvattingen en grievende maatregelen die de aanleiding vormden tot de Afscheiding, hadden een lange voorgeschiedenis.

Zij vonden hun oorzaak in de gebreken uit de tijd van de omwenteling in 1688 toen de kerkelijke zaken geregeld werden. Die tijd was inderdaad geweldig. In geen deel van het Britse rijk waren de zegeningen van de omwenteling meer noodzakelijk, of werden zij meer gewaardeerd dan in Schotland. Godsdienstige alsmede burgerlijke rechten en vrijheden wer-

den weer erkend in een land dat onder het tirannieke bewind van Karel II en Jacobus VII op de meest gruwelijke wijze was vernederd en verdrukt. Het bestuur door de bisschoppen werd afgeschaft; de presbyteriale wijze van eredienst en regering werd in ere hersteld; de predikanten die in 1661 hun gemeenten hadden moeten verlaten, konden hun plaats weer innemen. De patronaatswet werd weliswaar niet geheel afgeschaft, maar wel zo gewijzigd en zo soepel toegepast, dat zij nauwelijks als een probleem werd ervaren.

Reden voor teleurstelling

Hoewel de Schotse presbyterianen veel reden hadden om dankbaar en verheugd te zijn, hadden zij ook verschillende redenen om teleurgesteld te zijn.[259] Dat een bepaling achterwege gebleven is die stelde dat Christus alleen het Hoofd van de kerk is, werd ten zeerste betreurd. Hetzelfde gold voor het feit dat de bevoogding van de koning zoals die er in twee voorafgaande regeerperioden geweest was, niet veroordeeld werd. Evenmin was het geen geringe fout dat overeenkomstig de wensen van het hof, ongeveer driehonderd van de door de bisschoppen benoemde predikanten gemakkelijk hun plaats in de gemeenten in Schotland konden behouden, en deel konden nemen aan de kerkelijke vergaderingen. Sommigen van hen waren daadwerkelijk betrokken geweest bij de vervolging. In verscheidene gevallen waren deze mannen evenzeer gehecht aan onschriftuurlijke leringen als aan de bisschoppelijke wijze van eredienst en tucht. Het kon dan ook niet anders dan dat deze mannen het streven van die getrouwe predikanten dwarsboomden, die ernaar stonden de waarheid van het Evangelie en de praktijk der godzaligheid te bevorderen.
Onder de door de bisschoppen benoemde predikanten waren er betrekkelijk weinigen die met het oog op de voortgang van

[259] *Testimony of the United Associate Synod* ,pp. 24-30, en *Memoirs of the Public Life of Mr. James Hogg* en van de Kerkelijke Handelingen uit die tijd. Zie het overzicht van de beginselen van hen die van meet af aan gebroken hebben met de kerk van na de omwenteling, the Old Dissenters, en de behandeling die hen ten deel is gevallen, in Struthers' *History of Scotland* vol.1, book 1.

het Koninkrijk van de Verlosser de vereiste grootheid en ijver aan de dag legden. De beoefening daarvan zou in dat belangrijke tijdsgewricht van onschatbare betekenis geweest zijn om het levende christendom voor toen en later te bevorderen.
Door gebrek aan moed bij sommige geestelijke leidslieden en door gebrek aan standvastigheid bij anderen, waren in korte tijd na de gelukkige omwenteling jammerlijke verschijnselen van verval in leer en leven op te merken. Niet voor niets heeft de waardige Halyburton te midden van de jubelklanken van zijn geloof en hoop op Christus op zijn sterfbed in 1712 'de toenemende afval' in zijn tijd sterk betreurd. In het bijzonder betrof dit de onverschilligheid betreffende de kernzaken van het Evangelie en de kracht der godzaligheid die onder vele voorgangers aanwezig was. Hij riep onder meer uit: "O, dat de predikanten van Schotland ervan weerhouden konden worden om de kerk van Schotland te gronde te richten. O, dat ik met bloedige tranen hen ertoe kon bewegen om zorg aan de dag te leggen voor de kerk! Zullen we weggevoerd worden van het kostbare Evangelie en van Christus?"[260]

Merkbare scheiding

Het is niet onze bedoeling om uitvoerig aan te geven, hoe het proces van dwaling en afval in die tijd is voortgegaan. Evenmin om aan te geven op welke wijze de toestand van de godsdienst onder druk stond van politieke gebeurtenissen en kerkelijke besluiten. De herinvoering van de patronaatswet, de verplichting tot de eed van afzwering, het geschil rond 'the Marrow' (de 'Marrow-controversy') en de wijze waarop verschillende aanklachten wegens dwalingen werden behandeld door de General Assembly, hebben hun uitwerking niet gemist op de zuiverheid, de vrede en het welvaren van de nationale Kerk. Uit hetgeen in het vorige hoofdstuk vermeld is, is dat al enigermate naar voren gekomen. Het zaad van de verdeeldheid werd ruim gestrooid. Zowel het licht en de duister-

[260] *Memoirs of the Life of the Rev. Thomas Halyburton*, p.247, 9th ed.

nis kwamen tot een ongekende hoogte.[261]
Er was een duidelijk merkbare scheiding gekomen tussen de twee categorieën predikanten. Ze waren tegenovergesteld aan elkaar in aanvoelen, geest en gedrag. De ene categorie bestond uit hen die hartelijk verbonden waren aan de zuivere leerstukken van het Evangelie, en die ook bereid waren krachtig op te komen voor de vrijheden van de gemeente van Christus. De andere categorie bestond uit hen die een kille onverschilligheid, of openlijke vijandschap aan de dag legden ten aanzien van verschillende artikelen van het geloof. Deze laatsten waren bereid of om met harde hand de rechten van het volk om zelf zijn predikanten te kiezen te niet te doen, of om er zich stilzwijgend bij neer te leggen als deze werden aangetast.

Erskines ijver voor de vrijheid van de gemeente

De man over wie deze levensbeschrijving handelt, had een vooraanstaande plaats in de eerste van deze twee tegenover elkaar staande groeperingen. We hebben reeds gezien, hoe vastbesloten hij opkwam voor de zuiverheid van de leer in de beroering rond 'the Marrow' en in de aanklachten tegen professor Simson. Evenzeer onderscheidde hij zich door zijn ijver voor de godsdienstige rechten van het volk.
Deze uitnemende trek in zijn optreden trad al vele jaren aan het licht, voordat hij uit de nationale Kerk gezet werd. Iemand die goed op de hoogte was met de gang van zaken in de tijd dat Erskine predikant was in de gemeente van Portmoak, heeft de manier beschreven waarop de benoeming van de ouderlingen in het midden van de gemeente plaatsvond. Hij zegt: "Gedreven door de liefde voor burgerlijke en godsdienstige vrijheid was het zijn wens en zijn praktijk om op bijbelse manier de ouderlingen te kiezen, namelijk door het stemmen van gemeenteleden. Dit deed hij al in het begin van zijn predikantsschap

[261] Boston, na eerst aangegeven te hebben wat voor goeds er uit de 'Marrow-controversy' is voortgekomen, zegt: "Intussen hoeft er niet aan getwijfeld te worden, dat anderen daarbij verder opgeschoven zijn in de richting van het wetticisme dan daarvóór het geval was. Het was een gevolg van het feit dat hun hartstochten en vooroordelen de overhand gekregen hadden. En wel zodanig, dat ik geloof dat het licht en de duisternis tot ongekende hoogte zijn gekomen. *Memoirs*, p.380.

in Portmoak."[262] Evenals alle ware vrienden van de kerk van Schotland betreurde hij de herinvoering van de patronaatswet door de wet van koningin Anna in 1712 zeer; een besluit dat toe te schrijven was aan kortzichtigheid en verkeerde politiek. En dat niet minder in strijd was met de overeenkomst tussen Schotland en Engeland bij hun vereniging in 1707 dan met de besluiten in 1690, kort na de omwenteling. Als lid van de Presbytery van Kirkcaldy, stemde hij van harte in met de ondubbelzinnige verklaringen die deze vergadering deed ter handhaving van de geestelijke rechten die door deze ondeugdelijke wet aangetast waren. Door hieraan in het vervolg trouw te blijven, legde hij meer vastberadenheid en standvastigheid aan de dag dan de meeste andere leden. Op een bijeenkomst van de Presbytery op 25 december 1712, bedoeld om een onwelgevallige uitleg van datgene, dat men gedaan had te voorkomen, kwam men overeen te verklaren, dat "het recht van de landheer om een predikant te benoemen een zaak van grote smart voor de kerk geweest is, en dat het dat is tot op deze dag." De verklaring van hare Majesteit lag toen al bij hen op tafel. De zienswijze en de bedoeling van de Presbytery komen nog duidelijker naar voren in de hier volgende passage:
"Dysart, 13 augustus 1713
De Presbytery van Kirkcaldy is nadrukkelijk van mening, dat door het besluit van het parlement om het patronaatsschap te herstellen de bijbelse orde om predikanten te beroepen of te verkiezen, in sterke mate kan worden aangetast. Zij is evenzeer van mening dat de minste medewerking die in zo'n geval aan een benoeming verleend wordt, gezien kan worden als een afwijking van de erkende beginselen van de kerk, zoals deze door ons waardig voorgeslacht vanaf de Reformatie aan ons zijn overgeleverd. Zij verklaart hierbij daarom met de meeste nadruk, en dat eenstemmig, dat de betrekking tussen predikant en gemeente duidelijk gegrond is op de verkiezing, de keuze of de onafhankelijke instemming van de gemeente die het beroep uitbrengt. Verder verklaren wij dat de bevoegdheid van de patroon niet verder reikt dan de instandhouding van de

[262] Portmoak MS.

predikantsplaats of de wettelijke vergoeding daartoe, zonder verdere bemoeienis met het heilige ambt. Derhalve heeft zijn voordracht inzake de komst van een dienaar van het Evangelie geen andere betekenis dan de persoonlijke toestemming van de patroon, vergelijkbaar met die van een erfpachter. Met dan daarbij gevoegd de erkenning van zijn plicht om de predikant te onderhouden. Derhalve besluiten wij, dat, welke voordracht zich ook mag aandienen, wij niet over zullen gaan tot de bevestiging daarvan, tenzij de vrijheid van de gemeente om haar predikant te kiezen is gerespecteerd. Dit laatste dient op wettige en genoegzame wijze voor ons duidelijk te zijn."[263]

Moeilijkheden in Ballingry in 1717

Toen echter de gemeente van Ballingry vacant werd door de dood van de predikant Wardrope, stemde de Presbytery er mee in om, ondanks deze uitdrukkelijke verklaring, de bevestiging doorgang te laten vinden van een predikant die tegen de wil van de gehele gemeente door de patroon benoemd was.
Deze bevestiging werd sterk afgekeurd en tegengestaan door Erskine. Hij en de predikant Cloy te Leslie waren aangewezen om op 26 november 1717 bij de intrede te Ballingry leiding te geven. Erskine achtte het op zijn plaats bij die gelegenheid in een opwekkend woord van vermaan en aansporing de gemeente op haar plicht te wijzen. Zo treffen wij op de omslag van een aantekeningenschrift van dat jaar aan, wat hij noemt: "Korte toespraak bij het leiden van de intrededienst te Ballingry." De toespraak is erop gericht het belang aan te geven van datgene waarvoor men was samengekomen, de gemeente aan te sporen trouw aan Christus te zijn, en omwille van hun eigen ziel beslist in hun keuze te zijn. Men diende ertegen te waken, dat men mensen naar de ogen zou zien. Het gebod van de apostel had men in gedachtenis te houden: "Staat dan in de vrijheid, waarmee Christus u heeft vrijgemaakt" (Gal. 5:1). Erskine en zijn metgezel weigerden vanwege "het geringe aantal van hen die met het beroep hadden ingestemd" het beroep te bekrachtigen en zij verwezen de zaak door naar de Presbytery .

[263] Records of Kirkcaldy Presbytery.

Aantekening bij de Presbytery

Toen de classis op 28 november samenkwam, werd de bevestiging bekrachtigd. Alleen de predikant Currie wenste aantekening dat hij er niet mee instemde. Dit vanwege het geringe aantal van hen die zich achter het beroep hadden gesteld, zoals het verslag aangegeven had. Het hier volgende gedeelte uit de notulen geeft aan, wat er tijdens de volgende vergadering plaats gevonden heeft.
"*Kirkcaldy, 26 december 1717.*
Deze dag wenste Erskine, na het lezen van de notulen van de Presbytery inzake de kwestie Ballingry, een aantekening. Hij was immers niet aanwezig geweest bij de stemming over de kwestie Ballingry, tot handhaving van het beroep van Robert Balfour. Hij nam daarom op deze dag afstand van het oordeel van de Presbytery hierover:
1. Om de reden die reeds naar voren was gebracht in het afwijzend standpunt van Currie;
2. Omdat hij van oordeel is, dat de houding van de Presbytery niet in overeenstemming is met een in het jaar 1713 genomen besluit van de eerwaarde vergadering. Hierbij had zij immers verklaard, dat zij haar medewerking niet zou geven aan de bevestiging van een predikant, als de vrije verkiezing door de gemeente niet gewaarborgd zou zijn en op een geordende wijze aangetoond zou worden. Dit is in het onderhavige geval niet geschied. De gehele gemeente heeft immers haar instemming onthouden, zoals blijkt uit de notulen van de samenkomst die onder leiding van de Presbytery plaats heeft gevonden.
3. Omdat hij van oordeel is, dat de beslissing van de Presbytery in strijd is met een besluit van de Synod van Fife over de bevestiging van een predikant sinds de patronaatswet van kracht is.
En tenslotte, vanwege de kwalijke gevolgen, die deze bevestiging zeer waarschijnlijk zal voortbrengen: de gemeente zal verscheurd en verdeeld worden."

Nadat de leden van de gemeente geprotesteerd hadden tegen de beslissing van de Presbytery en zij in beroep gegaan waren bij de Synod, werd het beroep ongeldig verklaard en een nieuwe samenkomst onder leiding van de Presbytery vastgesteld.
Een tweetal werd hierbij opgesteld; de een was hij die al voorgedragen was en de ander was James Thomson die later predikant geworden is in Burntisland. Na heftige disputen en veel oponthoud werd er met meerderheid van stemmen een beroep uitgebracht op Balfour, waarna zijn bevestiging plaats vond op 25 maart 1719.
Uit het verslag blijkt dat de predikanten Pitcairn, Erskine, Currie, Bonthorn en Clow geen medewerking hebben verleend aan de plechtigheid van die dag.
Aan het einde van een van de samenkomsten die in Ballingry gedurende de gang van zaken gehouden werden, werden de predikanten voor een maaltijd uitgenodigd door Sir John Malcolm, de patroon van de gemeente. Gebelgd als hij was over het krachtige verzet van Erskine tegen zijn opstelling, had hij zich als volgt tot hem gericht: "Mr. Erskine, u hoort er vandaag niet bij." Op deze afwijzing reageerde deze meteen ter zake: "Sir John, u doet mij een grote eer. Het doet mij heel veel genoegen, dat wij het in dit opzicht eens zijn; ik stel er geen prijs op te behoren bij hen, die de gemeente van Christus verdrukken en hen de hen toekomende rechten ontnemen."[264]

Protest tegen besluit Assembly

Deze goede gevoelens waren diep in zijn hart geworteld, en hij had de moed er bij elke geschikte gelegenheid voor uit te komen. Met allen die het ware geloof en de vrijheid daarvan toegedaan waren, verheugde hij zich over de wet die het Parlement in 1719 had aangenomen. Hierbij was vastgesteld dat de benoeming van een predikant door een patroon zonder betekenis was, als de personen door wie hij benoemd was niet bereid waren hem te accepteren. Dit werd algemeen zo opgevat, dat

[264] Portmoak MS.

deze bepaling gelijk was aan een uitdrukkelijke terzijde stellen van de patronaatswet.
Na de aanvaarding van deze wet durfde gedurende enige tijd geen predikant een benoeming door de patroon te aanvaarden. De vacatures werden vervuld doordat de gemeenten zelf een beroep uitbrachten zonder daarin door de patroon tegengewerkt te worden. Nadat enkele jaren voorbijgegaan waren, bleef deze terughoudendheid echter geheel achterwege. De jonge mannen werden weer aangemoedigd er openlijk voor uit te komen, dat zij een benoeming door de patroon zouden aanvaarden. Bevestigingen kwamen dikwijls met geweld tot stand en de geestelijke leidslieden werden ervan beschuldigd vasthoudendheid te tonen als het erom ging dat zware juk te leggen op de schouders van de gemeente. En dat terwijl de wetgever had laten merken hen ervan te ontslaan.

Protesten terzijde geschoven

Een bekend voorbeeld van deze onverdraagzaamheid vond plaats tijdens de vergaderingen van de General Assembly in 1731 en 1732. Er was namelijk een bepaalde gewoonte ontstaan. Het kon voorkomen dat de patroon van een vacante gemeente gedurende zes maanden geen gebruik gemaakt had van zijn recht van benoeming. In dat geval had de Presbytery waartoe de gemeente behoorde, de bevoegdheid maatregelen te nemen om tot vervulling van de vacature te komen.
Om te verhinderen dat de Presbytery aan de wensen van de gemeente zou tegemoet komen, en op deze manier het verlangen naar vrijheid levend zou houden, werd er in 1731 een voorstel aan de Assembly gedaan. Dit had betrekking op de situatie waarin de vervulling van een vacature aan een Presbytery toekwam. Het voorstel wilde dat de bevoegdheid om te verkiezen, uitgeoefend zou worden in een gezamenlijke vergadering van erfpachters en ouderlingen. Alle erfpachters hadden daarbij recht van stemmen, de rooms-katholieke uitgezonderd. Dit voorstel werd doorverwezen naar de mindere kerkelijke vergaderingen. Voor de eerstkomende vergadering van de General Assembly konden zij dan hun oordeel erover kenbaar ma-

ken. Het grootste deel van die Presbyteries die hun mening hierover gaven, lieten zonder meer hun afkeuring blijken over deze maatregel of stelden ingrijpende wijzigingen voor. Toch aanvaardde de General Assembly van 1732 volkomen onwettig het voorstel.
De plompheid van deze onbezonnen en kwalijke maatregel werd vermeerderd door de aanmatigende en laatdunkende wijze waarop de tegenstanders werden bejegend. Het voorstel had overal in het land beroering teweeggebracht. Vele van de meest gerespecteerde burgers, zowel predikanten als gemeenteleden, trachtten door hun daadwerkelijk en krachtig verzet het tij van de afval te keren en de General Assembly er toe te bewegen op haar pad terug te keren. Een bezwaarschrift met klachten, verdeeld in twaalf punten, en ondertekend door 42 predikanten werd aan de General Assembly aangeboden met het verzoek om op de beslissing terug te komen.[265]
Maar de vergadering weigerde zelfs maar kennis te nemen van het schrijven. Terwijl tegelijkertijd een afzonderlijk bezwaarschrift met een verzoek van dezelfde strekking, ondertekend door minstens 1500 personen een zelfde of nog meer afwijzende bejegening ten deel viel.
Ebenezer Erskine was niet alleen een van de ondertekenaars van het bezwaarschrift, maar als lid van de General Assembly van dat jaar, was hij ook één van de vijftien die protest aantekenden tegen de afwijzing ervan.
Samenstemmend met die leden die het besluit betreffende de vacaturevoorziening hadden afgewezen, drong hij er op aan, dat hun afwijzing in het verslag van de vergadering zou worden opgenomen.

Erskines toespraak op de General Assembly 1733

We hadden het genoegen in een van de schriften met aantekeningen en wel in zijn eigen stenohandschrift, een weergave aan te treffen van een toespraak die hij op dat belangrijke moment heeft gehouden. Het opschrift is:
"De geïmproviseerde toespraak gehouden in een openbare vergadering van de General Assembly, toen het voorstel betreffende de vervulling van de predikantsvacatures aanvaard is door de General Assembly, 16 mei 1732.
"Voorzitter,
Bij het doornemen van de notulen viel mij het volgende op. De afwijzing die gisteren door een aantal leden van de General Assembly naar voren werd gebracht, is hierin niet opgenomen. En ik stel er hoge prijs op, dat dit alsnog gedaan wordt. Dit betreft een recht dat in elk vrij land geldt.
Voorzitter, het heeft een reden, dat ik er zo op sta dat dit vermeld zal worden. Het is zo, dat het besluit van de General Assembly geen grond heeft in het Woord van God. Het is ook in strijd met de besluiten en de orde van deze kerk, zoals deze na onze Reformatie tot stand zijn gekomen. In het bijzonder kunnen wij denken aan onze *Boeken voor orde en tucht* (*Books of Discipline)*.
Ik herhaal nu wat ik al eerder in de Assembly gezegd heb, en wel bij de kwestie Kinross: ik weet van geen ander gezag in de kerk hier beneden dan dat wat afkomstig is van Christus, de verhoogde Koning van Sion. Het is in Zijn Naam en onder Zijn gezag, dat wij hier samenkomen in een General Assembly. Hij is het enige Fundament, dat God gelegd heeft in Sion. Zijn gerechtigheid is de grond voor onze rechtvaardiging en aanneming door God; en Zijn gezag als Koning is de enige grond van de gehele regering en van de orde in de Kerk. Dit geldt ook van alle besluiten en bepalingen die in Zijn Kerk vastgesteld worden. Ik zie niet in, op welk gedeelte van het Woord dit besluit is gegrond. Daaruit maak ik op, dat het Christus' gezag mist, en dat de Assembly hierin afgeweken is van de rechte grond van regering.
Ons is opgedragen Christus' lammeren, schapen, Zijn kleinen te bewaken en te voeden. We hoeven niet te zorgen voor de groten of de rijken. Nee voorzitter! En toch wordt door dit besluit het recht van Zijn kleinen overgebracht op de erfpachters en de groten in deze wereld.
Deze wet doet de macht om de dienaren van het Evangelie te

[265] Dit bezwaarschrift met de namen van de ondertekenaars is te vinden in Struthers' *History of Scotland*,vol.I, pp.559-610.

kiezen in de eerste plaats aan de erfpachters toekomen. Het wil er bij mij niet in, dat dit gegrond is op het Woord van God. Integendeel! Ik beschouw het als iets dat daar in lijnrechte strijd mee is.
Wat voor onderscheid maakt een stuk land tussen de mensen, als het gaat om Christus' Koninkrijk, dat toch niet van deze wereld is? Wordt ons niet verboden in het Woord iets te doen door ogendienst? Terwijl hier juist de grootst denkbare ogendienst zich aandient. We moeten "het geloof van onze Heere Jezus Christus" hebben, of de rechten van Zijn kerk zonder "aanneming des persoons" (Jak. 2:1). Maar door dit besluit tonen wij respect voor de man met de gouden ring en het sierlijke gewaad boven de man met het gebrekkige kleed en een schamel voorkomen.
Ik versta het zo, voorzitter, dat onze publieke regelingen en besluiten in overeenstemming dienen te zijn met de wil van God, en dat zij daarvan niet mogen afwijken. Ons wordt gezegd, dat "God de armen van deze wereld heeft uitverkoren, om rijk te zijn in het geloof en erfgenamen te zijn van het Koninkrijk" (Jak. 2:5). En ik zou wel eens willen weten, waar het op gegrond is dat hen, terwijl zij 'erfgenamen van het Koninkrijk' zijn, de rechten van het Koninkrijk onthouden worden.
Voorzitter, ik ben van mening, dat door dit besluit de Assembly een van de belangrijkste principes van onze Reformatie, opgenomen in onze 'Books of Discipline' heeft laten vallen. Ik bedoel het recht van de kerk en haar leden om zelf hun predikanten te kiezen. Het is een recht waarvan de bewaring ons is toevertrouwd. Voor de prijs van hun lijf en goed lieten onze waardige vaderen ons dit na. Tesamen met de andere beginselen van de Reformatie. Wij zijn verplicht een schat ongeschonden door te geven aan het volgende geslacht. Ik sta erop dat mijn afwijzing opgenomen zal worden in het verslag van deze Assembly."

Het verzuim waarover geklaagd in het begin van de toespraak, was overeenkomstig een gedragslijn zoals die kort tevoren was aanvaard. Hoe onjuist en onreglementair zij op zich ook was! De heersende partij was verbolgen over de getrouwe ge-

tuigenissen die vele predikanten tegen hun opstelling plachten in te brengen. Daarom had zij in 1730 bewerkstelligd dat er door de Assembly haastig een besluit was genomen. En dat, terwijl de Presbyteries van te voren niet geraadpleegd waren. Ja, zelfs binnen luttele minuten nadat zij voor het eerst was voorgesteld, was het besluit genomen. Dit besluit hield in dat in de toekomst de mening van de tegenstemmers niet vermeld zou worden.
De afwijzende mening van de voorgaande dag alsmede dit nieuwe protest van Erskine bleven zo eveneens onvermeld.
Hij was echter vastbesloten om, wat er ook van mocht komen, voor de zaak der waarheid op te komen en, voorzover dat in zijn vermogen was, de rechten van het geweten op elke geoorloofde manier te laten gelden. Toen zijn afwijzing van de heersende gebreken niet in de verslagen van de kerkelijke vergaderingen werd opgenomen, zag hij het als zijn dure plicht publiekelijk daartegen te getuigen. Er werd hierop een ongepaste poging gedaan deze ambtelijke trouw in te tomen. Men ging in Erskine een algemeen bekend persoon tot een afschrikwekkend voorbeeld stellen. Dit was tevens de aanleiding tot het ontstaan van de Afscheiding.

Onder de tucht na de synodepreek

Hoewel deze belangrijke gebeurtenis (de Afscheiding) uitvoerig in verscheidene publicaties is beschreven,[266] mag een beknopt verslag ervan niet ontbreken in een beschrijving van Erskines leven. Het volgende moge voldoende zijn.
Ten diepste gegriefd door de maatregelen die de General Assembly in mei 1732 had genomen, greep hij de gelegenheid aan om op de kansel zijn bezwaren te uiten. Een paar dagen

[266] De betrokken publicaties zijn voornamelijk de volgende: *The True State of the Process against Mr. Ebenezer Erskine; The Representations of Messrs. E. Erskine*, etc. *to the Commission of the General Assembly; Gibbs Display of the Secession Testimony*, Vol.I; *The Re-exhibition of the Testimony; Testimony of the United Associate Synod; Brown's History of the Secession; Patisons Preface to the first edition of M'Ewens Essays; Jaffrays Essay on the Reasons of Secession from the National Church of Scotland; Encyclopaedia Britannica, Article Seceder; Struthers History of Scotland*, vol. I, Book VII, en vol.II, book VIII, en *Ferriers Memoirs of the Rev. William Wilson, A.M.*

na het uiteengaan van de vergadering legde hij van de omstreden besluiten de strekking bloot in een preek, die hij hield in Stirling over Jesaja 9:5. "En de heerschappij is op Zijn schouder."[267] Hij was echter van mening, dat dit protest niet voldoende was. Benoemd tot voorzitter van de Synod van Perth en Stirling, waarvan hij kort daarvoor lid geworden was, behoorde het tot zijn taak om op 10 oktober daaropvolgend de vergadering te Perth te openen. Met Psalm 118:22 als tekst getuigde hij bij die gelegenheid met grote vrijmoedigheid tegen de toenemende gebreken in de leer en het kerkelijke beleid. En in het bijzonder tegen de strenge uitvoering van de patronaatswet en tegen het besluit van de laatste vergadering van de General Assembly inzake de predikantsvacatures.
Deze getrouwe waarschuwingen werden hem niet in dank afgenomen. Zij waren bijzonder pijnlijk voor een aantal van zijn eerwaarde toehoorders. De vergadering was nauwelijks aan haar werkzaamheden begonnen, of men begon te klagen over de rede van de voorzitter. Men drong erop aan om een commissie te vormen. Die zou met hem moeten spreken en verslag daarvan uitbrengen. Het voorstel werd gedaan door Adam Ferguson, predikant te Logierat,[268] direct gesteund door James Mercer, predikant te Aberdalgie, James Mackie, toen predikant te Forteviot en later te St. Ninians, en door Robert C. uit Glendoig, een advocaat en ouderling, een man die sterk onder invloed stond van de geest van de tijd".[269]
Drie dagen lang werd er heftig gedebatteerd. Toen tenslotte verscheidene van Erskines vrienden zich vanwege oververmoeidheid hadden moeten terugtrekken,[270] besloot de synode met een meerderheid van niet meer dan zes stemmen dat hij onder de tucht gesteld moest worden vanwege onbetamelijke uitdrukkingen in zijn preek. Deze waren van dien aard, dat zij "de rust in de kerk zouden kunnen verstoren en in strijd waren

[267] Deze preek alsmede de preek die hij heeft gehouden voor de synode van Perth en Stirling, is opgenomen in zijn *Works*, I.
[268] Soms staat hij vermeld als predikant van Killin. Mogelijk was hij van standplaats veranderd.
[269] Zie *Memoirs of the Rev. W. Wilson*, p.196. De predikanten Mercer en Mackie hoorden bij hen die sterk ageerden tegen Erskine, *True State*, etc. p.70.
[270] *The True State of the Process*, p.80.

met verschillende besluiten van de General Assembly en de richtlijnen van de kerkelijke vergaderingen."
Tegen deze beslissing tekende Alexander Moncrieff, predikant te Abernethy, direct protest aan. Hij werd hierin gevolgd door twaalf predikanten, onder wie de voorzitter Meik en William Wilson te Perth en door twee ouderlingen. Van James Fisher, predikant te Kinclaven, had de Synod verklaard, dat hij als schoonzoon van Erskine zijn stem niet mocht uitbrengen. Deze maakte echter zijn bezwaar kenbaar tegen de veroordeling van Erskine en beriep zich op de eerstkomende General Assembly. Erskine protesteerde ook zelf, ging in hoger beroep en zegde toe de redenen daartoe te zijner tijd te zullen aangeven.
Nadat hij betuigd had, dat in de tussentijd geen enkele maatregel tegen hem genomen mocht worden, vertrok hij. Toch ging de Synod voort en na enig beraad kwam men overeen Erskine in de vergadering te berispen en hem te vermanen zich in de toekomst correct te gedragen. Tegelijk droeg zij "de Presbytery van Stirling op om zijn gedrag na haar vermaning na te gaan en daarvan verslag te doen op de volgende vergadering.[271]

Protesten op de synode terzijde geschoven

Op de volgende vergadering van de Synod, op 10 april 1733 te Stirling, kon de beschuldigde predikant er niet toe bewogen worden om zijn spijt te betuigen over zijn protest tegen de verkeerde besluiten van de General Assembly. Maar ook de ijver van zijn beschuldigers was niet verminderd. Een verzoek- en verweerschrift, ondertekend door vijftien ouderlingen van de kerkenraad van Stirling, werd de vergadering aangeboden met het ootmoedige verzoek het oordeel over hun predikant te herzien. Zij klaagden erover dat op hun geliefde predikant een tuchtmaatregel toegepast was vanwege bepaalde uitdrukkingen, hoewel de veroordeling die gewraakte uitdrukkingen niet vermeld had. Zij lieten het aan het oordeel van de Synod

[271] *The True State of the Process*, p.2.

over of zo'n vage en in algemene bewoordingen gestelde veroordeling van wijsheid getuigde of strekte tot de eer en geloofwaardigheid van zo'n vergadering als de Synod van Perth en Stirling. Zij vroegen ook de aandacht van de vergadering voor de bedenkelijke gevolgen, die uit een mogelijke veroordeling konden voortvloeien. Zij zeiden: "Hoewel de veroordeling onze (eigen) predikant betreft, doet dit geen afbreuk aan het aanzien dat hij onder ons heeft. Evenmin zal het afbreuk doen aan de waardering die wij en vele anderen in het land voor hem hebben. Welke grote scheuringen de voortgang van een en ander teweeg kan brengen, laten wij graag over aan het meer bezonnen oordeel van deze eerwaarde vergadering."
Dit verzoekschrift, dat binnen de aangewezen tijd was ingediend, werd door de betreffende commissie echter niet doorgezonden. En de Synod weigerde na enig beraad er kennis van te nemen. Een poging van de Presbytery van Stirling om door een gesprek met een commissie van de Synod tot een oplossing te komen, bleef eveneens zonder resultaat.

Veroordeeld door de 'General Assembly"

Toen Erskine ontboden werd en verschenen was, en de Synod er toe overgegaan was om de veroordeling uit te voeren, deelde hij mee dat hij vasthield aan zijn recht op hoger beroep. Na met moeite toestemming verkregen te hebben om te spreken, las hij het volgende voor:
"Overeenkomstig hetgeen de Heere mij in Perth deed spreken, gaf ik Zijn gedachten weer met betrekking tot bepaalde nu heersende gebreken. Voor mij hebben deze te maken met de belijdenis. Daarom durf ik niets van het getuigenis, dat ik gegeven heb terug te nemen. Ik betreur het ten zeerste, dat deze eerwaarde Synod een proces tegen mij begonnen is vanwege datgene wat naar mijn overtuiging niets anders is dan de waarheid. Te meer daar men nog nooit heeft kunnen aantonen, dat ik ook maar in het minste afgeweken ben van het Woord van God en de vastgestelde leer, eredienst, orde of kerkregering. Ieder heeft zijn eigen gave van spreken, en overeenkomstig de mij geschonken gave, heb ik mij uitgedrukt te Perth. Als

ik toen door een bepaalde uitdrukking aanstoot heb gegeven, ben ik volledig bereid om deze terug te nemen en mijn verontschuldiging aan te bieden. Maar ik hoop, mijn eerwaarde broeders, dat u het mij niet kwalijk zal nemen, als ik zeg, dat ik er tot nu toe niet van overtuigd ben, dat de berisping en vermaning die mij is gegeven in enig opzicht gerechtvaardigd is."[272]
Aan de hierop volgende vergadering van de General Assembly ging een ongewone spanning vooraf. Toen deze op 3 mei onder voorzitterschap van de predikant John Gowdie samenkwam, begon de vergadering met een discussie over de kwestie Kinross, waar een predikant aan de gemeente was opgedrongen. Deze discussie moet gevoerd zijn om Erskine en zijn medestanders schrik in te boezemen. De vergadering sprak een krachtige veroordeling uit over de Presbytery van Dunfermline, die geweigerd had Robert Stark te aanvaarden en hem als lid van de classis in te schrijven.
Overtuigd van de juistheid van zijn standpunt en in vertrouwen op Gods hulp, verdedigde Erskine echter op besliste en onverschrokken wijze zijn standpunt. Hij deed dit in de overtuiging een goede zaak voor te staan en in vertrouwen op Gods hulp. De argumenten die hij aanvoerde, werden in een onlangs verschenen geschrift positief gewaardeerd: "Of wij nu de kernachtige wijze bezien waarop hij op een en ander ingegaan is, de vroomheid waarvan het doortrokken is, of de verheven geest van onafhankelijk denken, waarvan het blijk geeft, zij dwingen alle in gelijke mate respect af".[273]
Nadat de General Assembly de verschillende partijen gehoord had, oordeelde zij met meerderheid van stemmen dat de door Erskine gebezigde uitdrukkingen, zoals ze waren opgenomen in het verslag van de Synod, kwetsend en schadelijk waren voor de vrede en de orde in de Kerk. Dit gold ook voor Erskines antwoorden. Zij keurde daarom de handelwijze van de Synod goed, en stelde vast dat hij in aanmerking kwam om overeenkomstig het oordeel van deze synode berispt en vermaand te worden, om zo het proces tot een goed einde te brengen.

---

[272] *The True State* etc., pp.59, 60.
[273] Struthers, *History of Scotland.*

Toen Erskine de berisping en vermaning ontving, beschouwde hij het als zijn plicht het volgende protest in te dienen:[274]
"Ik heb een groot en passend respect voor de kerkelijke vergaderingen, waaraan ik mij in de Heere pleeg te onderwerpen. Nu past men echter een maatregel van tucht op mij toe, en doet men mij een berisping en vermaning toekomen voor datgene, dat overeenkomstig het Woord van God is en overeenkomstig onze belijdenisgeschriften. Daarom vind ik mij verplicht te protesteren tegen de voornoemde tuchtmaatregel. Daarin ligt immers opgesloten dat ik bij de opening van de Synod van Perth, jongstleden oktober, in mijn leer afgeweken ben van het Woord van God en van de belijdenis. Ik neem de vrijheid om dezelfde Goddelijke waarheden te prediken, en om bij elke geschikte gelegenheid te getuigen tegen dezelfde en soortgelijke gebreken in de kerk. Hierbij blijf ik bij de protesten die ik vroeger heb ingediend tegen het besluit van de General Assembly van 1732. Dit betreft zowel het protest dat ik heb laten horen in de openbare vergadering van de General Assembly, als mijn preek voor de synode. Tevens doe ik het dringende verzoek dat mijn protest en verklaring zal opgenomen worden in de verslagen van de General Assembly en dat het mij vergund wordt hiervan een afschrift te ontvangen."
Ebenezer Erskine, 14 mei 1733."

PROTEST VAN DE VIER BROEDERS

De predikanten Wilson, Moncrieff en Fisher sloten zich bij Erskine aan, en voegden er een schriftelijke en instemmende verklaring aan toe. Niemand van die vier schijnt echter op dat moment ook maar enigszins gedacht te hebben aan een afscheiding van de kerk van Schotland.
De geestelijke leiders hadden er goed aan gedaan, als zij het protest hadden verdragen of het voor kennisgeving aangenomen. Het beoefenen van een dergelijke terughoudendheid lag

[274] *The True State*, etc, p.67.

hen echter niet. En hier is de wijsheid van de Voorzienigheid op bijzondere wijze aan het licht getreden. Deze gebruikte geringe en schijnbaar toevallige gebeurtenissen om belangrijke dingen te laten geschieden. Het protest was van tafel gevallen en al bijna aan de aandacht ontsnapt, terwijl de vergadering aan een andere zaak begonnen was. Maar één van de leden raapte het papier op, en nam kennis van de inhoud. Hierop wendde hij zich onmiddellijk tot de voorzitter en vroeg met stemverheffing om de aandacht van de vergadering voor een 'onduldbare aantasting van haar gezag'. Toen het protest was voorgelezen, riep het grote verontwaardiging op. De vier broeders die zich ongemerkt hadden teruggetrokken, kregen de opdracht de volgende dag vroeg te verschijnen. Toen zij de volgende dag verschenen waren, werd er een commissie benoemd met het doel hen te bewegen hun protest in te trekken. De commissie heeft alleen maar gemeld, dat hun pogingen op niets waren uitgelopen. De redenen die de broeders voor hun weigering hadden aangevoerd, werden niet vermeld.

GESCHORST DOOR DE GENERAL ASSEMBLY

De General Assembly stelde met grote meerderheid een oordeel vast van de volgende strekking: de vier broeders dienden in de eerstkomende augustusmaand voor de commissie te verschijnen om hun spijt te betuigen over hun gedrag en om hun protest in te trekken. Als zij zouden weigeren zich hieraan te onderwerpen, kreeg de commissie de bevoegdheid hen te schorsen van de uitoefening van hun ambtelijke werk. Indien zij zich niet bij de schorsing zouden neerleggen, zou de commissie in haar novembervergadering of in een volgende samenkomst, tot een strengere maatregel van tucht moeten overgaan.
Toen de commissie op 8 augustus bijeenkwam, lagen er twee onderbouwde en krachtige brieven voor hen; de een was van Erskine en Fisher, en de ander van Wilson en Moncrieff.[275] De

[275] Deze ingekomen stukken werden toentertijd gepubliceerd. De hoofdzaak ervan kan men aantreffen in *the Narrative of the Secession*, opgenomen in *the Re-exhibition*, pp.296 -298.

eerste brief mocht na een moeizame discussie worden voorgelezen, de tweede brief niet. In deze stukken hadden de broeders hun protest onderbouwd met een reeks van krachtige argumenten. Verder stelden zij onomwonden dat zij zich schuldig zouden maken aan grove huichelarij, als zij hun spijt zouden betuigen voor hun strijd tegen de maatregelen die afbreuk deden aan de geestelijke vrijheden van de kerk van Christus.
De kerkenraad van Stirling, de bestuurders en de gemeenteraad van deze stad, en ook de Presbyteries van Stirling, Dunblane en Ellon verzochten de uitvoering van het vonnis uit te stellen. Maar zonder enig resultaat. Een subcommissie probeerde vergeefs de broeders te bewegen zich bij de beslissing van de General Assembly neer te leggen. Daarop besloot de commissie onmiddellijk het vonnis uit te voeren en schorste de vier protesterende broeders van al hun ambtelijke werkzaamheden.

Het vonnis bekrachtigd

Toen het vonnis werd bekendgemaakt, gaven de broeders te kennen en tevens allen die met hen verbonden waren, dat dit voor hen geen enkele betekenis had, en dat het hun toegestaan was hun ambtelijke werkzaamheden te verrichten, zoals zij dat voordien gedaan hadden. Indien als gevolg van dit vonnis een predikant of kandidaat in welk opzicht ook hun pastorale arbeid zou overnemen, zou dit als een ernstige miskenning van hun arbeid beschouwd worden. Ook de ouderlingen van de vier betrokken gemeenten dienden protesten in en gaven uitdrukking aan hun verbondenheid met hun predikant, ondanks de schorsing.
Zo bleven Erskine en zijn medestanders hun ambtelijke werkzaamheden voortzetten. Wel gaven zij gehoor aan de oproep om in november op een andere samenkomst van de commissie te verschijnen. Daar werd opnieuw geprobeerd hen op hun protest te laten terugkomen. Maar al deze pogingen leverden niets op. Een aanzienlijk aantal Synods en Presbyteries liet weten, dat men ten opzichte van de geschorste predikanten voorzichtigheid, soepelheid en zachtmoedigheid wenselijk achtte.

Vele leden van de commissie zelf pleitten nadrukkelijk voor uitstel. Men zag zich voor de keuze geplaatst: direct overgaan tot een strenge maatregel van tucht of dit uitstellen tot maart. Toen de stemmen staakten, besliste de stem van voorzitter John Goldie, met als gevolg dat men onmiddellijk overging tot een strenge maatregel. Wel kwam de commissie in deze netelige situatie met verschillende tegemoetkomende maatregelen. Veel leden van de commissie beschouwden dit als een blijk van grote welwillendheid, maar voor de vier broeders waren ze na rijp beraad voor hun geweten onaanvaardbaar. Daarom voerde de commissie op 16 november het vonnis tegen hen uit, en maakte hen los van hun gemeente. Zij verklaarde dat hun gemeenten vacant waren en zij verbood alle predikanten van de kerk van Schotland hen in enig ambtelijk werk te betrekken.

De beslissing was nog maar nauwelijks bekend of de achtenswaardige Gabriel Wilson, predikant te Maxton, diende een protest in. Zes andere predikanten sloten zich hierbij aan.[276] Zij verklaarden dat zij zich gedrongen voelden om op de eerstkomende General Assembly vanwege dit vonnis een klacht in te dienen. Verder verklaarden zij om bij elke passende gelegenheid te getuigen tegen de gebreken van de kerk en om het ambtelijke contact met deze 'geliefde broeders' te blijven onderhouden, alsof er nooit een vonnis tegen hen was uitgesproken. Ook de vier broeders zelf lazen, toen het vonnis hen werd meegedeeld, een verklaring voor. Zij gaven hierbij te kennen, dat hun pastorale relatie met hun gemeente ondanks het vonnis, onaangetast zou blijven. Met allen die aan de beginselen van de ware kerk van Schotland trouw zouden blijven, zou de band der gemeenschap worden voortgezet. Zij stelden hierbij dat het bederf, door de opstelling van de heersende partij in de kerk na de omwenteling, voortgegaan was. Zij zagen zich daarom genoodzaakt zich af te scheiden van deze partij totdat deze haar zonden en fouten zou erkennen en die zou herstellen. Zij verklaarden tegelijkertijd, dat het hen toegestaan en

[276] Dezen zijn Ralph Erskine en James Wardlaw, Dunfermline, Thomas Mair, Orwell, John Maclaren, Edinburgh, John Currie, Kinglassie, Thomas Nairn, Abbotshall.

geboden was de sleutels van de leer, de tucht en de kerkregering naar het Woord van God en de beginselen en de bepalingen van de kerk van Schotland te hanteren.

Een eigen classis of 'Presbytery'

In de nieuwe en kritieke situatie waarin zij zich nu bevonden, was het hun vurige wens voorzichtig en vastberaden hun weg te gaan en zich geheel onder Gods leiding te stellen. Een paar weken nadat zij uit de gemeenschap van de gevestigde kerk waren gezet, kwamen zij, op grond van een eerder gemaakte afspraak, samen te Gairney Bridge, een klein dorp op ongeveer drie mijl ten zuiden van Kinross.
De eerste dag van hun samenkomst, 5 december, werd in beslag genomen door gebed, verootmoediging en geestelijke samenspraak. De volgende dag begonnen zij opnieuw hiermee, om zich vervolgens diepgaand met de vraag bezig te houden: is het dienstig in de gegeven situatie een organisatorisch verband met eigen kerkelijke bevoegdheden aan te gaan? "Na het voor en het tegen van deze vraag van alle kanten bezien te hebben", zoals één van hen heeft meegedeeld, "waren de vier broeders eendrachtig van oordeel dat zij vanaf dat moment een classis, 'Presbytery', zouden vormen. Ebenezer Erskine werd met aller instemming gevraagd om bij deze belangrijke stap hun mond tot de Heere te zijn. En hij werd gesterkt om hen met veel verruiming van zijn ziel aan de Heere op te dragen en hen aan Hem over te geven en aan de dienst van Zijn kerk. Wat deze betreft dient vooral gedacht te worden aan Zijn verbroken en verdrukte erfdeel in de omstandigheden waarin zij toen door Gods heilige en wijze Voorzienigheid waren gebracht. Na het gebed werd hij gekozen tot voorzitter van hun Presbytery. De achtenswaardige schrijver voegt eraan toe: "Ik hoop dat zij iets gevoeld en ervaren hebben van de gunst des Heeren over hen en van Zijn bijzondere tegenwoordigheid. Twee broeders, de predikanten Ralph Erskine en Thomas Mair, waren getuigen van al wat er op die twee genoemde dagen is geschied. Zij waren toen nog niet meegegaan met de vier predikanten in hun afscheiding van de kerk. De Heere wees hen

echter later de weg, zodat zij zich bij hen voegden."[277]
Terwijl zij dus om zwaarwegende redenen het verband van een Presbytery aangegaan waren, gaven zij nog een ander blijk van een ernstig, weloverwogen en voorzichtig inzicht. Iets dat paste bij hun leeftijd en ervaring en bij het sterke besef van verantwoordelijkheid die zij hadden met het oog op de bijzondere omstandigheden waarin zij verkeerden. Zij besloten eensgezind af te zien van kerkelijke procedures, totdat zij zouden merken dat de vergaderingen van de nationale kerk hun plicht weer zouden verstaan.
Hun samenkomsten waren vooral bestemd om God te vragen om Zijn leiding en voor onderlinge raadpleging en bemoediging. Zij achtten het echter nodig om in de eerstkomende meimaand een 'Getuigenis' ('a Testimony') te doen uitgaan aangaande de beginselen van de kerk van Schotland. Hierin zouden zij hun verklaring voor de commissie in november nader toelichten en welke de redenen waren om zich af te scheiden van de kerk en haar ambtelijke vergaderingen. Dit is wat genoemd wordt 'Het eerste of het onafhankelijke Getuigenis' ('the First or the Extrajudical Testimony').

Tegemoetkomende maatregelen Assembly 1734

De vrijmoedigheid, de beslistheid en de voorzichtigheid die het optreden van de vier broeders kenmerkten, verrasten hun vrienden en brachten tevens hun tegenstanders in verwarring. Er leefde in het algemeen een gevoelen dat er te hard tegen hen was opgetreden en dat het in het belang van de kerk was dat de heersende partij enige concessies zou doen terwille van hun terugkeer.
In haar vergadering van mei 1734 gaf de Assembly blijk van verzoeningsgezindheid. Zij herriep wat voordien gedaan was en wat de directe oorzaak was geweest van de klachten.[278] Ook

[277] Wilson, *Continuation of the Defence of Reformation Principles*, etc, pp. 152,f.
[278] We denken, wat dit laatste betreft, hier aan het besluit van 1730 dat de ambtelijke vergaderingen verboden had afwijkende meningen en protesten in de notulen op te nemen en aan het besluit van 1732 betreffende de vervulling van de predikantsvacatures. Van beide verklaarde de General Assembly nu dat zij niet langer als verplichtende regels van kracht waren in de kerk.

besloot men de Synod van Perth en Stirling te machtigen om de vier broeders weer op te nemen in hun midden en hen hun werk als predikant te doen hervatten. Dit deed men zonder een oordeel uit te spreken over de geldigheid en juistheid van de vroegere beslissingen van de kerkelijke vergaderingen in dezen.
In haar vergadering van 2 juli maakte de synode derhalve de veroordeling door de commissie van de General Assembly van 1733 ongedaan, en herstelde hen in hun ambt als predikanten in hun gemeenten.

Afwijzende houding afgescheidenen

Van de broeders werd ten stelligste verwacht dat zij alleszins voldaan zouden zijn over deze blijken van reformatie, en terstond de mogelijkheid om naar de kerk terug te keren zouden aangrijpen. Toch kwamen zij na ernstig en veelvuldig onderling beraad tot een andere conclusie. Er was weliswaar reden tot vreugde vanwege een aantal beslissingen van de General Assembly van 1734. Toch was het hun plicht bij hun afscheiding te blijven, totdat zij een duidelijk bewijs zagen dat de voortgang van het verderf waartegen zij geprotesteerd hadden, werkelijk was gestuit. Om iedere betrokkene te laten zien waarop deze overtuiging gegrond was, publiceerden zij enige tijd voor de vergadering van de General Assembly van 1735 een klein pamflet. Het bevatte de 'Redenen waarom zij niet hadden ingestemd met de beslissingen van de gevestigde kerk'.[279] Hun vrees was dat de welwillende maatregelen die door de General Assembly van 1734 waren aanvaard, niet van blijvende aard zouden zijn. Zij waren door de heersende partij, die de meerderheid vormde, uit berekening en op grond van wereldse principes toegegeven.

Definitieve breuk

Deze vrees werd voor de vier broeders helaas bevestigd door

[279] 'Reasons why they have not acceded to the judicatories of the Established Church'.

de gang van zaken op de twee vergaderingen van de General Assembly die hier onmiddellijk op volgden. Zo hechtte zij haar goedkeuring aan het feit dat aan enkele gemeenten op een gewelddadige wijze een predikant was opgedrongen. En ten gevolge van haar houding kwam een hoogleraar die beticht was van gevaarlijke dwalingen, er met een weinig krachtige waarschuwing van af. Toen de General Assembly van 1736 uiteenging, achtten de vier broeders het de hoogste tijd om krachtens de bevoegdheid die hen door het Hoofd der kerk was verleend, Zijn waarheden en inzettingen te verdedigen en de christenen te helpen door voor de preekvoorziening zorg te dragen.[280] Tijdens hun samenkomst in Perth op 3 december van dat jaar, stelden zij hun tweede Getuigenis op, het 'Second or Judicial Testimony', dat kort daarop werd gepubliceerd. De opstelling ervan was hun eerste officiële daad. De daarbij passende maatregelen waar zij nu toe overgingen, werden gevolgd door een volledige breuk met de gevestigde kerk.

Klacht tegen de 'Associate Presbytery'

De Synods van Perth en Stirling en die van Fife deden hun beklag over onordelijke praktijken die door de afgescheiden predikanten aan de dag gelegd werden. Als gevolg daarvan benoemde de Assembly een commissie die, indien zij daarvoor redenen aanwezig achtte, een aanklacht tegen hen zou voorbereiden. Op haar vergadering in november stelde de commissie daarom vast dat er een aanklacht uit zou gaan tegen alle acht predikanten die nu de 'Associate Presbytery' vormden. De predikanten Ralph Erskine te Dunfermline, Thomas Mair te Orwell, Thomas Nairn te Abbotshall en James Thomson te Burntisland hadden zich bij deze Presbytery gevoegd. De aanklacht bestond uit tien punten. Hierin werd hun gedrag waarin zij handelden overeenkomstig hun afscheiding als zware overtreding aangemerkt. Zij zouden zich tijdens de vergadering van de General Assembly hebben te verantwoorden voor hun wangedrag. Na een debat van twee dagen besloot de Assem-

[280] *Testimony of the United Associate Synod*, p.52.

bly van dat jaar dat aan de aanklacht van die de commissie gevolg zou worden gegeven. De godvrezende predikant Willison te Dundee, met vier andere predikanten en twee ouderlingen stemden tegen deze beslissing.

De aangeklaagde predikanten hadden intussen hun standpunt bepaald. Terwijl de Assembly vergaderde, kwamen zij samen in Endinburgh en stelden zij een document op met als titel 'de Afwijzing' ('the Declinature'). Om eerder aangegeven reden wezen zij alle gezag af dat de kerkelijke vergaderingen opeisten over de Associate Presbytery of over een van haar leden of over iemand die zich onder haar opzicht gesteld had. Toen zij op de achttiende van de maand geroepen werden te verschijnen voor de vergadering, waren zij aanwezig. De voorzitter begon met hen te verzekeren dat, ondanks alles wat er was voorgevallen, de Assembly bereid was de aanklacht te laten vervallen en hen met open armen te ontvangen, indien zij wilden terugkeren in de schoot van de kerk. Mair, voorzitter van de Presbytery, antwoordde dat zij in de hoedanigheid van een Presbytery gekomen waren en dat hij, hoe onwaardig en onbekwaam ook, benoemd was als hun woordvoerder. Door het voorlezen van een besluit van de Presbytery wilde hij haar mening kenbaar maken. Mair las de hierboven genoemde 'Afwijzing' van het begin tot het einde voor en stelde die vervolgens aan de voorzitter van de Assembly ter hand. De Presbytery trok zich terug naar haar vergadergelegenheid. Men dacht ernstig na over de leiding en de bijstand die de Heere hen, naar zij hoopten, verleend had bij hun getuigenis. De samenkomst van de Presbytery werd besloten met dankzegging en gebed.[281]

Daadwerkelijke afzetting

De Assembly sprak uit dat de acht afgescheiden broeders afgezet dienden te worden, maar men achtte het raadzaam de uitvoering van dit vonnis uit te stellen. Men volstond er mee

[281] *Re-exhibition*, p.222.

de volgende Assembly dringend te verzoeken het proces tegen hen voort te zetten, tenzij "zij hun plicht weer zouden betrachten en een onderdanige houding zouden hernemen."
Op voorstel van de predikant Banatyne, de voorzitter van de laatstgehouden vergadering, ging de Assembly er op 12 mei 1740 toe over om de aanklacht te behandelen. Nadat zij in de voornaamste punten juist bevonden was, "zetten zij hen daadwerkelijk uit de heilige bediening, verbiedende en ontheffende voor de toekomst hen, en elk van hen, hun ambt of een deel ervan, uit te oefenen in deze kerk."
Wat hun gemeenten betreft, van deze werd verklaard, dat zij vacant waren. En de voorzitter kreeg de opdracht brieven te schrijven aan de bestuurders in hun woonplaats, opdat zij geen gebruik meer zouden maken van hun kerkgebouw. Dit eindvonnis werd met grote meerderheid van stemmen aanvaard. Slechts vijftien predikanten en vier ouderlingen stemden tegen.

Leider van de Afscheiding

De afgezette broeders waren niet onder de indruk noch in verwarring. Zij zagen het vonnis als onterecht en ongeldig en zagen zichzelf als hen die vervolgd werden om de gerechtigheid. Zij zetten de uitoefening van hun ambt voort, zolang hun leven en gezondheid geschonken zou worden. Hun streven en hun lijden voor de waarheid en de christelijke vrijheid, maakten hen geliefd bij een groot deel van het kerkvolk en het behaagde de Heere van de oogst in gunst neer te zien op hun arbeid en die te kronen met rijke zegen.
Het is een kort en onpartijdig verslag dat wij nu gegeven hebben van de gebeurtenissen, die betrekking hebben op het begin van de Afscheiding. Het zal, naar wij vertrouwen, de instemming hebben van hen die op de hoogte zijn van de feiten en in staat zijn onpartijdig te oordelen. Het is niet onze bedoeling in alle opzichten de verdiensten na te gaan van de Afgescheidenen of hun zaak zo krachtig mogelijk te verdedigen. Dit werk zou echter wezenlijk tekortschieten, als wij er niet op zouden letten hoe Erskine was als persoon in zijn handelen als leider van de Afscheiding.

Het is aannemelijk dat dezelfde verscheidenheid van meningen die er in zijn tijd hierover was, nog steeds in een bepaalde mate bestaat. Maar wij neigen naar de gedachte dat onder christenen van bijna alle kerkverbanden zijn faam postuum steeds is toegenomen en dat zijn naam in verre geslachten een bijzondere plaats zal innemen onder de pleitbezorgers van de waarheid en vrijheid. Dat hij iemand als Luther, Calvijn of John Knox evenaart of nabijkomt, willen wij niet beweren. Maar toch, 'al raakt hij niet tot de eerste drie', zonder twijfel heeft hij een plaats 'onder de dertig'.[282] Het zou voorbarig zijn vast te stellen dat er nooit een ondoordachte uitdrukking van zijn lippen gekomen is, en dat de oprechte verontwaardiging die hij voelde bij maatregelen die hij zo krachtig afkeurde, nooit enig moment de grenzen der betamelijkheid overschreed. Evenzo kan te snel geconcludeerd worden dat hij en zijn medestanders elke stap die zij zetten in de zaak waarvoor zij stonden, op de beste wijze en op het juiste moment gedaan hebben. Toch was hun handelwijze in het eerste deel van hun weg bijna onberispelijk. Het is iets dat nauwelijks door iemand in twijfel getrokken kan worden.

REACTIE VAN DE CLASSIS VAN STIRLING

De achting die Ebenezer Erskine genoot als christen, als predikant en als lid van de samenleving, was bij leden van elke groepering hoog. De hoogachting was er bij mensen die vaak gezien hebben hoe hij was toen hij leider van de Afscheiding was. Het zal ons duidelijk worden uit de volgende passages. Ze zijn genomen uit de pleidooien die met het oog op de vergadering in augustus 1733 vanuit Stirling gezonden werden naar de Commissie van de Assembly.
De Presbytery van Stirling zegt: "Vanuit de laatste General Assembly ontvingen wij de opdracht om voor haar eerwaarde

[282] Hier zinspeelt de schrijver op 2 Samuël 23. Hier wordt gesproken van drie helden, die boven anderen uitstaken. Naast hen waren er dertig helden, die eveneens zich onderscheidden door hun dapperheid (vert.).

commissie een verslag uit te brengen over de houding en het gedrag van onze eerwaarde broeder Ebenezer Erskine. Dit in verband met dat wat de Assembly over hem besloten had. Als resultaat van ons onderzoek in deze dagen delen wij u mee, dat een zeer positief beeld naar voren is gekomen." Zij voegen er aan toe: "Erskine staat in hoog aanzien bij zeer vele belijdende leden hier in de kerk. Dit is zo hoog, dat wij geloven dat zelfs het gezag van een Assembly bij een eventuele veroordeling hier geen afbreuk aan zal doen. Ja, een veroordeling zou in de huidige situatie er zelfs aan meewerken om zijn aanzien te verhogen." De Presbytery veroordeelt in krachtige termen een mogelijke schorsing van Erskine als onrechtvaardig en ondienstig. Zij veroordeelt ook, dat dit zou geschieden vanwege zijn protest tegen een beslissing van de Assembly. Naar haar mening hield dit protest niet meer in dan "een krachtig getuigenis en verantwoording. Hij hoopte dat het er toe zou bijdragen om de rechten en privileges van deze kerk te bewaren waar deze aangetast werden."
"Staat u ons toe", zei de kerkenraad van Stirling, "om op te merken dat wij de afgelopen twee jaar in de gelegenheid waren de gaven en het werk van Mr. Erskine als predikant na te gaan. We kunnen niets anders zeggen dan dat, naar onze waarneming en bevinding, zijn Heere en Meester hem de zeer tot opbouw strekkende gave van onderwijs en prediking heeft geschonken. Verder heeft hij vele goede hoedanigheden die hem geschikt maken voor het ambt van predikant, vooral in deze stad en in deze gemeente. Hierbij komt dat hij inzake zijn ambt, zich in andere opzichten grote moeite getroost. Wij hopen dat dit niet vergeefs zal zijn. Zijn arbeid gaat gepaard met een tere levenswandel en met verstandig en voorzichtig gedrag. Dit alles heeft gemaakt dat hij door ons zeer gewaardeerd wordt."
"De hoge achting hier betreft alle delen van de bevolking. In het bijzonder wel Gods ernstige overblijfsel hier ter plaatse. We zijn er stellig van overtuigd dat, indien de eerwaarde commissie de opdracht van de Assembly ten uitvoer zal brengen en tot schorsing overgaan van Ebenezer Erskine, dit zijn uitwerking niet zal missen in het hart en het gemoed van onze

mensen. Zeker als er voor de schorsing geen andere reden is dan het protest dat hij naar voren gebracht heeft in de laatst gehouden Assembly. Hij heeft immers zelf hiervan te kennen gegeven dat het eigenlijk niets anders is dan een openlijk getuigenis van de waarheid. Zoiets wordt gedaan als mensen de gedachte hebben dat deze tekort wordt gedaan. Welbeschouwd kan zo'n verklaring afgelegd worden zonder dat dit in enig opzicht een miskenning is van het kerkelijke gezag. Onze mensen zullen dat respect en die toegenegenheid niet meer kunnen opbrengen die zij anders aan predikanten, kerkelijke vergaderingen en hun commissies toekennen."

Reactie van bestuurders van Stirling

De bestuurders en stadsraad van de stad Stirling verzochten voor zichzelf en "in naam van de gehele samenleving daar", met niet minder ernst aan de commissie om geen vonnis tegen hun predikant uit te spreken. Dit zou "zeer schokkend en aangrijpend" zijn.
Zij zeiden ondermeer: "Staat u ons toe u mee te delen, dat Erskine in ons midden als predikant gekomen is tot meerdere opbouw van deze plaats. Dit is niet dan met grote moeite en kosten geschied. Verder willen wij u laten weten dat wij, in de twee jaren dat hij hier was, altijd in een goede verstandhouding met hem verkeerd hebben. Wij zien hem als iemand met een vredelievende instelling en van een godvruchtige levenswandel en omgang, en als de juiste man om hier het ambt van predikant uit te oefenen. Hij heeft dit dan ook tot onze grote tevredenheid gedaan."[283]
Deze overvloedige getuigenissen van Presbytery, kerkenraad en bestuurders van Stirling zijn van groot gewicht, en zij geven aan dat de persoon in kwestie iemand is van een zuivere opstelling, hoe verder zijn opstelling ook mag zijn.

[283] Deze citaten zijn letterlijk overgenomen uit een aanhangsel bij een pamflet, in 1733 gepubliceerd onder de titel *Representations of Messrs.* E.E. and J.F, W.W. and A.M, p.65, pp.70 ff.

Zijn volsterkte integriteit inzake de afscheiding van de gevestigde kerk, is boven alle verdenking verheven. Zijn hele gedrag heeft er blijk van gegeven dat hij gedreven werd door gewetensvol respect voor bijbelse principes en door de vurige begeerte het werkelijke welzijn van de kerk na te streven. Tevens wilde hij tegengaan wat naar zijn oordeel onberekenbare schade teweeg zou brengen aan hetgeen voor de mensen van het hoogste belang is.
De verkeerde strekking van het Assembly-besluit van 1732 betreffende de predikantsvacatures, maakte een diepe indruk op hem en deze werd zeer versterkt door de hierop volgende procedure. "Ik ben er vast van overtuigd", zo sprak hij aan het slot van zijn 'Reasons of Appeal', dat, indien er niet tijdig een oplossing wordt gevonden, dit besluit spoedig zal uitlopen op de volledige teloorgang van de getrouwe bediening in de kerk van Schotland."[284]
Naar zijn vaste en diepgewortelde overtuiging was de waarheid gestruikeld op de straat (Jesaja 59:14). Door het beleid zoals dat jarenlang door de General Assembly was gevoerd, werd niet alleen tekort gedaan aan het evangelie maar ook aan de godsdienstige vrijheid. Dat maakte het voor de vrienden van Christus tot een dure plicht op de meest besliste wijze afdoende maatregelen te treffen.[285]
Zijn volstrekte integriteit werd versierd door de beslistheid en waardigheid waarmee hij voor zijn mening uitkwam. Zijn grootheid kwam niet alleen voort uit zijn natuurlijke gesteldheid, maar uit een ootmoedig vertrouwen op die God, Die hij

[284] *True State of the Process*, p.45.
[285] Deze zienswijze werd ook door zijn vriend Wilson te Perth gedeeld. "Wat de huidige toestand van de kerk van Schotland betreft", zegt deze uitnemende man in zijn dagboek, "bieden de zaken een zeer somber en onheilspellend beeld: tegen de wil van de ouderlingen en gemeenteleden worden overal in het land predikanten aan vacante gemeenten opgedrongen. Ongeïnteresseerde erfpachters bemoeien zich overal met de vervulling van de predikantsvacatures en zij brengen zulke predikanten naar voren tegen wie de ouderlingen en de gemeente afwijzend staan. Onze gemeenten worden op deze wijze voorzien van een gezelschap van ondeugdelijke predikanten die vreemd zijn aan de kracht der godzaligheid. Daarom is er noch in hun leer noch in hun leven enige reuk van Christus. Ja, deze gaan zelfs de meerderheid vormen van de predikanten, en te veel van hen zijn afkerig van de praktijk der godzaligheid en de werkelijke bevinding", etc., Ferrier, *Memoir of the Rev. W. Wilson*, p.168 f.)

diende en op de vaste beloften van de Schrift aangaande de uiteindelijke voorspoed van Sion en van allen die het goede voor haar zochten. Aan het einde van 'het Vertoog' (the 'Representation'), die door hem en Fisher gericht was aan de Commissie van de Assembly die in augustus 1733 samengekomen was, zei hij dan ook: "Maar indien de commissie na alles het terecht zal vinden het zojuist genoemde onbillijke vonnis tegen ons uit te voeren, dan zullen wij, ons voorstel en protest handhavend, onze zaak overgeven aan Hem, Die rechtvaardig oordeelt en Die gerechtigheid en recht zal oefenen aan allen die onderdrukt worden. We geloven vast dat, welke maatregelen nu genomen worden, de Heere zal opstaan en Zich over Sion ontfermen, en als de tijd van Zijn gunst gekomen zal zijn, zal Hij verschijnen in heerlijkheid en het gebed van de verstotene verhoren. Hierom zal het volk dat geschapen zal worden, de Heere prijzen."

'Als golven op een rots...'

Zoals wij zojuist gezien hebben, prijzen allen hem als "iemand met een vredelievende instelling". Toch was hij niet kleinmoedig of besluiteloos als het ging om de zaak van God. Dezelfde geloofsmoed die hij aan de dag legde in zijn preek bij de opening van de Synod van Perth en Stirling, getuigend tegen de toenmalige gebreken, bepaalde zijn gedrag, nadat hij als een misdadiger door hen ter verantwoording was geroepen. Zijn antwoorden op de opmerkingen van zijn beschuldigers getuigden van een onverschrokken beslistheid. Zo zei hij bij voorbeeld "Ik kan en durf mijn verklaring tegen het besluit van de Assembly om de predikanten te laten kiezen door erfpachters en de ouderlingen, niet intrekken. Het maakt niet uit of het nu gaat om wat ik gezegd heb in de Assembly op de dag nadat het besluit was genomen of over mijn preek voor de eerwaarde Synod. Als het hierover gaat kan ik niet inzien dat het gezag van Sions Koning het geoorloofd maakt, dat erfpachters, met voorbijgaan van andere christenen, het recht ontvangen predikanten te verkiezen. Vooral als in het genoemde besluit erfpachters die afwijzend staan zowel tegen kerk als

staat[286] gelijkgesteld worden met die, welke tot onze gemeenschap behoren."[287] Toen zijn hierboven genoemde preek in druk verscheen, kwam in de slotzin van het woord vooraf een waardige kalmte van gemoed naar voren. Hij liep in dit woord vooruit op hetgeen de vervolging bij hem teweeg zou brengen. "Misschien is iemand van zijn vrienden of van hen die hem welgezind zijn bevreesd, dat door deze preek meer moeilijkheden over hem zullen komen. Laat die dan weten dat hij door genade liever wil lijden met Christus' verdrukte leden dan alle rust en genoegen te genieten van hun onderdrukkers die hen tegelijk hun geestelijke vrijheden ontnemen. Omdat deze vrijheden zijn gekocht door het bloed van de Verlosser, zal het hen zeker worden aangerekend voordat alles ten einde is."[288]
Zelfs toen hij verscheen in de vergadering van de Assembly en van haar Commissie ging zijn respect voor het kerkelijke gezag gepaard met een waardig gedrag en met innerlijke onverschrokkenheid. Zijn tegenstanders hadden misschien gedacht hem klein te krijgen door hun grote aantal, hun boze blikken en dreigende woorden en in het bijzonder door hem bevreesd te maken voor schorsing en afzetting. Maar al deze aanvallen bleken vergeefs, zoals het beuken van woedende golven op een onwrikbare rots. In vertrouwen op zijn almachtige Bewaarder ging hij onverstoorbaar voort met het verrichten van zijn plicht. Op weg naar huis, zo is ons meegedeeld, hielp hij, onmiddellijk na de schorsing door de commissie, de predikant Kidd te Queensferry in de bediening van het Avondmaal. Op een zondagmorgen bij het begin van de openbare eredienst gaf hij een deel van Psalm 51 op om gezongen te worden. Het bevatte de volgende regels, waar hij bewogen enkele opmerkingen over maakte:

Mijn gesloten lippen, o Heere,
laat ze door U geopend worden.
Dan zal Uw lof uit mijn mond,
overal worden verkondigd.

---

[286] Men zou hier kunnen denken aan episcopaals gezinde erfpachters die sympathiseerden met het verdreven huis van Stuart (vert.).
[287] *True State*, etc. p.23 e.v.
[288] E. Erskine, *Works*, I, p.435 e.v.

Om het in één woord te zeggen: deze man Gods toonde in niet geringe mate iets van die heldhaftigheid van het geloof, die er vroeger bij de Schotse hervormers was geweest. Het werd hem en zijn medestanders in werkelijkheid als een misdaad aangerekend, dat zij zo'n 'ongehoorde stoutmoedigheid' aan de dag legden.

Enkele reacties op beschuldigingen

Bij de ononderbroken standvastigheid en beslistheid ontbrak het hem niet aan bekwaamheid en oordeelkunde. Hij had die intelligentie en dat vlugge begrip, die onmisbaar waren in de strijd met vurige en scherpzinnige tegenstanders. Die waren er op uit om elk voordeel uit te buiten en om ongefundeerde en overdreven beschuldigingen tegen hem in te brengen. Een paar voorbeelden van zijn talent, ontlenen wij aan de oorspronkelijke documenten over het proces.
Zijn antwoorden op de opmerkingen van de commissie van de Synod over zijn preek, zijn verstandig en tegelijk bezonnen. Hij deed de kracht van hun opmerking teniet door een enkele zin. Die was een vernuftige uitdrukking van nederigheid en bescheidenheid. "De eerste beschuldiging is dat een groot deel van mijn preek erop gericht is de predikanten van deze kerk op één lijn te stellen met de valse leraren uit het Oude Testament. Deze beschuldiging is ongegrond en kan niet bewezen worden uit een passage in mijn preek. Ik weet, dat er een groot aantal getrouwe predikanten in de kerk van Schotland is, en wel zo, dat ik mij niet waardig acht met hen vergeleken te worden."[289]
Een andere opmerking in zijn richting was, dat hij door zondig stilzwijgen of onachtzaamheid het voorgeslacht beschuldigd had. Hij had namelijk gezegd dat hij zich niet kon herinneren dat er sinds de omwenteling ooit een besluit genomen was door de Assembly waarin zij, tegen de aantasting daarvan in de vervolgingstijd, Christus als het enige Hoofd der kerk erkend hebben. "Ik antwoord", zo reageerde hij, "dat ik een zeer

[289] *True State*, p.20.

groot respect heb voor de instrumenten bij onze verlossing bij de omwenteling in 1688. Dit geldt vooral de godvrezende predikanten die de vloedgolf van vervolging en geweld hebben overleefd, waartoe ook mijn eigen vader behoort. Toch hoop ik dat de eerwaarde Synod mij wil verontschuldigen dat ik niet op deze waardige predikanten terugblik of op hun opvolgers, als onfeilbare mensen. Als de eerwaarde synode mij echter kan aantonen dat sinds de omwenteling in enig nadrukkelijk besluit van de Assembly tegenover alle aantasting, Christus als soeverein Hoofd is erkend, zal ik graag mijn vergissing toegeven. Maar als dat niet het geval is, stel ik in alle bescheidenheid voor dat de eerwaarde Synod zich tot de eerstkomende Assembly zal wenden om in dat tekort te voorzien."[290]
Zijn bekwaamheid bleek ook in de geslaagde wijze waarop hij in een discussie in de Synod Adam Ferguson van Killin te woord stond, die door zijn ijver de grenzen van de welvoeglijkheid had overschreden. Toen Ferguson hem beschuldigd had van afwijking van "de belijdenis van deze kerk", stond hij er op dat zijn beschuldiger door de synode verplicht zou worden zijn beschuldiging waar te maken, en daarop de passende maatregelen te nemen. Toen Ferguson hierdoor genoodzaakt was zijn bewering toe te lichten, trok hij zijn beschuldiging in.[291]

Verantwoording op de Assembly

Toen Erskine door de Assembly ter verantwoording geroepen werd, kweet hij zich hiervan op een waardige wijze. In zijn 'Reasons of Appeal' wees hij op de noodzaak van het getrouwe getuigenis dat hij had gegeven in de preek die zo luidkeels was afgekeurd. "Toen hij geheel tegen zijn instelling in de voorzittersstoel geplaatst was en daarom verplicht was de preek te houden voor de Synod van Perth, voelde hij zich geroepen door God om, in overeenstemming met de prijzenswaardige beslissingen en inzettingen van deze kerk uit vroe-

[290] *True State*, p.23.
[291] *True State*, pp.26, 29f.

ger tijd, vrij en getrouw te zijn in het aanwijzen van dat wat hij zag als een verlaten van de Hoeksteen."[292] Hij klaagde, blijkbaar niet zonder reden, over het vooroordeel en de bitterheid van geest zoals die naar voren kwam bij de heersende partij in de Synod die hen ongeschikt maakte om over zijn zaak te oordelen. "Zij wisten heel goed", zei hij, "dat ik als een vreemde later in hun gebied gekomen ben. Dit had hen, overeenkomstig de regels van de natuurlijke en de geopenbaarde godsdienst, verplicht tot een welwillend en betamelijk gedrag (ten opzichte van mij). Vooral als ik in feite als een misdadiger door hen verhoord werd, en ik bereid was mij te onderwerpen aan elke vorm van opzicht, als dat uitgeoefend werd naar het Woord van God en naar de regels van deze kerk. Maar er werden tijdens de betogen zulke harde woorden gebruikt, dat zij duidelijk blijk gaven van vooringenomenheid en boosheid. En dit niet alleen tegen mij, maar ook tegen het belangrijke gezelschap waarvoor ik mijn preek had gehouden. Maar ik zie er van af meer in bijzonderheden te treden, tenzij ik daartoe verplicht word in een verhoor door de Assembly."[293]

De Synod had dus nagelaten ook maar één geloofsartikel of gedragsregel aan te geven waarvan hij was afgeweken. Er was alleen de vage beschuldiging dat hij de wet der liefde had veronachtzaamd. Met het oog op dit alles maakte hij korte en rake opmerkingen: "Ik laat het aan de achtenswaardige Assembly over om te oordelen, of het juist en billijk is om iemand te veroordelen voor een aantal losse uitdrukkingen zonder uitdrukkelijk de regels aan te geven die zijn overtreden."
Het is waar, tijdens het debat was naar voren gebracht dat de man die zijn stem verheven had, de wet der liefde en der zachtmoedigheid had overtreden door gebreken uit zijn tijd aan te wijzen. Maar dit is een geheel ongerechtvaardigde aantijging, als men bedenkt dat een dienstknecht van Christus de grootste liefde tot zijn eigen ziel betoont en tot die van zijn tijdgenoten, als hij getrouw van Godswege waarschuwt, opdat hij niet aan

[292] *True State*, p.36.
[293] *True State*, p.37f.

zal stormen "tegen Gods hals en tegen de dikke knoppen van Zijn schild" (Job 15:26, engelse vertaling).[294]

Verweer op de Assembly

Het betoog dat hij hield als verweer tegen het besluit van de Assembly van 1732 was ook buitengewoon krachtig. Het volgende gedeelte moge als voorbeeld dienen: "Er is beweerd dat ik door ondertekening van het formulier, mij verplicht heb mij in de prediking niet te keren tegen een besluit van de Assembly. Deze bewering stelt niets voor. Het is toch onvoorstelbaar dat enig weldenkend mens zich zal verplichten om zich aan alle besluiten van de Assembly te onderwerpen, terwijl deze na zijn ondertekening nog genomen dienen te worden, tenzij zij dan overeenkomen met het Woord van God en daarop gegrond zijn. Anders zal men er van uit dienen te gaan, dat de kerk onfeilbaar is. Zo zou men de gewetens van de mensen binden aan een blinde gehoorzaamheid. Ik ben er zeker van, dat dit nooit de bedoeling is geweest van de verplichting die wij door de ondertekening op ons hebben genomen. Onze onderworpenheid aan de Presbyteries is enkel in de Heere. Hieraan kan geen argument ontleend worden voor een zondig stilzwijgen, als het gaat om besluiten en inzettingen die, naar het ons voorkomt, ingaan tegen de zaak van Christus en Zijn heerschappij over Zijn Kerk."[295]
De wijze waarop hij onvoorbereid sprak voor de Assembly, pleitte eveneens voor zijn voorzichtigheid en bekwaamheid. Hij toonde duidelijk aan, dat de Synod in de manier waarop zij het proces voerde, een belangrijke regel uit het oog had verloren. Zij startte een procedure tegen hem, om hem onder de tucht te plaatsen zonder dat zij ooit aangetoond had waarin hij afgeweken was van het Woord van God en van de belijdenis der kerk. Toen de heer Mercer een ongerijmd verhaal had gehouden over ongeregeldheden bij de vervulling van een predikantsvacature in de gemeente van Kinfauns, klaagde hij te-

[294] *True State*, p.40.
[295] *True State*, p.43f.

recht over diens toespraak "als bedoeld om de oorzaak van de ongeregeldheden te Kinfauns aan zijn preek toe te schrijven, terwijl deze pas verscheidene maanden na deze moeilijkheden gehouden zou worden."[296]
Een predikant-afgevaardigde had op de Assembly voorgesteld om aan Erskine te vragen, of hij hetgeen zijn advocaat tijdens het verhoor had gezegd, ook als zijn eigen mening over zijn zaak beschouwde. Ook had die predikant gevraagd of hij een toelichting of uitleg kon geven van de beschuldigingen die tegen hem ingebracht waren door de synode. Toen deze vragen hem dan ook door de voorzitter voorgelegd werden, was hij zich onmiddellijk bewust van het gevaar en hij was vastbesloten niet zijn eigen beschuldiger te worden. Hij antwoordde toen "dat zoals hij niet alles wat door de rechtsgeleerde bij het verhoor gesproken was, wilde overnemen, en dat hij zo evenmin enige toelichting kon geven op de beschuldigingen van de Synod. De reden was dat het hùn woorden waren en niet de zijne."[297]

De zitting in augustus

De keren dat hij voor de Commissie verscheen, legde hij dezelfde bedachtzaamheid en helderheid van oordeel aan de dag. Op de zitting in augustus werd hem gevraagd "of hij spijt had van zijn protest tegen de zeggenschap van de laatstgehouden Assembly en of hij zijn protest terug wilde nemen." Het antwoord was: "Hij zou het inderdaad betreuren als datgene wat hij had gedaan, uitgelegd zou worden als een verachting van de kerkelijke vergaderingen. Dat was iets, dat in geen enkel opzicht de bedoeling daarvan was geweest. Het was alleen bedoeld als een duidelijke blijk van verbondenheid aan de waarheden van God, zoals die in zijn preek voor de Synod naar voren gebracht waren. Voor het uitspreken van deze waarheden was hij terechtgewezen en vermaand bij het verhoor in de Assembly alsof hij een of andere ernstige dwaling of een ketterij had verkondigd."
Met betrekking tot het tweede deel van de vraag, "of hij zijn protest niet wilde terugnemen", verwees hij naar de op schrift gestelde antwoorden van hem en van zijn protesterende broeders. De voorzitter antwoordde dat de Commissie besloten had geen van hun schriftelijke stukken te lezen, maar dat zij mondeling op de hen gestelde vragen moesten antwoorden. Erskine bleef er echter bij dat het iemand die voor een hof geplaatst was, geoorloofd was zich mondeling of schriftelijk te verdedigen, al naar gelang hij het dienstig achtte. Op deze wijze bracht hij hen ertoe de geschreven antwoorden alsnog te aanvaarden.
Nadat twee uur lang vergeefs was geprobeerd Erskine te bewegen mondeling te antwoorden, kon hij gaan. Na enige discussie werd na een stemming besloten dat zijn 'Vertoog' voorgelezen zou worden. Dit werd dienovereenkomstig gedaan, overigens geheel tegen de eerder genomen beslissing.

Het 'Vertoog'

Het 'Vertoog' zelf, ondertekend door Erskine en Fisher, was een geweldig stuk. Het stelt krachtig en helder een aantal principes over het soevereine gezag van Christus, Die de enige Koning en het enige Hoofd van Zijn kerk is. Verder handelt het over de geestelijke aard van Zijn Koninkrijk, het dienstbaar zijn van Zijn wetten en inzettingen aan de opbouw en het welzijn van Zijn onderdanen, de genoegzaamheid en onveranderlijkheid van de wetten die Hij heeft gegeven, de beperkte en de dienende aard van alle kerkelijke macht. Ook spreekt het over de feilbaarheid van kerkelijke vergaderingen, het recht van een persoonlijk oordeel, en de plicht om te weeklagen over en te protesteren tegen dat verderf in het kerkelijke gezag dat schadelijk is voor de zaak der waarheid en voor de vrijheden van Christus' Koninkrijk.
De indieners van het 'Vertoog' gaven hun bezwaren aan tegen

[296] De wijze waarop de hier bedoelde predikantsvacature is vervuld, is beschreven in het dagboek van Wilson: "In de maand maart werd Charles F. bevestigd als predikant in Kinfauns na een beroep ondertekend door zeven erfpachters en huurders. Eén van hen, namelijk de heer C. uit Glendoig, ouderling en de enige man van aanzien in ons midden, had de beroepsbrief ondertekend. De overige ouderlingen, zijnde zes in getal, en met hen de gehele gemeente verzette zich tegen het beroep." Ferrier, *Memoirs of the Rev. W. Wilson*, p.181.
[297] *True State*, pp.4,6.

de beslissing van de Assembly van 1732 en de redenen waarom zij niet met een goed geweten hun protest konden terugnemen. Zij maakten gebruik van vroegere gebeurtenissen, vooral van die van de 'Protesters' tegen de 'Public Resolutions' van 1651. Het volgende gedeelte over het recht van een eigen mening kan voldoende zijn om een indruk te geven van de toonzetting en denktrant in dit waardevolle document: "Het is de plicht van ieder lid van de kerk om met een onderscheidend oordeel al datgene dat hem opgelegd wordt op het gezag van de kerk, na te gaan of het overeenkomt met de onfeilbare regel van het Woord. "Beproeft alle dingen; behoudt het goede" (1 Thess. 5: 21). "Gelooft niet een iegelijken geest, maar beproeft de geesten, of zij uit God zijn; want er zijn vele valse profeten uitgegaan in de wereld" (1 Joh. 4:1). Vandaar dat de inwoners van Beréa geprezen zijn als "edele en uitstekende lieden omdat zij de leer van de apostelen zelf beproefden of die overeenkwam met de Schrift", voorzover die toen bestond. Indien na naarstig en onpartijdig onderzoek de besluiten en de inzettingen van de kerk in strijd blijken met het Woord van God, dienen wij ons er niet met ons geweten aan te binden, "maar te staan in de vrijheid, waarmee Christus ons heeft vrijgemaakt" (Gal. 5:1). Evenmin mag dit mensen aanmoedigen de onderworpenheid, zoals het Woord die aangeeft, na te laten. Het gaat erom, dat zij toezien op hun eigen gedrag. Waaraan hebben zij zich te houden? Zij hebben zich niet te richten naar de wetten van mensen, maar naar de regel van het Woord. Zo was ook de praktijk van de apostelen. Toen het hun verboden werd in de Naam van Jezus te spreken, zagen zij zich verplicht vrijmoedig te antwoorden: "Oordeelt gij, of het recht is voor God, ulieden meer te horen dan God?" (Hand. 4:19). Deze praktijk stemt geheel overeen met de oudtestamentische regel: "Tot de wet en tot de getuigenis; zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben" (Jes. 8:20). Dit is iets dat ongetwijfeld geldt voor hen die laag geplaatst zijn en voor hen die hooggeplaatst zijn"[298]

[298] *The Representations of Messrs. E. Erskine, J. Fisher, W. Wilson and A. Moncrieff to the Commission*, etc. p.8f.

Deze voorbeelden geven, dunkt ons, voldoende zicht op zijn bekwaamheid en inzicht en ook op zijn oprechtheid en op zijn vastberadenheid. Dit alles was kenmerkend voor de houding van Ebenezer Erskine als de voornaamste leider in die belangrijke zaak, die hem er ten leste toe bracht om een 'afgescheidene', een "Seceder" te worden.

Beschuldigingen over zijn Afscheiding (1)

De oordeelkundige lezer merkt, dat een aantal van bovenstaande verklaringen zijn opgenomen om min of meer bepaalde bezwaren over zijn opstelling in de Afscheiding te weerleggen. Het zijn immers bezwaren die niet alleen in het begin, maar later steeds opnieuw naar voren gebracht zijn. Enkele van deze bezwaren willen wij nu in het kort nader bezien.

Hij is beschuldigd van inconsequentie inzake het recht van de gemeente om zelf hun predikant te beroepen. Dit was één van de beschuldigingen die tegen hem ingebracht zijn door de predikanten die bezwaar maakten tegen zijn preek voor de synode in 1732. En het is overgenomen door schrijvers uit later tijd.[299] Zij stellen het zo voor, dat zijn veroordeling van het besluit van 1732 gegrond is op beginselen die in strijd zijn met die volgens welke predikantsplaatsen voorzien zijn sinds de omwenteling. Laat het voor dit ogenblik voldoende zijn om zijn eigen verdediging te citeren tegen de aanvallen van zijn eerste beschuldigers.

"Wat betreft mijn tweede opmerking over de hoedanigheid van de werklieden die bezig zijn met het huis van God", zei hij het volgende. "Hoewel ik nu geen tijd gehad heb ze over te schrijven, blijf ik bij mijn aantekeningen hierover als waarheden van God. Maar ik ontken dat zij de beschuldiging be-

[299] Zie vooral Sir Henry Moncreiff, *Account of the Life and Writings of Dr. Erskine*, Appendix, 444ff. De eerwaarde baron gaat uitvoerig in op de maatregelen die genomen zijn om in 1718 de tweede predikantsplaats in Dunfermline vervuld te krijgen. De wijze waarop hij dat weergeeft, zal behandeld worden in *a Memoir* van Ralph Erskine. De geïnteresseerde lezer wordt intussen verwezen naar het *Review* van Moncreiffs *Life of Dr. Erskine* in de *Christian Repository*, vol.IV, pp.551-560. Voor een algemeen overzicht, raadplege men Struthers, *History of Scotland*, vol. I, book VII, pp.599-616.

vatten, dat ik alle predikanten van deze kerk zie als dieven en moordenaars. Want ik weet, dat zeer velen van hen niet alleen de roeping van God hebben, maar ook de roeping van de kerk. Maar wat de gewelddadige wijze betreft waarop sinds de invoering van de patronaatswet predikantsplaatsen zijn vervuld, kan ik niet zien, dat dit naar het Woord van God is."
Het slot van de tweede opmerking uit de preek gaat erover dat de roeping van een predikant niet dient te geschieden door de erfpachters of welke groep van mensen. Verder, dat hij ontkend zou hebben dat een predikant die alleen een roeping heeft ontvangen van de erfpachters, door God geroepen zou zijn. Hij zou dan alle predikanten van de kerk van Schotland, onder wie hemzelf, als niet door God geroepen buitengesloten hebben. Dan namelijk, als het de leden van de gemeente niet toegestaan zou zijn te stemmen bij de verkiezing van een predikant. "Ik antwoord, dat ik erken, dat de roeping van een predikant niet dient te geschieden door de erfpachters als zodanig. Dergelijke benamingen en onderscheidingen gelden niet in Christus' Koninkrijk. De enige erfgenamen daar, zijn zij 'die rijk zijn in het geloof, zij zijn erfgenamen van het Koninkrijk' (Jak. 2:5). Deze zijn zij, 'die kostelijk zijn in Gods ogen en geëerd worden' (Jes. 43:4, engelse vertaling). En ik ben van mening dat in het verlenen van de voorrechten van Christus' Koninkrijk, het er niet om gaat of wij eer en achting aan mensen bewijzen vanwege aardse erfenissen, maar of zij bij God in aanzien zijn en of Zijn beeld in hen gevonden wordt. Aan deze zelfde opmerking zou ik willen toevoegen, dat de verkiezing van predikanten niet dient te geschieden door de erfpachters als zodanig (veel minder nog door die afzijdig staan in onze samenleving) noch door een andere groep mensen, maar door de kerk. Ik heb derhalve het recht te zeggen, dat geen enkele predikant de roeping van God heeft, die alleen de roeping van de erfpachters heeft, en dat tegen de zin en de wil van de kerk. Dit houdt niet in dat ik daardoor alle predikanten van de kerk van Schotland, met inbegrip van mijzelf, van de roeping van God uitsluit. Aangezien ik niet weet, dat er vanaf de omwenteling tot de herinvoering van de patronaatswet een predikant in een gemeente gekomen is, of de leden van de gemeente stem-

den in met de verkiezing van hun predikant. In de praktijk van het kerkelijke leven was het hen tot voor kort toegestaan te stemmen. Ja, naar ik zeker weet, stonden in het zuiden van Schotland de Presbyteries en de andere kerkelijke vergaderingen zij aan zij met de leden van de gemeente, om de predikanten te beroepen tegen de wil van kwaadwillige en ontevreden erfpachters in. Maar de tijden veranderen."

Beschuldigingen over zijn Afscheiding (2)

Erskines ageren op de kansel tegen de door hem gewraakte gang van zaken in de kerkelijke vergaderingen, werd eveneens als een beschuldiging tegen hem ingebracht. Zoals wij gezien hebben was hij voor zijn handelwijze in deze scherp terechtgewezen door de vooraanstaande predikanten van die tijd. En dezelfde beschuldiging is in later tijd herhaald. Oprechtheid en onpartijdigheid vragen van ons er rekening mee te houden dat Erskine en andere zich afscheidende broeders niet alléén stonden door op deze manier dwaling en onderdrukking te weerstaan en waarheid en vrijheid te verdedigen. De predikanten Boston te Ettrick, Willison te Dundee, Currie te Kinglassie, Bisset te Aberdeen, Lindsay te Bothkennar en verscheidene anderen die nooit zijn meegegaan met de Afscheiding, waren gewoon dezelfde vrijheid te gebruiken. Het is echter ook van belang de krachtige beweegredenen die hij zelf aangeeft, onder ogen te zien. In zijn 'woord vooraf' van zijn preek voor de synode zegt hij: "Indien iemand bij het lezen van de hier volgende preek, denkt dat er teveel vrijheid is genomen met betrekking tot de huidige gang van het bederf, laat die dan bedenken dat er nu geen andere weg is opengebleven om hiertegen te getuigen, dan de mensen te waarschuwen door geschriften of vanaf de kansel. Voorstellen en verzoekschriften van predikanten of gemeenteleden worden geheel ter zijde geschoven. Het is niet mogelijk dat een protest of een afwijzing van de handelwijze in de openlijke verslagen wordt opgenomen. Zo'n opname zou kunnen dienen tot verlichting van het geweten, of dat het nageslacht zou weten, dat zulke dingen in onze tijd niet zijn geschied zonder dat er een worsteling en een

getuigenis tegen was."[300]
Hierover treffen we de volgende verklaringen aan in zijn 'Reasons of Appeal': "Een wachter moet zijn geweten verlichten om zijns ziels wil. Het is waar: hij hoeft niet tegen beter weten in een vals alarm te slaan. Maar wat is veiliger voor een stad: of een vals alarm te slaan tegen een vermeend gevaar, of de mond van de wachter te stoppen zodat hij geen alarm kan slaan als het gevaar er werkelijk is en de stad in de handen van de vijand valt?"[301]

Beschuldigingen over zijn Afscheiding (3)

Erskine is, evenals zijn medestanders, beschuldigd van scheurmakerij en ergerlijke stijfhoofdigheid, omdat hij niet de gelegenheid heeft waargenomen om terug te keren in de schoot van de nationale kerk. Dit was hem toch, zoals hierboven gezegd is, door de General Assembly van 1734 aangeboden. De welwillende voorstellen die toen zijn aangenomen, waren op zich prijzenswaardiger en doelmatiger dan de onverdraagzame besluiten van sommige eerdere Assembly's. In het algemeen hadden die veel aanstoot gegeven. Daarbij kwam dan nog het strenge optreden, bedoeld om schrik in te boezemen. Het is niet verwonderlijk, dat de orthodoxe predikanten van de gevestigde Kerk, die zich zeer ingespannen hadden om deze verzoeningsgezinde maatregelen aanvaard te krijgen, zeer teleurgesteld waren. Zij waren zelfs ontstemd toen na al hun inspanningen de vier broeders weigerden onmiddellijk terug te keren. Deze vier broeders hadden waardering voor de goedbedoelde inspanningen van hun vrienden. Ook waren ze zo oprecht, dat ze met vreugde de geringste pogingen tot hervorming opmerkten bij hen die gedwaald hadden. Welke weg zij nu zelf hadden te gaan, was een zaak waar zij vaak ernstig en biddend over nadachten. In het besef van hun plicht, besloten zij ten slotte niet onmiddellijk toe te geven aan het ver-

[300] E. Erskine, *Works*, vol. I, p.453.
[301] *The True State*, etc. p.39. Een aantal waardevolle opmerkingen hierover zijn gemaakt door John Patison, predikant te Edinburgh, in zijn woord vooraf bij de eerste uitgave van M' Ewens *Essays*, pp.56 –69.

langen van de kerkelijke vergaderingen, maar zich nog enige tijd afgescheiden te houden, tot zij meer duidelijke aanwijzingen zouden krijgen van een andere handelwijze van de kerk. De toekomstige gebeurtenissen dienden, naar hun opvatting, de juistheid van deze beslissing aan te tonen. Zelfs Wilson te Perth, die eerst de sterkste neiging had om onmiddellijk terug te keren, was er uiteindelijk van overtuigd dat het besluit om niet toe te stemmen op dat moment de juiste beslissing was.

Verantwoording aan de Presbytery van Stirling (1)

Het is niet onze bedoeling, en ook niet nodig, volledig de redenen na te gaan van hun weigering toe te geven. De redenen die door hen zijn aangevoerd, hebben recht op een rustige en evenwichtige beschouwing.[302]
In hoofdlijnen zijn deze redenen kort en bondig in het licht gegeven in een officieel document.[303] We willen alleen de aandacht van de lezer vestigen op enkele uittreksels uit een lange brief die door Erskine persoonlijk was gericht aan de voorzitter van de Presbytery van Stirling. Die was gezonden in antwoord op een uitnodiging die door hem namens deze classis was gedaan. De uitnodiging was enige tijd gedaan na opheffing van het vonnis van de commissie van 1733 tegen de vier broeders:
"Eerwaarde heer,
Toen in haar laatste vergadering in deze plaats, de eerwaarde classis mij de eer had bewezen om mij tot haar voorzitter te kiezen, en twee van haar leden naar mij had toegestuurd om mij uit te nodigen op de voorzitterstoel plaats te nemen, gaf ik in mijn antwoord, zoals dat past, dank aan de eerwaarde broeders voor het vertrouwen in mij. Maar aangezien ik begrijp dat de voorzittersstoel nog niet middels een nieuwe verkiezing is bezet, en dat dit misschien voortkomt uit misverstand over mijn mondelinge antwoord aan de twee broeders, vraag ik graag toestemming mij hierover nader uit te spreken.

[302] *Re-exhibition*, pp.229-256.
[303] *Testimony of the United Associate Synod*, pp.45-52.

Als ik mij goed herinner, gaf ik het volgende antwoord. Het betrof de stand van zaken tussen de gevestigde kerk en de vier broeders. Ik kon, als ik geen andere stappen zou zien in de richting van een reformatie dan die welke ik waarnam, niet toetreden tot de gemeenschap der kerk. Dientengevolge kon ik ook het voorzitterschap van de Presbytery Stirling niet aanvaarden."
Erskine drukte vervolgens zijn hoogachting uit voor die waardige predikanten van de gevestigde kerk, met wie hij nog steeds overeenstemde en een broederlijk contact had. Vervolgens sprak hij over de uitwerping van de vier broeders door de kerk. Hij sprak ook over de toestand van geestelijke kommer, waarin veel christenen in verschillende delen van het land waren terechtgekomen door de gewelddadige manier waarop predikanten aan de gemeenten waren opgedrongen. Verder sprak hij over de moed die de vier broeders hadden ontvangen om hun hulp te bieden. Hoewel deze broeders slechts weinige in getal waren, was hun aantal voldoende om een kerkelijk verband aan te gaan. "De belofte van Christus' genadige aanwezigheid en van Zijn gunst was immers niet beperkt tot een kerk die het voorrecht geniet van wettige erkenning, maar ze gaat zelfs uit tot twee of drie die in Zijn Naam samenkomen en ook tot hen, die zich samengevoegd hebben in het verband, een Presbytery, en zich publiekelijk hebben overgegeven aan de dienst van Christus en van Zijn verdrukte leden."
Hij toonde met de volgende woorden aan dat de beschuldiging van scheurmakerij volkomen ongegrond was. "Indien de vier broeders beschuldigd worden van scheurmakerij, moet dit zijn vanwege de onjuiste manier waarop zij vertrokken zijn uit de kerk, of vanwege de geringheid van hun aantal, de ondeugdelijkheid van hun zaak of vanwege de rechtmatigheid van hun veroordeling, of omdat zij gehandeld hebben in strijd met hun ambtsbelofte."
Het eerste kan niet van toepassing zijn, omdat de broeders, welke reden zij ook gehad konden hebben om zich terug te trekken van die mannen die ongeregeld wandelden, de kerk pas hadden verlaten nadat zij er uitgeworpen waren.
Het kan ook niet worden toegeschreven aan de geringheid van

hun aantal in vergelijking met de velen die tegen hen waren. Dit zou immers ook Kaleb en Jozua, Elía, Micha en, in het kort, allen die in tijden van verval voor Christus en Zijn zaak getuigd hebben, veroordelen.
Evenmin is de ondeugdelijkheid van hun zaak in het geding. Zij hebben vóór hun uitwerping naar vermogen gestreden voor de leer, tucht, eredienst en regering van de Gereformeerde kerk in Schotland. Ná hun uitwerping waren zij geen andere zaak toegedaan. Dit blijkt uit hun in druk verschenen getuigenis, waarin zij de redenen aangeven voor hun afscheiding.
Is het omdat wij ons niet onderworpen hebben, overeenkomstig de door ons afgelegde ambtsbelofte, aan de vermaningen, schorsingen en andere oordelen van de kerk? Ik antwoord: indien deze oordelen gegrond zijn op het Woord van God en de goedgekeurde praktijk en de besluiten van de kerk van Schotland, zal het feit dat wij ons niet onderwerpen ons ongetwijfeld tot schuld zijn. Maar de toedracht was juist andersom: de veroordelingen waren willekeurig en in strijd met het Woord van God en met de orde van de kerk. En we konden ons er niet aan onderwerpen zonder het 'getuige-zijn' te verloochenen en ons ambt te verkwanselen ten behoeve van de gunst van mensen om zo op te houden dienstknechten van Christus te zijn.
Is het omdat wij, nu de deur is geopend, niet terugkeren tot de gemeenschap met de gevestigde kerk? Ik antwoord dat er een onderscheid is tussen de gevestigde kerk van Schotland en de kerk van Christus in Schotland. Want ik acht dat de laatste veelszins door de eerste de woestijn is ingedreven. God heeft ons in Zijn aanbiddelijke Voorzienigheid met haar in de woestijn geleid. Daarom oordeel ik het onze plicht om daar met haar gedurende enige tijd te blijven. We verkiezen haar verdrukking boven de voordelen van een door de wet erkende kerk en boven gemeenschap met de kerkelijke vergaderingen in hun huidige opstelling. Ik geloof vast dat, hoe de wereld er ook tegenaan kijkt, dit voor Gods aangezicht geen scheurmakerij is. Wanneer echter blijken zal dat de gevestigde kerk Christus' zaak tot de hare maakt door Zijn huis te zuiveren en op te bouwen naar Zijn wil, en eveneens de openlijke verbondensluitingen van het land aanvaardt en recht doet aan Zijn

verdrukte leden door heel Schotland, hoop ik niet alleen terug te keren in haar gemeenschap maar ook de poorten van ons Sion met vreugde in te gaan."

"Ik weet dat er krachtig op gewezen is dat wat door de laatste Assembly gedaan is, voor ons voldoende reden moet zijn om terug te keren, ondanks alles wat er gebeurd is. Ik kan er niets aan doen, dat ik met hen van mening verschil. Ik erken ootmoedig dat er een groot verschil is tussen een daadwerkelijke hervorming en het beëindigen van een verwording. Het zij verre van mij iets af te doen aan het verweer dat waardige leden van de Assembly geboden hebben tegen de handelwijze van de verkeerde partij. Maar staat u het mij toe te zeggen dat alles wat gedaan is, voor mij eerder een tijdelijke inperking of beteugeling van die mannen is, dan een daadwerkelijke en klare hervorming. We hebben niet gehoord, dat zij berouw hebben gehad over hun verkeerde daden. De partij is zo talrijk in de kerkelijke vergaderingen en handelt door dezelfde geest van het verderf als voorheen. En meestentijds behandelt zij in de lagere vergaderingen de zaken van Christus' Koninkrijk op dezelfde manier als zij dat sinds de Assembly van 1734 gedaan heeft."

"Sommige broeders roepen ons op terug te keren en hen te helpen tegen de stroom van verderf. Wij echter zwommen in tegen de stroom van het verderf. De hand van de Voorzienigheid heeft ons er uitgehaald en ons gesteld op de vaste grond van hervorming door het openlijk geven van een getuigenis en door een geordend kerkelijk leven. Nu zou het voor ons zinloos zijn om ons weer in de stroom te werpen. We zullen het alleen doen als onze eerwaarde broeders die onze hulp inroepen, ons kunnen overtuigen dat wij zo de stroom kunnen keren en hen en onszelf behouden om zo het werk van God en Zijn getuigenis te bewaren. Naar mijn oordeel is het veel veiliger voor deze broeders om zich vanuit de gevaarlijke stroom bij ons te voegen dan voor òns om naar hen terug te keren (Jer. 15: 19-21). Zonder twijfel zullen stoffelijke belangen zich ernstig verzetten tegen dit voorstel. Maar als het onze plicht is, zijn wij gehouden alles los te laten en de Heere te volgen."

Na op deze wijze de beschuldiging van scheurmakerij te hebben afgewezen, ging de schrijver verder om de belangrijkste gebreken aan te wijzen, die het besluit van 1730 vergezelden. Verder wees hij erop dat afwijzende opvattingen en protesten niet in de verslagen vermeld mochten worden. Ook herinnerde hij aan de beslissing van 1732 over de vervulling van de predikantsvacatures. Op deze wijze toonde hij aan, dat de intrekking van bepaalde besluiten weinig of niets voorstelde. Er was geen duidelijk bewijs van een daadwerkelijke hervorming, of dat de verkeerde uitgangspunten van beleid door de heersende partij waren losgelaten. In een volgende paragraaf gaf hij ronduit zijn mening over de hoogst onbevredigende manier waarop de onbillijke vonnissen tegen de vier broeders ongedaan waren gemaakt. De Assembly had gedacht juist te handelen door uit louter praktische overwegingen ze ongedaan te maken, terwijl het onderzoek naar de aard en achtergrond van deze vonnissen geheel achterwege gebleven was.

"De laatst gehouden Assembly droeg de Synod van Perth en Stirling op, de deur open te zetten en ons uit te nodigen het werk van predikant in de kerk te hervatten. Maar is er ook verklaard dat de vonnissen van berisping, schorsing en afzetting ongegrond en willekeurig waren of in strijd met het Woord van God en met die vrijheid die God aan de predikanten heeft gegeven om te getuigen tegen de openbare gebreken? Ja, het was de Synod uitdrukkelijk verboden zich in te laten met hetgeen er sindsdien gebeurd was. Op deze wijze struikelde de waarheid op de straten en was het onmogelijk te zien wat recht was. Het kerkelijke gezag kwam in deze beslissingen tussenbeide en de maatregelen van kerkelijke tucht bleven onaangeroerd, hoe onbillijk ze ook waren. Zonder de zaak zelf aan de orde te stellen, was er een poging ondernomen om hun uitwerking ongedaan te maken. Maar het is een goede regel om de óórzaak weg te nemen om het gevolg te doen ophouden.

Wanneer men het achtste besluit over het verbod, opgelegd aan de Synod van Perth, vergelijkt met het negende over de spreekruimte voor de predikanten, is het voor mij tamelijk dui-

delijk. De laatste Assembly is van mening dat de vrijheid die genomen is bij de opening van de synode van Perth op 10 oktober 1732, noodzakelijk noch gepast was. Daarom waren de vonnissen die uitgesproken zijn over onze overigens bescheiden trouw in het getuigen alle rechtvaardig en billijk, hoewel de uitwerking ervan kwalijk was."

Verantwoording aan de Presbytery van Stirling (3)

Erskine lichtte hierna het algemene bederf in de kerk toe en hoe weinig de blijken van hervorming voorstelden, waarop men zich liet voorstaan. Hij herinnerde de Presbytery met ronde woorden aan haar eigen inconsequente gedrag en gezwalk in de kwestie van de predikant Mackie, die was overgeplaatst van Forteviot naar St. Ninians. De classis had eerst het zogenaamde beroep verworpen en geweigerd mee te werken aan zijn bevestiging, hoewel hij door de Presbytery van Perth al van zijn vroegere standplaats was losgemaakt. Toen een afvaardiging van de commissie van de Assembly zich had aangediend, hadden ze nadrukkelijk geweigerd om hem te bevestigen en ook om aanwezig te zijn en hun medewerking te verlenen. Slechts drie of vier leden van de classis waren bij de 'onwettige samenkomst' aanwezig geweest. Toch stond men nu toe dat hij deelnam aan de stemmingen en als lid van de vergadering functioneerde. Aan hen die zich in zijn bediening niet konden schikken, werd niet tegemoet gekomen, en hun werd niet toegestaan een beroep te doen op andere predikanten van de classis om elders mee te leven. De drie predikanten die bij de intrede aanwezig geweest waren, werden niet terechtgewezen vanwege hun gedrag, aldus Erskine "hoewel er een voorstel lag voor het tegendeel, ingediend door mijn waardige oude collega Hamilton." Hij vroeg: "Hoe komt het dat de broeders hem alleen hebben laten staan en zijn grijze haren niet geëerd hebben, terwijl hij steeds vasthield aan het standpunt waarop zij zich gesteld hadden, voordat de indringer in hun midden was verschenen?"
Het slot van deze getrouwe en geestelijke brief luidt: "De eerwaarde classis zal mij zeer aan zich verplichten, als zij dit

schrijven in haar verslagen wil opnemen als mijn uitvoerige antwoord op haar verzoek gedaan door de predikanten Muir en Lindsay op de laatste dag van haar vergadering.
Zeer eerwaarde heer, aan u toegewijd in onze Heere,
Ebenezer Erskine.
Stirling, 8 januari 1735."[304]

Een oude schrijver over de Assembly van 1740

In het gedeelte van de brief waarin de schrijver de beschuldiging van scheurmakerij die tegen hem en zijn medestanders was ingebracht weerlegt, merkt hij op dat men probeert die te gronden op hun afwijzing zich te onderwerpen aan de terechtwijzingen, schorsingen en andere kerkelijke vonnissen. Alle menselijke macht, burgerlijk of kerkelijk, heeft haar grenzen. Men is eerbied verschuldigd aan de wettig totstandgekomen instellingen. Maar aan beslissingen en vonnissen die in strijd zijn met de wet van God en met datgene het verlichte verstand als juist oordeelt, hoeft men zich nimmer gelegen te laten liggen. Dit geldt zeker voor hen die beloofd hebben zich 'in de Heere' aan hen te onderwerpen.
Wie durft beweren dat de afgescheiden broeders verkeerd gedaan hebben door aan de wettigheid van hun ambt vast te houden en in de uitoefening daarvan voort te gaan, ondanks de schorsing en afzetting die tegen hen door de General Assembly met veel ophef waren uitgevaardigd? Een inmiddels overleden schrijver zei: "De Assembly van 1740 heeft hen zonder dat er van een afwijking in de leer sprake was, of zonder een beschuldiging van onzedelijke wandel, uit het ambt van predikant in de gevestigde kerk gezet."[305] Ongehoorzaamheid aan

[304] Deze brief is te vinden in een klein nu zeldzaam pamflet, waar al eerder naar verwezen is, met als titel *The Testimony and Contendings of the Rev. Alex. Hamilton*, etc. p.69-80. Erskine, zo wordt vermeld op p.69, bewerkstelligde dat het de voorzitter ter hand gesteld werd op 8 januari 1735. En omdat het aan hem gericht was om het door te geven, werd het na een korte discussie in de vergadering voorgelezen. De lezer vergelijke de opvattingen van Erskine over deze onderwerpen met die van zijn vriend Wilson, zoals deze te vinden zijn in Ferriers *Memoirs* over Wilson, pp.278-299.
[305] *History of the Christian Church* door de schrijver van de *History of the Reformation*, etc. vol. III, p.252.

zulke willekeurige en onbillijke beslissingen betekent niet alleen dat men onschuldig is, maar zij is zelfs prijzenswaardig en noodzakelijk. Want zij meenden terecht dat zij door slaafse onderwerping ontrouw geweest zouden zijn geweest aan hun heilige opdracht. Zij zouden de gunst van mensen gesteld hebben boven de dienst van Christus.

In het spoor van Hepburn en Gillespie

Door die onjuiste beslissingen naast zich neer te leggen, was hun handelwijze alleen maar in overeenstemming met wat voordien en later in praktijk is gebracht door verscheidene grote mannen die met hetzelfde onrecht te maken hebben gehad. Twee voorbeelden zullen voldoende zijn.
John Hepburn te Urr, in Galloway, die men wel heeft genoemd 'de morgenster van de Afscheiding', weigerde omwille van zijn geweten de eed af te leggen waartoe predikanten verplicht werden. Toen hij in 1705 door de Assembly werd afgezet, tekende hij protest aan tegen het vonnis en bleef hij zijn ambt uitoefenen, totdat het de Assembly goed dacht hem in augustus 1707 weer in het ambt te herstellen.
Thomas Gillespie, een van de stichters van de Relief Church, werd vanwege zijn weigering mee te werken aan een doorgedreven vervulling van een vacature in Inverkeithing uit het ambt gezet en in 1752 door de Assembly losgemaakt van de gemeente van Carnock. Hij bleef echter tot aan zijn dood zijn ambt uitoefenen alsof er geen vonnis tegen hem was uitgevaardigd, en hij werd predikant in een grote gemeente in Dunfermline. De christelijke zachtmoedigheid en waardigheid die hij toonde bij de bekendmaking van het vonnis, dwong het respect van velen die gestemd hadden voor zijn afzetting, af. Hij drukte zich als volgt uit: "Voorzitter, ik ontvang dit vonnis met eerbied en ontzag vanwege Gods leiding hierin, maar ik verheug mij dat het mij gegeven is om Christus' wil niet alleen te geloven in Zijn Naam, maar ook om voor Zijn zaak te lijden.[306]

[306] *Memoir of the Rev. T.Gillespie*, Christian Monitor, vol.II, p.669.

Er is nog een andere aantijging tegen het karakter en gedrag van Erskine, waaraan wij nu aandacht willen schenken. Het zijn onbepaalde beschuldigingen van ijdelheid en persoonlijke gekrenktheid. Verdachtmakingen in deze richting waren niet alleen gewoon in zijn tijd, maar ook latere schrijvers hebben daartoe de euvele moed gehad. Men zou van hen toch betere en waardiger gedachten verwacht hebben? Wie zou verwacht hebben dat een uitnemend predikant, door zijn vrienden geprezen vanwege zijn besliste houding in iedere strijd voor de rechten van de gemeente, zich zou veroorloven tegen de vier broeders te keer te gaan 'als populaire volksmenners onder de predikanten', of hun afscheiding toe te schrijven aan hun hartstochten ten gevolge van de onbezonnen maatregelen van de kerk!
De behandeling die zij kregen, was in veel gevallen uitgesproken onrechtvaardig. Als dit hen niet diep geraakt zou hebben, zouden zij verstoken geweest zijn van menselijk gevoel. En als geen enkele menselijke irritatie zich ooit gemengd had met de ware ijver voor de dienst van God, zouden zij een soort engelachtige volkomenheid bereikt hebben (iets dat zelden of nooit bereikt wordt in deze kortstondige bedeling).
De schrijver is bereid toe te geven dat 'de predikanten van de Afscheiding mannen waren van kaliber.' Maar zelfs dan kunnen noch gekrenktheid over onrechtvaardige bejegening, noch de minderwaardige ambitie en verwerpelijke ijdelheid die de 'volksmenner' typeren, het motief geweest zijn van hun handelwijze bij de afscheiding van de kerk van Schotland en van het volharden daarin. 'Waarde en beginsel' zouden de werking van gekrenktheid hebben onderdrukt en de gevoelens van ijver en ijdelheid hebben verdrongen. Maar overtuigd als zij waren na rijp beraad en vurig gebed tot de Vader der lichten, dat zij verplicht waren zich te onttrekken aan de gevestigde kerk, brachten 'waarde en beginsel' hen ertoe 'tot Jezus uit te gaan buiten de legerplaats, Zijn smaadheid dragende' (Hebr. 13:13). Bezield door zuivere en goede gedachten, gaven zij er de voorkeur aan om de grote verbondenheid aan de moederkerk op te

geven, en de warmte van vroegere vriendschap, de voordelen van de overheid los te laten en hun goede naam bloot te stellen aan overvloedige laster. Dit deden zij liever dan na te laten wat hen een gewichtige en noodzakelijke dienst leek voor de zaak van God en de waarheid.
Met instemming nemen we de slotwoorden over van een recent verschenen verdediging van hun opstelling inzake hun weigering de band met de bestaande kerk te hervatten:
"Het is gemakkelijk hun beweegredenen toe te schrijven die voortkomen uit ijdelheid of trots. Maar afgezien daarvan: de zaak zelf staat los van de beweegredenen die mensen gehad hebben bij de leiding die zij gegeven hebben. Maar waar is het bewijs dat zij door zulke beweegredenen gedreven werden? Daar is een overvloed aan bewijs dat zij beducht waren om maar één overijlde stap te zetten, dat zij alleszins tegen hun zin de hoop hebben opgegeven om hun ambt uit te oefenen in de kerk waarin zij waren opgevoed en gesteld waren. Zij hebben jarenlang geduldig gewacht tot zij er toe overgingen een geordend verband te vormen, en zij hebben door alles heen, met bijzondere vasthoudendheid en grote nauwgezetheid, de presbyteriale wijze van kerkzijn in acht genomen. Deze instelling en dit gedrag toe te schrijven aan minderwaardige hartstocht voor aardse roem of aan dweepziekte is in strijd met eerlijkheid en gezond verstand."[307]

[307] *Testimony of the Associate Synod*, p.51 f.

HOOFDSTUK 9

Een nieuw kerkelijk leven

Vriendschap met Hamilton

Gedurende de hele periode tussen de schorsing door de Commissie van de Assembly in 1733 en de afzetting door de Assembly in 1740, bleef Erskine bezig in de kerk die hem oorspronkelijk in Stirling was toegewezen. Met ijver en tot ieders tevredenheid verrichtte hij de verschillende werkzaamheden van zijn ambt. Vooral de warme en standvastige vriendschap met zijn oude en eerbiedwaardige collega Hamilton was hem tot grote steun. Deze deugdzame man stemde zowel wat betreft zijn opvattingen over christelijke vrijheid als de evangelische leerstellingen, volledig met hem overeen. Altijd toonde hij Erskine de hartelijkste waardering, totdat het God behaagde hem in januari 1738 door de dood weg te nemen. Hamilton toonde zijn toewijding aan de zaak van de Associate Presbytery. Dit deed hij door hen in zijn voorbede een plaats te geven en door in hun bijeenkomsten aanwezig te zijn. De vriendelijkheid die door de kerkenraad en gemeente betoond werd, was ook buitengewoon bemoedigend. Door vijf leden van de kerkenraad werden er echter stappen ondernomen die de beide predikanten ergerden en waarvan Hamilton herhaaldelijk zei dat ze bedoeld waren "om zijn grijze haren met verdriet ten grave te doen dalen". De strekking van deze onplezierige zaak kwam op het volgende neer[308].

[308] Het meeste van wat hier vermeld wordt, is ontleend aan de aanklacht, etc., met de opmerkingen hierover van de Associate Presbytery, *Re-exhibition*, p. 192 vv.

Deze vijf ouderlingen hadden met hun predikanten op dezelfde voet van vriendschap geleefd als de andere broeders in het ambt. Ook waren zij één met hen geweest in de veroordeling van de harde besluiten van de kerkelijke rechtbanken. Echter, spoedig na de benoeming van Mackie en, naar wordt beweerd, op zijn aandrang, veranderden zij van opstelling. Zij bleven van kerkenraadsvergaderingen weg en als gevolg daarvan werden zij in de lente van 1737, vóór de bediening van het Heilig Avondmaal, vanwege hun herhaaldelijk verzuim door Hamilton op ernstige en verantwoorde wijze vermaand. Door deze terechtwijzing geïrriteerd, werden zij steeds halsstarriger en zochten ze een gelegenheid om hun predikanten dwars te zitten. De twee predikanten waren (zoals eerder is aangegeven[309]) overeengekomen om een afkondiging aangaande avondmaalgangers te doen; deze bleek beledigend voor gemeenteleden die afkerig waren van ernstige vroomheid. De vijf ouderlingen werden aan die afkondiging en de daarop volgende procedure herinnerd; het vormde een reden tot een klacht. Toen de kerkenraad kort na het Avondmaal bijeen was om de collectegelden onder de armen te verdelen, verschenen deze mannen met een protest vol beledigende aantijgingen jegens hun predikanten en medeouderlingen. In het bijzonder verklaarden zij dat de handelingen van de kerkenraad als van nul en gener waarde moesten worden beschouwd zo lang Erskine voorzitter of lid was. Toen het protest bij de hogere vergaderingen van de kerk aanhangig was gemaakt, werden zij door de meerderheid van de predikanten gesteund en zelfs als de enige kerkenraad van Stirling erkend. De andere twaalf ouderlingen die hun steun aan hun predikanten hadden betuigd in de getrouwe uitoefening van de tucht, werden op staande voet veroordeeld. Ondertussen liet de magistraat haar gezag gelden: de twaalf - hoewel niet feitelijk van enig onderdeel van het ambt geschorst - werd verboden om de offergaven voor de armen in te zamelen. Alleen de vijf ouderlingen werden aan-

[309] Zie p. 325.

gewezen om voor de inzameling bij de deur te staan. Onder deze uitzonderlijke omstandigheden zag Erskine het als plaatselijke predikant als zijn plicht om op de eerste zondag, 25 februari 1739, de dag dat de vijf door de magistraten aangewezen ouderlingen collecteerden, ten aanhoren van de gemeente tegen de indringing te getuigen. Met grote ernst en waardigheid protesteerde hij hiertegen. Hij zag het als een schending van het recht van Christus, een gewelddadige aantasting van zijn eigen ambt, een diefstal van de gemeente en als een belediging van haar wettige leiding. Deze laatsten waren zonder aanklacht, proces of zogenaamde misdaad, door een erastiaans[310] en tiranniek gezag aan de kant gezet. Ja, hij ging nog een stap verder. In naam van de HEERE der heirscharen riep hij de vijf zogenaamde en ingedrongen ouderlingen op om met naam en toenaam voor de rechtbank van Christus te verschijnen om hun gedrag te verantwoorden. Ook waarschuwde hij er allen in de gemeente voor om niet zelf aan hun zonde en straf deel te hebben door deze vijf mannen als wettige ambtsdragers in de kerk van Christus te dulden.[311]

NIEUWE AMBTSDRAGERSVERKIEZING

Na verloop van enkele maanden riep hij de gemeente op tot een nieuwe ambtsdragerverkiezing, om zo met de twaalf, die hij als de enige wettige kerkenraad beschouwde, samen te werken. Dit blijkt uit de volgende aantekening uit zijn 43ste notitieboek.

"Memorandum - Vergeet niet het plan aan te kondigen voor een verkiezing van nieuwe ambtsdragers voor het opzicht en het regelen van zaken aangaande de armen. U weet allen in welke verwarring wij en deze gemeente terecht zijn gekomen.

[310] Naar Erastus (1524-1583). Deze leerde dat de overheid bevoegd was zich met kerkelijke aangelegenheden te bemoeien (vert.).

[311] Een volledige weergave van dit protest is opgenomen in de "Re-exhibition", p. 203,204. De namen van de vijf ouderlingen zoals ze daar vermeld zijn, zijn Henry Christie, William Maben, Robert Banks, Andrew Millar en Henry Allan. Met uitzondering van Henry Christie komen we al deze namen tegen bij hen die het schrijven van de kerkenraad van Stirling ten gunste van Erskine ondertekend hebben. Dit was in april 1733 aan de Synode van Perth en Stirling aangeboden.

Door het willekeurige gedrag van de ambtelijke vergaderingen, zijn ons vijf ouderlingen opgelegd die het grote lichaam van de gemeente niet met vrijmoedigheid kan erkennen. Hierdoor wordt de gepaste orde in het huis van God verstoord, de tucht gebroken en goddeloosheid aangemoedigd. Ook worden de gaven ingehouden en verkommeren de armen. Dit alles is een schreeuwend kwaad in deze plaats. Ik ken geen macht of autoriteit in het land, burgerlijk of kerkelijk, die in staat is dit kwaad recht te zetten dan alleen de gemeente zelf. De armenzorg is van haar en zij alleen heeft het recht om haar eigen ambtsdragers te kiezen die de tucht uitoefenen en haar gaven beheren door ze de juiste bestemming te geven. Dit is een normaal recht dat bij iedere samenleving hoort en dat door Goddelijk bevel en de praktijk van de apostelen (Hand. 6) aan de kerk is bevestigd. In Handelingen 6 zien wij dat, wanneer de zaken van de kerk niet goed geregeld zijn, in het bijzonder de armenzorg, het nodig wordt geacht de juiste ambtsdragers te kiezen om deze zaken te behartigen. Hoewel de apostelen van Godswege geïnspireerd waren en onder een onfeilbare leiding stonden, zouden zij het zich niet aanmatigen om een kerk op een willekeurige manier ambtsdragers op te dringen. Nee, zij legden de verkiezing in de handen van de groep discipelen en gingen dan tot de bevestiging over; dit is de oorspronkelijke manier. Om de zaken van de armen en de tucht in de juiste handen te leggen, verzoek ik allen in de gemeente die zich aan de wetten en verordeningen van Christus onderwerpen en die door genade vastbesloten zijn om aan Christus trouw te blijven, om volgende woensdag na de preek voor de gebruikelijke verkiezing samen te komen. Ik zal trachten de verkiezing voor te zitten en vervolgens, in samenwerking met de bestaande wettige kerkenraad, tot bevestiging over te gaan."

Allerlei tegenstand

Het protest tegen de vijf ouderlingen werd door de Commissie ('the Commission') van de General Assembly als zo kwalijk beschouwd, dat zij een bijzondere aanklacht tegen Erskine indiende. In de toelichting op de aanklacht werd opgemerkt dat

deze verwerpelijke stap niet zonder weerga was. Ook was zij niet strijdig met de taak van een predikant wanneer er onrechtvaardige vonnissen, tot schade van het Koninkrijk van Christus, waren uitgesproken en er geen aanvaardbare procedure tot herstel voor handen was. Als voorbeelden van soortgelijke voorvallen, wijst de Presbytery op Andrew Duncan, predikant te Crail en John Scrimgeor te Kinghorn die tegen de door de High Commission Court in 1619-20 uitgesproken veroordelingen van afzetting en gevangenneming protesteerden. Ook zij riepen de leden van de High Commission Court op om zichzelf voor de rechtbank van de rechtvaardige Rechter van de hele aarde te verantwoorden. Ook werd er op Robert Blair gewezen, die op dezelfde manier tegen Eckline, bisschop van Bangor, had gehandeld toen deze het had gewaagd hem het zwijgen op te leggen.
Het is duidelijk dat het gedrag van de rechters en magistraat in deze kwestie vanaf het begin willekeurig en schadelijk was. Zelfs wanneer wij erkennen dat de ijver van Erskine in dit geval de grenzen van nauwkeurige correctheid enigszins heeft overschreden, is het duidelijk dat duidelijke maatregelen onvermijdelijk noodzakelijk waren geweest om het verzet weerstand te bieden en om het onheil te genezen.

Het kerkgebouw afgenomen

Toen de Assembly de acht afgescheiden predikanten afzette, was het de bedoeling om hen alle tijdelijke emolumenten te ontnemen die met hun ambt waren verbonden. Door deze broeders werd er niets anders verwacht en ze waren tot het offer bereid. Naar men beweerde, hadden zij waarschijnlijk hun kerk, pastorie en salaris tot aan hun dood kunnen behouden indien zij van een bepaalde, onder koningin Anne aangenomen wet gebruik hadden gemaakt. Zij waren echter meer geneigd van hun burgerrechten afstand te doen, dan om die door twijfelachtige en onverstandige methoden te behouden.
Overeenkomstig het uiteindelijke vonnis van de Assembly op 15 Mei 1740, werd de mededeling dat de beslissing direct uitgevoerd mocht worden, meteen naar de aangewezen bur-

gerlijke autoriteiten verzonden. In sommige gemeenten echter werden de predikanten met enige mildheid behandeld. Zij mochten hun kerken behouden totdat hun volgelingen plaatsen voor de eredienst hadden gebouwd. Maar van een dergelijke toegeeflijkheid was in Stirling geen sprake. Al de eerste zondag nadat het vonnis van afzetting was aangenomen, was een groep magistraten uit die stad er op gebrand om hun toewijding aan de bestaande macht te tonen. Zij achtten het juist om het luiden van de kerkklokken te verbieden en om de kerk en het kerkhof te sluiten, om zo de toegang te verhinderen. De mensen die op het gebruikelijke uur waren samengekomen, waren echter van plan om de deuren open te breken. Toen Erskine verscheen, sprak hij zijn afkeer uit over deze gewelddadige methode en hij slaagde erin de mensen van hun poging af te houden. In aanwezigheid van een grote verzamelde menigte hield hij, naar men zegt, de kanselbijbel omhoog die hij, volgens de gewoonte uit die tijd, van huis had meegenomen. Op ernstige en indrukwekkende wijze verklaarde hij, als in de aanwezigheid van God, dat hij zijn plicht volgde. Ook verklaarde hij dat niet hij, maar zijn tegenstanders in het gericht van God verantwoordelijk waren voor de gebeurtenissen van die dag. Toen de mensen deze aangrijpende oproep met grote emotie hadden aangehoord, vertrokken zij rustig naar een geschikte plaats in de open lucht waar hij in de zondagse eredienst voorging.

Gesterkt door Goddelijke vertroostingen

Door dit voorzichtige en vredelievende optreden, bevestigde hij het karakter dat de magistraten van Stirling hem zelf zeven jaar geleden hadden toegeschreven. In hun verklaring naar de Commission hadden zij namelijk verzekerd dat hij op hen als een man met een vredelievend karakter was overgekomen. Eenzelfde geest van vrede en vergevingsgezindheid naar deze heersers, ademt het slot van een preek ter gelegenheid van de bevestiging van James Erskine als zijn collega en opvolger. Deze gebeurtenis vond plaats twaalf jaar na zijn uitwerping uit de door hem genoemde "wettische synagoge en levensonderhoud". Nadat hij op de harde behandeling van Hamilton en hemzelf had gezinspeeld, zei hij: "Het enige dat ik op dit punt wil zeggen, is met de woorden van mijn koninklijke Meester toen zij Hem het leven benamen. 'Vader, vergeef het hun; want zij weten niet wat zij doen' (Luk. 23:34). En ook met de woorden van de eerste martelaar Stéfanus toen zij hem stenigden en hij de eeuwigheid in zou gaan: 'Heere, reken hun deze zonde niet toe' (Hand. 7:60)[312].

Zijn waardige en vredelievende opstelling was het gevolg van de Goddelijke vertroostingen waardoor hij werd gesteund. Temidden van kwellende wisselvalligheden, ging hij met des te meer ernst tot de troon der genade. Ook maakte hij gebruik van de nimmer aflatende bronnen van troost die de Schriften gaven. Door mannen verlaten die eens zijn vrienden waren geweest, werd hij door de belofte van zijn Meester bemoedigd: 'En zie, Ik ben met ulieden al de dagen, tot de voleinding der wereld' (Matth. 28:20). Uitgestoten uit de Kerk waaraan hij op hartelijke wijze was verbonden en voor welks voorspoed hij had gewerkt, aanbad hij de allesbesturende Voorzienigheid van zijn hemelse Vader zeggende: 'Want de grimmigheid des mensen zal U loffelijk maken; het overblijfsel der grimmigheden zult Gij opbinden' (Ps. 76:11). Geroepen om met de strijd voort te gaan en om met onbekende moeilijkheden geconfronteerd te worden, herinnerde hij zich het bezielende gedeelte uit Micha 2:13: 'De Doorbreker zal voor hun aangezicht optrekken; zij zullen doorbreken en door de poort gaan, en door dezelve uittrekken; en hun Koning zal voor hun aangezicht heengaan, en de HEERE in hun spits.'"[313]

Gesterkt uit de Schrift

We zullen hier nog een paar teksten noemen die hij tijdens deze moeilijke gebeurtenissen heeft gebruikt voor praktische en vertroostende preken. Wij vermelden deze teksten met dezelfde woorden als ze door hemzelf met zoveel woorden in

[312] Works, vol. II, p. 694,695.
[313] Works, vol. II, p. 1,600.

zijn manuscripten zijn opgenomen.
"In *juni 1738* ontving ik, bij gelegenheid van het besluit van de Assembly met betrekking tot de vijf ouderlingen van Stirling, de volgende tekst: 'Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen'" (Gal. 5:1).
"Stirling, zondag, *11 mei 1740*. De Assembly in vergadering voor de afzetting van de 'Associate-predikanten': 'Het is beter tot den HEERE toevlucht te nemen, dan op de mens te vertrouwen'" (Ps. 118:8).
"*18 Mei 1740*. De zondag waarop ik uit de kerk werd gezet: 'En de mensen verwonderden zich, zeggende: 'Hoedanig een is Deze, dat ook de winden en de zee Hem gehoorzaam zijn'" (Matth. 8:27).
"Tijdens het sacrament in de open lucht, door de plaatselijke overheid uit de kerk verbannen als gevolg van de uitspraak van de laatste Assembly; zondag *19 oktober 1740*: 'En gij zijt in Hem volmaakt, Die het Hoofd is van alle overheid en macht'" (Kol. 2:10).
"Stirling, woensdag *31 december 1740*. De dag dat twee predikanten mijn kansel in bezit namen, namelijk Turner en Mc. Queen: 'Dat de kinderen Sions zich verheugen over hun Koning'" (Ps. 149:2).

Zelfs externe omstandigheden bleken in velerlei opzichten bemoedigend te zijn. Tevreden met de deugdelijkheid van zijn inzichten, de zuiverheid van zijn motieven en de juistheid van zijn gedrag, stemden zijn mensen - behoudens enkele uitzonderingen - met hem in om zich van de gevestigde ambtelijke vergaderingen af te scheiden. Meer dan zeventig jaar na de gedenkwaardige crisis van 1740, bleef de West Church, waar Erskine zijn openbare bediening uitoefende, onbezet. De overleden dr. Somerville gaf in het jaar 1793 de volgende verklaring: "Sinds de afzetting van Erskine is de derde predikantsplaats van Stirling nooit bezet geweest; de Presbytery stond toe dat de vacature onvervuld bleef[314]." Door de groei van de

[314] *Statistical Account of Scotland*, Vol. VIII, p. 271 vv.

bevolking van de stad vond de bezetting van de predikantsplaats in 1817 weer plaats.

Een nieuwe kerk

De grote gemeente die bij Erskine bleef, ging met de grootst mogelijke spoed van start om een ruime plaats voor de eredienst te bouwen. Hier heeft hij gedurende twaalf jaar, met vreugde en zegen, de onnaspeurlijke rijkdommen van Christus verkondigd. Naast zijn oude gemeenteleden, stelden velen uit aangrenzende gemeenten zich onder zijn bediening. Hierbij hoorde ook een aanzienlijk aantal ouderlingen. Opgenomen in zijn kerkenraad, stonden zij hem enorm bij in het bezoeken van de zieken en in het waken over het doen en laten van zijn kudde. Het is nauwelijks nodig er nog aan toe te voegen dat zij geen moeilijkheden ondervonden om hem in zijn onderhoud te voorzien. Het verlies van zijn wettig salaris werd meer dan vergoed door de beloningen die vrijwillig en blijmoedig werden geschonken door mensen die zeer dankbaar waren voor zijn waardevolle arbeid in het Evangelie.

Werk buiten de eigen gemeente

Zijn bediening bleef niet beperkt tot zijn eigen gemeente. Met dubbele ijver stond hij zijn broeders van de Associate Presbytery bij in de bediening van het Heilig Avondmaal in hun gemeenten. Ook in hun geestdriftige inspanningen om de algemene interesse voor godsdienst te stimuleren en om te zorgen voor verlichting voor de velen die onder het juk van de kerkelijke tyrannie zuchtten, gaf hij zijn volledig aandeel. In zijn notitieboeken lezen wij dat hij in Fenwick, Airdrie, Glasgow, Kibraronoc, Kilmacolm, Balfron en Dunse preekte en, in sommige gevallen, in de diensten van vastendagen voorging.
Tijdens de bevestiging van David Smyton in Kilmaurs in november 1740 preekte hij over 1 Korinthe 3:2. En aangewezen om op 8 oktober 1741 in Glasgow leiding te geven aan de bevestigingsdienst van zijn schoonzoon, James Fisher, hield hij een getrouwe en levendige preek over Psalm 132 vers 17: 'Ik

heb Mijn gezalfde een Lamp toegericht.'
De diensten die door de acht broeders buiten hun gemeenten werden verleend, vormden een deel van de aantijging waarmee zij werden bejegend. Deze diensten werden afgeschilderd als de oorzaak van het plichtsverzuim in de eigen gemeente. "Uzelf niet tot uw eigen gemeente en specifieke taken beperkend, bedient u sacramenten aan personen van andere gemeenten zonder medeweten of toestemming van de predikanten waaronder zij vallen. Ook hebt u op u genomen om in enkele van deze gemeenten ouderlingen te bevestigen en om in verschillende plaatsen in het land, vastendagen aan te wijzen en te houden. Door deze praktijken hebt u uw ambtelijke werk in de eigen gemeente in grote mate verwaarloosd."
In antwoord op het laatste gedeelte van deze aantijgingen, drukten de acht broeders zich in de volgende woorden uit: "Ze mogen voldaan zijn om hun ijver in hun ambtelijk werk in de eigen gemeenten te vergelijken met die van hun scherpste aanklagers. Ook mogen zij met net zo'n gerust gemoed verklaren dat zij, ondanks hun Presbyterial Association en de plichten die dat met zich meebrengt, even weinig hun ambtelijke werk hebben nagelaten, als toen zij in relatie met de ambtelijke vergaderingen stonden die hen om hun ijver aanbevolen".[315]

Voorspoed van de 'Secession'

Tijdens zijn zware inspanningen, zowel thuis als elders, werd Erskine niet alleen door de bloeiende staat van zijn eigen kudde, maar ook door de algehele voorspoed van de zaak van de Secession bemoedigd. Hij had zeer zeker niet het geluk om de medewerking van iedere predikant te krijgen, van wie hij had verwacht dat zij zich bij hem zouden aansluiten. In de verdere geschiedenis van zijn zeven kerkelijke vrienden die in november 1733 plechtig tegen het vonnis van de Commission bezwaar hadden gemaakt (het vonnis waardoor de relatie tussen de vier broeders en hun gemeenten verdween) kunnen wij de volgende bijzonderheden opmerken.

[315] *Re-exibition*, pp.190,199.

Zoals wij zagen, gingen drie van hen tot de Seceders behoren en wel Ralph Erskine en Thomas Mair in februari en Thomas Nairn in september 1737. Maclaren uit Edinburgh overleed in juni 1734. Wardlaw uit Dunfermline leefde nog, zo denken wij, een korte tijd nadat het vonnis van afzetting over zijn collega's en andere Associate-predikanten was uitgesproken; hij overleed echter in gemeenschap met de nationale kerk. Currie uit Kinglassie werd een openlijk en krachtig tegenstander van de Associate Presbytery en schreef verschillende vlugschriften tegen hen, waarop William Wilson uit Perth met veel kennis en bekwaamheid reageerde. En tenslotte Gabriel Wilson uit Maxton, die het voortouw nam in het protest tegen de handelingen van de Commission. Hij nam echter inzichten omtrent het kerkbestuur over, die hem volledig uitsloot van deelname aan hun vereniging of van instemming met hun maatregelen. Dit alles ondanks de wederzijdse betuigingen van respect die later tussen hem en de afgescheiden broeders werden geuit.

Broederlijk schrijven aan Gabriel Wilson

De nu volgende brief van Erskine aan deze uitmuntende man mag hier zeker een plaats hebben en wel als een herinnering aan hun wederzijdse waardering en als een bewijs van de diepe wens van Erskine om van zijn broederlijke steun en medewerking in de zaak van de waarheid overtuigd te zijn. De brief is van een schets in steno.

Afschrift van een brief aan Gabriel Wilson, predikant in Maxton.
"Geliefde broeder,
Enkele weken geleden kreeg ik uw brief, en het verwarmde mijn hart toen ik uw naam er onder zag staan. Nadat ik de brief ontvangen heb, ben ik enkele keren bedroefd geweest. U hebt misschien gedacht dat het uitblijven van antwoord werd veroorzaakt door gebrek aan respect, terwijl het alleen maar voortkwam uit tijdsgebrek. Als u alleen maar mijn situatie hier kende, waar voor drie of vier mensen werk is, weet ik zeker dat u mijn uitstel zou verontschuldigen.

Uw voornemen om mij in Stirling te ontmoeten, verheugde mij zeer. Ik heb uw woord aangegrepen en spoor u aan het ook na te komen. Ik verzeker u van een hartelijk welkom, hoewel u misschien argwanend bent door een verwijdering of vervreemding van mijn kant. Aangezien ik ervan overtuigd ben dat ik nog steeds een plaats in uw hart heb, verzeker ik u dat u als een intieme vriend, een groot christen, een geliefde broeder en als een uitzonderlijk godgeleerde en dienaar van Christus, een grote plaats in mijn hart hebt. Ik hoop niet alleen door uw gesprekken en dat wat u zegt tot eer van onze dierbare Heere gesticht te worden, maar ook verkwikt te worden door uw preken op de kansel van Stirling, waar u van een talrijk en aandachtig gehoor verzekerd kunt zijn.
Voor de manier waarop ik in afscheiding van de huidige ambtelijke vergaderingen ben en voor het feit dat ik met mijn broeders tracht om van de Heere te getuigen en Zijn verstrooide en blatende schapen en lammeren te voeden en te bemoedigen, prijs ik de Heere dat Hij mijn broeders en mij ooit in deze dienst heeft genomen. En hoewel de schutters, met Currie als één van de felsten, ons pijnlijk treffen en onze harten bedroeven, hoop ik dat de zegen van de Herder van Israël en de zegen over vele duizenden van Zijn schapen, alle wonden zal goedmaken. En hoe zou mijn hart zich verheugen wanneer mijn goede godsbode Gabriël kwam om deze zegeningen met ons te delen.
Het vonnis van de Assembly laat ons zien wat wij van de kant van mensen te verwachten hebben. Echter, geen van deze zaken zal mij, naar ik hoop, van mijn stuk brengen. Ik wil mijn leven niet dierbaar achten opdat ik mijn loop en de dienst welke ik van de Heere ontvangen heb, met blijdschap mag volbrengen. Ik sta hier als een doelwit. Heel de wereld schiet zijn pijlen van smaad op mij af. En niemand doet dat meer dan onze kwaadwillige presbyterianen wier boog door Currie is hersteld en wier koker door hem met pijlen is gevuld. Voor hem bid ik: "Heere, reken hem deze zonde niet toe. Vader, vergeef hem."
Zijn getwist brengt mij niet van mijn stuk. Bij nader inzien raakt het niet het vraagstuk waarin mijn broeders en ik zijn be-

trokken. De kwestie die ons bezighoudt, is uiteengezet door Wilson in zijn brief aan Wardlaw. In zijn antwoord aan Wilson laat Currie de hoofdoorzaak vallen en redeneert hij alleen om zijn naam van blaam te zuiveren, die volgens hem door Wilson is beschadigd. Tot het gesprek dat wij, naar u mij geeft te verwachten, zullen hebben, treed ik hier niet met u over in discussie.
Het spijt mij wanneer enige zinspeling van Fisher en Moncrieff u heeft beledigd. En het spijt mij zelfs te meer wanneer er enige rechtvaardige grond was voor een waarschuwing tegen het kwaad waarop zij doelden; ik bedoel uw independentische opstelling[316]. Ik heb u altijd gezien als één van de meest overtuigde presbyterianen en verdedigers van de verplichting van onze verbonden in Schotland. Ik ben er ook geheel afkerig van om tegenovergestelde berichten te horen, tenzij ik het mondeling of schriftelijk van u zelf verneem, iets wat mij en vele anderen die een grote achting voor u hebben, diep zou smarten. Het verzetten van bakens, vooral in het Koninkrijk van Christus, en het veranderen van de vorm of pinnen van de tabernakel van David, is buitengewoon gevaarlijk. Ik ben ervan overtuigd dat u dat nooit zult doen, noch door woord, noch door geschrift.
Ik verwacht dat het voor u en vele anderen in uw omgeving erg fijn is dat Hunter tot predikant is bevestigd. Uw getuigschrift en lof over hem waren een grote aanbeveling voor mij.[317] Ik ben, mijn beste Gabriel, uw meest toegenegen broeder en dienaar, in onze Heere, Immanuël,

Ebenezer Erskine."

[316] Het Independentisme of Congregationalisme gaat uit van de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente. Dus zonder binding aan de bisschoppelijke macht of hogere kerkelijke vergaderingen (als presbyterianisme) (vert.).
[317] Hij verwijst naar John Hunter, een veelbelovende jongeman, die de eerste kandidaat was die door de Associate Presbytery preekbevoegdheid ontving en bevestigd werd. Hij werd op 12 mei 1738 in Abuncthy toegelaten en op 17 oktober 1739 in Gateshall tot predikant van de verenigde gemeenten van Morebattle en Stitchell bevestigd. Het behaagde de Voorzienigheid om hem op 17 januari 1740 door de dood weg te nemen, weinig minder dan drie maanden na zijn bevestiging. Zie voor een schets van zijn karakter wat aan de bevestigingspreek door Ralph Erskine in zijn Works vol. II, p. 101-118 is toegevoegd.

P.S. Ik heb uw verzoek tot geheimhouding opgevolgd. Niemand heeft uw brief gezien en ik zal er blij mee zijn wanneer u hetzelfde met mijn brief doet. Enkelen heb ik verteld dat ik een brief van u heb gehad en dat ik u zou terugschrijven. De tijd die ik voor het schrijven nodig had, ging van mijn slaap af; deze dag is om ongeveer drie uur 's morgens begonnen."

Welke opvattingen aangaande de in de brief aangehaalde punten de lezer er ook op nahoudt, hem kan toch nauwelijks de hartelijke, open en gelovige toon van de brief ontgaan. Of deze 'goede godsbode Gabriel' is ingegaan op de dringende uitnodiging van zijn vriend om hem te bezoeken én om voor zijn mensen in Stirling te preken, is ons niet bekend. Wel is het zeker dat hij ervan afzag zich bij de Associate Presbytery aan te sluiten. Het verslag van zijn overhellen naar het independentisme, dat de leden van dat Presbytery had bereikt, bleek waar te zijn. Want kort daarna stichtte hij een kleine kerk naar independentistisch model in Maxton. Deze kwam op de avond van de sabbat bij elkaar, terwijl hij regelmatig voor het gros van de gemeenteleden preekte, hun kinderen doopte maar niet het Heilig Avondmaal bediende. Oogluikend door de gevestigde ambtelijke vergaderingen toegestaan, volhardde hij tot aan zijn dood in het begin van 1750 in deze wijze van ambtsuitoefening. Zijn vriend, Henry Davidson uit Galashiels die dezelfde gedachten was toegedaan, speelde eenzelfde rol en ondervond eenzelfde gunst.[318]

Correspondentie met George Whitefield

Erskine onderging nog een andere teleurstelling toen de predikant George Whitefield weigerde om op de gevraagde en verwachte wijze met hem samen te werken. Gezien de gunstige berichten aangaande het karakter en de leer van deze beroemde man én gezien het buitengewone welslagen van zijn bediening in Engeland en Amerika, nodigde Erskine hem hartelijk uit om naar Schotland te komen en om zijn krachten met die

[318] Struthers *History of Scotland*, vol. I, boek VIII.

van de Associate Presbytery te bundelen in het bevorderen van de belangen van waarheid en godsvrucht. Een brief van Erskine aan Whitefield, waarvan wij een afschrift in steno in zijn 38ste notitieboek hebben gevonden, werpt enig licht op de inzichten en motieven die Erskine en zijn broeders ertoe hebben gebracht om Whitefield uit te nodigen. Verschillende bewoordingen zijn onleesbaar. Wij geven de volgende passages:

"Hilldown, bij Dunbar, Juni 1741
Eerwaarde en zeer geliefde Broeder,
Zo gauw ik van uw terugkomst naar Engeland hoorde, wilde ik u zeer graag schrijven maar kende uw adres niet, totdat ik uw brief van 16 mei uit Bristol ontving; deze was mij zeer welkom. Hoewel ik nog niet uw laatste Journal heb gezien, heb ik er al wel van gehoord. Ook heb ik gehoord van de grote zaken die God vóór en door u gedaan heeft in de Amerikaanse wereld en ook thuis, op dit eiland in de zee. Dit alles brengt de lofprijzing in mijn gedachten 'Gode zij dank, Die ons allen tijd doet triomferen in Christus, en den reuk Zijner kennis door ons openbaar maakt in alle plaatsen' (2 Kor. 2:14). Moge u meer en meer in staat zijn 'om te juichen over Zijn heil en om de vaandelen in de Naam onzes Gods op te steken' (Ps. 20: 6). God gaf u omwille van de waarheid een banier te ontplooien, die heerlijker is dan die van admiraal Vernon. Maar ik weet dat u geneigd bent om te zeggen: 'Niet ik, maar de genade van God in mij'; 'Niet ons (...) maar Uw Naam geef ere...' (Ps. 115:1). Hoe begeerlijk zal het voor allen in Schotland zijn die Jezus Christus oprecht liefhebben, om Hem onder ons in uw bediening 'in grote kracht te zien voorttrekken' (Jes. 63:1). De waarheid raakt bij ons in verval. Rechtvaardigheid wordt in onze kerkelijke vergaderingen niet meer betoond. Vorig jaar heeft onze Assembly ons, vanwege het geven van ons getuigenis van reformatie, uit onze kerken gezet en ons van het ambt en wettelijke levensonderhoud buitengesloten. Nu heeft zij naar ik hoor, in mei bepaald dat verscheidene predikanten, tegen de wil van de gemeente van Christus in, aangesteld mogen worden. Zo raakt de kudde van Christus meer en meer verstrooid op de bergen omdat zij die de stem van de Herder ken-

nen, de stem van een vreemde niet zullen volgen. De dolende schapen komen met hun geblaat bij de Associate Presbytery en zo wordt ons werk dagelijks vermeerderd door het voeden en bijeenbrengen van de kudde van onze Meester die door de gevestigde kerk is verstrooid en beschadigd.
Door dit korte overzicht over de stand van zaken onder ons, kunt u zich gemakkelijk indenken waarom de Associate Presbytery roept: 'Kom over naar Schotland en help ons' en: 'Kom tot de hulp des HEEREN met de helden want de vijand komt gelijk een stroom' (Rich. 5:23), maar ik hoop dat 'de Geest des HEEREN de banier tegen hem zal oprichten' (Jes. 59:19). Wij vernemen dat God in waarheid met u is en daarom verlangen wij naar een zo innig mogelijke gemeenschap met u in de Heere, om zo de vervallen tabernakel van David in Engeland en in het bijzonder in Schotland op te richten wanneer u naar ons gezonden zal worden.
Geliefde broeder, dit verlangen en geen partij-inzichten ligt ten grondslag aan alle voorstellen van mijn broer Ralph, die hij op persoonlijke titel en in naam van zijn associate-broeders heeft gedaan. Het zou heel onredelijk zijn om het voorstel te doen of om erop aan te dringen dat u zich als lid met onze Presbytery zou verenigen en dat u zich geheel zou inlaten met iedere tak van onze reformatie tenzij de Vader der lichten voor u de weg hiertoe zou banen. Wij hopen dat Hij u op Zijn tijd de weg zal bekend maken, zodat wij elkaar van aangezicht tot aangezicht kunnen zien. Op dit moment willen wij graag dat u niet, wanneer u naar Schotland komt, de handen versterkt van onze verworden geestelijkheid en ambtelijke vergaderingen die een koers van afvalligheid volgen, zich van de getrouwe bediening in het land ontdoen en daarmee ook van de kracht van de godsdienst. Het zij verre van ons om uw opdracht van de grote Meester in te perken om het evangelie aan alle schepselen te verkondigen. Wijzelf prediken het evangelie zonder onderscheid aan een ieder die ons wil horen. Wij preken echter niet op de roep en uitnodiging van predikanten maar van de mensen, en ik geloof dat dat ook uw praktijk nu in Engeland is. Wanneer dit ook uw wijze van handelen is wanneer u naar Schotland komt, zal het de Associate Presbytery geen schade

doen. Maar als u bovendien de gelegenheid vindt om ons te vergezellen, om met en voor ons te preken en om onze adviezen voor uw werk in dit land te aanvaarden, kan het, wanneer de kracht van de strijd tegen ons is, een grote bijdrage zijn in het verzwakken van de hand van de vijand en in de versterking van onze hand in het werk van de Heere.
Deze zaken stel ik met alle ootmoed voor. Ik bid en hoop dat de Heere Zelf u tot een zodanige weg en optreden zal leiden dat het zal zijn tot Zijn eigen eer en opbouw van de Kerk waar dan ook, en in het bijzonder onder ons in Schotland. In dit land zijn wij over het algemeen een levenloze, lauwe en verwarde generatie. Wat zal het een zegen voor ons zijn, wanneer uw bezoek gepaard zou gaan met zulke vruchten en gevolgen als in Boston. Een verslag hiervan heb ik gelezen in uw laatste brief aan mijn broer Ralph; het geeft een goede aanleiding tot dankzegging.
Het spijt mij oprecht voor de Wesleyianen om hen tot nu toe aan zichzelf overgelaten te zien. Ik heb uw brief aan hen gezien en namens u prijs ik de Heere, Die u in staat stelt om zo moedig en met zoveel inzicht en kracht voor de waarheid op te komen. Moge deze waarheid steeds meer en meer uw schild en beschutting zijn.
Ik ben uw onwaardige en toegenegen Broeder,
Ebenezer Erskine."

Whitefield bleef neutraal

De brief van Whitefield uit Bristol[319], waar aan het begin naar verwezen wordt, laat zien dat de hartelijke waardering van Erskine op een warme wijze werd beantwoord. Hoewel Whitefield de leden van de Associate Presbytery van zijn bijzondere waardering verzekerde en hen zei dat hij in meer zaken met hen overeenstemde dan dat zij misschien dachten, verklaarde hij eerlijk - in deze en andere contacten - dat hij met betrekking tot de kerkregering neutraal wilde zijn. Hij kwam alleen maar om het Evangelie te verkondigen en hij wil-

[319] Deze brief treft men aan in *the Collection of mr Whitefield's Letters*, Vol. I, no. 280.

de niet in een bepaald verbond opgenomen worden. Toen hij zijn voorgenomen bezoek in 1741 naar Schotland ten uitvoer bracht, kwamen hij en de Seceding Brethren er al gauw achter dat hun gevoelens op diverse punten tezeer strijdig met elkaar waren om ruimte te laten voor de voorgestelde samenwerking. De omstandigheden van hun uiteengaan, het plan van aanpak dat Whitefield gebruikte, de hem gegeven steun door de orthodoxe predikanten van de gevestigde kerk, de buitengewone verschijnselen die bekend zijn onder de naam *the Cambuslang Work,* de tegengestelde inzichten over deze zichtbare opwekking, de wederzijdse beschuldigingen die hierdoor tussen predikanten en de Secéders ontstonden - het is niet onze bedoeling om zelfs maar een kort overzicht hiervan te geven.[320]
"De verschillen tussen goede mensen kunnen alleen maar met verdriet worden vermeld" merkte Erasmus Middleton op toen hij juist op dit onderwerp zinspeelde.[321] Whitefield gebruikte de volgende uitdrukkingen in een zeer vriendelijke en respectvolle brief van 10 juni 1742 aan Ebenezer Erskine. "Het doet mij wat, wanneer onze lieflijke vriendschap en gemeenschap door onze verschillen met betrekking tot uiterlijke zaken zou worden afgesneden. God kent mijn hart. Ik waardeer en acht u zeer hoog... Het kost mij tranen. Wanneer zal de tijd komen dat de wachters oog aan oog zullen zien (Jes. 52:8). Moge onze Heere en onze God die tijd bespoedigen."[322] Welke provocaties de predikanten van de Secession ook ondergingen en welke ongeregeldheden door de kerkelijke tegenstanders ook waren begaan die een berisping verdienden, toch gebiedt de oprechtheid ons eerlijk toe te geven dat zij zich - aangaande de bediening van Whitefield en de predikanten en mensen door wie hij werd gesteund - in onbillijke hardheid in hun publieke optreden en sommigen in hun preken en geschriften uitdrukten. Deze zaken zijn een lange tijd geleden door bijna alle Secéders met gevoelens van oprechte spijt erkend.

[320] Hetgeen in hun onderhoud tussen Mr. Whitefield en de 'Associate Presbytery' in Dunfermline plaatsvond, kan worden nagelezen in *a Life of Mr. Ralph Erskine* (deel XIX van 'Al de werken').
[321] *Evang. Biog.*vol. IV. *Acc. of Mr. R. Erskine*, pp.280.
[322] *Collect.* vol.I, Let. 425.

Het is de moeite waard om de juistheid van een radicale voorspelling van Whitefield te onderzoeken. Met profetische ernst sprak hij uit dat "de Associate Presbytery een Babel aan het bouwen was en dat hij geloofde dat het binnenkort op hen zou vallen." Het gebouw dat door die Presbytery is ontstaan, heeft het nu echter bijna een eeuw uitgehouden. Niemand die zijn verschijning, omvang en duidelijke stabiliteit onbevangen beziet, kan concluderen dat de stichters zulke onbekwame bouwers waren of dat hun onderneming zo afkeurenswaardig in Gods ogen was, zoals die goede man graag wilde doen voorkomen. Hoe groot de fouten en gebreken ook waren die aan de Secéders zelf in hun persoonlijke en gezamenlijke hoedanigheden kleefden en hoe hevig de verwijten en sterk de tegenstand ook was die zij van hun tegenstanders ondervonden, de Secession Church is een solide, sterk en groot gebouw geworden dat, naar menselijke waarschijnlijkheid, niet in gevaar verkeert om spoedig tot een ruïne te worden. Om het met een ander beeld te zeggen: deze wijnstok is, hoewel eens zwak en veracht, diepgeworteld en heeft het land gevuld. Zijn takken lopen naar alle kanten uit. De heuvels worden met hun schaduw bedekt en de valleien met hun vruchten verfrist. Los van de beeldspraak: door de zegen van God, is de Secession in hoge mate dienstbaar geweest aan de belangen van de godsdienstvrijheid, de evangelische waarheid en de oprechte godsvrucht. Naast het goede dat onmiddellijk werd bereikt, is de Secession ongetwijfeld ook in grote mate indirect nuttig geweest in het intomen van de voortgang van de afval en in het 'verwekken tot jaloersheid' van hen die in het grote geheel van de gevestigde kerk waren gebleven. Een aanzienlijk deel van de predikanten heeft voldoende getuigenis gegeven van zowel kennis en bekwaamheid als van vroomheid, wijsheid en pastorale trouw. Sommigen hebben een beroemde kanselgrootheid bereikt terwijl anderen zeer waardevolle werken op theologisch gebied en andere kennisgebieden hebben gepubliceerd. Kijkend naar zowel de nuttige werken van de eerste stichters van de Secession als naar de voortbrengselen van de nu nog le-

vende predikanten van wie sommigen een grote faam hebben bereikt, kunnen wij wijzen op de publicaties van John Brown van Haddington, William M'Ewen, Archibald Hall, George Jerment, dr. George Lawson en anderen. Ten minste enkelen van hen zijn lange tijd onder christenen van bijna elke overtuiging bekend en gewaardeerd geweest. Velen zijn er die tot de Secession Church behoren. Zij mogen dan niet de meest rijke mensen zijn, zij zijn wel het meest intelligente, hardwerkende en rechtschapen deel van de bevolking. Het aantal gemeentes onder toezicht van de United Associate Synod bedraagt meer dan 330. Ook moeten wij de andere aanzienlijke maar mindere takken van de 'Secession' in Schotland niet over het hoofd zien. En ook geldt dit voor de zusterkerken in Ierland en verschillende delen van Amerika wiens inspanningen voor het behoud en verspreiding van de ware christelijke leer van grote waarde en nut zijn geweest.

Ontwikkeling van het kerkverband

Al bij het begin van de Secession waren er vele veelbelovende tekenen voor het toekomstig succes. Terwijl de Associate Presbytery de eer werd aangedaan van vele verzoeken uit alle delen van het land voor een zuivere verkondiging van het Evangelie, stelde de Goddelijke Voorzienigheid hen in grote mate in staat om aan deze verzoeken te voldoen. In november 1736 vertrouwden zij aan één van haar leden, William Wilson te Perth, de gewichtige taak toe van het onderwijzen van theologie aan kandidaten voor de heilige dienst. Het voorjaar daarop begon Wilson met zijn werk. Het aantal studenten was bemoedigend. In 1741 waren er meer studenten theologie dan aan welke Schotse universiteit ook, met uitzondering van Edinburgh.[323] In de loop van dat jaar kregen negen van hen toestemming om het Evangelie te verkondigen. Vóór het einde van 1742 bestond de Presbytery uit twintig predikanten. Dit aantal is inclusief de twaalf die in de ongeveer twee voorafgaande jaren waren bevestigd én Andrew Arrot, predikant van

[323] Dit wordt door Ralph Erskine in een brief aan Whitefield van 10 April 1741 bevestigd.

de gemeente van Dunnichen, Angusshire die in oktober 1742 toetrad. Bij de twintig wordt Wilson niet meegerekend; hij overleed voor het einde van 1741. Op 11 oktober 1744 werd een nieuwe regeling aangenomen waardoor de Associate Presbytery een Synod werd die uit drie Presbyteries van ongeveer gelijke grootte bestond en wel de Presbyteries van Edinburgh, Glasgow en Dunfermline. De eerste vergadering van de Associate Synod werd op de eerste donderdag in maart 1745 in Stirling gehouden. In die tijd had zij ongeveer dertig gevestigde gemeentes en zestien vacante plaatsen in Schotland en enkele gemeentes in Ierland onder haar toezicht. Kortom, Erskine zag in de snelle voortgang van de zaak, waarin hij een groot belang had gesteld en een vooraanstaande rol had gespeeld, reden tot veel vreugde en dankbaarheid. Alle genomen maatregelen ten spijt om het in de kiem te smoren, had het een snel en wijd verspreid succes. Velen profiteerden van de verlichting die de Secession van het drukkende juk van het patronaatsrecht bood. Met duidelijke serieuze aandacht en geestelijk nut luisterden zij naar de zuivere leerstellingen van het kruis. Zowel in de meeste belangrijke steden van de Schotse Laaglanden (Lowlands) als in verschillende minder bevolkte plaatsen, vestigden zich evangelische predikanten wier arbeid er op een uitstekende wijze op gericht was de beste belangen van hun hoorders te behartigen.

Het in het openbaar een verbond sluiten, 'the Public Covenanting'

Met het oog op het verenigen van de vrienden der waarheid en op het versterken van hun krachten in het werk van de reformatie, vond de Associate Presbytery het passend om opnieuw en in het openbaar een verbond te sluiten en de Public Covenanting opnieuw in te voeren. Bij de vrome Presbyterians van Schotland had zowel bij predikant als gemeenteleden een diepe eerbied voor de National Covenants wijd verbreid zich laten gelden. Het was voor hen vanzelfsprekend om hun duurzame verplichting te erkennen en om de miskenning, die de Covenants gedurende de ongelukkige regeringen van de

twee broeders, Karel II en Jacobus VII, ten deel was gevallen, als een gruwelijke uitdaging jegens God te zien. Ook betreurden zij de zonden van de natie die door de schending van de op Schotland als verbondsland rustende publieke geloften des te ernstiger waren. In een, kort na het begin van de Secession, door een aantal predikanten van de gevestigde kerk, uitgegeven Testimony worden de gangbare zonden opgesomd en betreurd. In het bijzonder werd de aandacht gevestigd op "het ontkennen van de rechtmatigheid van of de verbintenis aan onze nationale Covenant-verplichtingen".[324]
Het is derhalve niet verwonderlijk dat spoedig bij de afgescheiden predikanten de gedachte opkwam dat het juist en passend zou zijn om, in de nieuwe omstandigheden waarin zij geplaatst waren, een poging te doen tot herstel van het gebruik van verbond sluiten. Een ontwerp aangaande dit voorstel dat weloverwogen door een Committee of Presbytery was voorbereid, lag in oktober 1741 in Stirling op tafel. Dit was in dezelfde vergadering toen de waardevolle Act aangaande de leer van de genade werd aangenomen. Het ontwerp had de titel "Een voorstel voor een Act van de Associate Presbytery om het nationale verbond van Schotland én het plechtige verdrag en verbond van de drie naties op een zodanige wijze te herstellen zoals past in onze huidige situatie en omstandigheden." Nadat dit voorstel was voorgelezen en gecorrigeerd, werd het, behalve door Nairn, door alle aanwezige leden aanvaard. Nairn, die de beginselen van de Old Dissenters aangaande de bestaande burgerlijke overheid was toegedaan, onttrok zich later aan de Associate Presbytery en sloot zich in augustus 1743 bij John M'Millan aan. Met hem vormde hij een kerkelijk verband, The Reformed Presbytery. Na verschillende vergaderingen en verbeteringen van de voorgestelde Act tot vernieuwing van de verbonden, werd het uiteindelijk op 23 december 1743 door

[324] Dit getuigenis heeft de titel *A Fair and Impartial Testimony,* 'opgesteld in naam van predikanten, ouderlingen en gemeenteleden van de Church of Scotland over de goede beginselen, worstelingen en verworvenheden van die kerk, gericht tegen het verval, verderf, verdeeldheid en heersende kwaden van zowel het verleden als het heden'. Het is voornamelijk samengesteld door John Willison uit Dundee, schrijver van de *Sacramental Directory* en van andere praktische werken. Zie voor een beschrijving van deze gebeurtenis en wat het inhield in Struthers' *History of Scotland,* deel II, p.98-111.

de Presbytery in Stirling aangenomen. Ook stemden zij er mee in om onverwijld met deze plechtige dienst een aanvang te maken. De predikanten zouden hiermee beginnen om zo ook een voorbeeld aan de mensen te geven van wie werd verwacht dat ze het te zijner tijd zouden navolgen. En zo gebeurde het op 28 december - een dag die als een openbare vastendag voor de gemeente van Stirling werd gezien - dat de vijftien aanwezige predikanten, verenigd in erkenning van zonden en plichten, de belofte of verbintenis, ten overstaan van een talrijke vergadering, ondertekenden. Vier predikanten die niet in Stirling aanwezig waren en één die daarna bevestigd zou worden, deden op 14 maart 1744 in Falkirk hetzelfde.[325]

Dat deze gebeurtenissen de instemming van Erskine hadden, behoeft geen twijfel. Om informatie over dit onderwerp te verspreiden, had hij zich de moeite getroost om de naar zijn oordeel beste verhandelingen over de aard en verplichting van de verbonden te verzamelen en te publiceren.[326] Zowel uit de gebeurtenis in Stirling als uit de strekking van de toen gehouden preek, is het duidelijk dat hij hartelijk achter dit gebeuren stond. In de inleiding schrijft hij dat het volgens hem "opmerkelijk was dat in de stad Stirling de verbonden opnieuw gesloten waren. Het was daar dat naar de getrouwe getuige, James Guthrie, predikant van die plaats, vanwege zijn trouw aan de verbondsreformatie met stenen was gegooid en dat hij op andere wijze mishandeld en gemolesteerd werd door een kwaadwillige partij. Om dezelfde reden was hij een martelaar in de Grass-market in Edinburgh geworden.[327]

Hoewel de biografische getrouwheid vereist dat deze plechtige zaak wordt beschreven, is het niet de bedoeling van de schrijver om de juistheid ervan te verdedigen of ter discussie te stellen. De menselijke natuur is geneigd om in uitersten te vervallen. De enthousiaste bewonderaars van de eerste predi-

[325] Gibb's *Display*, vol. I, pp.251,252.
[326] *Christian Monitor*, vol. I, p.68.
[327] *Works of Rev. E. Erskine*, vol. II, p.316.

kanten van de Secession zullen toegeven dat in sommige opzichten, hun ijver te ver ging. Weinigen, of zelfs niemand, zullen de op 14 februari 1744 in Edinburgh aangenomen Act van de Associate Presbytery rechtvaardigen. Met deze Act werd het onder ede bevestigen van de verbondsverbintenis gezien als een voorwaarde om als predikanten of andere personen tot de gemeente te behoren. "Velen van de afgescheiden predikanten" vertelt een nauwgezet schrijver, alleszins op de hoogte met hun geschiedenis, "waren zich na die tijd bewust van het zondige van deze Act. Ook weet ik dat zelfs de grootste ijveraar voor het verbondsluiten nooit naar de strekking ervan heeft gehandeld."[328] Dertig jaar na de datum van de Act, erkent Adam Gibb dat "voor zover hij weet of zich kan herinneren, er zich geen geval heeft voorgedaan waarin mensen van de sacramenten werden geweerd omdat zij niet aan de verbondssluiting hadden meegedaan.[329] Er is altijd gewacht totdat de mensen zich vrijwillig aanboden." Het is juist om te zeggen dat de Act zelf de beoefening van mildheid en barmhartigheid jegens de zwaksten van de kudde beval zodat zij niet meteen van de sacramenten werden uitgesloten."

Erskine over het verbondsluiten

Er is reden om aan te nemen dat Erskine, en niet alleen hij, nog vóór zijn heengaan de striktheid waarmee het verbondsluiten werd gevraagd of - om het mild te zeggen – de aandrang waarmee het van de leden van de Secession Church gevraagd werd, heeft betreurd. Ook hoeven wij niet te denken dat hij en zijn broeders, hoewel zij hartelijk verbonden waren met de leerstellingen van de Reformatie en met de presbyteriale kerkregering en tucht, altijd iedere, door de Covenanters van het eerste uur nagestreefde publieke maatregel, goedgekeurd hebben. En welke aanleiding hun vernieuwing van de verbonden ook gegeven had om hen te beschuldigen van dwang in godsdienstige zaken, het blijkt dat zij er juist op uit waren op te komen,

[328] *Browns Historical Account of the Secession*, p.58.
[329] *Display of the Secession Testimony,* vol. I, p.253.

tegen de onverdraagzaamheid in, voor het heilige recht van het geweten. Met diens toestemming publiceerde Wilson een brief van Erskine, waarin deze inzake de verbonden schrijft: "Vaak heb ik gedacht dat de burgerlijke grondwet, wat de publieke kant betreft, zich te veel inlaat met de zaken van het Koninkrijk van Christus. Ook heb ik gedacht dat het dwingen van mensen niet de manier was om mensen tot Christus te bekeren. De wapens van Zijn Koninkrijk zijn niet vleselijk maar geestelijk. Ze zijn geschikt voor ziel en geest. Daar immers wordt Zijn Koninkrijk vooral gesticht."
Hetzelfde lezen wij in de Judicial Testimony, dat al in december 1736 door de Associate Presbytery was vastgesteld: "Het moet worden erkend dat het afdwingen van godsdienstige plichten door burgerlijke straffen én het in veel gevallen vermengen van zaken van kerk en staat, totaal onverenigbaar is met de geestelijke natuur van het Koninkrijk van Christus."[330]
Wij voegen er alleen nog een citaat aan toe. Het komt uit een door de Presbytery aangenomen Act in 1742 'Answers to Mr. Nairn's reasons of Dissent': "Het algemeen belang van een uitwendige en openbare orde tot eer van God in iedere redelijke maatschappij, is het grote en enige doel waarop de overheid zich kan richten; dit is hun enige taak. Met het oog hierop en dat in maatschappelijk opzicht, hebben zij toe te zien op het goede of slechte gedrag van de mensen. Voor het genoemde algemeen belang hebben zij dus alleen van deze zaken kennis te nemen. Hun handelwijze moet alleen daarmee van doen hebben en daarop gericht zijn. Er mag zich geen onmiddellijke heerschappij over het menselijk geweten worden aangematigd. Ook mag er geen enkele inbreuk worden gedaan op de bijzondere voorrechten en zaken van de kerk."[331]

Loyaliteit tot de Britse troon in 1745

Toen in 1745 een tweede gewaagde en ongewone opstand zich keerde tegen de Britse troon, legde Erskine, hoewel nu een af-

[330] *Re-exhibition*, p.90.
[331] *Gibb's Display*, vol. I, p.311.

gescheidene van de ambtelijke vergaderingen van de gevestigde kerk, eenzelfde loyaliteit en moed aan de dag als hij in 1715 als predikant van de gemeente van Portmoak had laten zien. Als principieel aanhanger van het Huis van Hannover, spoorde hij zijn hoorders en medeburgers krachtig aan om met het trouwe deel van de natie samen te werken om zo weerstand te bieden aan de brutale poging van Charles om de kroon van zijn grootvader terug te krijgen. Het was hoofdzakelijk door de invloed van deze populaire predikant, dat er een regiment van zeshonderd vrijwilligers uit Stirling werd gevormd. Uitgerust met wapens en munitie uit het kasteel, waren zij vastbesloten hun leven te wagen voor de verdediging van de stad. Ongeveer dertig jaar geleden, vertelde een gerespecteerd inwoner van Stirling het volgende aan een vriend:
"De ijver en eensgezindheid van de stadsgenoten waren geweldig. Nog steeds spreken de oude inwoners er met ongewone vreugde over. Hun godsdienst, families, vrienden, rechten en hoogste belangen stonden op het spel. De gedachte daaraan moedigde hen met de grootste geestdrift en bezieling aan en maakte dat zij met een onvermoeibare volharding het hoofd boden aan iedere inspanning en moeite. Maar hetgeen in een belangrijke mate bijdroeg aan hun ijver en hen aanmoedigde om hun stad te verdedigen, was de inzet van de overheidspersonen en predikanten. En wel in het bijzonder van de burgemeester en van Ebenezer Erskine; deze was bezield met de grootst mogelijke toewijding aan het bestuurlijk bestel en richtte zich vastberaden op de verdediging."[332]

Metterdaad strijdend tegen de opstandelingen

Door het belang van de zaak in beweging gezet, droeg Erskine, naar verluid, zelfs wapens en werd hij aangewezen als kapitein van een groep vrijwilligers. Toen men in een nacht verwachtte dat de rebellen een aanval op de stad zouden doen, stelde hij zich in compleet militair tenue aan de wacht voor. In

[332] Overgenomen uit een brief van een zeker heer Hervey aan de schrijver van de Portmoak MS en opgenomen in diens MS.

diezelfde nacht waren dr. John Anderson, voormalig professor natuurfilosofie aan de universiteit van Glasgow en John Burns, leraar en vader van dr. Burns, predikant in die stad, op wacht. Verbaasd om de eerbiedwaardige geestelijke in die kledij te zien, adviseerden zij hem om naar huis te gaan om daar te bidden; dat was meer passend bij zijn roeping. "Ik ben vastbesloten", antwoordde hij, "om met u het gevaar van de nacht te lopen. De huidige crisis vereist zowel de wapens als de gebeden van alle goede onderdanen." En zo bleef hij de hele nacht bij hen. Er werd toen echter geen aanval gedaan.[333]

Correspondentie met William, markies van Lothian

Uit de volgende brieven kunnen wij ons een voorstelling maken van de grote waardering die men gedurende die kritieke periode had voor de loyaliteit en invloed van Erskine. De eerste brief die wij willen plaatsen, ontving hij van William, markies van Lothian, de edelman die gedurende zeven achtereenvolgende jaren, van 1732 tot 1738, als gevolmachtigde de koning had vertegenwoordigd bij de General Assembly. Het is woordelijk van het origineel overgeschreven dat ons gelukkigerwijs onder ogen is gekomen.

"Londen, 25 Januari 1745/6
Eerwaarde heer,
Ik ben op de hoogte gebracht van het feit dat velen van de koningsgezinde onderdanen (wier belangen u deelt) voor de verdediging van onze huidige voortreffelijke regering en onschatbare belangen ijveren, die nu door Frankrijk, Spanje, de paus en een paapse troonpretendent worden aangevallen. Daar ik ook heb vernomen dat zij hebben aangeboden om de wapenen op te nemen en om de koning te dienen wanneer zij hun eigen officieren mogen kiezen, neem ik de vrijheid om mijn zoon, Lord Robert Kerr, aan te bieden. Wanneer ze hem en mijn familie de eer willen aandoen door hem te kiezen, wil hij graag

[333] Deze bijzonderheid wordt bevestigd door dr. Burns en door een andere man die indertijd met professor Anderson in contact heeft gestaan.

als hun kolonel dienen. Het zou niet gepast zijn wanneer ik zijn persoon beschrijf, maar ik ben ervan overtuigd dat hij zich zo gedragen zal en zal handelen dat het hun waardering zal hebben. Ik hoop dat u mij deze overlast wilt vergeven en dat ik uw achting mag winnen,
Uw dienstwillige en nederige dienaar, Lothian."

"De hertog zal binnen korte tijd bij u zijn en het zal gepast zijn wanneer u hem aanspreekt. Hiervoor zal mijn zoon, wanneer u dat wenst, u vergezellen."

Als antwoord stuurde Erskine een passend en eerbiedig antwoord dat wij uit zijn eigen sierlijke stenotekens overnemen. Het is op hetzelfde blad als van de markies geschreven.

"Stirling, 8 Februari 1746
Edelachtbare heer,
Toen ik op de laatste zondag, na verblijf elders (ten gevolge van het optreden van de Hooglanders) naar huis terugkeerde, had ik de eer om uw brief van 25 januari te ontvangen. Ongeveer twintig dagen hebben rebellen deze plaats geteisterd. De dank is aan God, Die de naam en wapenen van Zijne koninklijke hoogheid, de hertog van Cumberland, tot zo'n bedreiging voor hen maakte dat zij de plaats met grote haast verlaten hebben. Door de haast hebben zij een groot gedeelte van hun bagage achtergelaten terwijl zij, uit vrees dat het in de handen van ons leger zou vallen, hun magazijn in de kerk van St. Ninians opgeblazen. Ik had uw excellentie eerder willen schrijven, maar in de stad was er een enkele dagen durende verwarring terwijl de hertog en zijn leger passeerden.
Als gevolg van uw brief, heb ik vorige week maandag de vrijmoedigheid genomen om uw zoon, Lord Robert, op te zoeken, toen hij met het leger in deze plaats was. Ik vertelde hem welk gebaar er naar mij, zowel door u, mijnheer, als door de markiezin, was gemaakt. Hij vertelde mij dat hij iets van deze zaak afwist. Maar gezien de plotselinge vlucht van de vijand en het feit dat de opstand zeer waarschijnlijk door de geregelde troepen onder het bevel van Zijne koninklijke hoogheid, de hertog van Cumberland, zal worden beëindigd, leek het hem voor de Secéders niet nodig om zich nu tot een regiment te vormen. Maar, zei ik tegen hem, wanneer het nodig is dat de Secéders onder de wapenen komen om Zijne koninklijke Hoogheid, zijn regering, familie én de vrijheden die wij onder zijn bescherming genieten te beschermen, weet ik niemand die als leider of kolonel meer aanvaardbaar zal zijn voor de Secéders dan Lord Robert. En dit zowel vanwege zijn persoonlijke verdienste, waarover ik gunstige informatie van generaal Blakeney en anderen heb ontvangen, als vanwege zijn adellijke familie in Lothian vanwaar hij afkomstig is. Deze familie is in het verleden en recentelijk opgekomen voor de zaak van protestanten en voor ons hervormingswerk in Schotland. En gelukkigerwijs komen uw adellijke familie en wij, als Secéders van de gevestigde kerk, hierin geheel overeen. Onze afscheiding van de huidige ambtelijke vergaderingen gaat immers zuiver en alleen over het feit dat de kerk, volgens ons, in vele opzichten van de leer van de Covenants, de tucht en regering van de kerk van de Reformatie in Schotland is afgeweken.
Ik ben, mijn Lord, uw nederige en dienstwillige dienaar,
Ebenezer Erskine."

Correspondentie met de markiezin van Lothian

Zoals wij kunnen lezen, wijst Erskine op de markiezin van Lothian, die hetzelfde voorstel met haar achtenswaardige man zou hebben gedaan. Hoewel wij niet het origineel of een kopie van haar brief hebben kunnen vinden, hebben wij gelukkig een blik kunnen werpen op een, in gewoon handschrift geschreven, eerste schets van het antwoord dat hij aan de markiezin stuurde. Het hiernavolgende is er een afschrift van. Het is zonder datum maar het lijkt te zijn geschreven voordat hij zijn brief aan de Lord schreef.

"Mevrouw,
Ik had de eer om vorige week zaterdag een brief van u te ontvangen. Ik ben blij dat de Secéders zich tot nu toe zodanig voor de protestantse zaak hebben ingezet in de strijd tegen de

opstand tegen onze soevereine koning George, dat u hun graag zulke diepe lofbetuigingen schenkt.
Wat betreft uw verzoek om een regiment van burgers onder de Secederes te rekruteren dat onder het bevel van uw zoon Lord Robert staat. Ik ben ervan overtuigd dat, wanneer zijn vaandel is opgericht en het aan hen bekend is gemaakt, zij zo met een dergelijk achtenswaardige leider zullen zijn ingenomen dat zij in grote aantallen zullen toestromen. En dat zowel uit dit deel van het land als uit elders, vooropgesteld dat hun diensten op de volgende voorwaarden geaccepteerd zouden kunnen worden. Namelijk: 1) dat zij hun eigen officieren onder hem kunnen kiezen; 2) dat wanneer er een regiment wordt gevormd, zij een eigen predikant mogen kiezen om de sacramenten van het evangelie te bedienen; 3) dat zij volgens de wet van het parlement worden voorzien van wapenen, geld en munitie en dat zij na zes maanden of wanneer de opstand is onderdrukt, worden ontslagen; 4) en dat zij worden vrijgesteld van de gangbare militaire eed. Ongetwijfeld zullen deze zaken door u, de markies en uw zoon als rechtvaardig en redelijk worden gezien.
Wanneer uw verzoek tot mij was gekomen toen ik in de vrije uitoefening van mijn bediening in Stirling stond en er een open contact met mijn broeders was, had ik het plan veel meer kunnen propageren. Echter, sinds Stirling door de rebellen werd omsingeld, ben ik, ternauwernood aan hun genadeloze handen ontsnapt, verbannen naar elders. En daar was ik zeer druk met het werven van enkele compagnies om zo Stirling tegen hen te kunnen verdedigen. Maar toch zal ik, door Goddelijke bijstand, mij, voor zover mijn huidige situatie het toelaat, inzetten voor de uitvoering van het plan. Ik ben nu aan de noordkant van de rivier the Forth bij Alloa. Daar heb ik mijn keus op de bode Duncan Black laten vallen. Hij is één van de Secederes in die plaats, een zeer actieve jongeman en erg bekend met de Secederes zowel aan deze als aan de andere kant van de rivier. Hij is zelf bereid tot deze dienst. Moge hij met u, de markies en uw zoon over dit onderwerp spreken en hun bevelen ontvangen.
Het is mijn voortdurend gebed dat genade, barmhartigheid en vrede aan u en de achtenswaardige familie worden vermeningvuldigd,
Mevrouw, uw nederige en dienstwillige dienaar in de Heere."

P.S. "Ik denk dat het veel zal bijdragen aan de bevordering van het plan wanneer u eenzelfde brief aan de afgescheiden predikanten in uw land zou willen schrijven. En ook aan Fisher in Glasgow opdat hij het aan zijn broeders van die Presbytery daar kan doorgeven".

Brief in opdracht van de hertog van Cumberland

Aan deze interessante documenten kunnen wij nog een brief van dank aan Erskine voor zijn diensten toevoegen. Hij is geschreven in opdracht van de hertog van Cumberland. Zowel deze brief als de voorafgaande, is van het origineel, dat door een vriend is uitgeleend, overgenomen.

"Aan Ebenezer Erskine,
dienaar van het Evangelie in Stirling.
Falkirk, 1 Februari 1745-6

Geachte heer,
Zijne Koninklijke Hoogheid heeft mij de opdracht gegeven u mede te delen dat hij u zeer dankbaar is voor uw begrip en uw getoonde ijver in de dienst van Zijne Majesteit. Met betrekking tot de informatie in uw brief, kan ik zeggen dat onze, sedert die tijd, ontvangen inlichtingen het onnodig maken om hierop te reageren. Desalniettemin is Zijne Koninklijke Hoogheid zich bewust van uw goede bedoelingen.
Uw dienstwillige dienaar,
H. Conway, adjudant van Zijne Koninklijke Hoogheid."

Tijdelijk teruggetrokken

In de bovenstaande brieven aan de markies en markiezin van Lothian, verwijst Erskine naar een tijdelijk verblijf elders dat hij moest ondergaan. Toen het leger van de Hooglanders, dat uit 4000 man bestond, de stad, maar niet het kasteel van Stir-

ling had bezet, achtte hij het nodig om zich voor een tijd terug te trekken. Daar hij buitengewoon verfoeilijk voor hen was vanwege zijn ijver en activiteit in het weerstaan van hun zaak en omdat hij vastbesloten was om iedere schijn van onderwerping te vermijden, verbleef hij enige weken op een afstand van enkele mijlen. Op zondag preekte hij voor zijn mensen in het bos van Tullibody. Onderwijl gebruikten de vrienden van de troonpretendent, ontstemd door de befaamde loyaliteit van Erskine, zijn ruime kerk als opslagplaats voor oorlogsvoorraden. Zijn preken werden gelukkig in dit moeizame tijdsgewricht aangepast aan het aspect van Voorzienigheid. In een serie preken over Openbaring 6 vers 2 bepaalde hij bijvoorbeeld de aandacht van zijn hoorders bij de vermaarde persoon en bloedeloze overwinningen van de Vredevorst. "En ik zag, en zie, een wit paard, en Die daarop zat, had een boog; en Hem is een kroon gegeven, en Hij ging uit overwinnende, en opdat Hij overwon." Ook greep hij, zowel op de kansel als elders, elke gelegenheid aan om zijn gemeente eraan te herinneren dat zij niet op menselijke verdedigingsmiddelen moesten vertrouwen, hoe goed en nodig deze ook waren, maar dat hun vertrouwen moest zijn op de HEERE der heirscharen.

De volgende bijzonderheid, uit betrouwbare bron, illustreert zijn aandacht voor dit deel van zijn plicht.
Voor het begin van de opstand had hij meermalen contact met de bekende christelijke held, kolonel James Gardiner. Op een dag vergezelde de kolonel Erskine naar een ontmoeting van de notabelen van de stad. In een poging om het gezelschap te inspireren met dezelfde gloed van vaderlandslievende heldhaftigheid die in zijn eigen hart gloeide, gaf hij de gebreken aan van de vijandelijke kracht in wapens, aantallen en militaire talenten. Ook verzekerde hij dat, wanneer hij aan het hoofd van een zeker regiment stond waar hij eens het bevel over had, hij niet bang zou zijn om met hun hele leger geconfronteerd te worden. Erskine stond naast hem, hoorde zijn woorden, tikte hem zachtjes op zijn schouder en fluisterde: "Kolonel, zeg: onder God". En die grote man, die even vroom als dapper was, antwoordde glimlachend: "O ja, Erskine, ik bedoel dat en als

wij God als onze Generaal hebben, dan zullen wij overwinnaars zijn."

Algemene sympathie voor het huis van Hannover

Nu wij tot een afronding komen van onze berichten over het loffelijke gedrag van deze predikant in die tijden van beproeving, moeten wij niet verzuimen vast te stellen dat de door Erskine en zijn afgescheiden gemeente ten toon gespreide vurige loyaliteit, zonder enige uitzondering karakteristiek was voor het geheel van de afgescheiden predikanten en hun gemeenten. "Hoewel de afgescheidenen", zegt één van hen die op eervolle wijze deelde in de gevaren van die tijd[334] "over de Schotse Laaglanden verdeeld waren (en wel van Dunkeld tot Cheviot en van St. Andrews tot Ayr, maar ook in de districten Angus, Mearns, Banff, Elgin, Nairn en Ross) kon niemand van hen in geheel Schotland - zelfs niet in plaatsen waar de rebellen de grootste macht en invloed hadden - ertoe gebracht worden om zich bij hen aan te sluiten of om sympathie voor hun onderneming te tonen. Met heel hun hart en handen waren zij helemaal vóór de protestantse opvolging in het huis van Hannover. In verschillende districten ondergingen zij door hun loyaliteit allerlei ontberingen en nadelen. Velen waagden hun leven en sommigen verloren er het leven door. Allen waren in openbaar gebed en vasten verenigd hetgeen door de Associate Synod was voorgeschreven ter onderdrukking van een "onnatuurlijke en antichristelijke opstand". In veel gevallen werden er, met een niet gering risico, smeekbeden opgezonden voor Koning George II en zijn regering.

Verdeeldheid door de burgereed in 1747

Nauwelijks was deze opstand onderdrukt en de interne rust in het land hersteld, toen er zich een zeer betreurenswaardige gebeurtenis in de Secession Church voordeed. Helaas ontstond er onder de predikanten een verschil van mening

[334] Adam Gibb, Edinburgh. Zie zijn *Display of the Secession Testimony*, deel II p. 248-50.

met betrekking tot de godsdienstige bepaling in de burgereed (Burgess Oath). De eed was in die tijd in verscheidene steden in Schotland vereist. Het geschil dat volgde was zo sterk dat er in april 1747 een volledige scheiding tussen de tegenoverstaande partijen plaatsvond. Het is niet onze bedoeling om de bijzonderheden van deze gedenkwaardige breuk nauwkeurig te beschrijven. Ook willen wij noch naar de betreffende zaak noch naar de relatieve verdiensten van de partijen met betrekking tot de scherpzinnigheid van het intellect en de getoonde aandacht voor orde en recht, een onderzoek instellen. Het is echter gepast om te zeggen dat de predikant, wiens leven hier wordt beschreven, bij hen hoorde die het afleggen van de Burgess Oath, met de onderhavige godsdienstige bepaling, in het geheel niet in strijd achtte met de belijdenis en positie van een Seceder. Derhalve drong hij aan op een wederzijdse verdraagzaamheid.

Ondanks de grote zorg en irritatie die hij gedurende de spanning van de onenigheid voelde en ondanks het bittere resultaat, liet hij toch zijn gebruikelijke zachtmoedigheid en beslistheid zien. Op eigen titel publiceerde hij niets over het onderwerp dan alleen een klein pamflet van zestien pagina's dat met bewonderenswaardige beheersing is geschreven. De kalme manier waarop hij in de hitte van de strijd het betwiste punt behandelt, strekt hem zeer tot eer. Die kleine publicatie leek hem genoeg om de zaak in een helder licht te plaatsen en om de oprechte vrager tevreden te stellen.[335]

[335] De titel van dit pamflet is *The True State of the Question, on which a Breach followed in the Associate Synod at Edinburgh 9th April 1747*. Zij die graag de bijzonderheden van deze ongelukkige controverse willen weten, kunnen de verschillende pamfletten raadplegen waar in de *Re-exhibition*, p.263 naar wordt verwezen. Ook kunnen zij Gibb's *Display*, deel II, pp.13-111 en Struthers' *History of Scotland*, deel II, pp.549-564 raadplegen. Hoewel wij vaak met instemming naar het laatstgenoemde werk hebben verwezen en hoewel de door de schrijver aan de dag gelegde kunde en onderzoek onze oprechte waardering afdwingt, kunnen wij hem echter niet van (onbedoelde) fouten en partijdigheid vrijpleiten. En dit geldt zowel voor het onderhavige onderwerp als voor latere verschillen tussen de Secéders. Het is alleen door de liefde voor vrede en een krachtige onwil om ook maar iets te doen dat het smeulende vuur mogelijk weer zou kunnen opvlammen, dat ons ervan weerhoudt om een aantal uitspraken van deze achtenswaardige schrijver over de breuk van 1747 uitdrukkelijk te corrigeren. Naar onze mening (en wij maken geen aanspraak op een totale vrijwaring van vooroordeel en vooringenomenheid) laten de uitspraken een opmerkelijk geval van een bijzondere vooringenomenheid zien.

Het feit dat hij door mensen was verlaten en afgewezen met wie hij een vertrouwelijke omgang had gehad en die hem als een vader en leidsman hadden erkend, was voor zijn gevoelig hart uiterst verdrietig. Zelfs zijn schoonzoon, James Scott van Gateshall, koos de zijde van hen wier inzichten tegengesteld waren aan zijn inzichten. Het zal met veel smart zijn geweest toen hij zich in een brief aan zijn dochter, mevrouw Scott, gedateerd "Stirling, 22 Mei 1750", als volgt uitliet.

"Ik zal blij zijn om jou hier bij ons Avondmaal op de tweede zondag en de elfde Juni te ontmoeten. Ik vind het jammer dat ik jouw man niet kan uitnodigen met jou mee te komen. (...) Ik heb veel zorg over jouw moeilijke situatie gehad, maar ik verblijd mij wanneer ik van jouw gepast en christelijk gedrag in dezen hoor."

Meer dan menselijke vertroosting

Enige tijd na de breuk ontving hij een brief van Bisset, predikant te Aberdeen, waarin deze op een vriendelijke manier met hem en zijn broer Ralph in deze pijnlijke aangelegenheid meeleefde. Ook liet hij doorschemeren dat, wanneer zij naar hun oude bepalingen van hun kerkgemeenschap zouden terugkeren (bedoeld zal zijn dat zij er van af zouden zien om het zweren van het verbond verplicht te stellen), hij en verscheidene andere predikanten uit het noorden zich bij hen zouden aansluiten. Er was echter meer nodig dan de vertroosting van menselijke vriendschap om zijn leed te verzachten. Zijn ogen waren gericht op de God van Sion, op de Vredevorst en op "de ingeslagen nagel in een vaste plaats aan wie alle eer van het huis zijns Vaders hangt" (Jes. 22:23). Evenals vroeger, toen hij smadelijk van de gemeenschap van de nationale kerk was buitengesloten, vond hij hier weer zoete vertroosting. "In geval van scheuringen, verdeeldheid en veelvuldige verwarring in de zichtbare kerk - zoals heden het geval is - vindt men hier troost (...) Hier is de troost dat de grote Bestuurder van het huis er naar omkijkt. Voor Zijn heilig en wijs doel én voor de beproeving van geloof en geduld laat Hij deze verwarringen en wanorde toe en gaat hier boven uit. Ook laat Hij zo Zijn

bekwaamheid zien om orde uit de wanorde te scheppen. En wanneer Hij Zijn hele werk op de berg Sions en in Jeruzalem volbracht heeft, zal Hij onder Zijn oudsten in heerlijkheid regeren."[336]

Herenigd na meer dan zeventig jaren

Het moet worden toegegeven dat er, tijdens deze treurige verdeeldheid, aan beide kanten van de Secession-predikanten laakbare zaken waren in opstelling en gedrag. Waarschijnlijk werd de waarheid van de opmerking van één van de oude kerkvaders Paulus (van Somosata) nooit zo treffend bevestigd. "In een woordenstrijd geeft het gering verschil vaak voedsel aan de halsstarrigheid van de partijen."[337] Dat mensen zich niet altijd in de hand hebben, is zelden zo aangrijpend aangetoond als toen. Als verstandige en voortreffelijke mannen hadden zij zich, met Gods hulp, met veel fatsoen en waardigheid in de ambtelijke vergaderingen van de gevestigde kerk gedragen. Nu zij echter aan hun eigen instelling waren overgelaten, betwistten zij elkaar op een zeer schuldige en onverkwikkelijke manier. Met zijn bijkomende omstandigheden en directe gevolgen, was de breuk zeer schadelijk voor de zaak van de Afscheiding en voor de algemene belangen van de godsdienst. Maar de 'alleenwijze God', Die in Zijn aanbiddelijke Voorzienigheid het goede uit het kwade voortbrengt, heeft het in alle waarschijnlijkheid gebruikt om het Evangelie verder te verspreiden. Na verloop van enkele jaren was het aantal afgescheiden predikanten en gemeentes meer dan verdubbeld. En de waakzaamheid waarmee de twee synoden, die beiden de naam en rechten van de Associate Synod opeisten, elkaar in het oog hielden, kan zeker aan de bewaring van de waarheid hebben bijgedragen. De predikanten van beide synoden bleven in elk geval overal het Evangelie verkondigen en de sacramenten in zuiverheid bedienen. Nadat de scheiding meer dan zeventig jaar had geduurd, behaagde het God om de Geest van

[336] *Works*, vol. II, p.349.
[337] *Millers Church History*, vol.V, p.519.

liefde en vrede over de predikanten en leden van de twee grote takken van de Afscheiding uit te storten. Er kwam een hereniging tot stand, die op 8 september 1820 onder gunstige voortekenen werd voltooid. Dit gebeurde in Bristo Street Meetinghouse in Edinburgh; juist de plaats waar zij voorheen uit elkaar waren gegaan. Moge deze hereniging, die nu al tien jaar bestaat, in toenemende mate worden versterkt door goddelijke gunst en zegen. En moge zij zo een stap voorwaarts zijn in de bespoediging van die gewenste periode, waarin iedere oorzaak van scheiding in de kerk verdwenen zal zijn. Een periode ook waarin de waarheid en vrede door iedereen hartstochtelijk bemind zal worden en waarin iedere christen zich verheugt om in eenheid met elkaar te leven. "Opdat gij eendrachtiglijk met één mond moogt verheerlijken den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus" (Rom. 15:6).

Meerdere kerkelijke werkzaamheden

Gedurende enkele jaren na de breuk ging Erskine niet alleen door met de werkzaamheden van zijn bediening in Stirling, maar vervulde hij ook andere kerkelijke verplichtingen. Hij nam zijn deel in de Critical Exercises ter onderlinge opscherping. Deze taak werd aan de leden van zijn Presbytery toegewezen. De volgende aantekening is in één van zijn notitieboeken onder het kopje 'Preekoefening naar aanleiding van Judas 1' te lezen: "De Associate Presbytery van Glasgow heeft een ambtelijke oefening over de brief van Judas voorgeschreven die op de volgende vergadering in april 1750 in Stirling gehouden moet worden. Als oudste heb ik het eerste vers toegewezen gekregen."

Docent aan de opleiding

Eerder was hij al geëerd met een synodale opdracht van veel groter gewicht. Alexander Moncrieff te Abernethy, opvolger van Wilson te Perth in het onderwijs aan theologische studenten, was één van de broeders geweest die de omstreden bepaling in de Burgess Oath nadrukkelijk had afgewezen; hij had

het in strijd geacht met de aard en omstandigheden van de afgescheidenen. In eerste instantie liet de synode, waartoe Erskine behoorde, haar keus op hem (Erskine) vallen als leraar voor de kandidaten tot de heilige dienst. Uit een door James Erskine geschreven manuscript weten wij dat hij, nadat hij meer dan één bijeenkomst in Abernethy had bijgewoond, zich in december 1748 voegde bij de opleiding van zijn oom in Stirling. Ook William M'Ewen van Dundee en John Brown van Haddington begonnen onder leiding van dezelfde eerbiedwaardige man hun theologische opleiding. Brown hield een goede indruk aan zijn optreden in deze functie over. Ook was hij gewoon te zeggen dat Erskine hun niet alleen leerzame colleges gaf maar ook vele serieuze en aangrijpende adviezen. Maar hoewel hij in vele opzichten zeer bekwaam was voor deze gewichtige taak, noopten lichamelijke zwakte hem ertoe om er al in 1749 mee op te houden. In dat jaar werd namelijk Fisher als zijn opvolger met deze taak belast.

HOOFDSTUK 10

Levenseinde en terugblik

Overlijden van Erskines vrouw en broer

Voor een oprechte christen is, na het zwoegen en de gevaren van een werkzaam en veelbewogen leven, de dood een verademing. Zoals het vallen van de avond voor een arbeider die de last en de hitte van de dag heeft verdragen. Of zoals de aanblik van de verlangde haven voor een zeeman een verademing is, als hij een lange en stormachtige reis achter zich heeft.
Erskine werd al in een vroeg stadium van zijn werkzaamheden in Portmoak, door persoonlijke smart en gezinsverdriet ertoe gebracht om met heilige aandacht en vreugdevolle hoop uit te zien naar een spoedig vertrek uit het oord van strijd, verzoeking en smart naar het land van eeuwige rust. Voor buitengewoon belangrijke bedoelingen, waar hij op dat moment niet het minste idee van had, werd zijn leven echter boven verwachting verlengd. Maar kort na de verhaalde gebeurtenissen aan het einde van het vorige hoofdstuk, brachten nieuw geslagen bressen in de kring van familie en kennissen én beginnende ouderdomsgebreken hem er krachtig toe om zijn gedachten en wensen op een gezegende onsterfelijkheid te richten.
Op 15 maart 1751 verloor hij zijn tweede vrouw en op 6 november 1752 overleed zijn broer Ralph. Toen het aangrijpende bericht van het overlijden van zijn broer aan hem werd overgebracht, sprak hij met diepe ontroering: "Is Ralph heengegaan? Hij is mij twee keer vóór geweest; hij was het eerst in Christus en nu is hij het eerst in heerlijkheid."
Te midden van zijn verlies en smart stelde hij op de Heere zijn vertrouwen en hoop. "Vele van Gods golven gaan over mij heen", zegt hij in een brief aan een vriend, "maar toch hoop ik

nog dat de Heere Zijn goedertierenheid des daags wil gebieden en dat Zijn lied des nachts bij mij zal zijn" (Ps. 42:9).

Zeventig jaar

Had hij vele jaren in Portmoak aan ernstige kwalen geleden, nadien werd hij met een uitstekende gezondheid gezegend. Deze stelde hem in staat om zich, zowel in Stirling als elders, met veel ijver te wijden aan de verschillende taken. Toen hij echter de leeftijd van zeventig jaar bereikte, ondervond hij geregeld ongemak en namen zijn lichamelijke krachten geleidelijk af. In een brief aan zijn dochter, Alice Scott, gedateerd Stirling, 22 mei 1750, schrijft hij:

"Mijn lieve Alice,
Hiermee stel ik je ervan op de hoogte dat ik deze winter verscheidene ernstige aanvallen van darmkoliek heb gehad. Maar ik prijs de Heere die mij, toen ik neergebogen was, tot hier toe heeft geholpen. Momenteel verkeer ik, hoewel de gebreken met de jaren toenemen (volgende maand ben ik 70 jaar), in een redelijke gezondheid."
Aan dezelfde brief voegt zijn dochter Anne Jaffray een naschrift toe. Hierin vertelt zij haar zuster van de geestelijke troost die zij had genoten in het horen van het Evangelie en in het deelnemen aan het Avondmaal des Heeren in Falkirk. Vervolgens schrijft zij: "Mijn vader was er niet bij; het reizen is niet goed voor hem."

Zijn neef James Erskine als zijn opvolger

Daar hij niet meer in staat was om regelmatig elke zondag voor te gaan, werd zijn plaats door zijn ambtsbroeders en kandidaten ingenomen. Zijn gemeente stemde er welwillend in toe om afdoende maatregelen te treffen voor een medeherder. Als gevolg hiervan werd zijn neef James Erskine, de derde zoon van Ralph, overeenkomstig de geldende orde beroepen en op 22 januari 1752 als zijn collega en opvolger bevestigd. Eén van de preken op die dag werd door Ebenezer zelf gehou-

den; hij preekte uit 2 Korinthe 4:7: "Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons."[338] Een oplettende lezer van deze preek zal kunnen vaststellen dat zijn geestelijke kracht, ondanks zijn lichamelijke zwakheden, geenszins was verminderd.
James Erskine bleek een grote zegen voor zijn oom en de gemeente te zijn. "Als een zoon met zijn vader, diende hij met hem in het Evangelie."

Getroost na een smartelijke operatie

Maar ondanks deze verlichting van werkzaamheden, duurden de zwakheden van de oude predikant voort én namen zelfs toe; klaarblijkelijk naderde de dag van zijn overlijden. Zó vinden wij de volgende zinnen in een brief van zijn collega aan Alice Scott, gedateerd "Stirling, 10 oktober 1753": "(...) Je vader is, door zijn lichamelijke gesteldheid, nog niet in staat om te preken. Hoewel de wond, die bij de verwijdering van de fistel was ontstaan, redelijk is genezen, blijft er een ongewone pijn die hem veel ongerief bezorgt en die hem soms zorgen geeft over een terugkeren van de fistel. Hoe het verloop van zijn moeite is, weet de Heere alleen." Hierna ontving zij een brief van haar zuster, Anne Jaffray, gedateerd 23 april 1754. In deze brief stonden de volgende woorden: "(...) Mijn vader is niet beter en ik ben bang dat hij nooit beter zal worden; hij klaagt erover dat hij steeds zwakker wordt."
Vanwege de gebrekkige staat van de toenmalige medische wetenschap, gaf de pijnlijke operatie waaraan hij zich had onderworpen, slechts een gedeeltelijke en tijdelijke verlichting.[339]
Erskine verblijdde zich echter in de warme genegenheid van zijn dochters, collega's, familieleden, een hartelijke gemeente en een grote vriendenkring. Maar oneindig veel beter waren de genietingen van de verkwikkende aanwezigheid van de God Jakobs. Onder hevige pijn en aanhoudende zwakte, liet hij de kracht van een levend geloof zien, dat hij anderen

[338] Works, vol. II, pp.675-696.
[339] Dit bericht werd aan de schrijver meegedeeld door Ebenezer Scott, arts te Dalkeith, een kleinzoon van Erskine.

vaak op het hart had gedrukt. Hij gaf een groots voorbeeld van godvruchtige berusting. Toen hij door zijn aandoening bijna voortdurend het bed moest houden, gaf zijn gemeente een ernstig verlangen te kennen om hem nog een keer te zien en te horen. Overeenkomstig hun verzoek, ging hij van bed naar de kansel en hield een korte preek over de moedgevende woorden: "Want ik weet: mijn Verlosser leeft" (Job 19:25).

De laatste preek vanaf bed gehouden

Zijn laatste aantekeningboek bevat de volgende aantekening: "Stirling, zondag, 12 November 1752. Toen mijn dierbare broer Ralph op de zestiende is overleden en op de negentiende (oktober) is begraven, voelde ik mij gedrongen om over de volgende tekst te preken: Job 19:25." Dan volgt de preek over die tekst. Het is misschien de laatste preek geweest die hij volledig heeft uitgeschreven omdat er, na enkele lege bladzijden, verscheidene preken volgen die door zijn schoonzoon, James Fisher, zijn geschreven.
In een brief aan Alice Scott bericht Erskine zelf over de omstandigheden waaronder hij over deze woorden had gepreekt. De brief legt een algehele gemoedsrust aan de dag en ademt een ootmoedige, dankbare en hartelijke geest.

"Stirling,-----, 1753,
Mijn lieve Alice,
Gisteren heeft mijn neef James mij jouw brief voorgelezen waardoor ik opnieuw medelijden met jou kreeg vanwege de dood van jouw geliefde oom Ralph en de wankele gesteldheid van jouw vader. Naar de loop van de natuur was het mijn beurt om hem voor te gaan. Maar de wil van de goede en soevereine God heeft anders besloten, en bepaald dat ik nog een tijd in deze vermoeiende woestijn zou achterblijven. Het schijnt dat ik nog niet rijp ben om deel te hebben aan de erfenis van de heiligen in het licht, maar dat ik nog meer in de wildernis met de hamer van beproeving geslagen moet worden voordat ik in de tempel en het heiligdom hierboven zal komen. Maar de wil van de Heere is goed.

Wat betreft mijn gezondheid waarover jij zo ongerust bent, prijs ik de Heere dat er geen ziekte is. Slechts pijn heb ik te dragen gehad en ik word nog steeds zo door pijn gekweld, dat ik niet in staat ben om het predikantenwerk te doen. Het merendeel van de tijd ben ik aan bed gebonden. Soms sta ik op maar al na korte tijd word ik door de pijn gedwongen om weer naar bed te gaan. Wanneer ik dan naar bed ga, vermindert de pijn zelfs zó dat mijn trillende handen weer rustig worden en ook mijn lichaam en geest in een rustiger toestand komen.
Deze brief is een bewijs van wat ik zeg, want hij is, terwijl ik op mijn elleboog leun, in bed geschreven. Wanneer ik aan tafel had gezeten, had ik noch zo veel noch zo goed kunnen schrijven. De Heere doet mij zingen van genade, omdat mijn bed mij verlicht en mijn sponde mij vertroost. Ik word niet als de arme Job verschrikt door dromen of beangstigd door gezichten. Meermalen heb ik in de stille uren van de nacht, zoete gedachten over Hem. Vele, vele malen zegt de Heere: 'Ik ben de HEERE uw God' en dan laat ik volgen: 'O, mijn ziel, gij hebt tot de HEERE gezegd, Gij zijt mijn God.' 'Ik ben uwe, o David, en met u zal Ik zijn, gij zoon van Isaï.'
Omdat de mensen erg verlangden om mij te zien en te horen, ben ik afgelopen zondagmiddag van mijn bed gekomen en naar de kansel gegaan. Nadat ik een half uur over de woorden: "Want ik weet: mijn Verlosser leeft" (Job 19:25) heb gepreekt, ben ik weer naar bed teruggegaan. Mijn elleboog begint nu moe te worden.
Jouw zeer toegenegen vader,
E. Erskine."

Gesprekken op zijn sterfbed

Zijn laatste preek werd letterlijk vanaf zijn bed gehouden voor een gezelschap in zijn kamer. Hier doopte hij een kind, nadat hij over de tekst had gesproken waarmee hij zijn bediening graag had willen beëindigen, namelijk Psalm 48:15: "Want deze God is onze God, eeuwiglijk en altoos; Hij zal ons geleiden tot den dood toe."
De vertrouwelijke omgang met familieleden en anderen die

meeleefden, was gedurende zijn laatste ziekte bemoedigend en opbouwend. Hij drukte zich vaak met woorden van die strekking uit. "Ik heb altijd mijn tijden van zware verdrukking de beste tijden bevonden. Vele stormen heb ik in het leven moeten verduren maar onder dit alles had ik deze troost: een goede God, een goed geweten, een goede grond."
Toen één van zijn ouderlingen hem vroeg "Sir, u hebt ons altijd vele goede raadgevingen gegeven. Mag ik vragen wat u nu met uw eigen ziel doet?" antwoordde hij: "Ik doe nu hetzelfde als wat ik veertig jaar geleden heb gedaan. Ik rust op dat woord: "Ik ben de HEERE uw God."
Een andere vriend, verbaasd over de kalmte en blijmoedigheid die hij in het onmiddellijke aangezicht van dood en eeuwigheid bezat, vroeg hem: "Sir, beangstigen uw zonden u niet"? "Zeker niet", was zijn antwoord, "sinds ik Christus heb leren kennen, heb ik nooit hoge gedachten over mijn gestalten en plichten gehad, noch een slaafse vrees over mijn zonden."
Aan enkele vrienden die op een middag met hem in gesprek waren, betuigde hij met de volgende gedenkwaardige woorden zijn vertrouwen in de toekomstige zaligheid. "O, vrienden, mijn lichaam is nu geworden tot een zeer onaangename bewoning voor mijn ziel. Maar wanneer mijn ziel uit mijn lichaam uitgaat, zal het als vanzelfsprekend in de schoot van Jezus vluchten, zoals een steen naar het middelpunt."[340]
Volgens anderen heeft hij met woorden van dezelfde strekking én waarschijnlijk op ongeveer hetzelfde moment gezegd: "Ik weet dat wanneer mijn ziel deze tabernakel van leem verlaat, zij als vanzelfsprekend tot de schoot van mijn Zaligmaker zal vliegen, zoals een vogel naar zijn eigen nest vliegt."[341]
Tot een familielid sprak hij eens: "Nu de leeftijd en zwakheden toenemen, begeer ik alle dagen van de mij gegeven tijd te wachten totdat mijn vertrek komt. Ik zie uit naar de eeuwigdurende dag van de onmiddellijke genieting van de Heere, wanneer het zuchten en zondigen voor altijd een einde zullen nemen."
Een ander familielid kwam en begon hem aldus te troosten:

[340] *Gospel Truth*, p.61.
[341] Portmoak MS.

"Ik hoop dat u zo nu en dan een glimp ontvangt om uw geest onder uw smart te ondersteunen." Onmiddellijk gaf hij dit bewogen antwoord: "Ik weet meer van woorden dan van glimpen. 'Zie, zo Hij mij doodde, zou ik niet hopen?' (Job 13:15). Het verbond is mijn houvast. En als dat gezegende woord er niet was geweest, zou mijn sterkte zijn vergaan en mijn hoop van den HEERE" (Klaagl. 3:18).
Tegenover zijn geliefde kinderen uitte hij zich op de meest vertederende wijze waarbij vertroosting en laatste raadgevingen elkaar afwisselden. "Hoewel ik sterf, de Heere leeft. Ik heb meer van God geleerd sinds ik op dit bed kwam te liggen dan ik mijn hele leven geleerd heb."

Zalig levenseinde en getuigenis daarvan

Tijdens de nacht waarin hij zijn aardse loop beëindigde, zat zijn dochter, Jean Fisher te lezen in de kamer waar hij lag. Zij was uit Glasgow gekomen om haar stervende vader te bezoeken. Uit een slaap ontwaakt, vroeg hij welk boek zij aan het lezen was. "Het is uw preek, vader, over de tekst: "Ik ben de HEERE uw God"." "O", antwoordde hij, "dat is de beste preek die ik ooit heb gehouden." De preek bleek zowel voor hem als voor veel van zijn hoorders zeer verkwikkend geweest te zijn. Enkele minuten nadat hij dit gezegd had, verzocht hij zijn dochter om de tafel en kandelaar bij het bed te brengen. Nadat hij zijn ogen had gesloten en zijn hand onder zijn kin had gelegd, blies hij rustig, op 2 juni 1754, zijn laatste adem uit en gaf zijn ziel in de handen van zijn Verlosser. Wanneer hij twintig dagen langer had geleefd, was hij 74 jaar geworden. Wanneer hij nog drie maanden gespaard was gebleven, zou hij 51 jaar predikant zijn geweest, waarvan 28 jaar in Portmoak en bijna 23 jaar in Stirling.
Het volgende fragment van een brief, waarvan wij het origineel zeer onlangs ontvingen, bevestigt de hierboven gegeven bewering omtrent de rustige en zelfs overwinnende wijze van overlijden. De brief is gericht aan Alice Scott en geschreven door James Wardlaw, een zeer waardige man in Dunfermline, die met één van zijn dochters was getrouwd.

"Geliefde zuster,
Nu ik de mogelijkheid van deze bode heb, wil ik je schrijven dat ik je vader ongeveer acht dagen voor zijn sterven heb gezien. Hij bezat het volle gebruik van verstand en inzicht. Hij zei tegen mij dat hij met de belofte: "Ik ben de HEERE uw God" in zijn hand, door de dood heen zou komen. Hij voegde eraan toe dat de Heere dat tegen hem had gezegd en dat de Heere zijn ziel had doen antwoorden: "Mijn Heere en mijn God." Na een kleine verlichting van de ziekte die hem bedroefde, zei hij nog dat hij zich verheugde in de hoop op de heerlijkheid van God. Je mag ervan verzekerd zijn dat ik door zijn woorden zeer vertroost werd. Maar ook ieder ander werd vertroost die het voorrecht had om hem op zijn sterfbed te zien; vooral gedurende de laatste twintig dagen. Tot het einde toe behield hij zijn verstand en sprak tot een kwartier voor zijn dood. (...)
Mede namens mijn vrouw wens ik jou en Scott het beste.
Je toegenegen broer,
James Wardlaw.
Dunfermline, 24 juni, 1754."

Plaats van begrafenis

Overeenkomstig zijn wens, werd hij in het centrum van zijn kerk begraven, net voor de kansel waar een grote steen zijn graf bedekt. Een latijns opschrift op de steen vermeldt alleen de datum van overlijden, de duur van zijn predikantsschap en zijn pastorale trouw. Ook lezen wij er zijn wens op dat zijn stoffelijk overschot in de kerk begraven zou worden opdat hij, gestorven zijnde, nog steeds de leer zou bevestigen waarvoor hij tijdens zijn leven met ijver was opgekomen. In vertaling staat er:
"2 juni 1754, in het 74ste jaar van zijn ouderdom, is in Jezus ontslapen de eerwaarde heer Ebenezer Erskine, hebbende getrouw zijn herdersambt vervuld, eerst in Portmoak 28 jaar en toen in Stirling 23 jaar. Hij wenste in dit bedehuis begraven te worden opdat als hij gestorven zou zijn het getuigenis dat hij tijdens zijn leven heeft mogen geven, bevestigd zou worden."
De plaats van het graf van Erskine onderging echter een ver-

andering, toen de oorspronkelijke in 1740 gebouwde kerk onlangs werd afgebroken en een nieuwe en smaakvolle kerk achter het oude gebouw, in het voorjaar van 1826 werd geopend. Het graf is nu op enige afstand van de muur in het voorste gedeelte van de kerk gesitueerd. Naar verluid wilden de mensen hun hartelijke waardering voor zijn gedachtenis uitdrukken door een nieuw en mooi monument. Zijn belangrijke diensten aan de zaak van waarheid en vrijheid, gaven hem het gegronde recht op duurzame dank en waardering. En dat niet alleen van zijn eigen gemeente maar ook van zowel de Secession Church als van het gros van zijn landgenoten.

Beschrijving van zijn persoon

De reeds gegeven beschrijvingen van zijn leven, bediening en dood, kunnen ons misschien doen afzien van een verdere schets van zijn persoon. Het lijkt ons echter gepast om in afwisseling met enkele nog niet verhaalde feiten en bijzonderheden, enige van zijn meer opvallende trekken te laten zien.
Zijn vroomheid was zowel evangelisch, oprecht als hartstochtelijk. We hebben de grote innerlijke verandering gezien die hij enkele jaren na zijn bevestiging tot de heilige dienst onderging. Een verandering met heilzame en blijvende vruchten in zijn gedrag. We hebben gezien met welke ernst hij zich aan God heeft toegewijd en met welke trouw hij heeft geprobeerd om zijn voornemens en geloften gestand te doen. Ook zagen wij de blijmoedige en volhardende ijver waarmee hij zowel de openbare als persoonlijke middelen tot geestelijke groei bevorderde. Ook liet hij die ijver zien in een hechte omgang met God en met zijn eigen hart. Hij was doordrongen van de noodzaak van een oprecht geloof ter vertroosting en dienstbaarheid van een predikant. Het lijkt erop dat hij altijd bezorgd is geweest dat zijn persoonlijke vroomheid door het ambt schade zou lijden. Hij was erop bedacht om de voeding voor zijn eigen ziel niet te vergeten wanneer hij ijverig bezig was om anderen geestelijk voedsel te geven. "De dienaren van het Evangelie", merkt hij op, "moeten de waarheden van God zowel aan hun eigen zielen als aan anderen verkondigen. Het

kan in alle ernst niet worden verwacht dat wij de waarheid met warmte en vurigheid aan anderen verkondigen zonder dat wij het op onszelf hebben toegepast. Wanneer wij onszelf niet met deze leer voeden en de plichten niet vervullen die wij preken, zijn wij slechts verworpenen."

Zijn godsvrucht

Zijn godsvrucht was duidelijk voor een ieder die met hem sprak. Toen zijn (ambts)broeders een keer in zijn aanwezigheid over de bijzonderheden van het Newtoniaans systeem spraken - de immense hoeveelheid en verbazingwekkende wentelingen van de sterren - namen zijn gedachten een nog hogere vlucht en drukte hij zich als volgt uit: "Ik zal het allemaal op mijn weg naar de heerlijkheid zien."
Wanneer hij tijdens wandelingen één van zijn kerkgangers in dagelijkse bezigheden ontmoette, was hij gewoon een of andere geestelijke vraag te stellen. Zelfs onbeduidende voorvallen werden door hem gebruikt voor morele of godsdienstige onderwijzing. Zoals bijvoorbeeld die keer toen hij over een heuvel in Portmoak liep en een door een havik achtervolgde leeuwerik bij hem zijn toevlucht zocht. Vriendelijk herbergde hij de kleine vluchteling totdat de vervolger op grote afstand was en hij de leeuwerik de vrijheid gaf om in veiligheid te vliegen en te zingen. Deze onbelangrijke gebeurtenis riep een reeks van gelukkige gedachten op die hij in een preek over Psalm 34:23 naar voren bracht. "De HEERE verlost de ziel Zijner knechten; en allen, die op Hem betrouwen, zullen niet schuldig verklaard worden."[342]

IJver voor Gods Naam

Niets is meer grievend voor een gelovig oor, dan een grove ontwijding van Gods Naam. De volgende gebeurtenis laat de afschuw zien die in Erskine ontstak. Het laat echter ook zijn zorg zien om de blasfemie te doen stoppen. Tegelijkertijd

[342] Portmoak MS.

maakt het voorval de kracht van het geweten duidelijk over de meest brutale zondaren. Toen hij de Forth van Leith naar Kinghorn overstak, bevond hij zich ongelukkigerwijs temidden van goddeloze passagiers die zich de meest onheilige vrijheden met de Naam van hun Schepper veroorloofden. Enige tijd hield hij zich stil maar uiteindelijk kon hij zijn zorg niet meer onderdrukken en wilde hij hun godslasterlijke tongen beteugelen. Hij stond op, pakte de mast vast, ontblootte zijn hoofd en riep, met zijn hoed wuivend: "Hoort, hoort, hoort." Toen hij zo de aandacht van de verbaasde passagiers en bemanning had getrokken, ging hij verder. Op een ernstige en indrukwekkende wijze verkondigde hij het gebod van de zedelijke wet die zij zo schandelijk overtraden. "Gij zult den Naam des HEEREN uws Gods niet ijdellijk gebruiken; want de HEERE zal niet onschuldig houden, die Zijn Naam ijdellijk gebruikt" (Ex. 20: 7). Zonder er verder nog een woord aan toe te voegen, liet hij de mast los, bedekte zijn hoofd en ging weer zitten.[343] Het onbezonnen gezelschap echter, besloot om zich tegen dit harde verwijt te verharden. Eerst stootten zij elkaar aan, vervolgens begonnen zij onderdrukt te giechelen en ten slotte barstten zij, om wraak te nemen op degene die hen vriendelijk had terechtgewezen, in een luid gelach uit. Hun gesprek hernam spoedig de profane en aanstootgevende toon.
Onder de andere passagiers bevond zich een mevrouw die haar vrouwelijke fijngevoeligheid vergat en die ook geen rekening hield met het gezag van God of met de grondregels van beleefdheid. Zij leek er een kwaadaardig genoegen in te hebben om bijna iedere zin te benadrukken door de heilige Naam van God erin te noemen. Dit deed zij met een spottende en verachtende glimlach; kennelijk om zo de eerbiedwaardige man te krenken. Het behaagde echter God om de verachte waarschuwing van Zijn dienaar met een ernstige vermaning van Zijn Voorzienigheid te ondersteunen. Toen zij in het noorden van Inch-Keith waren aangekomen, stak er plotseling een storm op. De hemel werd zwart, de zee woedde en er was een

[343] Vergelijk het gedeelte uit zijn dagboek, gedateerd maandag 29 januari 1712, geciteerd op p.189.

dreigend gevaar. De stuurman, die niet in staat was om het roer vast te houden, verzekerde hen dat hun lot onafwendbaar was. Deze onverwachte verandering van omstandigheden bracht althans een tijdelijke verandering van hun stemming en gedrag teweeg. Hun speelse joligheid maakte plaats voor ontzetting en verwarring. De vrouw die zo beledigend was geweest ten opzichte van de getrouwe predikant, sprong nu, overweldigd door wanhoop, de boot door. Zij sloeg haar armen om zijn nek en riep uit: "O Sir, wanneer ik hier sterf, wil ik met u sterven." Door het Goddelijke geduld en Zijn verdraagzaamheid doorstonden zij echter de storm en bereikten veilig de haven.

Vader voor de kinderen en dienstboden

Zijn natuurlijke sterke en liefhebbende genegenheid werd door het geloof gelouterd en verfijnd. Naast de vurige gebeden voor "moeder en kinderen" merkten we al het enthousiasme en de veelvuldigheid op waarmee hij zijn gezin opriep om deel te nemen aan de godsdienstoefening. Ook zagen wij zijn tedere zorg toen de nood en de dood zijn huis naderden. Als vader mengde hij nabijheid en vriendelijkheid met ouderlijk gezag. Het was niet alleen zijn zorg om zijn kinderen de eerste beginselen van de ware godsdienst bij te brengen, maar ook om hen te wijzen op de noodzaak en waarde van de ware godsdienst. Ook drukte hij hen op het hart om de Zaligmaker Die hem oneindig dierbaar was, tijdig te aanvaarden. Volgens zijn dochter, Alice Scott, ontsloot hij hiertoe, toen zijn kinderen ouder werden, de geheimen van zijn hart en deelde hen zijn eigen geestelijke ervaringen mee. Ook liet hij de kleine momenten van troostende aandacht, waardoor een vader zich bijzonder geliefd maakt bij zijn kroost én waardoor hij zijn heilzame invloed duizendvoudig vergroot, niet voorbijgaan. Zijn aantekeningschriften voor de preekstoel getuigen hiervan; sommige zijn namelijk vol met aantekeningen aangaande verschillende nuttige en leuke artikelen die hij voor hen wilde aanschaffen wanneer hij Kirkcaldy en Edinburgh bezocht. Nooit is een man van groter waarde dan op de momenten waarop hij zich, gedreven door grootse principes, klein maakt tot kleine tekenen van vriendelijkheid die nodig zijn in de kleutertijd en jeugd. Wie zou hier niet de vriendelijke Philip Melanchthon respecteren? Toen hij bezig was de wieg van zijn kind heen en weer te schommelen, rechtvaardigde hij zichzelf tegenover een geleerde metgezel die hem berispte een werk beneden zijn waardigheid te doen. Melanchthon herinnerde hem er namelijk aan dat de kleine kinderen de zorg van engelen zijn.
Ook de huishoudelijke hulpen van Erskine waren, jong of oud, het voorwerp van zijn vaderlijke aandacht. Met een ruim hart liet hij hen delen in zowel de tijdelijke als geestelijke voordelen. Zij werden niet alleen nadrukkelijk in zijn dagelijkse gebeden opgenomen, maar ook in de herhaalde toewijding van zichzelf en zijn huisgezin aan God. Wanneer arbeiders zo nu en dan voor hem werkten, richtte hij op een vriendelijke manier hun aandacht op belangrijke lessen die hun werkzaamheden ingaven.

Aandacht voor mensheid, kerk en armen

Zijn christelijke goedheid bleef niet beperkt tot de kleine kring van gezin en verwanten. Het kreeg een breder bereik en hij breidde zijn gulle inspanningen uit naar alle gemeenteleden, naar alle kerken en naar de hele mensheid. Uit de hele teneur van zijn bediening is het duidelijk dat hij de zielen van mensen zeer belangrijk vond en dat hij graag behulpzaam was in het bevorderen van hun redding. Door de heldere inzichten die hij uit de evangelische waarheid had verworven en de levendige belangstelling die hij in het geestelijke welzijn van anderen had, was hij velen tot steun. Ook in het persoonlijke gesprek en in de openbare geestelijke bediening was hij een steun voor hen die zich in nood en verbijstering over de belangrijkste zorg voortsleepten.
In dit alles zag hij ook de tijdelijke menselijke noodzaken niet over het hoofd. Dit blijkt uit de volgende aanhaling over zijn voorbeeldig gedrag in Portmoak.
"Door een reeks van bewijzen kan het worden vastgesteld dat Erskine een nobele ruimhartigheid kende. Wanneer men zich om hulp tot hem wendde, deden zijn hart en hand datgene wat zijn mogelijkheden en omstandigheden toelieten. Te allen tij-

de kon men rekenen op zijn advies en hulp en had hij in alles de troost voor de mensen op het oog. Vanuit dit oogpunt riep hij zijn gemeente geregeld op om met hem bij te dragen in de leniging van de nood van de behoeftige leerling, de eenzame gevangene en de goede man die door een onvermijdelijke tegenspoed was verarmd. Hij besteedde veel aandacht aan de fondsen van de kerk, die onder zijn bediening tot een flinke som uitgroeiden. Deze groei ging niet ten koste van de armen. Hun toelage was, wanneer men de waardevermindering van het geld in aanmerking neemt, zeer aanzienlijk. Hij kon zeer vrijgevig zijn tegenover de armen en behoeftigen én tegelijkertijd vermeerderde het bedrag in de diaconiekas. Dit was niet zozeer mogelijk vanwege de menslievendheid en liefdadigheid die hij door gebod en voorbeeld zijn gemeente voorhield, maar vanwege de grote toeloop van mensen uit verre plaatsen. Zij waren, door hun grote waardering voor Erskine, aanwezig wanneer het Heilig Avondmaal werd bediend. In zijn ambtsperiode stegen de collecten gestaag tijdens deze gelegenheden.[344] Door zijn goedgeefsheid kon Erskine deze collecten niet vasthouden en liet hij de mensen, die elders in behoeftige omstandigheden verkeerden, in de verzamelde overvloed delen. Soms werd er niet minder dan een kwart van het geheel verdeeld onder de, door de kerkenraad aanbevolen, vrome armen en nooddragenden die tot andere gemeenten behoorden."[345]

Het meeste viel bij Erskine op de aandacht die hij had voor het algemeen belang; zijn hartstocht voor de zaak van godsdienst en godsdienstige vrijheid en zijn hiervoor getoonde onzelfzuchtigheid. Hij kende een ijver die met een oprechte en vaste vlam brandde.

Welverdiende lof werd hem gegeven door Wilson uit Perth, zijn geliefde medestander. In een ogenblik van onschuldige vrolijkheid vergeleek hij de vier broeders met de 'vier dieren' uit het gezicht van de profeet. Deze vergelijking begon hij met "onze broeder Erskine heeft het aangezicht van een man."[346]

[344] Vergelijk p.205.
[345] Portmoak MS.
[346] Ferrier's *Mem. of the Rev. W. Wilson*, p.357.

Hiermee bedoelde hij klaarblijkelijk dat Erskine door mannelijke intelligentie, kracht en standvastigheid werd gekenmerkt.

Oog voor goede dingen

Er is ook geen reden om er aan te twijfelen dat zijn ijver gelukkigerwijs door eerlijkheid en oprechte gematigdheid werd ingetoomd. Terwijl hij het nodig vond om in zijn preken op fouten en verderf te reageren, noemde hij ook met blijdschap de zaken die gunstig leken in zijn tijd. Hoewel hij zijn ogen niet kon sluiten voor duistere en dreigende verschijnselen, was hij ook zo eerlijk om dan hoopgevende verschijnselen niet voorbij te zien. Wanneer hij bijvoorbeeld in één van zijn gepubliceerde preken de gebreken van de tijd heeft opgesomd, gaat hij met duidelijke vreugde verder met een nauwkeurige beschrijving van verscheidene omstandigheden, bedoeld om de vrienden van Sion te bemoedigen, hen tot dankbaarheid op te roepen en hun geloof te versterken.[347] Zijn opmerkingen aangaande maatschappelijke kwaden werden bijna allemaal kort en op gematigde wijze onder woorden gebracht. Zelfs zijn preek aan het begin van de synode van Perth en Stirling die openlijk door de leidende predikanten van die tijd werd afgekeurd en die zulke belangrijke gevolgen had, laat een ongewone mate van voorzichtigheid en trouw zien. Er is terecht opgemerkt dat de lezer het "een gelovige, evangelische preek, zonder heftigheid en venijnigheid, ademend de geest van christelijke liefde en met een beheerste ijver voor de eer van de Verlosser en voor de welzijn van zielen" zal vinden. [348]

Aversie tegen te strenge maatregelen

In de verschillende vraagstukken die door de Associate Presbytery en de Associate Synod werden besproken, liet hij ook

[347] Zie zijn preek over Jesaja 59:19 "Als de vijand zal komen als een stroom, zal de Geest des Heeren de banier tegen hem opwerpen", Works, Vol. I, p. 554.
[348] Zie *Ferriers Memoir of Mr. Wilson*, pp.203-6, waar de auteur de geest en de strekking van die preek in het licht stelt.

steeds een tolerante en verzoeningsgezinde houding zien. Maar daarnaast toonde hij ook een besliste afkeer van maatregelen die onnodig krachtig en streng waren. Laat één voorbeeld genoeg zijn.
Kort na hun afscheiding van de gevestigde kerk, werden de Associated Brethren ertoe gebracht om de juistheid te onderzoeken van het houden van openbare vastendagen die door de burgerlijke overheden waren bepaald. Vanwege een extreem gemoedsbezwaar aangaande de exclusieve soevereiniteit van Christus als Hoofd van de kerk, werd na herhaalde en scherpe discussies in de Presbytery, met de meerderheid van één stem besloten dat het recht van aanwijzen van dagen en het omschrijven van de redenen voor het vasten alleen bij de ambtelijke vergaderingen van de kerk thuishoort. Onder de omstandigheden waarin het land en de kerk verkeerden, zag men het als onwettig om de door de overheid aangewezen vastendagen in acht te nemen. Ja, zelfs wanneer men op die dagen de door hen zelf bepaalde vastendagen wilde houden, was het onwettig. Ebenezer en Ralph Erskine waren het echter eens met het sterke protest tegen deze maatregel, die men onnodig te scherp vond. Het was alleen door hun vredelievende instelling dat zij in hun verzet niet tot het uiterste door gingen. Ook hun angst om de grote zaak schade te doen die zij en de fervente voorstanders van het besluit gezamenlijk waren begonnen, speelde hier een rol.[349] In een brief aan David Erskine, één van de zoons van Ebenezer, gebruikt Whitefield de volgende uitdrukking. "Ik wilde wel dat alle predikanten van de Associate Presbytery waren zoals uw gerespecteerde vader en oom. De zaken zouden dan niet zo eigenmachtig zijn doorgedreven."[350]

Niet tegen gezond vermaak

In het gedrag van Erskine waren de ernst en waardigheid van het ambt, gepaard met de innemendste hoffelijkheid en vriendelijkheid verenigd. In plaats van schade toe te brengen aan

[349] Browns *History of the Secession*, p.50, 8th ed. *Historical Account of the Secession in Christian Reposiure,* vol. IV, pp.525-7.
[350] *Collection of Whitefield's Letters*, no. 425.

het christelijke geloof door een norse terughoudendheid, een kloosterachtige soberheid of door een afstotende stuursheid, had hij een opgewekt voorkomen. Hij ging zorgvuldig met mensen om, was voorzichtig welwillend naar alle mensen en had nooit de neiging om de wenkbrauwen te fronsen over een vermaak dat hij als gezond en onschuldig beschouwde. Erskine zelf was een liefhebber van muziek. En hoewel hij waarschijnlijk zelf nooit musiceerde, vermaakte hij zich zo nu en dan door het beluisteren van vioolmuziek[351]. Nadat hij predikant was geworden in Stirling, ging hij om gezondheidsredenen kaatsspel beoefenen. Toen een officier een keer tijdens het spel begon te vloeken, berispte hij hem vriendelijk. De officier nam dat als een belediging op, werd woedend en trok meteen zijn zwaard. Een magistraat die daar 'toevallig' aanwezig was, zei hem kalm dat het een predikant was die hem het vloeken had verweten. De predikant had alleen maar zijn ambtelijke plicht vervuld. De officier kreeg ook te horen dat hij aan Erskine zijn verontschuldigingen moest aanbieden of anders zou hij gevangen worden genomen. De uitbarsting van de officier bedaarde meteen. Hij bracht zijn zwaard in de schede terug en vroeg de predikant om vergeving.

Beschuldigd op het erf der kerk (1)

Als christen was zonder enige twijfel zijn handel en wandel onberispelijk. Tegelijk was zijn trouw als burger onbetwist. Zijn openlijk optreden en vastberaden opkomen voor de zaak van de waarheid, stelden hem bloot aan de krachtigste laster van hen wier kerkelijk beleid hij moest veroordelen en weerstaan. Zijn tegenstanders brandmerkten hem als een beruchte onruststoker in kerk en staat. Zij deden erg hun best om hem van opruiing, ja zelfs van verraad schuldig te verklaren. Evenals de rest van de 'acht broeders' die zich van de ambtelijke vergaderingen van de Kerk van Schotland had afgescheiden, werd hij door het besluit van de Assembly in 1739, betrokken in een zware en onbillijke beschuldiging. In dit besluit werd name-

[351] Portmoak, MS.

lijk verklaard dat zij, met het voorlezen van hun verklaring in de Assembly, krenkende en onbeschaamde woorden hadden gebruikt met betrekking tot de hoogste burgerlijke autoriteit. De Associate Presbytery heeft in haar commentaar echter terecht gesteld dat met deze in algemene bewoordingen gestelde beschuldiging niets anders bedoeld kan zijn dan de verklaring die de Presbytery had doen uitgaan tegen de aantasting van de rechten en voorrechten van het geestelijke Koninkrijk van de Heere Jezus. Dit was namelijk geschied door een besluit van het parlement betreffende kapitein John Porteous.[352] De verklaring van het Parlement was in een of andere vorm voorgelezen door het grootste deel van de predikanten van de gevestigde kerk. Tegen het verkeerde van deze handelwijze was nooit door enige kerkelijke vergadering protest aangetekend. We willen verder niet ingaan op deze zware beschuldiging van oproer in de richting van de predikanten van de Associate Presbytery die alleen maar toe te schrijven was aan hun getrouwe opstelling in deze bijzondere zaak.[353] Wij willen alleen aandacht schenken aan de persoonlijke aanvallen op Erskine. Een pamflet was door een zekere Potter, predikant van Kippen, geschreven. Hierin werd serieus beweerd dat Erskine door de paus van Rome was ingehuurd om als één van zijn werktuigen de Kerk van Schotland te laten scheuren.[354] Toen Erskine in november 1735 in Edinburgh over Amos 9:11 preekte ("Te dien dage zal Ik de vervallen hut van David wederoprichten, en Ik zal haar reten vertuinen, en wat aan haar is afgebroken, wederoprichten, en zal ze bouwen als in de dagen vanouds"), werden zijn preken als laster tegen de regering zwart gemaakt.

[352] Kapitein Porteous had zich wegens zijn harde optreden bij de terechtstelling van een smokkelaar de volkswoede op de hals gehaald. Door een woedende menigte was hij in 1736 ter dood gebracht. Om de schuldigen te vinden werd van de predikanten geëist dat zij een kanselboodschap zouden verzorgen. Het voorlezen van de verklaring diende gedurende een jaar een keer per maand te geschieden. De predikanten van de Associate Presbytery beschouwden de verplichting tot het voorlezen van de verklaring als strijdig met het recht van de kerk. Ook vond men de gedreigde straffen te zwaar. De Porteous-kwestie gaf veel beroering in het land. Vanwege hun weigerachtige houding werden de Associate-predikanten beschuldigd van het aanzetten tot oproer (vert.).

[353] *Re-exhibition*, pp.223-8. De lezer vindt een omstandig verslag van de zaak van Porteous, met de gevolgen van dien in Struthers, *History of Scotland*, vol. II, p. 29-39.

[354] *Works*, vol.II, p.189.

Enkele aan hem toegeschreven zinnen werden, verkeerd of onvolledig weergegeven en door invloedrijke mannen aan ministers in Londen doorgegeven.

Beschuldigd op het erf der kerk (2)

Eenzelfde behandeling overkwam Erskine bij een daaropvolgende gebeurtenis toen hij op 18 oktober 1737 een toespraak voor de Associate Presbytery over Psalm 2:6 hield: "Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, den berg Mijner heiligheid." De Synod van Perth en Stirling was daar net in vergadering bijeen en enkele predikanten verkeerden onder zijn gehoor. Geërgerd door zijn krachtige protest tegen de afvalligheden van die tijd, vonden zij het nadien gepast om hem van ontrouw te beschuldigen en om te komen tot maatregelen van kerkelijke tucht. Erskine zinspeelt hierop wanneer hij "het protest van zijn vijanden" aan het begin van de eerste verschenen preek over deze tekst, als een reden voor publicatie aanwijst. De preken in Edinburgh over Amos 9:11 werden om dezelfde reden uitgegeven. In het voorwoord van de eerste uitgave toont hij zijn trouw, in weerwil van de onbillijke aantijging, aldus aan:

"Omdat mijn geweten met mij getuigt, heb ik er geen behoefte aan om een groot aantal getuigen op te roepen van degenen die mij plegen te horen. Ik hoor niet bij die mensen die "de heerschappij verwerpen en de heerlijkheden lasteren" (Jud. 8) zoals sommigen mij afschilderen. Naar het Goddelijke bevel in 1 Timotheüs 2:1-2, bid ik voor de koning en voor allen die in hoogheid zijn. Ik leer mijn gemeente om "aan de keizer te geven wat des keizers is en aan God wat Gods is" (Matth. 22: 21). En voorzover de wetten van mensen in overeenstemming zijn met de wil van de hoogste Wetgever van mensen en engelen, spoor ik mijn hoorders aan om, als een inzetting van God, aan de overheden en machten onderdanig te zijn en om hun gehoorzaam te zijn (Tit. 3:1). En dit niet alleen uit vrees voor toorn maar om des gewetens wille. Naast dit alles kan ik wellicht evengoed bewijzen leveren van mijn trouw aan de huidige koning (George II) en van mijn sterke binding aan de pro-

testantse zaak in de strijd tegen een paapse troonopvolger, als zij de neiging hebben om mij van ontrouw en afvalligheid te beschuldigen. Maar ik wil mij niet verliezen in eigen roem."
Met deze christelijke zachtmoedigheid en goedertierenheid, in combinatie met een onwrikbare vastbeslotenheid en standvastigheid, doorstond hij de oneerlijke aantijgingen van zijn vijanden. Voorzover wij weten, is hij nooit als een van ontrouw verdacht persoon daadwerkelijk voor een burgerbestuurder of rechtbank gedagvaard. Elke poging mislukte om hem voor een woord of daad, onbetamelijk voor een plichtsgetrouw persoon of vredelievend lid van de samenleving, veroordeeld te krijgen. De scherpste lasterpijlen werden afdoende afgeweerd.

Nederig en bescheiden

Alle andere uitmuntende eigenschappen van deze bijzondere man werden door die ene beminnelijke genade gesierd: zijn ongeveinsde nederigheid. Het leerstuk van het kruis, waaraan hij hartelijk was verbonden en waarvan hij een vastberaden verdediger bleek te zijn, oefende ook op hemzelf zijn invloed uit. Hij verbrak iedere hoge verbeelding, wandelde nederig met God en was ootmoedig, mild en geduldig naar de mensen toe. Hij had geen hoge pretenties of eerzuchtige aanspraken. Soms had hij de moed om de verfoeilijke blijken van aanmatiging en verwaandheid van mensen door een passende en schriftuurlijke berisping in te tomen. Schroom en bescheidenheid tooiden zijn gedrag. De eer en het respect die hij van predikanten en gemeenteleden ontving, was van zijn kant veelszins ongevraagd en ongezocht. Welke achting hem ook ten deel kon vallen als oudste van de vier broeders in leeftijd en ambt, als banierdrager en als man van uitzonderlijke gaven, verworvenheden, ervaring en populariteit, zelf was hij meer geneigd om zijn erkentelijkheid voor deze eer te betuigen dan om zelf op de eer van anderen uit te zijn. Op een blijmoedige wijze was hij het eens met een besluit van de Associate Presbytery waardoor de eer, verbonden aan een professoraat in de theologie in de Secession Church, eerst aan de geleerde en onvermoeibare Wilson uit Perth werd toegewezen. Na diens

overlijden kreeg de energieke en ijverige Moncrieff uit Abernethy deze eer. Overeenkomstig de wens van zijn vrienden, nam Erskine na de ongelukkige breuk van 1747 het op zich om deze grote verantwoordelijke taak voor enige tijd te vervullen. Maar toen hij merkte dat zijn lichamelijke krachten ontoereikend waren om deze taak naar behoren waar te nemen, zoals hij wel noodzakelijk vond, hield hij er onmiddellijk mee op. Zijn gedachten over zijn eigen bekwaamheid waren zo bescheiden, dat hij zelfs een schroom kende om na zijn ambtsbroeders op de kansel te komen. Hoewel zijn arbeid een middel mocht zijn geweest om het goede te verwezenlijken, spoorde hij in grote ernst zijn hoorders ertoe aan om verder te kijken dan het zwakke instrument en om de eer aan de Verlosser toe te schrijven. Toen Erksine een keer in een andere plaats hielp bij de bediening van het Heilig Avondmaal, kwam een vrouw onder de indruk van zijn preek. Erachter gekomen wie hij was, ging zij de volgende zondag naar zijn kerk om hem te horen. Zij was echter teleurgesteld toen zij dezelfde krachtige indrukken van de waarheid van de vorige keer niet beleefde. Verwonderd wendde zij zich tot Erskine. Toen zij de omstandigheden duidelijk uiteen had gezet, vroeg zij hem wat de oorzaak kon zijn geweest. "Mevrouw", antwoordde hij, "het komt doordat u de vorige zondag kwam om Jezus te horen en nu bent u gekomen om die zwakke Ebenezer Erskine te horen."

Bescheiden in het kleine Portmoak

De vastberadenheid waarmee hij lange tijd de pogingen weerstond om zich van de kleine gemeente Portmoak naar een betere en aangenamere gemeente te verplaatsen, laten zowel zijn vroomheid als zijn nederigheid zien. Zijn toespraak tijdens de vergadering van de Presbytery waar het beroep van Kinross werd besproken, laat duidelijk zijn nederige en bescheiden natuur zien. Naast de reeds eerder geciteerde zinnen, maakte hij de volgende opmerkingen over het gedeelte waarin de argumenten voor de standplaatsverwisseling stonden.[355] "Wat be-

[355] Zie p.314.

treft de gunstige aard die zij mij toeschrijven en waarop het hele derde argument is gebaseerd, hoop ik inmiddels geleerd te hebben om noch door lof te groeien noch door afkeuring ontmoedigd te raken. 'Die mij oordeelt, is de Heere' (1 Kor. 4:4). Ik zou verlegen staan wanneer deze beschrijving werd voorgelezen, omdat ik mij ervan bewust ben dat het ver bezijden de waarheid is. Ik kan het alleen maar zien als een onjuistheid ten gevolge van een al te vriendelijke gezindheid in mijn richting, die de door hen getrokken conclusie niet rechtvaardigt. Ik ben ervan overtuigd dat, welke geringe gaven de grote Meester mij heeft gegeven, zij meer gepast zijn voor de gemeente van Portmoak dan voor welke gemeente in de kerk ook."
Alleen een gewetensvol luisteren naar de stem van de Voorzienigheid, bewoog hem er uiteindelijk toe om de gemeente te verlaten waaraan hij zich zo hartelijk verbonden voelde én om de moeilijkheden van een nieuwe en veelomvattende taak tegemoet te treden.

Bereid tot correctie

Zijn nederigheid bleek ook uit de bereidheid om een onbezonnen uitdrukking terug te nemen die hem was ontglipt én uit de bereidheid om zijn mening te veranderen wanneer afdoende bewezen was dat hij het bij het verkeerde eind had. Uit zijn gedrag bij verschillende gelegenheden bleek genoegzaam dat het geen ijdele grootspraak was toen hij zei: "Het is mij zo vreemd om onfeilbaarheid voor te wenden dat ik niet hoop ooit in het openbaar beschaamd te staan om datgene te herroepen waarvan overtuigend aangetoond kan worden dat het onjuist is."[356]
Het bescheiden oordeel dat hij over zijn gaven en hoedanigheden had, blijkt duidelijk uit zijn onomwonden erkenning van gebreken aangaande de inhoud en stijl van zijn preken. Die bescheidenheid is ook duidelijk uit de erkentenis dat er verkeerde dingen konden zijn die voortgekomen waren uit de overgebleven verdorvenheid van zijn hart. In een inleiding op de preek 'de noodzaak en het nut van de goede werken', gedateerd Portmoak 6 juni 1726, zei hij het volgende. Nadat hij de volgorde had aangegeven die predikers in acht moeten nemen in het uiteenzetten van de waarheid (eerst onderwijzing in de te geloven leerstellingen en daarna aandringen op de na te komen plichten) ging hij als volgt verder: "De woorden van predikanten laten vaak de wettische neiging van hun eigen hart zien. Uit eigen ervaring en niet uit een beschouwing over anderen, spreek ik hier berouwvol. En hoewel ik mijn best heb gedaan om het in een volgende preek zoveel mogelijk te vermijden, zullen zij die het Evangelie echt hebben geproefd, het er ongetwijfeld in terugvinden." Hij voegt hieraan toe: "Wanneer iemand door de publicatie van deze onvolmaakte fragmenten ertoe wordt aangezet om dit of een ander onderwerp met grotere nauwgezetheid te behandelen (hetgeen niet veel moeite zal kosten), zal ik mij van harte hierover verheugen. En wanneer door het lezen van deze of van andere bekritiseerde preken Gods Kerk of iemand persoonlijk zal worden opgebouwd, is niemand mij dank verschuldigd. De dank is alleen aan God, Die door Zijn alles besturende Voorzienigheid, maakt dat 'de grimmigheid des mensen Hem loffelijk zal maken' (Ps. 76: 10). En voor mijzelf wens ik te geloven 'dat Hij het overblijfsel der grimmigheden zal opbinden'" (Ps. 76:11).[357]

[356] *Works*, vol.I, p.116.

Niet volmaakt

Dit waren dan de voornaamste karakteristieken van deze bijzondere en vriendelijke man. Ongetwijfeld had hij zijn fouten en gebreken, en sommige hebben wij in het verloop van deze publicatie bewust voor het voetlicht gebracht. Gedurende ten minste één periode van zijn predikantschap is hij niet aan een bepaalde misvatting ontkomen die heel gangbaar was onder de vrome mensen van zijn tijd. Het betreft hier de interpretatie die aan krachtige indrukken tijdens het gebed moest worden gegeven.[358] Wij hebben al toegegeven dat zijn ijver in het opkomen voor het openbaar belang van de godsdienst, ook al

[357] *Works*, vol. I, p.118.
[358] Pp.300-303.

was het door de omstandigheden gerechtvaardigd en ook al werd het vaak door zachtmoedigheid en voorzichtigheid onder controle gehouden, van tijd tot tijd overmatig is geweest.[359] Het zou, kortom, in strijd zijn met zijn eigen openhartige vermeldingen in zijn dagboek aangaande de werkingen van de door hem ondervonden en betreurde inwonende zonde, wanneer wij hem als boven menselijke onvolmaaktheid verheven zouden afschilderen.[360] Maar ook al was de mening over zichzelf bescheiden en ook al waren er smetten en gebreken in zijn persoon, die zowel vriend als vijand konden aantonen, wie kan er redelijkerwijs aan twijfelen dat de door hem getoonde hoge morele kwaliteiten bijzonder tekenend waren voor zijn belijdenis als een christen, voor zijn ambt als predikant en voor de opvallende plaats als vader van de Secession Church die hem in de Voorzienigheid was toebedeeld? Mogen alle predikanten en leden van de Kerk navolgers zijn van hem, zoals hij een navolger van Christus was! Moge deze geringe schets, door de kracht van de Heilige Geest die altijd in de Kerk blijft, ertoe dienen om iedere lezer aan te sporen om, op een wijze die passend is voor zijn situatie, dit vermaarde toonbeeld van christelijke deugden na te streven.

Erskine als prediker

Daar wij hebben gepoogd om zijn persoon en christen-zijn te schilderen én omdat wij al enkele bijzonderheden van zijn werkzaamheden zowel in Portmoak als in Stirling nauwkeurig hebben beschreven, zou het teveel zijn om verder te gaan met de beschouwing van zijn gedrag als predikant in de kerk. Toch moeten wij nog de aandacht vestigen op zijn uitnemendheden als prediker.

Hoewel in het begin zijn inzicht in het Evangelie gebrekkig en verward was, hebben wij gezien dat hij uitgesproken evangelisch werd. Nadat hij de leer van de genade had leren verstaan en de zegenrijke kracht ervan in zijn eigen hart had ervaren, verkondigde hij deze leer aan anderen op een heldere en krachtige wijze. Ook gaf hij deze leer de centrale plaats die door het grote belang ervan werd opgeëist. Zijn hartelijke verbondenheid aan deze leer en zijn voornemen om het tot het belangrijkste onderwerp van zijn preken te maken, worden vaak met kracht en blijdschap onder woorden gebracht.[361] Tegelijkertijd bestaan zijn preken in geen geval uit alleen maar abstracte redeneringen aangaande evangelische onderwerpen. Hij was er op bedacht dat de waarheid grondig aan het geweten en het hart werd toegepast. Ook liet hij niet na om de heiligende invloed van de waarheid op de innerlijke gesteldheid van de mensen en op de praktijk aan te geven. Een bejaarde en geachte man die hem vaak in zijn jeugd had horen preken, merkte op dat "Erskine een uitzonderlijke gave had om diep in te dringen in het hart en geweten van de zondaar, in alle hoop en angsten, in de vreugden en smarten, ja, in het leven en de dood van de heiligen." Nooit had hij een man horen preken die, als het ware, de Redder en de zondaar zo goed bij elkaar kon brengen.[362]

Vanwege de vurige begeerte om de zielen van hoorders te redden én om de waarachtige dienst van God te bevorderen, was hij heel helder in zijn spreken. Zijn stijl was zowel eenvoudig als krachtig. De opbouw van zijn preek was over het algemeen ongekunsteld. Hoewel naar het gebruik van die tijd de onderverdelingen van zijn onderwerp talrijk waren, werden zij met nuttige en treffende illustraties verrijkt. Normaal schreef hij zijn preken met zorg uit. Hij was echter niet gebonden aan hetgeen hij had voorbereid. Hij kon zich ook zó beheersen dat "hetgeen hij in het openbaar sprak het voordeel genoot van zijn aantekeningen, zowel voor wat betreft de strikte samenhang als de nauwkeurige bewoording."[363]

[359] Pp.387,388,400.
[360] Pp.106,109,110,130,131,134, etc.
[361] Zie bijvoorbeeld het voorwoord in de preek over 'goede werken', vol.II, p.116. Vergelijk dit met uittreksels uit zijn dagboek, zie pp.185-187.
[362] Portmoak MS.
[363] *Works*, vol. I, p.39.

Ongetwijfeld werkten zijn voorkomen en manier van doen mee om zijn arbeid ingang te doen vinden en het nut ervan te bevorderen. Hij had een mannelijke en waardige gelaatsuitdrukking met een krachtige maar aangename stem. Zijn spreektrant was natuurlijk, ongedwongen en duidelijk.[364] Niet in het minst streng en dreigend, waren zijn woorden tegelijkertijd ernstig, aanlokkelijk en indrukwekkend. Kortom, zijn manier van doen op de kansel werd gekenmerkt door een buitengewone waardigheid die paste bij de heilige dienst van een gezant van de HEERE der heirscharen en bij de door hem verkondigde belangrijke en heerlijke boodschap. Zijn vele bewonderaars konden nauwelijks zonder vervoering spreken over zijn waardige verschijning. Jaren geleden, bijvoorbeeld, hebben wij William Hutton, predikant van Dalkeith, nog zeker onder de indruk, de volgende waardering horen uitspreken: "Ik zag nooit eerder zoveel van de majesteit van God in een sterfelijk mens als in Ebenezer Erskine." Naar verluid heeft Adam Gibb zich in dezelfde bewoordingen uitgelaten. Enige tijd na het overlijden van Erskine, vroeg hij namelijk aan Robert Campbell, predikant van Stirling, of hij hem ooit had gehoord. Toen dit niet het geval bleek te zijn, antwoordde Gibb hem: "Nu, dan hebt u het evangelie nog nooit in zijn majesteit gehoord."

GEEN SLAPERS IN DE KERK

Preken die vol zijn met de belangwekkende waarheid en die ook op een levendige en waardige wijze worden gebracht, kunnen alleen maar met aandacht worden aangehoord. Een slaperig en onoplettend persoon werd zelden onder het gehoor

[364] Wij hebben drie originele schilderijen van Erskine. Een ervan dateert uit de tijd dat hij nog in Portmoak was. Deze is nu in het bezit van Ebenezer Brown, predikant te Inverkeithing. Hij heeft hier een zachte en meelevende gelaatsuitdrukking. De beide andere portretten zijn uit een latere periode. Grote ernst en waardigheid gaan hier samen met een zacht voorkomen. Een van deze portretten behoort toe aan Mr. Walter Wordlaw te Glasgow. Van het andere is de afbeelding in dit boek ontleend. Mevrouw Scott heeft gezegd dat deze het meeste leek op haar vader van alles wat zij gezien had.

van deze uitnemende prediker gevonden. Naar verluid pauzeerde Erskine een keer, toen hij enkelen zag slapen. Vervolgens riep hij uit: "Gij aarde, hoort des HEEREN woord." Ook de volgende gebeurtenis mag worden vermeld. Twee mannen hadden de gewoonte om samen meer dan twintig mijl te lopen om Erskine in Stirling te horen preken. Toen één van hen op een zondag de neiging voelde om tijdens de preek door slaap overvallen te worden, vroeg hij zijn metgezel om wat snuiftabak. Toen deze, geboeid luisterend naar de kostbare waarheden, aan het verzoek voldeed, fluisterde hij tegelijkertijd: "O man, er is een geur die van de kansel komt die, denk ik, ieder persoon wakker houdt."

EEN ERNSTIG CONFLICT VOORKOMEN

De volgende gebeurtenis laat het gevolg zien van de serene waardigheid van zijn optreden in combinatie met de autoriteit van zijn persoon. Kort na het begin van de Secession was de publieke opinie over de kerkelijke gebeurtenissen ernstig in beroering; de één juichte de werkwijze van de Assiociate Presbytery toe, terwijl de ander het scherp afkeurde. In deze periode werd Erskine door enkelen uit een gemeente in de buurt van Stirling (naar verluid de gemeente van Airth) gevraagd om bij hen te komen preken. Hierin bewilligde hij. Een aantal gemeenteleden echter, dat niet blij was met dit verzoek, was, na onderling overleg, vastbesloten te verhinderen dat hij de dienst zou leiden. De voorstanders van Erskine waren echter vastberaden dat hem niets in de weg zou worden gelegd. Beide partijen kwamen in groten getale op de been en stonden tegenover elkaar op de plaats tussen het huis waar Erskine was aangekomen én de plaats waar de dienst gehouden zou worden. Het uur naderde en een hevig conflict dreigde. Erskine begon echter niet voordat de onrust van zijn tegenstanders tot bedaren was gebracht. Toen hij rustig en beheerst naar voren stapte, maakte dat een heel positieve indruk. Lopend tussen de vijandige gelederen, leken de twee partijen elkaar te beconcurreren in het tonen van hun respect en al gauw verenigden zij zich in een loflied. De psalm die hij opgaf, was zeer toepasselijk. "Al

zie ik zelfs een leger mij omringen, nog vrees ik niet; ik verlaat mij op den HEER' (Ps. 27:3)."

Getuigenis ter voorkoming van zijn schorsing

De lezer herinnert zich dat er al enige aandacht is geschonken aan de goede ingang van zijn prediking en andere ambtelijke bezigheden in Portmoak en Stirling. Hieraan voegen wij het volgende getuigenis toe over de waarde en de populariteit van zijn bediening in Stirling. Het betreft een fragment uit een verzoekschrift aan de provoost, baljuwen en stadsraad van Stirling. Het verzoekschrift draagt de datum van 27 juli 1733 en is geschreven door het deken van het gildewezen. Hierin vraagt hij hen om ieder middel aan te grijpen om de dreigende schorsing van Erskine door de Assembly te voorkomen. "Door de goede hand van zijn Meester, heeft hij ons, zowel in zijn prediking als in zijn andere ambtelijke werkzaamheden, Diens wil en gedachten, zoals die tot ons komen in het heerlijke Evangelie, verkondigd. Dit gebeurde tot grote voldoening en goedkeuring van alle hoorders. ...Wij maken ons bezorgd over alles wat maar de minste schijn heeft ons te beroven van de bediening van Erskine. Wij vertrouwen erop dat het de Heere behagen zal in de toekomst nader te doen blijken dat sinds zijn komst enige zegels aan zijn bediening zijn gehecht."

Erskines publicaties

De verdienstelijkheid van deze getrouwe heraut van het kruis breidde zich tijdens zijn leven gestaag uit, en duurde daarna voort door de publicatie van een aantal preken. We hebben al reeds gewezen op de omstandigheden die hem tot het auteurschap dreven.[365] Nadat klachten van beledigde broeders hem ertoe hadden gebracht om enkele preken tot zijn verdediging te publiceren, werd hij minder terughoudend dan vroeger om aan de oprechte verzoeken van vrome hoorders gevolg te geven. Zij wilden graag in de gelegenheid zijn om de preken te lezen,

[365] Pp.242,243.

die hun veel troost en onderwijzing hadden gegeven. Zowel vóór als na zijn overkomst naar Stirling liet hij een aanzienlijk aantal afzonderlijke preken, in de vorm van kleine pamfletten, het licht zien. Enkele werden anoniem gepubliceerd. Dit deed hij deels uit bescheidenheid én deels vanwege de General Assembly. Zij had namelijk besloten om, ter voorkoming van verspreiding van de Marrow-leer, alle predikanten onder haar gezag op te dragen geen preken of traktaten te publiceren zonder goedkeuring van de ambtelijke vergaderingen. Enkele anonieme preken van Ebenezer en Ralph werden verzameld en uitgebracht in Londen. De publicatie had een aanbeveling van Thomas Bradbury, predikant en de bekende schrijver van verhandelingen over 'de Verborgenheid der Godzaligheid'. Later werden nog twee bundels van deze broeders op dezelfde wijze uitgegeven. Zij bleken zeer welkom te zijn bij velen in Engeland. Na ongeveer twintig jaar werden de werken van beiden in Schotland verzameld. In 1761 publiceerde in Edinburgh de predikant James Fisher de volledige verzameling van alle preken die Ebenezer tijdens zijn leven had uitgegeven. Dit deed hij in vier delen in klein formaat. Kort daarvoor is er in dezelfde stad in 1755 door zijn zoon, David Erskine, een bundel met nog niet eerder gepubliceerde preken uitgegeven. Uit het voorwoord van de uitgever blijkt dat zijn vader hem de publicatie van deze preken had opgedragen. Zowel met betrekking tot de volgorde van de preken als de titels ervan "hield hij nauwgezet vast aan de aanwijzingen" die hij vóór het overlijden van zijn vader had gekregen. In dankbare erkentelijkheid voor haar royale steun aan deze uitgave, is de bundel opgedragen aan de edelachtbare Elizabeth, gravin van Northumberland. Nadien hebben deze vijf boeken in allerlei vormen talrijke en grote oplagen bereikt. Voorzover wij weten, bestaat de meest recente complete verzameling uit twee delen die in 1826 in Londen werd gedrukt.[366]

Pogingen zijn ondernomen om de bruikbaarheid van deze werken door selectie, verkorting en zelfs door vertaling te vergroten. Op aanraden van sommige godvrezende dames wer-

[366] Dit is de uitgave waarnaar steeds weer in dit boek is verwezen.

den enkele jaren geleden de preken over 'the Assurance of Faith', 'de zekerheid van het geloof', in een apart, klein deel uitgegeven die nu een derde druk heeft gehaald. In 1827 werden er twee kleine delen, klaarblijkelijk door een volgeling van Wesley, in Londen gedrukt. De titel was 'Een serie preken over gewichtige en belangwekkende onderwerpen door Ebenezer Erskine, dienaar van het Evangelie te Stirling, zorgvuldig verkort, gecorrigeerd en herzien', 'A Series of Sermons on important and interesting[367] subjects, by the late Ebenezer Erskine, Minister of the Gospel at Stirling, carefully abridged, corrected and revised', 'een serie preken over gewichtige en belangwekkende onderwerpen door Ebenezer Erskine, dienaar van het Evangelie te Stirling, zorgvuldig verkort, gecorrigeerd en herzien'. [368] Een bloemlezing van treffende en leerzame passages uit zijn werken, samengesteld door Samuel Mc Millan, predikant uit Aberdeen, en aanbevolen door een aantal achtbare predikanten, is zeer recentelijk in Glasgow uitgegeven. Naar wij hebben vernomen, zijn de door Bradbury verzamelde preken van de beide Erskines in het Welsh vertaald en worden daar erg door de mensen gewaardeerd.

Dienstbaar en zegenrijk

Het is niet onze bedoeling om de waarde van Ebenezers preken te gaan beoordelen. Het zij meteen toegegeven dat zij geen aanspraak kunnen maken op verzorgd taalgebruik of verfijnde smaak die geldt als de voornaamste aanbeveling van vele stijlvolle boeken. Ook zijn wij bereid te erkennen dat een kritische lezer de neiging kan hebben zich enigszins te ergeren aan zijn zinspelingen op verschillende zaken die in die tijd fel werden besproken. Dit kan echter voorkomen worden als de lezer enige kennis heeft van die vroegere strijdpunten én als hij op openhartige wijze bereid is om Erskine de in de preken genomen vrijheden niet euvel te duiden. Maar dat de preken over het geheel genomen in hoge mate dienstbaar zijn aan de geestelijke opbouw, zal door de ware vrienden van het Evangelie niet gauw worden betwist. Deze dienstbaarheid mag ook, gezien de grote en voortdurende verspreiding van de preken onder oprechte christenen in Engeland en in andere delen van de wereld, redelijkerwijs worden verondersteld.

[367] In Engelse uitgave staat: "intering". Wij corrigeren als "interesting" (vert.).
[368] Zie Aanhangsel XI.

In het verloop van deze levensbeschrijving hebben wij al zo nu en dan naar enkele van deze preken verwezen. Daarnaast mogen ook nog andere preken in het bijzonder worden genoemd vanwege 'inhoud en heldere betoogtrant' óf vanwege de levendige en indringende wijze waarop de evangelische waarheid bij de lezer wordt overgebracht. Het is voldoende om alleen maar zijn preken over 'de zekerheid van het geloof' te noemen. In deze preken ontdekken wij namelijk de hand van de meester. Deze preken zijn ook opmerkelijk zegenrijk geweest voor de verslagenen en ontroostbaren. Wat betreft zijn visie op dat onderwerp, merken wij op dat deze, hoewel ruimer dan vele christenen toelaatbaar vinden, zeer verschillend is van sommige meningen over zekerheid die de laatste tijd ijverig worden verdedigd en verspreid.[369]

Getuigenissen van predikanten

Onder Gods zegen waren de werken van Erskine niet alleen heilzaam voor leden van de gemeente, maar ook voor een aan-

[369] Wij zinspelen hier op de leer die voorgestaan werd door Thomas Erskine en anderen. Hierbij wordt de algemene verzoening (de leer dus dat Jezus voor alle mensen heeft voldaan, vert.) tot grond gemaakt van de zekerheid. Dr. Andrew Thomson, wiens heengaan terecht betreurd wordt, heeft na vermelding van "the Marrow of Modern Divinity" het volgende opgemerkt: "Hoe men ook denkt over de opvattingen die in dit boek en door zijn verdedigers over de zekerheid naar voren zijn gebracht, deze verschillen radicaal van de opvattingen van Thomas Erskine over het geloof, de vergeving, de verkiezing, de rechtvaardiging, het behoud en bijna elk onderwerp die deze laatste in zijn verhandeling aan de orde stelt... De volgende zinsnede is ontleend aan een van de geschriften van de Marrow-men, zoals zij genoemd worden, en toont aan hoe hun gedachten tegengesteld waren aan die van Thomas Erskine: "Ik zeg niet dat het de eerste taal van het geloof is: Christus stierf voor mij, of, ik ben van eeuwigheid verkoren. De taal van het geloof is: God biedt mij een levende en gekruisigde Zaligmaker aan, en ik neem de gekruisigde Christus aan als mijn Zaligmaker, en als ik Hem aanneem en Hem omhels, zoals Hij wordt aangeboden – en niet eerder – heb ik grond te concluderen dat Hij ook voor mij persoonlijk is gestorven." (Ebenezer Erskine, het zaligmakend geloof). Zie de leer van de algemene verzoening, beschouwd en weerlegd, etc., 'the Doctrine of Universal Pardon, Considered and Refuted, ect' door Andrew Thomson, D.D. Appendix. Note E.E.

zienlijk aantal predikanten. Zij hebben niet alleen de waarde erkend die zij uit de werken voor hun eigen zielen hebben geoogst, maar ook de heilzame invloed die het op hun werkzaamheden voor het geestelijk welzijn van anderen heeft gehad. Omdat sommige schrijvers de preken van de Erskines als zijnde zonder inhoud en smaak hebben afgekeurd, is het goed om een voorbeeld te geven uit de vele warme en stellige getuigenissen aangaande hun degelijke voortreffelijkheid en ontwijfelbare bruikbaarheid. Deze getuigenissen zijn uit eigener beweging gegeven door predikanten die bekend zijn om hun kennis, vroomheid en verdienste.

a. Thomas Bradbury
De al eerder genoemde predikant Thomas Bradbury, een bekende Dissenter in Londen, karakteriseert de preken in een aanbevelend voorwoord als volgt: "In deze preken vindt de lezer een trouwe aanhankelijkheid aan de bedoeling van het Evangelie, een heldere verdediging van de leerstellingen die de steunpilaar en het fundament van de waarheid zijn, een uitgebreide gedachtengang, krachtige argumenten en een waardevolle stroom van zowel verstandige als vertrouwde woorden."

b. William Cudworth
William Cudworth, predikant van een onafhankelijke gemeente in Londen en een goede vriend van Hervey en auteur van 'Aphorisms on the Assurance of Faith', 'Kernspreuken over de zekerheid van het geloof', brengt zijn mening als volgt onder woorden wanneer hij zijn oefening met betrekking tot de leer van de genade nauwkeurig omschrijft: "Ik ontdekte dat de Erskines vanuit deze basis werkten en derhalve probeerde ik al hun preken en geschriften te pakken te krijgen; ze werden mij zeer dierbaar." [370]

c. James Hervey
De lofrede van James Hervey, over de preken van Ebenezer Erskine is welbekend. In de zestiende dialoog van zijn 'Theron

[370] Brown's *Christian Experience*, pp.12,13.

and Aspasio' schrijft deze godvrezende en bijzondere schrijver in een noot: "Wanneer ik mijn smaak of stijl wilde bijschaven, gaf ik de voorkeur aan de preken van bisschop Atterbury, aan de werken van dr. Bates of aan de verhandelingen van Seed. Maar wanneer ik alleen maar met het oog op de stichting van mijn hart, grondige troost en evangelische heiligheid wilde lezen, nam ik de toevlucht tot Erskine en beschouwde zijn boeken als mijn gids, metgezel en vertrouwde vriend."

d. Augustus Toplady
Augustus Toplady, een andere geestelijke uit de Kerk van Engeland, zowel in aanzien door de kracht van zijn intellect en de mate van zijn geleerdheid als door zijn hartstochtelijke vroomheid, lijkt eenzelfde gunstig oordeel over deze boeken te hebben. Verre van een oordeel als "droog en onbelangrijk", erkent hij met gevoel de grote verkwikking die de boeken aan zijn ziel gegeven hebben. Moge twee passages uit zijn dagboek voldoende zijn.
"Vrijdag, *22 januari 1768* (...) Vannacht heb ik zo'n drie of vier uur in de preken van Erskine gelezen, vooral de preken 'The rent vail of the temple' 'het gescheurde voorhangsel', 'The harmony of the Divine attributes' 'de overeenstemming van de Goddelijke eigenschappen', 'The believer exalted in imputed righteousness' 'de gelovige verhoogd door de toegerekende gerechtigheid' en 'Faith's plea on God's word and covenant' 'de pleitrede van het geloof op Gods Woord en Verbond'.[371] Het lezen van deze bekoorlijke preken werd wonderbaarlijk aan mijn ziel gezegend. Groot was mijn verheugen en triomferen in Christus. De Heere was waarlijk bij mij en Zijn goedgunstige bezoeking deed mijn geest herleven. Een moment van gemeenschap met Christus, een moment van zien op het deelhebben aan Hem is onuitsprekelijk, onschatbaar."
"Woensdag, *10 februari.* De Heere was deze middag zeer genadig aan mijn ziel. Zijn Geest was de Trooster en de twee preken van (Ebenezer) Erskine over 'the Rainbow of the Co-

[371] Dit is het onderwerp van een van Ebenezers preken. De andere preken en dit citaat zijn van Ralph Erskine.

venant' 'de regenboog van het Verbond' waren het kanaal waardoor deze troost tot mij kwam."[372]

e. dr. Williams

De preken van de beide Erskines worden ook door dr. Williams met veel waardering vermeld in zijn boek *Preacher*. Hij noemt ze in een lijst van aanbeveling van theologische boeken voor studenten en predikanten. Ook de eerbiedwaardige en oprechte John Erskine schrijft er met respect over in een noot in het eerste deel van zijn preken.

f. Archibald Hall

Deze gerespecteerde autoriteiten zijn in het geheel vreemd aan de partijdigheid die vriendschap of nauwe kerkelijke banden kunnen veroorzaken. Aan hun oordeel voegen wij nog de meningen toe van twee notabele predikanten die wél persoonlijk met de schrijver, wier werken zij aanbevolen, waren verbonden. De eerste mening is van Archibald Hall uit Londen. In zijn 'Treatise on the Faith and Influence of the Gospel' 'Verhandeling over het geloof en de invloed van het Evangelie' betuigt hij zijn erkentelijkheid. "Het is met bijzonder genoegen dat de auteur deze gelegenheid aangrijpt om zijn grote verplichting uit te spreken aan de preken van Ebenezer Erskine over de verzekering van het geloof en aan de zestiende dialoog van 'Theron and Aspasio' van Hervey. Hij hoopt dat de lezer deze uitmuntende werken grondig zal bestuderen opdat het inzicht van de lezer de weg zal worden gewezen én vermeerderd zal worden."

g. Robert Campbell

De tweede mening is van de predikant Robert Campbell, een bekwaam en welsprekend man. Nadat hij Ebenezer en James Erskine in de herderlijke zorg over de afgescheiden gemeente van Stirling was opgevolgd, werkte hij lang en getrouw onder de grote kudde. In een fijngevoelige en vrome brief uit 1768 aan Jean Fisher in Glasgow, onmiddellijk na zijn herstel van

[372] Toplady's *Works*, vol. I, pp.37-40.

een gevaarlijke ziekte, vertelt hij van zijn ervaring gedurende deze nood. Nadat hij de troost heeft vermeld van de genadige verklaring "Ik ben de HEERE uw God", voegt hij er het volgende aan toe. "De preek van uw vader over deze veelomvattende belofte is mij zeer aangenaam geweest vanaf het moment dat ik thuis moest blijven. Wanneer hij zegt dat het zijn beste preek is, kan ik zeggen dat het voor mij de beste preek is van al zijn preken én van alle andere preken die ik ooit heb gelezen. Het goede dat Hervey schrijft over het veertiende hoofdstuk uit Hosea, zou ik, met een gepaste inperking, van deze uitstekende preek willen zeggen: 'Het verdient niet alleen een plaats in ons geheugen maar moet ook in de vleselijke tafels van ons hart worden gegrift.' De preek zal mijn gedurige metgezel zijn."[373]

Andere publicaties

De preken zijn vrijwel de enige publicaties waar Erskine alleen de auteur van is. We hebben echter gezien dat hij gevraagd was om de 'Representation' voor de Assembly aangaande de veroordeling van de Marrow voor te bereiden. Eveneens was hem gevraagd om het eerste concept van de 'Answers to the Twelve Queries' te schrijven.[374] Ook hebben wij gezien dat hij een klein pamflet met de titel 'The True State of the Questions' publiceerde.[375] Zeer waarschijnlijk heeft hij ook een ander geschriftje samengesteld; hiernaar wordt vaak verwezen in het achtste hoofdstuk van 'The True State of the Process against mr. Ebenezer Erskine'.

Ook lijkt hij deelgenomen te hebben aan het samenstellen van 'Reasons for not acceding to the Established Church'. Dit werk is in 1734 door de Protesting Ministers gepubliceerd.[376]

[373] Ontleend aan de originele brief. Een deel van deze brief is opgenomen in 'the Christan Monitor', Vol. I, pp. 674f.

[374] Zie p.236.

[375] Zie p.416.

[376] Deze mening is gebaseerd op een bepaald manuscript dat wij in ons bezit hebben. Het is geschreven door Erskine in zijn eigen steno-handschrift. Het bestaat uit vier volgeschreven vellen van quarto-formaat, getiteld: "Some Reasons for not acceding tot the Judicatories of the Church of Scotland, notwithstanding what was done by the last Assembly, and the Synod of Perth".

De op 21 oktober 1742 vastgestelde 'Act of the Associate Presbytery concerning the Doctrine of Grace' was de vrucht van een samenwerking tussen Erskine en Alexander Moncrieff.[377] "Hoewel dit werk hier en daar ingewikkeld kan zijn vanwege de vele onderverdelingen en het vakjargon,[378] kent het een goede uiteenzetting en verdediging van de leer van de Schrift over verscheidene belangrijke onderwerpen die met de 'Marrow controversy" samenhangen en die tegelijkertijd de bevinding, troost en praktijk van de christen raken.
Het enige werk dat nog genoemd moet worden is de omvangrijke en leerzame verklaring van de 'Shorter Catechism' die gewoonlijk 'The Synod's Catechism' wordt genoemd. Uit het woord vooraf (met als datum februari 1753) vernemen wij dat het materiaal door een aantal predikanten is verzameld. De gebroeders Erskine en Fisher werden door de Synod verzocht om het materiaal te reviseren. Alle drie waren dus betrokken bij het samenstellen van het eerste deel van dat werk. De vrije tijd van de twee oude broeders, die op de grens van de eeuwigheid stonden én wier levens gewijd waren geweest aan de bestudering en verspreiding van het heerlijke Evangelie, kon niet beter of heilzamer worden gebruikt in het belang van de waarheid en godzaligheid.[379] Vele drukken volgden en hoewel de bruikbaarheid door een kundige vereenvoudiging van de zinnen kan worden vergroot, verwachten wij dat het werk zeer gewaardeerd en intens bestudeerd zal blijven.

Gezin en verdere nakomelingen

Om aan de billijke verwachtingen van de lezer te voldoen, geven wij nu een korte beschrijving van het gezin en verdere nakomelingen van Erskine.
Zoals de lezer zich zal herinneren, werd zijn eerste vrouw, Alison Turpie, moeder van tien kinderen. Vier van hen, drie zonen

[377] *Gospel Truth*, p.63.
[378] Zie *Testimony of the United Associate Synod* pp.55-58, waarin een kort overzicht is gegeven van dit werk.
[379] De schrijver is in het bezit van een deel van het originele materiaal van de catechismus, in steno verzorgd door beide broers. Dat wat door Ebenezer is geschreven, betreft de 8ste tot de 26ste vraag. Het gedeelte door Ralph geschreven, gaat over de 76ste tot de 95ste vraag.

en één dochter, overleden op jonge leeftijd in Portmoak.[380] Van de overblijvende zes kinderen waren er twee zonen, Ebenezer en David, en vier dochters.

a. Zoon Ebenezer
De oudste zoon, Ebenezer, die de volwassenheid bereikte, wordt in het Portmoak-manuscript met ere vermeld als iemand die zeer bedreven was om in steno te schrijven. Of zijn vaardigheid in de belangrijker zaken van een brede ontwikkeling in de pas liep met zijn vordering in de stenografie, kunnen wij niet zeggen. In het jaar 1733 begon hij een zeemansleven. Een aan zijn zwager Fisher geschreven brief hebben wij onder ogen gehad. De brief was gedateerd: "Deal, 21 augustus 1733" en was geschreven toen hij aan een reis naar een ver werelddeel begon. Hij bevestigt een brief van zijn vader te hebben ontvangen en vraagt ernstig om de voorbede van zijn familie. Hij is beducht voor de gevaren die hem ter zee en in het vreemde klimaat te wachten staan. Deze beduchtheid lijkt door de gebeurtenissen gerechtvaardigd te zijn omdat hij, voorzover wij weten, niet gespaard is gebleven om naar zijn vaderland terug te kunnen keren.

b. Zoon David
David was een jonge man met goed karakter en veel talent. Op de universiteit van Edinburgh viel hij op door zijn resultaten in letterkunde, filosofie en theologie. Wanneer één van de bekendste kerkelijke tegenstanders van zijn vader naar hem verwijst, moet deze gezegd hebben dat "die fanatiekeling een zoon heeft die eens een groot sieraad voor de Kerk van Schotland zal blijken." Door de ijver waarmee hij enkele wetenschappen volgde én door de opwinding vanwege de enthousiaste belangstelling in het 'Cambuslang work', heeft zijn geestelijke spankracht, naar wordt aangenomen, aan kracht ingeboet. Als gevolg hiervan ging zijn belangstelling naar minder belangrijker zaken uit dan hij oorspronkelijk op het oog had. Gedurende enkele jaren verbleef hij als schoolmeester in

[380] Zie pp.297,298.

de buurt van Morpeth. Hij was veel dank verschuldigd aan zijn neef Ralph Fisher voor diens veelvuldig meeleven. Met groot genoegen hebben wij een serie brieven bestudeerd die hij gedurende een lange correspondentie aan zijn zuster, Alice Scott, geschreven heeft. Van haar ontving hij vele blijken van liefde. Zijn woorden laten zowel een flinke dosis humor en scherpzinnigheid als stichtelijke gedachten zien en zijn vaak treffend onder woorden gebracht. Als kind was hij in de lente van 1718 onder de zorg van een verpleegster. Op hoge leeftijd overleed hij rond 1800 in Edinburgh.

c. Dochter Jean met haar man en kinderen

De vier dochters die de volwassen leeftijd mochten bereiken, lijken allen hun voordeel te hebben gedaan bij de opvoeding en het voorleven door de ouders. Zij allen kenden een fatsoenlijk en gelukkig huwelijk.

De oudste, Jean, werd in 1706 geboren. Op 4 juli 1727 is zij in het huwelijk bevestigd met de predikant James Fisher door haar oom Ralph. Zij leefde tot december 1771. Naar zij zelf in een familieboek meedeelt, was Fisher de tweede zoon van Thomas Fisher en Susanna Menzies. Zijn vader was eerst predikant in Barr in de Presbytery van Ayr en vervolgens in Rhynd bij Perth. Op 23 januari 1697 werd Fisher in Barr geboren. Van de Presbytery van Perth ontving hij een preekconsent. Aan het begin van 1726 werd hij bevestigd als predikant in de gemeente van Kinclaven, in de Presbytery van Dunkeld. Al vroeg gaf hij blijk van ijver voor de waarheid van het Evangelie en de vrijheid om God te dienen. Hij behoorde tot de zes predikanten die besloten vergaderingen hielden om te beraadslagen welke stappen moesten worden gezet om het verval te keren. Zij besloten tot de belangrijke 'Representation and Petition' die uiteindelijk door 42 predikanten en drie ouderlingen werd ondertekend en die in 1732 op de tafel van de Assembly lag.[381] Niet alleen door de persoonlijke band met zijn schoonvader, maar ook omdat het naar zijn inzicht zijn plicht was, steunde

[381] We vernemen dit uit een gedeelte van Mr Wilsons dagboek, aangehaald door Ferrier in diens Memoirs, p. 176. De andere vijf broeders waren de predikanten Wilson te Perth, Gillespie te Strathmiglo, Laing te Newburgh, M'Intosch te Errol en Moncriff te Abernethy.

hij hem liefdevol en vastberaden. Ook was hij het metterdaad met hem eens over de verschillende maatregelen waartoe de Associate Brethren de toevlucht namen. Nadat een unaniem beroep op hem was uitgebracht door de gemeente van Shuttle Street[382] in Glasgow, verwisselde hij van standplaats en werd op 8 oktober 1741 als predikant van die gemeente bevestigd. Door zijn bekwame bediening en zijn goede gedrag werd hij niet alleen door zijn eigen gemeente, maar ook door personen van allerlei rang en denominatie in Glasgow hoog geacht. Met vreugde mocht hij ook zien dat er spoedig, ondanks zijn vertrek, een kerk in Kinclaven werd gebouwd en door een groot aantal kerkgangers bezocht. Tijdens de eerste vergadering in Gairney Bridge werd hij tot scriba van de Associate Presbytery gekozen. Gedurende een aantal jaren behield hij deze functie. Zoals al eerder aangegeven werd hij ook, toen Erskine om gezondheidsredenen deze belangrijke taak moest neerleggen, in 1749, twee jaar na 'de Breuk', 'the Breach', tot professor in de theologie benoemd.[383] Als zodanig werkte hij met grote trouw en tot ieders tevredenheid. Lichamelijke zwakheid noodzaakte hem om hier in 1764 mee op te houden. Hij werd opgevolgd door John Swanston, predikant van Kinross. Het theologisch onderwijs door Fisher werd gevolgd door John Patison te Edinburgh, James Erskine en Robert Campbell te Stirling, John Brown te Haddington, Archibald Hall te Londen, Alexander Shanks te Jedburgh, John Low te Biggar, William Arnot te Kennoway en andere achtenswaardige predikanten. George Henderson, een begaafde, vrome en beminnelijke jongeman, werd in 1771 als zijn assistent en opvolger in het herderlijk werk bevestigd. Op de leeftijd van 79 jaar en in het vijftigste jaar van zijn bediening, overleed Fisher op 28 september 1775. Als jongste van de 'vier broeders' overleefde hij de anderen geruime tijd. Zijn uitstekende talenten gebruikte hij met een onvermoeibare ijver. Wanneer zijn vriend Wilson zegt dat "onze "buurman", Fisher, het aangezicht van een arend heeft", doelt hij waarschijnlijk op zijn helder inzicht,

[382] Nu Grey Friars.

[383] Zie het slot van hoofdstuk 9.

levendige manier van doen en op zijn oprechte vroomheid en godvruchtige gedachten.[384] Nadat Andrew Swanston hem op hoge leeftijd in Glasgow had horen preken, zei hij tegen een kennis dat hij "zowel wat betreft gevoel, opbouw en voordracht nooit zijn meerdere had gehoord." Ook Shanks sprak op een hartelijke toon over zijn professor en loofde de vlotte en nauwgezette wijze waarmee hij, niet alleen op de kansel maar ook elders, zijn gedachten onder woorden bracht. Een aantal van zijn brieven aan vrienden en verschillende familieleden hebben wij onder ogen gehad en zij ademen een vrome, gelovige en hartelijke sfeer. Naast zijn polemische pamfletten, publiceerde hij een aantal gelegenheidspreken. Bijvoorbeeld een preek in Fenwick naar aanleiding van Spreuken 23:23 of de preek tijdens de bevestiging van James Mair op 29 mei 1740 in West Linton over het verkondigen van Christus. Ook noemen wij een preek over 'the character of a faithful minister of Christ' 'het karakter van een getrouwe dienaar van Christus'; een preek uit Stirling onmiddellijk na de bevestiging van James Erskine en die gewoonlijk tussen de preken van Ebenezer Erskine is opgenomen. Ook zouden wij zijn voorwoorden in de werken van de beide Erskines kunnen noemen én het belangrijke aandeel dat hij, vooral in het tweede deel, had in de samenstelling van 'The Synod's Catechism'; deze duidt men dan ook vaak aan als 'Fisher's Catechism'.[385]
Het gedrag van Jean Fisher in latere jaren lijkt overeen te komen met haar eerdere plichtsgetrouwe houding jegens haar vader en moeder én met de door hen gekoesterde hoopvolle verwachting.[386] We hebben twee brieven aan één van haar dochters gelezen die heel duidelijk ootmoed en christelijke overgave onder de verscheidene sterfgevallen en beproevingen laten zien. Zij bracht niet minder dan vijftien kinderen ter wereld.
Susanna, geboren op 17 mei 1728, was de oudste en Anne, geboren op 20 mei 1749, de jongste. Veel kinderen overleden op

[384] *Mem. of the Rev. W. Wilson*, p.357.
[385] Zie Aanhangsel XII.
[386] Vergelijk pp.165-166,275-276,285.

jonge leeftijd aan kinderziekten. Haar zoon Ebenezer Fisher, één van een tweeling en de tweede zoon die zo was genoemd, werd op 8 januari 1739 in Kinclaven geboren en overleed in de kracht van zijn leven op 18 augustus 1767 in Newbern, North Carolina. Op 12 maart 1743 werd Ralph in Glasgow geboren en hij overleed in 1792 in Belfast, Ierland, toen hij van Jamaica naar huis terugkeerde.

De dochters die ouder mochten worden, hadden de deugden van hun moeder geërfd en waren tot zegen voor hun echtgenoten én het kerkelijke leven.
Jean trouwde in januari 1754 met de predikant James Erskine. Zij verloor haar geliefde man in 1761 en werd zelf op 2 mei 1762 in Glasgow door de dood weggenomen.
Alison werd met Robert Campbell, predikant te Stirling, in de echt verbonden; hij overleed in het begin van zijn huwelijk. Mary gaf haar hand aan John Gray, een drukker in Edinburgh; een voortreffelijk man. Zij overleed drie maanden na de geboorte van haar enig kind, geheten Erskine Gray. Toen het kind nog maar zeven jaar was, verloor het ongelukkigerwijs ook haar vader. Zij echter ervoer de zorg van Hem Die "een Helper van de wees" is. Door de genade van God groeide zij uit tot een uitstekende en vriendelijke vrouw. In 1793 trouwde zij met de predikant Ebenezer Brown te Inverkeithing en na een duidelijk toonbeeld te zijn geweest van zachtmoedige wijsheid, ging zij op 13 januari 1821 in vrede heen.[387]
Twee andere dochters van het echtpaar Fisher, wier nakomelingen in Glasgow bekend zijn, moeten wij niet vergeten. *Margaret* trouwde met Walter Ewing Maclae, de weledelgeboren heer van Cathkin.
En *Anne*, de tweede vrouw van William Wardlaw was de moeder van een groot gezin waartoe de bekende prediker en auteur, dr. Ralph Wardlaw, behoorde.

d. Dochters Margaret en Anne
Een andere dochter van Ebenezer Erskine, *Margaret*, trouwde

[387] Een belangrijk bericht van Mrs Brown verscheen in the *Christ. Monitor*, vol.II, pp.242-248.

op 8 november 1736 met James Wardlaw uit Dunfermline.[388] Volgens een aantekening in het dagboek van Ralph Erskine overleed zij "zeer betreurd" op 6 september 1737. Kort na de geboorte van een dochter, maakte een koorts zich van haar meester. De dochter overleefde haar moeder maar een zeer korte tijd.
Anne verbleef bij haar oom Ralph in Dunfermline in de tijd dat hij weduwnaar was. Het zal ongeveer in 1740 geweest zijn dat zij haar hand gaf aan James Jaffray, een boekverkoper uit Stirling. Nadat zij haar man in oktober 1756 verloor, is zij kort daarna naar Kelso verhuisd. Zij heeft dit waarschijnlijk vooral gedaan om gemakkelijk contact te kunnen hebben met haar zuster, Alice Scott. Zij had geen kinderen en overleefde haar man slechts enkele jaren. Haar brieven aan Alice Scott, waar wij een aantal van hebben gelezen, laten een innige vroomheid, een levendige geest en een warm hart zien.

e. Dochter Alison met haar man en kinderen
Alison (Alice) was, naar ons voorkomt, de jongste van de vier dochters uit Ebenezers eerste huwelijk. Tegen het einde van 1745 trouwde zij met James Scott, predikant uit Gateshall. Scott werd op 13 mei 1742 als predikant van de Associate Congregation in Gateshall bevestigd en leefde tot 6 februari 1773. Gedurende zijn gehele predikantsschap was hij, behalve drie zondagen vóór zijn overlijden, nooit door ziekte verhinderd om in de diensten op de dag des Heeren voor te gaan. Met grote zorg en trouw vervulde hij de plichten van zijn ambt. Zijn broeders achtten hem als een man van "vindingrijke eenvoud die zijn gevoelens niet kan verbergen." Ondanks het verschil van inzicht tussen hem en zijn vrouw aangaande het strijdpunt dat de 'Secession Church' in 1747 beroerde en scheurde, bleef hij de meest liefhebbende en voorkomende echtgenoot. In het jaar na zijn dood werd een kleine preekbundel uitgegeven met de titel 'A Collection of Sermons on various important and interesting subjects' 'een serie preken over verschillende belangrijke en interessante onderwerpen'. De preken worden gekenmerkt door zuivere evangelische opvattingen en schriftuurlijke eenvoud in taalgebruik. Een "bericht vooraf" werd eraan toegevoegd met een korte beschrijving van de auteur. Zijn aantekeningschriften, die nog in handen van zijn nazaten zijn, zijn allemaal keurig en zorgvuldig geschreven.
Alice Scott leefde veertig jaar langer dan haar man. Nadat zij de hoge leeftijd van 94 jaar had bereikt, overleed zij op 13 januari 1814 bij haar schoondochter, de vrouw van William Scott, in Edinburgh. Zij was een vrouw met een grote vroomheid en een bijzondere vastberadenheid. De brieven aan haar zuster, Anne Jaffray, laten veel van haar christelijke instelling zien. Met veel respect dacht zij terug aan haar vader. Zij zal er vooral naar gestaan hebben om zijn sterke en voortdurende afhankelijkheid aan de vaste beloften van God na te volgen. Tijdens een zeker crisismoment aan het begin van de negentiende eeuw, toen een Franse aanval algemeen gevreesd werd, wilde het geval dat zij in het gezelschap van een aantal dames was. Met een somber gezicht, drukten deze dames zich met zorg uit over de gevolgen van deze gevreesde gebeurtenis. Nadat zij enige tijd naar de trieste woorden had geluisterd, wees zij hen om hun overbezorgdheid terecht. "Kom dames, leg uw ongelovige angst naast u neer en denk er aan dat de HEERE regeert."
Ook het volgende voorval legt haar beslistheid en haar geloof aan de dag. Op een gegeven moment bevond zij zich in een gezelschap van heren die over de levensstandaard van predikanten spraken. Er werden opmerkingen gemaakt waarmee zij het niet eens kon zijn. Nadat zij zich een hele tijd stilgehouden had, maakte ze waardig en beslist een einde aan hun woorden. "Nu, u mag zeggen wat u wilt over de situatie van dienaren, maar laat ik u wel zeggen dat een dienaar van het Evangelie een voortreffelijker ambt heeft dan iemand die in dienst van de overheid is." Nadat zij door het geloof in de Zoon van God had geleefd en dit tot in haar laatste ogenblikken met haar belijdenis had bevestigd, nam zij afscheid van dit aardse leven. Hierbij liet zij een vaste en overwinnende hoop zien op "een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen" (2 Kor. 5). Dit gedeelte was haar omstreeks negen uur 's morgens

[388] Vergelijk pp.427,428.

voorgelezen; een korte tijd vóór haar overlijden.
Alice Scott had drie zonen. De oudste, Ebenezer, overleed op jonge leeftijd in augustus 1756. De tweede zoon, William Scott uit Ashieburn, overleed in augustus 1807 in Edinburgh. De derde zoon, ook een Ebenezer, was gedurende vele jaren een gerespecteerd arts in Dalkeith, waar hij op 27 april 1828 stierf. Hij liet een dochter en vier zonen achter van wie de oudste, James Scott, boekhouder in Edinburgh, op 5 maart 1830 overleed.

Kinderen uit Erskines tweede huwelijk

Het juiste aantal kinderen van Erskine bij zijn tweede vrouw weten wij niet zeker. Twee zonen van haar, James en Alexander, overleden in het buitenland; de eerste rond 1770 en de tweede in 1779. Uit een aantekening, gedateerd mei 1728, door hun vader in zijn aantekeningschrift gemaakt, blijkt dat op dat moment drie dochters uit het tweede huwelijk, Mary, Helen en Rachel, in leven waren. Alleen Mary heeft de volwassenheid bereikt. Zij had een vrolijk en levendig karakter. Na het overlijden van haar moeder, bleef zij in de huishouding van haar vader. Tijdens zijn laatste ziekte heeft zij hem plichtsgetrouw en liefdevol gediend. Zij is ongeveer in 1786, ongehuwd, in Glasgow overleden.

'Zijn gerechtigheid aan kindskinderen...'

Deze korte opmerkingen over het gezin van Erskine zijn geschikt om ons aan de bemoedigende verklaringen en beloften uit de Schriften, aangaande de kinderen der gelovigen, te herinneren. Hoewel soms de meest gezonde onderwijzing en lichtende voorbeelden, zowel nu als vroeger, door de kracht van de verdorvenheid en door de strikken van de duivel en de wereld worden teniet gedaan, worden de gewetensvolle en voorzichtige inspanningen van christelijke ouders naar hun kroost toe over het algemeen in meer of mindere mate gezegend. De nakomelingen van gelovigen kunnen de wegen van wijsheid alleen maar met een verzwaarde schuld en ondergang verlaten.

Maar "de goedertierenheid des HEEREN is van eeuwigheid en tot eeuwigheid over degenen, die Hem vrezen, en Zijn gerechtigheid aan kindskinderen; aan degenen die Zijn verbond houden, en die aan Zijn bevelen denken, om die te doen" (Ps. 103:17-18).

Slotopmerkingen

Het zou te veel plaats vragen en ook overbodig zijn om de lessen die ons door deze levensgeschiedenis geboden worden, nader aan te wijzen. Ter afronding volstaat het om in het kort enkele van de belangrijkste lessen te noemen.
De ondubbelzinnige blijken van het levende geloof die wij in Henry Erskine uit Chirnside en zijn zoon Ebenezer hebben gezien, mogen er toe dienen om de werkelijkheid en waarde van het geloof te laten zien en om het ieder mens van elke rang of stand aan te bevelen. De duidelijke en heilzame invloed van de persoonlijke vroomheid op het gedrag en welzijn van een predikant onder verschillende moeiten en beproevingen, mag een aansporing zijn voor een ieder in het ambt van predikant en voor allen die ernaar willen staan om ware vroomheid in de ziel te ontwikkelen.
"Het Koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in kracht" (1 Kor. 4:20). Alléén kennis of belijdenis van het christelijke geloof, zonder een levend geloof en een biddend hart, is volstrekt onvoldoende voor wie dan ook om geschikt te zijn om Christus op een juiste wijze te dienen. Ook het serieus onder de indruk zijn van de leer aangaande het bestaan en de Voorzienigheid van God, de morele verplichting en de ernstige werkelijkheid van een toekomstige staat, moeten wij niet voldoende achten. Tegenover de onjuiste leerstellingen die de heerlijkheid van de Zaligmaker, de noodzaak van Zijn verlossing, de werking van Zijn Geest en het vrije karakter van Zijn genade ontkennen of verduisteren, moet de waarde van evangelische beginselen op een juiste wijze worden erkend en krachtig beleefd.

De geboden bijzonderheden laten ons zien de noodzaak van

een openlijke belijdenis van de waarheid en een vaste overtuiging van haar betekenis. Wanneer men tevreden blijft met een nauwkeurige vorm en mate van vroomheid die wij graag als voldoende beschouwen om onze verlossing te waarborgen, is men zelfzuchtig bezig. En dat is in strijd met de dankbaarheid die wij aan de Verlosser verplicht zijn en met de welwillendheid die wij aan de mensheid verschuldigd zijn. Zelfs een verlichte blik op ons eigen behoud zal ons ertoe brengen om te strijden "voor het geloof, dat eenmaal den heiligen overgeleverd is" (Jud. 3), om Christus voor de mensen te belijden en om "het Lam te volgen, waar Het ook heengaat" (Openb. 14:4). De warme en voortdurende zorg die God jegens Zijn Kerk aan de dag legt, is erop gericht om zowel onze dankbaarheid te ontsteken als ons geloof aan te vuren. "Is dan de HEERE niet te Sion? Is haar Koning niet bij haar?" (Jer. 8:19). Heeft Hij niet door vele blijken van Zijn almacht en genade laten zien dat Hij de geest van dwaling en misleiding kan bestraffen, dat Hij het woeden van de tirannie kan beheersen en verlossing kan bewerken voor de Zijnen wanneer zij worden onderdrukt en bijna door de macht van de vijand worden overweldigd? In de meest donkere en onheilspellende tijden, wanneer alle hoop op hulp lijkt te zijn afgesneden, zorgt Hij voor voldoende instrumenten om op te komen voor de zaak van Sion. Ook kroont Hij hun inspanningen met Zijn zegen.

Wij onderkennen de onvolkomenheden die ook de meest getrouwe getuigen en hervormers aankleven. Dit zou ons ertoe moeten brengen om alle eer aan God toe te schrijven van iedere passende verdediging van de waarheid en van iedere gedane succesvolle inspanning ten gunste van de voorrechten en vrijheden van de christelijke kerk. Tegelijkertijd moeten wij leren om niemand "meester" te noemen: "Eén is uw Meester, namelijk Christus" (Matth. 23:8). Terwijl wij de belangrijke leerstellingen handhaven waar onze waardige voorouders voor streden én het goede in hun houding en optreden navolgen, dienen wij ons ervoor te hoeden hun verkeerde opvattingen na te volgen of hun fouten en gebreken over te nemen. Terwijl wij zowel een blinde verering van het oude als een dwaze

liefde voor het nieuwe vermijden, moeten wij "alle dingen beproeven" naar de onfeilbare maatstaf van de Heilige Schrift en staan naar voortgaande verbetering.

De Secession Church is vooral geroepen om de verantwoordelijkheid in acht te nemen die met de, door de Goddelijke Voorzienigheid geschonken, gunstige omstandigheden verbonden is. In Gods voorzienig handelen werden deze omstandigheden door de betoonde trouw, wijsheid en vastberadenheid van de stichters mogelijk. De leden van de Secession Church moeten allemaal de krachtige banden voelen waarmee ze zijn gebonden. Zo moeten zij niet alleen vasthouden aan de waarheden en sacramenten van Christus, maar zich ook inspannen in het grootse werk van de verspreiding van het heerlijke Evangelie, zowel in het eigen land als in het buitenland. Wij moeten toegeven dat hun ijver en werkzaamheid in hetgeen ze aan ieder afzonderlijk en in dienst aan verschillende godsdienstige gemeenten hebben gedaan, niet de maat hebben van hun plichten. Laten zij de huidige verschijnselen van rijkelijke bezieling verwelkomen die onder hen is losgebarsten, en met veel zorg het heilige vuur aanwakkeren zodat het Woord van de Heere in iedere richting mag klinken. Laten zij met hun gebeden, bijdragen en verschillende inspanningen wedijveren met de Moravische broeders en enkele andere kerken die zich vóór hen in dit grootse werk begaven. Zeer tot hun verdienste en geestelijk voordeel, ondernamen zij directe en actieve pogingen om het licht te brengen bij hen die in duisternis en schaduwen des doods gezeten zijn. Hiermee hebben wij het belang van missionaire ondernemingen, hun haalbaarheid en bruikbaarheid duidelijk aan de christelijke wereld aangetoond. Welke kerk kan nu de verwachting koesteren om onder de hemelse goedkeuring te gedijen of om in de verfrissende dauw van boven te delen wanneer hij zich niet onderscheidt door een missionaire geest en inspanningen?

Terwijl de kerken van de Secession doorgaan met stappen die óf dienstig zijn aan de eigen groei óf aan de algemene verspreiding van christelijke kennis, moeten zij er ongetwijfeld

voor oppassen om niet in zedelijk en godsdienstig opzicht te verachteren. Wanneer zij aan uitbreiding winnen hetgeen zij aan zuiverheid verliezen, zal hun schijnbare voorspoed snel denkbeeldig blijken te zijn. Volgens ons is het vooral aan grote haast en wedijver te wijten dat er verscheidene verkeerde en overtrokken voorstellingen van het verval van vroomheid onder de Secéders zijn gepubliceerd en ijverig verspreid. Maar welke oorzaak er ook te betreuren is waardoor doodsheid en lauwheid zich van vele kerken meester hebben gemaakt en waaraan ook de Secession niet is ontkomen, wij kunnen ons beroepen op een verscheidenheid aan recente feiten en documenten die afdoende bewijzen dat de Geest der genade de predikanten en leden van de Secession Church nog niet heeft verlaten. Tevens bewijzen deze feiten en documenten dat het geloof van een aanzienlijk aantal van de predikanten en leden, niet tot een dode orthodoxie of lege vorm is ingekrompen. Ondertussen is het hun noodzakelijke plicht om hun geweten altijd vrij te houden van ergernis. Ook moeten zij "wel doende den mond (stoppen) aan de onwetendheid der dwaze mensen" (1 Petr. 2:15).

"Het kan niet wezen, dat er geen ergernissen komen" (Luk. 17:1). Vanwege de onvolmaaktheid van zelfs de meest oprechten en de vermenging met naamchristenen, kunnen nu en dan ergernissen in de gemeente worden verwacht. De ambtsdragers van de Secession Church zullen echter, naar wij hopen, proberen om door krachtige en onpartijdige uitoefening van schriftuurlijke tucht het goede te stimuleren, de aanmatigenden te beteugelen en de zuiverheid van de Goddelijke instellingen in stand te houden. Enige veranderingen kunnen ongetwijfeld plaatsvinden in de wijze van tuchtoefening terwijl het wezen ervan gehandhaafd blijft en de noodzakelijke regels worden uitgevoerd. Maar wanneer de nalatigheden in welke kerk dan ook op een zodanige wijze de overhand krijgen dat de voorrechten van het lidmaatschap aan duidelijk onwaardigen blijvend worden toegekend, ja, wanneer de in openlijke zonden levende personen zonder vermaning of berisping of, wanneer de omstandigheden het vereisen, hogere trap van

censuur mogen voortgaan, dan mag inderdaad op de muren van hun tempels, hoe prachtig hun verschijning en hoe talrijk de gelovigen ook mogen zijn, dit opschrift met recht worden geschreven: "Ikabod, de eer is weggevoerd." "Weet gij niet," zegt de apostel Paulus "dat een weinig zuurdesem het gehele deeg zuur maakt?" (1 Kor. 5:6).

"Zo bid ik u dan", zegt dezelfde geïnspireerde schrijver "ik, de gevangene in den Heere, dat gij wandelt waardiglijk der roeping, met welke gij geroepen zijt; met alle ootmoedigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, verdragende elkander in liefde; u benaarstigende te behouden de enigheid des Geestes door den band des vredes" (Ef. 4:1-3). Deze vermaning verdient in hoge mate de aandacht van predikanten en van alle christenen. O, dat het gedrag dat hierdoor op het hart wordt gedrukt, niet alleen in de United Secession Church maar in iedere kerk op dezelfde wijze wordt nagestreefd. Wanneer een rijkelijk deel van de Geest, dat zo vol hartstocht door de apostel wordt aanbevolen, hen zou bezielen en regeren dan zouden de verschillende kerkverbanden, ten minste bij de Presbyterian Dissenters in Schotland, zonder enig compromis wat het principe betreft, gelukkigerwijs verenigd kunnen worden. Wanneer een nauwe kerkelijke vereniging onuitvoerbaar of ondoelmatig wordt geacht, dan mag zeker een broederlijke omgang en samenwerking op punten van overeenkomst in een steeds grotere mate worden beoefend.

Is het ook niet zeer te wensen dat evangelische predikanten van de nationale Kerk en van de verschillende dissenting gemeenschappen, respect voor elkaar zouden hebben? Dit zou hen meteen brengen tot een stimuleren van het goede van elkaar én tot het, onder de mensen uit alle klassen, vertonen van een voorbeeld dat dienstig is aan de bevordering van alles dat heilig en lieflijk is. Hoewel de juistheid van een door de wet erkende kerk niet direct met de strekking van deze publicatie is verbonden, is het ook niet de bedoeling geweest om ze óf te rechtvaardigen óf ze openlijk af te keuren. Daar het een legitiem onderwerp van discussie is, neemt de schrijver, met alle

gepaste eerbied, de vrijheid om te zeggen dat het tot eer van de strijdende partijen zou strekken wanneer zij in de opwinding van de discussie, de overmatige scherpte en persoonlijke beschimpingen zouden vermijden. Deze zijn alleen maar schadelijk voor de belangen van het gemeenschappelijke geloof.

Laten de afgunst en onverdraagzaamheid worden gekruisigd terwijl de waarheid wordt verhoogd. Het is aan de predikanten van de gevestigde kerk om de tekenen van laatdunkendheid, waar ze soms van zijn beschuldigd, te mijden. De tijd is voorbij dat de predikanten van de Church of Scotland ervan uit konden gaan dat zij hun reputatie en invloed zouden vergroten door op een minachtende wijze te spreken over de capaciteiten en de status van de Dissenting predikanten of door het afkeuren van de Secession als een 'alarmerend kwaad' en als een 'scheuring' die 'schade brengt aan de dienst van God en aan het belang van de godsdienst.'[389] Van de kant van de predikanten van de Secession mag worden verwacht dat zij de onchristelijke ruwheid vermijden - en de meesten doen dit al - die hen ertoe zou kunnen brengen om de predikanten van de gevestigde Kerk lichtvaardig te veroordelen als 'huurlingen' die niet in staat zijn om hun ambt, in hun situatie, getrouw te vervullen. Is het niet veel meer gepast om respect en liefde te tonen voor de vrome en evangelische predikanten in de nationale Kerk én om zich te verheugen als hun aantal en invloed toeneemt? Tot welke conclusie wij ook mogen komen aangaande de algemene vraag van een door de wet erkende kerk, slechts enkelen zullen ontkennen dat de gevestigde Church of Scotland, ondanks al haar gebreken, waarschijnlijk het beste instituut in zijn soort in de wereld is. Daar de eerste afgescheiden predikanten zich niet uit deze kerk terugtrokken omdat haar bestaansgrond in de wet gefundeerd lag, maar omdat zaken op een verdorven wijze werden bestuurd, mag het dan niet van hun opvolgers worden verwacht dat zij naar een voorspoedige hervorming en niet naar een totale omverwerping van de nationale Kerk hunkeren?

[389] Deze uitdrukkingen zijn ontleend aan het 'Schism Overture' (motie in verband met kerkscheuring) door de General Assembly van 1765 aangenomen. Zie *Scots Magazine* van dat jaar.

Men kan wel van mening zijn dat de magistraat geen enkel rechtmatige aanspraak heeft op die buitensporige macht en heerschappij in de aangelegenheden van de Kerk die hij zich heeft toegeëigend, maar men aarzelt om te stellen dat er zich nooit omstandigheden kunnen voordoen waarin hij, als een burgerlijk bestuurder, gewettigd is om welke macht dan ook uit te oefenen. We kunnen zeggen dat een door de wet erkende kerk op geen enkele wijze nodig is voor de stabiliteit en voorspoed van het christelijke geloof. Zelfs kunnen we zeggen dat ze, in zijn algemeenheid, op dusdanige onverstandige wijze is geformeerd en bestuurd dat zij het belang van het christelijke geloof meer schaadt dan dient. Maar het is iets anders om te beweren dat een door de wet erkende kerk van welk soort of onder welke beperkingen dan ook, in ieder land en in iedere situatie volkomen onrechtvaardig en ondoelmatig is. Ik geef toe dat ik deze laatste bewering nog niet kan maken. Het is mogelijk dat ik dit onderwerp nog niet zo grondig en onpartijdig heb onderzocht als nodig was. Echter, hoe onbevoegd ik ook ben om als scheidsrechter in dit gewichtig geschil op te treden en hoe ik ook geneigd ben om me van deze taak te onthouden, toch wil ik de gelegenheid aangrijpen om mijn ernstig verlangen kenbaar te maken. Het is mijn verlangen dat predikanten en andere volgelingen van Christus, hoewel zij van elkaar verschillen in hun mening over deze zaak en hoewel zij, in sommige opzichten, door de daarbijbehorende genootschappen van elkaar gescheiden zijn, er een gewetenszaak van maken om elkaar met de hartelijke en verdragende liefde lief te hebben die het kenmerk van het christendom is. En dat zij zó met hun gedrag laten zien "hoe goed en hoe lieflijk het is dat broeders tezamen wonen" (Ps. 133:1). "Indien ik u vergete, o Jeruzalem, zo vergete mijn rechterhand zichzelve" (Ps. 137:5). "Om mijn broederen en mijner vrienden wil zal ik nu spreken: Vrede zij in u. Om des huizes des HEEREN onzes Gods wil zal ik het goede voor u zoeken" (Ps. 122:8-9).

AANHANGSELS

Aanhangsel I

De geschiedenis van het graafschap Mar of Marr gaat terug tot in een ver verleden. Martacus, die door Douglas als de eerste graaf van Mar genoemd wordt, kwam tot aanzien tijdens de regering van Malcolm Canmore in 1065. Doordat Janet Keith, kleindochter van Gratney, die de elfde graaf was, met Sir Thomas Erskine in het huwelijk trad, ging de familie de naam van Erskine dragen. Robert Erskine, de enige zoon van Thomas Erskine, eiste terecht in 1435 het graafschap op. Maar pas in 1567 kwam het in het bezit van het geslacht Erskine.
Thomas Erskine behoorde tot een oude en vooraanstaande familie, die heel lang in het bezit geweest was van de baronie Erskine aan de rivier de Clyde, in het district Renfrew. Henricus Erskine was in het begin van de dertiende eeuw eigenaar van deze baronie.
De Erskines van Shielfield stammen af van David Erskine, titulair abt te Dryburgh, zoon van Robert, erfgenaam van het huis van Erskine. Hij werd gedood op 10 september 1547 in de slag bij Pinkie. Hij was een neef van John, de graaf van Mar, die in 1571 gekozen werd tot regent van Schotland.
Berichten uit het verleden zijn niet eenduidig over de oorsprong van de naam Erskine. Volgens sommigen was de naam afgeleid van het land van de baronie die zojuist genoemd is. Anderen brengen het in verband met de volgende gebeurtenis. Tijdens de regering van Malcolm II had een Schot bij de slag bij Murthill eigenhandig Enrique, een Deense generaal, gedood en diens hoofd eraf geslagen. Met de bebloede dolk in de hand toonde hij dit aan de koning (in het Gaelic: Eris Skyne) En in dezelfde taal zei hij: "Ik ben van plan nog grotere dingen te doen dan die ik nu gedaan heb." Malcolm gaf hem daarop de

bijnaam Erskine, dat is: de man met de dolk. Hij stond hem toe als wapen te voeren een hand die een dolk vasthield, met als kenspreuk: 'Je pense plus' (ik denk aan grotere dingen). Nog steeds is dit de wapenspreuk van de familie.
Zoals zoveel andere namen, is de naam Erskine op verschillende manieren gespeld. In sommige oude documenten staat Iriskyn, in andere Harskyne. Douglas vermeldt dat Charles Erskine, die in 1742 benoemd werd tot lid van het hoogste rechtscollege, Lord of Session, en de titel aannam van Lord Tinwald, zijn naam als Areskine placht te spellen. Deze wijze van spellen zal in de familie gebruikelijk geweest zijn tot 1720. Op deze manier werd ook de naam geschreven door de predikant van Chirnside en zo ook enige tijd door zijn zoons. Ebenezer en Ralph schreven later Erskine. Deze schrijfwijze is nu algemeen aanvaard.
Hoe onbelangrijk de relatie van deze predikanten met het huis van Mar zijn mag, het is, dunkt ons, hier toch de plaats om de volgende opmerkingen te maken. Wie de geschiedenis van deze familie verder wil nagaan, raadplege de *Encyclopaedia Perthensis*, artikel Erskine, geschreven door de graaf van Buchan, het *verslag* van de gemeente van Erskine, door Walter Young, *Fellow Royal Society of Edinburgh* in the *Statistical Account of Scotland*, vol. IX, no. 5, en vooral de uitgebreide informatie bij Sir Robert Douglas, *Peerage of Scotland.*

Het opschrift boven het graf van de echtgenote van Henry Erskine is als volgt. Een paar woorden zijn weggelaten die wij, ook bij nader onderzoek, niet met zekerheid konden ontcijferen.

In de hoop van een zalige opstanding,
in onze Heere Jezus Christus, ligt hier begraven
het lichaam van die uitnemende vrouw
Margaret Halcro, afkomstig uit een beroemd en
oud geslacht, namelijk uit het huis van
Halcro van Orkney.
Gehuwd geweest met de weleerwaarde en beroemde
man, de heer Henry Erskine,
predikant van de gemeente te Chirnside
Na zijn heengaan was zij bijna 30
jaar weduwe. Ten opzichte van
de dienst van God zorgde zij
voor de kinderen. Tenslotte
is zij zalig in Christus gestorven op 14 januari 1725
in de leeftijd van 78 jaar.
In oprechte dankbaarheid
jegens een geliefde en zorgzame moeder,
die achtergebleven was, hebben
Ebenezer Erskine, predikant te Portmoak en
Ralph Erskine te Dunfermline
deze gedenksteen opgericht.
M.H.[1]

[1] Mogelijk de initialen van Margaret Halcro, vert.

Chrichtons beschrijving van het leven van kolonel Blackader bevat drie uitnemende brieven van de kolonel aan mevrouw Balderston. Het citaat op p. 46 is uit de eerste. In de tweede met daarboven "Busse, 7 november 1705", bericht hij haar van zijn bevordering tot majoor. Hij zinspeelt op een aantal teksten waarop zij hem had gewezen om hem te bemoedigen in de gevaren waarin hij verkeerde.
De derde brief met daarboven "Stirling Castle, 5 december 1720" is bijzonder belangrijk omdat zij geschreven is om mevrouw Balderston te troosten vanwege het overlijden van haar beminde echtgenoot. Zie *Life of C.Blackader*, pp. 267f., 511-514.
Het zal de christelijke lezer welkom zijn om kennis te nemen van de twee volgende gedeelten uit haar dagboek. "28 juni 1737 was mijn geboortedag. Ik had de hele nacht wakker gelegen en zag het aanbreken van de dag. Toen ik de stralen van de zon zag op de wand van mijn kamer, riep ik uit: 'Oh, dat de Zon der gerechtigheid opga en Zijn stralen over mij werpe, zo doods en zo duister als ik ben.' Er werd tot mij gezegd, (dat wil zeggen: deze woorden kwamen in haar herinnering boven en maakten indruk op haar gemoed, D. Fraser): 'Maak u op, word verlicht, want uw Licht komt, en de heerlijkheid des Heeren gaat over u op' Jesaja 60:1. Dit was een zoete afsluiting van mijn 84e levensjaar en een zoet begin van mijn 85e levensjaar. Desalniettemin begon de strijd tegen de satan en het ongeloof mij zwaar te vallen. Maar ik verkeerde onder de hoede van mijn goede en vriendelijke Heere. Hij had tegen mij gezegd, dat Hij mij nimmer zou begeven en mij nimmer zou verlaten. Hij zou het goede werk, dat Hij in mij begonnen was, voleindigen en tot in lengte van dagen voortzetten. Ik heb op niets anders te zien dan op Zijn trouw. Hij zal hen die op Hem betrouwen, niet beschamen. Zolang als ik hier ben, heb ik te rekenen met nieuwe strijd. Maar gezegend zij Zijn Naam; ik mag steeds nieuwe ondersteuning verwachten van God in Christus, mijn Heere. Dit is wat mijn anker hecht maakt binnen het voorhangsel. Ten slotte zal Hij mij naar huis halen.

Dan zal ik eeuwig bij de Heere zijn om, waarnaar ik verlang, Zijn heerlijkheid te aanschouwen."
"Dit is de derde juli, de dag des Heeren. Door ouderdom en zwakte ben ik aan mijn kamer gebonden. Maar mijn Heere is niet gebonden en kan een bedroefde weduwe opzoeken die verstoken is van alle aardse troost. Dan is het Zijn tijd om iemand op te heffen en door alle moeilijkheden heen te dragen. Ik heb reden Hem te prijzen, Die al mijn afgoden heeft verbroken. O kom, Heere Jezus, kom, maak plaats in mijn ziel, want ik ben de Uwe. Ik weet het: Hij, Die gezegd heeft, dat Hij komen zal, zal komen en niet vertoeven. Hij heeft het gezegd: 'Zie, Ik kom haastelijk. Ja, kom, Heere Jezus. Amen, kom, kom, Heere Jezus.' En ik zeg 'Amen'."

Jean Erskine

Onder de nagelaten papieren van Ralph Erskine hebben we twee preken gevonden die gemaakt zijn door zijn vader. Omstreeks 1708 zijn deze 'uit zijn boek met aantekeningen' overgenomen.
De volgende passage uit een van die kan dienen om een indruk te geven van zijn manier van preken. Ze geeft niet zo ruim aan welk een grond iemand heeft om door God aangenomen te worden. Of welk recht een zondaar heeft om vrij tot de Zaligmaker te gaan. In andere preken zal hij het waarschijnlijk wel aangegeven hebben. De passage toont wel aan de ijver en ernst waarmee Erskine van Chirnside probeerde de goddelozen te vermanen en de zorgelozen wakker te schudden .
De preek is over Matthéüs 5:20: "Want Ik zeg u, tenzij uw gerechtigheid overvloediger zij dan der schriftgeleerden en der farizeeën, dat gij het Koninkrijk der hemelen geenszins zult ingaan."
Na in het kort aangegeven te hebben wie de farizeeën en schriftgeleerden waren, werkt hij uit in welke opzichten onze gerechtigheid de hunne dient te overtreffen. Hij besluit, trouw aan zijn opdracht, met een indringende toepassing: "Dit onderwerp kan dienen tot vrees en schrik voor diegene wiens gerechtigheid niet uitgaat boven die van de schriftgeleerden en farizeeën. Hun gerechtigheid bezorgde hen geen plaats in het Koninkrijk der hemelen. Maar wat zal er dan worden van die vele miljoenen mannen en vrouwen die helemaal niets hebben? Wat zal er worden van hen, die openlijk werelds leven en uitgesproken onrein zijn? Wat zal er worden van hen, die lichtvaardig zweren, van leugenaars, dronkaards, hoereerders en vijanden van de dienst van God? Wat zal er worden van vervolgers en onderdrukkers, van alle spotters en verachters, en van allen die hun tijd en kracht besteden in de dienst van de zonde? Ik beef bij de gedachte dat een groot deel van de mensheid opgesloten zal worden in de onderste hel, geboeid in de duisternis en geketend in smart, brandend tot in eeuwigheid in de vurige vlammen van hun lusten. Laat het u raken, treur en ween, u, die de Heere vergeet, opdat Hij u niet verscheure en

niemand redde. Door een vast besluit en door een onverbrekelijke wet zijn de poorten van de hemel gesloten voor alle onboetvaardige zondaren. 'Zij, die deze dingen doen, zullen niet ingaan in het Koninkrijk der hemelen.' Helaas! Zult u, als Ezau, uw eerstgeboorterecht verkopen, de vrije aanbieding en uw belang in het huis van uw Vader? Wilt u de vreugde en de onvergankelijke heerlijkheid van de hemel opgeven voor de genieting van de zonde, die slechts voor even is? Bedenk dat de poorten van de hel openstaan voor alle onboetvaardige zondaren. 'Want Tophet is van gisteren bereid, ja, hij is ook voor den koning bereid. Hij heeft hem diep en wijd gemaakt; het vuur en het hout van zijn brandstapel is veel; de adem des Heeren zal hem aansteken als een zwavelstroom' [Jesaja 30:33]. Wat vindt u hiervan, als dat u gezegd wordt? En het is zeker en waarachtig, zo waarachtig als God is, dat als uw gerechtigheid niet uitkomt boven de gerechtigheid van de schriftgeleerden en farizeeën, u het Koninkrijk van God niet zult ingaan, maar geworpen worden in de hel, waar de rook van uw pijniging tot in alle eeuwigheid zal opgaan. Dit is inderdaad heel erg."
Hij gaat dan op dezelfde waarschuwende en onderzoekende wijze verder. Hij noemt een aantal gevallen waarin velen, die zich vleien met hoop op de hemel, ver achterblijven bij de schriftgeleerden en de farizeeën. De preek eindigt met een opwekking aan de hoorders zich wakker te laten schudden en zich te haasten. Om deel te krijgen aan het eeuwige leven en zich te benaarstigen hun roeping en verkiezing vast te maken.

De schrijver heeft het genoegen gehad een aantal van de bundels met aantekeningen waarop hier gezinspeeld wordt, in te zien. Eén ervan is van een behoorlijke omvang en heeft op de omslag deze woorden: "Dit schrift behoort mij toe, Ebenezer Areskine, 1699, 1700, 1701 en 1702." De inhoud ervan is echter gevarieerd en een groot deel is later geschreven dan deze jaartallen aangeven. Zijn dagboek tenminste, waarvan een groot deel in hoofdstuk 3 is weergegeven, is pas begonnen in november 1707. Onder het vroegere materiaal bevat het schrift uitgebreide uittreksels van auteurs die hij had gelezen, zoals Charnock: *Discourses,* Ferguson *on the Necessity of Christ's Satisfaction*, Wilkins: *Gift of Prayer*, Polhill: *Speculum Theologiae*, Echard: *Ecclesiastical History*, Howell: *Elements of History from the Creation to Constantine the Great*, Calamy: *Caveat against the Camisarian Prophets,* Turner *on Providence* en Pierce: *Defence of the Dissenters in England.*
De eerste 111 pagina's zijn gevuld met de hoofdpunten van ongeveer 40 door hem beluisterde preken. De meeste ervan waren in Edinburgh gehouden bij speciale gelegenheden, sommige in 1698-1699, een enkele al in 1694. Deze aantekeningen zijn geschreven in gewoon handschrift. Maar Erskine verwijst naar zijn eigen schriften in steno, waaruit zij in beknopte vorm waren overgenomen. Drie ervan hebben wij ingezien, namelijk "het 5e, het 6e en het 9e schrift". Ze moeten in de kerk geschreven zijn tijdens het houden van de preek.
De vijfde bundel, die in ons bezit is, bevat behalve een deel van Turretinus' dogmatiek, 45 bijbellezingen en preken die op deze wijze geschreven zijn. De zesde bundel, gedateerd 28 maart 1700, bevat 42 preken. En de tiende bundel bevat hoofdzakelijk preken die in Leslie gehouden zijn door Shaw in 1701 en 1702.
Tot de predikanten van wier preken hij de hoofdinhoud opnam, behoorden Hastie te Glasgow, Forrest te Stirling, John Anderson te St. Andrews, Thomas Black te Perth, Thomas Halyburton te Ceres, John Hunter te Ayr, Currie te Haddington, Clark te Dirleton, en Wisehaert te Leith. Met daarbij de vol-

gende predikanten van Edinburgh: dr. Gilbert Rule, dr. George Campbell. Verder de predikanten Crichton, Andrew, George Meldrum, George Hamilton, James Webster, John Moncrieff, John Law en James Grier.
De schriften met aantekeningen die hij na zijn bevestiging tot predikant geschreven heeft, bevatten hier en daar gegevens uit preken van verschillende predikanten. Zoals van Mair te Culross, 1707, M'Gill te Kinross, 1709, Currie of Kinglassie, en zijn broer Ralph, 1713, en, om niet meer te noemen, van Andrew Black te Cumbernauld bij de bevestiging van de weleerwaarde David Telford te Downe, op donderdag 10 maart 1747.

Vroeger waren de Presbyteries van de Kerk van Schotland gewoon van tijd tot tijd visitatiebezoeken af te leggen in al de gemeenten die bij hun gebied hoorden. Eerst luisterden zij naar een preek van de predikant van de betreffende gemeente om een indruk te hebben van zijn gebruikelijke kanselarbeid. Daarna werd hem een aantal vragen gesteld, en dan kwamen de vragen over de wijze waarop zij hun taak verrichtten aan achtereenvolgens de erfpachters, de ouderlingen en de gezinshoofden.
In 1710 ontving de gemeente van Portmoak een dergelijk visitatiebezoek van de Presbytery. De bijzonderheden treffen we aan in de notulen van de Presbytery. Het verslag werpt licht op de toenmalige stand van zaken in de gemeente en bevestigt wat wij gezegd hebben over de wijze waarop Erskine zijn werk gedaan heeft. We willen nu het grootste gedeelte ervan weergeven.

"In de kerk van Portmoak, 20 september 1710.
Na gebed, appèl nominaal, aanwezig: Thomas Russell, voorzitter, enzovoort. Zoals vastgesteld was, kwam de Presbytery hier deze dag samen. Erskine, de predikant van deze gemeente hield een preek over Psalm 23:4, zijn vervolgstof. Ze werd positief beoordeeld. Erskine werd gevraagd

1. Of hij in de gemeente voldoende bekendheid heeft gegeven aan deze visitatie? Antwoord: ja.
2. Of het notulenboek gereed was om nagezien te worden? Antwoord: de notulen waren niet in de verzamelband, het register, opgenomen. Hij kreeg de opdracht die gereed te maken zodat de notulen konden worden nagezien .
3. Of hij 's zondags tweemaal preekte en de bijbellezingen, 'the lectures', verzorgde?
   Antwoord: ja.
   Of hij ook doordeweeks een preek hield?
   Ja, behalve als de akkers ingezaaid moesten worden en in de oogsttijd.
4. Of hij bezoeken aflegde in de gemeente en de zieken be-

zocht? En of hij bij zijn bezoek aan de gezinnen voorging in gebed en bad met de zieken?
Antwoord: ja.

5. Of hij aan het besluit van de Assembly tegen een slordige levenswandel bekendheid had gegeven?
Antwoord: hij had het voorgelezen.
6. Of hij bekendheid had gegeven aan het besluit van de 'Assembly' tegen de misbruiken bij de 'penny-weddings.'[2]
Antwoord: ja, hij spreekt erover met hen die van plan zijn te gaan trouwen. Ook in zijn prediking stelt hij deze misbruiken aan de orde.
7. Of hij het schrijven van de Synod over de attestaties heeft voorgelezen en of hij dit ingevoegd heeft in het notulenboek van de kerkenraad?
Antwoord: ja.
8. Of hij het Avondmaal des Heeren bedient?
Antwoord: ja, sinds zijn komst in de gemeente, heeft hij het al drie maal bediend.
9. Of alle gemeenteleden de inzettingen bijwonen?
Antwoord: hij hoeft niet te klagen.
10. Of alle ouderlingen op de kerkenraadsvergaderingen aanwezig zijn?
Antwoord: ja, behalve twee die de kerkenraad verlaten hebben.
11. Of zij in hun gezinnen voorgaan in gebed?
Antwoord: hij neemt aan van wel.
12. Of zij ernstige, godvrezende en voorbeeldige mannen zijn in hun levenswandel?
Antwoord: voorzover hij weet wel.
13. Of zij ijverig, voorzichtig en onpartijdig zijn in de uitoefening van hun ambt?
Antwoord: ja.
14. Vragen de ouderlingen naar de attestaties van diegenen die zich in de gemeente vestigen?
Antwoord: hij doet het zelf als hij op bezoek gaat in de gemeente.

[2] Dit zijn bruiloften waarbij een eigen bijdrage, een penny, van de gasten werd gevraagd. Velen konden zo deelnemen aan het bruiloftsfeest. Het liep het gevaar te ontaarden, vert.

15. Heeft de kerkenraad een ouderling, 'ruling elder', benoemd om de Presbyteries en Synods bij te wonen?
Antwoord: ja.

Hierna vertrok Erskine. De Presbytery was tevreden over de antwoorden die hij op hun vragen gegeven had. Toen hij weer binnen geroepen werd, werd hem dit meegedeeld. Daarop vertrok hij weer.

De *erfpachters* werden geroepen. De heer Kirkcaldy verscheen namens Sir Robert Douglas van Kirkness. Baljuw Steidman namens Sir John Bruce. Ook verschenen Gospetrie, George Burrell en verschillende andere erfpachters uit de gemeente aan wie gevraagd werd:

1. Of hun predikant tijdig kennis gegeven had van deze visitatie?
2. Of hij een wandel had waardig het Evangelie?
3. Of hij nauwgezet zijn werk deed?
4. Of hij met zorg zijn bezoekwerk deed en voorging in gebed bij zijn bezoek aan de gezinnen?
5. Of hij tucht oefende jegens hen die zich misgaan hadden?

Op al deze vragen antwoordden zij bevestigend.

De *ouderlingen* werden geroepen. Zij verschenen. Die vragen die aan de erfpachters gesteld waren, werden ook hen gesteld. Zij antwoordden als hierboven.
Toen werd gevraagd of alle ouderlingen de kerkenraadsvergaderingen bijwoonden.
Zij antwoordden: ja, behalve twee.
De ouderlingen vertrokken.

De *gezinshoofden*, voorzover aanwezig, werden geroepen.
Hun werden dezelfde vragen gesteld. Zij gaven ook dezelfde antwoorden.
Erskine werd binnengeroepen. Hij verscheen. Hem werd gevraagd of hij met die ouderlingen die de kerkenraad verlaten hadden, gesproken had wat de reden was van hun afwezigheid op de vergaderingen?
Hij antwoordde dat er een commissie uit de kerkenraad be-

noemd was om met hen hierover te spreken. Zoals ook de notulen van de kerkenraad aangeven...
De gedeelten die weggelaten zijn, hebben enkel betrekking op het salaris van de schoolmeester. En op enig noodzakelijk onderhoud aan de kerk en de pastorie. De erfpachters zegden toe er zorg voor te dragen.

Het volgende is een afschrift van het oorspronkelijke reglement voor een gebedskring in Portmoak. Het was opgesteld door Erskine in 1714.
1. Dat wij op de vijftiende en de laatste dag van de maand samenkomen om enige tijd te bidden en te spreken over de geestelijke dingen.
2. Dat een ieder van ons ernaar zal staan om door de kracht van Gods genade voorzichtig en waardig het Evangelie te wandelen, het verkeerde tegen te gaan en te beteugelen, en om op de plaats waar God ons gesteld heeft, met alle kracht de heiligmaking en de dienst van God te bevorderen. En vooral dat wij, voorzover ons dit mogelijk is, zorg zullen dragen dat het in de gezinnen waar wij deel van uitmaken, op de goede wijze zal toegaan.
3. Als wij merken dat iemand uit de kring in zonde valt of zich schuldig maakt aan iets dat het Evangelie onwaardig is, zal hij die dat merkt, de bedrijver ervan met gepaste vrijmoedigheid waarschuwen. Als hij op dezelfde wijze weer aanstoot geeft, zal hij die dat merkt, één of twee getuigen met zich nemen om die ander te waarschuwen. Indien hij naar hen niet zal luisteren, zal degene die het gemerkt heeft of een ander in de eerstvolgende samenkomst de kring op de hoogte stellen. Als hij dan naar hen ook niet luistert, zal hij buiten de kring gesloten worden. Hij zal niet weer in de kring opgenomen worden totdat deze tevreden gesteld is door zijn bekering en verandering van leven. En als zij hem weer in hun midden willen ontvangen, zal dit gedaan worden bij stemming.
4. Omwille van de goede orde zullen wij een voorzitter hebben, tot wie ieder lid, als hij iets wil zeggen, het woord zal richten. Hij zal ook het oordeel van de vergadering vragen en de stembriefjes van de kring inzamelen.
5. Ieder half jaar, als de voorzitter is gekozen, zal er het toezicht plaatsvinden op het leven van een ieder afzonderlijk. Ieder lid van de kring zal om de beurt zich terug trekken, totdat de voorzitter aan de verschillende leden gevraagd heeft of zij iets weten uit het leven en de wandel van de betrokkene. Wanneer hij weer binnengeroepen is, zal hij door de voorzitter ver-

maand, berispt of bemoedigd worden, al naar gelang nodig is.
6. Als een lid afwezig is, zal hij zich daarvoor in de volgende vergadering verontschuldigen. Als iemand zonder geldige reden verschillende vergaderingen afwezig geweest is, zal hij buiten de kring worden gesloten.
7. Om toegelaten te worden tot de kring, zullen wij niet te streng zijn, maar ook niet te soepel. Niet te streng, zodat wij iemand weigeren van wie wij toch, gelet op zijn oprechtheid, goede verwachting mogen hebben, al is het dat de betrokkene weinig gaven heeft. Niet te soepel, zodat men iemand toelaat die onzuiver is in leer of leven.
8. Als de kring zal groeien tot een aantal van ... zal zij zich in tweeën splitsen. Om toch de eenheid te bewaren, zal er een gemeenschappelijke samenkomst zijn op de laatste dag van elke derde maand.
9. Niets dat gezegd is in de kring, mag naar buiten gebracht worden, als het maar in het minst kan strekken om de kring, of een lid ervan, in een kwaad daglicht te stellen.
10. Elke samenkomst zal geopend worden met gebed en besloten worden met zingen en dankzegging.
11. De leden van de kring zullen beurtelings, naar alfabetische volgorde, bidden. In elke samenkomst zullen er drie, en ten hoogste vijf of zes bidden. Behalve wanneer de voorzienigheid een meer dan gewone gebedsworsteling nodig maakt.
12. We besluiten om bij elke ontmoeting om een gedeelte uit de Bijbel te lezen en een hoofdstuk uit de geloofsbelijdenis, om hierover te spreken.
13. In elke samenkomst zal een vraag naar voren gebracht worden om in de volgende samenkomst besproken te worden. Deze mag betrekking hebben op de praktijk der godzaligheid, een in het geding zijnde kwestie, een gewetensgeval of een moeilijke plaats uit de Schrift. Ieder lid mag een vraag naar voren brengen. Voor het geval niemand dit doet, zal de voorzitter er een beschikbaar hebben.
14. Welke regels wij, of een bepaald lid, verder dienstig zullen achten, zal aan de kring worden voorgelegd. En al naar gelang de uitslag van de stemming, zullen ze aanvaard of verworpen worden.

15. Dit statuut zal door elk nieuw lid dat zich aansluit bij de kring, gelezen en ondertekend worden. Ze zullen ook hardop voorgelezen worden voor alle leden in iedere driemaandelijkse of algemene vergadering.

Deze regels zijn opgesteld op 29 oktober 1714 en ondertekend door Erskine, Patrick Cockburn, de scriba van de kerkenraad en nog 15 personen.

De geschiedenis van de kring tot 20 november 1767 is opgenomen in hetzelfde boek als de regels. In 1717 werd ze in tweeën gesplitst. In 1732 waren er vijf kringen in de gemeente. Eén keer per jaar hielden deze een gezamenlijke vergadering.

Bepaalde regels kunnen te streng lijken of van weinig betekenis. Verscheidene van hen zijn klaarblijkelijk ingegeven door de kerkelijke gewoontes uit die tijd. De vijfde regel bijvoorbeeld komt overeen met de praktijk van het onderlinge toezicht dat toen heel sterk was, en dat een halve eeuw nadien nog in de Presbyteries van de Kerk van Schotland plaats vond. (Een heenwijzing hiernaar zal de lezer aantreffen op p. 363).

Deze oude bepalingen kunnen nuttige wenken bevatten voor hen die bezig zijn de gebedskringen voort te zetten of weer opnieuw in te voeren.

De weleerwaarde William Mackie preekte enige tijd vóór de omwenteling van 1688 in een klein huis van steen en turf voor een presbyteriaanse gemeente te Scotlandwell. Onmiddellijk daarna werd hij bevestigd als predikant van de gemeente te Portmoak. In een verslag van een gecombineerde vergadering van de Presbyteries van Kirkcaldy en Dunfermline, gehouden op 10 juli 1688, wordt gesproken van 'William Mackie, predikant te Portmoak' als een van de leden. Er wordt vermeld dat hij tot scriba gekozen is. Door zijn geleerdheid, bekwaamheid, inzicht en voorbeeldige levenswandel, had hij het geluk dat de gemeenteleden zijn bediening trouw bleven. Slechts zeer weinigen wensten dan ook het episcopalisme terug. Hij behoorde tot die predikanten die in 1692 door de General Assembly aangewezen waren om de Presbyteries in het noorden te bezoeken met het doel hen te bewegen de toen geldende presbyteriaanse kerkregering te aanvaarden. Hij stierf een paar jaar na zijn vertrek naar Markinch.
De echtgenote van Mackie was een dochter van de beroemde William Carstares, rector van de universiteit van Edinburgh. Zij was de weduwe van majoor Eyre, die kort nadat hij getrouwd was, in Ierland gestorven was. Zij was geacht om haar vroomheid en inzicht. Zij overleefde Mackie een heel aantal jaren. Charles Mackie, geboren uit dit huwelijk, werd hoogleraar in de geschiedenis aan de universiteit van Edinburgh. Hij was een man van grote kennis, bescheidenheid en oprechtheid. Hij bezette zijn post van 1719 tot 1765. Zie voor nadere en belangrijke informatie over hem: Bower, *History of the University of Edinburgh*, vol.II, ch. X, pp. 140-145.

Bijna alles wat staat in de 'Voorschriften voor de ouderlingen in Portmoak', is te vinden in een document met als titel: "Vragen van welke de kerkenraad in 1726 besloten heeft, dat ze vanaf dat jaar tenminste twee maal per jaar gesteld zullen worden."
De vragen zijn:

1. Bezoekt u de zieken in uw wijk, vermaant u ze en bidt u met hen?
2. Vraagt u bij de nieuw ingekomen personen naar de attestaties?
3. Zijn er in uw gezin zowel 's morgens als 's avonds godsdienstoefeningen?
4. Onderricht u uw kinderen en gezin in de dienst van God?
5. Is er een ergerlijke zonde in uw wijk, die niet in het reine is gebracht?
6. Wekt u de onwetenden en de kinderen in uw wijk op om zich ijverig de grondbeginselen van het geloof eigen te maken?
7. Bent u aanwezig op de kerkelijke vergaderingen, als u daarnaar afgevaardigd bent?
8. Moedigt u de kringen voor gebed en geestelijk gesprek aan, en bent u zelf daar ook aanwezig? En vooral: bent u aanwezig op de maandelijkse ontmoeting van de ouderlingen als deze samenkomen met hetzelfde doel?
9. Beijvert u zich om de onenigheden die in uw wijk voorkomen op te lossen?
10. Moedigt u door onderricht en voorbeeld de dienst van God en de praktijk der godzaligheid aan in uw wijk? En wijst u terecht wat verkeerd is?
11. Zet u zich in om, naar Christus' opdracht, hen die aanstoot geven onder vier ogen terecht te wijzen voordat u hun namen noemt bij de kerkenraad?
12. Als in de kerkenraad met het oog op de toelating tot het Avondmaal, de namen van de belijdende leden worden voorgelezen, is het u er dan om te doen zich openlijk uit te spreken?

De brief van Erskine naar aanleiding van het feit dat de Assembly 'the Marrow' veroordeelde, moet gericht zijn aan de weleerwaarde George Gillespie te Strathmiglo. Een afschrift van deze brief was in het bezit van de schrijver van de 'Portmoak handschriften'. Het werd in 1719 aan een predikant uitgeleend. Deze publiceerde het in *the Christian Magazine* (vol. XIII, pp. 376-381). We nemen uit de lange brief hier de meest belangrijke gedeelten over.

"Weleerwaarde en geliefde Broeder,

Via mijn knecht ontving ik uw brief. De strekking ervan was, naar mijn gedachte, meer om mij te kwetsen dan om mij te overreden. Maar dit slaan, zo heb ik mij door genade voorgenomen, zal mij het hoofd niet breken noch mijn liefde voor degene die mij slaat, doen afnemen. Temeer daar ik op andere wijze zulke overtuigende bewijzen van zijn vriendelijkheid heb ontvangen.

Ik vind dat u erg vooringenomen bent tegen de zaak waar ik me bij betrokken weet. Voorzover ik dit kan opmaken uit uw brief, is het vooral op grond van het volgende. U bent van mening dat de weg die wij inzake het besluit van de Assembly gevolgd hebben, verkeerd is. Het is namelijk nooit eerder gebeurd dat een verzoek ingediend is om een besluit van de Assembly te herroepen. Er had een betere weg gekozen moeten worden. Ik geef toe dat de stap die wij gezet hebben met ons verzoek, dat het besluit van de Assembly teruggenomen zal worden, wat ongebruikelijk is. Dit was echter noodzakelijk, omdat een dergelijk besluit nooit eerder genomen is. Wij zien dan ook niet in hoe de waarheid, die zo duidelijk tekort gedaan is door dit besluit, op een andere wijze gehandhaafd kan worden dan doordat het herroepen zal worden. En wie kan er anders een besluit van de Assembly herroepen dan de Assembly zelf?

U zegt niet te kunnen begrijpen, waarom wij moeite en lijden over ons zullen halen als de kerk haar gezag over ons handhaaft en ons onder de tucht plaatst. Hoe kunnen wij aan de moeite en het lijden de voorkeur geven boven het beoefenen

van de gehoorzaamheid? Ik neem daarom de vrijheid u de kostbare waarheden van het Evangelie voor te stellen waar wij voor opkomen, en die tekort zijn gedaan door het betreffende besluit van de Assembly.

1. De gelovigen zijn bevrijd van de wet zoals die opgenomen is in het werkverbond. Ze zijn zowel vrij van de gebiedende als van de veroordelende macht van dat verbond.

2. Er is en er behoort onderscheid gemaakt te worden tussen de wet zoals zij is in het verbond der werken en de wet als wet van Christus, of als regel der dankbaarheid in de handen van de Middelaar. En dit onderscheid is gegrond op de Bijbel, hoewel dit volgens het besluit van de Assembly onjuist is. We menen echter dat deze laatste een duidelijke tendens heeft de twee verbonden te vermengen en een van de belangrijkste troostbronnen voor de gelovigen toe te stoppen.

3. Als de wet, zoals zij is opgenomen in het verbond der werken, tot de gelovige komt met het gebod van volmaakte gehoorzaamheid als een voorwaarde om het leven en de zaligheid te verkrijgen, is er maar één uitkomst voor hem. Namelijk om te steunen op de volmaakte gehoorzaamheid en de volkomen gerechtigheid van zijn gezegende Borg. Het zij er verre van dat dit steunen op het werk van de Middelaar afbreuk zal doen aan zijn ijver tot heiligmaking, zoals het besluit van de Assembly stelt. Het is daarentegen juist een van de belangrijkste drijfveren daartoe.

4. Er is een vertrouwende daad of toe-eigenende overtuiging in de aard van het rechtvaardigende of zaligmakende geloof. Wanneer wij dat uitsluiten uit de natuur van het geloof, verschillen wij wezenlijk van onze hervormers en veroordelen hen en met hen al onze schrijvers die sinds de Reformatie tegen het rooms-katholicisme gestreden hebben. Zij hebben immers voor ieders oor tegen de Papisten deze vertrouwende daad gehandhaafd onder de benaming van de zekerheid van het geloof. Deze zekerheid van het geloof verschilt hemelsbreed van de zekerheid van het geloof waar onze Westminsterse geloofsbelijdenis over spreekt.[3] Deze sluit namelijk de zekerheid uit van de natuur van het geloof. We zijn er beducht voor dat, als wij deze werkzaamheid van het geloof uit het oog

verliezen, wij afwijken van het National Covenant van 1638. Hier is het 'algemeen en twijfelend geloof' van de Papisten afgezworen...

5. Er is een schenking gedaan door de Vader aan alle hoorders van het Evangelie. Dit geeft de predikanten het recht Christus een ieder aan te bieden en het geeft allen het recht Hem aan te nemen. Dit brengt ons niet in arminiaans vaarwater.

Deze zijn, zeg ik, enkele van de kostbare waarheden waar wij in ons protest voor opkomen en die tekort gedaan zijn door het besluit van de Assembly. Als het niet geweest was omwille van deze waarheden, had ik het nooit gewaagd om zo naar voren te komen. Maar in alle ootmoed denk ik dat ze van grote betekenis zijn, zodat ik ze niet durf loslaten of, denkelijk, het niet zou gewaagd hebben mijn getuigenis voor heel de wereld achterwege te laten.

Het gaat niet zozeer om het boek als zodanig. Maar wij willen opkomen voor deze kostbare waarheden. De veroordeling ervan is in strijd met de Schrift en met onze belijdenisgeschriften. We denken in alle bescheidenheid dat dit de grootste aantasting van de waarheid is in Schotland sinds de Reformatie.

En wat des te erger is, dit geschiedt in het huis van haar vrienden, ik bedoel in de nationale Assembly. Het is immers in het bijzonder haar taak de waarheid te verdedigen en voor te staan. Inderdaad, wij denken niet dat het de bedoeling was dat de veroordeling gericht was tegen de waarheid, maar tegen de weleerwaarde Hogg die het boek heeft aanbevolen. Maar dat de waarheid is aangetast (al is het dan indirect) is zo duidelijk voor ons als maar mogelijk is. Tenzij wij ons gezond verstand uitschakelen en gaan geloven zoals anderen dat willen. Helaas! Het is wel gebeurd! Onze Assembly met al haar gezag is tot een middel gemaakt om de afkeer van sommige leidende figuren gestalte te geven. Het is dan ook geen wonder dat God in zo'n geval de leiders en hen die geleid worden tezamen in de gracht laat vallen...

[3] De Westminster Confessie spreekt niet over de 'zekerheid van het geloof', maar over de 'zekerheid van de genade en de zaligheid'. Hierbij gaat het over de verzekering van het kindschap van God, die volgens de opstellers niet tot het wezen van het geloof moet gerekend worden, maar een vrucht daarvan is. Zie Artikel 18 (LJV).

Het doet mij verdriet dat het groepsbelang zo de overhand heeft dat een besluit gesteund wordt dat zo duidelijk de waarheid geweld aandoet. Hoe ver staat dat af van de instelling van een nuchtere heiden, die zo veel met de waarheid ophad dat hij sprak: "Ik heb Plato lief, ik heb Socrates lief, maar de waarheid heb ik méér lief." Waar is de geest van die edele hervormer Maarten Luther, die zei: "Laat de waarheid gehandhaafd worden, wat er ook van moge komen."

Geliefde broeder, de vrede van een nationale kerk is een hoog te waarderen zegen. En als één haar waardeert, dan ben ik dat hopelijk. Maar helaas, wat is vrede anders dan een samenzwering, als zij niet samengaat met de waarheid? Hij, Die de God des vredes is, heeft de waarheid tot de gordel van Zijn lenden. En Hij hecht zoveel waarde aan de minste jota van Zijn geopenbaarde waarheid, dat Hij eerder hemel en aarde wil laten vergaan dan toelaten dat deze ter aarde valt. Hoe zullen wij het dan voor de God der waarheid verantwoorden als wij, als de waarheid wordt aangetast, onze hand niet uitstrekken om die te helen en te ondersteunen? Als wij het nalaten, verzaken wij onze roeping en geven ons over terwijl wij schild en beukelaar bij ons hebben.

God verhoede dat ik zo hard zou zijn om te denken dat er onder de predikanten van Schotland geen andere vrienden van de waarheid zijn, dan die paar die het protest hebben ingediend. Nee, ik ben van het tegendeel overtuigd. Ze heeft vele vrienden in de Kerk. Maar hoeveel nachtvrienden als Nicodémus er ook mogen zijn, gewoonlijk zijn er maar twee getuigen, Openbaring 11, dat wil zeggen: zeer weinige.

Het maakt echter voor God niet uit of Hij werkt door velen of door weinigen. Hij kan zowel werken door zwakke en dwaze instrumenten als door sterke en machtige.

Daarom, hoe zwak en nietig wij zijn in onszelf, wij zijn ervan overtuigd dat de zaak is des Heeren. Daarom zal het ons niet ontmoedigen dat macht en bestuur, geleerdheid en aantal, en gezag tegen ons zijn ...

Ik zal blij zijn te horen hoe u denkt over hetgeen hier naar voren gebracht is. Want hoezeer ik betrokken ben bij deze zaak, ik begeer open te staan voor dat wat de godsvrucht en het ge-

zond verstand naar voren brengen. Ik ben, weleerwaarde en dierbare broeder, uw toegenegen broeder en uw dienstwillige dienaar,
E. Erskine.

Deze brief, zo voegen wij er aan toe, is een van de vele bewijzen van Erskines ijver betreffende de in het geding zijnde zaak en zijn nauwe betrokkenheid bij de punten van geschil.
We kunnen verder verwijzen naar een aantal van zijn preken, zoals die over Hebreeën 10:22, Jesaja 2:3 en Jesaja 42:21.
We willen niet onvermeld laten dat wij een schrift met aantekeningen hebben gezien, voor het grootste deel geschreven door Fisher te Glasgow. Deze bevat onder meer een afschrift van een verhandeling van Erskine met als opschrift: "Bewijzen die aangeven dat er geen geboden zijn in het Evangelie in de eigenlijke zin, die al niet eerder gegeven waren in de zedelijke wet." Het wordt besloten met verwijzingen naar een lange "rij van godgeleerden die bovenstaande leer bevestigen." Hij noemt onder andere Rutherford over het Covenant, p. 191; Burgess: *Vindiciae Legis*, op Matthéüs 3:17; de Leidse hoogleraren: *Synopsis Purioris Theologiae*, Disp. 22; Turrettinus: *Institutio Theologiae Elencticae*, Loc. XIV, par. 8,9; Van Mastricht: *Theoretica - Practica Theologia*, liber V, cap. I, par. 30; Witsius: *Animadversiones irenicae*, cap. XV, par, 8,9; Calvijn: *Institutio*, Liber II, cap. IX, par. 2. De verhandeling bestrijkt negen pagina's (klein formaat) in steno. De volgende woorden zijn door Fisher aan het einde ervan geschreven: "Overgenomen uit een met de hand geschreven opstel van mijn geliefde vriend, Master Eben. Erskine, 1726."

Het doel van deze verkorte uitgave van Erskines preken wordt in de laatste zin van het woord vooraf als volgt aangegeven: "We hopen dat deze uitgave een krachtig middel zal zijn om nuttige kennis te verspreiden onder de eenvoudigen. Vooral denken wij aan hen die als lekenpredikers werkzaam zijn in de verschillende kerkverbanden van de methodisten." De schrijver geeft op de volgende wijze van zijn hoogachting voor Erskine blijk: "Het zal graag erkend worden door hen die zijn geschriften lezen, dat hij een bekwaam dienaar van het Evangelie was. Hij behandelde de meest belangrijke onderwerpen. En het was bij uitstek zijn vreugde Christus de Gekruisigde te prediken en Zijn Naam te verhogen." Hij prijst hem als iemand die "bekwaam was om de gebreken van het hart open te leggen en de verschillende gesteldheden van ernstige en beproefde zielen." Om zijn eigen beknopte uitgave ingang te doen vinden, typeert hij "vele van de oorspronkelijke preken als langdradig en met veel herhalingen." We denken wel dat het waar is dat sommige van zijn preken ingekort kunnen worden. Maar men kan er in geen geval tegen inbrengen dat er veel herhalingen in staan of dat er teveel woorden gebruikt worden op zo'n wijze als is aangegeven.
Maar wij nemen het de onbekende persoon, die de verkorte uitgave verzorgd heeft, kwalijk, dat hij de vrijheid heeft genomen in leerstellig opzicht af te wijken van het origineel. Om zijn lezers terwille te zijn, stelt hij nadrukkelijk in zijn woord vooraf, dat "al te krasse bewoordingen over de onvoorwaardelijke verkiezing en verwerping zijn gewijzigd"! Wij zijn er niet van op de hoogte dat Erskine de leer van de absolute en onvoorwaardelijke besluiten op een onschriftuurlijke of afstotende wijze leert. Hij handhaaft de soevereiniteit van de gezegende God, Die "Zich ontfermt, diens Hij Zich ontfermt", Romeinen 9:15. Hij waakt evenwel met het oog op zijn hoorders angstvallig tegen elk misbruik van deze leer. Heel weinig predikers of schrijvers hebben met evenveel klaarheid en ijver de vrije en onvoorwaardelijke toegang tot de Zaligmaker voorgesteld zoals de Schrift die aangeeft. Een toegang zonder uitzon-

dering en onderscheid!
Ook als zijn opvattingen onjuist geweest zouden zijn of als hij de ondoorgrondelijke, Goddelijke besluiten op een verkeerde manier zou hebben toegelicht, is het op geen enkele manier gerechtvaardigd om zijn manier van spreken te veranderen. Het is iemand die een verkorte uitgave verzorgt, niet kwalijk te nemen als hij er een aantal noten van corrigerende aard aan toevoegt, omdat er gedachten in het oorspronkelijke staan waar hij niet mee instemt. Maar uitdrukkingen van een schrijver wijzigen, of die leeft of gestorven is, om hem uitdrukkingen te laten bezigen of gedachten naar voren te laten brengen die in strijd zijn met wat hij werkelijk gelooft, is een vorm van bemoeienis die geheel en al onaanvaardbaar is. Hoe vaak dit ook in de praktijk geschiedt, het komt heel dicht bij de fout: laat ons het kwade doen opdat het goede eruit zal voortkomen. Het dient geheel en al nagelaten te worden door hen die de pretentie hebben in christelijke oprechtheid en eenvoud te wandelen of die het voornemen hebben zo te handelen.
Iemand die een verkorte uitgave verzorgt, en zonder meer enkele passages weglaat uit het origineel omdat zij niet stroken met zijn eigen visie, doet de schrijver en de lezers tekort. Om nu één voorbeeld te noemen, iets dergelijks komt voor in de eerste preek van deze serie, en wel over Lukas 17:21. Een uitnemend "woord van vertroosting en raadgeving" aan het einde van de preek, gericht tot hen in wier hart het Koninkrijk van God is opgericht, wordt geheel overgeslagen. Waarschijnlijk omdat het de leer van de volharding der heiligen bevat. Het is immers een leer die geloochend wordt door John Wesley en zijn volgelingen.
Het is te hopen dat, als men weer zal trachten te komen tot een of andere verkorte uitgave van Erskines werken, het gedaan zal worden door iemand wiens gedachten meer in overeenstemming zijn met die van het origineel.

Fisher en Scott
Van Fisher te Glasgow en van Scott te Gateshall, beiden schoonzoons van Erskine, hebben wij al korte overzichten van hun leven gegeven. De eerste van deze twee verdient nog om een andere en niet minder krachtige reden onze aandacht. Hij was immers een van de drie broeders die van meet af aan de zijde van Erskine gestaan hebben inzake de Afscheiding. Als wij een afzonderlijk hoofdstuk zouden hebben toegevoegd, hadden we heel wat meer aandacht kunnen schenken aan de predikanten die in 1740 door de Assembly zijn afgezet. Het is iets waar wij aan gedacht hebben en wat ook een onderdeel was van ons oorspronkelijk plan. We hebben hiervan echter moeten afzien. Ten dele omdat de uitvoering ervan dit boek te omvangrijk gemaakt zou hebben. Maar vooral omdat geïnteresseerden, in plaats van korte opmerkingen, recht hebben op uitvoerige levensbeschrijvingen van alle of bijna al deze broeders.
Laten terloops een paar opmerkingen intussen voldoende zijn.

William Wilson
De weleerwaarde William Wilson te Perth en Alexander Moncrieff te Abernethy zijn uitdrukkelijk genoemd als degenen die van meet af aan verbonden waren met Erskine en Fisher. We hebben gezien hoe zij geprotesteerd hebben tegen het vonnis van de Synod van Perth en Stirling en tegen het vonnis van de Assembly die op haar beurt de beslissing van de Synod bevestigd heeft. We hebben ook aandacht geschonken aan hun gezamenlijke verklaring in Augustus 1733 aan de commissie van de Assembly. Deze had ten gevolge dat zij als predikanten geschorst werden. Ook is aandacht geschonken aan hun betrokkenheid bij de verdere gang van zaken.
Voor een uitvoerig verslag van het leven en de geaardheid van Wilson, verwijzen wij met instemming naar de waardevolle *Memoirs*, gepubliceerd door zijn achterkleinzoon, de weleerwaarde Andrew Ferrier te Neart-Hill. We kunnen volstaan met het vermelden van een paar feiten.

Wilson is op 9 november 1690 geboren te Glasgow. Zijn vader, Gilbert Wilson, die omwille van de dienst van God geleden heeft, had hem William genoemd naar koning Willem III. Wilson werd op 23 september 1713 toegelaten tot de evangeliebediening door Ralph Erskine als voorzitter van de Presbytery van Dunfermline en op 1 november 1716 bevestigd als predikant te Perth, waar hij met algemene stemmen beroepen was. Zijn benoeming als hoogleraar in de theologie en zijn welslagen daarin, zijn vermeld. De diensten die hij aan de Secession Church heeft bewezen, zijn vele en belangrijk. Hij had de voornaamste hand in het opstellen van zowel het eerste als het tweede *Getuigenis*. Naar zijn knappe *Defence of the Reformation Principles* is verschillende keren verwezen.
De preken die van hem zijn uitgegeven, getuigen van godsvrucht en inzicht. Zijn bewonderaars zullen blij zijn de twee volgende citaten te lezen; ze zijn niet opgenomen in de zojuist genoemde *Memoirs*.
Het ene is overgenomen uit het verslag dat Fisher gemaakt heeft over zijn gezin. Het heeft betrekking op de laatste kerkdienst die Wilson heeft geleid. Het volgende wordt gezegd: "Onze twee kinderen, Margaret en James, werden geboren te Perth op zaterdag 31 oktober 1741, omstreeks drie uur in de ochtend. Zij werden de volgende dag, dus op zondag 1 november, gedoopt door William Wilson, predikant te Perth. Het was het laatste deel van het openbare werk van deze uitnemende dienstknecht van Jezus Christus. Hij stierf op 14 november 1741."
Het andere citaat is uit het dagboek van mevrouw Balderston uit de tijd dat zij in Edinburgh was. Het laat zien hoe hoog Wilson in aanzien stond bij de vromen. Hij werd gezien als een prediker bij wie hoog gezag en hemelse zoetheid en mildheid samengingen. "Ik hoorde dat Wilson van Perth zou preken in de woonplaats van zijn schoonmoeder (mevrouw Alexander). Ik ging er met vreugde heen... Hij sprak over Psalm 73, in het bijzonder over de verzen 23-25. Maar toen hij de Psalm in zijn geheel doornam, hoorde ik door hem het spreken Gods. En hij werd ertoe gebracht zo direct tot mij te spreken, alsof ik hem alles van mijn geestelijke gesteldheid en oefeningen verteld had."

Vroege en volhardende toewijding aan de dienst van God, los van wereldse opvattingen en motieven, ijver gecombineerd met praktische wijsheid, ernst verbonden met vrolijkheid, flinkheid en inzet verbonden met echte matiging en een onvermoeibare ijver in het werk van zijn Goddelijke Meester, waren duidelijk aanwezig in het optreden van deze bijzondere man. Hij trouwde in 1721 met Margaret Alexander, die hem een groot aantal kinderen schonk. Drie van hen bereikten de volwassen leeftijd. Te weten John Wilson te Methven, Isabella die in het huwelijk trad met de heer John Muckersie te Kinkell, en Mary, die trouwde met de heer William Jameson te Kilwinning.

Alexander Moncrieff
Over Alexander Moncrieff te Abernethy zal de lezer waardevolle informatie aantreffen in *the Christian Magazine*, vol VIII, pp. 89-96, 133-140. Eveneens in het verslag van zijn dochter, mevrouw Hutchison, in *the Memoirs of Pious Women*, vol III.
Uit deze en ander bronnen zouden wij veel belangrijke gegevens over deze uitnemende man kunnen doorgeven. Wij hebben echter gehoord dat er spoedig een volledige levensbeschrijving over hem tegemoet gezien kan worden. Wij willen daarom volstaan met enkele gegevens. Hieruit zal duidelijk worden dat zijn levensgeschiedenis een uitvoerige beschrijving verdient.
Moncrieff werd geboren in juli 1695. Zijn ouders, Matthew Moncrieff van Culfargie, een aanzienlijk landgoed aan de oevers van de Earne, en Margaret Mitchell, gaven hem de naam van zijn achtenswaardige grootvader Alexander Moncrieff te Scoonie. Het behaagde God hem een aanzienlijk deel te schenken van de geest van deze waardige predikant. In zijn jeugd kreeg hij diepe overtuigingen van zonde, maar werd hij ook bemoedigd door de blikken die hij kreeg op het verlossingsplan. Het was zijn hartelijke en vaste keuze om het werk van predikant te gaan doen. "Verlang ik niet, Heere," schrijft hij in zijn dagboek, "dat Gij Zelf mij roept en mij nabij bent om het geluk te mogen hebben Christus aan anderen aan te

prijzen O, prijs Gij Hem eerst aan aan mijn ziel."
Na filosofie en theologie gestudeerd te hebben in St. Andrews, vertrok hij in september 1716 naar Leiden, waar hij onder leiding van de beroemde à Marck zijn theologische studie een jaar voortzette. Na zijn terugkeer naar Schotland werd hij door de Presbytery van Perth toegelaten tot de evangeliebediening. Nadat hij een beroep had ontvangen van de gemeente te Abernethy, werd hij hier september 1720 bevestigd.
Zijn trouw en ijver werden evenzeer aan de dag gelegd bij zijn werk in de gemeente als in zijn meer publieke optreden voor de dienst van God. Hij publiceerde een geleerde verhandeling ter verdediging van de godheid van Christus.
Toen hij uit de nationale Kerk gezet was, bleef een groot deel van de gemeente hem trouw. Hun aantal werd nog vermeerderd door hen die uit naburige gemeenten toetraden. Er werd een groot kerkgebouw neergezet, waarin hij het Evangelie predikte voor een grote schare.
Zoals wij gezien hebben, werd hij gekozen als Wilsons opvolger om professor in de theologie te zijn. Hij heeft dit belangrijke werk 20 jaar lang met grote trouw gedaan. Zijn mening over en zijn houding met betrekking tot de breuk in 1747 zijn bekend en zijn terloops aangeroerd.
Gedurende de opstand van 1745 en 1746 hebben de aanhangers van Charles hem en zijn gezin heel wat leed berokkend. Maar niets kon hem ertoe brengen af te zien van de veroordeling van hun zaak en om in hun bijzijn publiekelijk te bidden voor koning George II. Op 31 januari 1749 had hij het voorrecht om zijn zoon Matthew als zijn collega te ontvangen. Na enkele dagen van ziekte overleed hij op 7 oktober 1761, de God van zijn zaligheid prijzend. Hij stierf in de leeftijd van 67 jaar en in het 42e jaar van zijn bediening.
In 1722 trouwde hij met Mary, een dochter van Sir John Clerk te Pennycuik. Zij werd de moeder van Matthew, zijn oudste zoon en van twee dochters. Zij heeft echter nadat het huwelijk was voltrokken maar een paar jaar geleefd. Enige tijd na haar overlijden, trouwde hij met Jane, dochter van de weleerwaarde William Lyon, predikant te Airlie. Zij schonk hem 15 kinderen en overleefde haar man 30 jaar.

Zijn tweede zoon, William Moncrieff, werd op 14 maart 1749 bevestigd als predikant te Alloa. Hij volgde zijn vader op als hoogleraar en bleef als zodanig werkzaam tot zijn dood in augustus 1786.
Alexander Moncrieff was een zeer evangelische en bewogen prediker. Ralph Erskine heeft in zijn dagboek de volgende opmerking gemaakt over een preek die hij in 1732 hem hoorde houden in Burntisland: "Moncrieff preekte over dat woord: 'U komt de belofte toe en uw kinderen' Handelingen 2:39. Een preek vol van het Evangelie. Mijn hart werd er door verkwikt."
Moncrieff was iemand in wiens leven het uitschietende gebed een grote plaats had.
Zijn moed was zodanig dat zijn vriend Wilson hem typeerde als iemand met de aanblik van een leeuw. Zijn vrijgevendheid was buitengewoon groot en ging in sommige gevallen misschien wel buiten de proporties. De Voorzienigheid had hem los van het werk als predikant een goed inkomen bezorgd. Dit betekende dat hij elke vergoeding voor zijn arbeid weigerde, of dat nu het werk betrof dat hij deed als predikant van een afgescheiden gemeente of als professor in de theologie.
Zijn preken en verhandelingen werden verzameld en in 1779 in twee banden gepubliceerd.

Ralph Erskine

Ralph Erskine te Dunfermline, een van de vier broeders die later de eerste vier gevolgd zijn, wordt in de levensbeschrijving van zijn vader en broer dikwijls genoemd.
We hadden gelegenheid te verwijzen naar zijn geboorte, zijn doop, de indrukken die hij had bij het sterven van zijn vader, de geestelijke gesprekken te Portmoak, zijn toelating tot het ambt, zijn gebed voor de bediening van het Avondmaal, zijn betrokkenheid bij de Marrow Controversy, de brief aan zijn broer Philip, het meeleven met zijn stervende zuster, aantekeningen van de geloofsuitspraken van de eerste vrouw van Ebenezer en zijn preek bij haar dood, de dood van Margaret Dewar, zijn eerste vrouw treurdicht voor Hamilton, zijn protest tegen de schorsing van de vier broeders, zijn aanwezigheid bij

hun ontmoeting te Gairney Bridge, toetreding tot de Associate Presbytery, zijn voorstel aan Whitefield, zijn dood, de bevestiging van zijn zoon James te Stirling.
Het is de bedoeling dat er een afzonderlijke levensbeschrijving van Ralph komt. Wij voegen daarom aan deze gegevens verder niets toe. Nadere berichten over hem kan men verder aantreffen in de woorden vooraf bij zijn *Works* en in *the Gospel Truth* van Brown. Enkele malen is ook verwezen naar de drie broeders die overbleven, te weten de weleerwaarde Thomas Mair te Orwell, Thomas Nairn te Abbots-hill en James Thomson te Burntisland. Enkele opmerkingen over elk van hen afzonderlijk, willen wij hier aan toevoegen.

Thomas Mair
De weleerwaarde Thomas Mair, predikant van de gemeente te Orwell, bij Kinross, was de directe opvolger van James Bathgate die in 1724 gestorven was. We hebben geen duidelijkheid kunnen verkrijgen over de tijd of de plaats van zijn geboorte. Maar er wordt verteld dat hij een neef was van George Mair te Culross. Naar hij zelf heeft meegedeeld aan Adam Gibb, moet hij als schooljongen, samen met een van zijn zusters, bezig geweest zijn om een stuk over te schrijven uit een *Treatise of Justifying Faith* (zie *Display*, vol. II, p.131). Dit werk wordt toegeschreven aan James Fraser of Brea, een van de predikanten van Culross.
Het is mogelijk dat hij geboren is in de gemeente van Culross, en dat hij het voorrecht heeft gehad in zijn jonge jaren te verkeren onder de bediening van de predikanten Mair en Fraser. Hij schijnt het evangelische gedachtengoed van deze godvrezende mensen te hebben overgenomen en bedeeld geweest te zijn met hun godsvrucht.
Hij stond bekend als een nauwgezet christen en een trouw pastor. Soms was hij wat streng als het om de uitoefening van de tucht ging. Hij kon op bekwame wijze de gebreken van het menselijke hart blootleggen en de arglistigheden ervan aanwijzen. Maar het was erop gericht om met ernst en bewogenheid het soevereine geneesmiddel voor geestelijke zielennood voor te stellen. Zijn hoorders merkten op, dat hij hun eerst hun

armoede en hulpeloosheid deed verstaan. Dan stelde hij hen duidelijk de algenoegzaamheid van Christus voor ogen als hun gerechtigheid en hun sterkte.
Er moet lang een bijzondere band bestaan hebben tussen Mair en Ralph Erskine. Deze laatste sprak dikwijls met hem op de avondmaalsdagen. Als hij van Cupar, waar de vergaderingen van de Synod of Fife gehouden werden, naar huis terugkeerde, overnachtte hij bij Mair te Orwell. Onmiddellijk na een bezoek in Orwell schreef Erskine in zijn dagboek dat hij "het gesprek met hem nuttig en opbouwend vond." Deze twee predikanten traden, zoals wij gezien hebben, gezamenlijk op toen zij de vergaderingen van de Kerk van Schotland verlieten en op 18 februari 1737 zich aansloten bij de kerk van de Afscheiding (zie ook Mair, *Declaration of Secession*; eveneens R. Erskines instemming hiermee in de *Re-exhibition*, pp. 154-166).
Mair zette zich gewoonlijk met alle kracht in, als het om een zaak ging waarvan hij vond dat die het waard was. Als voorzitter van de Associate Presbytery trad hij op de voorgrond bij hun verschijning voor de Assembly van 1739 (p. 375). In het geschil rond de Burgess Oath waren zijn opvattingen tegengesteld aan die van zijn buren en vrienden, die de Erskines immers waren, en legde hij een tijd lang een ongekende felheid aan de dag. Omdat hij werd beschuldigd van dwaling inzake de reikwijdte van de verzoening, ontstond er een geschil tussen hem en de Synod waartoe hij sinds de splitsing van 1747, the Breach, behoorde. Hij bleek zich zeer goed te kunnen vinden in het geschrift van Fraser, *Treatise of Faith*, dat gepubliceerd was in 1749. Het bevatte een aantal gewaagde opmerkingen over dit onderwerp. Zijn ingenomenheid ermee was er de aanleiding toe dat hij beschuldigd werd. Om de verspreiding van deze dwalingen te voorkomen, nam de Synod op 18 april een beslissing aangaande de algemene verzoening. Mair wees de beslissing af en hield krachtig vast aan zijn eigen mening, ondanks de pogingen hem hiervan af te brengen. In augustus 1755 werd hij geschorst en in april 1757 afgezet. Terwijl de Synod een verklaring en verdediging van haar handelwijze het licht deed zien, publiceerde Mair de redenen waarom hij niet instemde met de beslissing van april 1754, 'Reasons of Dis-

sent'. Hij toonde weliswaar aan dat hij, wat de hoofdzaak betrof, instemde met de *Treatise* van Fraser. Maar hij nam niet alles daarvan voor zijn rekening. Het bevatte namelijk bepaalde passages die voor hem onduidelijk waren en andere waarmee hij niet instemde. Hij publiceerde daarna een geschrift waarin blijkens de titel opening van zaken werd gegeven. Het was zijn doel om hen tegemoet te komen, die meer wilden weten over de merkwaardige breuk tussen hem en de Associate Synod, "The Case laid open; or an Essay to satisfy those who desire information anent the strange Breach betwixt the Associate Synod and Mr. Mair." Ondanks de maatregelen van de Synod, behield hij het vertrouwen en de liefde van zijn gemeente. Hij heeft sindsdien nog tien jaar geleefd. Maar voorzover ons bekend bleef hij al die jaren alleen staan. Er vond geen verzoening plaats tussen hem en die afgescheiden associate-predikanten door wie hij was afgezet. Zijn sympathie richtte zich nu weer op dat deel van hen dat hij kort tevoren heftig had bestreden. Er wordt verteld dat hij, naar huis terugkerend van de vergadering van de Synod van 1757, de handelwijze tegen de broeders van toen en zijn eigen aandeel daarin, openlijk veroordeelde en betreurde (Gibb, *Display*, vol .II, pp. 131-191). Deze stellige verklaring van de weleerwaarde Adam Gibb stemt overeen met een bericht uit de overlevering. Bij zijn terugkeer had Mair zich boetvaardig uitgelaten, en wel in deze geest: "We zijn schuldig ten opzichte van onze broeders." Op zijn sterfbed moet hij gezegd hebben: "We hanteerden het zwaard, toen wij het in de schede hadden moeten laten." Hij moet gestorven zijn in 1767. Volgens een treurdicht van een eenvoudig dichter op een gedenksteen op het kerkhof in Orwell, duurde zijn predikantschap "tweemaal twintig jaar". Na ernstige aandrang van zijn kerkenraad en gemeente werd in 1768 een serie preken van hem uitgegeven, gehouden in 1728. Ze handelden erover dat een verbond van plicht bestaanbaar was met het verbond der genade, "A Covenant of Duty nowise inconsistent with a Covenant of Grace". De opbrengst van de uitgave kwam ten goede aan zijn vrouw, die iemand geweest moet zijn van een bijzondere godsvrucht en van een helder verstand.

Ons is gezegd dat hij een dagboek heeft geschreven over zijn leven en bevinding. Wij hebben echter niet kunnen achterhalen waar het terecht is gekomen.
In de levensbeschrijving van James Hogg, *Memoirs of the Public Life of Mr. James Hogg*, en wel in het woord vooraf, wordt de naam van Mair genoemd door de redacteur, de weleerwaarde Archibald Bruce te Whitburn. Mair zou een geschrift van Hogg in bezit hebben, het *Testamentary Memorial*. Hieraan zouden de gegevens voor het bijzondere levensverhaal van Hogg zijn ontleend.

Thomas Nairn
De weleerwaarde Thomas Nairn was een zoon van Samuel Nairn, een waardig predikant in het noorden van Fife. Deze was nog in leven toen zijn zoon het heilige ambt ging bekleden. Thomas Nairn werd toegelaten door de 'Presbytery' van Cupar en op 7 september 1710 door de Presbytery van Kirkcaldy in het ambt bevestigd als predikant van de gemeente van Abbots-hall. Nairn was een man met grote gaven. Hoewel zijn gedrag in de komende jaren niet altijd zou getuigen van een groot inzicht, was hij, toen hij pas begonnen was als predikant, erg geliefd in zijn gemeente. Toen op 11 september 1712 de Presbytery een visitatiebezoek bracht aan de gemeente van Abbots-hall, werd een heel positief verslag gegeven van zijn ijver en trouw. De Presbytery was erg tevreden te merken dat er zo'n goede verstandhouding was tussen de predikant en de gemeente (zie: *Records of Kirkcaldy Presbytery*).
Bijna twintig jaar was hij met Ebenezer Erskine lid van de Presbytery. In de meeste gevallen stemde hij met hem overeen inzake de kerkelijke aangelegenheden. Hij werd, blijkens een passage uit Ralph Erskines dagboek, toegelaten tot de Associate Presbytery, in een bijeenkomst ervan ten huize van Wilson in Perth op 12 oktober 1737. Omdat hij de beginselen van eerdere afgescheidenen, 'the Old Dissenters', betreffende de burgerlijke overheid, tot de zijne maakte, duurde het nog geen zes jaar of hij onttrok zich aan de gemeenschap van de afgescheidenen van 1733, de Seceders. Om verschillende redenen keurde hij het besluit af om de verbonden te vernieuwen. Op 3

februari 1743 verstrekte hij een verklaring. Hij lichtte zijn afwijzing en zijn vertrek uit de kring van de afgescheidenen toe: "Reasons of Dissent from that Act, and of Secession from the Associate Presbytery". Een antwoord hierop met een verklaring van de principes van de Presbytery ten opzichte van de overheid, werden officieel op 29 september 1743 aanvaard en kort daarop gepubliceerd. (Een uitgebreid overzicht van deze zaak kan men aantreffen in Gibb, *Display*, vol I, pp. 257-344). Op 1 augustus 1743 werd de Reformed Presbytery gevormd door John Macmillan en Nairn. Toen zijn gedrag in bepaalde opzichten aanstoot gaf aan de andere leden van dat Presbytery, verliet Nairn dit kerkverband en keerde hij weer terug in de gemeenschap van de gevestigde Kerk. Na schuld beleden te hebben en na zich onderworpen te hebben aan hun vermaningen (zie: *Records of Kirkcaldy Presbytery*) werd hij mei 1751 toegelaten en mocht hij delen in de voorrechten van de gevestigde Kerk. We zijn niet in staat precies aan te geven wanneer hij geboren en wanneer hij gestorven is.

James Thomson

De Afscheiding had een groter sieraad en een standvastiger steun in de weleerwaarde James Thomson te Burntisland. Hij werd op 1 juni 1738 toegelaten tot de Associate Presbytery. Hij was de zoon van een geziene boer, omstreeks 1682 geboren in Finmonth, in de gemeente Kinglassie. Van zijn prille kinderjaren af legde hij een godvrezende en leergierige geest aan de dag. Hij gevoelde al vroeg een vast verlangen om predikant te worden. Dit stelde hem in staat de vele moeilijkheden en ontmoedigingen te overwinnen, die voor een minder krachtige en vastbesloten geest te veel geweest zouden zijn. Toen zijn vader verhuisde naar een boerderij in de gemeente van Markinch, ontving hij zijn eerste onderwijs op de dorpsschool aldaar. Hij zette zijn studie voort aan de universiteit, waarschijnlijk die van St. Andrews. Voor juli 1715 werd hij toegelaten tot de evangeliebediening. In juli 1718 ontving hij een beroep van de gemeente van Ballingry (zie: *Records of Kirkcaldy Presbytery*). Het voortdurend ijveren van enkele gemeenteleden voor een andere kandidaat, verstoorde de eenheid van de gemeente. Het gevolg was dat het beroep werd ingetrokken. Toen hij daarna een beroep ontving naar Burntisland, werd hij op 7 mei 1719 bevestigd tot predikant van die gemeente. JamesThomson trouwde de dochter van de weleerwaarde Joseph Drew. Deze was in 1708 vertrokken van Markinch naar St. Andrews. Hier was hij predikant geworden van de gemeente St. Leonard en tegelijk rector van St. Leonard College. Mevrouw Thomson die geen kinderen achterliet, stierf verscheidene jaren voordat haar echtgenoot heenging. Haar zuster, Miss Drew bleef bij hem tot aan zijn dood.

In de tijd dat Thomson als predikant van Burntisland zijn intrede deed, stond er, ten gevolge van een of andere ongelukkige gang van zaken uit vroeger tijd, een episcopaal kerkgebouw dat door het grootste deel van de gemeente werd bezocht. Door zijn arbeid als predikant werd de verstrooide kudde weer bijeenvergaderd en werden de eenheid en de stichting bevorderd. Een paar zondagen na zijn intrede keerden de mensen bijna allemaal terug naar de dorpskerk en werd de Engelse dienst gestaakt. Toen er een paar jaar later een poging werd ondernomen om het episcopalisme nieuw leven in te blazen, liep dit op een volslagen mislukking uit. "Er kon zelfs niet iets komen dat leek op een samenkomst." Deze gang van zaken is op bescheiden wijze meegedeeld door Thomson zelf in een brief aan Wilson te Perth. Hij had deze brief geschreven om zich te verweren tegen een negatieve voorstelling van zijn komst daar. Toen hij namelijk zich had afgescheiden had iemand het gewaagd hiermee voor de dag te komen (zie zijn brief: *Continuation of a Defence*, etc. pp. 25-27).

De grote achting die deze verdienstelijke predikant had in zijn gemeente, wordt geïllustreerd door de gebeurtenissen na zijn afzetting door de Assembly in 1740. Andrew Black, de dorpsonderwijzer, weigerde de opdrachten van de Presbytery uit te voeren. Deze droeg hem namelijk op de ouderlingen officieel het vonnis van de Assembly mee te delen. Na tot driemaal toe hun uitdrukkelijk bevel te hebben genegeerd, werd hij zelf wegens zogenaamde ongehoorzaamheid als onderwijzer en als scriba van de kerkenraad te Burntisland afgezet (zie: *Records of Kirkcaldy Presbytery*). In de gemeente was niemand

bereid de deur van de kerk voor Thomson af te sluiten. Zowel de Presbytery als de General Assembly waren ten einde raad door de tegenwerking die zij ondervonden, zodat de uitvoering van het vonnis alleen maar vertraagd werd. Na dringende verzoeken aan de hoogste burgerlijke autoriteiten in het koninkrijk werd ten slotte in 1743, door het hoofd van de politie in Fife een bode gezonden van Cupar. Deze moest de deur op slot doen en Thomson zijn kerk ontnemen. Hoewel hij werd opgevolgd door Robert Spears, een populair predikant, gekomen van Linlithgow, volgde een groot deel van de gemeente Thomson bij diens afscheiding. Bij de ongelukkige breuk van 1747 koos Thomson de zijde van Moncrieff en Gibb. Na een arbeidzaam en dienstbaar leven ging hij in 1766 in de vreugde van zijn Heere, in het 82e levensjaar en in het 47e jaar van zijn predikantschap.

Thomson werd algemeen gezien als een man van een uitgesproken godsvrucht en een helder inzicht. Hij hield heel zijn leven de gewoonte aan om vroeg op te staan. Na de ochtend besteed te hebben aan studie en geestelijke bezigheid, was hij gewend zich te ontspannen door in de open lucht te gaan wandelen en op pastorale en vriendschappelijke wijze de gemeenteleden thuis op te zoeken. Aan onze geachte vriend, David Ross, de huidige predikant van de afgescheiden gemeente te Burtisland, de United Associate Congregation, hebben we een deel van onze informatie over Thomson te danken. Van hem weten we dat Thomsons arbeid overvloedig is gezegend, gelet op de oprechte vroomheid die er bij velen is die onder zijn prediking zijn gevormd. Ook weten we dat zijn goede naam nog steeds voortleeft in de gemeente.

Thomson gaf blijk van een royale en onbaatzuchtige instelling. Toen er een kerkgebouw moest worden neergezet, gaf hij niet alleen aan de gemeente een stuk bouwgrond, maar hij nam ook een aanzienlijk deel van de bouwkosten voor zijn rekening. Bij zijn laatste wilsbeschikking schonk hij de gemeente de pastorie en de tuin, met daarbij een behoorlijk aantal boeken om door zijn opvolgers gebruikt te worden.

We hebben niet gezien of gehoord dat Thomson iets gepubliceerd heeft. We hadden wel het genoegen enige van zijn

schriften met aantekeningen in te zien. Ze zijn gewoon met de hand en net geschreven. Ze tonen op overtuigende wijze de geestelijke zorg aan die hij had om zijn hoorders zo grondig mogelijk bekend te maken met de gehele raad van God. Moge de uitnemende gezindheid van deze echt vrome man alle predikanten van de Afscheiding en van elke christelijke kerk bezielen en tot sieraad strekken.

TEKSTREGISTER

Genesis
2:18 98

Exodus
15:2 99
15:11 126
20:7 431

Jozua
1:5 129

Richteren
5:23 398

1 Samuël
7:12 80

1 Koningen
18:14 50

2 Koningen
2:14 278

Job
13:15 427
15:26 365
19:25 424, 425
23:4 163

Psalmen
8:7 135
15 293
16:2 129
16:9 113
16:11 120
19:11 104
20:6 397
23:4 125
26:6 163
27:3 448
32:5 128
37:37 59
39:4 140
40:2 108
42:1-2 116
42:2-3 126
42:9 422
51:14 108
60:8 117
63:4 140
63:5-6 141
65:4 107
73:22 101, 108
73:25 99, 114
76:10 443
76:11 389, 443
84:11 125
85:9 108, 142
103:17-18 465
104:34 140
107:9 112, 132
107:43 104
108:7 101
112:6 77
115:1 122, 397
116:9 120
118:8 390
119:49 127
119:162 104
122:3 139

122:8-9 471
130:5 156
132:14 111
133:1 471
137:5 471
147:20 105
149:2 390

Spreuken
10:4 87

Prediker
9:10 135

Hooglied
1:2 140
1:3 102, 104
1:13 104
2:9 120
2:14 119
3:2-3 121
5:6 121
5:16 117
6:12 122
7:5 173
8:16 119

Jesaja
8:20 368
9:5 140
9:6 120
22:23 417
30:33 478, 479
33:16 53
33:24 99
42:3 101, 120
43:2 128
43:4 370
52:8 400
53:10 112
54:10 99
55:8-9 110
59:1 121
59:2 121
59:14 359
59:19 398
60:22 50
63:1 397

Jeremia
8:19 466
15:19-21 376
31:3 141

Klaagliederen
3:18 427

Ezechiël
36:26 108
36:26-27 116
36:27 128

Daniël
5:27 57

Mattheüs
1:23 140
3:7 48
5:10 129
8:27 390
16:27 138
20:28 132, 143
22:21 439
23:8 466
25:31 138
25:36 47

28:20 389

Lukas
1:48 102
1:74-75 111
2:14 121
2:47 130
17:1 468
22:62 123
23:34 389

Johannes
1:16 137
1:29 48
14:6 109
15:26 116
16:8 116
17:24 103, 143, 149
19:30 115

Handelingen
3:19 138
4:19 368
6 386
7:60 389
16:30 106
18:17 49
18:26 97

Romeinen
4:20 132
7:14 107, 108
8:1 117
8:13 135
8:30 125
8:33-34 111
11:29 118
11:33 45

14:3 181
14:5 181
15:6 419

1 Korinthe
1:30 112
2:10 116
4:4 442
4:20 465
5:6 469
8:13 135
9:27 136
13:12 120
15:19 133
15:57 117

2 Korinthe
2:14 397
5 463
5:1 143
6:5 122
7:10 123
9:15 111

Galaten
5:1 334, 368, 390
5:16 e.v. 112

Efeze
2:1 125
3:18-19 111
4:1-3 469
6:16-18 130

Filippensen
2:7 143
2:8 126
3:19 119

Kolossensen
2:10 390
3:1 113
3:3 102
3:4 138

1 Thessalonicensen
5:21 368
5:22 133

1 Timotheüs
1:15 109, 117, 131
2:1-2 439

2 Timotheüs
2:21 125

Titus
3:1 439

Filémon
2:9 118
3:9 106
4:9 119

Hebreeën
1:14 142
2:15 115
2:17 143
4:14 113
4:15 143
11:8 44
11:32 140
12:1-2 103
12:23-24 125
13:13 381

Jakobus
2:1 340
2:5 340, 370

1 Petrus
1:8 104, 117
2:15 468

1 Johannes
1:5 119
2:1 117
3:2 103
3:3 142
4:1 368
4:8 119
4:16 119

2 Johannes
:10-11 260

Judas
:3 466
:8 439

Openbaring
1:18 113, 114
1:20 30
3:10 241
5 293
5:9 125
5:12 121, 143
5:12-13 102
5:13 119
13:8 142
14:4 466

Geboren in Dryburgh, parochie van Mertoun, Berwickshire, 22 juni 1680, gedoopt 24 juli 1680, overleden in Stirling 2 juni 1754, zoon van Henry Erskine en Margaret Halcro, studeerde aan de universiteit van Edinburgh 1693-1697, M.A. 28 juni 1697, 'tutor' in Leslie House in het gezin van John, Earl of Rothes, preekconsent verleend door classis Kirkcaldy 11 februari 1703, bevestigd in Portmoak 22 september 1703, bevestigd in Stirling 8 juli 1731, gehuwd met Alison Turpie 2 februari 1704 (overleden 31 augustus 1720), hertrouwd met Mary Webster 23 januari 1724.

Kinderen uit eerste huwelijk:
Henry, geboren 6 augustus 1705, overleden 8 juni 1713
Jean, geboren 1706, getrouwd met James Fisher, overleden 1775
Alexander, geboren 29 juli 1708, overleden 20 juni 1713
Ralph, geboren 17 januari 1712, overleden 23 april 1713
Isabella, geboren 21 juli 1714, overleden 7 december 1720
Ebenezer, geboren 1715, overleden op zee omstreeks 1733
David, geboren 1716, overleden 1800
Margaret, geboren 1717, getrouwd met James Wardlaw, overleden 6 september 1737
Anne, geboren 1718, getrouwd met James Jaffray
Alison (Alice), geboren 1719, getrouwd met James Scott, overleden 13 januari 1814

Kinderen uit tweede huwelijk:
James, overleden 1770
Alexander, overleden 1779
Mary
Helen
Rachel

A
Abbotshall 325, 349, 353
Aberdalgie 342
Abernethy 212, 258, 343, 419, 420, 441, 458, 497, 499, 500
Adamson 32
Affleck 90, 91
Airdrie 391
Airth 322, 447
Alexander 18, 82, 94, 195, 210, 211, 212, 226, 229, 238, 263, 265, 295, 298, 312, 317, 321, 322, 323, 326, 343, 419, 456, 459, 464, 497, 498, 499, 501, 532
Alice 296, 422, 423, 424, 427, 432, 458, 462, 463, 464
Alison 17, 18, 65, 94, 97, 280, 282, 296, 298, 299, 303, 456, 461, 462, 536
Alison Turpie 65, 94, 97, 280, 298, 299, 303, 456
Alloa 316, 326, 327, 412, 501
Anderson 56, 60, 226, 227, 229, 230, 238, 239, 240, 242, 312, 409, 479, 531
Andrew 9, 32, 90, 91, 93, 209, 210, 251, 281, 311, 385, 387, 402, 451, 460, 480, 497, 507, 530
Angus 64, 415
Angusshire 403
Ann Agnes 38
Areskin 40, 69, 72, 88, 89, 90, 91, 92
Areskine 81, 473, 479
Arnot 90, 194, 203, 459
Auchterderran 91
Ayr 202, 415, 458, 479

B
Baird 203
Balderston 34, 39, 59, 67, 68, 72, 80, 94, 98, 170, 172, 206, 209, 250, 265, 280, 285, 292, 294, 297, 475, 498, 532
Balfour 335, 336
Balfron 391
Balgedie 92, 319
Ballingry 89, 91, 124, 131, 209, 220, 267, 334, 335, 336, 506, 533
Banatyne 355
Banff 415
Bathgate 212, 238, 245, 249, 311, 502, 530
Bavinck 20
Bedlane 71
Belfrage 211
Berwick 31, 42, 46, 74
Beveridge 185

Binning 9
Birrel 201
Black 412, 479, 480, 507
Blackader 43, 68, 69, 79, 84, 201, 232, 233, 256, 301, 475
Blackness Castle 71
Bonthorn 336
Boorman 18
Boston 14, 19, 24, 48, 49, 68, 69, 76, 128, 168, 180, 222, 223, 226, 234, 235, 236, 238, 257, 258, 312, 321, 332, 371, 399
Bousden 74
Bradbury 251, 449, 450, 452, 536
Branxton 45
Bridge 26, 350, 459, 502
Brisbane 321
Bristol 397
Broombrae 195
Brown 43, 45, 97, 184, 195, 209, 234, 242, 341, 402, 420, 446, 459, 461, 502
Bruce 89, 93, 203, 483, 505
Buchan 31, 38, 39, 473
Burntisland 221, 270, 304, 336, 353, 501, 502, 506, 507, 533

C

Calamy 33, 51, 54, 74, 479
Calvijn 356
Cambridge 251
Camnethan 75
Campbell 61, 82, 316, 446, 454, 459, 461, 480, 536
Canmore 472
Carlisle 44, 526
Carlyle 27
Carnock 213, 234, 238, 380
Carstares 488
Cathkin 461
Charnock 185, 479
Cheviot 415
Chirnside 31, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 64, 66, 70, 74, 79, 81, 465, 473, 474, 477, 526
Clark 479
Clarke 251
Cleghorn 90, 221, 304, 308
Cleish 167, 210
Clow 85, 220, 229, 336
Colden 76
Coldingham 57, 61, 76
Comrie 18, 24, 327
Cornhill 33, 34, 35, 38, 45, 48, 52, 62, 526
Craigmillar 39, 210
Cudworth 452, 536
Culdees 92
Culross 168, 480, 502
Cumberland 44, 410, 411, 413, 535
Cumbernauld 480
Cupar 238, 242, 245, 266, 503, 505, 508
Currie 188, 214, 216, 217, 218, 224, 228, 282, 335, 336, 349, 371, 393, 394, 395, 479, 480, 531

D

Defoe 13, 20
Descartes 250
Dewar 304, 501
Dickson 220, 221, 308
Dollar 315
Douglas 83, 93, 131, 319, 472, 473, 483
Drew 89, 90, 507
Dryburgh 31, 32, 38, 39, 40, 41, 42, 52, 62, 71, 80, 472, 526
Duguid 304, 305
Dumbarton 32, 71
Dumfries 72, 210
Dunbar 397
Dundas 82
Dundee 210, 354, 371, 404, 420
Dunfermline 64, 67, 70, 104, 168, 238, 265, 266, 267, 268, 288, 304, 308, 314, 345, 349, 353, 369, 380, 393, 400, 403, 427, 428, 462, 474, 488, 498, 501
Dunkeld 415, 458
Dunnichen 403
Dunnikeir 310
Dunse 48, 76, 391
Durham 9
Dykes 66
Dysert 61, 76, 527

E

East Lothian 210
Ebenezer 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 38, 44, 45, 48, 51, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 69, 70, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 97, 98, 100, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 115, 116, 126, 127, 129, 132, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 165, 171, 180, 184, 201, 204, 206, 209, 213, 217, 225, 226, 230, 234, 236, 245, 270, 271, 272, 288, 290, 294, 298, 304, 313, 321, 322, 338, 341, 346, 350, 356, 357, 369, 379, 395, 399, 400, 408, 411, 413, 422, 423, 428, 436, 441, 446, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 460, 461, 464, 465, 473, 474, 479, 501, 505, 532, 536
Edinburgh 11, 12, 13, 15, 32, 33, 37, 40, 41, 42, 43, 53, 54, 56, 59, 64, 67, 68, 72, 74, 81, 82, 86, 87, 94, 134, 136, 138, 171, 172, 173, 203, 204, 206, 207, 210, 212, 214, 242, 248, 251, 256, 262, 280, 285, 288, 292, 307,

316, 322, 326, 349, 372, 393, 402, 403, 405, 406, 415, 416, 419, 432, 438, 439, 449, 457, 458, 459, 461, 463, 464, 473, 479, 480, 488, 498, 526, 527
Edwards 123, 124, 301
Eglingham 46
Elgin 415
Elisabeth 13, 72
Elliots 90
Elvingston 82
Ettrick 48, 50, 68, 257, 312, 371

F

Falkirk 211, 405, 413, 422
Fenwick 46, 391, 460
Ferguson 342, 363, 479
Fifeshire 94, 212, 230
Flavel 185
Forrester 321
Forteviot 342, 378
Fossaway 167, 210, 211
Fraser 2, 3, 5, 503
Frew 263
Friar 94

G

Galashiels 34, 396
Galloway 64, 380
Gardiner 414
Gargunnock 323
Genève 9
Gibb 167, 168, 210, 406, 415, 446, 502, 504, 506, 508, 529, 530
Gibson 319
Gillespie 113, 213, 380, 458, 490, 534
Glasgow 24, 39, 63, 75, 241, 256, 391, 403, 409, 413, 419, 427, 446, 450, 454, 459, 460, 461, 464, 479, 494, 497, 498
Glass 195
Glendoig 342, 366
Gordon 42
Gospetrie 90, 483
Graham 14
Gratney 472
Gray 9, 45, 268, 315, 461
Gregory 82
Grier 173, 262, 480
Grierson 90
Guthrie 321, 322, 405

H

Halcro 16, 17, 28, 63, 69, 70, 79, 303, 474, 525, 527
Hall 402, 454, 459, 536
Halyburton 20, 149, 331, 479, 529
Hamilton 88, 315, 316, 317, 321, 322, 323, 325, 326, 378, 379, 383, 384, 389, 480, 501, 533, 534
Harwich 35, 36, 37, 62
Henricus 472
Henry 3, 5, 9, 16, 20, 28, 31, 32, 34, 35, 41, 43, 45, 48, 49, 52, 53, 59, 68, 69, 70, 72, 73, 76, 79, 81, 88, 211, 226, 238, 242, 263, 264, 265, 298, 302, 308, 369, 385, 396, 465, 474, 525, 527, 532
Hepburn 380, 534
Hervey 408, 452, 454, 455, 536
Hilldown 397
Hogg 213, 234, 236, 238, 245, 246, 330, 492, 505
Hume 15, 56
Hutton 446

I

Inghram 74
Inverkeithing 380, 446, 461
Isabel 294, 298

J

Jacobus 47, 48, 63, 72, 74, 320, 330, 404
Jaffray 422, 423, 462, 463
James Erskine 41, 388, 420, 422, 423, 454, 459, 460, 461, 535
Jean 26, 65, 67, 68, 70, 71, 94, 157, 165, 172, 173, 174, 276, 290, 427, 454, 458, 460, 461, 476, 527, 529, 536
Jedburgh 41, 459
Jerment 402
John 9, 27, 32, 38, 39, 43, 45, 46, 61, 68, 69, 76, 77, 79, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 91, 93, 97, 149, 201, 202, 203, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 216, 221, 226, 228, 234, 238, 256, 263, 268, 281, 304, 305, 307, 309, 315, 319, 321, 336, 345, 349, 356, 372, 380, 387, 395, 402, 404, 409, 420, 438, 454, 459, 461, 472, 479, 480, 483, 496, 499, 500, 506, 527, 530, 531

K

Karel II 47, 48, 83, 201, 221, 330, 404
Kay 188, 311
Keith 431, 472
Kelso 74, 237, 462
Kennedy 82
Kennoway 28, 88, 221, 230, 459
Kerr 42, 66, 409
Kibraronoc 391
Kilmacolm 391
Kilmaurs 391
Kinclaven 343, 458, 459, 461
Kinglassie 187, 214, 217, 224, 282, 349, 371, 393, 480, 506
Kinkell 327, 499
Kinross 26, 92, 203, 213, 297, 313, 314, 315, 319, 339, 345, 350, 441, 459, 480, 502, 533
Kirkcaldy 253, 308, 311

Kirkton 39
Knaresdale 65
Knox 9, 77, 356

L
Langton 76
Largo 187, 211, 212, 238
Lattie 56
Lawson 203, 402
Leith 36, 56, 208, 209, 220, 431, 479
Leslie 84, 86, 94, 100, 190, 208, 209, 214, 220, 281, 319, 334, 479
Locke 250
Lodewijk XIV 232, 531
Logierat 342
Londen 10, 35, 36, 38, 74, 226, 254, 409, 439, 449, 450, 452, 454, 459, 526
Luther 24, 234, 356, 493

M
M'Aulay 321
M'Ewen 402, 420
M'Gill 213, 229, 313, 480
M' Kenzie 42
Macgregor 327, 328
Machiavellie 248
Mackie 201, 322, 342, 378, 384, 488
Mair 168, 169, 180, 202, 313, 349, 350, 353, 354, 393, 460, 480, 502, 503, 504, 505
Malvoisine 93
Mann 47
Margaret 16, 17, 28, 63, 69, 70, 79, 197, 199, 267, 285, 298, 303, 304, 461, 474, 498, 499, 501, 525, 527, 536
Markinch 89, 201, 220, 221, 488, 506, 507
Mary 92, 93, 302, 461, 464, 499, 500, 532
Maxton 236, 349, 393, 396
Mearns 415
Meik 343
Meldrum 41, 72, 80, 480
Melrose 41
Melvill 90
Mercer 342, 365
Mertoun 31, 32, 33, 39, 51
Millar 56, 385
Moncrieff 211, 212, 226, 258, 343, 346, 347, 368, 395, 419, 441, 456, 480, 497, 499, 501, 508, 530
Monilaws 16, 44, 45, 46, 47, 526
Monk 74
More 70
Muckersie 327, 499
Mudie 319
Muir 315, 321, 323, 379
Murthill 472

N
Nairn 349, 353, 393, 404, 415, 502, 505, 506
Newcastle 46, 74, 526
Newton 48, 49, 82, 208, 250
Ninewells 56

Northumberland 33, 44, 65, 73, 449

O
Ogle 46, 47, 73, 74, 527
Oliphant 268
Ormiston 54
Orwell 129, 166, 212, 238, 268, 281, 319, 349, 353, 502, 503, 504
Ousnam 39
Owen 149, 185

P
Palmer 33
Park 43
Parkridge 44, 45
Pascal 131, 149
Paterson 157, 172, 173, 529
Peebles 72, 73
Perth 25, 202, 208, 225, 342, 343, 344, 346, 352, 353, 359, 360, 363, 373, 377, 378, 385, 393, 402, 419, 434, 435, 439, 440, 455, 458, 479, 497, 498, 500, 505, 507
Philip 31, 65, 66, 70, 433, 501, 527
Pinkie 472
Pitcairn 213, 308, 309, 336
Plenderleath 277, 278, 532
Ponton 230
Portmoak 21, 22, 23, 25, 28, 35, 51, 59, 64, 65, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 102, 104, 113, 118, 142, 145, 165, 167, 170, 180, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 216, 217, 223, 230, 231, 232, 233, 239, 244, 253, 256, 261, 262, 266, 267, 271, 272, 275, 288, 290, 297, 298, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 323, 324, 332, 333, 336, 408, 421, 422, 426, 427, 428, 430, 433, 434, 437, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 448, 457, 474, 481, 485, 488, 489, 490, 501, 527, 530, 532, 533, 536
Portmore 327
Pringle 82

Q
Queensferry 238, 323, 361

R
Ralph 5, 7, 9, 16, 17, 21, 28, 29, 31, 34, 41, 45, 46, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 75, 78, 79, 94, 97, 157, 167, 209, 213, 238, 245,

262, 263, 266, 267, 268, 289, 290, 298, 304, 321, 322, 323, 349, 350, 353, 369, 393, 395, 398, 399, 400, 402, 417, 421, 422, 424, 436, 449, 453, 456, 458, 461, 462, 473, 474, 477, 480, 498, 501, 502, 503, 505, 526, 529, 532
Rauvit 157, 173, 174, 529
Reburn 52
Renfrew 472
Rivelaw 47, 48, 55, 526
Robertson 94, 309, 310, 311
Rogasch 92
Ross 415, 508
Rothes 66, 83, 84, 86, 87, 224, 527
Row 82
Rule 82, 321, 480
Russell 88, 89, 90, 221, 481
Rutherford 9, 149, 150, 172, 494, 529

S

Saline 277, 278, 307, 308, 533
Scoonie 212, 499
Scotlandwell 65, 296, 297, 488, 532
Scott 39, 61, 203, 296, 417, 422, 423, 424, 427, 428, 432, 446, 458, 462, 463, 464, 497
Selkirk 197, 198, 203, 238
Shanks 459, 460
Shaw 84, 87, 90, 208, 209, 214, 281, 479, 530
Shielfield 38, 41, 52, 472
Sibbald 36, 188, 311
Simprin 50, 76
Simpson 32, 68
Simson 24, 25, 256, 257, 259, 332, 531
Smith 32
Smyton 391
St. Andrews 75, 93, 203, 210, 226, 238, 242, 415, 479, 500, 506, 507
St. Ninians 322, 342, 378
Stewart 32, 63
Stirling 5, 9, 22, 23, 25, 35, 61, 68, 71, 83, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 342, 343, 344, 348, 352, 353, 356, 357, 358, 360, 373, 374, 377, 378, 379, 383, 384, 385, 388, 390, 394, 396, 403, 404, 405, 408, 410, 412, 413, 417, 419, 420, 422, 423, 424, 427, 428, 435, 437, 439, 444, 446, 447, 448, 449, 450, 454, 459, 460, 461, 462, 475, 479, 497, 502, 533, 534
Strachan 82
Strathmiglo 113, 213, 458, 490
Struthers 46, 83, 218, 233, 234, 256, 330, 338, 341, 345, 369, 396, 404, 416, 438

T

Telford 480
Teviotdale 51, 237
Thomson 242, 281, 336, 353, 451, 502, 506, 507, 508
Toplady 453, 536
Torphichen 323
Torwoodlee 82
Traill 149, 150
Tulliallan 305, 306, 307, 533
Tullibody 414
Turpie 65, 94, 97, 280, 298, 299, 303, 456
Turretinus 185, 479

U

Ure 167, 168, 210, 211, 529, 530
Urquhart 41, 80

V

Veitch 51, 52, 53, 54, 72, 73, 526, 527
Violand 75, 527

W

Warden 323
Wardlaw 63, 238, 245, 313, 349, 393, 395, 427, 428, 461, 462
Wardrope 89, 90, 91, 131, 209, 220, 267, 281, 282, 305, 310, 323, 334, 530
Wast 13, 72
Webster 92, 210, 256, 259, 302, 320, 480, 530, 532
Welsh 201, 450
Wemyss 221, 304, 309
Whiston 251
Whitefield 23, 27, 29, 396, 397, 399, 400, 401, 402, 436, 502, 535
Whitekirk 210
Whitsome 47, 48, 55
Whyte 90
Williams 454, 536
Williamson 213, 238
William Erskine 70, 71, 72, 527
Wilson 61, 89, 90, 201, 225, 226, 236, 237, 238, 341, 342, 343, 346, 347, 349, 351, 359, 366, 368, 373, 379, 393, 395, 402, 403, 407, 419, 434, 435, 440, 458, 459, 460, 497, 498, 499, 501, 505, 507, 535
Wiseman 32
Witsius 185, 494
Wodrow 14, 33, 35, 38, 41, 46, 51, 71, 73, 75, 84, 212
Wooler 46, 74, 526
Wright 8, 32

Y

Young 32, 473

INHOUD

VERANTWOORDING 5

HISTORISCHE INLEIDING
Evangelische prediking 7
'Het Evangelie in zijn majesteit' 8
Persoonlijk en kerkelijk leven 8
Kort overzicht Schotse kerkgeschiedenis 9
'Twee koninkrijken in Schotland...' 10
Werk van de classis 11
Meerdere vergaderingen 11
De gevestigde kerk 11
Maatschappelijke omstandigheden 12
Opwekking geestelijk leven 13
Avondmaalsbedieningen 14
Gebed en prediking 14
Verlichting 15
Henry Erskine 16
Huwelijk met Margaret Halcro 16
Bekering en strijd 17
'Uw gezworen dienstknecht...' 18
'Een levensboek' 19
Gebed 19
Gemeentewerk 20
Verhouding met collega's 21
Vroomheid en gezin 21
Vasthoudend en strijdbaar 22
Ambtelijk werk 22
Kerkelijke kwesties 23
Patronaatswet en afscheiding 25
Het nieuwe kerkverband 26
Teloorgang nieuwe kerkverband 27
Biograaf Donald Fraser 28
Beeld van Erskine 28
Tenslotte 29

LEVENSGESCHIEDENIS VAN HENRY ERSKINE

Geboorte 31
Studie in Edinburgh 32
Predikant in Cornhill 33
Uit zijn gemeente verdreven 34
Reis naar Londen 35
Geen achterstallig salaris 36
Als Jona in de storm 36
Vertrek naar Dryburgh 38
Woning in Dryburgh 38
Dochter van Erskine 39
Twee nagelaten schriften 40
Arrestatie in Dryburgh 41
Veroordeling in Edinburgh 42
Het land verlaten 43
Niet naar de 'Bass'? 43
Carlisle en Monilaws 44
Zegen 45
Ralph geboren 45
Gevangen in Wooler 46
Op weg naar Newcastle 46
Rivelaw 47
Het middel voor Bostons bekering 48
Bostons getuigenis 49
'Een enkele preek van Erskine...' 49
'De raven van Elia...' 50
Getuigenissen van Veitch 51
Onbekende gevers 53
Chirnside 55
Bijzonderheden van de kerk van Chirnside 55
Andere voorgangers van Chirnside 56
Zegen op het werk 56
Vervolging in andere gemeenten 57
Zalig sterfbed 57
'Let op de vrome...' 58
Herinnering van zijn kinderen 59
Begrafenis 60
Eerste huwelijk 62

Margaret Halcro 63
Beproefd en beloond 63
Sterven en gedachtenis 64
Nageslacht 65
Philip Erskine 65
Jean Erskine 67
Getuigenissen over Jean Erskine 68
Henry Erskine jr. 69
Dochters van Erskine 70
Vriend en neef William Erskine 70
William Veitch 72
Luke Ogle 73
William Violand 75
John Dysert 76
Geschriften 76

HOOFDSTUK 1
Geboorte 79
Naam en kinderjaren 80
Studie in Edinburgh 81
Professoren in Edinburgh 82
Pastor van de Graaf van Rothes 83
Tijdvak en werk als huiskapelaan 84
Jeugdige ijver en kloosterachtige discipline 86
Examens en preekbevoegdheid 87
Eerste openbare preken 89
Beroepen te Portmoak 89
Voorwaarden bij het aannemen 90
Bevestigd te Portmoak 91
De gemeente van Portmoak 92
De kerk staat er nog 93
Voorgevoel 94
Huwelijk 94

HOOFDSTUK 2
Nog geen heilszekerheid 95
Overgave aan het Evangelie 97

Zijn vrouw als middel 97
'Een gedenkwaardige openbaring' 98
Twee dagboeknotities 99
Levendige dankbaarheid (1) 100
Levendige dankbaarheid (2) 102
Levendige dankbaarheid (3) 102
Levendige dankbaarheid (4) 104
Aan de boezem van zijn hemelse Vader 105
Diepe bekommernis aangaande eeuwigheid 106
Vernedering en berouw (1) 107
Vernedering en berouw (2) 107
Vernedering en berouw (3) 108
Vernedering en berouw (4) 108
Over Jezus' Godheid en komst in het vlees 109
Over Jezus' gehoorzaamheid, lijden en dood 110
Heiligend en vertroostend 111
De Gekruisigde 112
De Opgestane en Verheerlijkte (1) 113
De Opgestane en Verheerlijkte (2) 113
De Opgestane en Verheerlijkte (3) 114
Vertrouwen op Christus 115
Verlangen naar zekerheid 115
Toch een levendig en sterk geloof 116
Uitgesproken toe-eigening 118
Vurige liefde voor de Verlosser 119
Eigen onwaarde vergroot bewondering 120
Nieuwe troost na verachtering 122
Vermaak in de werken van Gods handen 123
Van de schepping naar de Schepper 124
Persoonlijke verbondssluiting 126
Overeenkomstige thema's 127
Herhaalde verbondsvernieuwing 127
Bevestiging verbondsvernieuwing 129
Strijd tegen verzoekingen 129
Ongeveinsde smart en vurig verlangen 131
Een nieuwe verzoeking afgeslagen 132
Ontwijken van de schijn des kwaads 133
Nauwgezette trouw in hoofdzaken en principes ... 134

Scherpgetint geestelijk denken (1) 136
Scherpgetint geestelijk denken (2) 137
Nachtelijke overpeinzingen 138
Gevoelens bij het ontwaken 139
'Toen ik Uwer gedacht op mijn legerstede' 140
Verlangen naar de Zaligmaker 141

HOOFDSTUK 3
Persoonlijke godsdienstoefeningen 144
De Heilige Schrift bestuderen 145
Vrome overdenkingen uit theologische werken 148
Aantekeningen uit werken van Pascal en Halyburton 149
Uit de werken van Rutherford 150
Uit de werken van Traill 150
Smekend voor Gods aangezicht 152
Zijn lof verkondigen 153
Meditaties en zelfonderzoek 154
Gepaard met vrijmoedigheid en blijdschap 155
Ook de zorgen van anderen 156
Genegenheid voor geliefde betrekkingen 157
Voor de kerk van Schotland 157
Tegen gevaren en vijanden der kerk 158
Gode lofzangen zingen 159
Vermaak in overdenkingen 159
Vluchtige gedachten 160
Onderzoeken eigen levenswandel 161
Huisgodsdienstoefeningen 163
Acht slaan op wat God beschikt 164
Voorbereiding bij de diensten 166
Avondmaal bij Gibb, broer Ralph en Ure 167
Nuttige omgang met collega's 168
Brief aan zijn vrome zuster 170
Omgang met Janet Paterson 172
Omgang met Jean Rauvit 173
Beschouwingen bij de jaarwisseling van 1713 175
Beschouwingen bij de jaarwisseling van 1721 177
Gedachten rond het schrijven van een dagboek 179
Doel van Erskines dagboek 180

Beschreven periode 181
Beëindiging dagboek 182

HOOFDSTUK 4
Vervullen van de pastorale taak 184
Voorbereiding voor de kansel 185
Christus verkondigen 186
Dankbaar voor hulp en zegen 187
Een brief aan een christenvriend 187
Waarschuwing tegen misbruik van Gods Naam ... 188
Tegen misbruik van Gods dag 189
'Natuurlijke zwakheid en kleinmoedigheid' 190
Ambtelijk werk 191
Vasten en dankzegging 191
Catechiseren 192
Huisbezoek 193
Ziekenbezoek 194
Onderwijs aan jongeren 196
Gebedsbijeenkomsten 196
Zegeningen in Portmoak 197
Dankbaarheid bij zegen op het werk 198
Waardering uit de gemeente 199
Stenografisch opgenomen preken 200
Zegen door vervolgde predikanten 201
Vierentwintig ouderlingen 202
Onderwijzer Dun 202
Een gezegend Portmoak 204
Grote belangstelling voor avondmaalstijden
(Communion Seasons) 204
Assistentie op andere plaatsen 206
Een moordenaar tot bekering 207
Collega John Shaw 208
Collega Andrew Wardrope 209
Collega James Webster 210
Collega Gibb 210
Collega Ure 211
Vader en zoon Moncrieff 211
Collega Bathgate 212

En veel andere collega's 213
Collega John Currie 214
Een hemels visioen 215
Uitbreiding ervan door de overlevering 216
Verbroken vriendschap met Currie 218

HOOFDSTUK 5
Lid van kerkelijke raden 220
Wodrow's History 221
De 'Oath of Abjuration' 222
Weigering de eed af te leggen 223
Toch bereid de eed af te leggen 224
Verwijdering door de 'Oath of Abjuration' 226
Confrontatie met Anderson 227
Een vraag zonder antwoord 229
Onrust in het land 230
Loyaliteit aan koning George 231
De dood van Lodewijk XIV 232
Dankwoord van de koning aan het 'General Assembly' 233
Het 'Marrow conflict' 233
Maatregelen tegen de 'Act' 236
De 'Act' niet herroepen maar bevestigd 237
Veroordeeld door synoden 238
Houding na veroordelingen 239
Volhardend in de waarheden 240
Gehechtheid aan de 'Marrow leer' 241
Publicaties tot zijn verdediging 242
Zijn gehechtheid aan de Westminster Confessie ... 243
De Geloofsbelijdenis toch ondertekend 245
Vasten- en bededagen 246
Zijn tegenstander uitgedaagd 248
Heftig maar dienstig 249
IJver voor de Godheid van de Verlosser 250
Brief hierover aan een vriend 251
Oproep aan de Presbytery van Kirkcaldy 253
Het tweede proces tegen professor Simson 256
Schuldbelijdenis voor de 'Associate Presbytery' ... 257

Tenslotte 258

HOOFDSTUK 6
Persoonlijke en huiselijke beproevingen in Portmoak 261
Overlijden van zoontje Ralph 262
Overlijden van zoontje Henry 264
Overlijden van zoontje Alexander 265
Overlijden van een zuster 266
Gedachten aan een naderend einde (1) 269
Gedachten aan een naderend einde (2) 270
Zoon Ebenezer met zware koorts 270
Ook zelf geveld door koorts 272
De ziekte op haar hoogtepunt 273
Dankerkentenis na die ziekte 274
Geheiligde beproevingen 275
Ook zijn dochter ernstig ziek 275
Dood van zijn vriend Plenderleath 277
Bezoek aan de weduwe Plenderleath 278
Erskines vrouw zou worden weggenomen 278
Beschrijving van haar persoon en karakter 280
Geestelijke diepte- en hoogtepunten 281
Zegen ervan voor man en vrouw 283
Ziekte van zijn vrouw 284
Getuigenissen voor haar overlijden 285
Reactie aan Erskines zuster 285
Getuigenis vóór haar dood 288
Steun van zijn broer Ralph 290
Weduwnaar en zijn kinderen 290
Overlijden van zijn zwager Balderston 292
Sterven van zijn vierde kind 294
Herstel van een andere dochter 296
Inscriptie op graftombe in Scotlandwell 297

HOOFDSTUK 7
Jaren met veel beproevingen 299
Gebeden om een tweede huwelijk 300
Tweede huwelijk met Mary Webster 302

De dood van zijn moeder en schoonzuster 303
Bijna beroepen te Burntisland 304
Beroepen te Tulliallan 305
Beroepen te Saline 307
Beroepen te Kirkcaldy 308
Behandeling van bezwaren 309
Geen tweede beroep naar Kirkcaldy 311
Beroepen te Kinross 313
Beroepen te Stirling 315
Het beroep in overweging 316
Het beroep aangenomen 317
Vertrek uit Portmoak 317
Gebleven vriendschap met Portmoak 318
Portmoak in later tijden 319
Zijn nieuwe gemeente Stirling 320
Kerkelijk leven van Stirling 320
Collega Hamilton 321
Goddelijke bijstand 323
Geschriften van zijn hand 324
De wacht bij de Tafel des Heeren 325
Zegen op zijn bediening 326

HOOFDSTUK 8
Achtergrond en aanleiding 329
Reden voor teleurstelling 330
Merkbare scheiding 331
Erskines ijver voor de vrijheid van de gemeente ... 332
Moeilijkheden in Ballingry in 1717 334
Aantekening bij de Presbytery 335
'Mr. Erskine, u hoort er vandaag niet bij' 336
Protest tegen besluit Assembly 336
Protesten terzijde geschoven 337
Erskines toespraak op de General Assembly 1733 . 338
Onder de tucht na de synodepreek 341
Protesten op de synode terzijde geschoven 343
Veroordeeld door de 'General Assembly' 344
Protest op zijn veroordeling 346

Protest van de vier broeders 346
Geschorst door de General Assembly 347
Het vonnis bekrachtigd 348
Een eigen classis of 'Presbytery' 350
Tegemoetkomende maatregelen Assembly 1734 ... 351
Afwijzende houding afgescheidenen 352
Definitieve breuk 352
Klacht tegen de 'Associate Presbyter' 353
Daadwerkelijke afzetting 354
Leider van de Afscheiding 355
Juiste beslissingen 356
Reactie van de classis van Stirling 356
Reactie van bestuurders van Stirling 358
Om het welzijn der kerk 359
'Als golven op een rots...' 360
Enkele reacties op beschuldigingen 362
Verantwoording op de Assembly 363
Verweer op de Assembly 365
De zitting in augustus 366
Het 'Vertoog' 367
Beschuldigingen over zijn Afscheiding (1) 369
Beschuldigingen over zijn Afscheiding (2) 371
Beschuldigingen over zijn Afscheiding (3) 372
Verantwoording aan de Presbytery van Stirling (1) . 373
Verantwoording aan de Presbytery van Stirling (2) . 377
Verantwoording aan de Presbytery van Stirling (3) . 378
Een oude schrijver over de Assembly van 1740 ... 379
In het spoor van Hepburn en Gillespie 380
Verdediging van zijn motieven 381

HOOFDSTUK 9
Vriendschap met Hamilton 383
Vijf dwarsliggende ouderlingen als wettig erkend .. 384
Nieuwe ambtsdragersverkiezingen 385
Allerlei tegenstand 386
Het kerkgebouw afgenomen 387
Gesterkt door Goddelijke vertroostingen 388
Gesterkt uit de Schrift 389

Een nieuwe kerk 391
Werk buiten de eigen gemeente 391
Voorspoed van de 'Secession' 392
Broederlijk schrijven aan Gabriel Wilson 393
Correspondentie met George Whitefield 396
Whitefield bleef neutraal 399
De voorspelling van Whitefield getoetst 401
Ontwikkeling van het kerkverband 402
Het in het openbaar een verbond sluiten, 'the Public Covenanting' 403
Erskine over het verbondsluiten 406
Loyaliteit tot de Britse troon in 1745 407
Metterdaad strijdend tegen de opstandelingen 408
Correspondentie met William, markies van Lothian 409
Correspondentie met de markiezin van Lothian ... 411
Brief in opdracht van de hertog van Cumberland .. 413
Tijdelijk teruggetrokken 413
Algemene sympathie voor het huis van Hannover . 415
Verdeeldheid door de burgereed in 1747 415
Meer dan menselijke vertroosting 417
Herenigd na meer dan zeventig jaren 418
Meerdere kerkelijke werkzaamheden 419
Docent aan de opleidingen 419

HOOFDSTUK 10
Overlijden van Erskines vrouw en broer 421
Zeventig jaar 422
Zijn neef James Erskine als zijn opvolger 422
Getroost na een smartelijke operatie 423
De laatste preek vanaf bed gehouden 424
Gesprekken op zijn sterfbed 425
Zalig levenseinde en getuigenis daarvan 427
Plaats van begrafenis 428
Beschrijving van zijn persoon 429
Zijn godsvrucht 430
IJver voor Gods Naam 430
Vader voor de kinderen en dienstboden 432
Aandacht voor mensheid, kerk en armen 433

Oog voor goede dingen 435
Aversie tegen te strenge maatregelen 435
Niet tegen gezond vermaak 436
Beschuldigd op het erf der kerk (1) 437
Beschuldigd op het erf der kerk (2) 439
Nederig en bescheiden 440
Bescheiden in het kleine Portmoak 441
Bereid tot correctie 442
Niet volmaakt 443
Erskine als prediker 444
Wijze van prediken 446
Geen slapers in de kerk 446
Een ernstig conflict voorkomen 447
Getuigenis ter voorkoming van zijn schorsing 448
Erskines publicaties 449
Dienstbaar en zegenrijk 450
Getuigenissen van predikanten 451
Thomas Bradbury 452
William Cudworth 452
James Hervey 452
Augustus Toplady 453
dr. Williams 454
Archibald Hall 454
Robert Campbell 454
Andere publicaties 455
Gezin en verdere nakomelingen 456
Zoon Ebenezer 457
Zoon David 457
Dochter Jean met haar man en kinderen 458
Dochters Margaret en Anne 461
Dochter Alison met haar man en kinderen 462
Kinderen uit Erskines tweede huwelijk 464
'Zijn gerechtigheid aan kindskinderen...' 464
Slotopmerkingen 465

AANHANGSELS
Aanhangsel I 472
Aanhangsel II 474

Aanhangsel III 475
Aanhangsel IV 477
Aanhangsel V 479
Aanhangsel VI 481
Aanhangsel VII 485
Aanhangsel VIII 488
Aanhangsel IX 489
Aanhangsel X 490
Aanhangsel XI 495
Aanhangsel XII 497

TEKSTREGISTER 510

BIOGRAFISCHE GEGEVENS 514

REGISTER VAN NAMEN EN PLAATSEN 515

INHOUD 524